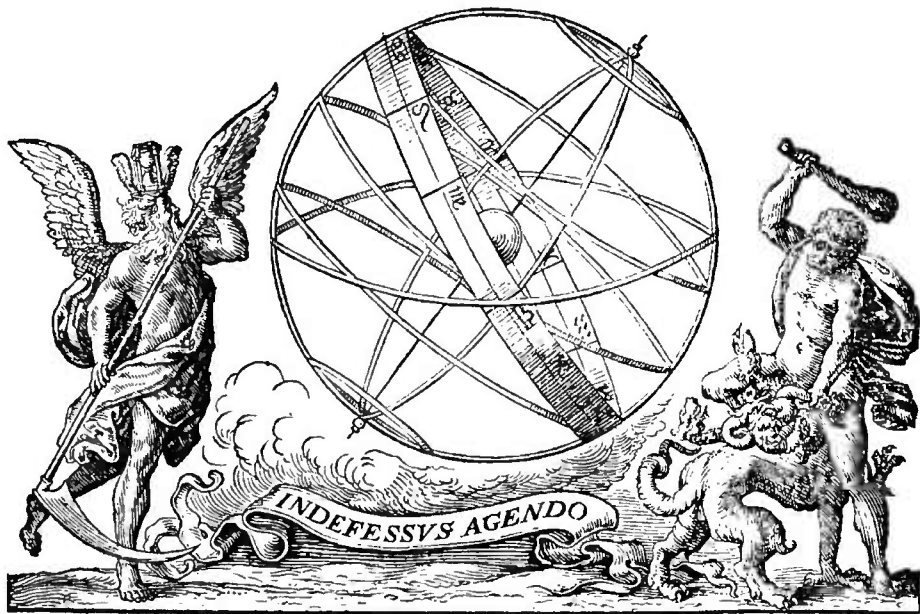
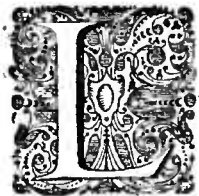

CASPARI BARLÆI,
RERVM PER OCTENNIVM
I N
BRASILIA
Et alibi nuper gestarum,
Sub Præfectura Illustrissimi COMITIS
I. MAVRITII,
NASSOVIÆ, &c. COMITIS,
Nunc Vesaliæ Gubernatoris & Equitatus Fœderatorum
Belgii Ordd. sub AVRIACO Ductoris,
HISTORIA.

AMSTELODAMI,
Ex Typographeio IOANNIS BLAEV,
MDCXLVII.

In Tabulam oppositam.

*Aurea, qua medios claudit suprema Leones,
Rectoris voluit sic meminisse sui.
Hinc domitis fulget muralis adorea portis,
Hinc sua navalis rostra coronat honos.
Ipsa suos spectat Pernambucensis ocellos
Virgo & arundiferam tollit amana manum.
Proxima nectareos fecunda Tamarica botros
Exhibet & proprii munera pulchra soli.
Quam juxta Parayba suis dulcissima formis
Induit & populis sacchara grata facit.
At Grandis Fluvii vagus accola Strutio, talis
Ambulat & ferri pabula falsa putat.
Sic Novus excellit Batavis insignibus Orbis,
MAVRITIOQUE ferax sub Duce vernat ager.
Quas gentes distinguit humus, Dux asserit unus.
Occiduasque secat Martia Navis aquas.
Mercantes notat illa suos pelagique potentes.
Armaque Sol coram, sed violenta, stupet.
Tu Seregippa tuis Phœbeos praficis ignes
Sedibus & dici Regia sola cupis.
Sunt Cancri, Garazuna, tui. tibi culmina, Portus
Calve, placent. illis stas metuende jugis
Squamigerum genus Allagois se immergit habenis.
Inque Serinhamum belliger hinnit equus.
Anchora permixtos dentes infigit arena.
Regnaque vult nobis hinc diuturna dari.
Arguit Occasum pyxis, nec respicit Ortum.
Cur? quia distinctis regnat uterque plagis.
At quam, Fama, vides, lituos inflare tubasque,
Non vim, sed speciem, tanta loquentis habet.*

C. BARLÆVS.

QVA PATET ORBIS.

RES
BRASILIAE

IMPERANTE
JESU J^{NO} COMITE
I. MAVRITIO.
NASSOVIAE etc. COMITE.

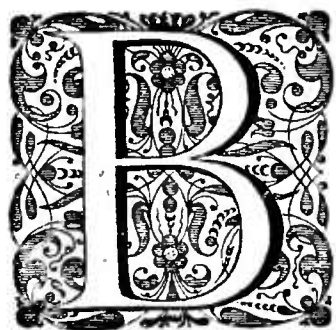
SENECA IN MEDEA.

TIPHISQVE
NOVOS
DETEGET
ORBES.

MND

I L L V S T R I S S I M O
C O M I T I
I. M A V R I T I O,
N A S S O V I Æ, &c. C O M I T I,
B R A S I L I Æ B E L G I C Æ
N V P E R S V P R E M O
G V B E R N A T O R I, &c.

RASILIAM, imperio tuo armisque fulgidam, tibi offero, Comes Illustrissime. Si loqui illa posset & tecum pacisci, traderet seipfam Tibi. qui insigni fortitudine asseruisti & auxisti BELGICAM; & Martis tui famâ metuque implesti HISPANICAM, alterius vindex, alterius terror, utriusque admiratio. Quod non potest vel hæc vel illa, faciam pro utraque, ea Narratione, quæ nec autorem suis factis, nec facta autori subducet. Quotquot Veterum res seculo dignas posteris tradidere, prisca Orbis terminos non egrediuntur. Nos audaces tecum egredimur, in illum Orbem delati, quem toto semotum Oceano, seposuisse videtur & abdidiße Natura, in tuos honores & Nassovicæ domus gloriam. Romanis Græcisque scriptoribus Athenæ, Lacedæmon, Carthago, Roma, Latium, Galliæ, Germaniæque utramque paginam faciunt. Nobis Olinda, Pernambuco, Mauritiopolis, Tamarica,

D E D I C A T I O.

rica, Parayba, Loanda, Mina, Maragnana, ignota pri-
 fcis vocabula. Tunc belli partes fuere Affyrius, Perfa,
 Grajus, Macedo, Italus, Pœnus, Allobrox, Cherufcus.
 Nunc Tapujæ, Mariquites, Petivares, Caribes, Chi-
 lenfes, Peruenfes. Nec diverfis hic gentibus folùm,
 fed commiffis inter fe Orbibus pugnatur. Olim Rhe-
 nus, Ifter, Rhodanus, Indus, Ganges magnarum rerum
 testes fuere. Nunc Maragnonus, Platenfis, Ianuarius,
 Afogadorum, Portus Calvi, Capivaribi & Biberibi
 flumina. Nulli Polybio noti Mulatæ, nulli Livio Pata-
 gones, nulli Tacito Angolenfes, Floro Mamolucchi,
 Suetonio aut Iuftino Nigritæ. at hæc noſtra nomina
 funt. Iſtis ſcriptoribus in bellum ibat veſtitus miles
 aut cataphractus. mei quoque bellatores nudi. illi
 gæſis, parmâ, fariffis, bipennibus, falcatis curribus,
 inter meos arcu clavaque terribiles. illi Poliorce-
 ticis machiniſque ad oppugnandum & repugnand-
 dum violenti. hi, cum ſoli pugnant, talium inopes.
 Tunc Romanus Luſitanum vicit. Nunc Romanorum
 fratres & focii. ille ad Tagum. hi Oceanum ultrâ.
 Quæcunque mihi ſcribenti ſe offerunt, nova funt,
 fidere, ſolo, populis, moribus, victu, armis. Barba-
 ries ferrum acuit in gentem diſciplinæ & ſancti mo-
 ris capacem. hæc in efferos movit, qui humanita-
 tem non exuere ſolum, fed & cum ipſa humanitate
 hominem devorare palmarium putant. Tanto ma-
 jor virtus tua, quanto à virtutis fede & domicilio
 abiviſti longius. ubi lenis fuiſti inter duros, urbanus
 inter

D E D I C A T I O.

inter agrestes , inter cruentos mansuetus , inter veræ pietatis nescios pius. Quod dudum feceras domi , factum à te foris. nempe ut arma commodares Libertati & Religioni , Patriæ & Ecclesiæ , hominum salutis & mercantium cupiditati. utrumque Fœderatorum gloriæ. Præstitisti te militem adversus Hispanorum fortissimos , Banjolam, Torrensem, Barbalionem, Menezam, furgentia in Occasu lumina. nec militiam à legibus, à disciplina, ab ordine absolvisti. verùm majorum tuorum exemplis intrà recti terminos acriter retinisti. Eras in tenebrarum regno Phosphorus , inter peregrinos & alienigenas tribulis ; inter avios dux , inter diversissimas gentes idem omnibus Imperator. Cum Marte , qui domaret terras , traduxisti Christum, qui domaret animos , & inter tot victorias, quas meditabaris , etiam illa fuit , quam reportasti de erroribus. Illud belli tui & militiæ erectioris grande documentum, quod inter tot Nassovios, quos in hostem armavit domi sua virtus, inter tot confanguineos, Europæis bellis conspicuos , fiduciam primus sumferis trans maria bellum transportandi & in suo hostem regno adoriundi. Nimirum hæc à veteribus hausisti consilia, à Romanis adversus Macedonas, ab Annibale & Antiocho adversus Romanos. qui nihil se memoratu dignum gesturos arbitrabantur, nisi vim belli aliò transferrent. Vtique magni Duces angustiis domesticis circumsepti, laxius virtutis meritique spatium foris quæsiere. Horum exemplo is fuisti in Novo orbe ,

D E D I C A T I O.

qui in Galliis fuit Metellus, in Africa Marius, in Germania Drusus, in Pannonia Trajanus. ut sicuti hi trophæa exterorum suis inscribere columnis, tu eorundem animis chartisque Belgarum inscriberes. Appellationes & nomina gentis tuæ dudum acceperant Americani, Nassoviorum neminem. ut non aliorum narrationibus notus Brasiliæ habearis, sed proprio vultu & Marte. Vbi Arces ipse & urbes condidisti, ubi hostiles vicisti, Mauriti nomen iisdem inscripsisti & AMERICANI, inter tot Domus tuæ Heröas, cognomen solus meruisti. Inter bella, adventante potentissima Hispanorum classe, ædificavisti. ne videreris hostium metu temerè abiturus aut de Republica desperasse. ut cum Friburgum & Boavistam intuebuntur Anthropophagi, Nassovicæ magnificentiæ & illustris præsentia domicilium agnoscerent. Industriam tuam loquentur ducti per flumina ad stuporem Pontes, in usum & securitatem publicam. Militarem fortitudinem Portus Calvus, Siara, littora Tamaricæ, Paraybæ, Fluminis Grandis, in Afris Æthiopum, in Maragnanâ Lusitanorum, cuncta navalium aut terrestrium sub Te præliorum conscia, prædicabunt. At piæ & circumspectæ moderationis testes erunt, discordes fide & cultu populi. Æquitatem laudabunt vicinarum in hostico urbium & provinciarum Rectores, clementiam & humanitatem Barbari. Cum post secula aliquot indigenæ, Lusitanus Barbarusque, Sigillorum tuorum insignia per Præfecturas
omnes

D E D I C A T I O.

omnes conspicient, agnoscent Nassovicam fidem; cum aucta & dilatata per te imperia, memorabunt Ducis potentiam, prudentiam, felicitatem; cum in desertis Copaobæ suspenfa ad cippos & lapides Societatis monumenta adspectabit viator, exteri Rectoris indefessa studia, & gentis, per avia lucri cupidine digressæ, motus mirabitur. At cum pudere se inter nostros & vestitam incedere intuebitur Barbaries, Europæorum tuorum honestati imputabit prisca pudoris velamenta. Ipsa Olinda, civitas & nomine & vultu olim pulcherrima, nunc ruderibus deformis, in maxima sua clade illud admixtum gratulationis habuit, quod cum sibi incolumi stare non licuerit, utpote aliorum victoriis perditæ; tua commiseratione leniter fuerit habita. qui lugubrem casum sæpè intuitus, tantæ urbis fati indoluisti. Proponatur in conspicuo ruentis Olindæ facies & surgentis in laudes tuas MAURITIÆ. non dubitabunt homines, utro spectaculo magis delectentur. Nam si flebile est in sacros penates exercere arma, jucundum profectò & laudabile sit oportet, Deo delubra, civibus domos cõdidisse. prius, ut in Creatorem ipsum, posterius, ut in homines, hoc est ipsius Dei imaginem, amor tuus reflecteretur. Ita aliis Te virtutibus hosti terribilem, aliis tuis amabilem fecisti. illis immensam gloriam, his amorem benevolentiamque omnium promeritus. Invenisti medium iter inter hostes & nostros, inter efferos & lenes. ut quos Batava virtute vicisses, Batava mansuetudine

* *

hono-

D E D I C A T I O:

honorares. Loquar summa. cum venires, erexisti lapsa, depravata correxisti, exanimata recreasti. cum abires, (res clamat) Senatus vindicem, plebs parentem, Respublica ordinem, leges custodem, pietas exemplum, Belgæ reverentiam, Lusitanus fidem uno & eodem momento visa sunt amisisse. Hæc dum oculis tuis subjicio, COMES MAXIME, animos addo præclarè de Republ. & Societate merito; dum Belgarum judiciis, ab eorum æstimatione mercedem aliquam impetrabo tuæ fortitudini; dum exterorum, convincam non omninò iniquos de belli Belgici fortuna & prosperrimis successibus; dum Societati & Rectoribus prudentissimis, causæ repertæ sunt, cur gloriæ bellicæ fatis, lucrorum minus, in tantorum moliminum apparatu, reportaverint. Dignare patrocínio tuo scriptorem, licet validiore spiritu per te gesta, remissiore scripserit. Da vero, da Historiæ huic tranquillitatem. quæ quia argumento tota tua est, Illustrissimo tuo nomini inscribitur & consecratur. asserere illam, aliorum potius nixam testimoniis & fide quàm meâ. labascet illa, cum ora omnium oculosque, quibus imperavisti, per quos pugnasti, etiam hostium quos vicisti, falsi redarguent invidia, perversitas, credulitas. Amstelod. xx Aprilis, Anno MDCCXLVII.

I L L V S T R I S S I M Æ T V Æ

E X C E L L E N T I Æ

cultor humillimus

C A S P A R B A R L Æ V S.

S E R I E S T A B U L A R V M,

Quibus quæque locis inferi debeat.

1 Cirii.	antè Pag. 25	31 Sinus omnium Sanctorum.	79
2 Parnambucum.	25	32 Sinus omnium Sanctorum.	79
3 Parnamb. & Tamarica.	25	33 Insula Antonii Vazii.	137
4 Parayba & Rio Grande.	25	34 Arx Principis Guilie!mi.	137
5 Classis navium qua hinc discessit Comes Mauritius.	31	35 { Mauritipolis.	137
6 Prælium propè Portum Calvum.	37	35 { Reciffa.	137
7 Portus Calvus.	37	36 Caput S. Augustini.	137
8 Obsidio & expugnatio Portus Calvi.	39	37 Caput S. Augustini.	137
9 Civitas Olinda.	41	38 Eriburgum.	145
10 Olinda.	41	39 Eriburgum.	145
11 Garazu.	41	40 Mauritipolis Reciffa & circumjacentia castra.	147
12 Serinhaim.	41	41 Boa-vista.	151
13 Civitas Formosa Serinhæmensis.	41	42 Primum Prælium Navale.	165
14 Pagus Alagoæ Australis.	41	43 Secundum prælium.	167
15 Alagoa Australis.	41	44 Tertium prælium.	167
16 Castrum Mauriti.	43	45 Quartum prælium.	169
17 Castrum Mauriti ad ripam fl. S. Franc.	43	46 Incendia molarum.	191
18 I. Tamarica.	53	47 { Loanda	205
19 Insula Tamarica.	53	47 { S. Pauli.	205
20 Castrum Mina.	55	48 Loanda.	205
21 Castrum Mina.	55	49 Insula Thoma.	209
22 Arx Nassovii.	55	50 Vrbs S. Thoma.	209
23 Arx Nassovii.	55	51 Maragnon.	225
24 Siara.	67	52 Vrbs S. Lodovici.	225
25 Arx Siara.	67	53 Arx Montis Calvaria.	240
26 Fl. Parayba.	71	53 Regnum Chili.	263
27 Parayba.	71	54 Classis qua in Patriam Comitum revexit.	312
28 Ostium fluminis Parayba.	71	55 Dillenburgum.	326
29 Castrum Ceulii, Rio Grande.	75		
30 Fl. Grandis.	75		

Partiti veteres fuimus cum Regibus Indos .
 His Castella, alus Belga triumphat aquis .
 Nunc Fortuna Novos etiam partitur, & Orbes
 Non ultra geminos possidet unus Iber
 Pars quoq; jam nostra est et qua ruit arduus aether,
 Prisca Philipporum gloria fracta ruit
 MAVRITIO pugnante, alio sub sidere regna
 Continuis et tabulis cum Duce picta damus .

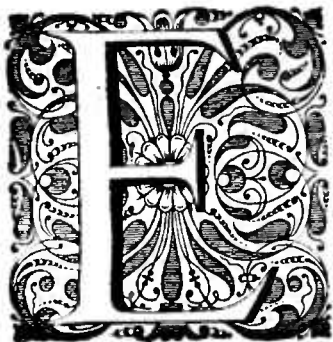
Sævus ubi Nomadum populatur more Tapujas ,
 Crudaq; ab humana pabula cade capit .
 Afer ubi et domita paret Nigrita Loanda ,
 Et rabido teste sub Phæthonte domus
 Barbaries venisse Ducem cum sensit, abivit
 Utq; abuisse iterum sensit, atrox redit .
 C. Barleus .

C A S P A R I S B A R L Æ I,
R E R V M P E R O C T E N N I V M
I N
B R A S I L I A
G E S T A R V M,

Sub Præfectura Illustrissimi COMITIS
I O A N N I S M A V R I T I I,
N A S S A V I Æ, &c. C O M I T I S,

Nuper terra marique ibidem Imperatoris, nunc Equitum
Federati Belgii, sub PRINCIPE AURIACO, ductoris,
& VESALIÆ Gubernatoris,

H I S T O R I A.

EX quo hostis esse cœpit Hispanus & à Fe-
deratis Belgico-Germaniæ Patribus itum ^{Bellum}
fuit in Philippos; varia fortuna, terra ac ^{Belgicam.}
mari, domi forisque, non uno Duce, inter
libertatis spem & servitutis discrimina, acri-
ter & diu pugnatum fuit. ^{Causse.} Causse, tot scri-
ptoribus memoratæ, in aperto sunt. quas
pro partium studio alii alias habent. pronis hominum ingeniis,
in eos rejicere calamitates publicas, quos oderunt, & princi-
pia causasque belli eadem putare. Plurimi ignari potestatis
Belgarum, beneficio Principum firmæ, parum æqua rerum ju-
dicia induunt. Non defuere Regi obtentus, armis invadendi
Rempublicam. acceptis in deterius, rebellionis specie, quæ
acciderant. Nec Belgarum populis ^{Causse} causse animique, illa de-
pellendi. odio adversus dominantes, & vindicanda libertate,
qua attentata irritabiles sunt & validi. Magnitudo & vis belli ^{Magni-}
non Belgium solum omne, sed & Germaniam, Galliam, Bri- ^{tudo.}
tanniam, Hispanias & vicina quæque loca involvit. imò Eu-
A ropam.

ropam penè universam. donec , auctis nocendi viribus , se in extrema Asiæ, Africæ littora & Novum Orbem tempestas diffudit. MALO Principum more , dum nascentibus malis obviam ire negligunt , gliscentibus vix possunt , inveteratis desperant. Nec aliis terminis stetit Fama. Diuturnitas à causis est. dum enim amissa repetere pergit Rex, nos tueri ; ille vim inferre, nos prohibere ; nulla, primis motibus, fidei, nulla concordiae spe , perseveravere bella in hunc diem. nisi quod duodecennales Induciae armis moram concefferint & iris. ADEO odia ex afflictâ libertate nata , etiam ultrâ periculum durant, & ne tunc quidem desinunt, cum, qui primi nocuere, esse desierunt. Ius belli in patriis legibus & Regiis promissis omne positum est. quibus violatis, illa tot seculorum Respublica, exemplo majorum, arma in Romanos fumentium, bellum, abdicato Rege , condixit. tanto honestius, quanto patriam, libertatem, vitas fortunâque civium, (quæ prima mortales putant) tueri, non æquum modò , & necessarium, sed etiam gloriosum videbatur. Toto tumultuum Belgicorum tempore , permixta ivere claris & grandibus virtutibus paria vitia. pietatis & religionis studio plebei furores, Regis amoris Hispanorum fastus, libertati licentia, Majestatis patrocínio legum contemptus, superstitioni impietas & sacra simulatio, publicæ fidei perfidia, fortitudini & disciplinæ militari exlex militum in divina pariter & humana ferocia. Magnum semper in Ducibus momentum fuit. quorum alii callidis, alii ferocibus, alii lenioribus consiliis usi, res Regis sui vel promoverunt vel perdididerunt. Federatis præcipuum robur fuit ab ordine, disciplina, ærario, vicinorum Principum federibus & Nassoviorum Ducum fide, prudentia & fortitudine. quibus innixi munimentis, hostibus terribiles se præbuere, suis securitatem; per luctantis Imperii stupendos casus, peperere.

Etenim prima Reipub. facies jacenti & oppressæ similis fuit, sub Albani dominatu. qui missus cum immitibus mandatis, ipse immitis ingenii Dux, in Procerum civiumque capita & fortunas sævire, Regis imperia fatebatur. quin solum sibi ferociæ suæ terrorem circumdans, superbo & indigno Statuæ spectaculo Optimates calcabat, ac invisa jactatione famam homi-

*Fama.
Diuturnitas.*

ius.

*Virtutes
& vitia.*

Duces.

Belli tempora.

hominum ad odium sui, fata ad ultionem provocabat. Secunda resurgentis fuit & se sub GVILIELMO Araufionensium Principe moventis iterum. qui qualem se afflictissimis Belgis præstiterit, nondum exprimere valuerunt summorum scriptorum miranda ingenia. Hæfere sub hoc & Filio, paternæ stationis successore, Fata, quem nobis dominum imponerent; Regibus oblata imperia detrectantibus, & hostium fortuna simul & potentia penè victis ac desperatis impatientiam suadentibus. Qui vagientis Reipub. regimen susciperet, quærebatur foris, nec inveniri tunc potuit. manifesto documento, NON humanis sed divinis consiliis potestates dari. Exiguæ primum vires Hollandiæ Zelandiæque potissimum terminis circumscriptæ fuere. mox accessio facta Gelriæ, Transisalanæ, Frisiæ partis & Groningæ omnis. usque dum Brabantia quoque & Flan-

Bellum domesticum.

dris ora validissimis præfidiis infessa fuit. adeò successus suos urgere paratus populus, explicuit potentiam, & supra quàm credet posteritas, propitio Numine, emerfit. Tertia facies robustæ fuit, ac triumphantis sub MAVRITIO & FREDERICO HENRICO, fulgentissimis Fratribus, Araufionensium Principibus, Reipublicæ, & non se solum tuentis, sed & foris quoque arma capeffentis. Prolatis namque quaquaversum, velut æstu ac torrente fortunæ, finibus, depulsis exercitibus, confectis tot prosperè præliis, obsidionibus toleratis fortiter, fortius illatis, liberi domestico metu, signa classesque in Hispaniam, in Afros, in Orientem & Occidentem ac ignotum

Bellum externum & transmarinum.

Veteribus Orbem intulimus & quod nobis intulerat bellum, Regi remisimus. Fusæ trans vasta exterorum regnorum spatia Potentissimorum Ordinum appellationes. conditæ hic sub Aurora, illic sub Phœbi cubilibus urbes & castella. inscripta insulis, promontoriis, littoribus, arcibus, oppidis Auriacorum & Nassoviorum nomina. Barbari in provincias redacti. exutæ Eois & Americanis opibus Hispanorum rates, & in ipso Brasiliæ littore exutæ. evulgato tandem imperii arcano, posse etiam Occidentem vinci. Vt jam verum esse desierit, quod de Roma Halicarnasseus olim scripsit, eam primam, & solam terminos sibi potentiæ fecisse Orientem & Occidentem. In ea sanè duravimus tempora, quibus in nostro quo-

que imperio, Solem utrumque, tot victoriarum testem, currere felices adspectamus. Estque hoc omnibus Veterum exemplis majus, & inter ævi nostri miracula, tantis bellis im-
idque duplex. plicitam gentem, privatorum & paucorum civium ære, veluti collatis in hostis sui perniciem symbolis, duplici bello, in partibus mundi toto hemisphærio distinctis, potentissimum Regem fatigare & atterere. ut par fere hac tempestate terrarum Orbi Federatorum magnitudo esse videatur.

Potuisset sanè virtus nostra intra se tuendi necessitatem & solitos Oceani limites contineri. Verum impedita in Hispanias, mox & in Orientem prohibita Regiis vocibus nostratum navigatione, latius vagari cœpit, & aquis innutrita gens, velut excusso cupiditatis freno, in longissima Orbis loca abiit, etiam eas vias affectando, quas Natura homini negavit. QVI PPE mercantium mentes, frustratæ lucrispe, asperius offenduntur & ab ipsis incitantur periculis. Ita statuebant; mari, quod omnibus patet, privata Principum lege servitutum imponi non posse: non habere se domi necessaria, nisi aliunde arcessant: rerum parentem etiam apud Indos Belgis salubria gignere: majora semper mercium è longinquo esse precia: admittis istic commerciis inutiliter adiri hosticas terras: accisas iri nostrorum navigationibus Hispani Regis opes: alibi occupatum, domi quietiorem fore: famam verò populi apud exteros latè differri, Regiam flagellari. Didicerant aliorum exemplis, navium beneficio detegi novos Orbes; religionem, opes, leges, mores & humanitatem ad distantes fideribus populos transferri: magnæ semper potentiæ præsidium fuisse, mercandi libertatem. sic Tyrios, Pœnos, Persas, Arabes, Græcos, Romanos crevisse. Quare in Ortum primum, mox & Occasum cincta armis commercia navigavere & duo veluti Principatus, duabus nixi Societatibus, extra Europam constituti. Nimirum, quanto arctioribus terræ finibus inclusum se sensit Belga, tanto latiore viam Oceano affectavit & mercatum imperiumque cum Sole diffudit. Disputatum ab Hispanis & Lusitanis an jure. quasi post arma & bellum legibus & anxiiis Jurisconsultorum litibus locus esset. Non obstitit cœptis facta Lusitanis & Hispanis, per Alexandrum
Cause Navigationis ad Indos.
Eaque jus.
 drum

drum Sextum Pontificem donatio, ut cui liberali licet esse de suo, non de alieno. Non præscripta possidentibus tempora aut consuetudo, quæ, in rebus ad totum genus humanum pertinentibus, locum non habet. Non inventio, quæ nihil juris tribuit, in eas terras, quæ dominos semper habuere. Non belli titulus, qui non minus justus nobis est in Lusitanos, quàm Lusitanis fuit in Indos. Quò Naturæ & Gentium lex & mutua rerum indigentia vocabant, ivimus. Enimverò ACRE incitamentum audendi maxima, lucrum est. nescit non jejuna solum plebes timere, sed & rebus cærens, quæ ad vitæ faciunt elegantiam & commoda. cogunt in extrema discriminum mortalium pectora habendi & regnandi amor. Quà viam sibi divitiarum cupiditas, sternit juxtà ambitio. ubi sedem illa invenit mercandi, hæc imperandi. vetus factum, ubi spolia & lucra maxima sunt, acriora & certiora arma esse.

Et prudentum sententia est, pessimis consultoribus usum Regem, cum ab Hispaniarum & Indiæ accessibus arceret Belgas. quibus Geometras ferre promptum semper fuit, Thalassometras nequaquam. Quò enim per maris incerta & locorum immensa spatia, adeoque rei novitatem ire deterrebantur, necessitate trusi iter fecere, ipsi allaturi merces, quas à Venetis primùm, mox ab Hispanis & Lusitanis petere consueverant. Erant in illustri posita veteris & recentis ævi exempla, quibus compertum, clausa maria & impeditas negotiationes imperantibus perniciosas fuisse. cum audacia & desperatio nihil clausum esse sinant, quo minus navigiis pateat aditus. Cretenses maris dominos non tulerunt Lydi, nec Lydos Pelasgi, nec hos Rhodii, nec Rhodios Phryges. Horum dominatio Cyprios, hi ad æmulationem Phœnices provocavere. qui dum mare omne & piscaturam sibi vendicant, & edictis alios arcent, Ægyptii, post Milesii, Cares, Lesbii, Phocæenses & Corinthii mare obtinuerunt. Lacedæmonii, cum maris circumjacentis principatum arrogarent, audacius navigavere Athenienses & leges imposuere Laconibus, ut & Æginetis. Cùm Tyrii mare non vicinum modo, sed quodcunque eorum classes adierunt, ditionis suæ fecissent, exciti Carthaginenses, Siculi & Africani maris domini, eadem, quæ Tyrii, loca fre-

Malis consiliis navigationes & commercia impediti.

Veterum de imperio maris contentiones.

quentavere. Carthaginensium maritimam potentiam fregerunt Romani. Pepigerant illi, ne ultra promontorium Africæ Pulchrum à Romanis iretur. Sed puduit nobilem populum, ablato mari, raptis insulis, dare tributa, quæ jubere consueverat. Accepere ab eodem leges maritimas Antiochus & Annibal, tunc cum universi maris dominus esset Romanus. non solum illius, quod intra Herculis columnas continetur, verum etiam ipsius, quacunque erat navigabilis, Oceani. A certa narratione est, ob interdictos aditus & commercia, bella exorta inter Israëlitas & Amorræos, Græcos & Myfos, Megarenenses & Athenienses, Bononienses & Venetos, Christianos & Sarracenos. Nec alia fere causa Castellanis ipsis, hostiliter invadendi Occidentalis Indiæ incolas, quàm quod communi portuum ac littorum usu arcerentur. Nec injusta de Romanis, apud Tacitum, querela est, quod gentium prohiberent commercia, & undam auramque cunctis patentem quodammodo intercluderent. Ut jam quoque mirari libeat hoc hominum genus, quibus mos iste barbarus placet, hospitio arenæ advenis interdicendi. Illud ab eventu & fato est: terram & aquam solis sibi vendicantes, utraque excidere, irritata, à potentiorum dominandi libidine, impotentiorum audaciâ. Nec fert Univerſi Creator, omnium bono creatas aquas ab uno teneri & inter paucos potentes dividi, quæ usu omnium sunt. Sed tulit me longius horum exemplorum relatio, ne aut novum quid inceptasse nos, aut sibi evenisse, querantur Hispaniarum reges. Intereant secula & homines, redeunt iidem eventus & causæ. nunc ad rerum ordinem venio.

*Navigatio
Societatis
ORIENTIS
TALIS
ad Indos
veteres,*

Ac primum quidem post vagas aliquot & singulares in Orientem itiones, inito demum federe & privatorum civium ære, Societate, eò ire decretum, Anno currentis seculi decimi septimi secundo. Præcesserant Lusitani & Castellani. hos Veneti. penes quos antè annos centum & ultra tota fere navigatio Indica fuit, per Alexandrinas trajectiones. quanquam his priores Arabes, Persas, Sinenses, à seculis aliquot ad hunc usque diem cum Indis negotiatos fuisse, vera fama fit. ante hos vero Carthaginenses & Romanos. quod Hannonis à Gadibus in fines Arabiæ navigationes, Legationes Indorum ad

Augu-

Augustum & Claudium Cæsares, iter à Plinio descriptum, Strabo scriptor Asiaticus & Tabulæ Ptolemaicæ commonstrant. nec Venusini vatis fide stare rem tantam attinet, cujus tempestate mercator impiger ad extremos Indos per mare, saxa & Solis ignes ivit. Per prima Belgarum itinera, non semper prosperam fortunam experti sumus. uti in incerto posita sunt magnarum rerum molimina, ob labores, sumptus, pericula. Verum aucta per damna virtute & quæsitâ ex ipsâ desperatione spe, victis quæ obstabant incommodis, tantis ex incrementis crevere lucra, ut sortem suam quisque plus quam quadruplaverit. Quin spes metumque annuorum fructuum jam venales facit mercantium temeritas dicam an fiducia? A Venetis olim & Hispanis emptas merces, ipsi jam tantarum opum promi & condi gentibus late impartimur, quædam soli possidemus & pro arbitrio licitamus, quæ aliorum antè mercimonium fuere. Nec angustè hic mercamur aut imperamus. Sinum Arabicum & Persicum & Persidis littora navigamus. Moluccas plerasque nostras fecimus. insulis pluribus, Taprobanæ, quæ nunc Sumatra, Iavæ majori, Tajowanæ sive Formosæ aliisque inædificavimus. quæ sint Ptolomæi Sindæ & Barussæ perdidicimus. Sinenses & Iaponenses in mercaturæ societatem pertraximus: cis ultraque Indum & Gangem classes mittimus: Auream Chersonesum, ubi Malacca est, victores tenemus. Cambajam illic, Narasingam, Malabar, Orixam, Bengalam, Pegu, Sian, Cambojam regna mercatores loquimur. Ormum, Spahanam, Colmandellam, Goam, Calcutium; ad Indi ripas Ardavatam, ad Gangem Bengalam, alibi Bantamum emporia adimus aut miramur. Imperatoriis vocibus Sophorum sive Persarum Regis, magni Mogolis & Iaponensium Cæsaris adfuescimus. Regum late amicitiiis & federibus innexi, urbes, arcesque adversus vim & dolos potentissimorum hostium tuemur. Æraria & pecuniæ sociorum, mercantium robur & nervi, in littoralibus passim & mediterraneis sedibus, procuratores, institores & rationum magistrōs exercent. ut totus Oriens nostratis quoque populi mercatu occupatus, invalescat opibus & Septentrionalium ditescat negotiatione; nec exteri amplius & advenæ, sed constitutis co-

*Successiva.**Celebes.
Gilolo.**Geiram.
Philippinae.**Mercantium ad
Orientem
Amplius.*

Merces Orientalium. loniis, indigenæ habeamur. Quæ laxis spatiis ille profert, eorum in Belgio horrea & conditoria adspectamus, & natas sub Aurora fruges Septentrionum filii digerimus. Piper, macis, nuces myristicæ, cinnama, casia lignæ, caryophylla, borax, benzoinum, muscus, styrax, santalorum ligna, tinctorum terræ, lapis bezoardicus, sanguis draconis, gutta gamba, thus, myrrha, cubebæ, rheum, sacchara, sal petrae, gummi lacca, zingiber, adamas, ferici rudis & texti magna vis, tapetes & Sinensium labor vasa porcellana, forte veterum Myrrhina, nostra mercimonia sunt. Hæc navibus quotannis recondimus & vectamus in eas terras, quibus naturæ Opifex frigidorum condimenta negavit. Vt mirari hic libeat sapientiæ divinæ grande momentum, quæ apud populos torridos nasci voluerit calida, apud frigidos frigida. nimirum, ut rerum quibus egemus mortales, permutatione, cõirent populi, & communis egestas imperaret amicitias. Nec leve ex his navigationibus robur ac decus accessit Reip. universæ, adversus validissimum hostem pugnanti, distractis in Oriente regiis viribus, ereptis illi insulis, Continentis littoribus, arcibus, disturbatis populorum & regum federibus. ut mercator noster bellatoris vultum & hic mercantis induerit. quippe in altero famæ & securitatis, in altero utilitatis causa agebatur. Et dubium profecto, an mercantium an pugnantium major fuerit gloria, mutuam operam navantibus, pecuniis & armis, Marte & Mercurio. Nec enim sine armis via ad mercatus liberos patuit, nec defendi absque virtute militari valuit. Et in eo differimus à Græcis & Romanis: quod his præcipua rerum ad gloriam, illis ad utilitatem dirigerentur. nobis mista sint famæ & quæstus studia. Vbi locuples hostis est, cupidi sumus; ubi pauper, innoxii, ubi belliger gloriosi. Alia Germanis olim & Gallis mens, ad quos nullus mercatoribus aditus; cum nobis non Remp. solum sed & Senatum mercator faciat. metuebant illi, ne rerum ad luxuriam pertinentium affluentia relanguescerent animi, remitterentur virtutes. Nos, forte quod doctrina & recti consuetudine firmiores adversus vitia sumus, præfidia hæc Reipub. minimè averfamur, sed materiam illustrium virtutum putamus. Apud Romanos, OMNIS QUÆSTVS PATRIBVS INDECORVS VI-

DEBATUR. At Belgis Patribus decorus. apud quos avaritia liberalitate, sordes magnanimitate & magnificentia confodiuntur, vilitas emendi ac vendendi imperantium autoritate & populi veneratione pensatur. Nec in regno hic nobis vivitur, sed optimorum Repub. ubi quia rarior Nobilitas, honestiores Rempub. capeffunt, & vitæ hoc genus amplexantur. Et crevimus profecto mercatura, cum Adriaticis, Florentinis, Genuatibus. quod & privatorum immensæ opes, & urbium, præsertim maritimarum, dilatata non semel pomœria, dubitanti probant. Itaque nec aurum per legitima bella quærere nefas nobis, nec per maria ultra terribile, nec mercando probrosum, nec ab hoste injucundum.

Quantum sua interesse has in Indiam expeditiones crediderit Hispaniarum Rex, ex eo manifestum fit, quod cum de Induciarum pactis disceptaretur, nullam rem majori motu flagitaverint Hispanorum Legati, quam ut à commerciis Indicis abstineretur. ut hac solum spe jura imaginariæ Majestatis remisiffæ & quasi liberarum provinciarum titulo nos compellaviffæ credi possit. Dudum fuit, quod vetus regnandi Philippus II. Indicam navigationem sibi tanquam dominationis arcânium seposuit. Etenim, cum Filix Isabellæ nupturæ Archiduci, transcriberet provincias Belgarum, vetuit cavitque rigide, ne ullo modo vel ipsa vel Archidux eorumve successores quidquam commercii haberent, aut subditos habere paterentur cum utriusque Indiæ populis. Si fecus faxint, dominio Belgarum devolverentur. ut disertis verbis perhibet solenne cessionis instrumentum. Quantum verò inde potentiæ, magnitudinis & autoritatis accesserit Reipub. nostræ, quantum decesserit Majestati Hispanicæ, nullis certius quam hostibus constat. utique sæpius grandibus damnis, navium suarum direptione, arcium amiffione didicerunt, quid navalis Batavorum manus, bellica virtute possit. Magnum profecto ac invidendum fuit, privatos hosce mercantium cœtus potestate imperiisque suis vastiffima Orientis spatia complecti, ex eorum nutu tot inibi mortalium fortunas pendere, populos lætitiæ aut mœroris causas concipere, reges coronis exui, aliis permitti, & ista jurisdictione has surgere,

*Momenta
Navigationis
Indicæ.*

illas ruere gentes, his libertatem dari, illis eripi, aut accîdi.

*Navigatio
Societatis
OCCIDENTALIS
in
Occidentem.*

Immotus diu Occidens nondum arma Belgarum insigni clade fenserat. Verum his ad Orientem successibus excitatus idem Federatorum populus, nova Societate opulentiores quosque & Hispano infestiores devinxit. quæ quia in Occidente belli & mercatus fortunam experiri voluit, OCCIDENTALIS dicta fuit. Collata in hanc rem pecuniarum vis grandis. major, quam quæ in Oriente ista audendi fiduciam fecit. Agitatum diu, an ex re esset publica & privatorum, Occidentem bello tentari. Qui autores erant, hæc

*Disceptatio,
an ea
expediret.*

afferre: Brasiliæ littora adversus externum hostem invalida patere: remotiora terrarum, fama nostrorum perterrita, inopino classium superventu labefactari posse: regias naves, opum Peruanarum in mari Pacifico traduces, ut & Novæ Hispaniæ & Terræ Firmæ luculenta mercimonia, primi occupantis fore: istis opibus bella Europæa ab Hispanis geri, his frustratos placabiles fore & minus terribiles: merces & sperata hic spolia sufficere redimendis belli & mercantium sumtibus: solos saccharorum redditus solari posse impendia: non magis Occidentalibus novercam esse naturam, quam Orientalibus: Barbaros Lusitanorum potentia & dominationis impatientes, facilè Regis imperia excussuros: trajectum adhæc in Novum Orbem nec longi temporis esse, nec tot discriminum: non magis desperandum de Americana, quam Asiatica navigatione: tantarum rerum apparatu millena hominum occupari posse: quibus ab egestate & turbidis consiliis metuumdum esset, nisi ejusmodi laboribus ab otio rebusque novandis averterentur. utile esse in magno populo exhauriri sentinam & secerni nocitura, uti in affectis corporibus expedit peccantem vel copia vel maligna qualitate sanguinem mitti. Urgebant, mercatura & negotiatione stare Federatorum res, ideoque laxandâ quaquaversum mercantibus quæstus faciendi spatia: eadem hæc ausos & aggressos fuisse Britannos: sic Græcos, sic Romanos invasisse hostium terras, avertendis patrio solo bellis: adesse nauticos & milites laboribus maris & præliorum promptissimos, nec ulla re magis celebrari posse

glo-

gloriam & decus unitarum Provinciarum, quam, si duos orbes veterem Novumque commerciis ac navigationibus nectant : hanc libertatem lege naturæ communem, & tot illustribus victoriis & hostium cladibus tutam, non debere negligi : aliaque movendis animis lucri cupidis apta. Qui religiosiores erant, causas à religione & doctrinæ purioris propagatione petebant : hanc in tenebrarum regno cœcutientibus populis accendendam facem : non imperia solum humana, sed & Christi proferenda esse : cum mercantium commodis salutis tot gentium curam jungi debere & posse ; sic negotiationes pias, pietatem utilem fore. Quotquot autores non erant, illa ^{Disuasoria.} exaggerare : belli hanc Societatem fore, non mercatus : penitiora Occidentis castellis præfidiisque invicta hostem externum contemnere : Brasiliensium maritima vinci posse, victa defendi minus, ob Barbarorum vim & continuas terras : non insulas hic, ut ad Orientem, expugnandas, quibus ad tutelam est circumfluum mare, sed Continentem, incursionibus mediterraneorum oportunam : Barbaros in convictum, mores, religionem Lusitanorum ultrà seculum transiisse : & hostili in nos esse animo : Societati Orientali hæc cœpta damno fore, distractis in plures classes & mundi partes navalibus fociis & armis : faciles fore simultatum occasiones inter illam, & hanc novam, ob lucri invidiam, communes aliquot merces, & easdem belli ac mercatus necessitates, arma, militem, navalia instrumenta & nauticos : non posse ab Occidente eos reditus sperari, qui sufficiant tuendæ, etiam cum parta fuerit, per bellum fortunæ : nec esse irritandam novis bellis maximi Regis potentiam, nec prudentiæ fore, ostendere, quantis rebus impares simus : tentasse hæc ipsa Britannos, sed terribili magis, quam utili successu. Qui anxie pii habebantur, ajebant, injiciendum dominationis studio frenum : sufflaminandam quidvis ad se pertrahendi cupiditatem : stolidè hoc & irreligiose tentari, ut omnibus regnis exuatur Hispana Majestas ; suppetere ambitionis fatis Batavis ad invadendum omnia, non virium ad custodiendum : magnam potentiam finitimorum invidiæ primum, mox & odiis locum facere : ideò fortunam reverenter habendam ab iis, qui ex humili in hoc securitatis

fastigium affurrexissent: fatius fore, si ubi consistendum sit nobis deliberetur, quam quo abeundum semper. plura adeptos magis in lubrico esse. illos tutiores, qui viribus suis modum imponunt. Belgas labori & patientiæ assuetos, externarum deliciarum contagione & ocio solvi & hebetari. Historiarum & veterum exemplorum periti perhibebant, Barbarorum voces esse: SVA RETINERE, PRIVATÆ DOMVS, DE ALIENIS CERTARE, REGIAM LAVDEM ESSE, MAXIMAMQUE GLORIAM IN MAXIMO IMPERIO PVTARE. Cavendum sapienti populo, ne dum immodica appetit, quæ obtinet, amittat. præsertim Christiano, ne in ipsum quadret, quod de Romanis dixit Galgacus, Britannorum Dux: quos non Oriens, non Occidens fatiaverit. qui omne ignotum pro magnifico haberent, & postquam deessent ad victoriam terræ veteres, novas scrutarentur, etiam ultra mare. Hanc ambitionem exprobrare Scythas Alexandro, quod altera manu Orientem, altera Occidentem contingere allaboraret. quin & infelices illos judicari à Seneca, qui jus dominandi trans maria cupiunt mittere. Hæc vulgi, hæc sapientum sermonibus ferebantur, apud gentem rei suæ & hostis damnis valde intentam. Et prævaluere post longa consulta & moras, qui Americanum iter suadebant. ratumque hoc fecere Reipub. Patres solenni Edicto, quo cautum, ne cui subditorum fas sit, intra annos viginti & quatuor Novum orbem & adversa Africæ littora ob negotiationes adire, præterquam novæ Societatis sociis. Impetrata in hanc rem indulta & auxilia publica, & legibus adstricta expeditio, quæ Diplomate Potentiff. Ordinum enarrantur.

*Edictum
Federat.
Ordd. de
permissa in
Occiden-
tem navi-
gatione,
in annos
XXIV.*

*An Veteri-
bus notus
fuerit A-
mericanus
Orbis.*

Latuere hæc loca Veteres, ut ne quidem famam sui ad nos tot seculis transmiserint. Quæ Plato in Critia & Timæo ex Solonis, hic ex relatu Sacerdotum Ægyptiorum perhibet, de Atlantica Insula, extra Fretum Herculeum posita, in quam paucorum ex Hispania dierum fit trajectus, quæ Europæ Asiæque par magnitudine, Africam Ægyptum usque, Europam ad Tyrrhenum mare, armis possederit, auri argentique sit ferax, utpote fabulis & ubere falso permixta, Americam segniter, Utopiæ aliquod regnum & luxuriantis in Platone ingenii

com-

commenta certius monstrant. Diodori Siculi magnam Insulam, Occasum versus, in quam Phoenices, lecto Africæ littore, Diod. Sicul. l. vi. tempestate abreptos ait, Americam esse, interpretum placita sunt, non seria veri oracula. Nec enim metus erat, ut ad antropophagos, & ferinæ indolis gentes, relicta Carthagine In Medea. confluerent cultiores Pœni. ut necesse fuerit prohiberi edictis Carthaginensium in illam trajectiones. Senecæ Tragiçi carmina de laxandis Oceani vinculis, detegendis novis orbibus & non ultima Thule, poëtarum vaticinia & adulantis Claudio Cæsari vota habent. Quæ de nummo Imperatoris Augusti effigiem exhibente & in aurifodinis alicubi invento, narrat Lucius Marienus Sículus in Chronico suo Hispaniæ, lib. 19 rerum Hisp. speciosè dicuntur, creduntur stupidè. Tale & illud, quod Hispanis adlubescit: in Chilensium provincia, quæ Cautena dicitur, oppidum esse, quod Imperiolam hac de causa nominant, quoniam in plerisque domibus & portis repertæ fuere Aquilæ bicipites, quales & hodie videre est in Romani Imperii signis. Neque enim silentio tantam rem involvissent, quotquot Augusti & Romanorum gesta accuratè edidere scriptores; aut miraculum credidisset Tacitus, illustris Reip. Rom. Senator & Consul, Vspios Britanniam circumvectos, siquidem in Americam itum fuisset. Quid, quod Britanniam & mare glaciale terrarum finem, Naturæ terminum, neuti-quam appellasset. ILLVC VSQVE ET FAMA VERA, TANTVM NATVRA. Nec majoris fidei sunt, quæ Ammianus lib. 17. recenset, in Obeliscis Ægyptiorum sculpta conspici volucrum ferarumque, etiam alieni mundi genera multa. cum facile illi fuerit, alieni mundi appellatione indigetare transmarinos Afros, Europæos vel remotiores Indos. Nec Ariæ Montano viro alias gravi & serio habenda fides, qui Solomonis classem ab Heziongaber huc navigavisse autumat & moram navigantium triennem & mercium varietatem & locorum aliquot & insularum interjacentium situs Americæ convenire. nec enim assequi possunt rei nauticæ periti, qui trajici possint immensa Oceani spatia, fluxibus & refluxibus obnoxia, absque magnetica directione. merces à sacro scriptore designatæ, ex Aruea Chersoneso, ubi Malacca hodie est, vel Africæ littori-

bus Australibus, peti potuere. Parvaim, cujus sancta pagina meminit, Peru esse & Novam Hispaniam, conjecturæ sunt graciles. Si litterarum aliqua communio in re tanta pondus habet, credam ad Afros potius ivisse Solomonem, lecto litto-
Arist. de Admiran. lib. 8. de Cælo l. 2. c. 4. re; cum minus discrepent Ophir & Afer, quam Peru & Parvaim. Sed hæc Grammaticorum pulpam sapiunt. Aristotelis narratio de Insula à Carthaginensibus inventa extra Herculis columnas, quæ silvas haberet & flumina apta navigiis, ac plurimum dierum itinere distaret, Britannia magis aut Canariis Insulis, quam America convenire videntur. Illud non negaverim, veteres Cosmographia peritos, ratione potius & mentis agitatione, quam sensu & fama scivisse, terræ adversam aliam esse: mundi globum duabus oris distantibus habitabilem & cultum: quarum altera, quam nos incolimus, posita sub axe ad septem stellas. Altera Australis, ignota nobis. & hinc profectos Senecæ versus de Novis orbibus & non ultima Thule, & illos Maronis, IACET EXTRA SIDERA TELLVS, EXTRA ANNI SOLISQUE VIAS. Vatem quoque agit Seneca, non
Cicero in Somnio Scipionis. lib. 7. Quæst. c. 31. veri testem, cum in hæc verba loquitur: Multa venientis ævi
Quæst. S.C. ult. timo. „populus ignota nobis sciet. multa seculis tunc futuris, cum
 „memoria nostri exoleverit, reservantur. Pusilla res mundus
 „est, nisi in illo quod quærat, omnis mundus habeat. Et: unde
 „scio, an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, for-
 „tunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos
 „arma? an paret classes ignota moliens! Vnde scio, hic mihi
 „an ille ventus bellum invehet! At antiquitus fuisse habi-
Antiquitus habitata America. tatam Americam, tum alia multa testantur, tum potissimum
 imperii certa & constans ratio, superba urbium & viarum
 structura, ædificiorum splendor, hominum frequentia &
 mores, qui nihil novi præ se ferunt. Nec enim potuerunt
Primi inventores. à minimis ad maxima provehi, nisi longa temporis mora.
 Primus certè proavorum memoria, ultra Atlanticos fluctus,
 Occidentem versus, terras populosque aperuit, Christophorus
 Columbus Genuas, qui acris admodum ingenii vir, cum extra
 Fretum Herculeum & Gades delatus, frequentiores ven-
 tos Occidentales observasset, quos non nisi è terris spirare
 magna ratione didicerat, post vanas apud Principes plurimos
 sup-

supplicationes, tandem Ferdinandi & Isabellæ Castellæ regum auspiciis anno MDCCCXC secundo, emenso ingenti Oceano, ad Occidentis insulas Hispaniolam, Cubam, Iamaycam appulit. Quem secutus Americus Vespucius Florentinus, unde Americæ appellatio, Emanuelis Regis Portugalliæ mandato, idem iter ausus, Pariam & Brasiliam in Novi Orbis Continenti primus tenuit. Post quos, Magellanus, Dracus, Candischius, Noortius, Ralegus, Forbischerus, alique Argonautæ, Americæ alia prodidere. Quæ frequentata postmodum Lusitanis, Castellanis, Belgis, Anglis, Gallis mercatoribus, quæstus uberissimam non spem solum sed & materiam præbuere. At Hispaniarum Regi, cui per tot annos infessus fuit universus penè Americanus orbis, coloniis, armis, castellis, imperii Austriaci grande munimentum exstitere, & ob immanium opum annuos reditus, tot Europæ populorum flagellum & terror. Termini navigationis à Federatis Ordinibus Societati novæ constituti, si Africæ littora spectes, fuere Tropicus Cancræ & quod Bonæ Spei Caput vocant; si Americam, Australe Terræ Novæ latus & Anianis fretum; quibus intercepta maria, Septentrionale & Meridionale, Fretum Magellanicum & Læmærium insulæque omnes, ut & ora terræ Australis ab Africæ promontorio ad Novæ Guineæ fines Orientales se porrigens, ituris in Occidentem permiffa sunt.

Annus ibat millesimus sexcentessimus vicesimus tertius, cum classis instructissima, Præfecto Iacobo Willekenio, viro non ad ostentationem, sed serio ausus forti & strenuo, in Brasiliam, ubi proximi ex Europa in Novum orbem accessus, abiit, stetitque intra paucos menses in ipso Sanctorum omnium sinu, à quibus venerandum provinciæ nomen. Perculsi improvise Belgarum adventu Bahienses, super instantia mala non vanos pavores induere, seque in silvas ac dumeta recepere. nostri in spem gloriæ, nec minus prædæ, erecti, alacres exscendere. Capta non magno labore Civitas S. Salvatoris, Præfecturæ metropolis, & castella circumjecta, felicibus auspiciis juvere cœpta, & famam transmarinæ gentis, primis eventibus validissimam, distulere per Barbaros. Militaribus copiis præerat Tribunus Ioannes Dorthius, militiæ expertus armisque

COLVMBVS.

VESPVCIVS.

MAGELLANVS
alique.Termini
Navigationis in
Occidentem con-
stituti.Expedi-
tio prima
Societatis
in Brasiliam,
Sub IACOBO
WILLEKENIO.
Todos los
Santos.
Ann. MDCCCXXIII.Civitas S.
Salvatoris
in Sinu
Omnium
Sanctorum
capta.

promptissimus. qui, Protefilai fato, vix in proxima digressus & visus hosti, ab eodem oppressus est. At non pari illa virtute tutati sunt, qui vicerant. Quanto animosius antè egerant, tanto cupidius insolitas voluptates hausere effeminati & molles. Partam fortitudine urbem, lascivia subvertit, & delicatam hanc Capuam Cannas nostris fecit, ut Hannibali olim Italica *Amissa.* illa. Dum enim deliciis magis, quam utilitati consulitur, fractis otio & luxu imperantium & militum animis, brevi illam obsidio recuperavit Hispanus, duce Francisco Toletano. Belgæ vitiis magis, quam armis victi, ad suos reversi, tanquam Societati inutiles, patriæ indecores, hostibus contempti, incuriæ & perfidiæ suæ poenas infamati dedere. Successit aucta dignitate Balduinus Henricus, vir navalis experientiæ, qui frustra tentatis Brasiliæ oris, vagis, ut fors consiliumque ferebat, expeditionibus, circa Americæ Septentrionalia, varia fortuna pugnavit, in rerum gerendarum ubique occasiones intentus. At illo circa Havanæ portum vita functo, turbatis præfectorum consiliis, discordiâ & deterrimorum è nautica plebe rebellione, rediit domum classis, magni apparatus, spei in hostis detrimenta maximæ; emolumentis, si pretia sumptuum juxta penset, nullius. Et fuere hæc *NOVA* exempla, difficulter in ordinem cogi populos, longius à patriis sedibus & summorum potestatum reverentia, quæ ad continendam militarem fidem maximè valet, semotos. Dein lætius affulsit fidus Petrus Heynius, adversis secundisque rebus famosissimus. qui atrita æraria & vacillantem Societatis famam, solâ felicitate restituit. Iam ante stupendo fortitudinis documento, in ipso Sanctorum sinu, classem Hispanicam Herculeo ausu aggressus, exufferat. ne sola Themistoclem, Duillium, Attilium, Xantippum jactaret vetustas. Eodem duce, qui imperio jam, exemplo & admiratione præerat, in extrema Occidentis navigavit belli fortuna. Prima illi & oportuna valdè belli spolia fuere, naves plurimæ & grandes, auro, argento & pretiosissimis *Ducis Felicitas.* Novæ Hispaniæ mercibus graves. objiciebant immanem prædam fata, commissis ad Matancæ portum, non consilio, sed æstus marini impete, classibus. Ex eo ferentior Societati facies fuit & fortuna certior, utpote immensis opibus subnixa. quam

*Expeditio
secunda in
Occiden-
tem.
Sub BAL-
DEWINO
HENRI-
CI.
Ann. CIJ
ID C XXV.*

*PETRI
HEYNI
in Occi-
dentem
Naviga-
tio.*

*Capitur
classis No-
væ Hispani-
æ, ad
Matancæ
portum.*

quam mox subruit avarities & multorum animis subrepens futuri diffidentia. Etenim absorpta in erogationes intempestivas & immodicas pecuniarum vis, vagiente adhuc Societate, & nondum foris stabilita potentia, invalidam eam fecit, nec parem diu oppugnando hosti. Ita dum augendæ singulorum forti studetur, defecit publica, & præceps habendi ac recuperandi amor, futuri quæstus spem præcîdit. Hoc, dum ad magis præsentia propero, ad Ducis hujus laudem addam: nullius gentis hominum quenquam clariore præda nomen suum perpetuæ commendasse memoriæ, ut ejus nati rempublicam pœnitere nunquam possit. nec facile inveneris, cujus fortunam Heynii compares. Nam post obita vilissima navalium munia, hostium tolerata vincula & carceres, naufragia, mox honores amplissimos, eximios triumphos, & summum sub Auriaco maris fastigium adeptus, gloriosissimè pro patriæ salute dimicans, victor occubuit. decretis illi sumptu publico funeralibus, lapidem erexere Reipub. rectores in Delfensium Basilica, factorum ejus & ingentium meritorum perennem testem. Delforum portu sub Septentrione editus, natalis soli famam gemino orbi intulit & parentum humilem sortem animi magnitudine transcendens, non nasci semper Herôes docuit, sed audendo fieri. Illustre per ista tempora fidei suæ in patriam & simul potentiæ documentum exhibuit iste mercantium cœtus, (quod & fecit Orientalis) quo tempore Velaviam invaserat hostis & Amersfortiam tenebat. Etenim turbatis nonnihil, ad Drusi fossam, rebus, ex inopinato hostium transitu, Fœderatorum exercitu omni in obsidione Sylvæ-Ducis attento, militem suum itineri Brasiliensi destinatum, limitaneis locis ad custodiam imposuit, & ære, quo tunc, ob recentem Heynii prædam, abundabat, publicas necessitates prolixè juvit. Ut jure summo repetere hodie ab incolumi patria videatur afflicta Societas, quæ afflicta aliquando officia præstitit ipsa incolumis & valida. Post hunc cum summo imperio in Americam trajecit Henricus Loncquius, militiæ maritimæ veteranus, Petri Heynii laborum & honorum consors, qui Brasiliam iterum aggressus & Olinda, Pernambucensis Præfecturæ metropoli, potitus, hanc Societati novam re-

Ducis laudatio.

Societas laborantem Patriam juvat.

Expeditio LONCQUII in Brasiliam.

HADRIANUS
NI PATRIS.

IOHANNES
LATIUS
re-
rum in
Basilica ad
ann. usque
CICIDC
XXXVI
gestarum
scriptor.
Aliorum
Ducum
laus.

ceptus classium & belli Americani sedem fecit. Quem pari dignitate, & fortitudinis exemplo, excepit Hadrianus Pater, multis Hispanorum ad Occasum cladibus celebris. qui cum immanium navium classe (tanta in virtute fiducia est) decernere ausus, quam Antonius Ocquendus ductabat, cruentæ pugnae inter primos immixtus desertusque à suis, partita fere cum hoste victoriâ, gloriosè occubuit: hoc uno infelicio, quod prælio non superfuerit. Ocquendum servavere fata, in futuræ Belgarum gloriæ illustrius argumentum. Hic enim fuit, de quo aliquot post annis, recente adhuc victoriæ fama, in Dunis Britannicis, pugnante Trompio, triumphavimus. Intercurrente tempore & proximè secuto, variis imperii titulis, magnas hic res gessere, terra marique, in Continente, in Insulis, etiam in oppositis Africæ littoribus, duces plurimi. quæ cum justius aliorum voluminibus promantur, longiore narratione supersedebo. Retulit illa in monumenta Vir Amplissimus & clarissimus, Iohannes Latus, liberam veritatem professus, non levi auditione aut facilis inanibus, verum illorum, qui rebus interfuere, narratione & diurna actorum scriptura. Singulis ad immortalitatem fatis fuit, de particula Novi Orbis triumphasse, ubi seposita magnis ausibus materies etiam segnes animos excitare poterat. Iis quisque factis innotescere cupiebat, quibus se natos ubique loquerentur, ipsumque nascendi pretium exsolverent. Summas virtutes acuit æmulatione, & quod honoris fastigium conscendere quisque non potuit vincendo, transcendit audendo. Perfectissima militia maximam oriri fortitudinem sub Occasu videritne certius an efficacius accenderit, perpendi vix potest. Et quia invisum est Fœderato populo Hispanum nomen, laciniâ quisque decerpere Hispanorum potentiæ studuit & nil mediocre moliri. Aliqui eorum bello Belgico clari, Americanorum trophæa Europæis attexuere, & Barbaris militem nostrum ac præliorum faciem primi ostendêre. Quæ legentibus, subibunt animum præsci duces, qui in hostiles terras trajecere, ut à suis belli vim amoverent. Regulus nempe, Scipio, Manlius, Æmilius, Metellus, Pompejus. qui velut Willekenii, Heynii, Loncquii, Balduini, & Patres illorum temporum fuere. utique

que illis autoribus vetustas, his seculum nostrum trans maria pugnavit. Quanquam veteres illos longe superaverimus, locorum, in quæ ivimus, immenso intervallo, & hominum, cum quibus pugnavimus, immanitate & barbarie.

Ego historiæ huic materiam selegi ea solummodo, quæ sub Præfecturâ Illustrissimi Comit^{is} IOANNIS MAVRITII Nassovii, pro Fœderatorum, populo, in alio Orbe, inter barbaros & Hispanos, dubios apertosque hostes, gesta sunt. Enimvero cum bella famâ constent, & non leve momentum sit in Imperatore, missus tandem in Novum Orbem fuit Dux Nassovius. in qua stirpe imperii hujus robur dignitatemque collocasse videtur Summi Numinis providentia. Mihi & tacere liberum est & loqui. Ne taceam, provocor illustribus factis; ut loquar, imperat publica felicitas. quæ fraudari sua laude non vult, quibus seipsam debet. Trahunt in admirationem domestica, quanto magis externa bella, sub aliis fideribus, magna virtute gesta. Huic pretium suum deme, posteritatis memoriam, languescet, & scriptorum inertiam per silentium concidet. ubi majorum exempla ante oculos habet, insigni æmulatione adfurgit, & imitari vult gnaviter, quæ gloriose facta legit. Nihil dabo adulationi, cujus causas posthabeo. nec odio ullius detraham de vero, ne pari odio convincar falsi. Qui comparatione curæ ingenique eadem scribere volent, eloquentiam adhibeant. mihi simplici narratione & ex rerum fide hæc tradidisse, sufficiet. Aliquot retro seculis gesta scribas confidentius, remotis autoribus & testibus. mihi in eorum oculis vivitur & scribitur, qui hæc aut gessere ipsi, aut gestis interfuere. Quantum chartis publicis creditur à veri studiosis, tantum mihi, nec ultra credi cupiam. nec enim vagis oculis usurpata, sed scripta domi à tranquillis & sedatis mentibus referam. In maximo rerum cumulo & chartarum immensis fascibus, ut harum rerum curiosis longæ inquisitionis labor absit, utar delectu, & ea brevitate, quæ nihil magnum & memorabile factis subducat. minuta persequi supervacaneum credidi. anxia sedulitas sedulitatis error est, & rei summæ tantum decedit, quantum minus necessariis impenditur. Ceterum, antequam destinata exequar, repetendum, quæ

*Historia
hujus ar-
gumen-
tum, gesta
à MAV-
RITIO
Comite
per osten-
nium.*

*Causa &
scopus
scriptorū.*

BRASILIA & qualis, quis Reipub. hac tempestate, quis militiae fuerit status, quid nobis vel hostibus validum aut ægrum, quis animus Societatis rectoribus, quis Hispano, ut non eventus solùm & successus rerum, sed ratio causæque & bellorum sedes & celebres prosperis arduisque Provinciæ, portus, oppida, gentes cognoscantur.

BRASI-
LIE de-
scriptio.

Situs &
termini.

Figura.

Populi.

Quomodo
è Veteri
Orbe huc
peruenerint.

Primi in-
ventores.

Ær.

BRASILIA ad Occasum avia Caribum, Peruviam, Provinciarum totius Novi Orbis nobilissimam & celsa montium juga è longinquo adspectat. ad Meridiem ignotas regiones insulasque, maria & freta. Orientalem oram Oceanus Atlanticus, Borealem Septentrionalis pulsat. Lusitani eam fluvio Maragnone, & æstuariis fluminis Argentei five PLATENSIS definiunt. Trigoni speciem refert, cujus basis Æquatori & Septentrionibus obversa, ab Oriente recta in Occidentem abit, ad promontorium HVMOS aut Maragnonem, aut si Nicolao de Olyveira fides, PARAM usque. Angulus Australibus regionibus absorbetur. Populos ejus, ut & totius Americæ, aborigenes esse, nefas creditu: cum ex Asiaticis parentibus totum genus humanum fluxisse, fide constet. Qui primi hominum, & quomodo ex Veteri Orbe huc pervenerint, an per Anianis Fretum, an per continuas ad Arctum Europæ terras, an per Septentrionalium Insularum trajectus, an per vicinam olim & objectam Gaditano Freto Atlanticam, (quam Americam esse ex Platonis Critia & Timæo quidem autumant) an tempestate, in incerto est. pro ingenio suo quisque demat vel addat fidem tot placitis. mihi in partes ire, aut hoc præ illo vel impugnare vel asserere, tanta veri caligine, animus non est. Primi eam Ferdinandi & Isabellæ Catholicorum Regum auspiciis aperuere Vincentius Pinzonius, & Didacus Lopezius; Portugalliæ Regis, Capralis & Americus Vespucius. Regio ob cœli temperiem amœnissima est & saluberrima. inditium longævitas, quæ interdum seculi est. nec æstus nec frigus grandia incrementa. serenitatis & pluviarum maxima. Vix crepuscula à nocte, dilucula à die distinxeris, ob rectiores Solis ortus & occasus. Hyemem mensis Martius inchoat, finit Augustus. Noctes diebus ferè pares unius horæ discrimen agnoscunt. Brumam habet, qualis nobis est æstas. Incolæ

Antœci

Antœci sunt Hispanis, Mauris, Æthiopibus, Periœci Afrorum extremis & Iavenfibus, Antipodes Aureæ Cherfonesi populis. Nebulosa licet, surgentium è pelago placidissimis flatibus recreatur, qui matutinos vapores & nebulas tempestivè discutunt, Solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Per hyemem flant Austri & Euronoti, per æstatem Meses & Cæcias. Alibi saltuosa est, alibi plana & pascua, alibi in colles affurgit. glebæ feracis & vernantis semper, frequentibus imbribus irrigatur. quò magis mirandum, fœcundissimis agris, saluberrimo cœlo, tam crudos & feros esse gentibus animos. Præcipuus proventus sacchari est & ligni rubri, apti tingendis pannis. licet fruges ac fructus ferè omnes Europæos huc transtulerit Portugallensium sedulitas. Saccharum istud proceris arundinibus condidit Natura, è quibus dulcissimus & gratissimus liquor, Attico melle potior, expressus, vasis aheneis coquitur, mox similitudine metæ & pyramidis in panes cogitur, aut expresso crassiore succo relinquitur friabile. Ad hanc rem officinæ passim patent, quas Lusitani *INGENIA* appellant, *Ingeniosæ* quod erectioris ingenii hæ Machinæ & structuræ commentum sint & inter nova posteriorum seculorum reperta. Ex his, Æthiopum & Nigritarum laboribus, maximum emolumentum capit industrius mercator, & evecta quotannis plenis *Coloniæ* navibus sacchara per Europam universam multo ære divendit. *Episcopi & Præsidis sedes.* Colonia quotquot fuere antè nos, Lusitanorum fuere. Episcopi & Præsidis totius provinciæ sedes, Portus omnium Sanctorum & S. Salvatoris civitas. Nunc aliis rectoribus Hispanica, aliis Belgica Brasilia paret, aliaque imperii Lusitanici, alia Belgarum sedes. *Lingua.* Lingua cognitu difficilis, & eorum omnium, quotquot noti hæctenus, ferè una. licet certis rerum vocabulis distincta, quæ aliter viri, aliter feminæ usurpant. Mores Brasiliensium, indoles, habitus, vel communes sunt, vel pro nationum diversitate peculiare. Trium in linguis litterarum F. L. R. si Maffæio fides, usus nullus, ob hoc, ut argutari libet quibusdam, quod Fide, Lege, Rege careant. Incolarum quidam ferocioris, quidam mitioris ingenii. quidam candidi, quidam fufci. Nudi incedunt viri & feminæ, *Mores.* præter Vincentianæ præfecturæ incolas, qui cultiores ferarum

Habitus. exuviis cooperiuntur. Corpora, robusta satis, coloribus pingunt, aut atro succo pomi GENIPAPI deturpant. ornamenta illis ex avium discolorum plumis concinnant. fluxo à vertice duntaxat capillo, ceteras corporis partes depilant, fimis, uti Sinensium populi, naribus. Tonsura viris dispar, ut ea gentes distinguas. Feminis coma promissa, nisi per luctus tempora, aut absente marito. Numina nulla, deos nullos colunt, nisi Tonitrua fortè aut fulmina, quorum magna animos incessit veneratio. Spiritus malignos horrent. Ominibus, auguriis, fortilegiis ad insaniam dediti, levibus suorum & ineptis ingeniis, fallaci signorum interpretatione, quæstuosam mendaciis caliginem objiciunt. Sagas in pretio habent. polygamiam & divortia amant. Vxores non malè habent, sed curant, nisi potu alienata mente, quod & Belgis non infrequens. Eas in publicum prodeuntes focias habere gaudent, eo ordine, ut si rus eundum, præcedat vir, promptus ire in feram aut obvium hostem : si remeandum, præeat uxor, sequatur vir, ut ingruente malo citius illa evadat. domi in oculis habent, alienos amores veriti. Stata cibum capiendi tempora nesciunt. Sub eodem tecto, ad inversæ modum carinæ prælongo, palmisque instrato multæ simul familiæ degunt. In retibus, è terra altius suspensis placidè & securi cubant, vitandis noctu animalibus noxiis, ut & ascendentibus è terra malignis vaporibus.

Victus. frumenta olim & vina ignoravere, fativâ radice victitantes, quam in farinas redactam MANDIOCAM appellant. natant ad miraculum, & sub aquis totas interdum horas patentibus oculis urinantur. jacula torquent stupendâ arte. piscantur industriè & sedulò. Vivunt in diem potores strenui & tripudiis inconditis dediti, laboris subinde & inediæ tolerantissimi. Venatibus ad celeritatem perveniunt ipsis feris parem.

Potores. Captos hostes & aliquot dierum cura saginatos, ingenti cum tripudio mactant & veribus tostos vorant. Quos hoc fatum manet, alacriter ad mortem pergunt, & editis, velut è syllabo, in ipsos percussores facinoribus, non inultos se mori jactitant.

Crudeles. Sparsum habitant, gregatim peregrinantur, ordine simplici, silentio miro, bellaces & sanguinari. In hospites advenasque facillimi sunt & prolixæ supra modum humanitatis. Eos circun-

circundatis collo brachiis, pressoque ad pectus capite, effuso ploratu atisque suspiriis excipiunt, viæ incommoda molestiasque miserati. mox, exercitato ad hæc vultu, detergunt oculos, & gaudentium habitum gestusque induunt. Prægnantibus haud ita multus in partu dolor, juvante labores istos aëris temperie calida. à puerperio moras commorandi domi minime amant, uti nostrates, verum validæ magis & firmæ confestim exfurgunt, ac domestica negotia impigrè obeunt. Infantes impensè diligunt, in annum lactant, alios cibos negant, & quoties prodeunt, reticulo, quod ΤΥΡΒΙΑΜ vocant, à tergo pendulum gestant. Clavæ lignæ, arcus, sagittæ viris *Arma.* arma sunt. has officulis vel durissimis stipitibus acuunt, ut thoraces parmulasque coriaceas trajiciant. Rectè aut perperam factis nec præmia superesse post obitum, nec supplicia arbitrantur. Qui è vita discessere vel integro corpore, vel mutilatos membra, aut vulneribus confossos, descendere ad inferas *In hospites effusi.* sedes putant. quamobrem incremata cadavera condunt terra, addito reti cubandi causa, nec non cibariis in aliquot dies. quod persuasum habeant, & dormire interim & cibos capere manes mortuorum. Obitus suorum immodicè lugent, mensem integrum ejulatibus exigunt, in terram se excordes projiciunt, & mox tragicos hosce motus computatione & saltibus finiunt. In melancholiam proniores remedia sibi à choreis, canendi modulis, instrumentis musicis, quæ propria habent, quærunt, nec minus, quam hominum alii, feriis ludos interponunt. Interiores & quotquot patrios mores retinent, vita immaniore belluis magis, quam hominibus propiores sunt, vindictæ & humani sanguinis avidissimi, ad pugnas & certamina temerarii & præcipites. Post illatam religionem & artium liberalium studia, in vicos & oppida tributis, Europæorum moribus ad- *Europæis mixti mitiores.* suevere illi, qui mare accolunt, ut & hic illud Taciti usurpare liceat, MITIVS CIRCA OCEANVM VIVITVR. Qua vero parte nuda Barbaries & generi humano pudenda efferavit animos incolarum, nullis bonis legibus, nulla industria temperatos; inconditi populi ingenia in præscos mores geniumque majorum durant. ad se advectos nec notos, plerunque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducunt. Nec deest

tam rudibus animis in flagitia calliditas. crudelitas & perfidia his non rarò prudentiæ & fortitudinis loco sunt. Notant hoc, quos illuc lucris spes à regionibus nostris trahit. In horum fanè populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & naturæ sapientiam mirari, quæ tot habitus, tot animorum impetus una membrorum similitudine obtexit. instruunt hæc mentem, ut diversi simus apud diversos, & quid à quavis gente expectandum boni, quid metuendum mali, cognoscamus. nec enim tam conditis & exactis moribus ullam reperiatis, in qua non aliquid desideres, nec tam rudem, quin aliqua honesti specie commendetur. Mediterranea armis adversus Lusitanos tuentur, circa littora iis immixti eorum imperiis vivunt. Quadrupedum, anguium, avium, piscium, arborum, plantarum propria genera & formas, mira varietate, regio alit. quæ suis relicta scriptoribus jucundam relatu præbent materiam. Scatet fontibus & fluminibus inclytis, inter quos celeberrimus is, quem ARGENTEVUM vocant, qui leucarum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeò violentus, ut inde nautæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Sunt & magni nominis fluvii, Regalis, S. Francisci, Ianuarii, Antonii Grandis, Capiuari, Biberibi, Insularum, Contarum, Tingari, Portus Calvi, Camaragibi, Formosus, Mongaguaba, Paraiba, aliique, historiæ huic inserti amnes, rerum gestarum fama & belli casibus noti. Sed hæc cuncta aliis memorata supervacaneum fuerit operosius exequi. Distinguitur Brasilia omnis coloniis & præfecturis, quarum aliæ dominos proprios, aliæ Regem dominum agnoscunt. Sunt illæ: *Paria, Maragnana, Siara, fluminis Grandis, Parayba, Tamarica, Pernambucum, Seregippe, Sinus omnium Sanctorum, Insularum, Spiritus Sancti, Portus securi, fluminis Ianuarii, & S. Vincentii.* Per has ut & mediterranea diffusæ nationes, ingenii, linguarum dialectis & nominibus discernuntur: *Petiguares, Viatani, Tupinaba, Caëta, Tupinaquini, Tupigua, Apigapitanga & Mariapigtanga, Jtati, Tumminivi, Tamvia, Carioes, & celeberrimi Tapuia, Tucanici, Nacii, Cuxara, Gujara, Pigruvi, Canucujara,* aliæque plures ab aliis singulatim enumeratæ. Noli frontem corrugare Lector. extra Latium & Græciam sumus. Non solis veteris Orbis populis concessum voces condere. etiam penes Americanos est vis & norma

Rio de la Plata.

Rio de Janeiro.

R. Grande.

R. Real.

Rio des

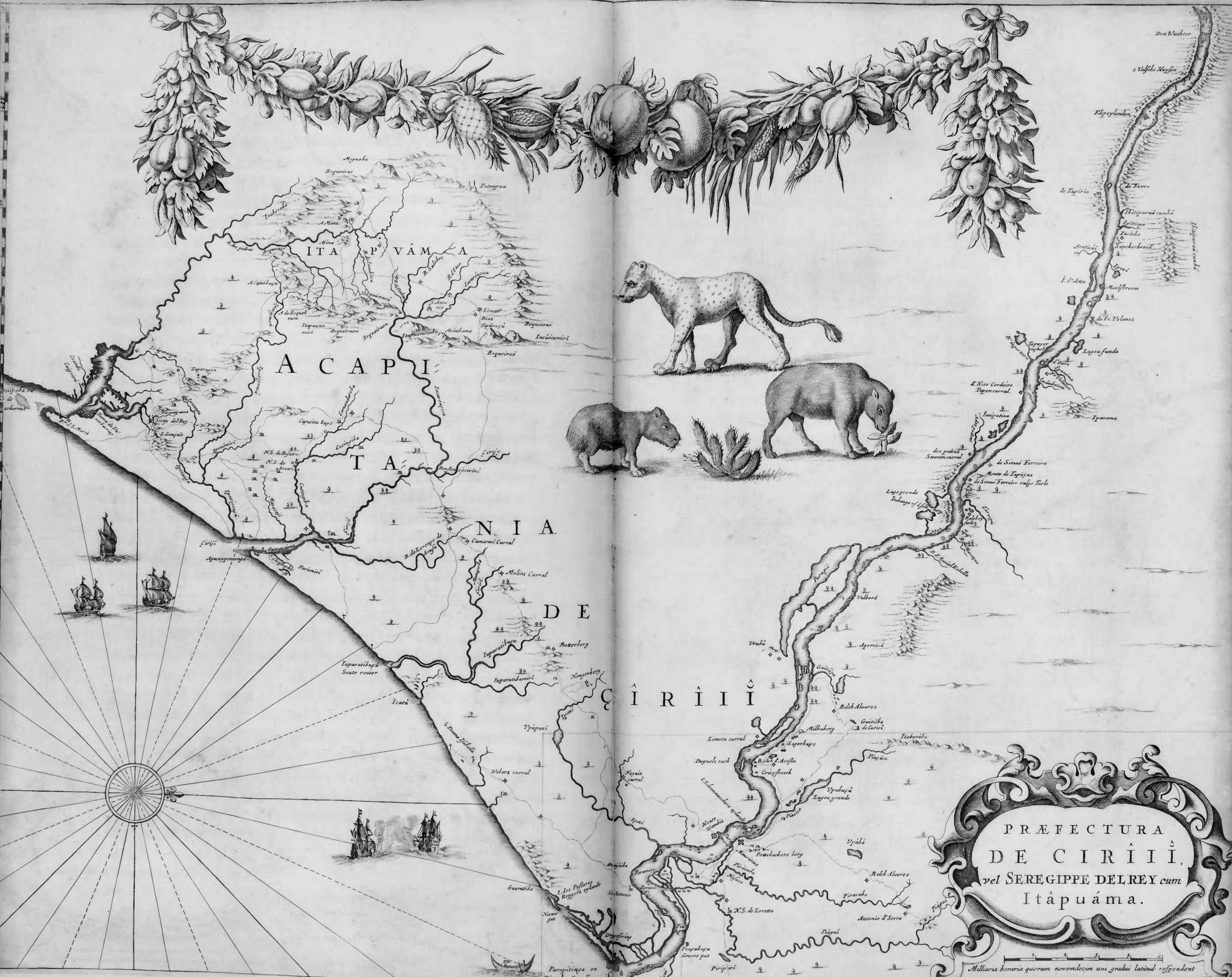
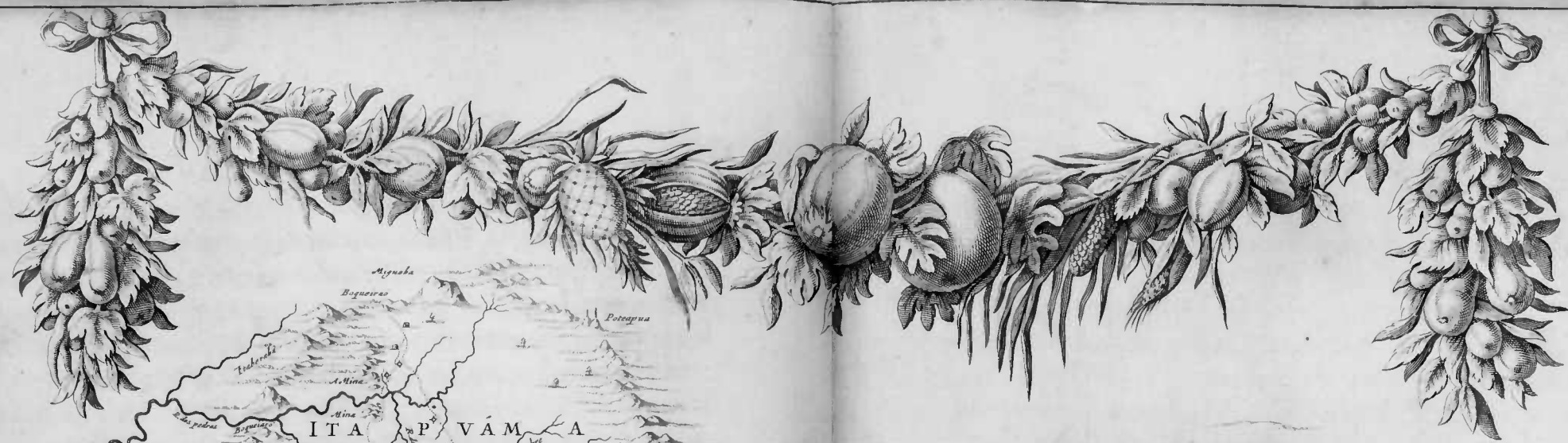
Ilhas.

Rio Grand

Martin.

PRÆFECTURÆ

XIV. Capitanie.

PRÆFECTURA
DE CIRIÍ,
vel SEREGIPPE DELREY cum
Itapúa.

Millaria horaria quorum novemdecim uni gradui latitud. respondent

PRAEFECTURÆ
PARANAMBUCÆ
PARS
MERIDIONALIS.

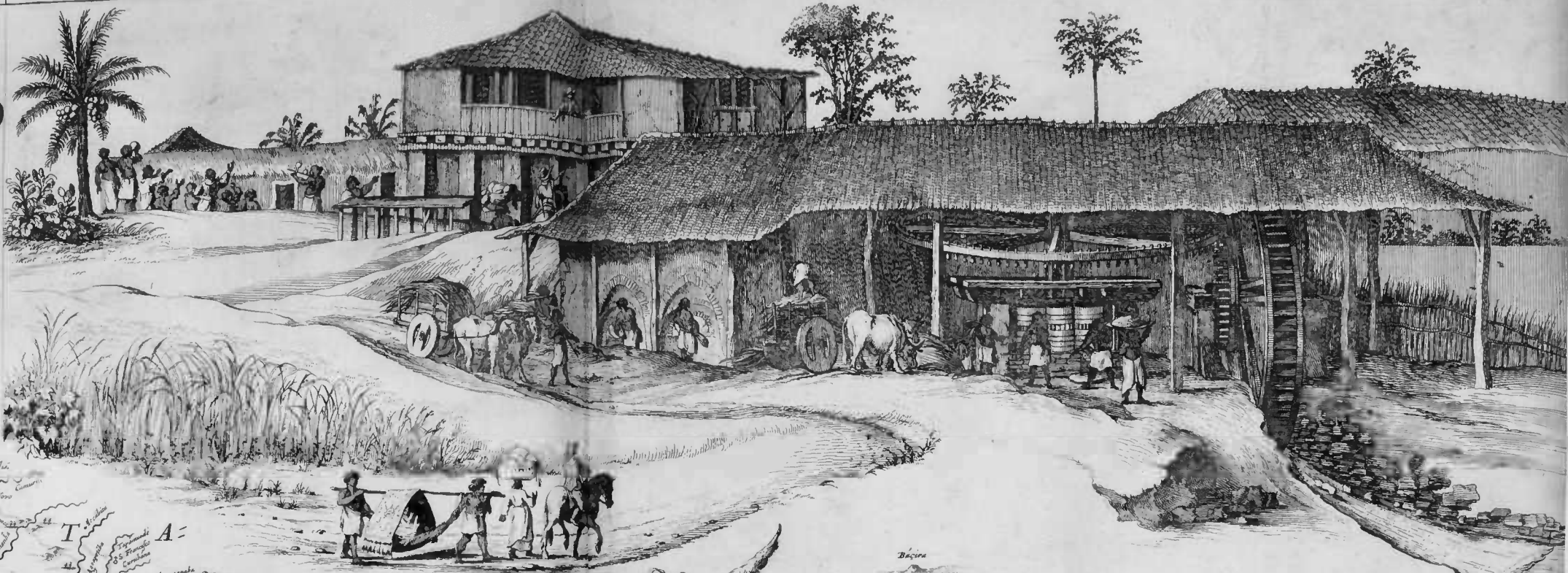
Miliaria horaria quorum novemdecim uni gradus
latitud. respondent.

PREFECTURÆ
PARANAMBUCA
 PARS
 BOREALIS,
 una cum
 PREFECTURA
 de
ITAMARACÁ

Miliaria Germanica 19, una gradus respondentis.
 Miliaria Hispanica 17, una gradus respond.

Miliaria horaria quatuordecim respondens.

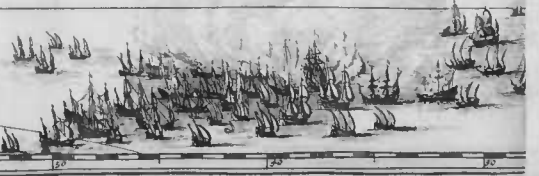

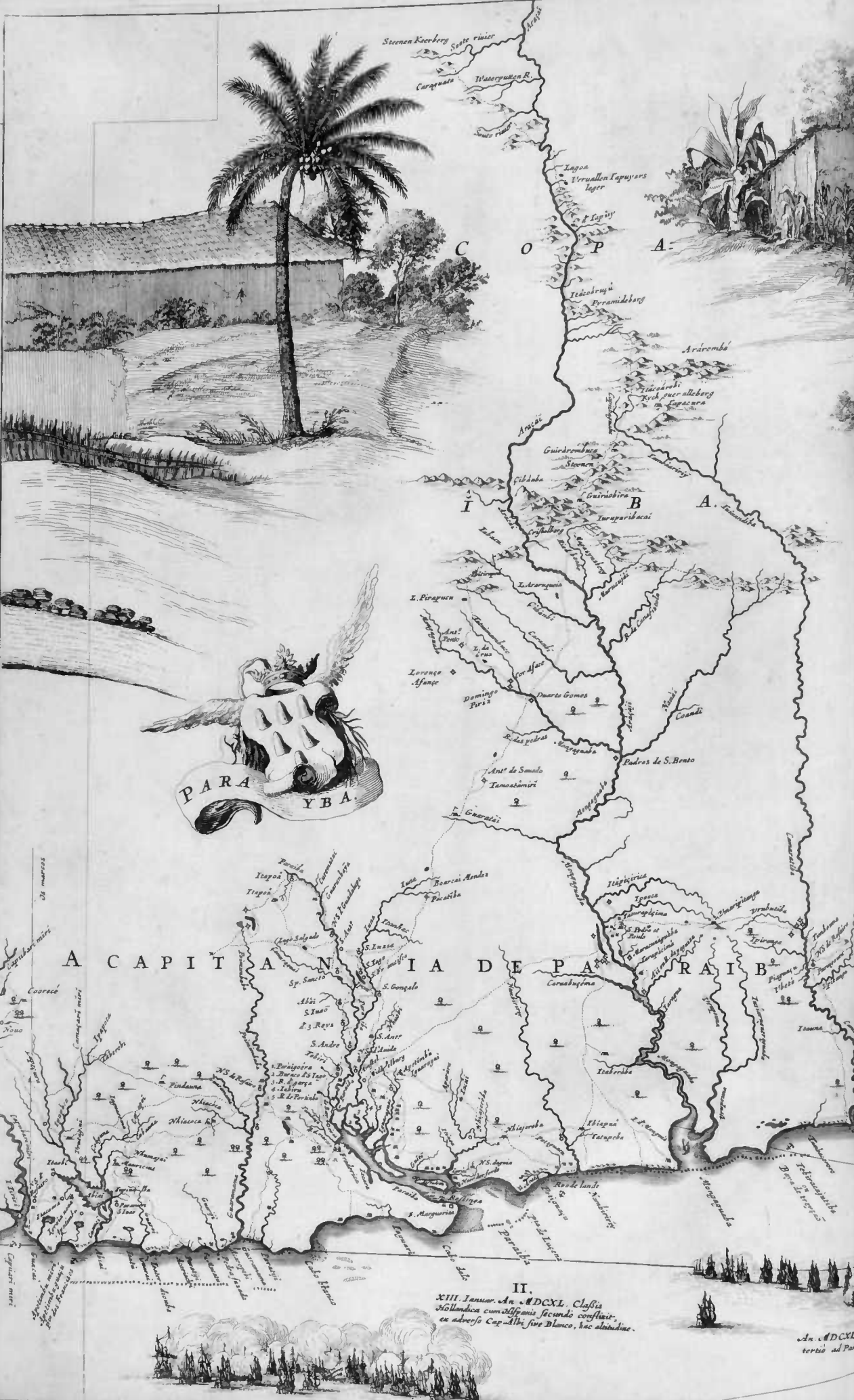
NOTULARUM EXPLICATIO.

▲ Villa ou Cidade.	Urbs vel Civitas.	■ Casa.	Domus.
▲ Povoação.	Pagus vel vicus.	▲ Lugar des povoado.	Domicilia deferta.
▲ Fortaleza.	Fortalium.	▲ Curral.	Stabula diversarum Vestiarum.
▲ Aldeia das Indias.	Domus Indiarum.	■ Salinas.	Salinae.
▲ Aldeia d'Índia.	Domicilium Índiarum.	■ Fonte, olho d'agua.	Fons.
▲ Igreja.	Ecclesia.	■ Caminho.	Via.
▲ Eng.º d'agua cum Igreja.	Ingenio, vel Mola Sacchari que vi aquarum rotatur, cu Ecclesia.	■ Campina.	Campi.
■ sem Igreja.	idem sine Ecclesia.	■ Mato.	Sylva.
▲ Eng.º d'bois cum Igreja.	Ingenio seu Mola Sacchari que vi animalium circumagitur, cu Ecclesia.		
■ sem Igreja.	idem sine Ecclesia.		

▲ Ilha de Itamaracá, ou d'Alto de São
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São João
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Pedro
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Paulo
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Sebastião
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Vicente
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Xavier
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Yago
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Ysidoro
 ▲ Ilha de Itamaracá, ou de São Ysidoro

I.
 XII. Ianuarij An. MDCXL. conflixit
 Primo cum Hollandorum classe Hispanica, hac
 altitudine ex absepto I. Tamaricá.

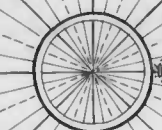

II. XIII. Januar. An. MDCXL. Clasis
 Hollandica cum Hispanis secundo conflavit.
 ex adverso Cap. Albi sine Blanco, hac abitudine.

III. An. MDCXL. Jan. XIV. conflavit Clases
 tertia ad Paraba. hac abitudine.

IV. XVII. Januar. An. MDCXL. Conflavit
 Clases hac abitudine fugitivae Hispanicae.

PRAEFECTURAE
 DE PARAIBA, ET
 RIO GRANDE.

Milliarum horaria quorum novemdecim uni gradui latitud. respondent.

ma ad placitum sua efferendi. Hæc singula iusta narratione prosequi, Brasiliam scribentis foret, non res in Brasilia gestas. Satis fuerit, situm, limites, præfecturas, populos, proventus indicasse. Aliorum fortè erit, in hac ipsa historia loquentium, ista ex officio apud suos distinctius recensere. Diu est, quod Brasiliam in Boreales & Meridionales Præfecturas distinxerit Geographorum solertia. At hæc divisio recens, quæ illam in *Divisio Brasiliæ recens.* HISPANICAM & BELGICAM dispescit. Prior naturæ est, posterior fortitudinis & virtutis humanæ. illa Dei creantis, hæc partium inter Principes. illa perpetua & immutabilis, hæc fluxa & pro belli fortuna varia. Belgicam quatuor Tabulæ exhibent, quas Nassovii munificentia debent secula. Nec enim accuratiores in hunc usque diem vidit aut ipse Americanus orbis, aut ipsi adversus. Prima à Fluvio Potiipeba ad S. Francisci flumen exporrigitur & Seregippam Regiam, Mauriti armis imperio Societatis additam, complectitur. *MAVRITIVS quatuor tabulis Belgicam Brasiliam exhiberi fecit. Oliveira Seregippen Capitaniis accenset.* Capitania de Cirii à fluvio cognomine appellatur. In ea S. Francisci fluvius, chartis nostratium ut & Hispanorum decantatus, ostia pandit & vario flexu in Brasiliæ intima penetrat, insulis, scopulis, vadis famosissimus. Secunda & tertia Parnambucensem omnem tractum ob oculos ponit, ut & Tamaricensem. Quarta Paraibam & Fluminis Grandis Præfecturam. In singulis, suis notis, distincta reperias, sacchareas molas, septa five pecorum receptacula, oppida, pagos, arces, flumina, finus, promontoria, quæ narrationi lucem fenerant & fidem. Terras distinctis & adversis imperiis Lusitani & Belgæ habebant. Quatuor Præfecturæ nostri erant juris; ea quæ ad flumen Grande est, Paraybæ, Tamaricensis & Pernambucensis. reliquæ juris Portugalli. Illas munimentis vel hosti ereptis, vel à nostris extractis tuebamur adversus Hispanorum Duces, Albuquerqueium & Banjoram, militari famâ celebres. quorum ille sua, hic quæ Regis erant, afferebat. Metropolis Præfecturæ Omnium Sanctorum Lusitanis denuo accesserat, nostrorum magis vitio, quam hostium virtute. At Pernambucensis coloniae primaria, in Belgarum erat potestate, ut & castella ejus tutelæ imposita. Novi Belgii & Africanæ negotiationes, nec ulla nostrorum clade minuebantur, nec illustribus victoriis gliscebant.

*Status bel-
li.* bant. Peruana & Mexicana imperia & quicquid regionum à tergo vergebat in Occasum, congrua bello materia. Atlantici maris superiora & inferiora, naves classesque ex usu temporis meantes & remeantes, tutabantur. Insulas omnes Americæ Boreales, Hispaniolam, Cubam, Iamaycam, Portum Ricum, aliasque minores, nominis Batavorum terror invaserat. Arma nostra senferat Campecha & Truxillum, in Honduræ sinu.

Curaçao. Margaretæ insulæ & Marthæ oppido terribiles, Curacaam maris Septentrionalis Insulam, arce & præfidiis tenebamus. Prælii cum Lodovico de Borgia, Hispanorum præfecto, victore Belga, recens & illustis fama. Americæ continentis oram omnem classibus usque infestabant Societatis duces. Castellis, oppidis, Frederici, Auriaci, Ameliæ, Principum, nomina imposita sub aliis fideribus fulgebant. Ab hostium copiis & insultibus diurnis nocturnisque quies nulla, in saccharorum machinas flammis grassantium, & circumjecta populantium. Fumabant passim nostrorum quoque incendiis urbes, pagi & ergasteria Portugallorum, mari navigia & classes, sæviente & facem tollente belli vindictâ. Cum Lusitanorum & Barbarorum aliis bellum, cum aliis pax nobis erat. His in societatem & federa allectis, religio, aræ, foci, jura, consuetudines salvæ fuere. oppressis promissæ vindiciæ, mercantibus commercia, fociis fides. Verum non semel rupere sacramenti reverentiam Lusitani, metu magis, quam in Regem affectu. Omnium additissimos Tapuyas experiebamur, quorum armis copiisque cum Portugallensibus, Iandovio duce, pugnabatur. Pacati quoque Gojanæ populi, Belgarum imperia admiserant. Omnes adventu nostrorum, non securitatem sibi, sed ultionem Hispanis parari gaudebant.

*Status po-
liticus.* Summæ rerum præerat, in Pernambucensi præfecturâ, Senatus, politicus dictus, non solum Reipub. ibidem, legibus Europæorum, rector, sed & belli consiliis mercimoniisque præfectus. Minorum quoque Magistratum, quibus fortunæ litigantium commissæ fontiumque ultio, exercita potestas. At leges non in bono usu erant, corruptis incolarum moribus, etiam regentium quorundam. QVIPPÉ conditione loci mutata pejoribus flagitiis agitur. Pessimus quisque diffidentia præsentis Reip. mutationem pavens, Lusitanorum gratiæ

tiæ adrepebat, nulla fidei cura, sed spe impunitatis. Plebes acri annona vexabatur, vastantibus proxima hostibus. cui malo obviam ibat Societas, quanto poterat impendio & diligentia. Militiæ cura penes Sigismundum Schuppium erat, multis & egregiis facinoribus conspicuum. maritimis imperabat Ioannes Lichthartius. non tam fortunæ beneficio, quam suo merito magnisque in hostem ausibus notus. Tribunitia dignitate Artioskios, militaris ingenii vir & operum præclarus. Clades Adriani Patris inter gravissimas surgentis imperii ruinas numerabatur. Iolus studiis rudis, impetu strenuus, penitusque Hispano nomini infestissimus, captis hic illic hostium ratibus, ovanti similis, nulla non Occidentis spatia militari gloria implebat. In Serinhæmensi provincia, Terra Nova, Tapeferica, Alagois & alibi, variis casibus, & dispari eventu præliabantur dicti duces, Schuppium & Artioskios, cum Camerone & aliis hostium præfectis. Domi is animorum inter Societatis rectores habitus fuit, ut Brasiliam & parta propugnandi ac imperium proferendi omnibus staret sententia, serioque deliberarent, cui Principem ibidem locum decernerent, quem tantæ provinciæ capacem agnoscerent. Apud hos frumenta, arma, rates, pecuniæ in usuram acceptæ vel accipiendæ, redditus & cetera publicorum fructuum & munerum assiduè agitabantur. ut & Africana commercia & Nigritarum in Americam transportationes. Nec segnior Hispaniarum Rex, obstare Belgarum ausibus, amissa reposcere, laborantia munire, validis uti parabat. Ingens novis rebus argumentum non prudenti solum sed & audenti duci paratum. Magna loquar. Belli huius tanta fuere molimina, ad annum usque millesimum sexcentissimum tricesimum & sextum, ut Potentissimorum Regum conatus vincant, & rerum magnitudo apud invidos & ignaros fidem in periculum adducat. Navium ingens numerus, octingentæ & ultrà (ita rationaria habent imperii) ad bellum vel mercatum in Occasum, Africam & aliò missæ, quadraginta quinque milionibus florenûm & ultra steterè, si navium precia, stipendia, annonam penset. Hostibus ereptæ quingentæ & quadraginta septem fuere. quæ damna sex milionibus censa. E spoliis ad usus publicos rediere miliones plus quam triginta,

SIGIS-
MUNDVS
SCVP-
PIVS.
IOANNES
LICHT-
HARTIVS.
CHRIST.
ARTIOS-
KIVS.
C. IOLVS.

*Moment a
gestorum
per Socie-
tatem Oc-
cidenta-
lem, usque
ad Ann.
C 10 10 2
XXXVI.
Navium
numerus.*

*Erepta
hostibus.*

Spoliorum summa. quæ summa longè excedit illam, quam Paulus Æmilius Romanorum ærario intulit. Hæc tamen ipsa, ut Vellejus habet, *Dama illa hosti.* *omnium anteaكتورum comparationem amplitudine vicit.* Iactura eorum, quæ Hispano terra periere, nec tamen nobis accessere, millionibus plus septem penditur. Impensæ regiæ, impedita vectigalia, annuique reditus, summam viginti & octo millionum explent. Erogati in mercimonia, quæ in Guineam, *Precia mercimonia.* Novum Belgium, Capitis viridis littora, Sierram Leonam, fluvios Senegalam & Gambiam transferri fructuosum videbatur, miliones sex & novies insuper centena florenorum millia, quæque excurrunt. In quem censum nondum venire immensæ opes, quas Brasiliæ aliorumque locorum necessitates absorpsere. Reportata in Belgium eodem temporum tractu è Guinea & Novo Belgio fuit tanta auri, eboris, ambari, tergorum bubulorum, & pellium preciosarum vis, quæ miliones valuit quatuordecim, super sexies centena florenorum millia. Hæc præsens ætas suspicit attonita, & futura, à rerum memoria remotior, stupebit tanta commoda privatorum studiis, Fœderatorum terris accessisse, tantum opulentia, & gloria Hispano decessisse. Nec tamen tantæ opes pares fuere pensandis tot expeditionum sumptibus; ut inter hæc potentior videri potuerit Societas & hosti suo terribilior, isto navium & armorum apparatu, quàm opulentior.

Nassovii decora. Hic ferè rerum Americanarum & Brasiliæ status fuit, cum Nassovius imperium capefferet. Eò omnium votis destinabatur, militiae Europææ, sub AVRIACO, expertus & ob recuperatam non ita pridem ejus quoque cura & industria Arcem Schenkianam, quæ ad Rheni divergium Insulæ Batavorum tutelarum est, publico Reipub. favore involutus. Accedebat familiae splendor, Cæsaribus sanguine, Regibus connubio innexæ. adhæc ducis autoritas, fortitudo, fides, felicitas, aliaque virtutum & honorum multiplicata. quæ rapiendum Imperatorem, non per longas deliberationes querendum imperabant. Etiam habitus illi erat & decora corporis forma, non ea solum, qua flos ætatis commendatur, sed ex dignitate in præsentem congruens imperii amplitudinem. Iam antè eques, expeditionis in Palatinatum adversus Marchio-

chionem Spinolam sub Frederico Henrico Nassovia Comite pars fuerat, Germaniæ Principibus opitulaturus. Vexilla gesserat, centurio cohortem duxerat, auctâ mox sub Ernesto Frisiæ Governatore, dein Mauritio Arausionensium Principe & Hollandiæ, Zelandiæ Frisiæque præfecto, militari dignitate. sub Celsissimo verò Principe FREDERICO HENRICO, Fœderatorum jam supremo vindice. claris obfidionibus Grollæ, Sylvæ-Ducis, Venloæ, Trajecti ad Mosam (ubi irruentis in stationem suam Papenheimii impetum fortiter sustinuit & reppulit) & Bercæ ad Rhenum, se conspicuum fecerat. ut postquam omnes militiæ partes in veteri Orbe expleffet, novas in Novo Orbe auspicaretur. Comitabatur opinio eaque vera, Brasiliam ei provinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus aut rogatu, sed quia dignus & par credebatur. Nec errabat hic fama, sed optimum eligebat. Quæque laudum ejus consummatio est, iis ipsis virtutibus effecit, ut Societas Imperatorem à Germanis potius mutuarèt, quam è suis legeret. Collatum à Societatis rectoribus Brasiliæ imperium, ratum habuere Fœderati Ordines & Auriacus, iis legibus, quæ ex Ducis & gentis Nassovicæ honore ac populi usu essent: imperaret supremi ducis appellatione & potestate, terrâ marique: quæcunque armis acquisivissent Belgæ, vel spe tenerent, imperii sui esse crederet: quæ ad salutem publicam facerent & sacra, civium ordinem & disciplinam, bella, fœdera, jura curaret: male posita moveret, ne quid Respublica detrimenti caperet, caveret: præfecturas militares in castris sui juris esse putaret distribuere in promptissimos: domi & per hyberna ex paucis, quos signavisset Senatus, seligeret: etiam de civilibus honoribus muniisque decerneret: ut & de munitionibus extruendis, demoliendis, transferendis, ubi opus: de sede Imperii & Senatus: de Brasiliensium & incolarum laboribus ac stipendiis: defunctis Senatoribus & primariis belli ducibus alios substitueret, Rectores auctores essent. Hæc aliaque fide publica sancita fuere, ut tantorum negotiorum supremis ministris promissorum, Duci officii regula constaret, adstrictis in conscientiæ metum partibus. Promissa primum Comiti classis navium triginta & duarum, qua abiret, tentaturus Novi

*Præfectura
ra Brasiliæ
conferitur
ill. Comiti.*

*Ratam ha-
bent Po-
tentiss. Or-
dines &
Auriacus.*

Orbis fortunam. Verum Rectores, contracta audendi cupidine, in duodenas postea convenere, quæ militum bis mille & septingentos veherent. Ne vero cunctatio longa, magnorum moliminum comes, in damno esset, Nassovius operum & laborum promptus, imparata adhuc, ut ferme in talibus, classe, imparato milite, qui cum in Americam trajiceret, quatuor duntaxat navibus, adolescente Autumno, è portu Texelæ solvit, summo omnium ordinum consensu ac spe, anno Christianorum trigesimo sexto supra millesimum & sexcentessimum. Navi, quæ ducem vehebat, Zutphanix nomen inditum. militum non ultra trecenti & quinquaginta erant, quibus vix adversus Morinorum insultus tutus videbatur. Abentem votis faustisque comprecationibus profecuti sunt Patriæ Patres, Auriacus, Societatis Curatores, & civium optimi quique, utpote in inusitatum fortunæ & prudentiæ civilis pariter & militaris exemplum iturum. Divulgatâ tam gloriosæ expeditionis famâ, Omnium vox erat: hoc duce novas tantis rebus affulgere spes: hunc alterius Mundi destinam fore: ab hoc armis robur, imperio dignitatem quæri: nihil illo moderatius prudentiusque: didicisse nostratium bellis militiæ aspera & incerta: modesto milite non feroci pugnaturum: hostibus terrori fore ob famam, Germanis suis charum ob cognatam gentem, Barbaris placabilem ob lenitatem & mansuetudinem.

*Abitus
in Brasiliam.*

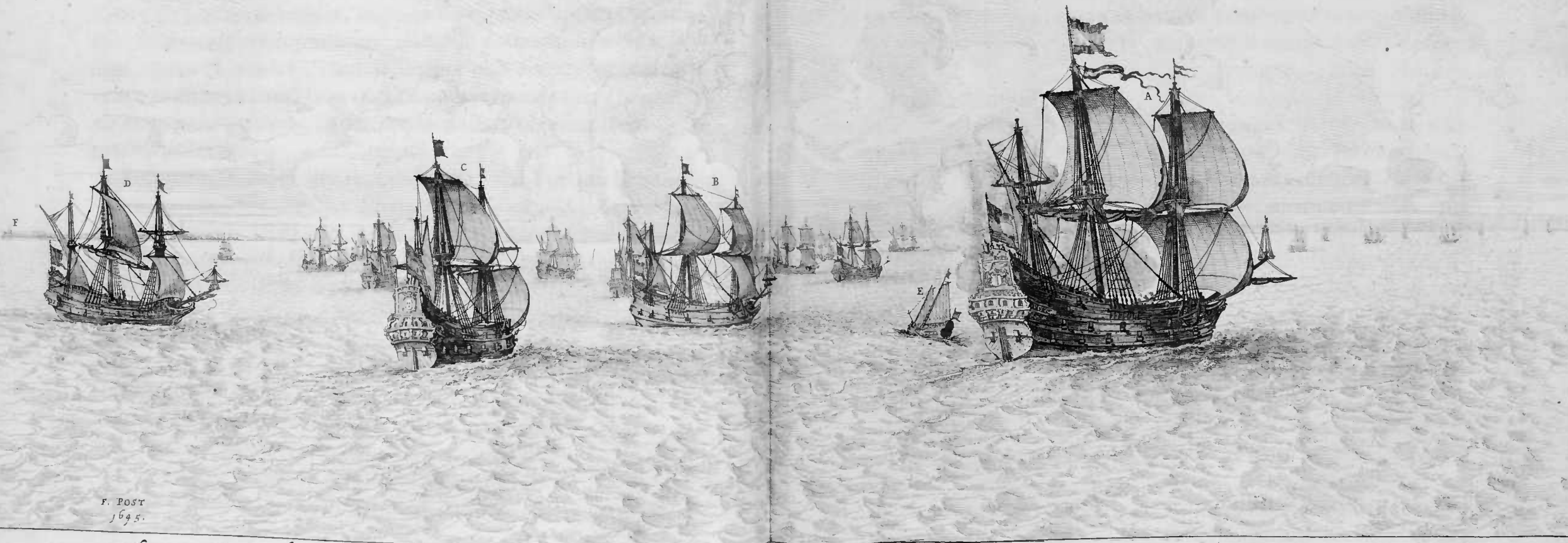
An. MDLXXVI.
CXXXVI.
xxv Oct.

Vota publica prosequuntur Comitem.

*Sorlingæ Cassiterides Ptolomæi sunt cre-
duntur.*

*Tempestate in Britanniam
turditur.*

Postquam serenis lucibus, propitiis ventis Fretum Britannicum enavigasset, insulis Sorlingis vicinior, (Cassiterides Ptolomæi sunt) turbatum sæva tempestate mare itineris initia magnis incommodis flagellavit. observatum, transmarinas expeditiones iratis sæpenumero Superis suscipi. hoc Agamemnoni, Æneæ, Xerxi, Germanico, Cæsari aliisque insolita molientibus accidisse. sive quod adversis consecrari debeant nova imperia: sive discriminum metu cœrceri dominationis studium. Consultantibus de occupando primo quoque portu Navarchis, Comiti, licet maris infueto, displicuere moræ. urget iter, nihil intermissa navigatione. Sed auctis procelloso mari, quod ob rigorem vicini Septentrionis horridius est, periculis, obsecuta formidini prudentia in Falmudam receptum suavit.

F. POST
1645.

A. Navis Prætoria Zolphania

B. Navis Adamus et Eva

C. Navis domus Nassovica dicta

D. Navis Pernambuco dicta

E. Senbus Societatis Indicæ curatores in continentem referens.

F. Helderæ pagus.

suafit. Iam enim aquas ceperat Zutphania, ut vix emergeret. nec minus turbidum pelagus altis fluctibus jaçtabat Argonautas, ut in Sorlingarum penè vada & scopulos impingerent, ventorum adverfantium furore. Hic dum commodiora navigandi tempora expectantur, Serenissima Britanniarum Majestas Carolus I. accepto nuncio, hæere in portu Britannico Comitem, Falmudæ Governatori & Nobilibus vicina loca incolentibus mandat, omnia erga Nassovium humanitatis munera fungerentur, & quæ ad ejus refectiorem facerent, curarent. abunde hoc & comiter præstitum. Et licet auguriorum ac prodigiorum fides in gente nostra penè exoleverit, nec curent prudentiores casibus fortuitis temere miscere Deum, omen tamen notatum fuit duplex, non omnino adspernendum. Primum, ubi Morinos prætervehebatur, piscis marinus è mari intra navis foros exiliens, Afellum majorem vocant, ad discrimen minoris, qui Callarias. Alterum, perdices quinque è Britannico littore in navem Comitis & eam cui à Pernambuco nomen, delapsæ, nauticorum voluptas & spontanea præda. quæ læta ominantium conjecturâ maris simul ac terræ obsequia favoremque promittere credebantur. Et forte benignitas Numinis, quia tangitur Principum affectione, his quoque rationibus, & rerum imminentium speciebus, prodere vult, quæ impendent. Talia olim fuere serpens ad Bagradam pugnante in Africa Regulo, aquilæ Dejotaro regi salutaris aspectus: corvi tres Graccho occinentes, in Gallia lupus vigili gladium è vagina auferens, aliaque infinita, quæ prout secunda aut adversa acciderunt, magni fastigii viris ad gloriam vel ignominiam, salutem vel ruinam vertere solet superstitiosa credulitas. Dies excurrere quadraginta, quibus tempestates ad navigandum idoneas non habuit. nihilominus in navibus suos continebat, & nullam prætermisit occasionem profectiõnis: donec desævientibus procellis, secunda navigatione ad Insulas Capitis Viridis provectus fuit. Caput Viride inter Africæ promontoria celebre, arboribus viridibus confutum est, unde illi nomen. multis Afinarium Ptolomæi esse creditur. Æthiopiæ, ut ait Oliveira, principium est, & ultra centum leucas ad promontorium usque Sierræ Leonæ extenditur,

*Falmudæ
moratur.*

Omina:

*Insulas
Cap. Viri-
dis appel-
lit.*

*An. MD
C XXXVII.
Cal. Ian.
Capitis Vi-
ridis &
insularum
descriptio.*

ditur, totumque hoc spatium Præfectura Capitis Viridis appellatur. terminatur utrinque fluminibus, illinc Gamba, hinc Senaga nostrorum mercatu claris. Crebra inter proceres & regem de imperio contentio est. quisquis superior vindicta crudeliore se tuetur, five optimates è medio tollat potentior Rex, five hunc optimates. Regiæ opes ex procerum pendent nutu & liberalitate, qui equis, vaccis, capris, legumine, alias egenum & inopem, donant. Occidentem versus medio Oceano jacent Insulæ decem, quas à vicinitate vocant *Insulas Capitis Viridis*. suntque primum repertæ, Anno M CCCC XL à Lodovico Cadamusto Genuensi. Quidam has putant esse veterum Gorgones five Hesperides. Abundant capris & falinis unde & Saliferæ nostratibus dicuntur. Hispani etiam milium Zaburum in iis colligunt. Quum primum invenirentur, prorsus incultæ erant, humanumque nullum usquam vestigium. qui primi conscenderunt, columbas manibus prehenderunt, aut scipionibus suis humi stantes & hominum infuetas occiderunt. Primaria inter illas & maxima est S. Iacobi, plena variis arborum generibus patensque in longitudinem milliaria septem. ubi falis magna copia, aquæ dulces, testudines innumeræ, tam grandes, ut testæ clypei magnitudinem æquent. Superior hac magisque in Boream vergens est insula *Bona vista*, five Boni visus, quam ita dixere, quod gratulabundi huc primum applicuissent Lusitani. Inter minimas est, quam *Mayam* appellant, quæ falinis quoque nobilis ab Hispanis frequentari solet, rara habitatoribus; nisi forte Nigritas aliquot profugos, aut Portugallos ob nefas exules habeat, quos illic perire, leve damnum. Apud hanc dies sex commoratus Nassovius ob aquationem, mox famosam mundi Lineam attigit, quæ in partes æquales cœlum ac dierum notiumque spatia dispescit. Hic paribus intervallis fortitudo Nassoviorum ab Vniversi terminis distans, utrique se hæmisphe-
rio ostendit, grandi honoris ac rerum ubique gerendarum aut gestarum libramento. Multum maris brevi emensus, adulta Batavis hyeme, Brasiliæ littora, ubi Pernambucum est, appulit, lætus quod adversa maris trajectu prospero pensavisset. Appulit una Adrianus Duffius, quem prope Insulam Made-
ram

*Ad Ma-
jam Insu-
lam mora-
tur ob a-
quatio-
nem.*

*Isleo de
Mayo.*

*Transit
Æquino-
ctialem li-
neam.*

*Brasiliam
appellit.*

*An. MD
CXXXVII.
Januar.
XXII.*

ram sibi junxerat Comes. triduo post Matthæus Ceulius & Carpentarius, qui, quod navi veherentur rimosa, in S. Vincentii Sinu, coacti fuere ejus refectio*n*i aliquandiu immorari. Hos excepit postridie Cal. Mart. Ioannes Gifelinus, multum procelloso mari ja*c*tatus. omnes futuri Secretioris Concilii apud Comitem Senatores & tibicines imperio. Felix, temporis brevitatem, trajectio, ea anni tempestate hic stetit Nassovium, quæ gerundis rebus idonea erat. Incidit quippe adventus in menses bello & campestribus motibus commodos. Nec fuit aut Lusitanis aut Portus Sancti Gubernatoribus, ob subitum appulsum, tempus, submittendi suppetias in Comitem, & hostile quid moliendi.

Excendentem primores loci populusque excepere, vultu, officiis, oratione, obsequia testati, plurimi aucupantes gratiam, ut ferme ad nova Imperia. Eas circumstantium concurrentiumque gratulationes, ut communis benevolentiae testimonia, non hilarius, quam modestius admisit. Post hæc ostensis in Senatu commissis sibi à Fœderatis Ordinibus, Principe, ac Societatis rectoribus Imperii ac capeffendæ gubernationis litteris, primum id sibi negotii dari voluit sagacissimus Imperator, ut quantum militum nostratum, sociorumque in armis & præfidiis esset, cognosceret. id prudentiæ ratus, *P A R A R E* prius bellum, quam exercere; & metiri quantum queas, ne frustra tentetur facinus, aut præceps audacia cœptæ gubernationis famam diminuat. Etenim compertum, ex præparato copias bella magis sustinere, quam violentas & tumultuarias collationes. Militum vis omnis in geminos ordines distributa. quorum unus præfidiariorum esset, alter campestrium in hostem iret. Præfidiis sepositi fuere sexcenti & bis mille, qui per Castella Reciffæ, Afogadorum, Promontorii Augustiniani, Tamaricæ & Paraybæ distributi. Bello capeffendo servati in duos divisi exercitus, unum majorem invadendo hosti, in quo censi nongenti & bis mille: alterum minorem ac vagis motibus destinatum, cujus numerum sexcenti fecere. Hi hostem alibi occuparent aut distraherent, ac invigilarent occasionibus. Mox annonæ & commeatus curam habuit, hac in re Romanam dispositionem imitatus. Inquisitum sedulò,

*Excipitur
à suis.*

*Prima
Nassovio
cura, in-
quire in
Militiæ
statum.*

*Præfidiis
sepositi.*

*Bello ser-
vati.*

*Commea-
tum.*

quantum panis bis cocti, laridi, leguminum, carniū, casei,
 vini in navibus & conditoriis esset, ut sine quibus intractabilis
Arma. est miles & disciplinæ impatiens. Etiam armorum censum
 iniit, quæ tela & arma, tormenta, machinæ, pulvis, quæ naves
 & instrumenta nautica, regione maritima & portuosa. Illud
 notatum reperio, funalium militarium parcitate laboratum
 fuisse, culpamque in Europæos istarum rerum curatores re-
 jectam. At juvit se ingenio inopia, funesque nova arte ex
 arborum corticibus concinnavit. at, quia in ignem non dura-
 bant, minus probos. Ea quoque, ut dicam quod res est, an-
 nonæ fuit penuria, ut postquam castris in bimestre prospectum
 esset, demenso in militem satis angusto & tenui, vix super-
 fuerit, quod satis esset alendis præfidiis. quibus parcius vi-
 vendum fuit & in fraudem genii. Hinc querelæ & murmura
 militum jejunantium, quæ ducum leni oratione & liberali-
 bus promissis composita vix quieverere. Nec enim, sicut ad sa-
 tietatem nutriri nostrates, in ediam ferunt, quam aliunde è
 confragoso & paupere terra veniens miles facile tolerat. Ne
 tamen aut hostis de angustia annonæ nostræ edoctus audacior
 in nos iret, aut ipse miles in castris percelleretur, edicto ve-
Prudentia
Comitis. niam singulis fecit Comes, deportandi ad castra quidquid
 vellent commeatus, simulata eum in modum rerum omnium
 largitate. Qua cura apud suos defunctus, hostium loca, co-
 pias & molimina perdidit, more Imperatoris Punici, cui
 omnia hostium, non secus quam sua, nota erant. Compertum
 per exploratores eos Portus Calvi terras & Arcem tenere,
 unde emissæ prædatoriæ manus vicinas nostrorum terras po-
 pulationibus & rapinis infestabant. usque adeo, ut ne tuta
 quidem esset à Reciffa ad Olindam itio & reditio. Quin de-
 fertis pagis, ob hostium metum, sub arces se nostras ad tutelam
 receperant Brasiliani. Militares copiæ in Serinhainenfi agro
 vix in hoc sufficiebant, ut irrumpentem hostem repellerent,
 ne in intima penetraret. Nec deerant illi sua in silvas refugia,
 per occultos & cœcos calles, facili ipsi & æquo ad fraudes
Comes ad
bellum se
accingit. Lusitano, nobis difficili. Et cum exigi finibus non potuerit,
 incendiis, spoliis, cædibus patuerunt nostra. Quamobrem,
 indicta publica supplicatione, ne sine ope divina quidquam
 aggref-

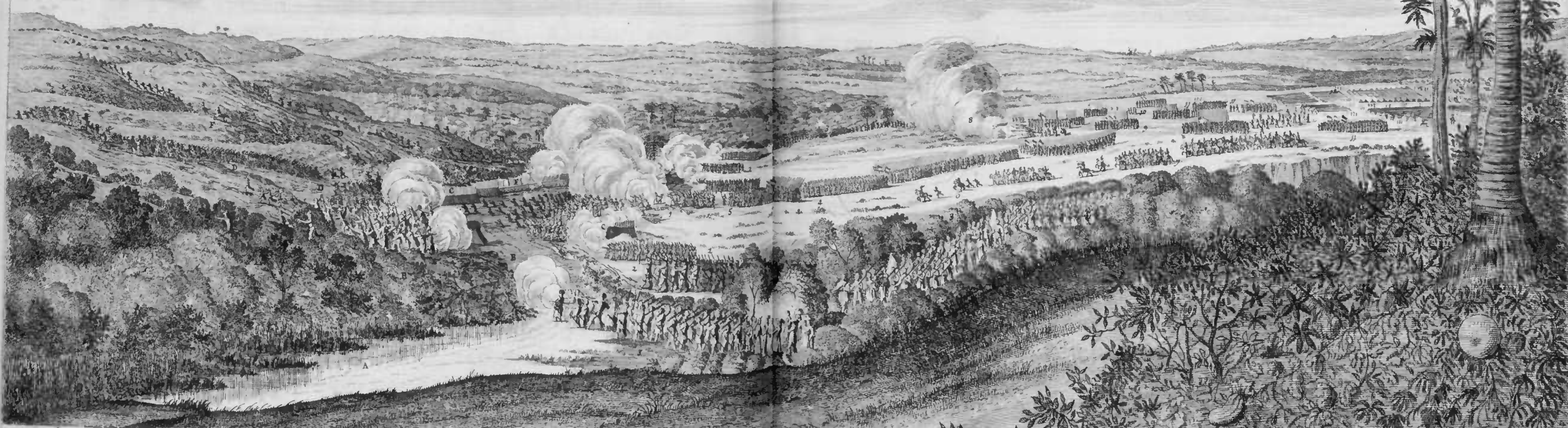
aggressus videretur, visum Comiti absque mora hostem adoriri, & imperium ab armis belloque auspicari, firmandæ potentiae & ostentandæ hostibus fiducia, quæ principatus, apud exteros præsertim, stabiliendi primæ administræ sunt. Hoc ad Societatis gloriam & suam maxime pertinere arbitrabatur, si cum dignitate opprimi statim Hispanus posset. Belli dilatione robur illi accessurum & disciplinam, se in vecordia aut lentorum consiliorum suspicionem adductum iri. Copiæ omnes terrestri itinere in Serinhæmum ivere, excepta Comitæ prætoriâ, iisque centuriis, quas Carolus Nassovius & dux Houfius singulas ductabant. Cum enim recens conscripto milite constarent, nec lentis castrorum progressibus ob longiorem viam pares crederentur, eò ad Comitem navigavere.

Hic in *Unam* cum exercitu movit & superato fluvio, quem Vna vel Huna fluvius & pagus. Barra grande. exigua manu tutari facile fuisset hosti, in Barram-Grandem promovit. ut classem, quæ triginta tribus navibus vectoriis & liburnicis com meatum & apparatus omnem bellicum ferebat, operiretur. Pedestrium militum è Belgis coacti fuere trecenti, navalium sociorum octingenti, Brasilianorum sexcenti, quibus addita equitum turma. Hac manu, quam multitudine hostis superabat, recta in Hispanos itum. His imperabat præfectus Comes Banjola, magno armorum usu inclutus & belli Belgici sub Marchione Spinola experimentis clarus, cui præter indigenas, Nigritas (Afrorum populi sunt) & Lusitanos, militum erant quater millena. aggeribus ripas præmuniverat. quibus, de adventu Nassovii certior factus, ilicò cessit, sive armorum diffidentia, cum tamen milite prævaleret, sive pelliciendis sub ejusdem portus propugnaculum nostris. Ad amniculum, qui miliare ab Arce aberat, in monte castra posuit, duorum millium manu. Ea duplici aggerum serie præcinxerat, obstructis viarum angustiis, quas arborum segmentis & truncis longe lateque excisis oppleverat. Consilium erat, hîc Belgarum impetum sistere, utque ipse proximior Arci hanc armatis copiis tueri, & hæc ipsum posset. Vesperascente die Comes noster, naturâ loci perspecta & hostium situ, in monte opposito castra fecit. illi leviculis præliis, nullo suo commodo, laceffivere ad pugnam Belgas, totam interim Velitationes cum hoste.

noctem occupati munienda sepimentis statione. Mane, vix
 albescente luce, explosis in Hispanos aliquoties machinis mi-
 noribus, minus audaces terruimus. *Acies or-* Acies hoc ordine incessit:
do. duæ centuriæ ex Belgicis, & Brasiliensium tres jussæ à latere
 dextro per sylvarum abdita viam facere, & super objecta,
 quod arduum, eniti: totidem à latere lævo, invadendis
 simul hostibus. Naffovius decorum se promptumque in armis
 ostendens, cum prætoriam cohortem, quam sibi applicuerat, in
 fronte erat. quod plurimum referre intelligeret, cujus ductu
 auspicaretur illud agmen, ex quo victoriæ omen capiendum
 esset. novissimum agmen Schuppius & Artioskios ducebant,
 qui recentes clarique rerum hic gestarum fama, militum quo-
 que studiis fovebantur. Sic tribus locis, triplici militum manu
 hostem aggressi, pugnandi illi potestatem fecere. Banjola
 sclopetarios mille in obvios excutere jussit, desideratique è
 nostris sex, faucii triginta sex. Nos evulsis palis & perruptis,
 quæ obstabant, per ferociam septis, utrinque hostem adorti,
Hostem latera fortiter impulimus, & post acrem collato gradu pu-
munitio-
nibus pel-
lit. gniam Hispanos terga vertere cœgimus. Quibus plana magis
 evenerant, facilius irrupere; quibus impugnandi aggeres &
 superandæ strues, & concædes erant, major fuit labor &
 periculum, ut qui certioribus supernè ictibus patebant. Par-
 tibus spes virtusque æmulatione accensæ, incitante illam
 utrimque ignominia demendæ cupidine. Cecidere hoc
 conflictu hostium quadringenti, qui sparsi palantesque cæsi
 disjectis armis viscebantur. reliquis sub arcis se tutelam reci-
 pientibus. Interemti captique aliquot, qui militia eminebant.
 tanto verò hostem furore infecuti sunt Belgæ & Brasilienses,
 ut vix imperio ducis ad signa revocari possent. Comes pri-
 mam victoriam sequentis occasionem arripiens, per ima col-
 lium sub ipsam Arcem victorem militem perduxit. Banjola,
 munitis in monte stationibus, totum diem in nostros, ut &
 illi, qui arcem tenebant, jaculatus, strepitus multum, damni
 parum fecit. Eopse die missi à Comite Schuppius, & Licht-
 hartius, ille militum, hic navalium sociorum dux, ad occu-
 pandam Insulam, afferendo commeatu & re frumentaria, ut
 commodius supportari posset. Dux Hispanus convasatis de
 nocte

PRÆLIUM PROPE
PORTUM CALVUM

- A. Fluvius
- B. Arborum strues ad fluvij ripam impediendo transitu.
- C. Agger castrensis hostium.
- D. Hostium agmina ex Brasiliensis, Lusitanis et Nigris.
- E. Brasiliam hostes.
- F. Fuga hostium.
- 1. Prætoria Cohors Comitum

- 2. Sclopetary.
- 3. Brasiliam ab utroque latere per sylvam abeuntes.
- 4. Prima acies.
- 5. Tribus Artischotkianis.

- 6. Comes.
- 7. Turma Equitum.
- 8. Tormenta maiora.
- 9. Prælium.

- 10. Exercitus.
- 11. Acies postrema admirali et nautica plebs.
- 12. Castra nocturna Comitum.

PORTUS CALVUS.

PASCVA

AGRI

PASCUI

- A. Pagus
- B. Templum
- C. Arces diruta
- D. Castrum Povacon
- E. Accessus Comitum
- F. Suggestus Comitum
- G. Stativa Comitum
- H. Stativa Scoppij
- I. Suggestus Scoppij
- K. Accessus Scoppij
- L. Statio Lichthartij
- M. Suggestus Lichthartij
- N. Fl. Portus Calvi
- O. Montes

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
vigie sine mensura Rheno-landica

nocte impedimentis loco movit, relictis tormentis æneis tribus. in Arce morari timuit, ne se ejus deditioe illigaret. nec nostros prohibere ab obsidione ausus fuit, attritis copiis. Nassovius postero die circumspectis iterum, quæ hostium erant, comperit abiisse. & dum propius munimentis, quibus inhæserant non diu, admovet, occultis illa ignibus, quos abiens fero vespere Banjola fraude paraverat, diffiliere. at nullo Belgarum damno, quos tardior accessus præfenti cladi exemit. Ille in terram *Camaragibi* vertit, ut inde in Alagoas per tenderet. Instat hosti miles noster, vagum varia cæde confumit. inter fugientium trepidationem, prædam & opima spolia reportat. Tunc fiduciam capit Dux Belga. arcem *Porvacanam* provinciæ caput aggrediundi. non ignarus, uti initia belli evenissent, spem famamque in cetera fore. Sita est Arx in Pernambucensi provincia, ad ripam fluminis commodissimi, & recipiendis onerariis ob altitudinem idonei. à Recife abest miliaribus xxv. In confiniis molas ostentat septem, iterque sternit in Alagoas, Camaragibi & Antonii Grandis fluminum terras. Elapso proximè biennio expugnaverat illam Lichthartius, acto in fugam Comite Banjola merisque in flumine Hispanorum pluribus. Verum non diu post Albuquerqueus, aliud agitans, arrepta in consilium occasione, eam non difficulter recuperavit, scelere Sebastiani de Souto Lusitani, hominis summè perfidi, cujus operâ optimâ antè usi fueramus. Hic cum credulitatem Picardi vigilum præfecti nefariis mendaciorum vinculis circumdedisset, plus incommodi damnique attulit nostris, quam commodi aut salutis præstiterat. Falsis namque indiciis autor Picardo fuit, ut, motis ex Arce præfidiis, vacuam eam fecerit & invasioni hostis opportunam. Quo facinore perfidiam suorum, magnitudine criminis, illustrem fecit; adducto quoque in certissimum vitæ discrimen Dominico Calabari. qui Lusitanus, cum à Regiis partibus ad nos descivisset, in arce captus, strangulatusque, jugulo defectionem expiavit, & dissectos artus infidelitatis ac miseriæ suæ testes ad spectaculum reliquit. Mauritius Societatis interesse arbitratus, eam subdi, absque cunctatione stativa ordi-

*Arcent
Portus
Calvi Po-
vacanam
obsides.*

*Stativa
ordinat.*

Sigismundus Schuppius, tertius Artifofkius militum tribunus. quartis, qui mare vicario imperio tenebat, Lichthartius. Ab externo metu tutus, in singulis stationibus suggesta attollit, machinas locat, quibus in arcem ferociter & frequenter displofis, mutuas ab hoste jaculationes damnaque excepit, concuffis dirutisque hic illic, quas festinatio aggefferat, terrarum molibus. Intereà accessus suos & latentiores aditus fossorum laboribus gnauiter ducit, & cum operariis propius adrepi milite. prima luce, sero vespere, focium se periculorum operis addit. Occubuerunt, præter gregarios aliquot & primores, Carolus Naffovius, calida iuuenta miles, maiorisque animi & sanguinis, quàm fati, & centurio Ioannes Tallebomius. quibus glandium majorum ictu subita mors magnarum virtutum usum invidit. A decima & tertia obsidii die, cum jam proximè fossis inhærerent operæ, nec hosti animus viresque essent, ultra se defendendi, missis obsidibus, dedita Arx honestis belli conditionibus fuit, prima Comiti expeditionis Americanæ merces & amplioris potentiæ gradus & fundamentum. Præfidiariis concessa potestas, militiæ ritu armatis, discedendi & compendiosissimo itinere in Reciffam insulam, inde in Hispaniolam, & Indiæ Occidentalis, quæ vellent, loca abeundi, vel in Terceram trajiciendi. Vnius ipsis, pro belli honore, machinæ & apparatus bellici non multum, facta copia. Naves, quibus trajicerent, à Comite impetravere, ea fidei pactione, quâ convenerant. Navigavere omnes in Insulam Terceram, quæ inter Azores sive Flandricas primaria est. Egressi ex Arce Gubernator Hispanus, Michaël Gibertonus, armorum propræfectus, bello Belgico clarus, centuriones octo, signiferi septem, militum quingenti, Italicæ, Hispanicæ, Lusitanicæ gentis, præter ægros & saucios, gloriosam utilemque victoriam fecere. cessere quippe in belli spolia machinæ bellicæ ex ære viginti duæ, è ferro fusili quinque, mortaria quatuor (genus machinæ est pandum ac breve) glandium ferrearum & missilium magna vis, ut & funes incendiarii, aliaque Martis utensilia, totumque Regis, quod illic erat, armamentarium. Nec minus vago exercitu propè Moribecam & S. Laurentium, occursum fuit hostium in fines nostros excursionibus, exacti-

A. Castrum Povacon
 B. Vrbs.
 C. Basilica

D. Accessus Comitis ad urbem
 E. Suggestus tormentarius.
 F. Statio Comitis

G. Suggestus torm. gubernatoris Scopy
 H. Suggestus torm. Admiraly libertaty.
 I. Castella duo hosti derelicta.

exactique, qui irruerant, populatores, duce Iacobo Stackhouwero, qui cum hostili manu congressus, eam, pugnante fortiter Helmichio Vice-centurione, fudit fugavitque. Sic parta circum agris major quies & securitas fuit. Pugnantium profectò ducum omnium memoriam exempli intererat ad posteros nominatim extendi, si mihi æque promptum fuisset nomina scire, ac admirari virtutem.

Fugientem Banjolam poné preffit Mauritius, victoria utendum ratus. nec diu fuit, cum tota Pernambucensi Provincia minus tum animosum & validum exegerit. sed operæ precium fuerit, ad Historiæ præsentis, & rerum hîc gestarum, & porrò gerendarum lucem, Præfecturæ hujus situm locaque strictim indicasse. præsertim cum & Comitibus hic & Senatus politici ac supremi illustrior sedes sit, & præcipua crebraque navium statio. Inter Brasiliensium colonias, Pernambucensis è maximis est. ut quæ sexaginta juxtà littus miliaribus porrigitur, inter Francisci, fluminis celeberrimi, ostia, & Itamaricæ præfecturam. Peculium est Duarti, sive Eduardi Albuquerquei, Lusitani, cujus hic nomine imperitabat Frater Matthias Albuquerqueus. qui Olindam venerat, paulo antè quàm nostri ea potirentur. Sedes pagique Portugallis habitati undecim notantur. Prima est Olinda metropolis, ad maris oram, pulchris ædibus templisque conspicua. Situs, ob colles, quos ambitu suo complectitur. inæqualis adeò est, ut vix humana industria muniri possit. In ejus parte editiore, eminuit Iesuitarum Cœnobium, structura elegans & redituum locuples, à Rege Sebastiano conditum. prospectu amoenissimo primum se, ex alto adnavigantibus, ostentabat. Iuxta hoc aliud conspicietur Capucinatorum, ut & ad littus Dominicanorum & in Superiore urbis regione Monasterium S. Benti, natura & opere validum; præter Monialium ædem aliasque. Basilicas habuit geminas, unam S. Salvatoris, alteram S. Petri appellationibus venerabiles. Oppidanorum censebantur millia duo, exceptis Ecclesiasticis & mancipiis. Hi ad signa revocabantur quatuor, dispari, ut solet, numero. Civium ducenti circiter opibus præstabant & fulgidiore censu. Ab hac Auftrum versus, inter fluvium Biberibi & Oceanum, extenditur, ferè uno miliari,

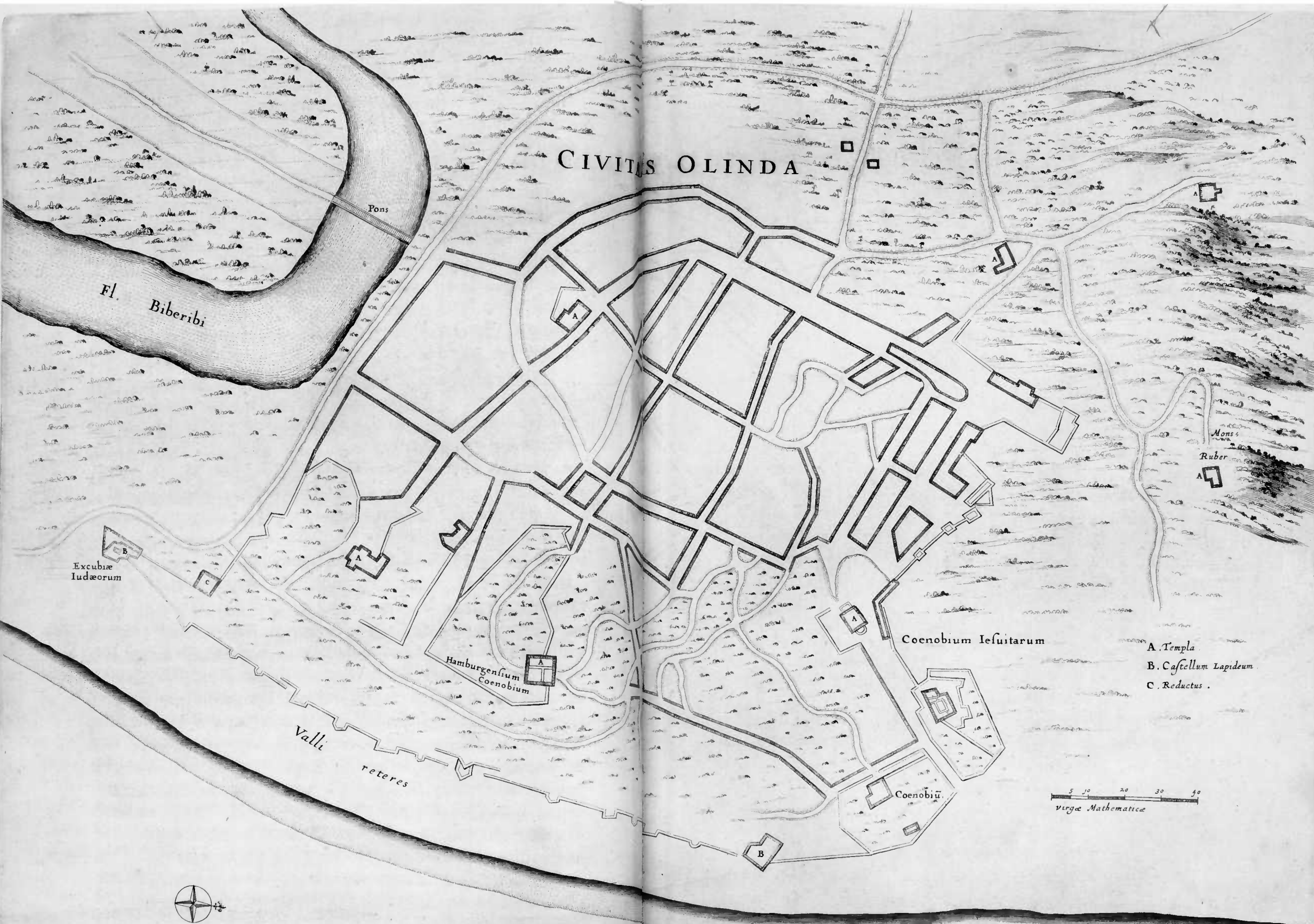
*Banjolam
persequitur.*

*Præfectura
Pernambucensis
descriptio.*

*Pagi sedesque
undecim.
Olinda.*

longus angustiorque & arenosus terræ trames, ligulæ aut costæ instar. quem, ut & alibi, provida Numinis cura huic oræ adversus maris insultus objecit. Vbi terminatur, pagus fuit, *Reciffa* dictus, sive Receptus. forte ob hoc, quod intra hunc & alium terræ similem tractum oblongum, quem *Reciffam* Lapidosam vocant, recipi naves possint & soleant, accipiendis exponendisque oneribus. Frequentibus incolis habitabatur, & qua parte medium hunc tractum Arenosum intersecat mare, majorum navium statio est, ob insignem pelagi altitudinem. E regione hujus, ubi desinit *Reciffa* lapidosa, hic illic mari pervia, Turris fuit ex aquis exurgens, Castelli maritimi nomine, ad discrimen ejus, quod in *Reciffa* terrestri aut arenosa cernebatur & castellum terrestre vocabatur, Lusitanis S. Georgii. Post desertam Olindam, in *Reciffæ* pagum se recepere civium & mercantium plerique, qui ædificiis illam insignibus ornare. donec ejus fulgorem præstringere cœpit Mauritiopolis. sepimentis cinctus à nostris, qua parte fluvium adspectat, robur non leve accepit, cum is, relabente maris æstu, pervius sit pedibus. Hæc Olindæ facies fuit, antequam eam expugnassent Belgæ. qui munimentis novis hos terrarum Receptus ut & Insulam Antonii Vazii inexpugnabiles fecere.

Insula Antonii Vazii. Fulget jam hæc Insula Palatio Comitum, Friburgo, ad usum ejus & Imperii decus, sumptibus ipsius, magnificè exstructo, ut & urbe MAURITIOPOLI & pontibus ad miraculum in gemino flumine jactis. Secunda sedes fuit Garasu, pagus verius, quam oppidum, à littore remotior, è regione Itamaricæ insulæ, quinque ab Olinda miliaribus. Olim tenuioris fortunæ Lusitani incolere, mechanicis artibus vitam tolerantibus. at postquam nostris partibus accessit Olinda, etiam opulentiores huc commigraverunt. Expugnare hoc oppidulum nostrates, calendis Maji Anno tricesimi secundi supra millesimum & sexcentimum, captumque incendiis & militari direptione deforme fecere. Tertia fuit *Reciffa* jam dicta. Quarta Moribeca, mediterranea magis & Australis, quinto à *Reciffa* miliaribus. Quinta S. Antonii, septem vel octo à *Reciffa* miliaribus, Austrum versus, secus promontorium S. Augustini. Sexta *Poyuca*. Michaëlis de Poyuca, incolis frequentissima, decem à *Reciffa* milia-

CIVITAS OLINDA

Fl. Biberibi

Pons

Excubie Iudæorum

Valli reteres

Hamburgensium Coenobium

Coenobium Iesuitarum

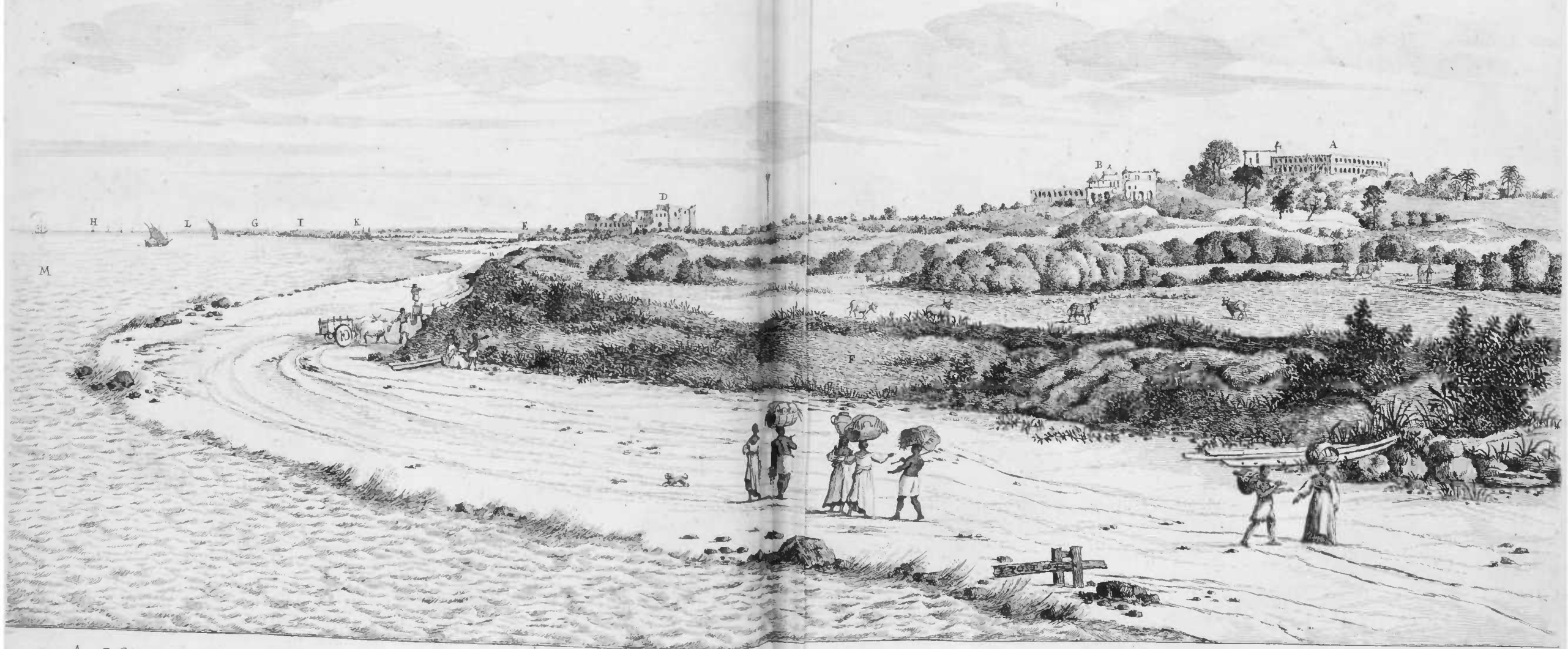
Coenobiū

- A. Templā
- B. Castellum Lapideum
- C. Reductus.

5 10 20 30 40
virgæ Mathematicæ

M A R E

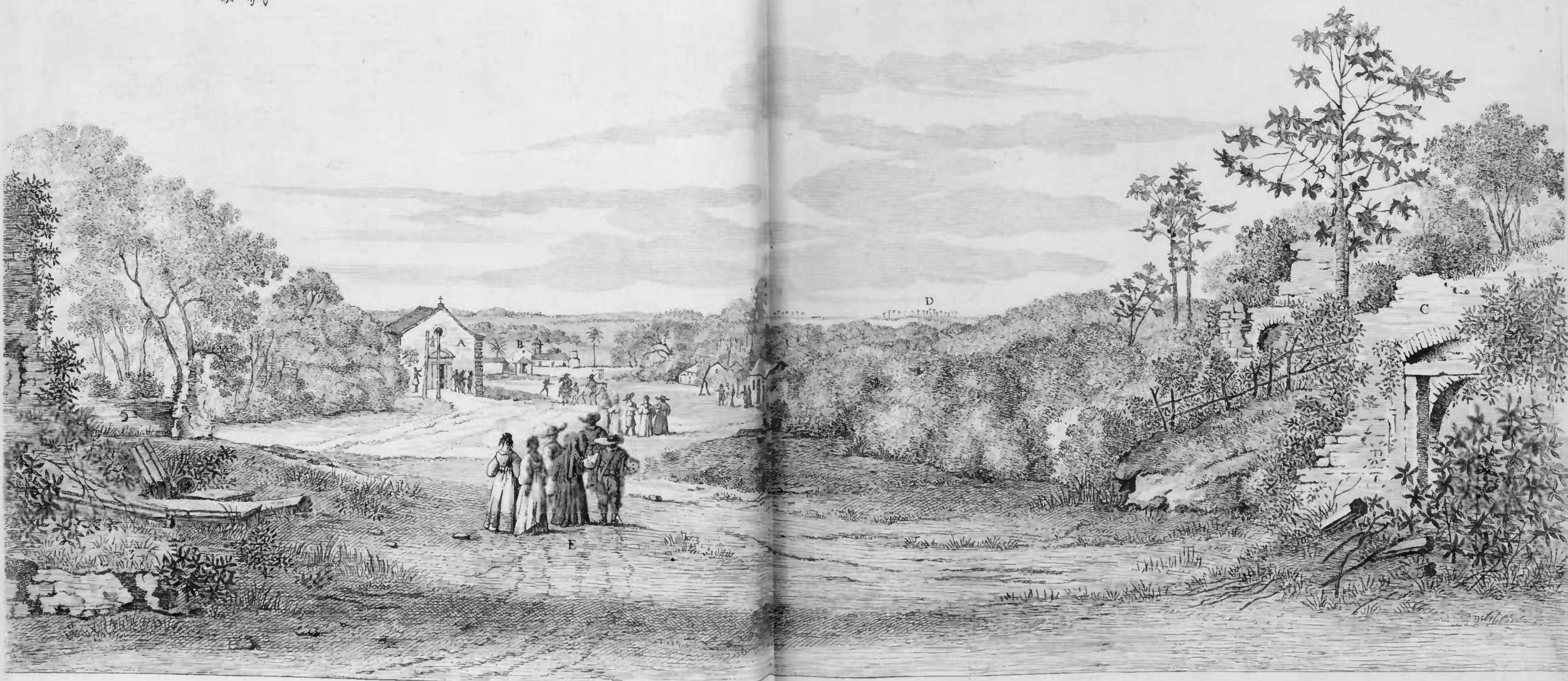
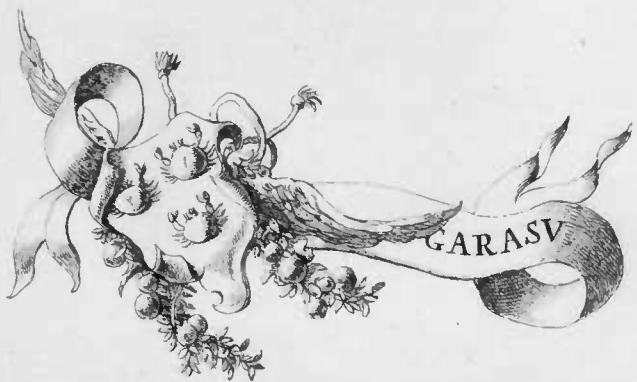

A. Iesuitarum Coenobium.
 B. Basilica
 C. Coenobium Franciscanorum

D. Carmelitarum Coenobium.
 E. Iudeorum excubia
 F. Collapsa urbis moenia.

G. Castrum maritimum.
 H. Satio navium Reciffae
 I. Reciffa.

K. Mauritopolis.
 L. Promontorium S. Augustini
 M. Oceanus.

A. Templum S. Cosmi
 B. Coenobium S. Francisci

C. Ruine urbis
 D. Insula Tamarae eminens conspicua

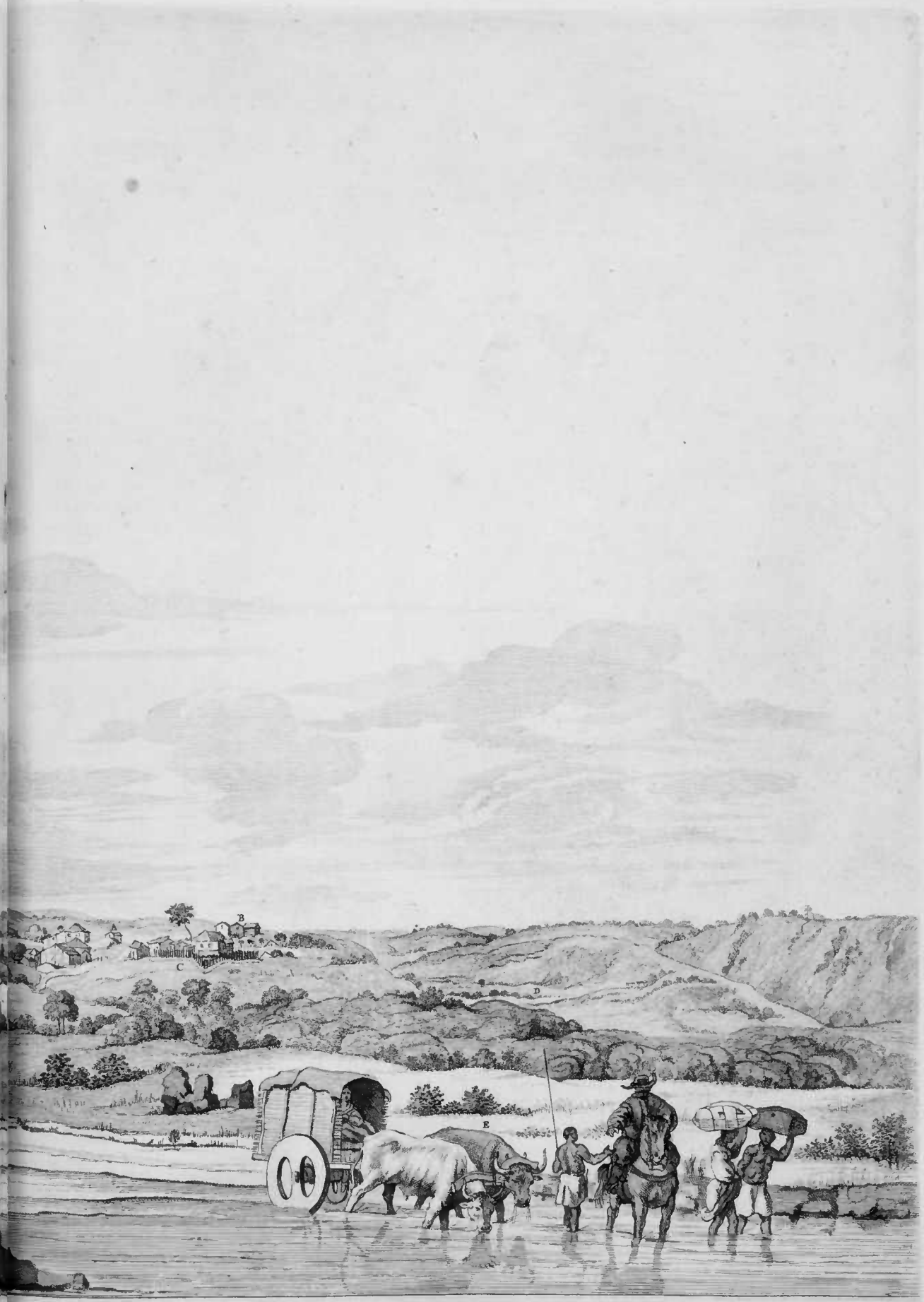
E. Modus deducendi Lusitanas ad templum.

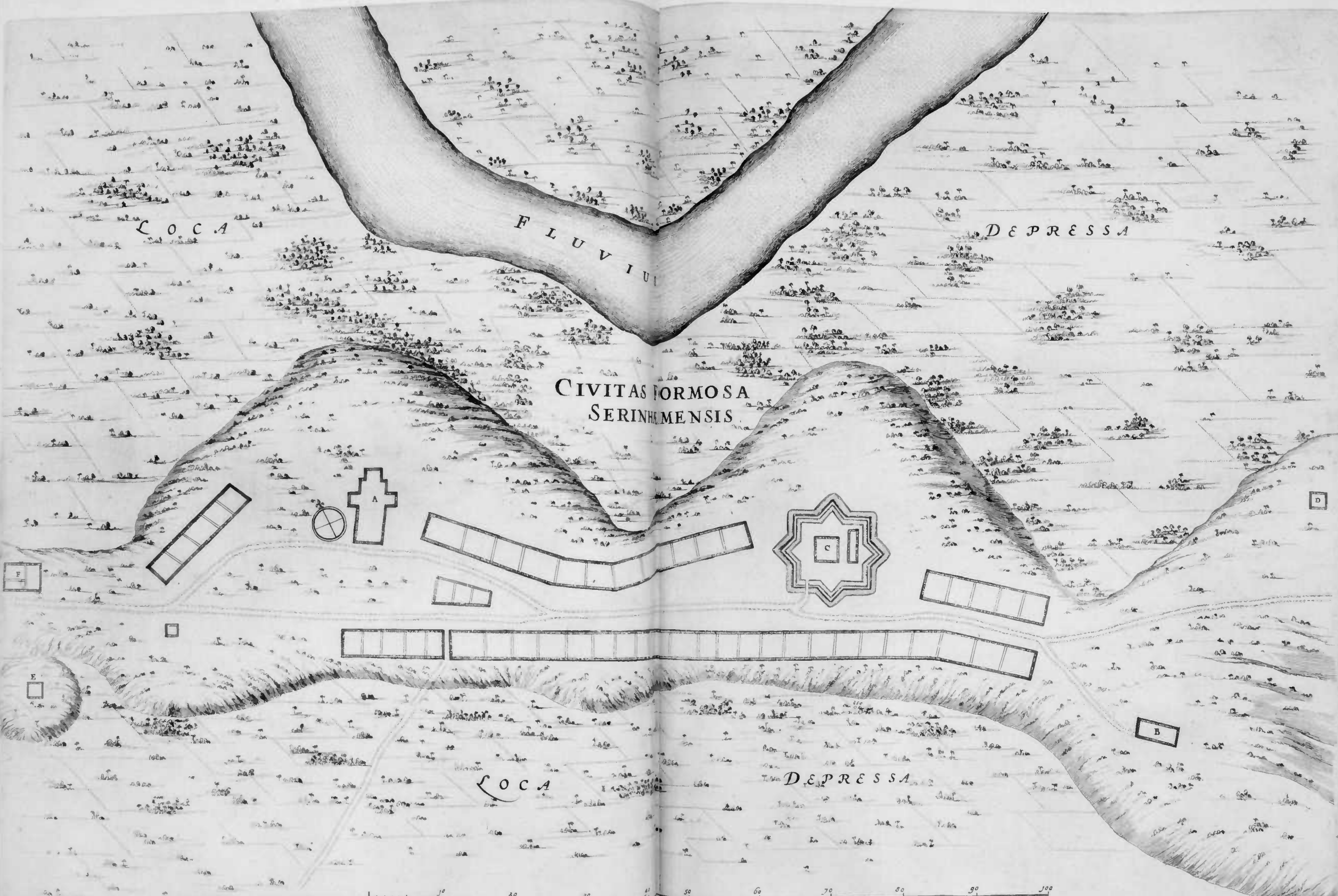
F. POST
1625.

A. *Templa vrbis*
B. *Coenobium.*

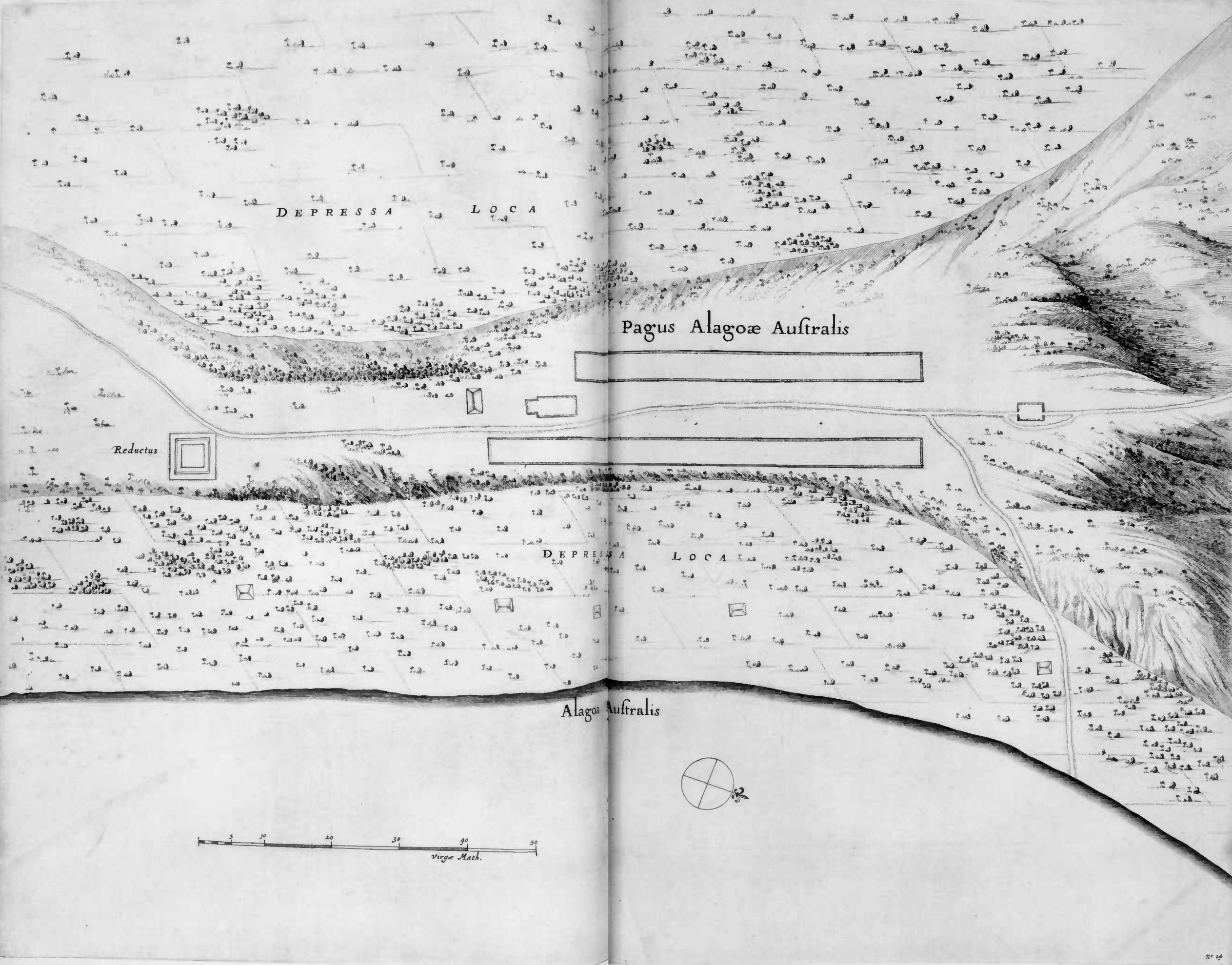
C. *Gubernatoris*
D. *Ripa fluminis*

E. *Hoc modo transferuntur onera vehiculis, bo-um operâ.*

- A. Templum.
- B. Sacellum.
- C. Castellum.
- D. Domus Nobilis
- E. Eremita secessus
- F. Coenobium dirutum.

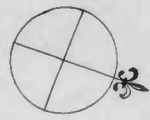
DEPRESSA LOCA

Pagus Alagoæ Australis

Reductus

DEPRESSA LOCA

Alagoæ Australis

A. Templum aggere castrensi cinctum
B. Alagoa

C. Casae Piscatorie
D. Sactyli

miliaribus, ubi machinæ sacchareæ tredecim magnam sacchari vim quotannis edunt. Sita est ad amnem cognominem, qui ad latus Meridionale promontorii Augustiniani in mare se exonerat. Septima pagus Serinhæmi amplissimus & amœnissimus. ubi duodecim machinæ, quæ singulæ sex aut septem milia arobarum sacchari feliciter exequentur. Pendet Aroba xxvii aut xxviii libras nostrates. tredecim à Reciffa miliaribus abit. Octava sedes Gonsalvi de Vna, viginti à Reciffa miliaribus, machinas exercet quinque. Nona Portus Calvi xxv à Reciffa leucis, machinis operatur septem vel octo. Hic Arx Povacaona est, Mauritiana victoria illustris. Decima pagus Alagoæ Borealis, xl miliaribus. Undecima Alagoa Australis, totidem ferè distans. Vicis etiam aliis minoribus Brasilianorum degitur, quos *Aldeas* vocant. Ædificia, quibus sacchara coquuntur, numerata fuere septuaginta. Eorum aliqua amplitudine pagos adæquant, ob operariorum, circumquaque habitantium, frequentiam. Tantum ex illis sacchari quotannis colligi perhibent, quantum onerandis navibus octoginta vel nonaginta sufficiat. Non vanis autoribus habeo, uno die ex Olindæ portu solvissè naves saccharo onustas quadraginta, relicta adhuc in conditoriis ea sacchari copia, quæ ad totidem navium vecturam satis esset. Nec possunt illa confici sine Nigritarum opera, quorum numerus ingens ex Angola aliisque Afrorum portibus huc transvectatur. Constat ex commentariis & diurnis notis, ad annos vicesimum, primum, secundum, tertium, supra seculum decimum sextum, quadrienii spatio è solo Angolæ portu in Pernambucensem Præfecturam transvecta Nigritarum millia quindecim, quadringentos insuper & triginta, maximo Regis Hispaniarum compendio. Montibus vallibusque lætissimis hæc regio distinguitur, cannarum sacchari feracissima, etiam ligni Brasiliensis optimi. Nec minus pascuus quoque est ager, & pecore abundans, ut, quod de Campania ab Italis olim dictum fuit, fumen Brasiliæ dici mereatur. Hæc topographica sunt, & quia notiora, minus egent stylo. insisto gestorum narrationi.

Provisis, quæ ad propugnaculorum munitionem & robur faciebant, Schuppius cum copiis & equitatu in Allagoas missus

L

fuit,

*Serinhæmum.**Vna.**Portus Calvus.**Alagoa Borealis. Australis.**Aldeas.**Schuppius in Allagoas abiit.*

*Banjola
fugit.*

*Flumen S.
Francisci
trajicit.*

*Comes
Openedam
venit.*

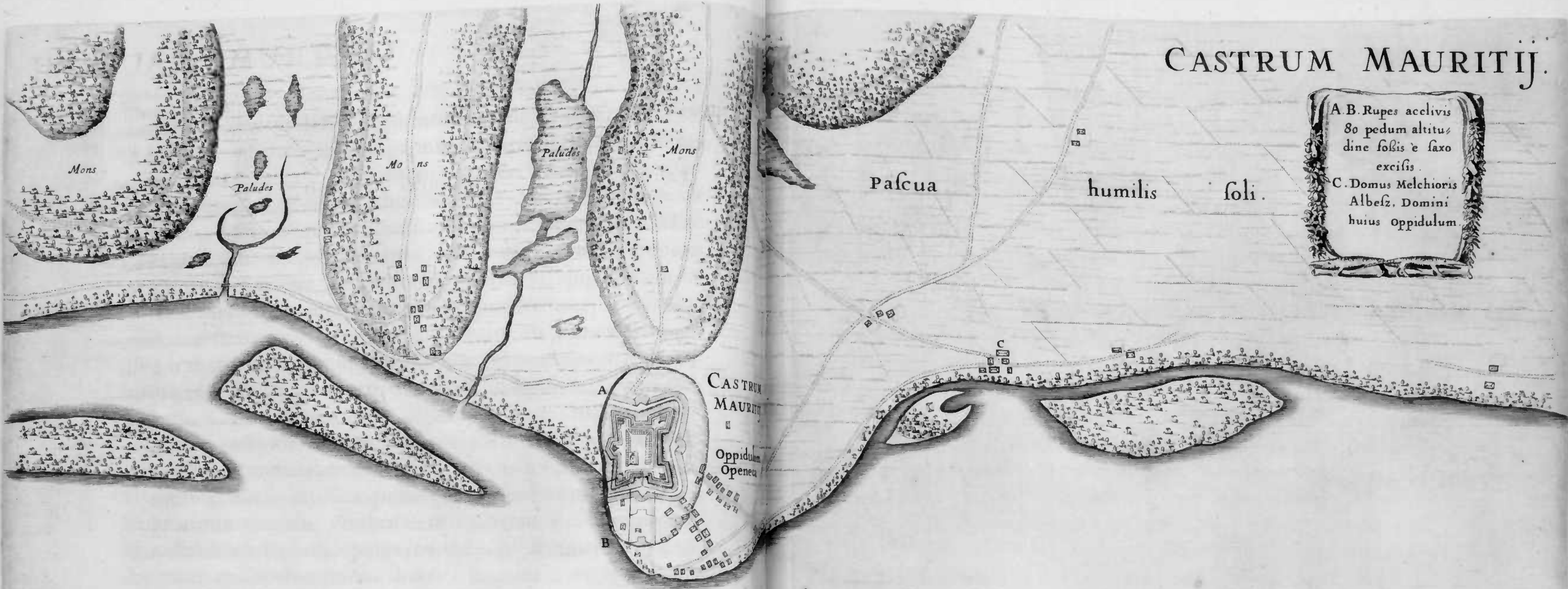
*Castrum
Mauritii
ab ipso im-
positum
ripe S.
Francisci.*

fuit, in reliquias hostium inquisiturus. Ipse Comes, ut fatigatum itinere militem levaret, conscensis in Barra grandi (sinus est spatiosus, mille & ultra navium capax, Portui Calvo vicinus) navibus, ad promontorium Sergoæ appulit, non longe ab Allagois, hostem infecutus ad flumen usque Francisci. Hæc inter, indigenarum plurimi, armis nostrorum & excursionibus proximi, in tutelam recipi supplices petiere, quod & impetravere. nec enim cum privatorum calamitatibus, sed hostium vi contendere generosum credidit Nassovius. quo facto accidit, ut in sua redirent incolæ, Belgas fortunarum suarum tutores, non hostes experti. Propè Corregippam cognitum indiciis, Comitem Banjoram, Openedæ quem habebat militem, in oppositam fluminis Francisci ripam lembis transmittere. Quare mandatum Schuppio, ut eò se cum copiis balistariorum, Brasilianis & equitum turma conferret, turbandis Hispanorum cœptis. verum ferius adventans, dum postremus trajiceret lembus, spoliis solummodo pecuniariis & vasis argenteis militum cupidini litavit. Equidem victa, præter opinionem & Banjolæ & incolarum, celeriter Arce, quam quadrimestri obsidioni parem putabant, indigenæ rebus suis consulere tempestivè nequivere. Comes, ubi Openedam venit, (oppidulum est ad S. Francisci ripam,) fex à mari miliaribus, cum idoneum judicaret locum, faciendis in hosticum progressibus, Arcem ibidem in rupe de suo nomine condijussit, ut & aliam ad fluminis ostia. hoste & incolis se in Serregippam Regiam recipientibus, quæ viginti quatuor à fluvio Francisci miliaribus abest. Huic ostium est patens, qualis fere Mosæ est latitudo in Batavis, ad Delfensem portum. aquæ motu feruntur concitatissimo. Tum imperatum Australem ripam incolentibus, uti cum jumentis omnibus in Borealem transfirent, ne pabulatum eò, ut ante, iret hostis.

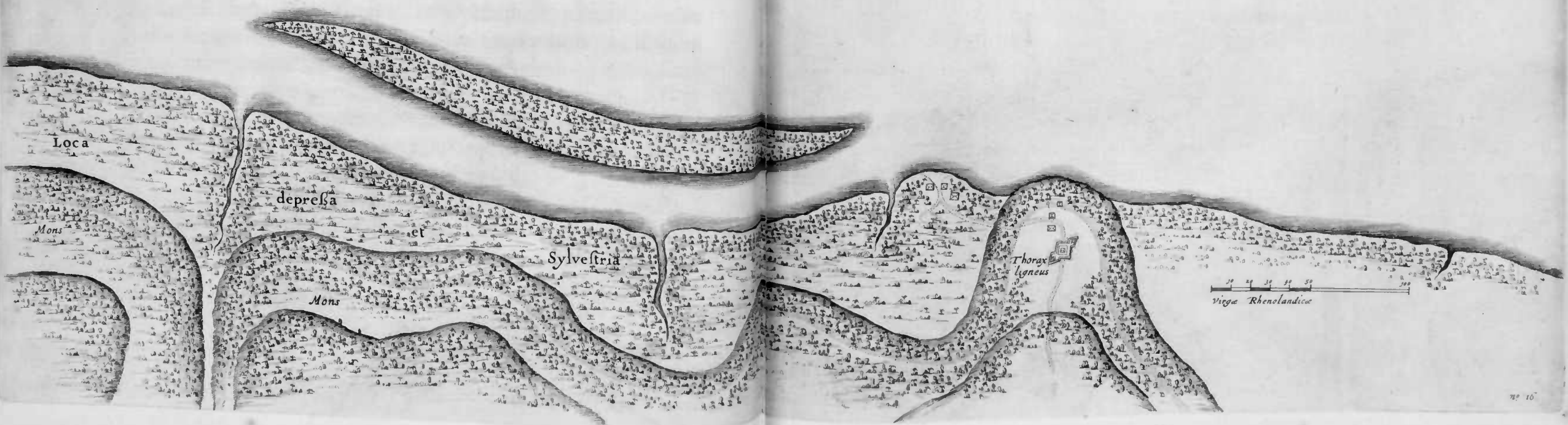
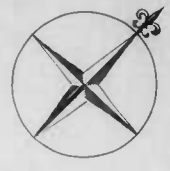
Atque his fere expeditionibus exacti hîc menses brumales & ver primum fuere. quarum felicitate firmati militum animi & Comiti ademptus hostium contemptus. Quæ perscripta ad Potentissimos Belgii Ordines & Societatis rectores, auspicata Comitis imperia omnibus fecere, & insertum publicæ famæ, encomiis multorum domi forisque extulere. Ipse datis Openeda

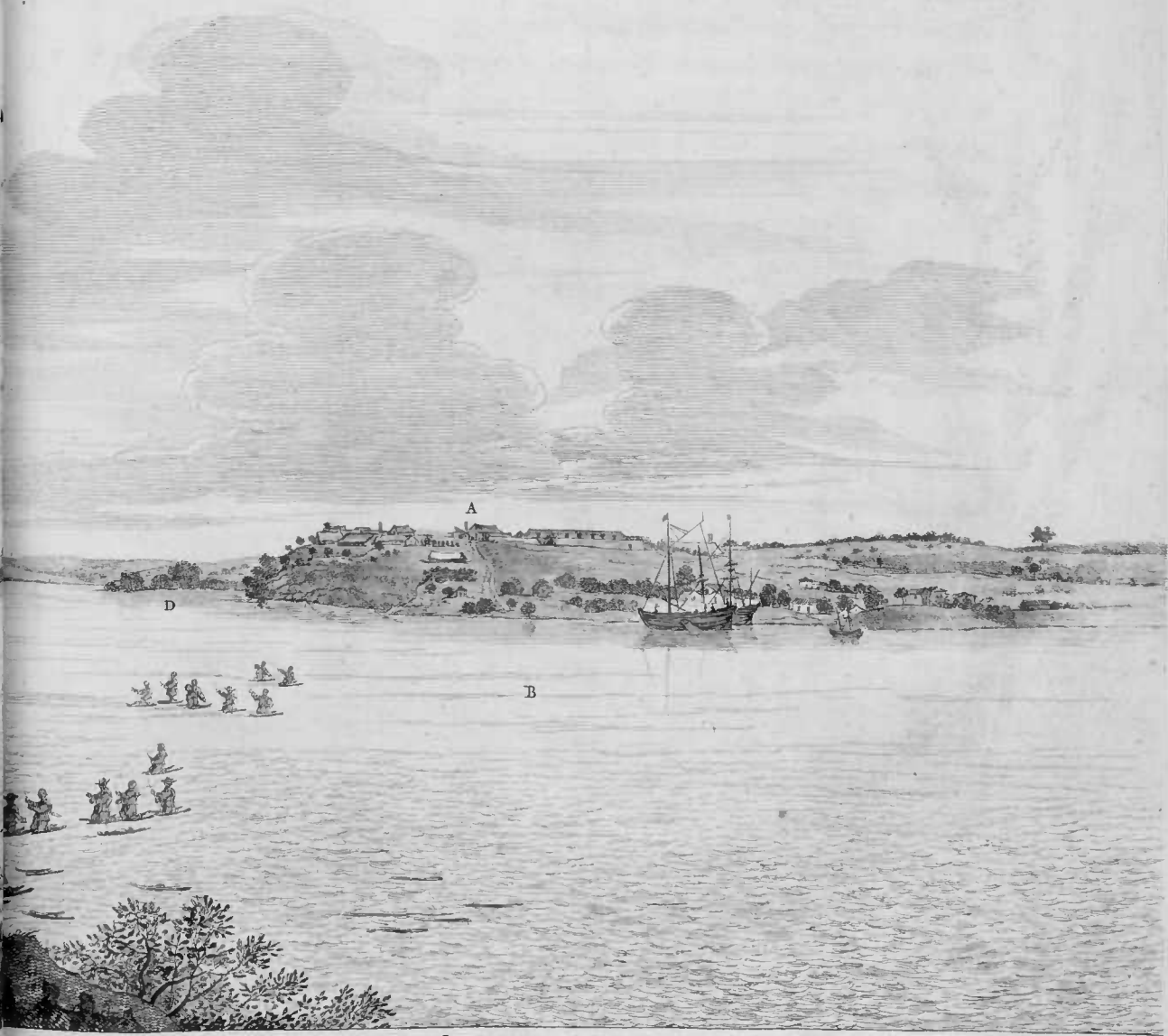
CASTRUM MAURITIJ.

A. B. Rupes acclivis
80 pedum altitudi-
dine folis e saxo
excisis.
C. Domus Melchioris
Albely. Domini
huius Oppidulum

F L . S . FRANCISCI .

A. Castrum Mauritiij.

B. Fluvius S. Francisci.
D. Insipidissima

C. Fuga hostis trans fluvium Sangalis.

neda ad Celsissimum Principem Auriacum, Foederati Belgii Gubernatorem, litteris, de his, quæ pridem gesserat, in hunc modum scribit :

Ex quo per Tribunum Artioskium ea omnia, quæ felici satis Littera
Comitis ad
Principem
Auriacum.
Arte, pro Societate, in externis gentibus, hætenus consecimus, perscripsi, propero agmine in hostem perrexi, oportunitate ratus instare successibus & favori Numinis. Ille in Alagoas profectus nec adventus nostri patiens, trajectis, quæ intercurrerant fluminibus, planè fugienti similis, Openedam usque, oppidulum ad ripam fluminis S. Francisci, penetravit. ubi mora quoque omnis nescius, sequentium formidine, ne in periculum exercitus sui reliqua daret, flumine superato, susque deque habuit quicquid apparatus bellici in citeriore erat ripa. Et nisi, dejectis à tergo pontibus, quos refici necesse erat, remoram injecisset nobis insequentibus, omninò spes erat, uti ipse militarium Dux Banjola in manus nostras incidisset, cum magna armatorum manu. Quos enim premiseram sclopetarios equitesque, transducentem postremos suorum videre, prædam non contemnendam ex impedimentis nacti. Ubi evasit, cum copiis, quas reliquas habebat, in Omnium Sanctorum præfecturam & Urbem contendit. Nos Præfectura omni Pernambucensi pepulisse hostem contenti, hinc victoriam & primi belli vota stitimus. Locum hunc promovendo in hostiles terras bello oportunitate arbitror, præsertim ubi in arctum stringitur flumen, insignis aliàs latitudinis. Hanc ob causam Castrum validius imposui ripæ, sex à littore miliaribus, cujus ichnographiam præfens exhibet tabella, certus aliud minus ipsi ostio imponere. Non alibi illustrius Flumen excellentiusque reperias. ea quippe est amplitudine, ut quibusdam locis trajici glande tormentaria librarum sex nequeat: ea aquarum velocitate & impetu, ut longè ab ostio, trusi in aperta Oceani latices, dulcedinem servant: ea altitudine, quæ cubitos aquet octo, duodecim, quindecim. aditu difficile est, ob arenas, quibus obsidentur ostia. facillimè subeunt Liburnica nostrates Openedam usque & altiùs. Diversa huic fluvio ab aliis indoles. Per brumam, restagnantibus aliorum aquis, ex perenni pluvia, nequaquam ripas egreditur. aestate, deficientibus aliorum aquis, proxima quæque inundat. Causam percunctatus ex Portugallis, accepi, in mediterraneis locis, sex septemve à mari miliaribus, magnam nivium & glaciei vim colligi, qua per calorem æstivum liquecente, intumescunt aquarum atvei. Est hinc locorum gens effera, barbara & inconditis prorsus moribus, de anthropophagorum genere, quam Tapujas vocant, quorum septingenti altero à castris meis miliari; confedere missis è suis, qui pacem orarent, & socia adversus Lusitanos arma. Corpore erant robusto, grandi & benè habito. idioma linguæ istiusmodi, ut nec à Lusitanis, nec à Brasilianis, aliisque, qui penes nos erant Tapuiis, intelligi possent. Gestibus tamen & manuum motu animi sensa mutuùm exposuimus. illud potissimum, ut fluminis transitu prohiberent Lusitanos trans fluvium degentes, & hoc conantes trucidarent. intellexere horribiles

voces & annuere postulatis. Postea munusculis leviculis donatos dimisimus, latos nova gentis congressu & humanitate. Omnino futurum arbitror, ne posthac ausint trajicere flumen hoc hostium pradones, & graves esse finibus. Ulterioris ripæ agros terrasque vastare stat sententia. jussi sunt indigenæ in Borealem ripam familias armenta que sua transferre, ne hosti pabula vel sponte vel coacti subministrant. Dum insequor ad leucas LIII, tale solum omne comperi, ut amœnius temperatiorisque cœli dari vix putem. nec calor diurnus eunti gravis fuit, nec frigus nocturnum, licet horrescente interdum corpore. Pandunt se locorum plana, decem subinde miliarium amplitudine, quæ torrentibus rivulisque lenè fluentibus irrigantur, vagantibus hic illic & pabulantibus gregatim animalibus. quorum greges & agmina mille quingentorum, quinque millium, septem millium numerum habebant. Stupui, nec invenire hac fidem apud me potuissent, nisi hisce oculis usurpassent. solum incolarum indiga tellus, colonos implorat, qui desertam colant & inhabitent. Scripsi ad Novemdecimviros, ut Germanorum profugos, patria extorres, bonisque exutos, huc transmitterent, ituros in sæcundas frugum terras & leta imperia. Idem Celsitudini tuæ cura sit & cordi, nec enim absque colonis utiles esse possunt terra Societati, nec pares impediendis hostium excursionibus. Quod si hac via non succedat res, laxari optem Amstelodamensium Ergasteria, dimitti damnatos ad triremes, ut dum ligonibus hic terram vertunt, improbitatem deterant, priorem infamiam honesto sudore eluant, nec reipub. molesti, sed utiles efficiantur. Iamque majora polliceri videbatur sic satis felix reipub. status. miles navesque in promptu. Duces in omnem fortunam parati & agiles. Imperator expeditus. Portus Sanctorum votis omnium petebatur. sed annonæ penuriâ & apparatus bellici, quorum pertinaci & assidua flagitatione plorant chartæ omnes & tabulæ, inhiberi victoriarum egregios successus & spes Comitum, plures querebantur. Nec mirum flagitasse illa impensius Brasiliæ rectores, cum transmarino militi annonæ & armorum sollicitudo, quantumvis anxia & præpostera, vitio verti non debeat, ob pelagi & ventorum incerta, ut satius sit providis esse & Prometheis, quam Epimetheis. Nec Societatis Administris præstare semper, quæ sperabantur, facile fuit, ob publicam inopiam, ob dissentientes sententias, privatas militationes, aliaque. Scripsisse Comitum & Senatores lego: Primis eventibus metum aut fiduciam gigni: instandum nunc optimè cæptorum famæ: fortunam rebus agendis se præbere: hostibus occasionem tempusque dari colligendi vires: Regna parantibus celeritate opus esse; alias prætervolare opportunitates: gladios sibi à Societate porrigi, sed necessariorum defectu usum

Littera
Comitum &
Senato-
rum ad So-
cietatis Re-
ctores.

usum impediri: terribiliores se fore, si inopinatis & imparatis superveniant. quam si expectati pugnarent: mitterent supplementa, arma, victualia: militem vel missione vel fato minui: sine armis invalida esse bella, sine annona militares. Farina nonnihil sufficere agrestes, sed non quantum satis alendis classibus. pecora haberi posse, sed in recentem usum, non in expeditionum maritimarum moras & tempora: sola Comitum reverentiam modestum esse exercitum, cetera querulum & inquietum: expectare se legumina, funes incendiarios, tympana & buccinas, ciendis viris & accendendo Marti; etiam insignia aut baltheos à bysso coloris aurantii, acuendo & dignoscendo militi. si mittere illa negligant, rem omnem in casum dari, & periclitari in extero orbe, inter bene, malèque affectos, Societatis estimationem. Quæ sane bellaturientem populum arguebant & plenos animi Rectores.

Per id tempus bellis intento Comite, multa domi prudenter ex usu publico à Senatoribus decreta. quæ ad ipsum, cum res exigere videbatur, relata, in castris rata habuit. Cives & coloni, quotquot se aliquot retrò annis in Olindam & Reciffam mercatus causa receperant, qui sui juris nec publicis muniis adstricti erant, in centurias quatuor conscripti sunt, sub suis ducibus & signis; ut insigni sapientia, quos eodem die aut hostes, aut dubiæ fidei habuisset, cives & amicos habuerit. His siquidem fidendum magis rebatur, quam nullo juramento adstrictis. quibus facile est, repertis auctoribus, animos fumere, & nova imperia excutere. Exactiones publicæ magno ære redemptæ. Legibus matrimonialibus, iisdem, quæ in Belgio vigent, adstricta inordinata connubiorum licentia tulit voluptates sufflaminari. Nec enim à vetitis consanguinitatis gradibus abstinebatur, & conciliatores matrimoniorum adibantur Sacerdotes Pontificii. Facta, ob conscientiam, Iudæis venia, feriandi ab excubiis, die à mundi natalibus sacro. Ne Christianorum quoque Dominicus novis Christi & piorum natalibus ob Resurrectionem illustris, vilis profanusque haberetur, jussum. Multi alii mali mores, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatis. Neque segnem dedere operam præfecti reipub. convertendis ad fidem Christianam Brasilianis. Aperti in eum finem ludi formandis puerorum moribus & sanctioris doctrinæ succo imbuendis. conceptæ sanorum verborum formulæ, & breviaria, & constituti, qui ea interpretarentur. Lusus, cum quibus fortunæ civium flagellabantur,

M

bantur,

bantur, cöerciti. Facta insuper unicuique potestas in Olinda, quam pro deserta habuerant priores, novas domos condendi, & collapsas restaurandi. interdictumque severè, ut à transfereendis aliò ruderibus, lignis, lapidibus, ferramentis, abstineretur. Placuit quoque Senatui, Nigritas, quotquot ibidem degerent, sub hasta divendi, sive captivitatis jure nostri essent, sive emtionis. Quamquam enim in Christianorum inter se bellis captos vendi, & ad operas serviles urgeri sævitia habeatur, quod Romanis olim, & ante hos Theffalis, Illyriis, Triballis, Bulgaris familiare: non tamen inter suæ religionis populos factitant Mahometistæ. licet inter hos & Christianos religione dispares istiusmodi venditiones obtineant. Navium quæ per hæc tempora vel è Belgio advenere vel rediere, vendendis mercibus, re frumentaria, armis, aliisque, numerum & nomina recensere velle, anxii nimis foret, & minutiora quæque exequentis scriptoris. Hoc unum referam, appulisse hac tempestate ad Reciffæ littora Gallorum navem, cui mercandi pugnandique adversus infensos potestatem fecerat, sub Regis Christianissimi auspiciis, Eminentissimus Cardinalis, Armandus Richelius. Verum uti humaniter admissi fuere ejusdem Navarchi, ob foederati Regis reverentiam & amorem; ita pellectis, malo more, ad se, qui pro nobis hic militabant, Gallis, abire à litore jussi sunt. Hic ille Richelius est, regnorum Galliæ, & arcanorum ejus, sub Ludovico Rege nuper arbiter. qui totius Europæ labores & negotia capacissima mente complexus, non Francorum solummodo fortunam, sed & vicinorum Regum Principumque stabilire aut concutere visus fuit. Nec silentio prætereunda diligens quorundam è Senatu industria & alacritas. qui ad imperii custodiam illud maximè facere credebant, si qui rebus regendis præessent, iisdem & gerendis adessent potius, quàm ut aliorum moderamini creditis armis, ipsi segnibus domi votis suam publicamque fortunam opperirentur, & prosperum quodcunque, ut alienum acciperent, adversum, ut suum sibi imputari paterentur. Fuere his studiis laudabiles Giselinus, Ceulius, Duffius, Carpentarius, alique, qui itineribus, arcium restauratione, annonæ & armorum cura, militum in hostem, clas-

*Senatus
Secretioris
& Politici
laudatio.*

fium-

fiumque immiffione, non indigna tantis negotiis nomina fuere. Tunc metallicæ quoque fpes mercantes erexere, & ut anguftis rebus fieri folet, fperata ubique lucra fovebant fuaviffima auri imaginatione cupidam Societatem. Miffi in Couhaovenfes fuere Albertus Smientius & Paulus Semlerus, qui Lufitanorum & Brafilianorum adjuti operâ fodinas ibidem fcrutati, invenere argentiferam, quæ cum opulenta videtur, poftea fefellit exfpectationem. Erant & aliæ per Albuquerqueium celebres, è quibus magnam maffæ metallicæ vim ipfum eruiſſe fama erat. fed nondum illæ noſtris repertæ. Etiam ferebantur per Lufitanorum ora, fodinæ Copaovæenfes, ut & illæ ad promontorium Auguſtini. Terræ Novæ fodinæ, metalli inopes, lapidem dabant, folo fulgore magna mentientem. Nec dubitem ego, Lufitanos illuſiſſe noſtrorum avaritiæ, & occultarum opum vana venditione captaviſſe publicam benevolentiam. Nec enim, qui tot annis tenuerant Brafiliam, neglexiſſent penetrare in iſta arcana, aut auri argenti- que fodinas fervaffent intactas feræ Belgarum egeſtati.

Adventantibus pluviis menſibus & hoſte quatuor Præfe-
cturis pulſo, Naſſovius munitis fluminum accessibus, & in-
ſtructis præſidio Arcibus, adverſus Barbarorum & Hiſpano-
rum populationes; in Reciffam, primam præcipuamque hujus
tractus Belgarum coloniam, è caſtris reverſus, conſtituendæ
Reipub. animum applicuit, & legibus civem; vitia, quæ graf-
fari novarum dominationum primordiis ſolent, pœnis cœer-
cuit. Vti enim priores potentiaæ viam aperuerant, ita luxuriæ
poſteriores. Quippe, nullo per hæc tempora Præfide, remotis
longe ſupremis tantarum rerum moderatoribus, facile à vir-
tute deſcitur, & languente diſciplina ab armis ad volupta-
tes, à negotiis ad otia converſi indigenæ & noſtrates, impie-
tate, furtis, peculatu, homicidiis, libidine, famam gentis ſuæ
turpiſſimè maculaverant. ut Hercule opus eſſet, qui Augiæ
hoc ſtabulum purgaret.

Flagitium quodcunque ludus & jocus erat, vulgato inter
deteriores epiphonemate: *Ultra Equinoctialem non peccari.* quaſi
non omnium locorum & populorum eſſet honeſtas, ſed Sep-
tentrionalium tantùm, & quæ mundum dividit linea, virtu-

tem à vitio fecerneret. Sed hæc omnia novi Imperatoris se-
 veritas & prudentia, multa inhibentis, multa corrigentis,
 multa rigidè punientis, sustulit & emendavit. ut plures bonos
 fecisse, quàm invenisse credi potuerit. Iustitia, æquitas, mo-
 destia, sepultæ ac ferè situ obrutæ, oppidis pagisque redditæ.
 Sacris reverentia, Senatui autoritas, judiciis horror, legibus
 sua restituta vis. plures emendatæ & latæ utiliter. parta se-
 curitas civibus, certum cuique rerum suarum dominium. Fa-
 ciendi singulis, quod officii sui erat, aut rediit voluntas, aut
 imposta necessitas. honores dignis, pœnæ indignis & nefariis
 paratissimæ. Quin adunatis gentibus diversis, Belgis, Lusita-
 nis, Brasilianis, veluti unum populi corpus fecit, surgentique
 imperio valida incrementorum fundamenta constituit.

*Legibus
roborat.*

*In pessim-
os anim-
advertit.*

*Indignos
removet.*

*Magistra-
tus consti-
tuit.*

*Orphano-
trophica.*

*Nosodo-
chia.*

*Victus de-
mensa, ob
annonæ
caritatem,
militari-
bus aliis-
que desin-
nit.*

*Molas fu-
gitivorum
Lusitano-
rum ma-
gno ere
vendit.*

Primo semestri severis suppliciis in pessimos animadver-
 sum, & incusso metu omnibus, pœna paucorum fuit. mitissi-
 mi aliàs ingenii ducem coëgit ad insolita & acerba deflectere
 peccandi enormitas, ex hac salutis publicæ periculum: uti
 crudelem medicum intemperans æger facit. Qui politici vel
 etiam Ecclesiastici ordinis, dedecora videbantur Societatis,
 domum remissi, suffectis aliis aut hinc accersitis. quos, tumul-
 tuante licet malè feriatorum fece, constanti auctoritate vin-
 dicavit. Constituti per præfecturas, oppida, pagos, magistra-
 tus, Electores dicti, prætores & Iudices, qui civilia curarent
 & criminum causas, legibus hîc receptis. Etiam qui orpha-
 norum res curarent, & ægrorum in domiciliis publicis mise-
 rerentur. Indignabantur multa boni moris præcepta Lusitani,
 quibus per hæc tempora frequens fuerat pecuniis redimere fla-
 gitiorum pessima. Etiam hoc effectum, ut militum cuique &
 res Societatis administrantium adsignatum fuerit suum victus
 demensum. quæ res, maximâ annonæ caritate, insignem uti-
 litatem publico attulit, at invidiam non levem Comiti apud
 suos conflavit. usque aded, ut in apertam seditionem eruptu-
 ræ viderentur querelæ, nisi circumspectâ autoritate gliscen-
 tes motus compescuisset. Molæ sacchareæ collapsæ & ab ope-
 rariis vacuæ, fisci jure nostros, licitatæ & venditæ, aliæ viginti,
 aliæ triginta, aliæ sexaginta, aliæ septuaginta, quædam centenis
 florenorum fuere millibus. unde ad Societatem rediere vicies
 centena

centena floren. millia. Munimentis neglectis passim, nec adversus vim hostilem validis, restitutum robur suum & decus, dirutis iis, quæ minus necessaria videbantur. Per scriptum præfecturarum rectoribus, salutari Comitum consilio, uti Brasiliensis potestatem facerent, in suas sedes pagosque revertendi, cum angustè degentibus nostris, non satis ipsis esset agrorum, conficiendæ, qua victitant, farinæ; ideoque alimoniam nostram egerent. præterquam quod otio remissi jam agricolis graves essent & populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebant. Accedebat & illa causa, quod ipsorum laboribus gratis uterentur Belgæ, & ob hoc infestiores nobis redderentur. Profectò infigne & rarum se justitiæ & æquitatis erga Barbaros exemplum præbuit, omni eos beneficiorum genere profecutus, decreta laboribus ipsorum digna mercede, meritis & officiis remuneratione. Etenim miseratus magis fortem non Christianorum, quàm indignatus, humanitate complexus fuit, quos non poterat fidei & religionis amore. Stipendia eorum & donaria ita moderatus fuit, ut neque luxuriam irritaret, neque aliam, quàm honestam paupertatem, vivere pateretur. Nam ut EGREGIVM est hostem dejicere, ita non minus laudabile, infelicis scire misereri, & ea beneficia conferre in victos, quæ victores non dedissent. Nec mansuetudinem illam & benignitatem quaterere potuerunt aliorum minus humana consilia, qui durius habendos Barbaros censebant. Etenim tum demum inter externos homines minimum se odii habiturum credebat, cum plurimum humanitatis, cui ex ipso homine nomen, habuisset. Et fanè dum hæc ejus erga ipsos benevolentia speciosè latèque patet, lucidiora quoque & alacriora ipsorum erga se studia & officia reddidit. Postulatis Lusitanorum, quotquot imperia nostra agnoscebant, & gentis suæ res moderabantur, ex æquo & Reipub. bono, & Fœderatorum decori convenienter, responsum: Sacra sua & religionem illibatam sibi haberent; nullâ in aliorum sacra jurandi lege adstricti, conscientiarum libertate gauderent, ut quæ divini juris sit, non humani: curæ fore Comiti & Senatui, ne quid detrimenti templa ipsorum paterentur, nisi fortè externa vis necessitatem imponeret, ea ad civium tutelam mu-

*Arces restaurat.
Non necessarias diruit.*

Brasilienses in veteres sedes & Aldeas remittit.

Barbaros humaniter habet.

Ad postulata Lusitanorum respondet.

niendi & milite præoccupandi : Præfectum sacrorum Ordinum ab Episcopo Bahienfi ne expectarent ; nec enim novorum motuum , glifcente imperio , flabella & pessimarum in Rempub. machinationum autores accersendos esse : minus prudenter id ipsum ab iis flagitari , qui fidem obedientiamque Comiti juravissent : defunctis Monachis novos necdum furrogarent , cum per superstites peragi sacra possent : privilegia ab Hispaniarum ipsis Regibus indulta , rata haberi non posse , nisi de illis propius constet , quæ illa & qualia : Lusitaniæ legibus & jure , apud Hispanorum hostem populum , ipsis vivendum non esse , sed Cæsareis & Romani Imperii legibus , iisque , quæ apud Hollandos , Zelandos , Frisiosque obtinent : Domicilia , quæ in Olinda quisque propria haberet , ut sua possideret : fundis inædificaret , modò imposta ædibus onera pari cum nostris lege ferret : Ob necessitates belli , & exhausta impensis æraria , non posse impræsentiarum ex decimis Clerum ali , commodiora fandi & impetrandi tempora expectarent : Mancipia , quotquot à dominis suis aufugissent , autoritate publicâ reddita iri , modò post juratam nobis fidem id ausi fuissent . Sin antè , ea restitui sine summa rectorum perfidia & scelere non posse , cum & belli studiis & aperiendis hostium terris latebrisque & saccharorum machinis ac conditoriis utilem Societati operam navaverint : nefas esse hos ipsos dominorum sævitiae & exquisitissimis suppliciis , tanquam piaculares victimas , objici : præterquam quod ob mutata aliquoties dominia , primis dominis reddi non possint : licentiam concedi indigenis & uxoris & fide publicâ adstrictis , latus gladio accingendi , adversus Nigritarum agrestia tenentium assultus : quotquot , impetratis à Comite veniæ litteris , redire Olindam & ad suos volent , iis ex arbitrio ejusdem & Senatus , domos , agros , prædia , sua fore : de militum grassationibus & agrariis excursionibus jam decretum esse : Veniam impunitatis concedi non posse , nisi de delictis & reis propius constet : pari eos lege & modo cum nostris in solvendis portorii , tributis & vectigalibus habendos : singulis hebdomadibus duos dies fastos dijudicandis ipsorum controversiis à supremo Senatu dictos esse : denique , nihil æquè cordi esse Socie-

Societatis rectoribus, quam ut Lusitanorum, fide se & debita obedientia probantium fortunæ, res, mercimonia, sub nova hac & externa Belgarum dominatione, porrò floreat vigentque. Quo responso leni & moderato hoc effectum, ut æquius de nostrorum imperio senserint victi, locuti fuerint honestius, paruerint lubentius. Nec diu post in eandem ferè sententiam ad similia postulata responsum iis, qui in Paraibæ territorio res suæ nationis agebant. Multa alia decreta de decimis saccharorum & farinæ in præfecturis Pernambucensi, Itamaricæ & Paraibæ, etiam de piscationibus maritimis, ponderandis mercibus, fluminum & aquarum hîc illîc trajectibus; ex quorum factâ publicanis venditione grandes collectæ pecuniæ, annuæ vel semestres. Fraudibus adhæc injuriisque mercantium obvium itum, revocatis mensuris ponderibusque ad formam & normam fori Amstelodamensis. Cumque omnia post religionem ponenda duceret, etiam illa, in quibus sui imperii decus conspici voluit; ab exactissimo ejus cultu remotos nequaquam oculos habuit, non ignarus, pro ejus imperii incremento & custodia excubare Numinis indulgentiam, in quo Pietatis momenta omnia seria cura observantur. Nec obstitere dissidentium studia, quo minus tenor illi suus observatioque conservaretur. Quamobrem prima ipsi cura fuit, ut sacrorum nostrorum administri per provincias constituerentur. qui cum poscendum aliquid à Deo esset, verba præirent; cum imbuendi vera religione rudes, docerent; cum solvendæ Deo gratiæ, solverent pro universis; cum obfignandus piis divinus favor, porrigerent incurrentia in oculos sacrosancta gratiæ signa. His additi, qui pueritiam formarent, & cœcutienti paganismo præferrent rudimenta fidei & melioris doctrinæ scintillis discuterent profundæ ignorantia tenebras. Hoc ut fieret ordinatè & spe pii fructus, aliter Paganos, aliter Iudæos, aliter Pontificios habendos censuit ipse & Præcones publici. Paganis eximendos plurimum Deorum superstitiosos cultus, & unius Numinis veneratione erigendas mentes. Iudæis eximendam inveteratam, de Legis Mosaicæ æterna observatione, opinionem, ut & de regni Hierosolymitani restauratione: persuadendam Iesu Christi Filii

*Decreta
varia de
decimis,
piscatione,
ponderi-
bus, &c.*

*MAVRITIVS, quæ
Religionem
attinent, sedulo
curat.*

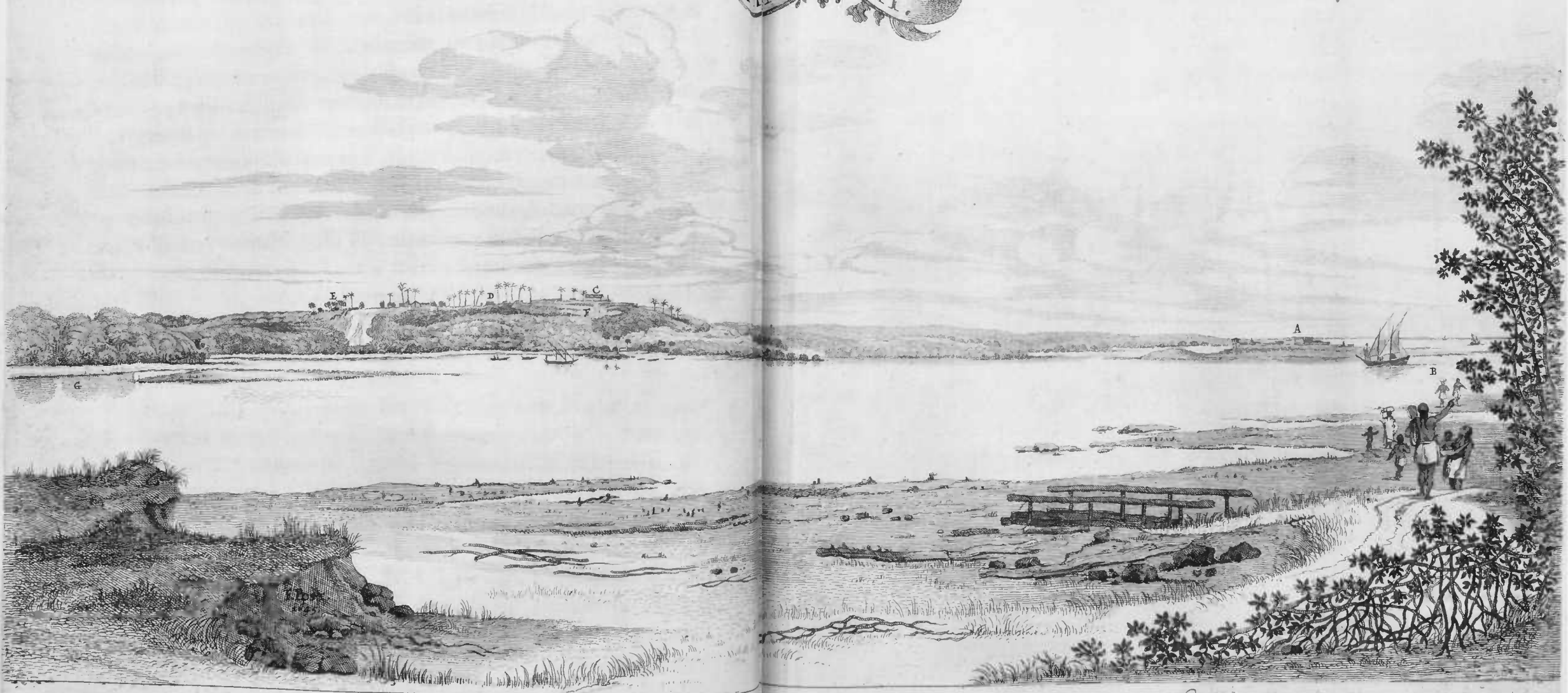
Mariæ, tanquam promissi & nati dudum Messiaë, reverentiam & fidem. Pontificiis ostendenda subnatorum in Ecclesia errorum tempora, adimendum de unius summi Præfulis in terris Auctoritate, eaque falli nescia, sensum. Ita potentiaë Societatis benè atque constanter famulata est Comitis pietas, tam publicæ religionis assertione, quàm aliarum circumspecta toleratione.

Deliberationes de transferenda imperii sede in TAMARICAM.

Magna id temporis Tamaricæ insulæ laus erat & apud Brasiliani imperii in Belgio primores commendatio, ut jam de transferenda in illam Imperii sede multus sermo esset. Verum significavere illis Comes Senatoresque, incommodam fore illam translationem, inutilemque: lustratum à se locum insulæque omnia. vasta apparere cuncta & incondita, raros habitatores, domicilia vix ulla. hîc, ubi Reciffa est, frumentarias ædes, armamentaria, & mercium conditoria reperiri. illic magnis impensis exstruenda hæc esse. Reciffæ sedem amœniorem, fertiliorem & munitiorem, facilem aditum maximis navigiis dare, portu commodissimo & laudata statione. Tamaricensem fluvium non nisi minoribus navibus subiri posse, solo circum sterili & inculto, portu vadoso & navium plurium naufragiis infami. Aëris salubritate aliisque naturæ beneficiis pares locos censerî. Esse illic aquarum dulcium copiam, sed & hîc per Nigritas è Biberibi fluvio semihoræ itinere apportari illas posse. quin & puteos hîc esse, qui per obsidionis tempora aquas ad potum sufficiant. Lignationes quoque dari, licet majore sumptu. Quarè veteri se loco continuere & aulæ & Curiaë Brasilianæ Rectores.

Excursio Lichthartii in præfecturam Insularum, sive Capitaniam Ileos.

Verum (ut bellica memorem) Lichthartius dux acerrimus & peritissimus, qui instructis navibus majoribus & Liburnicis littora Portus Sanctorum dudum legerat, ut prædam opperiretur, postquam ad Australem ejus oram, in Sinum Camaniu reficiendæ rati se recepisset, hostiumque domicilia, prædia, agrosque flammis vastavisset, ut Portus Sanctorum civi annonam subverteret, in præfecturam *Insularum*, ad urbem cognominem appulit, passus tridui tempestatem. Et licet de adventu certiores essent incolæ, centum & quinquaginta militum manu exscendit, inque hostem prælium parantem fortiter & in-

A. Castrum Auriaci.
B. Ostium fluminis ad Austrū.

C. Castrum in monte.
D. Oppidum Scoppj.

E. Sacellum.
F. Vie quibus ascenditur.

G. Fluvius qui versus Garasu abit.

INSVLA TAMARACA.

H
U
T
I
U
S.

OPPIDUM
SCHOPPIJ.

- A. Templum Circumvallatu.
- B. Sacellum.
- C. Nosodochia.
- D. Vetus circumvallatio.
- E. Turris castrensis.
- F. Fons.
- G. Mercium conditoria.
- H. Curia.
- I. Magna Profunditas.

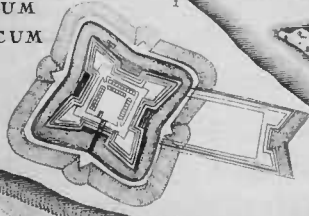
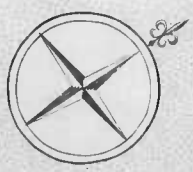
Virge Rheno-landica.

CASTRUM
AURIACUM

Officiu Australe.

Refluu mari arida.

MARE

intrepidè ivit. Quo ad primum impetum in fugam actò, factaque in obviam munitionem impressione, ea potitus post acre certamen fuit, cæso è suis centurione Normanno aliisque. Inde ad oppidum progressus, vacuum illud mercibus, supellectile & habitatoribus repperit. ab excidio ejus, cum prodesse illa inops non posset, abstinuit, & sine aliquâ manubiarum gloriâ Pernambucum rediit, machinis solummodò ferreis è munitione ista in naves translatis. Sita erat urbecula in monte, qui in parte continentis prominentiore, peninsulæ simili, affurgebat, ædibus è lapide non inconcinnis, templis quatuor, æde Iesuitarum & Cœnobiis decora. Navem vectoriam, quæ oleum vinaque è Portugallia advexerat, in ipso portu, injectis flammis, nec suam esse passi sunt oppidani, nec nostram.

Per hæc tempora nunciatum Nassovio fuit, *Minam*, validissimam in Afrorum littoribus Arcem, Regis Hispaniarum præcipuum ibidem robur ac præsidium, à Belgis occupatam. quæ victoria gloriæ gratiæque multum Nassovio, Societati plurimum commodi viriumque, ob mercantium inibi tutelam & securitatem, attulit. Quamobrem indicta per Præfecturas omnes publica gratiarum actione, Deo, præcipuo victoriæ autori, litatum: jussique mox locorum præfecti tormentorum & sclopetorum explosionibus, semel, iterum, tertium, gaudia sua testari. Hæc cum Comitis consilio & ductu suscepta sit expeditio, morari me in se vult paulisper, donec bellum hoc acre & breve recensuero. Arx ista in Æthiopum sita terris, vulgò Castellum S. Georgii, quinque ab Æquatore gradibus, Arctum versus, in ipso Guineæ littore, natura loci expugnatu difficilis habita fuit, utpote in rupe structa, è qua excisis muris & superimpositis faxis grandibus munitur. Quatuor propugnaculis valida, duobus mare, duobus continentem adspicit; hinc maritimo, inde terra adventanti hosti terribilis. Ad latus Occidentale monticulus illi impendet, è quo tormentorum violentiæ patet, à facello S. Iacobi nomen sortitus. ad montis pedem pagus est in longum excurrentis, Nigritarum sedes. Quà Orientem respicit, Sinus est, recipiendis navigiis commodus. Hac se Arce Lusitani defendunt adversus nostrates, alia arce, Nassoviâ nempe, tutos. Illorum

*Expeditio
in MINAM
Africa ar-
cem.*

S. George.

*Ejus de-
scriptio.*

S. Iago.

*Arx Nas-
sovia.*

*Ante hac
frustra à
nostris
tentata
fuit Mina.*

*Cædes Bel-
garum.*

*NICOL.
Yprensis
Comiti
scribit.*

mercatores centum & xx millia ducatorum quotannis Hispaniarum Regi pendebant, ea lege, ut solis sibi jus esset commercia iis tractibus exercendi. Anno, qui suprâ millesimum & sexcentimum vicesimus quintus fuit, vano illam molimine tentaverant Societatis rectores, quamvis numerosum fatis militem exposuissent. quem palantem & supinè securum ac æstu fatiscentem tanta celeritate oppressit Nigritarum non magna manus, ut quos venire non senserant, videre se vix crederent. Commissa est atrox in nostros cædes potius, quàm pugna, nullo viriliter repugnante. In fugam acti duces militesque, pavore velut cælitus immisso, pecorum instar mactabantur, augente stragem trepidatione. Miseranda ubique facies erat & internecioni similis, tamque vehemens Barbarorum nemini parcentium impressio, ut plures natandi imperiti foedissimo interitu mari mergerentur, alii arma vecordi formidine abjicerent. nullo Æthiopum impetum, quem illi pro virtute habent, sustinente. Cumque precia victorum capitibus imposuissent Lusitani, arcis custodes, occupatis hac laniena & carnificina Nigritis, evasere brevi mora nonnulli. Tanta siquidem Belgarum militum consternatio erat, ut præfenti exitio quenquam subductum miraculo fuerit. cecidere quadringenti & quinquaginta, duces, gregarii, navales, omnes capite truncati & sine nomine corpora. Quamobrem dejectis desperatione & pudore nostratium animis, & Regulorum amicitiam simulantium, & irritis nominibus concordiam jactantium, cognita perfidiâ, quæ propinquo summæ rei discrimine patebat, inglorii discessimus, edocti cautius hîc mercari & præliari. Ea clades negligentîâ præfectorum accepta; culpamque, pro more belli, in alterum quisque rejiciebat. Qua tempestate rerum in Brasilia potiebatur Mauritius; tractus Africani gubernator Belga, Nicolaus Yprensis, vir non prætereundus, per litteras Comiti exposuit, optimis occasionibus & certiore spe denuò Arcem tentari posse, modò auxiliares copiæ armaque ad bellum hoc necessaria transmittantur. Comes, ociofo ob pluvios menses milite, hoste extrâ limites nostros longiùs fugato, cum militarium se parte carere posse, sine Reipub. detrimento, judicaret; veritus quoque ne
otium,

CASTRVM MINA

A. Rupes.
 B. Putej.
 C. Templum.
 D. Sacellum.
 E. Hic navales socij
 aquas per tubum
 & fossa apportant
 F. Pagus.
 G. Murus.

10 20 30 40 50 100
 Virga Rhelandica

FLUVIUS

Planities

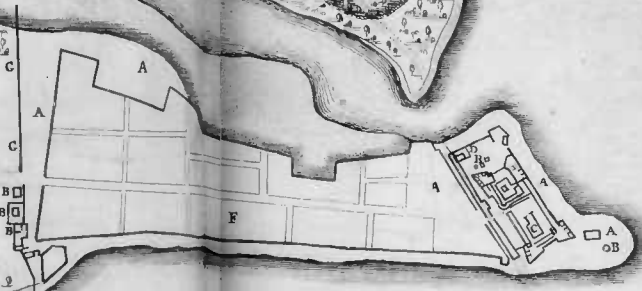
Sylvestris

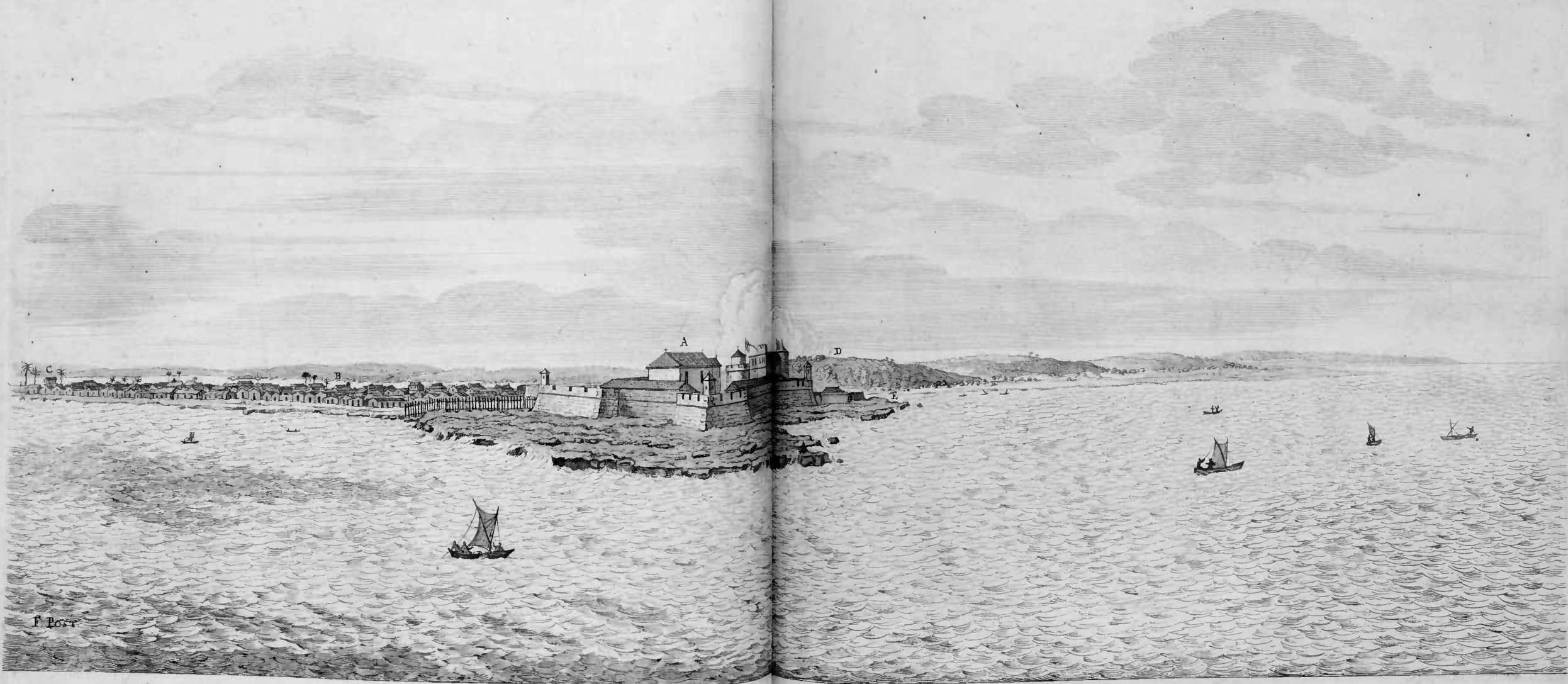
Mons
 Mons
 Mons
 S. Iacobi

MARE

MARE

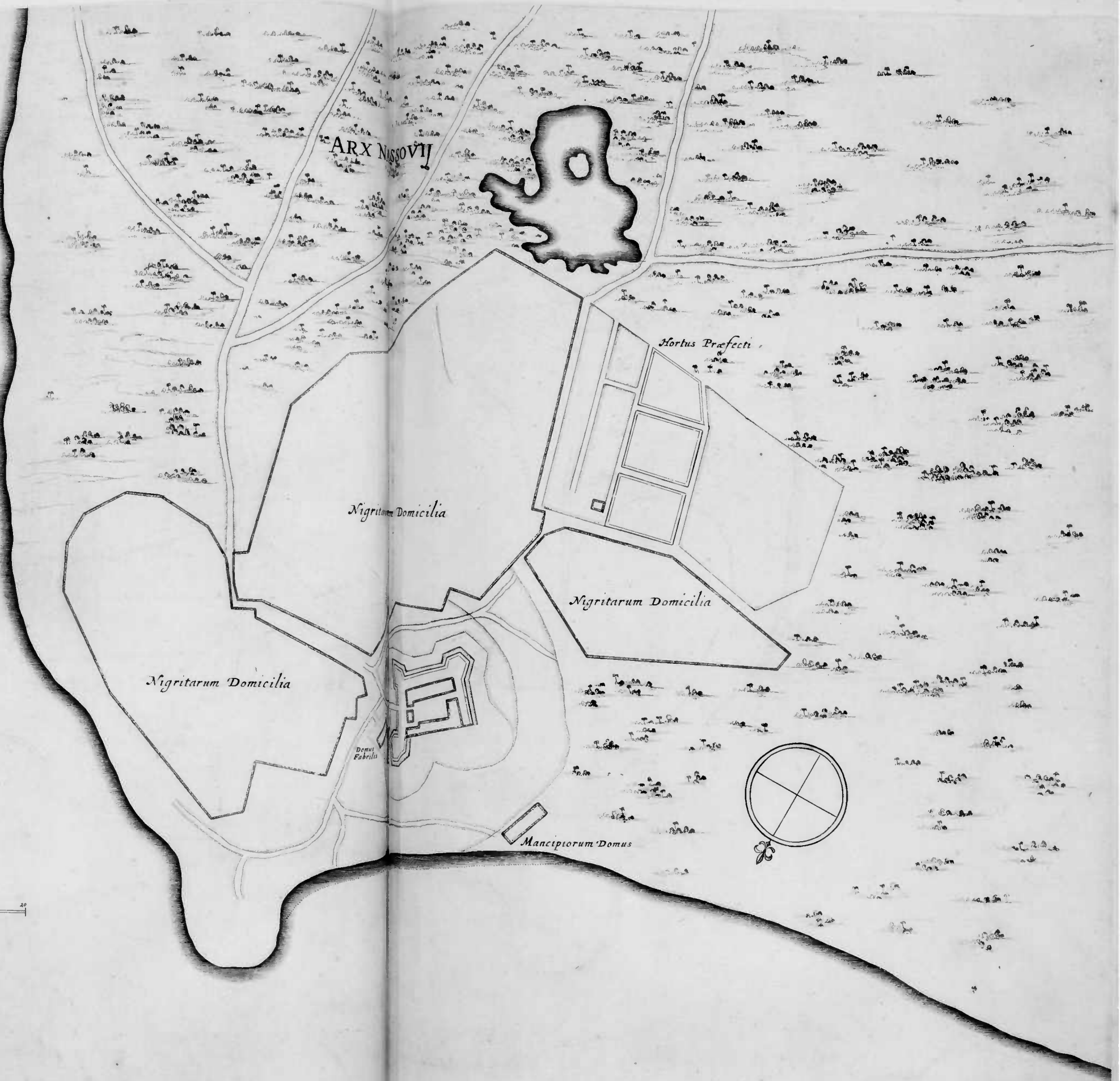

A. Castrum.
 B. Nigritarum-urbs

C. Sacellulum.
 D. Mons e quo exstructo suggestu nostri Castrum impetebant

E. Fluvius.
 F. Mare

ARX NASSOVII

Hortus Praefecti

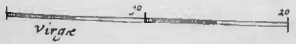
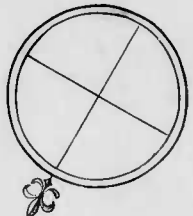
Nigritarum Domicilia

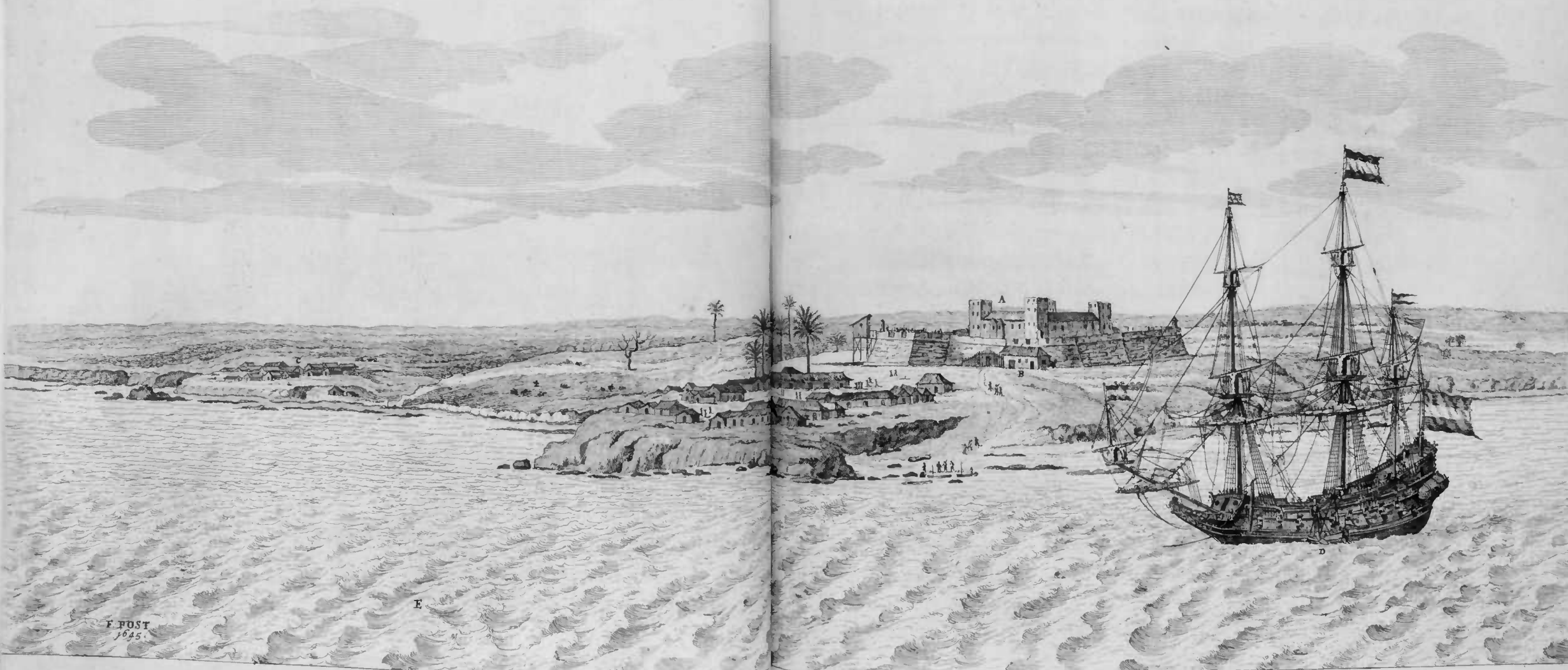
Nigritarum Domicilia

Nigritarum Domicilia

Domus Fabrilis

Mancipiorum Domus

A. Arx.

B. Domus fabrilis.

C. Naves.

D. Populatio sua.

E. Mare.

otium, res disciplinæ militari inimicissima, corrumperet militem; ex Senatus Supremi confilio, Tribunum Iohan. Coinum mandat. qui navibus novem, milite, armis, com meatu instructis, superato mari Æthiopico, Guineæ littora felici navigatione appulit. postquam è littore Pernambucensi solvisset xxv mensis Junii anno c I o I o c xxxvii. Nec mora, per litteras Nicolaum Yprensem Guineæ & Angolæ gubernatorem, Moreæ commorantem, certio rem de adventu suo fecit: *adesse se Mauritiæ Comitiss Nassovii, Brasiliensium Præfecti, totiusque Senatus jussu, copiis centuriisque militaribus instructum, ut destinata peragat: postulare ab ipso, ut commoda exsensionis in hosticum loca commonstret, modumque, quo conceptum facinus exequi consideratè possit: de tormentorum vehiculis, quorum penuria laborabat, sibi prospiceret: Nigritas omni officiorum genere, luculentis promissis præmiisque ad Societatem belli invitaret: Anglorum, si qui in littoribus starent, rationem haberet; causas adventus alias prætenderet. denique sacro silentio, optimo tutissimoque rerum gerendarum vinculo, rem omnem involveret, ne per loquaces aut infidos dispalescant cepta: se in Abinæ & Achinæ stationibus aut Moreæ responsa expectaturum.* Dum circa littora cum ratibus oberrat Coinus, responsi cupidus, scaphæ littorales Nigritarum octodecim se nostris applicuere, sciscitantium in merces Belgicas, quas elephantinis dentibus ipsis permutare erat animus. At cum sibi merces esse inficiarentur Belgæ, adducta in dubium amicitia fuit. cui ocyus fidem fecere, lapsu guttularum maris in oculos. quod & fecere Nigritæ, ritu juramenti Barbaris his familiari. Ad Abinæ & Achinæ stationes proVectis Belgis, iterum Æthiopum lintres, sive Canoæ adnavigavere, mercandi cupidæ. Illi moras quærere & differre negotiationes in triduum aut quatrimum. At Æthiopes, advocata in consilium superstitione, à Titeffo, tutelari suo Idolo, accepisse se ajebant, esse in procinctu naves grandiores septem, quarum appulsu vilescerent nostratium merces. Coinus non credulus illis, aliudque animo agitans, iterum ad Moreæ Gubernatorem litteras dedit, ejusdem ferè sensus. Qui se ad stationem Commendensem affore rescripsit, ubi convenère, læti quod ex communi consilio decernere gerenda promptum esset. Milite in littus exposito ad promontorium Corficum, prima cura Coino aquationis fuit. inde semihoræ spatio progressus ad fluvium devenit & monticulum

Dux expeditionis Iohannes Coinus Africam appellit An. c I o I o c xxxvii, mens. Jun. xxv.

Abinæ & Achinæ stationes.

Commendo.

c. Corffo.

planitiemque gramine luxuriantem, locandis castris idoneam. Hic reſecti Dux milesque, duarum horarum ſpatio ad alterum montem pervenere, Arci proximum. Nigritarum Reguli undique novis cœptis turbati & futurorum incerti, pacem obtulere, quæ victâ Arce, rata eſſet, non victa, irrita : rebus in ancipiti poſitis & ipſos ancipites fore ac ſecuturos nullum, Hiſpanorum metu ; parta ſecuritate, victorem. Et tamen patet ipſorum ſtandum non eſſe, didiceramus recenti exemplo, ob inſitam genti levitatem. quæ in Afris notata jam olim fuit à Romanis ſcriptoribus, in Numidis, Pœnis, Iugurtha & Hannibale ducibus. Militum noſtrorum octingenti erant, navaliſium quingenti. Omnes terno ordine ivère. Primo ibat centurio Gulielmus Latanus, ſecundo vigilum præfectus Iohannes Godlatius, tertio, qui triariorum erat, Tribunus Coinus. Iamque propius ad Arcem acceſſerant noſtri, intrâ tormenti jactum, non longè à pago Æthiopibus habitato, cum è ſylvarum latebris Nigritarum mille agmen noſtris circumfuſum, tanto irruit impetu & clamore, ut interneſionem moliri viderentur. cæſis quippe Belgarum pluribus, & reſectis, ex gentis more, eorum, quos ſtraverant, capitibus, non indubia mortis hoſtium ſigna circumtulère. Et niſi ab exercitato & veterano milite robuſtum hoc perſiſtiſſet agmen, etiam ſequentes turbaffet primorum calamitas. Laborantibus opem tulit Godlatius, Nigritis ad ſclopetariorum funeſtas jaculationes imperterritis, & cedere neſciis. tantus quippe inconfultò irruentium furor fuit, ut corpora ad ictus aperta ipſis baliſtarum tubis proximi objecerint. Ea verò in occiſos ferocia fuere, ut ſuper ipſa ſe noſtrorum cadavera maſtari ſinerent, & intenti trucidandis Belgis, ſua colla eidem periculo ſubdere, quàm à cruentis ſpoliis abſtinere, maluerint. Cecidère è noſtris Latanus centurio, cum vicecenturione, & ſignorum directoribus tribus, gregarii ordinis quadraginta circiter, miſſilibus icti. Nec diu poſt, ex eadem gente, in extrema obſtinati magno & terribili clamore in Belgas novis animis irruère, ſuſque deque habitis baliſtariis ; quorum glandibus fuſi complures receptum aliis, miſerandis fuorum exemplis, ſuaſère, languefcente poſt primam rabiem

teme-

Nigritarum Reguli pacem petunt.

Arci noſtra ordo.

Coinus præſtat in Æthiopibus.

temeritate. neque ex eo tempore parem ostentavere fiduciam. sed sub arcis mœnibus securitati suæ plus studuere, circumspectam potius timiditatem, quàm effrenem & inconsultam audaciam professi. Nec terrebantur ultrà Belgæ Æthiopum tartareis vociferationibus & horrendis vultibus, obpanda labra, intermicante dentium candore, oculos flammeos, nares diductas & ira fumantes. utpote quibus inter Brasilienses jampridem affueverant. Spirat indomitum quid & efferum gentis ejus indoles, & inconditis, ut olim Germani, teste Cæsare, clamoribus prælia sua auspicantur. quod & usitatum Persis olim ac Macedonibus, & Pœnis. omnia ferociter agunt & præproperè, ut cunctatio ipsis servis servilis; statim exequi, regium barbaris quoque videretur. Coinus invadendæ Arci intentus, viam sibi per frondatores aperuit, in gemino monte geminam. earum una in littus ibat, apportando bellico apparatu; altera in ipsa montis fastigia, qui Arci proximus. ubi locato milite & machinis, quatere illam & terrere custodes cœpit. Hæc inter Æthiopes nostrarum partium è Commendo, (pagi nomen est) in pagum Minensem, qui Arci subest, movère, velitationibus commissi cum Minensium Æthiopibus. Sed mox retrogressi, abegère omne Minensium pecus, ad Belgas accessuri, nisi flumine interclusi fuissent. Quare, lecto per littoralia itinere, in mediterraneis confedère. intereà, disposito in monte mortario, glandes duæ in Arcem directæ, breviori lapsu fefellère jaculantem, obsessis in nos detonantibus. quorum machinis icti cecidère navarchus Hubertus & navalium unus. Tum è latebris suis & statione denuò prodière Commendensium Æthiopum agmen, in Minensium pagum impetum facturi; sed tormentis repulsi abduxere suos. Coinus postquam arcem impetiisset crebrius, per tympanistam deditionem sollicitat in Solis occasum, monetque illam accelerarent, ne tempore exclusi omnium vitas præcipitarent, se absque mora extrema tentaturum. rescripsit Gubernator, non esse sibi fiduciam id audendi, inconsultis militiæ ducibus civibusque: poscere se ad deliberationes tridui tempus, nec ultrà. Tunc secundò dedi arcem petiit Coinus, & deliberationi finem dixit diem

*Æthiopes
clamori-
bus prælia
ordiantur.*

*Mores Ma-
cedonum,
Persarum,
Pœnorum,
Germano-
rum.*

*Arcem ob-
sident.*

*Dedi po-
stulat.*

craftini, severè imperans, uti militem Æthiopasque suos in stationibus detineat, nec prodire ad faciendam vim finat. se paria facturum. Verùm cum fugiente die clausisque portis admittere tympanistam ea vespera nollet arcis præfectus, Coinus, milite omni in montem deducto, novis animis in obsessos ivit, explosis mortariis, quorum glandes emissæ frustra & innoxia fuere. Iussi quoque tubicines, quotquot aderant, insonare classicis suis auspicatum & familiarem Fœderatis Belgis cantum, Guilielmi Arausionensium Principis laudibus dictum, quo segnis aliàs & remissior miles ad bellum acrius excitatur. Postero die perrexere tormentorum furores Arci graves esse, cum adessent, qui hesternas litteras dari postulavere, & difficiliorem fuisse Gubernatorem in admittendo tympanista, ob labentem vesperam, excusantes dixerunt. At Coinus vultu ad indignationem composito, discriptas litteras agebat, nec integrum sibi, denuò per litteras Gubernatoris pertinaciam experiri. mentem suam de deditioe ipse exponeret & scripto significaret. Venere extemplò Delegati, quibuscum paciscendum. quo tempore Nigritæ Commendenses vim parantes Minensibus paganis, iussi sunt ab armis & facienda vi abstinere. Obsessi leges deditioe, quas conceperant ipsi, obtulere Coino, quibus rejectis, consensere in Coini formulam, datisque obsidibus tribus, Arcem cum milite subiere Walravius Malburchius centurio & annonæ procurator. Pacta, si militiæ honoratioris usum spectes, deformia satis fuere, cum ferendæ longius obsidioni pares fuisse crederentur, ob fossas, quibus arx cingitur geminas, altas pedes xxv, & mœniorum coronas. augebat obsidii laborem situs loci istiusmodi, qui levibus excubiis custodiri posset, neque cuniculis ob petrosa adiri. Illa hæc fuisse comperi: omnes absque interpellatione, maleficio, injuria, incolumi vita & corpore exerunt: Educendi uxores liberosque, illæso muliebri & inermi sexu, facultas esto: Vestimenta sua quisque secum apportato, non auri, argentique vel rudis vel cusi quicquam: mercimonia, mancipiaque omnia, duodecim exceptis, quæ obsessis indulget victoris facilitas, hujus sunt: Vtenfilia sacra, aliaque templorum ornamenta secum auferunt, præter aurea &

*Deditur
Arx.
An. MD
C XXXVII,
August.
XXIX.*

*Conditio-
nes.*

& argentea. Lusitani, Mulatæ, cum familia omni, commeatu quantum fatis instructi, in insulam S. Thomæ navibus nostris transvehuntor: Transfugæ Hermanno venia esto: Hoc ipso die Gubernator militesque ex arce egrediuntor, claves omnemque apparatus bellicum mercesque reliquas victori cedunt. miles inglorius exito, absque vexillis, non accinctus gladio, non piliis in os insertis, non accensis funibus incendiariis, alioque adhibito castrensi & laudato ritu. His peractis ingressi arcem Coinus & Nicolaus Yprensis, ea ordinavere, quæ ad arcis tutelam securitatemque facerent. Æthiopum, qui cum conjugibus liberisque è pago Minensi in arcem se receperant, reperti quingenti. qui dimissi omnes, exceptis mancipiis, quorum reliqua erant centum & quadraginta. Lusitanorum familias, cum impedimentis vasisque omnibus, templum habebat, quod ipsis pro azylo. Monti, unde in Arcem potestas, imposita turris castrensis ad defensionem. impositurus validius majusque munimentum fuisset Coinus, nisi sumptus veritus, hæc scire primum Fœderatos Dominos & Societatis ministros placuisset. quare ichnographiam castris exstruendi ut & Arcis Minæ obsessæ victæque faciem tabulis exhibitam transmisit, & servandis, quæ vicerat, victualia postulavit. Repertæ in arce machinæ ex ære fusili triginta, *Spolia.* nitrati pulveris pondo millia novem, majores pilæ ferreæ octingentæ, minorum vascula decem, lapideæ trecentæ, balistæ Hollandici moris ducentæ, enses Hispanici triginta sex, præter ligones, secures aliaque ejus generis, situ pleraque & rubigine foeda. Egressis præfidiariis & in Insulam S. Thomæ avectis, relictus ad Arcis custodiam fuit Malburchius cum militaribus centum & quadraginta. Ejus viri fortitudo ac vigilantia cum supra invidiam essent, sibi jure meritoque gubernacula poscebant. NEMPE celari illustrior militum virtus nequit, & cognita non amari.

Atque his quidem sex dierum spatio confectis, ea quæ ad Arcis defensionem spectabant, ritè ordinavit Coinus, æquè pulcrum esse judicans, Arces vincere & victas restaurare. Dein in Brasiliam victor rediit cum classe & copiis, incusso in Afrorum terris Æthiopibus terrore, & diffusa virium nostrarum &

belli famâ per vasta & transmarina Barbarorum regna. licet non tam robore corporum, quàm animorum vigore & fiducia incrementa hæc acceperit Brasiliana res. Majore itaque ex parte Mauritiï prudentia in admiratione tacita reponatur & Belgarum aliis, hujus generis, hoc est belli transmarini exemplis, detur ad similem gloriam aditus. Plurimis siquidem & maximis aliorum Ducum laudibus victoriæ hujus celeritate & celebritate comparandum facinus fuit. quibus non erit ingratum, si militis hujus alacritas & victrix festinatio narrationis nostræ parti adhæserit. *Coinus victor excipitur.* Coinum ob res ex honore publico præclarè gestas, occurfu, gratulationibus, & machinarum explosionibus sui excepere. Nunc sub AVRIACO Principe propræfectus rei tormentariæ, Misnicam nobilitatem, unde natus, Africanis triumphis & Europæ militiæ dignitate illustrat. Illud tuâ interest, scire, Lector, cum primùm coalesceret in unum corpus Societas Occidentalis, quæ antea in plures mercatus & mercantium collegia distincta fuerat, in partem ejus pertracta fuisse, non solum commercia illorum, qui ad insulam S. Dominici, Cubam aliasque navigabant, sed & Africana. quæ per paucos ibidem non levi emolumento mercatores agitabantur, navium ferè viginti itione & reditione. *Quo jure traductum à Mauritio bellum in Africam fuerit.* Has haud procul littore in anchoris stantes exiguis navigiis Æthiopes adibant. aurum, ebur, ebum, res preciosissimas, coralliis, ferramentis, speculis, forficibus, rebus vilissimis, sed genti isti in deliciis, permutantes, Diomedis & Glauci exemplo. ideò quæ in his oris in Belgarum erant potestate, ad præfecturam quoque Mauritianam & Brasilianam Curiam tum temporis referebantur. At ille, cujus jam mentionem injeci, vetustissimus mercandi, mercium permutatione, *Iliad. 7.* mos fuit, & simplicissimus. Id Trojanis temporibus factitatum, cum exercitus Achivorum ære, ferro, bovinis tergoribus, bubus, ipsisque mancipiis vinum ex Lemno emptitaret. *Odyf. 1.* Pallas in Ithacam profecta, se venisse ait, ut æs Temesinum *Iust. 1. 3.* lucidiore ferro permutaret. Lycurgus Spartanorum Rex emi singula non pecunia, sed commutatione mercium sancivit. *Solinus cap. 35.* Etiam Britanni olim nummum refutabant: res dabant & accipiebant: mutationibus necessaria potius, quàm precii parabant.

rabant. Fuit & hoc Barbaris aliis familiare ; non tamen ob hoc barbaris. Quid, quod hunc mercandi morem naturæ magis & humanæ indigentia congruum Aristoteles pronunciet ; præterquam quod, ubi is obtinet, minus serpant in Respublicas malorum à diffitis gentibus contagia, cum mercium rerumque difficilior sit transportatio, pecuniæ facilior. Quamobrem ad Belgas interiores, pugnante hic Cæsare, non sæpè mercatores commeabant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, importabant. Nec ad Nervios, illo teste, aditus mercatoribus erat. nihil vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium, inferri patiebantur; quod his rebus remitti virtutes existimarent. Nunc ad Belgas tum interiores tum mari proximos (feliciore an infeliciore ævo quis dixerit!) non solum creber mercantium aditus, sed mercandi studio in omnes se mundi plagas diffundere amant, sive res cum rebus permutandæ sint, sive redimendæ nummo, sive ipsum aurum aliis rebus permutandum. Itaque vanas hæc Plinii voces habent, exclamantis : *Utinam posset è vita in totum abdicari aurum, sacra fames, ut celeberrimi auctores dixerunt, proficissimum convitiis ab optimis quibusque & ad perniciem vitæ repertum.* De Nigritis, quia sæpiùs se scribenti offerunt, hoc exposuisse conducet, populos esse ejus partis Africae, quæ post Barbariam, Numidiam, Libyam, quarta est, & Nigritarum terra vocatur, nomine aut ab incolis, qui nigri sunt coloris, aut à flumine Nigro, qui mediam regionem permeat, & Nili instar agros vicinos fœcundat. A Septentrione Libya, à Meridie Oceano Æthiopico, ab Occidente Gualatæ, ab Oriente Goagæ regnis clauditur. Aër, ad Guineæ littora, nostratum corporibus noxius est, ob caloris intemperiem & pluvias, quæ putredinem gignunt & vermes. Nigredinem à Solis adustione esse, minus vero simile, cum promontorii Bonæ spei incolæ nigerrimi sint, Hispani Italique, pariter ab Æquatore distantes, candidi. Nec minus torret Sol ad Fretum Magellanicum, ubi cadent, quam in Africae extremis, ubi nigricant. Qui sub Presbytero Ioanne vivunt, subfusci sunt. in Ceilonio insula & Malabaricâ regione nigerrimi, pari tamen intervallo à mundi Linea semoti. Quid, quod per universam Americam, etiam ea loca, quæ Solis via includuntur, nusquam

Politic.
lib. 1.

De Bello
Gall. l. 1.

lib. 2.

Nat. hist.
lib. 33.
cap. 1.

Nigritarum
descriptio.

Q

nigri

nigri reperiantur, præter paucos in loco *Quareca* dicto. ut potius ad terræ & cæli aërisque occultas qualitates (ignorantiæ, proh dolor, humanæ asyla) aut hominum innatam & à parentibus acceptam temperiem, aut utrumque, referenda causa videatur. præsertim, cum mixtis inter se candidis Nigrisque, nascantur subfusci, castigata candidiore colore nigredine, ob feminum confusionem. quales *Mulatæ* vocant Hispani. Romani *Hybridæ* vocassent, quasi imparibus editos parentibus & velut semiferos, è feris & mansuetis natos. quo sensu Suetonius in Augusto, Themesium quendam Epicardum vocat Hybridam, quod ex patre Parthico & matre Romana natus esset. Gregoras Gasmulicum genus appellat. Meminere horum Populorum Plinius, Strabo, Stephanus. *Niger fl.* illi Nigritas, hic Negretas vocat, fluvium Negretam. Crescit hic, ut & Nilus, mense Iunio, totos dies quadraginta. quibus aquis merfa regio navigabilis est. Hinc pingui illuvie & cæno obducta, miro rerum proventu luxuriat. Claudiano Niger Gis vel Gir vocatur in Paneg. Stiliconis, *Et Gir notissimus amnis Æthiopum.* & apud Sidonium Appollinarem fortè legendum: *Indorum Ganges, Gothorum Phasis, Araxes Armenia, Gis Æthiopum, Tanaisque Getarum.* pro eo, quod nunc legitur, *Tagus Æthiopum*, qui in Hispania quærendus, non apud Æthiopas. Sermo his Nigritis varius, pro terrarum diversitate, & religio quoque diversa. Sunt in mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. *Mores Nigritarum.* Maritimi idololatræ sunt. Alicubi Solem, Lunam, terram adorant. In hanc despuere ipsis piaculum. Cutem sibi ipsi conscindunt & postea unguento colorato pingunt, ipsis bello, nobis deformi spectaculo. Inter prandendum potu abstinent. pransi bibunt aquam vel vinum è palmâ. Sunt qui superius labrum aperiunt, perque illud foramen & nares frustra eboris adigunt, hoc ipso, ut sibi videntur, pulchrè spectabiles. Quidam etiam, pertuso inferiore labro, linguam tanquam per os alterum exsertant. alii ex ipso interstitio narium ebur aut conchas gestant. Oculum alterum rubro, alterum cæruleo colore tingunt. Fœminæ opulentiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. postremùm in putida & fordida barbarie mirificè sibi placent. magno Hispanorum & Lusi-

& Lusitanorum quæstu transvehi ex his oris solent in Brasiliam & Occidentalem Indiam. in illam, elaborando potissimum saccharo. in hanc effodiendis metallis. laborum tolerantissimi parvo victitant, & in naturæ inclementiam & miseram servitutem nata mancipia magno ære pensantur.

Dum hæc in Africa geruntur, Comes Banjola duobus circiter militum millibus, ad Seregippam Regiam, bellum trahens verius, quam inferens, modicis agminibus immisis, terras agrosque nostros & molendina infestabat, urendo, vastando, rapiendo. qua de causa consilium cœpit Comes, depellendi ista statione Comitem Hispanum. Sed cum gravi corporis morbo attineretur, viribus febris continuæ trimestri pertinacia fractis, Tribuno Schuppio, viro militia acri & provido, hanc rem demandavit, & evocatis, quæ ad ripam fluminis Francisci, Alagoas, promontorium Augustini, in ipsa Reciffa & Moribeca feriebantur cohortibus, in hostem movere imperavit. additus illi belli Comes & arcanorum particeps Ioannes Giselinus, Secretioris & Supremi Concilii Senator. Iamque in armis erant militum bis mille & trecenti; Brasilianorum, quos è pagis suis exciverat Comes, quadringenti, & nauticorum ducenti & quinquaginta. quibus ad bellum necessaria egregia sedulitate paraverat Giselinus. Lichthartius navium marisque propræfectus iussus fuit cum classe circa Sanctorum Sinum oberrare, ut hostem à mediterraneis avocaret. qui suspicatus hæc cœptare Mauritium, ut viam ipsi receptumque ad suos à tergo intercluderet, ubi Nassovium militem flumen trajicere accepit & adventare propius, reduxit exercitum in Turrim Garciae de Avila. qui locus quatuordecim ab urbe S. Salvatoris miliaribus versus Boream recedit. tantaque celeritate rapuit militem, ut nec noctu nec interdiu quietem daret. Inaudiverat, jam adesse Belgicas copias & supra Seregippam viginti miliaribus in Australia penetrasse. Schuppius moto pristinis sedibus Banjola, oppidulum ipsum Seregippam, molas hostium, arborumque fructiferarum ordines, funditus evertit, & facta vastitate, militem incredibili velocitate ad ripam Francisci revocavit. Hic ex Comitibus præscripto, positus ad Australem fluminis oram

*Comes
Banjola ad
Seregippam del
Rey grassatur.*

*Expeditio
in Seregippam
Regiam,
duce Tribuno
Schuppio,
Comite
Nassovio
febre at-
tento.*

Torre Garciae d'Avila.

Seregippam deserit Banjola.

castris, substitit aliquandiu, ut abactis armentis, famis certissimæ incommodis hostem premeret, quod & factum à nostris militari consuetudine non segniter. pecorum nacti millia tria, in sua quisque præsidia recessit. Quàm hæc regio armentis abundet, ex eo colligere est, quod moranti hic Banjolæ mactata fuerint quina millia, abducta in futuros militum usus octona millia. nobis terna millia mactata, præter illa, quæ in ulteriorem ripam transmissa fuere.

Seregippa armentis abundat.

Nuntium devicta in Belgio per Auriacum Breda.

An. MD C XXXVII.

Ejus descriptio.

Sub idem tempus, quo Nassovius famam & terrorem belli Afris intulit, perlata ad Comitem fuere nuntia, de expugnata per FREDERICVM HENRICVM Arausiorum Principem, in Belgio Breda, validissima Brabantia urbe, quæ ipsa, ante duodecim annos nobis erepta, cesserat Hispaniarum Regi, victore Ambrosio Spinola Marchione & Severini Principe. Erant huic urbi propugnacula quindecim, colles præcelsi jaculandis ex alto pilis duo: humiliores munitiunculæ ad mœniorum pedem tres: seps spinea: fossæ passuum alibi septuaginta, alibi centum & viginti. fossis injecta munimenta quatuordecim: adhæc lorica altitudine pedum quinque: cui interpositæ munitiones cornutæ quinque & his objectæ aliæ semilunares, fossa altera & extra hanc lorica externarum munitionum velut cingulum. Denique Arx mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, gemino aquarum circumductu munita, tormentis in omnes accessus dispositis terribilis. Modus vincendi diversus planè fuit ab eo, quo vicerat Marchio Spinola. Hic fame illam expugnavit, quia armis vinci posse desperabat. Auriacus valido Marte eam aggressus, vim supremam adhibuit, moræ impatiens. Spinolæ motus maximarum fuere impensarum, pauciorum funerum. Auriaci plurium funerum, minorum impensarum. ut alterius cuncta, alterius incruenta victoria fuerit. Auriacus festinandum rebatur, armato hoste, & ob menses æstivos, aptos invadendis nostrorum finibus. Spinola à mora minus sibi metuebat, ob brumam, minus aptam inferendo bello. Illius obsidionem difficilem fecit, obsefforum acerrimè pugnantium fortitudo. Hujus comportandi è longinquo commeatus necessitas. alter, ut tutam redderet obsidionem, auxiliares è Germania Cæsaris

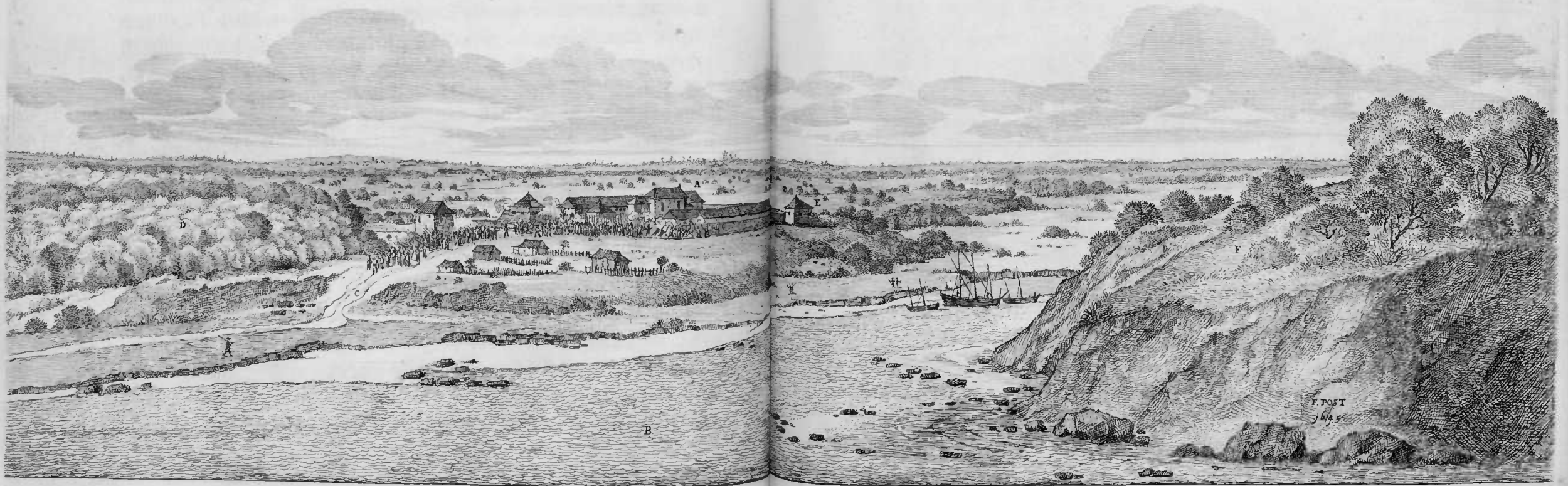
Modus vincendi altus quam fuerat Spinola.

cohortes

cohortes advocavit. alter solito milite contentus, minore motu vicit. Quod si sumptuum spectes magnitudinem, plus Regi suo nocuit Italus, quàm profuit. Nos utilius bellum gessimus, recepta urbe minore impendio, sed ad Reipub. securitatem perutili. Illud mirari habuit Europæus orbis, Cardinalem Infantem, tum regiarum provinciarum Præsidem, nova imperii famâ fulgidum, instructo quem habebat exercitu, nondum perfecta castrorum circumvallatione, accessisse ad ea, spectavisse coram, ausum nihil. cum nostros continuis insultibus fatigando, trahere obsidionem in promptu esset. Quin ingentem Bredæ jacturam Venloâ & Ruræmundâ minus firmis oppidis pensatam. Nec hoc leve, toto obsidionis tempore, non potuisse per hostem intercipi commeatus, tantæque celeritate cinctam aggeribus fuisse urbem, ut adventanti post paucissimos dies hosti, impervia viribus judicarentur castra. Denique, septem, ex quo admoverat militem Auriacus, hebdomadibus expugnatam urbem, inter Europæas munitissimam, quam vix undecimo mense vicerat Spinola. Estque hæc illa urbs, quam olim Illustris Princeps Mauritius, bellorum suorum tyrocinio, occultato cespite ceperat. Tunc dormienti urbi illata fuere signa; nunc vigili. tunc arida glebâ vicimus; nunc viridi. tunc totam cepimus impetu; nunc mora & passibus. Non deerat tunc Ithaci alicujus aut Sinonis fallax audacia. nec nunc Achilles, qui robore expugnaret. Tunc temporis equi Trojani officio fungebatur vectoria navis. nunc, fraudum nescii, ostendimus, Nassovios utroque modo vincere posse. Momentum victoriæ hujus ex commodis æstimabatur. Nam dum hostium erat, Hollandiæ, Gelriæ, Zelandiæ prædatrix incubuit, ut nec Vahali, nec Mosæ nec Scaldis æstuariis tutæ fuerint navigationes. Vna Sylvam Ducis inter & Bergas ad Zomam posita, sociarum urbium aditus dirimebat, & civitatibus arcibusque vicinis grandis præsidii necessitatem imponebat. Audivere hæc in alio orbe, sub aliis sideribus, Barbari. iisdem auspiciis & armis vinci Bredam, quibus victam senserant Olindam, Salvatoris urbem, Portum Calvum, aliasque arces cis Æquinoctia formidabiles. ut hîc applaudentibus communi felicitati Belgis, illic gloriæ nostræ

Solennem diem victoriae Bre-dana nuncupat Comes, ut & suis triumphis. ignotis linguis faverint Brasilienses. Nassovius solennem Victoriae diem nuncupavit, quo Numinis benignitati gratiæ red-derentur. ne rerum nostrarum sensum eximere absentium animis videretur, aut locorum intercapedo, aut subnascens in Novo orbe Belgarum fama. Simul imputati Deo bellorum Occidentalium prosperrimi successus, & nuper fugati Banjolæ victoria.

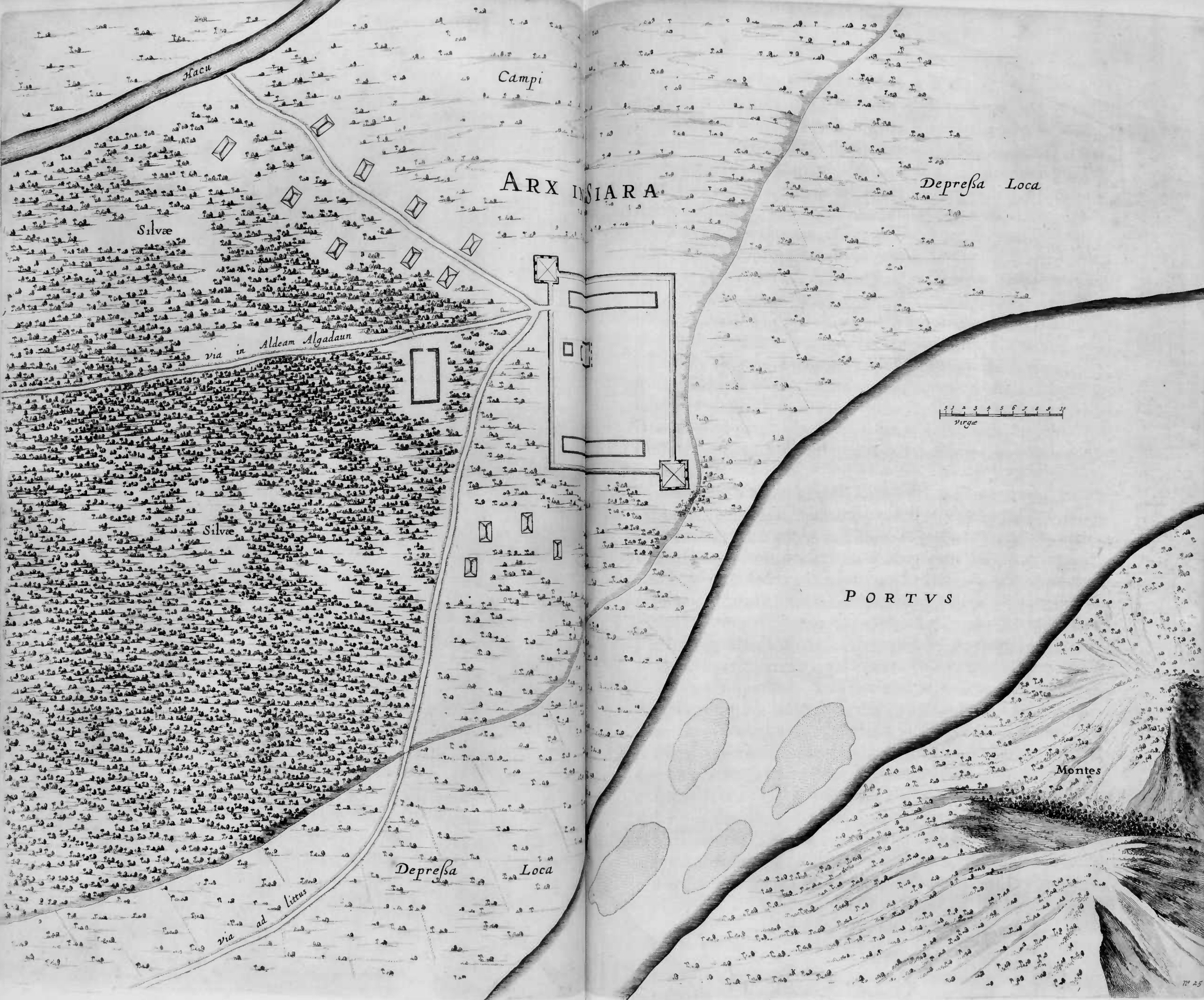
Incolæ Siarenfes pacem petunt & auxilia adversus Lusitanos implorant, sua offerunt. Interea temporis, qui Siaram incolebant Brasiliani, pacem petivere, & auxilia sua adversus Lusitanos obtulere, rogantes Comitem, uti Castrum ibidem à Portugallis infessum, suæ faceret potestatis; gentemque suam ab ipsorum injuriis & dominatu vindicaret. parva manu hoc confici posse, sumptuumque bellicorum solatia ex mercibus, ambaro, gossypio, crystallo, gemmis, lignis, salinis, aliisque, quæ regio ista suppeditat, haberi posse. In rei suamque fidem, obsides reliquere filios duos, è suæ gentis primoribus. Decreta expeditio, paratæ naves, arma, annona, miles, duce cœpti Georgio Garstmanno, viro, militarium rerum prudentia, adversus inopina belli firmo. *Expeditio in Siaram duce Garstmanno.* Quanquam enim longius à finibus nostris remota esset dicta arx, à Pernambuco multis miliaribus semota & Boream versus; visum tamen Comiti militem Liburnicis aliquot eò tranfvehi, tum ut hostem ulterius à confiniis arceret, tum ut Brasiliensium plures in hostili solo Societati conciliaret. expedire id videbatur, ob diuturna in Portugallos odia, & quia obsequiis erga nos essent facillimi, & loca omnia hostium viresque perspecta haberent. Etenim NON LEVES rerum successus ab offensis sperati semper, latentibus apud partes, sub fidei & amicitiae specie, iis, qui nocere suis possunt; nec coalescente unquam solida fide inter offensos & offendentes. Garstmannus in Siaram delatus, Regulum Brasilianorum Algodojum de adventu suo certiore fecit, & exposito milite ac per littoralia ducto, indigenas in occurfu habuit, candidis vexillis pacem præferentes. *Occurrunt Siarenfes.* Cum Regulo locutus, suppetiisque animosior, (ducentos quippe in subsidium è suis adduxerat,) castrum, ex aggestis solummodo faxis, non ferruminatis, stru-ctum, impetiit & tenuit. hoste se machinarum explosionibus & minorum balistarum modicè tuente, paucis cæsis, pluribus captis.

A. Castrum
B. Fluvius.

C. Via litus versus
D. Sylva

E. Campestria.
F. Montosa regio

Hacu

Campi

ARX IN SIARA

Depressa Loca

Silvæ

via in Aldeam Algadaun

Silvæ

5 4 3 2 1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
virgae

PORTVS

Montes

Depressa Loca

via ad litus

captis. inter quos fuere militiæ gradu conspectiores. tormenta tria & nonnulla belli instrumenta victoriæ lucra fuere. *Siara de-*
 Siara hæc inter Brasiliæ Septentrionalis Præfecturas est, non nisi *scriptio.*
 decem aut duodecim miliarium ambitu, paucorum incolarum, qui arcem ipsam tenebant. portum habet majoribus navigiis minus idoneum. nullo insigni flumine irrigatur. solum ad radicem montis, cui imposita Arx, amniculus labitur è continente. propè arcem, Præfecti Lusitanici Domus est, quam sparsis aliquot domiciliis cingunt Lusitani incolæ. nihil hic adversus hostiles insultus validi. sacchari cannas fert, sed molis nullis illud exequitur. Barbaris circum cum Portugal- *Quales*
 lis discordiæ & lites perpetuæ. Qui hæc loca adierunt Anno *olim Indi-*
 c I O I O c I X, perhibent, hic visos homines vasto corpore, *gena.*
 deformi vultu, proluxo capillitio, auriculis perforatis, & in humeros penè pendulis, cutim nigro colore tinctos, præterquam ab oculis ad os. quibusdam labrum inferius, aliis & nares fuisse pertusas, quibus lapillos & officula ad ornatum indiderant.

Reversus Pernambuco dux Garstmannus, unam ex Liburnicis desideravit, quæ an naufragio an alio casu perierit, incertum. Hæc alibi gesta Comiti & Societati gloriosa fuere. Pernambuci rerum civilium cura publica que mercantium commoda Rectores occupabant. destinatæ in Curiaæ ædificationem pecuniæ. *Domesti-*
 Reperta in montium fodinis metalla in Belgium *ca.* transmissa fuere, ut instituto per rerum metallicarum peritos rigidior examine, de probitate & valore constaret. *POLITICA.*
 Præmia constituta iis, qui Nigritas bello captos adducerent, *De captis.*
 in virorum singulos; Regales viginti, feminarum, sex. Pecorum *De vestigalium*
 hostilium abactoribus decimæ indultæ. Qui vectigalium & portorum exactoribus fraudem parabant, nec *fraudatoribus.*
 merces ex vero fatebantur, aut silentio subducebant, acri decreto coerciti. indicta in diurnas fraudationes mulctâ, in nocturnas graviore, & si officiales essent, capitis diminutione. *De prædonibus.*
 Adversus prædones & incendiarios, passim terris nostris ab hoste immisos, visum fuit per territoria distribui militum agmina, suis ducibus distincta. adhibitis quoque ad hanc rem Lusitanis & Brasilianis. qui dato ad motus hostiles signo, ma-

chinae majoris explosione, illicet armati adessent, vim arce-
De re fru- rent, inferentes caperent. Cumque rei frumentariae inopia
mentaria. laboraretur, edicto cautum, ut quotquot Nigritarum opera
 uterentur, plantandis annuatim Mandiocae radicibus adstrin-
De appel- genterentur, solita anni tempestitate, Ianuario & Augusto
lationibus. mensibus. Ne verò causarum forensium summis iudicibus
 cresceret in immensum labor, vetitae appellationes minoris
De homi- momenti. Homicidis, humani generis hostibus, scriptae leges
cidis. & poenae, quales ratio jusque divinum pariter & gentium
 scripsit semper. Etenim cum virtutibus certari oporteret in-
 ter gentes, certabatur sceleribus, quosque optimos esse oportebat,
ECCLE- reperiabantur pessimi. Rebus sacris praefecti concionatores,
SIAS- sua gravamina (id rebus nomen) per Classes, hoc est
CA. ordines & coetus collecta, Senatoribus Olindae exhibuere.
 qui pietatis causam non segniter agendam rati, praesertim
 inter barbaros & rigidioris disciplinae ignaros, inter aemulos
 quoque religionis zelo populos, Pontificios ac Iudaeos, pro-
Rescripta vidè ad singula responderunt, in hunc modum : In incestuo-
ad Eccle- fos, flagitii convictos, severè animadversum iri : vacationem
sistarum à servili opere mancipiis concedi die Christianis sacro : prohi-
postulata. bituros se, ne Paraybæ rectores publicos Pontificiorum pro-
 cessus & ad pompam deambulationes, per compita institui
 finant, sed templis & templorum peristyliis claudant : novo-
 rum absque Senatus permissu templorum aedificationibus iis-
 dem interdici : ut & nuptiarum sive matrimoniorum per pre-
 sbyterum conciliationibus, non praemissis publicis ex more
 nostro, denunciationibus : etiam obeundis sacris apud reos,
 iudicum voce damnatos : templum sibi seligant Olindae, reli-
 gionis Reformatae exercitiis : Iudaeis sua sacra, suos ritus per-
 mitteri intra privatos parietes, prohiberi cultum publicum : ope-
 ram se daturus, uti illicitae Nigritarum voluptates & forni-
 candi moechandique libido, ruentis fortunae comes novissima,
 frenentur : denique velle se, ut in posterum novarum mola-
 rum domini, quoties auspicari istos labores cum bono Deo
 volent, divinam benedictionem non ex ore Sacerdotis Ponti-
 ficii, sed Reformati doctoris requirant. N E M P E, ad stabi-
 liendam potentiam religionis quoque praedjudiciis juvamus, &
 quam

quam quisque elegit, idoneum arripit instrumentum, quærendæ securitatis, non hominum solummodo salutis, sed & dominationi. Nec minus curata sedulo mercimonia, saccharorum emptiones, & lignorum ejus soli, seu hosti erepta, seu empta precio, seu è filvis nostris excisa forent; ut & Nigritarum venundationes crebræ, auri Americani in patrias terras transectatio, navium è Belgio advenientium merces, aut mari quassatarum refectioes, aut abeuntium futura onera & necessitates variæ; militantium indigenarum stipendia, præmia, victus demensa, navium subvehendis armis, & com meatu in omnes Brasiliæ tractus, modo hos, modo illos, perpetuæ missiones, itiones & reditiones, Magistratum per præfecturas omnes vel designationes vel absente Comite electiones, Ecclesiarum rogationes; pauperum, pupillorum, ægrorum solatia, civium per singulas civitates descriptiones, & quæ alia innumera terra marique in præsentem Reipub. statum confici secundum præscriptum à Societate ordinem, oportebat; harum, inquam, rerum assidua materies & agitatio Senatuum politicum distringebat.

Comes à longiore morbo sibi militiæque redditus, & adversus regionis, alias saluberrimæ, incommoda firmatus, corpore in externi & transmarini aëris proprietates jam consentiente, in Paraybæ & Fluvii Grandis præfecturas, longo eoque terrestri itinere profectus fuit, ordinaturus provincias, urbes, pagos; castris à munimentis, milite, armis, com meatu profecturus. Sed quoniam in has provincias transitum facimus, earum indolem situmque & proventus nesciri nefas, cum bellis nostratum & mercatui uberem materiam suppeditaverint.

Parayba inter quatuor Præfecturas Boreales est, nomen sortita à flumine cognomine, qui illam, ut & alius Mongoapa, irrigat. Tamaricensem coloniam proximè excipit. Olim Galli tenuere. his pulsis Lusitani. postremùm Belgæ. Pagos non alios, quam Ingeniorum sive Molarum sedes habet. quæ ob frequentiam operariorum pro pagis sunt. In ripa fluminis, ad latus meridionale, oppidulum est, Philippæa, à Philippo Rege sic dicta. nunc mutatis partibus, Fredericopolis aut Frederica, à Frederico Arausionensi Principe. Proxima fluminis plana

S

sunt,

Comitis in Parayba & Fluminis Grandis præfecturas profectio.
AN. MDCCXXXVIII.

Parayba descriptio.

Flumina.

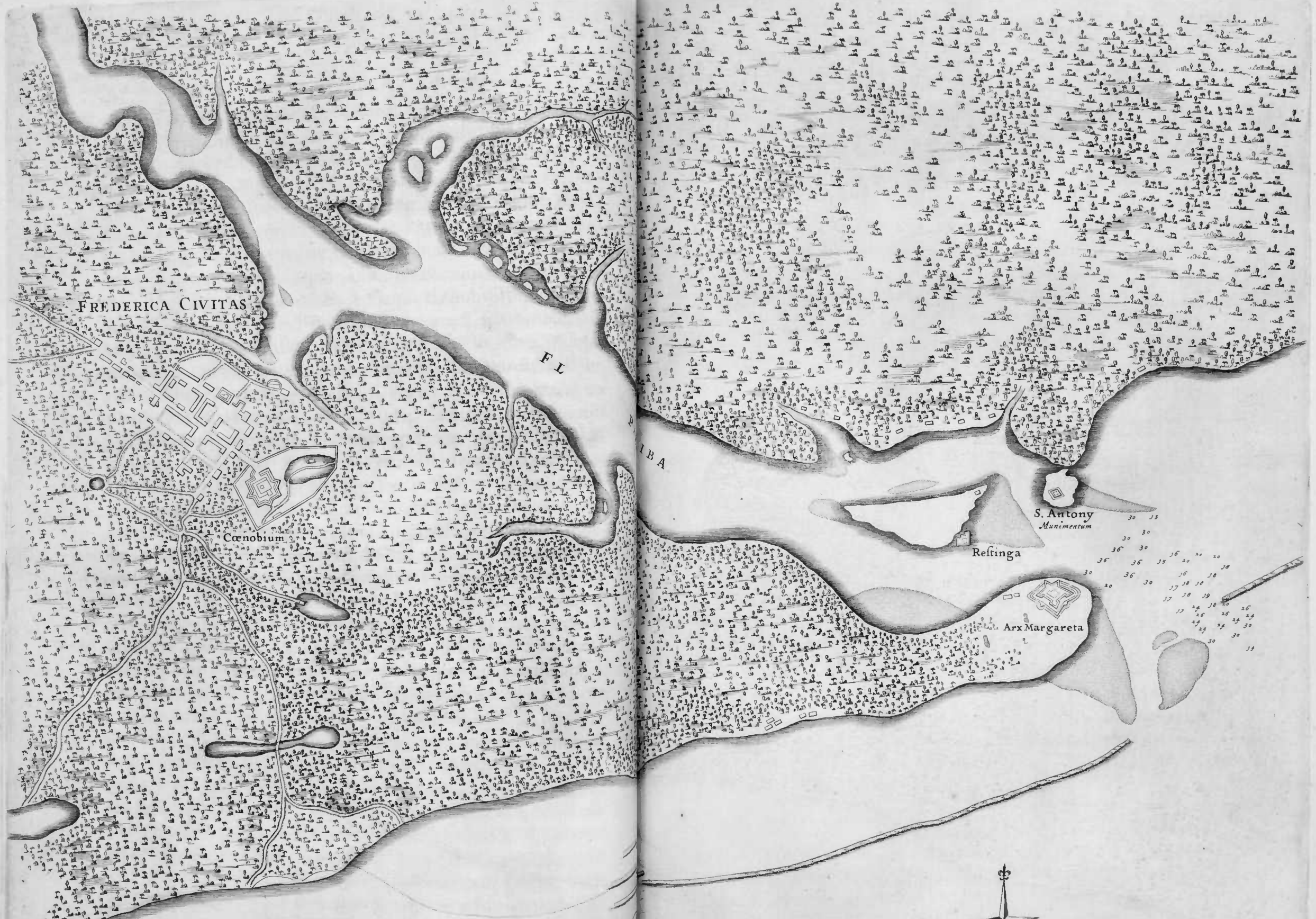
Philippæa, nunc Frederica.

§o

Proven-
*tina.**Saccha-*
rum.
*Mandioca.**Fructus*
*alii.**Cajou.**Anana-*
*zes.**Animalia.**Incolarum*
sors.

funt, remotiora montibus vallibusque interjectis ad omnem amœnitatem conspicua. illa sacchari cannas ferunt. hæc mandiocam. sacchara exteris in delitiis sunt. mandioca indigenis alimentum. è radicibus ejus in pulverem redactis, farinam conficiunt, quæ pro farre ipsis & pane est. agros eam ferentes, *Roffas* vocant Lusitani, agricolas *laboratores* & cultores *Roffarum*. Verùm uti farina hac victitant, qui tenuioris sunt fortunæ, ita opulentiores tritico, quod vel è Lusitania, vel aliunde adportari solet. Fructus alios quoque subministrat, milium, five fegetem Turcicam, Patates, Ananazes, Cocos, melones, pepones, mala aurantia & citria, Bananas, Pacovas, Marco-nias, Cucumeres, vel in hominum, vel aliorum animalium usum. Silvestria sunt Cajusia pyra, succi plena & innoxia, quæ mediis caloribus avidè manducantur. Ceterum in imo pyro faba quædam extuberat, cortice amarissimo, prædulci medulla, si torreatur. Pyro refrigerandi vis est. faba calefacit. Verum ex omni fructuum genere, palma tribuitur iis, quos Ananazes appellant. Planta est humilis, cujus è ramis pinea nucamenta dependent præmollia. hæc suo tempore in frustra dissecta, gratissimo simul odore ac sapore non recenti duntaxat edulio sunt, verum etiam in longum tempus adservantur è saccharo. Adhæc videre est complures arbores fructiferas, quas percensere nimis longum sit, piscesque & aves coloris eximii & quadrupedum species plurimas, sed fermè silvestres, partim notas nobis, partim ignotas. in quibus utique apparet, quàm miris modis ac variis divina sapientia se explicet per vasta terrarum spatia. Psittacorum insignis varietas, quibus pluma discolor ornamentum, at apta voces humanas reddere lingua precium confert. tanta horum hîc frequentia, ut glomerato volatu, velut nubis atræ obtentu, diem obscurent. Incolarum alii libertate sua gaudent, ut Lusitani, Belgæ & Europæorum quilibet, etiam Brasilienses indigenæ: alii servitutem serviunt, iique vel Brasiliani vel Nigritæ ex Angolensi regno vel Capite Viridi precio empti & huc transecti. Vicis habitant, non in nostrorum morem connexis & cohærentibus ædificiis, sed discretis, five incendiorem metu, ne serpent, five imperitiâ ædificandi. Cœmenti apud illos & tegularum

ufus,

FREDERICA CIVITAS

Cenobium

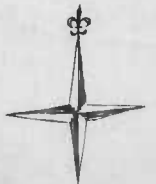
EL

IBA

S. Antony
Munimentum

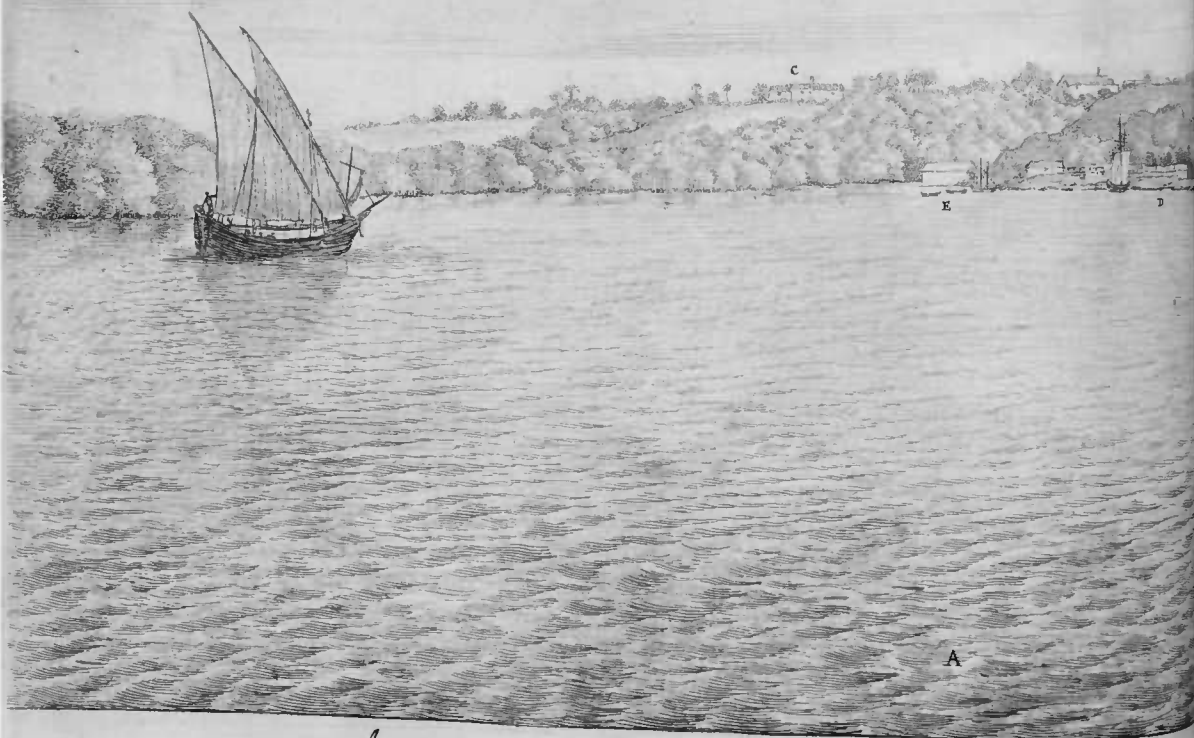
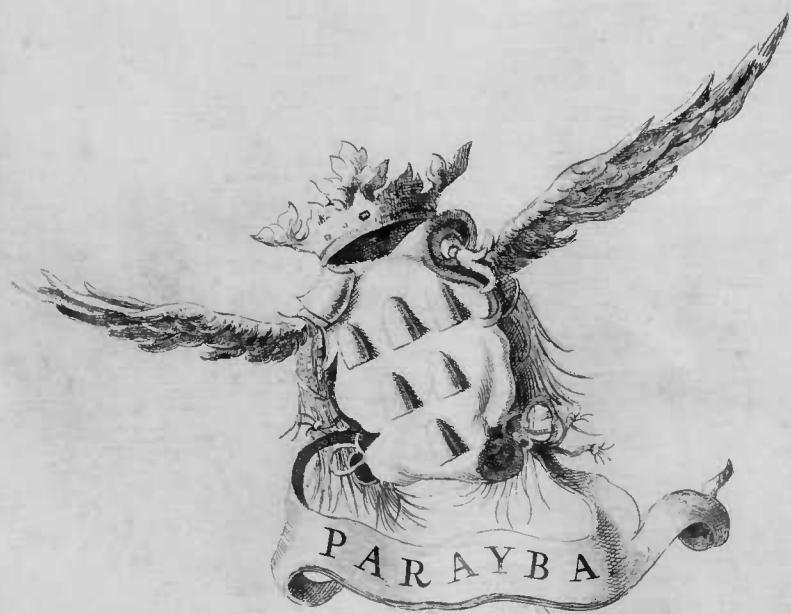
Refinga

Arx Margareta

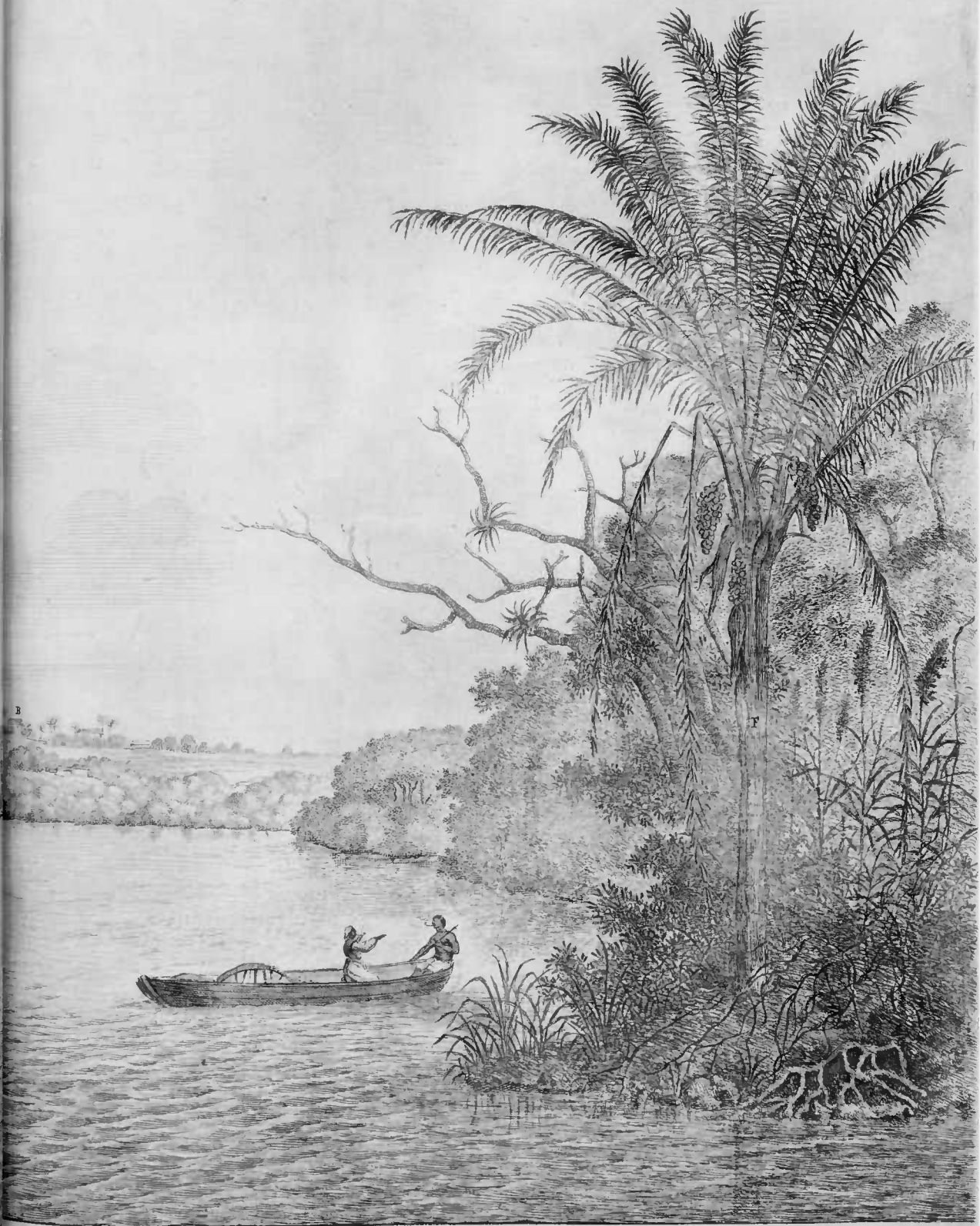
Virgae Mathematicae.

A decorative flourish or signature in the bottom left corner of the right page.

A Fluvius Parayba
 B Civitas Parayba.

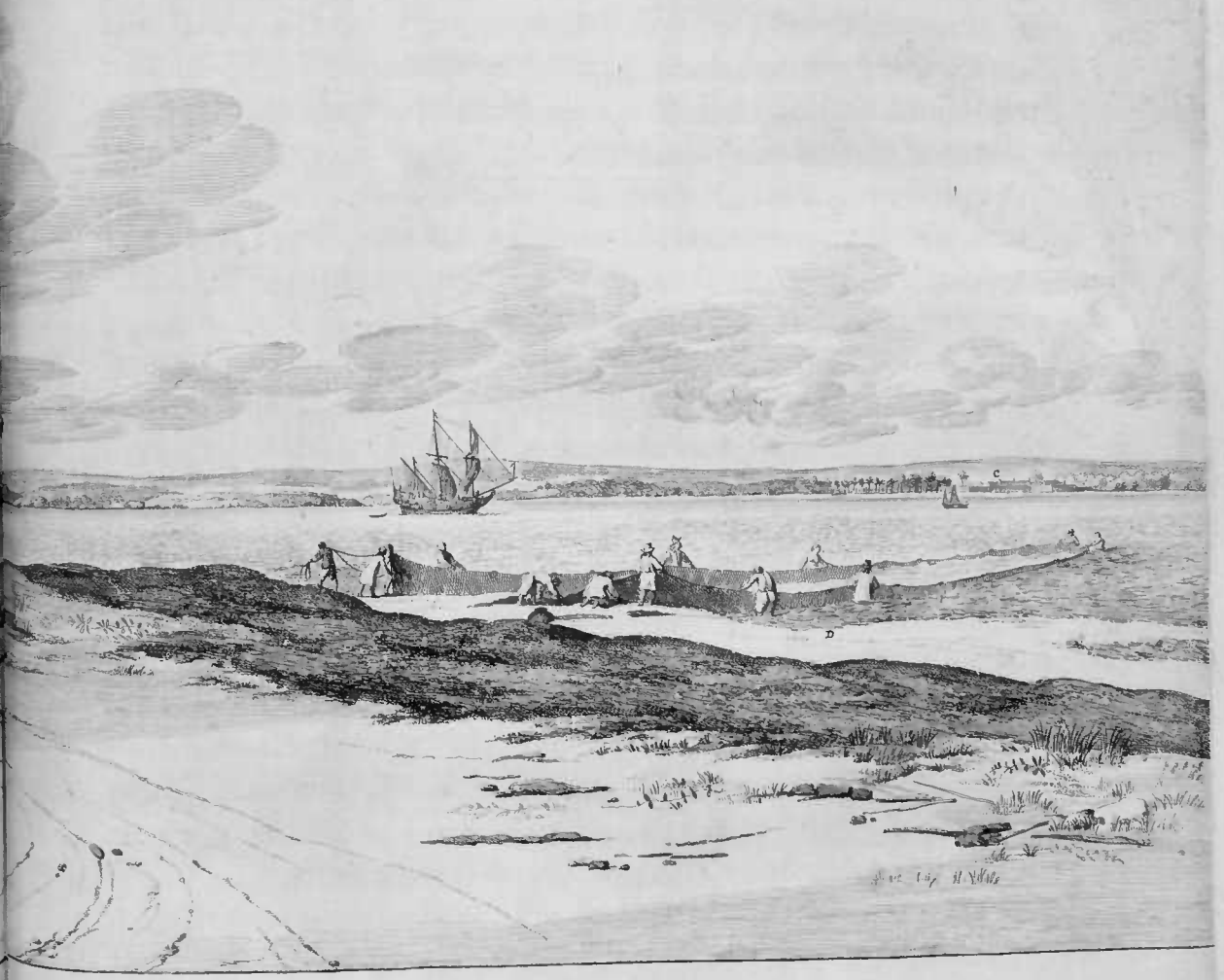
C Coenobium sci.
 D. Arx lapidea fl.

E. Conditorium mercium.
 F Palma.

A Castrum Margarete
B Restinga.

C Castrum Soreale.
D Mulieres piscandi in luore

E Arbores Bachoviae.

ufus, non ferri. Domum fabricaturi, primum stylos & sub-
 licia erigunt. hos tabulato infertunt, supra quod tectum at-
 tollunt, vel ex tegulis vel ex foliorum Cociorum tegmine.
 Hic vivitur. ima pro conditoriis habent. latera virgis ligneis
 claudunt, quas calce ferruminant, citra speciem aut delecta-
 tionem. Ipsa civitas ædificiis nonnullis è lapide nitet, quibus
 anguli & fenestrarum margines è candido marmore surgunt,
 reliqua parietum informi lapide constant. Corpora minus
 procera Europæis, nec ad labores firma. Pagis habitant Parai-
 benfes septem, quorum principalis *Pinda-Vna.* qui incolas
 mille quingentos numerat, cum reliqui vix trecentos. Sin-
 guli domiciliis quinque aut sex oblongis constant, quæ ostio-
 lis exiguis multisque distinguunt, quibus subitur & exitur. nudi
 incedunt, nisi quod viris amiculum partes masculas tegat. fe-
 minis indusia è lino velamen sunt. Vxoribus suis jungi amant,
 non sine zelotypiâ; circa prolis curam negligentiores, discipli-
 næ feriæque institutionis nescii. quæ res servitute eos naturali,
 ad erecta omnia inhabiles, alligat. atrocibus odiis in Lusitanos
 feruntur, & hi in illos, ut perfidiæ, ingrati animi, levitatis
 reos. Merces, quas exterorum mercaturæ exhibent, sunt *Merces.*
 sacchara, ligna tinctoria, tabacum, boum exuviæ, gossypium,
 aliaque. Molas sacchareas habet octodecim, quarum alias *Mole*
 aquæ, alias boves versant. Eæ juxta Paraibæ ripam Australem *XVIII.*
 & Borealem suo ordine visuntur. At mota mihi sacchari dul-
 cedine salivâ, non alienum fuerit, eodem succo adspargere *De Sac-*
 narrationis hujus paginas, & veterum sacchara cum novis *charo dis-*
 conferre. Quæ enim bellorum vocibus subinde horret oratio, *curfus.*
 mansuescet, mixta hac rerum & verborum suavitate. Et mi-
 rum sanè, tam miti alimento non desævire barbariem, & du-
 rare morum asperitatem ferociamque, pastis hoc nectare &
 ambrosia. Sacchari meminere, Plinius, Dioscorides, Galenus,
 Hesychius. Verum, num Veterum illud idem sit cum hoc
 nostri ævi, disceptant Botanici. Qui aliud esse contendunt,
 veterum in ipsis cannis & arundine concretum fuisse ajunt,
 nostrum liquidum exprimi, deinde igne densari: Veterum
 dentibus, falsis modo, fragile & friabile Dioscoridi dici. no-
 strum statim liquefcere & in succum mutari lentum & minimè

fragilem. Veterum stomacho, intestinīs, hepatis amicum ex-
stitisse, nostrum inimicum. Illud sitim sedavisse, hodiernum
excitare. Nec tamen facilè hi expediverint, quis sit ille suc-
cus à saccharo diversus, qui in India & Arabia in arundine re-
pèritur, *Dulcia cui nequeant succo contendere mella*, ut habet versus Var-
ronis, & de quo Lucanus: *Quique bibunt tenera dulces ab arundine*
succos. nihil enim vetat, liquorem sacchareum aqua dilutum
bibì. Sed hæc litteratorum examini pateant, & priscorum
verborum interpretibus. Arundo saccharifera ad arboris alti-
tudinem non assurgit, sed milii & aliarum arundinum, calamis
se erigens septenūm aut octonūm pedum, pollicis crassitie.
fungosa, succulenta, dulcis albæque medullæ plena. folia illi
duos cubitos longa, flos comosus, radix suavis minusque
ligna, quæ germina protrudit in novæ messis spem. gaudet
humenti solo, aëre calidiore, & aura tepidiore. Harum arun-
dinum feracissima est India Occidentalis, licet & Orientalis
ferat. liquor illis à lautitia & usu laudabilis. Usus officinæ
agnoscunt & culinæ, sani & ægri, cum & alimenti vicem præ-
stet & medicamenti. alterum est cibi nostratis, post butyrum,
delinimentum, & gulæ in tragematis & bellariis placens irri-
tamentum. Ejus elaborandi ratio, veteribus ignota, hæc est.
Evulsæ arundines mundatæque à frondibus, in taleolas palmi
longitudine inciduntur. sic incisæ prælo extunditur liquor,
qui ahenò exceptus & aqua dilutus stans horis coquitur, de-
spumatæque ac evaporante humore aqueo, fictilibus vasis,
quæ metæ aut pyramidis formam referunt, infusus, instar salis
concrefcit. cuspis his fictilibus, primò per dies aliquot clausa,
humorem concretum servat, mox adapertha sordidiori crassa-
mento viam facit purgando saccharo. Dein lutum figulinum
super metæ latiore rotundamque basin effunditur, cujus re-
petita aliquoties superfusione & fortius expelli creduntur ex-
crementa, & magis albescere saccharum. Hic primus illi
labor. At puriori & magis defecato studetur novis operis
coctionibusque. Saccharo namque impuriori lixivium calce
viva maceratum affundunt, ut & albumina ovorum, conti-
nuaque agitatione spumantem humorem mellea & sordida
pinguedine despumant. intereà ferventis sacchari ebullitio-
nes

Apud Iffi-
dor. l. 17.
cap. 7.

Sacchari
elaborandi
ratio.

nes & supereffusionem minantes, injecto butyro castigant. tum coctum liquorem, lixivio nondum absumpto, transmittunt per cilicium aut stamen, colligendis, siquæ superfunt, quisquiliis, rursusque, donec absumptum fuerit lixivium, effervescente sinunt. Inde infundibulis, ut ante, eundem, velut renatum, accipiunt, dilutiore argilla basin vasorum opplent, qua in crustam arescente, nova aliquot vicibus affunditur, iisdem, quibus factum antè, consiliis, elabente iterum crassiore & feculutiore syrupo. Dividitur saccharum in molle & Concretum. Hoc ipsum à figurâ in Pyramidale, Miscellaneum, Cantium & Penidium. Pyramidale in Maderense, Canarium, Finale, Melissium & Thomæum distinguitur. Maderensi & Canario insulæ suæ nomina fecerunt. Finale sic dictum, quod finem consecutum sit, hoc est candoris & puritatis apicem. Melissium à Meli Indiæ Occidentalis insula, Thomæum ab insula S. Thomæ appellationem sortitur. Hoc ignobile est & coloris subrufi, ideoque ejus usus potissimum in conficiendis serapiis, conservis, antidotis, clysteribus. Miscellaneum illud vocant, quod ex fragmentis aliorum collectum cistis advehitur. Cantium saccharum id nominis habet à Græcis Barbaris, quod angulosum sit & fractum in particulas angulares diffiliat. tale enim Græci recentiores *καυτὸν* vocant. Illud à candore sic dici, quasi Candidum, vel à Candia Insula, ab imperitorum & vulgi errore est. nec enim omne saccharum Cantium album; nec quod album, id omne candidum. aliud quippe Crystallinum est, crystallo simile, quod ex Finali saccharo fit: aliud subruffum, quod nunquam clarescit & ex Thomæo conficitur, causæ suæ non dissimile. Penidium fit ex pyramidali vel Thomæo, etiam ex miscellaneo. commendatur candidissimum, rarissimum, & temperatè calidum.

Invasere hanc Præfecturam & expugnatis arcibus Societati addidere duces, Schuppius, Artioskios, Hinderfonius alique, Anno millesimo sexcentesimo tricesimo quarto. Illi proxima Boream versus est Colonia *Fluminis Grandis*, quæ nomen quoque suum fluvio illustri debet, cujus penitiora amoenissima, aditus verò ob vada & minus profundum mare,

T

diffi-

*Sacchari
forma varia.*

*Paraibam
nostri vincere Anno
CIC IC C
XXXIV.*

*Præfectu-
re fluminis
Grandis
descriptio.*

difficillimus. Barbari *Poteingi* vocant. Navigatus fuit Gallis, qui, fœdere cum indigenis juncti, hic sedem fixerant. Gallos Lusitani pepulere per Felicianum Cecam Paraybæ præfectum, subactis quoque, præliis aliquot, Barbaris. Cessit regio nostratibus, capta arce, Anno millesimo sexcentesimo tricesimo tertio, duce expeditionis Matthia Ceulio, pugnantibus fortiter quâ terra, quâ mari, laudatissimis belli ducibus, Byma, Cloppenburgio, Vriefio, Lichthartio, Garftmanno, Mansfeldioque. Et licet natura loci, ob vicinum quo pulsatur mare, munitionibusque invicta illa crederetur, armis Belgarum se vinci passa, nihil fortitudini impenetrabile esse, suo exemplo fidem fecit. In rupe posita ipsi flumini incubat, lapideo muro & præalto cincta, machinisque bellicis in omnem vim instructa, ut & adiri difficulter & modico præsidio defendi possit. Antea, cum Regis esset partium, ab augustis trium Regum vocibus nuncupata, adscito Ceulii nomine, in potestatem simul & appellationem Belgici Senatoris tranfit. utique mutatis imperii rectoribus, parum fuit mutare rerum vocabula. Commorantem ad fluminis Grandis ripam Nassovium, legati adiere, à Tapuiarum Rege missi, cum muneribus, arcubus, sagittis, struthionum pulcherrimis plumis, quibus ad bellum ituri insigniuntur. quæ pacis & ineundæ concordiaë blandimenta ac benevolentiaë pignora, decenti comitate accepit, & dignè magnificeque habitis legatis, conjunctaque amicitia, munera rependit, vestes lineas, indusia, cultros, tintinnabula, vitra, corallia, hamos, clavos, ignotam ipsis aut raram saltem suppellectilem. qua supra modum gavisi discessere, polliciti, se Regi suo persuasuros, uti Comitum ipsum accedat & salutatum veniat. In Paraibæ territorio Arcem *Cabo Dello*, Catharinam, collapsam restaurari jussit, & fossa profundiore ac latiore & lorica insuper muniri. Eam, mutato cum imperio nomine, Margaretam Nassovius, à fororis nomine, vocavit. Aliam arcem Borealem S. Antonio sacram, pro derelicta habuit, ob impensas grandes, relicta solummodo ad tutelam loci castrensi turre. Munitiunculam *Restingam*, palis sudibusque à milite cingi imperavit; nec non oppidi Paraibæ cœnobium, aggere, adversus hostium subitos insultus. demandata hæc cura Eliaë Harckmanno

*Arc Ceu-
liana.*

*Legati Ta-
puiarum
Comitem
adeunt.*

*Munuscu-
la sua offe-
runt.*

*Castella
restaurat.*

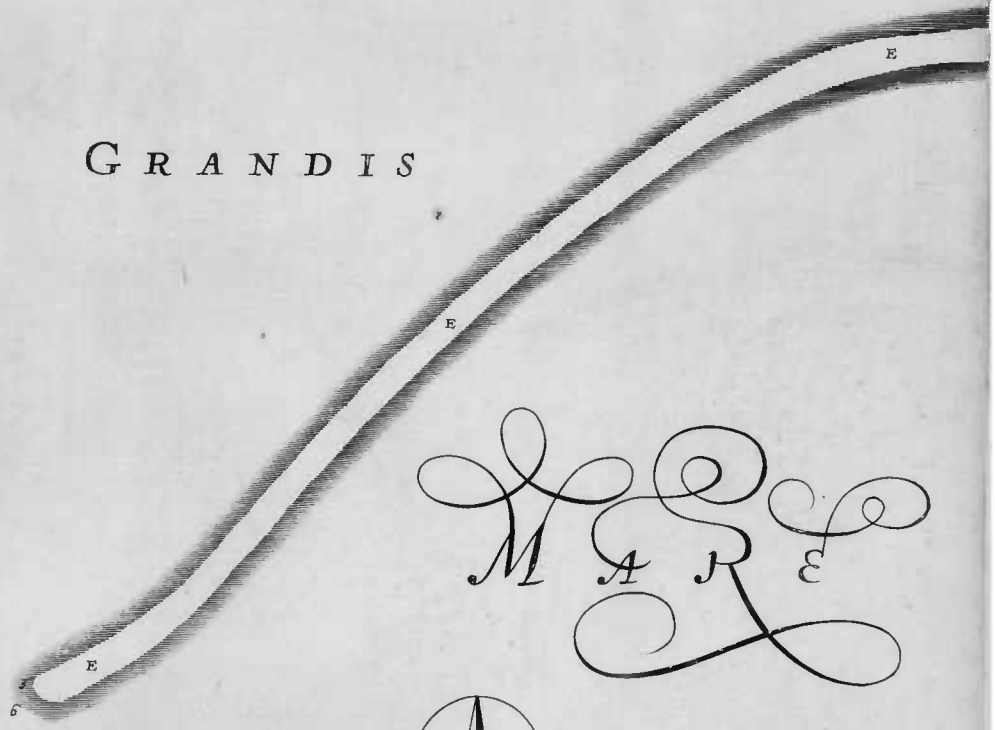
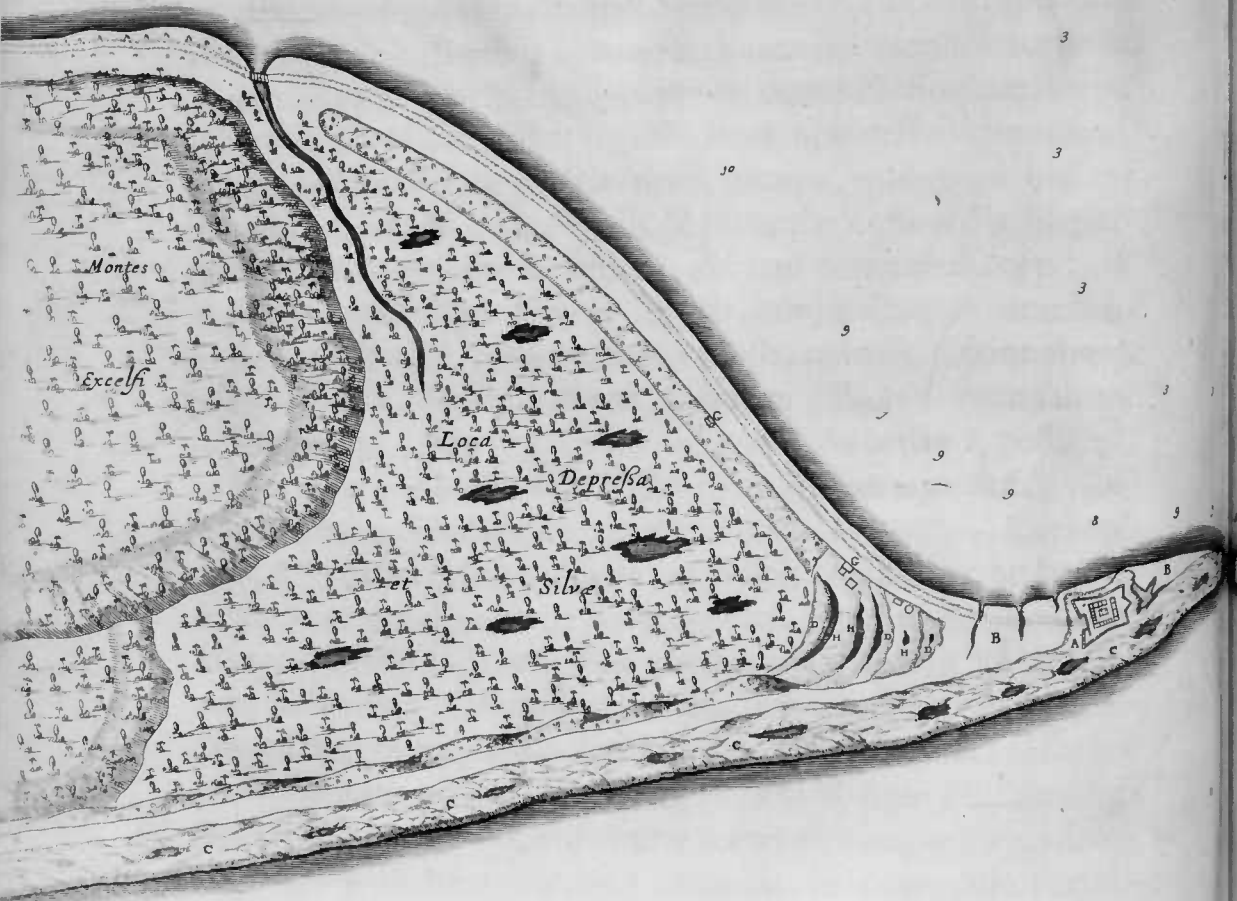
CASTRUM CEULIANUM

A. Castellum.
B. Ingressus maris.
C. Ingressus fluminis.
D. Ingressus lapideus.
E. Ingressus maris maris.
F. Ingressus rivum.
G. Ingressus calcei.
H. Ingressus.

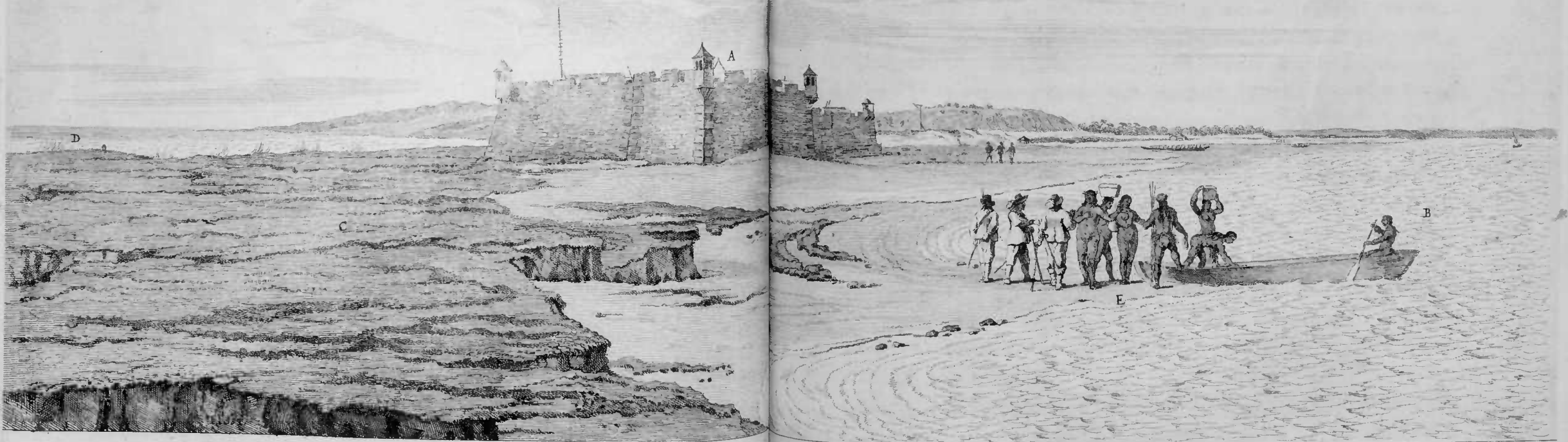
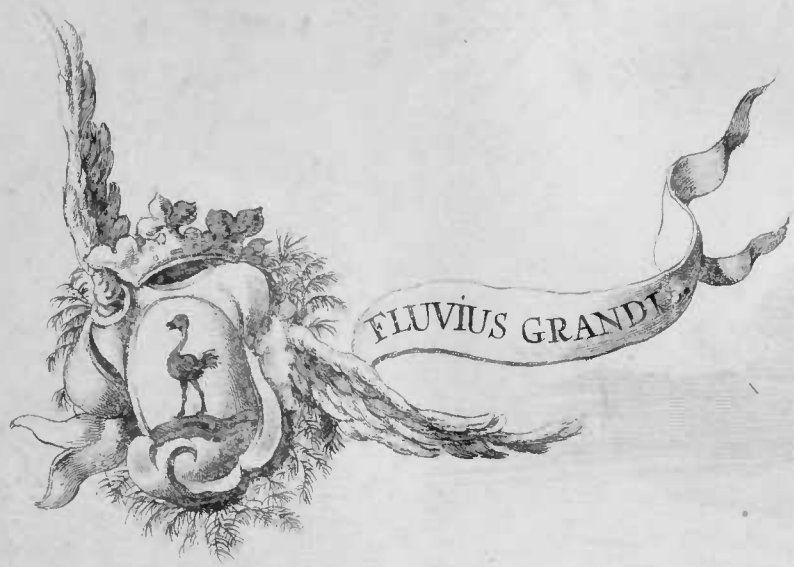
F L

GRANDIS

10 20 30 40 50 100
virga Rhenolandica

Si numeri significant
altitudines orguiarū.

A. *Arx Ceulij.*
 B. *Fluvius grandis*

C. *Scopulus, cui arx inaedificata.*
 D. *Mare*

E. *Tapuiæ transire volentes.*

manno Paraibæ Præfecto, viro supra virtutes plurimas & ingenii, quod acre illi fuit & à Belgicæ poëfios studiis erectum, egregias dotes, vario navigationum discrimine & rerum maris usu subactò, fidei in dominos suos prorsus inviolatæ & laboris indefeffi.

*Elia
Harc-
manni
laus.*

Intercurrente tempore non defuere fortunæ bellicæ, quæ terra quæ mari, fui cafus. commiffus navali pugna cum Hispanorum aliquot navibus Navarchus Scapius, mari plurimum pollens, inter Sanctorum portum & turrin Garcia d'Avila ferociter dimicavit. unam, quia prævalida erat & milite machinisque munitiffima, miffam facere coactus, aliam in littora & vada protrufit, tertiam victoriæ fpolium habuit. Ipfe accepto vulnere fibi deformis, patriæ utilis ac gloriofus apparuit. In ea reperti litterarum à Lufitanis fcriptarum fasciculi, Hispanorum in nos confilia & cœpta, diverfis judiciis, aperuere. Erant, qui referrent in Lisbonæ flumine Galeoticas naves decem, in Gadibus viginti stare, ad quas accessio fieret triginta vectoriarum. Quorundam opinio erat, classem hanc in Brafiliam parari: aliorum, fimulari à Rege, Principum more, hanc neceffitatis caufam, ut hoc obtentu pecuniarum è plebe compos fieret; cum Lufitanorum interesset, illam recuperari: ideò exacta à Rege nova onera, quintam bonorum. quæ commoviffent populum, ufque adeò, ut regios exactores aggressi, pluribus locis trucidaverint: His motibus gavifos Castellanos rigidius imperium, rebellionis specie, in Lufitanos agitare: Regem ipsum cum exercitu affore compescendis Eboræ ac Alantæi & Algarucensium populis. Erant, qui jam compositos tumultus memorarent. à plebe turbas esse, primores quietos: futurum brevi, ut classis in Brafiliam solveret, restituendis rebus: illi imperaturum fuiffe Comitem Liniarez, verumtamen veneno affectum contabescere: Ocquendum in Gades abiiffe, curandæ classi: penes hunc fore imperium. Nec tamen hæc valde Comitem movebant, cum in brumales menses adesse ista classis non poffet, ceteraque in incerto effent, ob impeditum Gallorum bellis Regem; qui, ut habebant illæ ipsæ litteræ, venationi addictior, jacturam terrarum fuarum & urbium, triumphante Gallo & Batavo, projectis

*Pralium
navale in-
ter Sca-
pium &
Hispanos.*

*Lufitano-
rum Litte-
ræ inter-
ceptæ.*

Mauritius nova cœpta agit. voluptatibus redimeret. Commodum ergò putavit, hærentibus Hispanorum cœptis, præsentia aucupari, & Societatis imperio incrementa novis ausibus quærere. Nec minus in votis habebat, ut dictam classẽ in mari occuparet. ejus clade quietam fore Brasiliam, sacchareis mercibus & mercatui opportunitatem. In hunc finem naves plurimas sibi à Rectoribus mitti postulabat, quas vincendis hostibus, reportandis mox saccharis utiles, à duplici officio commendabat. Nec destitit hostis, licet Australia fluminis Francisci teneret, nocere nostris. Nauticos aliquot, qui in terram exscenderant ad pecorum capturam, captivos in Turrim Garciae de Avila abduxit, lemboque in Septentrionalem fluminis oram trajiciens, militem nostrum, in Cororipa vagantem securius, oppressit. Quin ulterius progressus ad fluvium S. Michaëlis, peragratis Alagois, Vnæ & Portus Calvi terris, populabundus ivit, adscitis in Societatem prædonum manipulis. Lusitanos mitius habebant, Iudæos Belgasque pari ferocia. In hos, licet parca domi essent præsidia, missus Picartius, distinctis agminibus compita viasque publicas pervagatus, terrore sui in silvas propulit palantes grassatores, nullo militiæ ordine adstrictos, sed, quam fors offerret, prædæ intentos. Nassovius confecto in Paraybam itinere, velut consors quoque, ob cognatum sanguinem, ejus gloriæ, quæ AVRIACVM, ob victam Bredam, non levibus præconiis per populos vehebat, *missis trans Æthiopicum & Septentrionale pelagus, tabulis, tantæ illi victoriæ laudem gratulatus fuit, ob urbis momenta, obsidionis celeritatem, labores, discrimina, salvumque in communis fati periculo Principem.* Addebat: *effluxisse sibi æstivos menses, magnarum rerum inopes, ob annonæ & militarium parcitatem: hæc propter in Paraybam se & Fluminis Grandis provincias ingenti diverticulo ivisse, emensis terrestri itinere cxxxv miliaribus, ut invalida firmaret, collapsa passim restitueret: appulisse Reciffam naves duodenas, quæ cibariorum ut & utensilium belli attulissent sic satis, at in supplementa non nisi milites ducentos. Nec minus fixum sibi esse, tentare Salvatoris urbem, eo, qui ad manum esset, milite. qui ad summum terna millia & centenos aliquot completeret, exceptis mille ducentis Brasiliensium: spem esse, posse commeatum urbi intercipi, cujus illam inopia laborare, non levi auditione acceperat: Banjolam cum mille & trecentorum manu & Brasiliæ gentis quingentis ad Villam Veilham confidere ac rerum gerendarum occasionibus insidiari: paratum hostem, (ut spargebatur,) acie*

Hostes trans flumen S. Francisci grassantur.

Picartus in prædonibus cum manipulis mittitur.

Redit à Parayba Nassovius.

& ferro nobiscum decernere, quod & optent sui. Quare bellum hoc grandius & majoris operæ animo agitare cœpit, nempe de expugnando Sanctorum omnium sinu ejusque metropoli, quâ potiti olim virili audaciâ, mox penè muliebri vœcordia, solutis in lasciviam custodibus, excideramus. Promissâ ad hanc expeditionem fuerant frequentibus Directorum ad Comitem litteris, auxilia. Quæ cum tardarent vergeretque anni tempus bellis idoneum, Comes (animi magnitudine, quàm, quæ tunc præsto erant, virium, major) excito è præfidiis omnibus milite, censum iniit trium mille & quadringentorum gentis Belgicæ & Brasilianorum mille. Hos jungi Belgis voluit, ratus inter eos & Belgas virtutis æmulationem futuram. didicerat, aliter domi, aliter foris bella geri. domi eo milite pugnandum, quem vires patriæ subministrant. foris hostem etiam per suos vinci posse, qui, diuturni & ferocis imperii impatientiâ, externa auxilia avidius amplecterentur. At quanquam probè sciret, ista se manu susceptæ expeditioni parem non fore, hoste potentiore; tamen à cœpto non destitit, erectus quotidiana auxiliarium è Belgio copiarum expectatione. Nec minus incitabant Comitem Europæi, urgebantque indefinenter, uti curas

*Expeditio
in Portum
omnium
Sancto-
rum, sive
B A H I A M.*

*Rationes
Expeditioni.*

confiliâque omnia in dicti Sinus oppugnationem converteret. Hîc præcipuum Lusitanorum refugium esse, hîc Hispaniarum Regis robur decusque maximè spectari; nullibi plura saccharorum molendina, nullibi uberiores prædam fore: hac victoriâ brevi Brasiliam omnem nobis subdi posse; nullam urbem præmium victoribus dignius, & certius hosti damnum allaturam. Ex ipso Sinu & Salvatoris urbe facta Comiti indicia, militem præfidiarium ob non soluta stipendia querulum, in res novas inclinare: Banjolam & Sinus gubernatorem gerundi belli opinione distrahi: prono in nos esse affectu incolas & ad fortunæ nutum nostros: Comitis erga Lusitanos moderatione, clementia, benignitate subverti eorum animos & indies pellici: hostem armorum & commeatus penuria invalidum. His animosior, & ne crederetur aut fortitudini suæ ac suorum aut belli fortunæ prorsus diffidere, gnarusque non semper pugnari viribus ad æquilibrium paribus: non semel exigua spe manuque maxima dissipata; incertam belli aleam

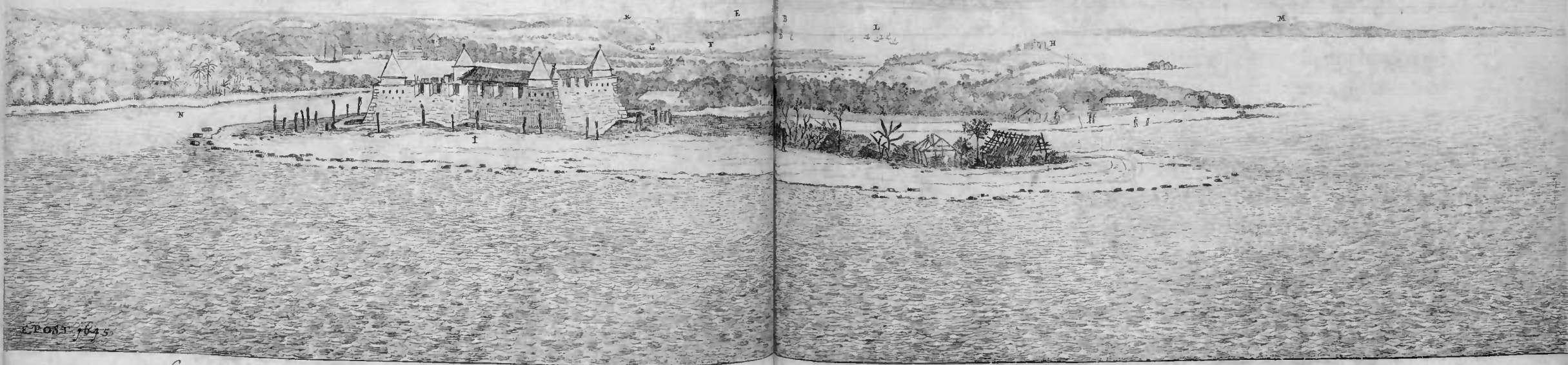
experiri maluit, quàm invito otio Societatis commoda gloriamque remorari. Interea sperabat aut cœpta aut durante obsidione, affore Europæorum auxilia. Verumtamen ne in externum bellum abiturus, hostium irruptionibus aut intestinis motibus oportunas faceret provincias suas, eaque ad securitatem illarum facerent, domi ordinata fuere. In Reciffa cives sub quatuor signis ducibusque ad custodiam loci militavere, addita illis militum merentium centuria, tribuno Nicolao Riddero. singula in centum & triginta capita censebantur. In Parayba urbi Fredericæ data ad tutelam fuit civium cohors, cui centum & quinquaginta inerant. in Tamarica Insula & oppidulo Schuppîi alia, non nisi quadragenos numerans. Sic aliis quoque locis littoralibus, prout ferebant res, quæ sita & imposita præfidia.

An. MDLX
C XXXVIII.

Gifelinus
comes expeditionis.

Iam menses pluvios inchoabat Aprilis annumque tricesimum octavum supra millesimum & sexcentimum aperuerat, cum habitis antè supplicationibus publicis, quæ rebus agendis pia initia sunt, naves ad obsidionis necessitatem viginti duas, frumento, armis, aliisque belli impedimentis instruit. cætera ex hoste se melius paraturum sperans. Nec mora. adscito in consiliorum societatem Gifelino, Secretioris & Supremæ Curiæ Senatore, solvit è Pernambucensi littore, favente Æolo, die Aprilis octavo proventusque in altum, felicissima navigatione, sexto die, ex adverso Sinus Sanctorum stetit. quod iter, ea anni tempestate, nisi quatuor aut sex hebdomadibus, confici solet. Additæ mox classi naves novem, quæ ante iussæ fuerant eam navigationis suæ inire viam, ut vesperascente die in oculis haberent *Terram*, quam vocant, *Candidam*, ne à classis nostræ conspectu devix aberrarent. Ex alto terram petentibus, prima apparuit Turris Garciae d' Avila, & illa S. Antonii. Postero die stabat Comiti sententia subeundi Sanctorum portum. Verùm adversum flantibus ventis, horis aliquot circà ostia fluminis Vermilii hæsit, obliquis cursibus iter consultò moratus. Quod ipsum fefellit Sinus Sancti præfectum, qui suspicatus omnem huc belli molem translatam iri, & exscensionem parari, eò ocyus convertit exercitum, comitante cum copiis Banjola. Ventis dein faventibus, ipso meridie,

SINIS OASANCTORV

1708 1695

A. Vrbs S. Salvatoris.

B. Angulus et Castrū S. Antonii.

C. Castrum S. Mariae

D. Castrum S. Didaci.

E. Suggestus tormentarū et opus cornutum suburbii.

F. Castrum Rosariae.

G. Castrum S. Petri

H. Castrum S. Pauli

I. Castrum S. Bernardi

K. Statio et Suggestus tormentorum — Comitū.

L. Naves claudende vrbi.

M. Insula Iaperica.

N. Suggestus tormentarius collapsus.

anostis victa.

die, in Sinus intima prono mari devectus fuit, inter castrorum hinc, inde, & navium ac civitatis fulmina & tonitrus, sævientibus undequaque in classem nequicquam machinis. Stabat in anchoris classis sub ipsis hostium castellis, Sole ultrà meridiem provecto; & velut in Belgarum molimina & motus intento. Mox promontorium arcis Bartholomæi nonnihil prætervectus classe, exscendit, nullo obsistente, miles, sesqui ab urbe miliari, loco commodissimo; ubi mons visebatur nudus patensque, nullis confitus aut obscurus frondibus, cujus valles recentibus dulcibusque aquis irrigabantur. Hic locatis castris, & exposito ocyus apparatu omni bellico ac commeatu, è captivis cognovit, dimidio à castris nostris miliari, angustias esse, transitu difficiles, nec nisi relapso maris æstu singulis pervias, ob paludum humida & fallaces circum campos, qui progredi turmatim militem vetarent. Quare præmissus cum trecentis balistariis Dux Turlonius fuit, ut cognosceret, qui hostem ibidem offendit, prope angustias istas, quas præoccupaverat, aggeribus se valloque munientem. ideò abducere suos coactus, ob majorem hostium vim, situm loci & discrimina angusti tramitis Comiti aperuit. Is nihil ista moratus, ne consultando agendi tempora effluerent, ex adverso hostium, in monte aciem disposuit, mediis inter nos hostesque angustias. Simul mandatum Iohanni Mastio navium præfecto, ut navigiis quatuordecim recta urbem peteret, anchorisque extra machinarum jactum fixis, nova jussa expectaret. nec aliud consilium Comiti, nisi ut alio & majore metu avocaret à tramite isto hostem, qui metuens urbi à præfidiis vacuæ, desertis angustias militem properè in urbem rapuit. diffidentibus licet Tribunis, qui suadebant, prælio cum Belgis decerneret, potentiorque minus potentem & itinere marisque incommodis fatigatum, prior invaderet. urgebant, nostris refugium non esse, nisi ad littora, naves & mare; sibi in urbem & urbis proxima. ideoque faventiore se Marte & loco pugnâtuos. Iamque, superfuso littoribus Oceano, Naffovius hac die penetrare angustum tramitem prohibebatur. postera die promotis castris ad angustias contendit, perrupturus, si posset. Verùm & tunc eas, festino milite, rursus infederat

*Mauritius
felici na-
vigatione
in Bahiam
trajicit.*

Exscendit.

*Præmittit
Turlon-
ium ut
cognoscat.*

*Hostis an-
gustias
deserit.*

dux Lusitanus. cum quo postquam minoribus aliquandiu tormentis pugnasset Comes, plurimosque stravisset, stationem deseruit. Nos occupatis & superatis eadem vespera angustiis, mirati suprâ modum fuimus, vâcordem Lusitanorum fugam, quibus tramitem istum paucis milite tueri perquàm facile fuisset. Progressi ulterius, vix semimiliari ab urbe, ubique hostiles copias, viis accessibusque & fluviorum ripis incubantes, offendimus & repulimus. donec positus, sub ipsis Urbis externis munitionibus, stativis, hostium vim opperiremur. qui sub mœnibus machinis suis ex alto tutus, militem ad prælium, ut videbatur, disposuerat. Verum sua se continens statione, tormentorum bellicorum dislosionibus crebris nostros exercuit, & cohortem Brasilianorum, plus nimis securam, nonnihil afflixit. Arcem Alberti è lapide structam à Lusitanis desertam occupavere Belgæ. Eâ stativis nostris parta securitas, ne à littore possent circumveniri & impeti. Hæc ipsa circumvallari iussit Comes, & mox per protribunum Brandium, Castellum aliud S. Philippi, in littore positum, non multo milite, deditione accepit, quamvis quinque se machinis tueretur. Insequenti die S. Bartholomæi castello potitus fuit, tredecim machinis terribili & instrumentorum militarium copia instructissimo. His Arcibus in potestatem nostram redactis, patebat liber ad naves accessus, accipiendo commeatu, à quo, non nisi in octiduum, militi in terras exposito prospici poterat. Tunc ex mandato Imperatoris duo erecta tribunalia, sive suggestus. unum sustinendis machinis majoribus septem, alterum minoribus (campestres vocant) duabus. Iis aggerendis dum occupamur, eruptiones fecit Lusitanus crebras, modò immixtis præfidiariorum trecentis, modò quadringentis, sed indèmnès. Nos perpetuo pilarum è tribunalibus in oppositam Arcem Rosarum, quæ ad montis pedem erat, jactu, exigimus præfidiarios. Nec tamen ob proximum tribunal hostile, cujus ictibus patebat ista Rosarum arx, occupari & teneri à nostris potuit. ut inter partes nullius jam effet; gloriæ bellicæ materies verius, quàm victoriæ; & bellaturientium potius, quàm de alterius forte triumphantium, controversa arena. Erat prætenfum Urbis tutelæ opus Cornutum, in fastigiis

*Occupat
Comes angustias.*

*Stativa
ad urbem
locat.*

*Arces capit.
Alberti.*

S. Philippi.

S. Bartholomei.

*Suggesta
attollit.*

giis Coenobii Carmelitarum, è quo in Arcem & nos sævire tormentis promptum erat. Illud ipsum unius noctis labor, incredibili oppidanorum ardore, in quatuor pedum altitudinem aggressit, ut nec à nostris lædi oppidani, nec hi in nostros balistas fistulasque torquere possent, ob maceriem in sublime elatam & diremtis per eam partibus. Hoc cum ex re nostra esset expugnari, datum negotium fuit quatuor centurionibus, militibus quadringentis, additis pilarum, quas Granata vocant, jaculatoribus viginti, & operariis ducentis. quibus à Comite militari sermone ad audendum incitatis (norat utique tractare militares animos) dum in hostem ingentibus animis contendunt, incidere in abditam arbutis quadringentorum militum manum, qua cum ancipiti Marte pugnatum, pari ferè utrinque clade. Hoc agmine perrupto novus surrexit labor ab excubitoribus ducentis. qui statim à pugna projectis degeneri metu armis, frustràque vitam orantes, furore militari oppressi cecidere. Vespera sublunis erat, cum factò in Cornutam munitionem impetu, post bihorii acrem & statariam pugnam, adscensum nostri tentavere, sed conatu irritò, hoste huc omnem belli vim conferente, & tanquam de summâ rei decertante. præmonitus à transfuga credebatur, cum tam validis excubiis nunquam sua antehac tutatus esset. Iam missæ jactæque in illam fuerant, mira militum alacritate, pilæ ignivomæ plus quam trecentæ, Lusitanis pari eam fortitudine animoque tuentibus, utpote in qua de urbis salute dimicabatur. Quin hoc omni studio agebant, ut eruptionibus frequentibus, nam milite prævalebant, viam nostris à latere intercluderent, quibus non segnius restitum, submissis Centuriis quatuor, Duce Hinderfonio. qui cruentis illam conflictibus acerrimè propugnabat, pluribus utrinque desideratis. Tunc cæsis Centurione Houwino & castrensi operum architecto Berchemio, dum in occupandis hostium tormentis & trajiciendo in hosticam stationem milite toti sunt, inclinavit belli fortuna, & minus æqua Belgis, agendi quæ oportuit occasiones optimas eripuit. Occubuerè strenuissimi & veteris militiæ duces, Abrahamus Ebrechtus, Bowardus, Hollingerus, militumque nonaginta quatuor, magnarum animarum pro decore publico

Acriter dimicatur.

Impetus fit in Opus Cornutum. Sed frustra.

Ceduntur Houwino centurio & Berchemius architectus castrensis.

Etiam Ducem alii.

prodigi. Cœpta luce, sparsim strata jacebant cæforum hostium corpora, nostris intermixta, ut fugerant, ut restiterant, conspicua. quamobrem pacta eodem die ad breve tempus armorum quiete, vacatum humanis mortuis utrimque fuit. nostrorum cadavera pleraque intrà hostium vallos reperta, si non victoriæ, saltem fortitudinis & militaris fiducia gloriæ à loco, quo ceciderant, meruere. Ex eo Imperator oppidanus, edoctus à captivis transfugisque de exercitus nostri militumque paucitate, & perfectis jam, quæ dudum incoëptaverat, munimentis, ipse militum numero longè superior, promovit in nos, & exstructis in montium verticibus suggestis, in stationes Belgarum impunè jaculabatur. nec opis nostræ erat, ista impedire, ob interjectas paludes, quas operibus suis castrensi linea vel aggere annexerat. Hinc ea castris nata calamitas, ut tormentorum ictibus indies ruerent multi, vulnerarentur plures. Non per intervalla, sed continuis, noctu & interdiu, furoribus, excutiebantur in patentes stationes machinæ. quæ perniciosæ aliàs, tum nocebant magis, ob pluvium aërem, quo tuguriolis suis claudi militem, non falso hostis conjectabat. licet pars magna relictis stativis terrarum se & silvarum latebris abderet. Etiam, quæ à Comite in mediterranea loca missa fuerant militum agmina, modo quingentorum, modo sexcentorum, impediendis oppidanorum pabulationibus, & abigendo pecore, redibant vacua, ob longè potentiores hostium manipulos & tutelares commeatumum copias, quibus tuti pecus suam gregatim in urbem agebant. Accedebat & hoc incommodi, quod remotis à littore castris quarto miliari, facilis fuerit transfugis in urbem transcursus, per quos de castrorum situ, viribus, cœptis, instrui potuere. Quamquam verò omni cura hoc ageret Nassovius, ne urbi commeatus mari supportaretur, factum tamen, ut subirent naves frumentariæ nocte obscura & tempestuosa, quæ ut nos hosti, hostem nobis eripuit. Tantæ siquidem exortæ fuere tempestates, ut amissis una nocte anchoris duodecim maximo inter se discrimine non sine naufragii periculo colliderentur rates. Quamobrem gnarus Imperator noster, non semper votis ducum respondere bellorum eventus, aut hominum usque

*Cause soluta
obsidionis.*

usque consiliis obsequi divina, diviso sæpe Iovis cum Cæsare imperio, cum Senatore Gisellino aliisque militiae terra marique praefectis, praesentis belli faciem, castrorum statum, rerumque momenta omnia rigidè expendit: disparem sibi fuisse & esse cum hoste copiarum numerum: attrito exercitu vix superesse bello apta militum millia duo supra quadringentos, ac Brasilianorum nongentos: his copiis nec posse se tutari sua, & hostem invadere, castellis munitionibusque pluribus tutum, nedum impedire rerum necessariorum in urbem importationes: patere munitiones suas hosti altiora insidenti: hinc certissima suorum funera & caedes: anni tempestatem pluviam morborum inter suos pessimam esse parentem & nutriculam, extinctis cohortis praetoriae duce Iohanne Wendovillio, & centurione Israele Twynio, ac gregariae turbæ plurimis: accidi indies militum numerum, nec suppetias præ manibus esse: hosti contrà crescere robur & exercitum concitis undique ad arma indigenis, uti ex ipsorum transfugis & interceptis litteris planum erat: Governatori in praesidiis esse millia peditum duo, Castellanae partim, partim Lusitanæ gentis: Comitem Banjolan mille quadringentos in auxilium adduxisse & Brasiliensium octingentos: civium in armis censa terna millia, armatis etiam Ecclesiastici ordinis viris & studiosis: equitum insuper illi esse turmas duas, præter Nigritarum & Mulatarum mancipia & ex agris coactos populos, omnes ab armis instructos: pluribus defendi facilius posse, quæ possidentur, quàm expugnari à paucioribus. Adhæc subibat consultantibus, præcipuam Brasiliensis militiae vim inutili cunctatione in hostili solo consumptam iri, quæque nostra essent alibi, modicis praesidiis firmata, hostium stratagematis insultibusque oportuna esse; ideoque cauta magis ex consilio, quam prospera ex casu eligenda, nec ulli prudentiorum pertinaciam & desperata consilia probari. Quamobrem placuit cunctis tentatam potius obsidionem solvere, quam in majus discrimen & incerta casuum præcipitare summam belli. satius esse, retinere possessa, quam vano molimine dubios eventus præstolari & ancipitiis insistere. CEDIT interdum generosus animus necessitati & utilitatem publicam loquentem audit, fortunæ viribus infe-

rior. ubi nisi rectioribus inhæreas consiliis, incerta pertinacius sequenti, concidendum est. Hæc ab affectu vacuis aut non obnoxiiis facile persuaferim, minus malevolis, aut iis, qui virtutes Imperatorias solis successibus æstimant. **ET EST** nostrum hoc fere vitium, ut quicquid votis complectimur, Ducem armis complecti posse putemus, & patere militi, quæcunque patent cupiditati. qui si illic simus, aliter sentiamus. Notant historiarum scriptores, rarò sine aliquo discrimine, revocari exercitum aut receptui signum dari. hoc tamen scitè ac militariter egit. Omnibus ad discessum compositis & ordinatis, milite & apparatu bellico in naves recepto, etiam machinis hosti ereptis, absque strepitu paravit abitionem. quam ne animadverteret intempestivè miles noster, & inconsultius quid auderet, imperaverat jam ante Comes, tormenta transferri è castris in naves, tanquam alia submissurus. quod & creditum militi. Per plures Insulam proximam diripi imperavit, & Brasilianorum uxores, quæ cum ad bellum proficiscuntur, hic attineri, ut discessus suspicionem animis suorum eximeret. Quin in ipso abitus momento munitionibus roborandis, tribunalibus attollendis, aggeribus ducendis operarios occupavit, ne de receptu quicquam rescisceret hostis, & per angusta abeuntium terga invaderet. Latuitque hæc res Lusitanos, qui orta die in stativa nostra, pari ut ante furore detonabant. donec hora circiter diei nona, nullo in castris percepto motu, jamque cessante armorum & belli tumultu, munitionibus suis egressi, vacuos desertosque invenere Belgarum vallos. ubi accensis tuguriolis effusam lætitiæ tormentorum ex urbe explosionibus testati fuere. Eopse die substitit in ipso Sinu classis nostra, spargendo per rates milite, missusque in urbem tubicen, qui de redimendis captivis sexaginta ageret. sed frustrà, obstinato hoste, & lætis insolentiore. illo morante adhuc in Vrbe Salvatoris, appulit Lusitana navis, machinis hinc inde decem, & copioso milite ad bellum armata, quæ suppetias auxiliaque affore nunciabat. eo nuncio recreatus Gubernator, exempto metu & ceu parta securitate ter tormenta excussit. Non fugerat classem nostram ista Lusitanica, verum adversante vento accedere illam propius pro-

Causè disceditur.

prohibebamur, flagrantibus in vanum spe prædæ navalium animis. Tunc compertum, falsis indiciis perlatum fuisse ad Comitem, de discordia inter Banjolam & loci præfectum. cum hic omne militiæ jus bellique administrationem Banjolæ cesserit; Episcopo anhelantem queruli militis inopiam pecuniis solante. Illud animum Nassovii altissimè penetravit, non potuisse se auxiliorum defectu & mora, Patriæ, Societatis, suumque decus tam celebri expeditione vindicare. pro quo animam profundere, tot suorum gloriosis exemplis incitatus, paratus esset. Factæ in illam impensæ non fuere Societati graves, ut quæ partis nuper spoliis & Nigritarum quadringentorum preciiis pensari potuere. At maximè fortissimorum Ducum & promptissimorum militum interitu indoluit. illud se commodi retulisse dictitans, quod oculis ipse urbis & arcium omniumque locorum situm ac robur lustrasset cominus, & paratior jam esset novis præfidiis auxiliisque resumendi optimè cœpta. Tunc in futurum providus Imperator, veritus subnascentes è longinquo fuggillationes, ut in conscientiam rerum gerendarum advocaret Supremas Belgii Potestates, ad eas hæc per epistolam locutus fuit: *Traditum sibi Brasilia imperium, ut parta tueretur. nondum parta adscisceret. at nec defendi regna posse absque milite & armis, nec proferrî. sine illo nullum esse bellicis consiliis robur & invalida omnia. Atteri indies copias, aliis belli violentia extinctis, aliis morbis & itinerum incommodis absumtis vel labefactis: aliis post tolerata ex honore belli obsequia & stipendia dimissis, & indies dimitti flagrantibus, ob gravem & infructuosam militiam; quos sub vexillis retineret, non largitione & ambitu, sed per bonas artes, comitate & severitate. pluribus adhæc præfidiis opus esse, vindicandis ab hostium injuriis & grassatione iis terris, quæ longis spatiis à Serinhæmo & Portu Calvo, ad ripas usque S. Francisci diffunduntur. Sic distrabi militares manus, imparesque reddi firmandæ Reipub. adversus inopinas hostium invasiones. Tentatam à se Salvatoris urbem, sed majore fama & strepitu, quàm usu. non defuisse animos pugnantibus, sed numerum. hujus expectatone plus se voto complexum, quàm viribus. à fortuna belli speravisse successus, quos præstare suorum vel cura potuisset vel luculentior sors. Si rationes inire libeat, quantum à Societatis contuberniis collegiisque singulis militum, ex communi decreto, sibi promittere habeat; deesse ad numerum istum ducentos supra mille. præter illos, quos jussa Principis & primorum Societatis in alias expeditiones seponi voluerunt. Illorum missione etiamnum desideria sua exerceri. Equidem, non*

*Impensa
in expedi-
tionem
pensari po-
tuerunt re-
bus captis.*

*Epistola
Comitis
ad Potentiss.
Ordd.*

satis est, (verba Comitum sunt) decerni imperio huic utilissima, factò mature opus est. celeritas in lucro bellantibus est, procrastinationes periculosa. militares copiae non habent remedium in necessitate, nisi antè conscriptae; ne absumptis prioribus, subsequentes inefficaces sint. Culpae incuriam non possum, apud viros graves & Reip. studiosissimos, possum tamen indigentiam, cui in re tanta extremis curis subveniendum, non aliter, quàm in corporis morbis. Frequentissima calamitatum causas sunt, securitas, cunctatio, & sumptuum metus. laboratur his malis inter nescios vel conscios. Illud expediat, suppetias majores mitti simul, non carptim, cum unita vis fortior sit, quàm minutis distracta agminibus. Quaternis millibus opus in praesidiis. nec tamen numerum hunc explent, qui hic sub signis sunt. Quo ergo hostis impugnabitur milite! quo repelletur superveniens! quo via aditusque praemunientur, adversus palantium rapinas & populationes! Id voti est, & postulati mei, militum mitti terna millia & sexcentos, qui additi iis, quos in praesidiis habemus, septena conficient millia. qua manu dignum aliquid Societate geri posse, non spes solum sed & fiducia est. à parcis auxiliis nec spes nec metus gignitur. magna in utrumque impellunt animos. Non me latet, tot retrò annorum bellis lachrymare araria, quae impensa grandes exhauriunt, nec reditus parci & modici saturant. Verùm quia aggressae res seculo & Bataavorum virtute dignas estis, insistendum caeptis nec desperandum. Iacta est alea. Non Rubiconem, sed Oceanum transivimus. aut omnis hujus imperii contextus dissiliet, aut fulciendus magnis animis. velis remisque opus, ut enavigemus has Syrtes, haec nova gubernationis Acroceraunia. Infames imperantium scopuli sunt, discriminum metus & impensarum. Gloriosus arbitror, Brasiliam magno aere redemptam parere vobis & totam vinci, quàm quae vicimus, parcimonia & negligentia in praecipis dari. In hunc annum si perdurabitis, ferendis suppetiis, erit Reipub. parta securitas, & arariis vis. Si propitium Numen avertet messi calamitatem, expectare habet Societas, in praesentem annum, sexcenta florenùm millia. qui reditus, aucta agrorum securitate, sua quoque in annos capient incrementa. Neque plus nobis virium est mari. nam quae advenere nautes, adeò nauticorum egebant, ut iis gubernandis trecentos militum imponere necesse habuerim. praeterquam, quod quassa fractaque refectioem pleraque poscerent; nec ad inferendam vim, nec ad excipiendam idonea. His malis remedio fuerit, si nautes majores octodecim adornent & ocyus transmittant Europaei Rectores, quibus & bellum inferri poterit hostilibus hinc terris, & revehi in patriam Brasilianae merces, & obviam iri Lusitanorum, si quas fortè moliantur, classibus. Haec scripsisse Comitem legimus, & quidem prudenter. cum Imperatoris sit, etiam extra bellum in futurum consulere, & cura ac provisu perinde agere, ac si hostis ingruat & ante portas sit Hannibal. Ad litteras Comitum responsum ab Europæis

pæis Rectoribus : non ignorare se, incertos dubiosque bellorum eventus : Bahia Respondent Europæi. expugnationem votis facilem, armis difficillimam : majoribus copiis ad hoc opus Comiti fuisse. sed intervenisse ea, quæ id fieri impedirent : his malis remedia quæri à validiore arario. huic à Sociorum liberalitate animisque. his verò à Brasiliensium rerum successu & felicitate. ut mutuis operis & Brasiliam juvare habeat Societas, & Societatem Brasilia, permixta utriusque salute & commodis : probari sibi Comitis institutum, de tuendo S. Francisci flumine adversus predatores, ne perrupta hac partium & belli macerie, sinibus agrisque Belgarum populabundi incubent & saccharæ messi calamitatem ferro flammisque inferant : Optimis quoque consiliis in hoc incumbi à Comite, ne Bahiensibus quies sit & otium respirandi à privatarum miseriarum sensu : ideò terrâ marique occupandos, ne noceant ipsi & de inferenda nobis vi cogitent : armatos metui, contemni inermes & inertes : præveniendum hostem, ne præveniat ; id consultius, alienas res metu versare, quàm suas, aut, quod æquè apud bonos optabile est, nec timere perpetuò velle, nec perire. sibi id primum, id ultimùm cura fore, ut & militum & navium missione firmentur provinciæ. Gliscebatur Controversia inter Societatis Rectores: An expediat singulis ad mercatum aperiri Brasiliam, an servari publico. temporis inter Societatis primores grandis controversia, quæ Hollandorum potissimum & Zelandorum collegia commisit : Vtrum nempe ex re Societatis foret, privatorum commerciis aperire Brasiliam, an per Societatem omnia geri, quæ mercatum & incolarum necessitates spectant. Sui utriusque sententiæ erant auctores. Quibus arridebat posterior, Societatis Orientalis se exemplo tuebantur, & hoc argumento ; majora expectari lucra, si sola mercaretur Societas : cum liberis singulorum commerciis, in multos distrahatur quæstus, & vilitas inducatur mercibus, ob mercantium frequentiam. Colonias sic confici fatebantur. at à coloniis non levia incommoda metui. posse populosiores imperia transmarina excutere, aut filiam matre potentiolem reddi. Sic Tyro majorem evasisse Carthaginem, Phocæâ Massiliam, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Mileto, genitali solo. etiam sentinam illis & fecem pessimorum colligi ajebant. nec rempublicam ordinatam nasci, sed colluviem facinorosorum & perditorum. sic effici, ut mixti meliores & egregius animi & morum quisque degeneret. Hi specie boni publici, privatas utilitates obvelare credebantur. licet non deessent in conventibus honesta rerum vocabula, & probabiles sententiæ, quibus causæ suæ auctoritatem adstruerent. Quibus prior placuit, insistebant

*Colonia-
rum com-
moda.*

bant his : coloniis magis defendi extera imperia, quàm armis: illas, facta omnibus mercandi facultate, sperari posse, non si per solos Societatis administratos res omnis gereretur, ut qui paucissimi essent : civium frequentia accrescere redditus publicos. Adhæc non esse eas Societati opes, ob attritum sumptibus ærarium & ægram fidem, quæ sufficiant tantæ rei. multa postulante mercatu, multa bello, multa incolarum victu, amictu, aliisque. nec ostentari è propinquo spem, unde ista calamitas resarciatur. Et tamen neque bellum neque mercatum sine pecunia geri posse, quemadmodum nec corpora sine nervis moveri. Nassovius, sententiam à Directoribus rogatus, per litteras apud eos hunc in modum differuit : Societatis salutem omnem à Rectorum unitate esse, à discordia perniciem : istis contentionibus & deliberationibus remedia quæri. at fatiscente interim & pereunte Saguntho. Non ignorare se, veritatis perpetuam sortem esse, ut odium pariat, apud secus sentientes. Sed fidem obsequio antiquiorem sibi haberi, & juvandi studium præferri gratiæ placendi. Et quanquam promptius sibi sit dicere, quid sentiat, quàm quid suadeat, consilia tamen se daturum absque omni affectu. at interim deprecari invidiam insperati fortè eventus : nec debere, cum consulueris fideliter, sinistros casus imputari consultori. Exaggerari, agebat, immania, quæ ad privatos olim rediissent, lucra, quæ Societatis esse potuissent. sed versam ex illo mercaturæ & rerum faciem. Olim, cum primùm nostra esset facta hæc Brasiliæ pars, in Directorum omnia fuisse potestate ; jam per contractus quoque privatorum. Olim repertum hîc in Lusitanorum conditoriis saccharorum multum, mercium nostratium, quibus opus Lusitanis, parum ; ut grandi has emolumento, quadrupli & quintupli, cum saccharis permutarent Belgæ, præsertim metuentibus tunc adhuc sibi & saccharis ab externâ vi Lusitanis. Iam verò saccharorum reperiri parum, quorum pretia intendantur, parta terris hisce majori securitate, mercium autem Belgicarum affatim. Vtilius sibi videri, si omnibus mercandi fieret ex æquo licentia. hac impeditâ excidere Societatem vectigalibus, portoriis, tributis navalium onerum. Prætereà, non posse à Societate comparari merces

*Mercandi
licentiam
singulis
feri sua-
det.*

necessa-

necessarias Brasiliensibus, nisi grandi ære; à quo inpræsentiarum eam destitui, in comperto fit. nec posse easdem distrahi cum lucro, ob privatarum mercium affluentiam. quas si redimere quàm maximè velit Societas, absque damno nequeat; si enim majore precio redimat, cum jacturâ publicâ fore: si minore, privatorum. quibus tunc pronum erit occultare illas, nec empturis ostentare. Insuper, non posse deserta & inculta Brasiliæ excoli, sine colonis. nec hos eò invitari, non permiffa unicuique rem faciendi potestate. à civium multitudine lucra exspectari, ob singulorum & plurium necessitates. sic futurum, ut, auctis habitatoribus, augeantur æraria, sine quibus arma haberi non possunt, uti nec sine armis quies novæ genti. **CALCVLV**M utique cum imperio ponendum, semperque id agendum regnantibus, ut ratio quæstum & necessitas erogationum congruant. Per colonos robur addi provinciis, diminui præsidia: tutiorem esse rempublicam & suis fidere. Lusitanos indigenas vix metu in officio contineri. ceterum Regi suo adictiores fluxæ esse fidei, & quavis occasione mobiles. At colonorum non esse spem, nisi sit lucrorum. spe esuritionis neminem transire maria. vitæ pericula contemni, affulgente quæstu. hunc præcîdi singulis, sola mercante Societate. **Quin** & illud urgebat Nassovius, indigenarum se querelis indies premi. qui iisdem conditionibus se victuros sub imperio nostro pacti fuerunt, quibus vixissent sub Hispano. nempe, ut molarum proventus venderent arbitrio suo, non aliorum. erepta hac libertate, malle ipsos aliò concedere, quàm hic laboriosam servitutem, ad nutum & licitationes Societatis, servire. Dum hæc disceptantur inter mercantes, intercurfabant doctorum sermones; **Quot** colonias tot arces & propugnacula imperiis dari. nihil tam validum, quàm earum deductio- nem. Istis vinculis, velut compeditum, Orbem sub Romanorum obsequio mansisse. ut quibus persuasum, frequentiam civium fundamentum esse omnis potentiae & diuturni status firmamentum. Hoc consilio Regem Hispanorum Novum Orbem coloniis implevisse. habitandum esse Batavis, ubicunque vicissent. quod de Romanis dixit Seneca. Vbi enim agros quisque suos opesque possidet, obligari ad imperantium de-

*Necessitas
Coloniarum
pro-
batur.*

fensionem, nisi pelli velit, si & illi pellantur. Præterquam, quod plebs inops & domi Reipub. gravis, exhauriatur, militibus emeritis agrorum aliquid in præmium cedat. Ideò emitendam illam agminatim, censebant, ut apum examina per nova & plura alvearia diffundunt prudentes agricolæ. quin & illud objectabant deliberantibus, militiam lubentius expeti, ubi functis bello sua essent diverticula, jumenta & agri & agrorum cultura. Nec esse, quod quis metuat, ne potentior matre fiat filia, locis tam longinquis & patriæ opis indigis. In hanc Comitum sententiam itum à Rectoribus Societatis, &

*Probantur
Comitum
consilia.*

Fœderatis Ordinibus fuit. qui edicto veniam fecere subditorum singulis, navigandi in Brasiliam & ibidem mercandi. soli Societati proprium fecere mercatum Nigritarum, apparatus bellici, armorum, & lignorum Brasiliensium. At exempti isto indulto ipsi Societatis rectores & rerum in Brasiliâ administri, quotquot fide & sacramento illi obstringebantur. ne mercaturæ specie fordibus ac rapinis locus esset, neve per avaritiam, publicam rem in suam verterent. Quam ob causam Thebani lege vetuerunt, ad Reipub. gubernationem admitti, qui non decennium à commerciis abstinuissent. mercibus eò ituris, & huc transvehendis, imposita onera, prout ex re Societatis fore judicabatur. Hoc edicto exciti mercatores Belgæ, tam frequentes navigavere, ut mercium & rerum necessariorum copia gravis laboraret Brasilia, & querelæ veteres cessaverint aliquandiu. rem fecere primi, minus posteriores, maximo mercimoniorum affluxu & diminutis precii. Sed his decretis, quæ plurimum judicio saluberrima habebantur, aliorum postea dissentientium chartis rixisque palàm concussis, distracti fuere studiis Rectores, omnium damno, nec sine mutua contumelia. dum privatarum provinciarum urbiumque res potius agi, quàm publicas & hi & illi criminantur.

Hæc inter Societatis Optimates insigni providentia omnia circumspicientes, diurno nocturnoque consultandi scribendique labore, rerum Occidentalium summam è longinquo administrabant, regebantque molem tantam. Cumque memoria captæ ab illustri Heynio classis argentiferæ altius infideret animo, ut quæ egenti tum ærario solatium fuit ingens, novissimum-

numque, attrita Regis Hispaniarum fama & viribus : denuò consilium cepere, idem audendi, & fortunam simili audacia, spe pari provocandi. Designatus huic operi fuit Cornelius Iölus, à teneris mari fluctibusque innutritus, cœli ac fali, quibus adfueverat, indole acrior, promptæ ad omne facinus audaciæ, quiete nullus, navalibus studiis erectus & suus, silentio fortis, impetu vehemens, laboris ac fidei capacissimus, cetera rudis. Hic classi novæ & validæ præfectus, jus potestatemque à Fœderatis Patribus, Principe Araufionensi & Societatis primoribus accepit, cum hoste pugnandi, & illas Hispanorum rates invadendi, quæ collectis è Peruana regione, & vastis maris Pacifici regnis, immensis opibus, è Terra Firma & Cartagenæ portu in Novam Hispaniam trajecturæ erant, jungendis ibidem viribus & mercibus. At Mauritio Senatuique Brasiliensi sententia stabat, post tentatam frustrâ Sinus Sanctorum metropolim, prompto adhuc ad nocendum milite, flammis vastare, quotquot Præfectura ista haberet sacchari machinas, vel in insulis vel Continenti. causæ erant, ne, privatarum calamitatum sensu, finibus nostris posthac vim eandem facerent, & ut intercepta messis saccharæ spe, annuo fructu destitueretur Lusitania. Verum hæc consulta pervertit Iöli adventus, aliòque, ex mandato Directorum, bellum converti placuit. Hoc tamen curæ fuit Nassovio, ut iis, quæ supererant, copiis, si non lædere hostem, sua saltem tutari posset. Impositæ naves & præfidia flumini Francisco; ubi proximus hosti trajectus. interclusi aditus in Alagoas, Portum Calvum, Serinhæmum, Pojucam, Capitis Augustini terras, Goyanam, Paraibam. ne è silvis prodiens irruptionem faceret & vastitatem.

Exiverat portu Texelæ, qui Hollandiæ celeberrimus, Iölus decima quarta Aprilis die, Anni MDCXXXVIII; lectoque inter Africæ oram & Insulas Capitis Viridis itinere, primus illi terræ appulsus Brasilia fuerat. ubi in colloquia & consilia Mauritii Nassovii Præfecti Brasiliensis aliquoties admittus, profectiois suæ causas aperuit, mandatisque juxtâ Comitum instructus, navibus adhæc & militum sexcentorum manu, ac com-
meatu in septimestre auctus, post modicam suorum refectio-

*Expedi-
tio in Occi-
dentem
sub IÖLO.*

*Aliud mo-
lebat
comes.*

*Cavet suis
terris.*

nem, votorum plenus iter capeffivit. At navem conscenfurus, scapham inter & prominentes machinarum cervices interceptus, subfidente & mox affurgente procella, femur læfit, & infelicis eventus præfagium fufpicacibus fecit. Navium quibus in Occidentem iit nomina hæc fuere: Salamandra, Zwolla, Transifalania, Goerea, Tola, Spes, Auriaca, Rotterdamum, Ernestus, Canaria, Gojana, Canis exploratorius, Mercurius, Equus emiffarius. Divulgatâ tam gloriofæ expeditionis famâ, ingens incubuit Hispaniæ terror & omni paffim Occidenti. nondum apud hoftes quoque abolita Heynianiæ expeditionis memoriâ. Quippe opinio erat, non vana, nec minore hunc (cujus terribile & fatale in his tractibus nomen erat) fiducia rem tantam aggressurum. utpote cui una & omnis voti fumma erat, memorabili aliquo facinore famam mereri & immortalitatis fortem redimere. Nec dubitabant fui, ire eum parato ad moriendum animo, nec mori velle, nifi cum hoſte, de quo aut triumpharet splendidè, aut occumberet gloriofè. nihil illi mediocre cogitari aut eligi. Quamobrem Rex Hispaniarum, percepto novorum in Occidentem motuum nuntio, nulla mora quatuor deproperaverat liburnicas, quæ de adventu classis Hollandicæ, duce Houtebeenio, (id viro inter navales focios nomen) portuum omnium & arcium præfectos præmonerent, classis Terræ Firmæ tutelæ invigilarent, nec eam, quæ Novæ Hispaniæ est, mari crederent, nifi inſequenti anno. At classis iſta Terræ Firmæ, cum educta jam in pelagus eſſet, & ex ſpeculatoriis ſuis, quæ ad Promontorium de Corrientes, in extimis Cubæ, ferendis indiciis oberare ſolent, cognoviſſet, viſas Hollandorum naves duodecim, at minus Hispanorum classi metuendas, iter ſuum Cubam verſus & Havanam promovit. Iölus Braſiliæ oram Septentrionalem circumvectus, præteritis, quotquot illic mari inſparguntur inſulis, claſſem rectâ in Occidentem direxit, inſiſtiturus in argentiferas rates. præmiſſa in omnes oras, venatorum more, exploratoria navigia, poſt longos errores, tandem cognovere, Claſſem circa Cubæ portus Sinuſque ferri & propè illos ſcopulos, quos *Organes* vocant. Conſtabat illa navibus majoribus, quas Galeones appellant, octo, aliisque minoribus ſex, quibus
fumma

*Naves
Iöli.*

*Terrori
ſunt Hiſpa-
niæ.*

xxii Jun.
An. MD
C xxxviii.

*c. de Cor-
rientes.*

Organes.

summa potestate præerat Carolus Dievarius. gazæ, mercesque, quas vectabat, si captivis fides, milionibus censebantur novem, vel, ut aliorum habent diaria, viginti. Opum præcipua vehebat Prætoria Hispanica. Tòlus hæc malorum irritamenta votis, non victoria, complexus, omnis jam moræ impatiens, convocatis navium ducibus, militari eos more ad prælium accendit: *Irent & novo exemplo aurum argentumque timidis viri eriperent. classem hostium prædam veriùs, quam arma gestare: hanc nec tegere quenquam nec vulnerare: ditem hostem pauperis victoris gloriosum præmium fore: catapultis terribilibus metalla potius, quam Hispanum defendi: navium moles stupendas saburram fulgentem & imbellem, nequaquam militem gestare.* Mox singulis pugnæ partes distribuit. Ipse, utpote classis suæ primus, in Prætoriam Hispanicam iret, junctis sibi, in pugnæ Societatem, Rotterodami & Tolæ ducibus. Propræfectus adversam haberet Hispanorum Proprætoriam, & Noctiluca, five Pharos nostra, ipsorum Noctilucam. Simili ordine deinceps singulæ singulas invaderent. vel ubi maxima vis & necessitas, collatis operis auxiliisque pugnarent. Magnum erat Salamandræ, quæ Tolum vehebat, robur & recens exstructa pugnæ aptissima. Verum ad Hispanorum Prætoriam, ob immanem hujus molem & altitudinem, vix Liburnicæ specie visebatur. Supplicatione ad Deum præmissa, ut grandibus coeptis adesset, animos adderet bellacibus, & pro republica dimicantibus, Præfectus noster facem orationis suis admovit, & qua vehebatur, Prætoriam, Hispanicæ applicuit, eamque uncis retinaculisque validissimè apprehendit. non amicitia specie, quod & credidit Hispanus, sed professi indubiique hostis. Hujus exemplo propræfectus Proprætoriam adortus fuit, sibique eam catenis & harpagonibus nexuit, ne elaberetur. Nec segniùs Noctiluca nostra eadem fide sibi Hispaniensem Noctilucam implicuit. His prælium constabat partibus. reliquis, prò pudor, ociosè pugnam sociorum, extra teli jactum & discrimen, adspectantibus. Pugnavere ternæ cum ternis acriter, & ubi incaluerant animi, in neces mutuas incubuere ferociter. Navi quisque sua, veluti fatali circo, claudebatur. Hæc vitæ, hæc mortis area. hæc gloriæ palæstra. casus, vulnera, cædes cadentum, varia omnia. Caligo, fumi, favillæ,

cineres hostem oculis certisque ictibus eripiebant. Non tam pilæ glandesque tormentis excussæ, quam decussæ trabibus festucæ, pugnantes interimebant aut lædebant. Iamque prætoriam nostram ad clepsydras binas cum Hispanica conflixerat, Marte ancipiti, morantibus in pugna Societatem venire Rotterodami & Tolæ navarchis. tunc nauticæ gentis expeditissimus quisque in sublime enixus, superavit foros & Hispanicæ Prætoricæ plana victor tenuit. adactis infra cancellos, in navis alveum, Hispanis. id hac ratione effectum. Cum galeæ corbesque Prætoricæ Belgarum, vix supra ipsos Hispanicæ pluteos forosque eminent, Præfectus noster, incerta casuum in usum flectens, illos jaculatoribus implevit. qui desuper in Hispanicam pilas igneas xxiv & xlviij pondo in subjectos jecere, ut, fulminantibus his ex alto Cyclopibus, planitiem nobis & tabulata vacua illubentes fecerint. Tunc præfectus, (hæc victoriam sanè pollicebantur) cum navalium uno pepigit, uti è Prætoriam Hispanorum aplustre auferret. precium facti haberet florenos mille. jamque dicto adscenderat. cum adventantibus in Prætoriam nostram Viceprætoriam & Noctiluca Hispaniensium, quæ se uncis & retinaculis expediverant, coactus fuit præfectus noster deserere Prætoriam hostis, revocato è præsentis discrimine audaci isto funambulo. Tunc & reliquæ hostium rates in nostram Prætoriam tendebant. quæ periculi certa, mutato cursu, enavigavit, ne circumfusis undique hostibus caperetur. Interea reliquæ nostrorum naves distractæ & vagæ pugnam ingenti perfidia detrectabant, quibus aut gloria Præfecti aut incolumitas gravis erat. Occubere isto conflictu Propræfectus Abrahamus Michaëlis Roofendalius, Iohannes Mastius Noctilucæ ductor, & Antonius Muyfius fisci advocatus, digna seculo nomina. è navalibus focis desiderati quinquaginta, fauciis centum & quinquaginta. Iölus gemens frendenque impotenti ira, quod tot mensium diligentiam, operam & paratum, tanti laboris & industriæ fructum puncto temporis amisisset, statim à coitione ista, quæ acerrima fuerat, convocatis ad se, à quibus turpiter desertus fuerat, ducibus, ignaviam ipsis & muliebres animos acerbè, ut meruerant, exprobravit; commotior in Rotterodamensem,

*Deseritur
à suis
Iölus.*

mensum, à quo indigno responso exceptus, bacillo, quod manu gerebat, respondentem contudit & dignitate simul exiit. Mox, oratione ad reliquos conversa, monuit, *uti sacramenti, quo se obstrinxissent Patriæ, Principi, Societati, meminissent: plus his ipsos, quam vitæ debere: de omnium & sua salute ac gloria agi: natos obscurissimis initiis jam famæ ostentari: hoc loco inclaruisset P. Heynium, quem ad virtutem & immortalitatem Batava indoles prodiderit: plus prædæ, quam periculi esse: hoc non ipsorum solum, sed & suum putari: ideò ad pugnam prævisse: navium mole terreri navalibus assuetos certaminibus, pudendum: eas, utcumque terribiles sint timidis, expugnari posse à fortibus: in patriam reversos ignominiosis amicorum civiumque vocibus exceptos iri, quasi ad Hispanicæ potentia & classis admirationem, non expugnationem ivissent. addebat, secernerent se timidi à pugnare certis, nec exemplo nocerent optimis pessimi, ignavi strenuis; extra dilationem positis consulta factis jungenda. Si causas belli expenderent, vincendum hoc prælio, vel cadendum esse. id sibi destinatum. vincerent viri aut servirent. fugientes in media fata præcipites dari; maximè que timentibus maximum periculum esse. & utcumque inclinet fortuna, gloriosum fore extra patriam in ipso orbis ac naturæ fine cecidisse. Collatis ergo, inquit, viribus redintegremus pugnam, continuemus prælium, tamdiu prædæ immemores, donec parta victoria securi illam auferamus. Sequitur vos necessitas pugnandi, quam fugitis. Si pugnare detrectatis, cur arma habetis? quid ultrò bellum suscepistis? extra occasiones tumultuosi & audaces, oblati recordes estis. Quid hic metuentibus spei est? An Deum vos protecturum putatis, vobis pugnam detrectantibus? Ferro occupandum est mare & hæc spolia. Non muris hîc, non vallis cingimur. audaciâ, pro muro & scuto opus. Agite, nominis Bataavorum memores, transcendite in hanc classem. pro vexillo sit prora mea. Ostendite Lusitanis & Castellanis, neque navigantibus vobis neque terra pugnantis ipsos pares esse. aut non venisse huc oportuit, aut pro dignitate Societatis pugnandum. nec antè discedendum, quàm spei nostræ victa classe finem imposuerimus. Seponam alias causas. ipsa indignitas & infamia perseverantiam suadent. Dein vultus fuorum intuitus, Quæ hæc tristitia, ait, socii, quæ insolita cunctatio est? hostem, me, vos ipsos ignoratis? Hostis quid aliud est, quàm anxius aurei velleris custos. si invadetis, mox concolor auro expallescet. Ego, dux vester, in gloriam vos & commoda duco. Vos, victoriis domi forisque clari, fiduciam audendi à fortuna & tot exemplis vestrorum capite. Ad has voces iterum in hostem classem direxit & prælii signum dedit, tormentorum explosionibus. Verum pari, ut ante, vel formidine vel rebellandi libidine, ubi intra machinarum jactum deventum, hæfere inertes & inglorii, &*

*Iterum
pugnat.*

pugnam cum paucis permisere præfecto. Expostulante illo & conscientiarum fidem ac horrorem obtestante, alius timorem fatebatur, alius hostium potentiam exaggerabat, alius Præfecti temeritatem infimulabat, palàm affirmans, se exitii certos esse & in perniciem omnes trahi, ob vires nimis dispares; non esse flagitiosum Belgis, si tempestivè cedant; multo id turpius futurum, si quoquo modo, ut vincantur, committant. alius abitionem parans deflectebat. omnes ferè jussà Ducis, velut ex composito, abnuebant, nullis ad imperia

*Iterum
deseritur.*

auribus. Postera die, hærente adhuc ibidem hostili classe, coactis tertium ducibus & navarchis, novo singulos sacramento, manusque syngraphâ sibi devinxit, qua se paratos ad prælium, & ad extremum spiritum dimicatuos, fatebantur. Iterumque hortatus, Batavos se esse cogitarent, & hesternæ ignominiaë maculam nova fortitudine eluerent, pugnaë capeffendæ ordinem præscripsit. præiret ipse, sequeretur Auriaca, hanc Fama, Famam Spes, Spem Zwolla, Tola, Ernestus, Transifalania, Goerea, Mercurius. Confirmatis juramento militari animis, videbatur amor obsequii rediisse, maximusque

*Iterum re-
petit pug-
nam.*

pugnandi ardor verba ducis sequebatur. At tunc pugnare promptis, iniqua fuere maria & venti, hoste altius supra nostrorum classem provecto, nostris infra ad latus ominosum dejectis, ut præternaviganda esset adversa classis, magno nostrorum damno, qui ictibus tum hostilium machinarum oportuni erant. Hoc conflictu occubuit Auriacæ ductor Iohannes Verdieftius, qui per omnem ætatem corpus periculis, animum navalibus disciplinis exercuerat. Nec fecere officium, qui juraverant, aliquo eorum hostem eminus vanis ictibus impetente. Quare nec tunc succedere cœpta. Erat Septembri dies decima septima, cum Iölus per emissarias rates cognovit, Hispanicas prope vadosa Cubæ & Organes fluitare. Quamobrem propositi tenax & prædæ totus inhians, novissimè experiri bello voluit. Sed difficilem primò repperit nauticam gentem, quæ Ducum suorum pusillanimitatem & socordiam incufabat, nec parendi talibus necessitate adstringi ultrà volebat. Tunc Navarchos Zwollæ, Transifalaniaë, Goeræ, Mercurii & Ernesti, flagitii & rebellionis reos abdicavit

Iölus,

Iölus, suffectisque aliis, tanta in pugnam euntibus animorum alacritas fuit, ut hostem ceu certa spe tenerent. Ad scopulos Organès provectus, ubi hostium fuerat statio, elapsam classem comperit & in Novam Hispaniam abiisse. Ita Iölum, cui pronior primò fortuna blandiri credebatur, objecta in prædam classe, mox eadem, quasi instituti sui pœnitens, destituit. Quocirca cum refractariis non ultra hic hærendum ratus, ne inutili mora Societatis fortunam confumeret, parte classis in Brasiliam missa, parte ad Havanam captandis occasionibus relicta, cum reliquis navibus in patriam reversus est. Illa ex litteris Iöli ad Illustr. Comitem, Brasiliæ imperatorem & Senatū scriptis, prodita sunt. Quæ ad ultionem pertinent, non jam suam, sed exempli omniumque posthac Præfectorum causam esse judicabat, quam negligere illi & indecorum & periculosum esset. quippe cum in altero justitiæ suæ, in altero publicæ utilitatis esset momentum. Potuisset pœnas poposcisse à rebellibus ipse, utpote cum summo imperio missus. tamen obitu illorum, qui castrensis concilii capita erant, maluit rem ad Fœderatos Ordines & Societatis directores referre, quàm videri privatam vindictam festinavisse. Erant rebellibus principes & antesignani; at maximè culpa attenebantur duo æmulatione accensi, quod ætate majores minori Iölo parere cogerentur. quæ res tantum apparatus belli, oppressâ & elusa imperatoris fortitudine, corruptit. ADEÒ amor Reip. privatis odiis concedit, ut illam negligi sibi que infamiam afferri homines velint, quàm populari & paris olim fortunæ socio concedere. quasi vile esset parere notis & majorum vanis nominibus minus conspicuis. ET INSITVM hoc mortalibus vicium, ægris oculis illorum dignitatem auctam intueri, quos secum in æqua videre. Illi reduces & capti, post intentata & ventilata crimina, evasere, sive amicorum intercessione gratiam, sive causæ fiducia, impunitatem libertatemque meriti. Nec enim meum est, quemquam crimini involvere, ob FACILES Ducum iras, quas adversa fors irritique successus aliquando exasperant. Iölus civibus suis patriæque rectoribus quotidie immixtus, Societatis fortunam deplorabat suosque incusabat, qui tanta belli decora & spem victoriæ, quam Deus

Quarto in hostem abit.

Æmulatione paucorum frustratur expeditionem.

dederat, vœcordia & perversitate abstulerint. Nihil se iniquius ferre, quàm quod mori non potuerit fortissimè pugnando. jam se servatum non ad vitæ voluptates, sed hostium & invidorum ludibrium, meliora agendi, seque de hoste & invidia ulciscendi tempora expectare. Quantas postea res pro Societate & publico egregio confecerit, qua classe in Occidentem iterùm, mox Africam iverit, oppidaque & portus & insulas expugnaverit, in tempore memorabo.

Dum in extremo Occidente moror, & ea exequor, quæ infelicius hic gesta sunt, incidi in legatos tres à Camerone Brasilianorum Duce ad Comitem missos. retulere illi offensum Ducem à Comite Banjola cum copiis secessisse, & propè Turrim Garcia Davilæ in mediterraneis confedisse. Venisse se oratum pacem & fœdere nobis jungi velle, ut in suas cuique sedes pagosque redeundi potestas esset. Eos Comes, non ignarus hostium discordias in commoda sua vertere, excepit comiter, & invitato per litteras ad amicitiam Camerone, cum muneribus dimisit. Sed mox perccebit, illum, ut versatilis est & mobilis consilii, in gratiam cum Banjola & ad ingenium suum rediisse. Etiam Tapuiarum octingenti iisdem de causis secesserant. ut tunc invasionibus nostrorum patuerint hostiles terræ & fiducia incefferit animos Belgarum, insigni clade mandandi Bahienses. at militum penuria, & vana supplementorum è Belgio expectatione, languit audacia & frustra fuit. Plenæ sunt querelarum chartæ & permixtæ precibus obtestationes Comitis & Senatus Supremi ubique paginam faciunt. magnarum rerum occasiones offerri quiritabant, at per aliorum incuriam dilabi: furdis cani fabulam: hic labores imperari, alibi placere otia: victoriam non Deum, non Fata negare, sed homines: non velle illum securis nobis præstare belli eventus: regna milite, armis, manibus parari, non supinis è longinquo desideriiis & benevolis votis: chartarum, litterarum, promissorum transmitti abundè: cetera, quibus imperia defendi solent, negari: non superesse annonæ fatis, adversus famem, nec militum & belli requisita sufficere ad tutelam Imperii, contra hostes: navium & nauticorum numerum Iöli expeditione accisum usque adeò esse, ut maria tutari opis ipso-

*Legati à
Camerone
ad Comitem
missi.*

*Ingenium
Cameronis
versatile.*

Querela.

ipforum non fit. præfertim si novo fortè instructu adventet hostis. Ea verò messis sacchareæ hoc anno facies fuit, ut ob moderatos & tempestivos imbres octodecim mille sacchari cistas cultoribus suis visa fuerit promittere. Secuta Iöli expeditionem conjuratio fuit, autoribus Lusitanis, ut credebatur, coepta. pronis semper in rebellionem eorum animis, qui Hispanorum partes clàm fovebant, licet obsequio palàm nostri. Quibus detentis, constituti fuere à Comite & Senatu Iudices, qui cognoscerent & arcanos motus scrutarentur, Carpentarius supremi secretiorisque Concilii assessor, Tribunus I. Coinus, Politicus Senatus, Centurio prætorix cohortis Mauriti, Carolus Tournalonius & Iacobus Aldrichtus, rationum magister. qui, cognita re, hæc pronunciavere, ut reorum aliqui carcere fervarentur, alii in Sanctorum Sinum, alii longius in Occidentis fines relegarentur. Inter illos opibus & dignitate eminent Duarta Gomes de Silveira, cui postmodum Senatus indulgentiâ Arx S. Margaretæ pro liberiore fuit custodia. Aliorum nomina hæc fuisse comperi: in Pernambucensi Præfectura Petrum Cunha de Andrada, Iohannem Cannarum, Philippum de Barretto, Arnoldum de Olanda, Rodericum Pimentellum, Bernardinum de Carvalha, Franciscum Beringelium, Melchiorem Alium, Antonium Paifium. In Paraybenfi Iohannem de Souto, Ingeniorum ferè omnes magistros. Nec pepercit sollicita Rectorum cura muliebri sexui, cui ob thori fidem & blanditias publicam negligere facile est. Degebant Lusitanæ aliquot sub imperio Belgarum, maritis in Sanctorum Sinu & alibi in hostico Regia fide adstrictis & sub ista tessera militantibus. His ad maritos remissis non injuria, sed gratia videbatur facta, nisi culpæ & vitio affinis fuisset causa, & relegationi similis abitio. Erant hæc: uxor Lodovici Barbalionis, cum quo pugnatum à nostris, & altera Iohannis Velho Barretti, & illa Gasparis de Soufa, necnon Balthafaris Alvefii. Verum uti hæc Imperio huic ignominiosa eveniebant, nec omni ex parte beatam arguebant; ita illud ad eisdem elegantiam facere videbatur, quod Curix passim Provinciales à Comite efflagitaverint Sigilla, firmandis publica fide actis, quæ ipsa Insignibus suis & Emblematis, provinciarum ge-

*Messis
felicitas.*

*Conjura-
tio Lusit-
anorum,
credita
primum,
at non
comperta.*

*Comes sua
Provinciis
insignia
in sigillis
largitur.*

nio accommodatis, distinguerentur. Id curæ datum industriæ
 Comitum. (SEMPER enim excellere imperantes expedit) Qui
 singulis Præfecturis suum commentus insigne, ex omnibus
 uno scuto comprehensis unum fecit, quod supremo Senatus
 ad usus esset, & terminorum Reipub. Brasiliensis index. Supra
 hoc Fœderati Belgii insigne attollebatur, characterque Socie-
 tatis Occidentalis ima parte defluebat. Politico Senatui in-
 signe fecere eadem quatuor provinciarum insignia, pari scuto
 contenta, supra quod spectare erat Virginem Astræam, manu
 una gladium, altera lancem gerentem, illam scelerum vindi-
 cem, hanc mercantium regulam. Pernambucensi Curiaë da-
 tum insigne, Virgo, defixis in speculum oculis & velut in
 formæ suæ admirationem rapta, manu arundinem sacchari-
 feram gestans. quo schemate soli pulchritudo proventusque
 exprimebatur, adscripto civitatis Olindæ nomine. Fuere &
 aliis Pernambuci Curiaë, nempe in Igarazu, Serinhæmo,
 Portu Calvo, Alagois, sua quoque propria insignia. Præfectu-
 ra Tamaricensis botrum pro insigni ostentabat, quia æquè
 pulchros & succulentos nulla Brasiliæ pars, ac Tamarica in-
 sula, ferebat. Parayba sacchareorum panum formas pyrami-
 dales præferebat. quod optimi & laudatissimi sacchari nutri-
 cula esset, aut quod dedita nostratibus provinciâ, major illic
 sacchari & molarum cœperit esse labor & precium. Provincia
 Fluminis Grandis cognomine fluvio gaudebat, cujus ripam
 in imagine premebat Struthius, quarum avium maxima hic
 frequentia. Atque hæc ipsa argento exhibita fuere à sculpto-
 ribus Batavis, non ære aut ferro, ne ærugine aut rubigine
 exederentur monumenta publica. Dixi modò de captivis Lusit-
 anis. At de his totaque quæ vulgi vocibus ferebatur, conju-
 ratione, (persequor paulo post gesta) illud in notitia rerum
 Brasiliensium adeòque Senatorum ad Rectores Societatis lit-
 teris perscriptum legi, à metu & credula nimis suspicione
 hanc criminationem profectam, nec, licet appellatos istius
 sceleris, compertos fuisse. Verùm cum apud suos valerent
 gratia & autoritate, etiam opibus, metus erat, ne adventante
 Hispanorum Classe, quod jam percrebuerat, vel clam vel
 palàm nocerent. ideò Status interesse credebatur & utilitatis
 publicæ,

publicæ, eos à populo fecerni, ostracismi exemplo. cum SALVIS auspiciis geri videantur, quæ pro Reipub. salute geruntur, licet per se spectata pudoris nonnihil habeant. Et poterant hoc factò cives malum machinantes, nondum aggressi, detereri, ne talem in perdenda patria amentiam audeant. At mortuo Petro de Cunha, qui in isto ordine primus habebatur, & classis metu, cujus fama initio terribilis, nonnihil languescente, quotquot in Sinum Sanctorum vel Occidentales insulas relegati judicis voce fuerant, temporibus spem mitioris consilii facientibus, in Hollandiam ablegari postulavere, aut in suas operarum Machinas & Ingenia remitti, ad exequenda sacchara, ea lege, ut appellati se absque tergiversatione sisterent. Quæ nec concessa prorsus nec negata fuere, sed suspensa inter perfectam libertatem & perfectam captivitatem hæserunt, ne aut rigor nimius alios audaciores fide dimoveret, aut nimia lenitas judicum honori fraudi esset, dimissis absque pœna tanti flagitii suspectis & jam famæ jacturam captivitatis probro passis. Nec enim, convictis illis, ulla in tanti criminis immanitate punienda suffecisset severitas. Quare potentiam imperantium remissius exercuere, prudentia, mansuetudo & conscientia sensus, qui post istiusmodi hallucinationes se prodit, nec vi, nec fraude, nec silentio, nec dissimulatione extinguendus. In Duartam Gomefium de Silveira septendecim jam lustra transgressum, excussis quas habebat chartis, diligentius inquisitum. attamen, quo culpa probaretur, documenti repertum nihil. Quamobrem & hunc Excusatur captivi. intercessione plurimorum moti Senatores, acceptis fidei obfidibus, ad Ingenia sua redire passi sunt, memores non malè ab ipso navatæ operæ in Paraybæ expugnatione. Hæc retulisse nec piget nec pudet. cum minus honesta æquè ac honesta laudare mihi nec mos sit nec mens. Dudum ex æqui rectique tabulis expunxi has voces: imperantes præfractò rectos esse non debere, omniaque honesta esse, quæ retinendæ dominationi faciunt. VTI sceleratos posterorum memoria puniri, ita infontes eadem absolvi fas est. Initus tunc decimarum sacchari census per Brasiliam Belgicam, quæ ære licitatæ in hæc Census saccharorum & aliorum reddituum. precia ascendere. Decimæ Pernambucenses centum & qua-

draginta octo mille & quinquies centum florenos valere, in annum unum, emptore Mose Navarro. Decimæ Itamaricenses & Gojanæ novemdecim mille, emente Petro Seullino juniore. Paraybenses quinquaginta quatuor mille, contrahente Mose Navarro. Pensiones five tributa Molarum Pernambucensium viginti sex mille in annum, mercante Iohanne Ferdinando Vieira. Pensiones molarum Tamaricensium & Gojanæ novem mille in biennium. emit Petrus Seullinus junior.

Pença. Decimæ *Meunzarum* five minutiarum & rerum minoris precii, in districtibus Igarazu, Laurentii & Paratibi, ut & in Nostra Signora de Luz in annum quatuor mille & octingentos. debuit Thomas Hispanus. Eadem in Vergeis, S. Amari, & Moribecæ terris, in annum ter mille & septingentos. mercabatur Conradus Ioannis Mackinia. at in ea parte Pernambuci, quæ S. Antonii, Pojuçæ & Serinhæmi agros habet, in annum quatuor mille & trecentos. Benjaminus de Pina emebat. In eâ, ubi Vna est, Portus Calvus & Camarigiba, in annum bis mille & septingentos, debente Conrado Iohannis Mackinia. In ea, ubi Alagoæ sunt, ad flumen usque S. Francisci, quatuor mille & ducentos, Thoma Hispano debitore. Decimæ Meunzarum in Tamarica & Gojana in annum, mille & septingentos. Seullinus emit. Eadem in Paraybæ Præfectura in annum ter mille, mercante Conrado Iohannis Mackinia. Ea summa bis centena & octoaginta millia florenûm supra nongentos conficit. Ex quibus compertum fatis, tutis à vastatione agris, non esse infructuosam Brasiliæ culturam, & posse tanto proventu magna parte pensari belli impensas.

Adventus classis Hispanica. Ineunte anno *MDCCXXXIX* in conspectum se dederat Hispanorum classis, navium viginti & octo, Galeonibus formidolosa. quæ littora hæc prætervecta, sub Reciffæ conspectu, cursum in Austrum direxerat. Comes nihil intermittens, quod ex re esset publica, insequi iussit liburnicas aliquot, exploraturus, quò tenderet, ubi excensionem pararet. ipse lecta militum manu, propero itinere, littora legit, ad usque Portum Calvum. Verùm postquam Sinum omnium Sanctorum subiisse cognovit, Pernambucum rediit. ordinatis quacunque iter fecit per conterminas gentes, quæ rem frumentariam,

Comes iter rimatur & limitaneis locis prospicit.

tariam & instrumenta bellica spectabant. restauratis etiam in Portu Calvo, Vna, Serinhæmo & ad Caput S. Augustini, arcibus & munimentis.

Hæc sunt tempora, quibus Christophorus Artifofkius, veteri apud Societatis directores authoritate, tertio in Brasiliam venit, navibus octo & militum centuriis septem, gravis offensæ occasio, & natarum inde partium, distractis in diversa studia cive & milite. quorum alius Comiti, alius Artifofkio æquior erat, etiam de imperii jure, quod cuique esset, pro affectu disceptantes. Nihil tam indignum isto tempore, quam quod Senatus Artifofkium, militiæ Brasiliensis antehac operumque consortem, remittere fuerit coactus, & hic meritis aliis & severis belli virtutibus insignis, remitti debuit. sub Comite tam facili & leni, qui non suos solum humanitate, & morum gratia, sed & Barbaros dudum demeruerat. Causas referam, quas vellem nescire me, ne sciat Hispanus & gaudeat, doleat Societas & optimus quisque. Hæc ipsa, prudentibus, ut sanè oportuit, consiliis, ex sententia Fœderatorum Ordd. & Principis Auriaci, universam armorum sive apparatus bellici in Brasilia curam Artifofkio demandaverat & ut munere isto dignè fungeretur, rigidè imperaverat. Venientem pronis animis, non sine apparatu, excepere Comes & Senatus, ut decebat virum expeditionibus variis rebusque decorè ibidem gestis celebrem. Apertis Fœderatorum Ordd. Principis Arau-fionensium, & Societatis mandatis, nulla illi super hac re mota fuit controversia; licet Comitem & Senatores tacitè momorderit inspersum illis quiddam à suspitionis sinistrae genio profectum: hoc nempe: ut ad adventum Artifofkii, studiosius arma & apparatus bellici omnia curarentur, deque ejus statu enucleatius ad Rectores perscriberetur, velle illos ordinatam militiam & militiæ omnia. Quibus verbis malè gestæ rei se infimulari generosiores animi credebant. Iamque effluxerat penè bimestre, quo concordibus studiis curatæ fuerunt Brasiliensium res, integris rectorum animis, & ab omni suspitione & malarum artium labe puris. Tunc, post sermones in vulgus sparsos & injurias in Comitis reverentiam ac imperia voces, proditæ ab ipso Artifofkio

An. MDLX
C XXXIX.
Lis cum
Artifof-
kio.

Oratio Comitis super Artifofkii litteris ad D. Burgium.

litteræ, magnæ litis materies quas, ad Ampliffimum virum D. Albertum Conradi Burgium, Amftelodamenfis Reip. Senatorem & Confulem, inter Societatis directores famâ eminentiffimum, deftinaverat Artifofkius. quæ non Comitum folum fed & Senatum omnem graviffima indignatione moverunt. utpote in ignominiam utriufque, ut cenfebant, fcriptæ. Comes convocato fupremo Senatu & omnibus adeffe juffis, pro fe & Senatoribus adverfus Artifofkium locutus, verba in hunc modum fecit: Non hic mihi primus in patriam & Societatis rectores fidei dies eft. Annus viceffimus eft, ex quo five Fœderatis Patribus, & Principi Auriaco five Societati illam probavi, nullis fufpicionum umbris, aut malorum confiliorum ftudiis vel officii intermiffione temeratam. Sacramenti femel ipsis dicti confcientiam facrofanctam habui femper & habeo etiamnum. nec erit unquam, ut gentis meæ domufque dignitas perfidiæ flagitio per me flagelletur; cui vita ipfa carior eft exiftimatio fua & fuorum. verum, ubi Artifofkii motus & machinationes perpendo, literasque quibus inftitutus venit, palàm eft, me in fufpicionem malè administratæ rei adductum. Nec, qua vir ifte effe creditur prudentiâ & ingenii perfpicaciâ, videtur ifta aufurus fuiſſe, ea erga me irreverentiâ, niſi fuis autoribus ſubnixus; quorum ope hæc malè cœpta gubernet & adminiftraret. Etenim & agendi mecum modus indecens eft & obſequii omnis neſcius, & difertè habent Directorum literæ, jamdudum ipſos cognoviſſe, armorum & apparatus bellici curam negligi, jacere armamentariorum œconomiam, perditas ire res iſtas, quas cum cura habere oportuit; ideoque mitti Artifofkium, ut res lapſas reſtituat & quæ ex uſu erunt publico (hoc muneris mei ipſiſſimum eft caput) diligenter curet, utque de armorum & armamentariorum ac arcium per univerſam Braſiliam, quâ noſtra eft, ſtatu, accuratè perſcribat. quæ fanè dolentium & nos incuſantium voces ſunt. Affirmavit adhæc Artifofkius, nihil poſthac armorum, quæ toto biennio poſtulavimus, miſſuros Rectores, niſi ipſius poſtulat. ut jam inane vobiſcum nomen ſim futurus, & mox nullum. quæ fanè fidem faciunt, non miſſum ipſum, ut demandatam provinciam ſub noſtro obeat imperio, & ſua ſe

con-

conscientia involvat ; verum ut actionibus omnibus meis cavillator interveniat ac censor. Eas me vobis ac Dominis meis Europæis probaturum confido. nec firim in me desiderari boni Ducis partes ac munia. quæ perspecta esse Artifokio debuerant, priusquam famæ meæ obtrectator & fugillator incumberet. Non debebam malè audire, aut obtrectantis libidini objici, cujus laboribus, vigiliis, periculis, Reipub. Brasiliensis incolumitas facta tecta perstat. si non gesta, quæ præstare Numinis est, at pronum certè animum & publicæ salutis intentissimum experturi estis. huic fini studia, curam omnem, discrimina quævis curis vestris & omnium discrimini æquavi. Ut grave profectò sit, optima agitante me, esse, qui moram injicere conatibus nostris annexi, crimina spargant ; quasi mea vestris rebus habeam potiora, negligens & solutus publici curator. Et quæ hæc Artifokii impudentia est ? litteras istas suas, nominis mei vestrique flagellum, in os prælegere, non sine fastu, audet. ut è tabulis incuset audacius, quod viva ac labili voce fecisset timidius. Et legit illa, vobis præsentibus, ut tot mendaciorum testes habeat viros graves & operum meorum socios assiduosque inspectores. Nec alium se gerit privatus & apud privatos, ne à probris quidem temperando, quæ inter domesticos meos in me jacet, non sine bile, nec nescius ista ad me relata iri. illud improbum, quod pro-tribunum suum dehortatus fuit, ne, quamvis à me jussus esset, comes iret expeditionis à me susceptæ. iturum cum fece militum & hominum (hæc militiæ nostræ elogia sunt) propudiis. Quin eò audaciæ prorupit jaculator quidam Tamaricensis, ut se nec Comitem nec Senatores posthac dominos agnoscere, sed solum Artifokium, effutiverit. Quid, quod procenturio legionis Artifokii, edicto, manus meæ subscriptione rato, obedire abnuerit, nisi expectato prius Generalissimi sui, (ita investiebat Artifokium) mandato. Hæc cum rerum agenda- rum inauspicata sint initia, & indubiè in secessiones ac ruinam publicam vergant, quî possim tam scævi ingenii viro niti, aut laborum socium admittere clandestinum hostem, cujus studiis unitas corporis hujus, in quo nihil usquam turbidum & discors, discinditur & nondum adulta Reipub. compages con-

cutitur & labefactatur. Ideò vos affeclas mihi à Societate datos, ut vitæ aëtorumque omnium testes compello, cum difficile sit apud alios causam dicere, cum apud alios vixeris. Ego honore, autoritate, jure debito Artifofkium fraudavi nunquam. nec par est, ut juris mei, dignitatis & nominis arroforem feram. Vnum est hoc Reipub. corpus, & unius animo regendum. suprema & omnium cura mea est, distincta & vicaria aliorum. adjutorem operum & onerum amplector, dictatorem repudio. non fert duos imperatores Brasiliæ hæc portiuncula. Si diffidebimus, si æmulatione, suspitionibus lævis distrahimur, partiemur particulam. nec neceffe erit ab Hispanis nos vinci, à nobis ipsis vincemur, civilis discordiæ beneficio. jungi animis nos oportet, non simulatibus distrahi & consulere in commune, adversus communem hostem. Suprema malorum publicorum & Statuum pestes imperantium contentiones sunt & partes; ipsis bellis externis, fame, morbisque nocentiores. perniciosum & turpe remiges & nautas in eadem navi digladiari. clandestinis obtreçtoribus non eget tempus. candore opus, fide & recti constantia. ita militant boni. ita militavimus semper. Quare alterutrum, rogo, decernite, ut aut in patriam remittar ipse, cessurus Artifofkio, aut ut remittatur ille, cessurus mihi. Hoc ut fiat, ratio, Brasiliæ status, Sociorum salus fortunæque suadent. Secedam, ne voventibus præfens videar præscribere, aut nutu inclinare suffragantes. Libera vobis per me fuere judicia, eruntque semper. Vos, ne libertatem istam adimat aut ira aut studium pro vestra sapientia curabitis. Ut dixerat, surgens abiit & in proximum conclave concessit, quamvis obnixè & reverenter à Senatu rogatus, ne moveret. At oratione ea attoniti Senatores, post longam & attentam deliberationem, in hoc consensere, ut retento & Comite & Artifofkio, conciliarent geminos & veniæ deprecationem pacti, intercessione sua lenirent Comitem. Artifofkium (is jam domi ex decreto Senatus atenebatur) remitti, jampridem superiorum autoritate missum, inconsultum videbatur Senatui. ut & rem tantam sui facere fori, quæ ad supremos Societatis Ephoros Belgas pertinebat. Comitem dimitti, inconsultius longè, cum autoritate, forte, digni-

*Comes in
conclave
recedit.*

dignitate inferiores essent ipsi Senatores, nec periculo caret, sine rerum præside relinqui Brasiliam: etiam ignominiosum hoc fore Comiti & domui Nassovicæ, si salutem famamque minoris fortunæ hominis, totius Brasiliæ imperatori adeoque univerforum securitati anteponerent. Audito Senatorum de ineunda conciliatione decreto, ad quam se arbitros offerebant, perstitit in sententia Comes. & postquam iterum in vota ivissent, adscitis Politicis Senatoribus, nec placeret aliud agi, fixum quoque Comiti fuit, non mutare consilium, nec velle aliud. Hauserat è sapientum adytis, IRAS postremum fenescere: oblivisci mortales benefactorum, meminisse eorum, quæ dolent: ambitionis cum modestia difficilem esse reconciliationem. non quiescere illam, nisi obtinuerit. præsertim recentibus imperiis, quæ vacua esse oportet à simultatibus, & in quibus minus tutum illis fidere, quos gloriæ tuæ æmulos invidiosque expertus sis. Tandem Senatores voluntatis inter se rationibus, rerum momentis, ducum discrimine, temporum conditione, in dimissionem Artioskii unanimes ivere, mentemque Senatus utriusque, eodem die, per assessorem Senatus summi Carpentarium, Eliam Herckmans & Mortamerum illi significavere. Nec moratus Artioskii, conscensis in Parayba, quæ in Belgium remeabant, navibus, Brasiliam tertio reliquit. quem, utpote non iudex, sed narrator, nec accusare præsumam nec excusare. ea recensere, quæ in actis publicis reperias, gesta memorantis est, non criminantis. Cæterum militiæ à pueris innutritus & variis bellorum casibus exercitatus, liberalium scientiarum disciplinam Martis studiis junxerat, & historiarum lectioni, aut quæ alias in Duce requiruntur, multum vacabat. Accedebat his laudibus sobrietas, & nota per Brasiliam fama, & apud plurimos favor. Hæc ipsa Comes ad Potentissimos Ordines, Principem Aurasionensem, & rerum Brasiliæ in Belgio directores perscripsit. non quod privatas injurias atque offensiones despiciere non posset, sed quia intererat, novo imperio benè audire Imperatorem, nec in contentionem adduci fidem, quâ omnium obsequia coërcebantur. Litterarum tenor hic erat: Absens à vobis, Patres, & pro Republ. in hostem ac

Artioskii dimittitur.

xxvi Mey
An. cio 10
c xxxix.

*Litteræ
Comitis ad
Ordd. Generales.*

pericula transmarina profectus, post probatam domi per annos viginti, idque militiæ studiis, fidem, calumniis oneror, nulla habita ratione laborum in confectandis, vel proprio discrimine, Patriæ & Societatis commodis. Litteræ, quibus Artioskiius novis mandatis instructus ad nos venit, non obscure arguunt, Societatis optimates sinistra de me suspicari, & diffidentiâ nostri meliora ab ipso expectare. quasi circa armorum curam negligentior fuerim, cum & armamentaria lustraverim ipse non semel, & eorum penuriam toties Societatis rectoribus per syllabos aperuerim. Non sum nescius, quantum armorum sit momentum, tum ut inferatur bellum, tum ne inferatur temerè, ob illorum metum. Mearum quoque partium fuit, ista curare sedulò, & inter muneris accepti mandata non postremum. At inopiam eorum in me derivari, iniquum, cum flagitata sæpius missa minimè senserim. Et nisi frugalis parcusque eorum fuissim dispensator, in gravissimos subinde casus datæ fuissent res nostræ. Vt dicam quod res est. Non alius videtur fuisse color mittendi Artioskii, nisi ut ille has res administraret cautius, ad Societatis Directores referret diligentius, ea autoritate & imperio, ut nihil posthac apparatus bellici è Belgio expectare habeamus, (verba ejus sunt) nisi ipsius postulato. Et profectò non alium à reditu suo se gessit, quàm ut missus crederetur, eorum quæ per me geruntur, scrutator & inspector. qualem equidem non reformidem, si viri boni officio functus, à nominis mei obtrectatione abstinuisset, nec injuria in me suggerendo, publicam gratiam captavisset. Potuissim utique hæc dissimulavisse & Reip. donare privatam offensam, sperans fore, uti sprete calumnia exolescat, & officiis meis mansuefacta improbitas mihi placatior reddatur: Verum cum id audentiæ fuerit viro, ut litteras in Belgium ad primarium Societatis virum directas, in me & Senatum hunc probrofas, recitare ipse non erubuerit, (scilicet ne sine magnis testibus esset impudens) privatim adhæc inter domesticos existimationem meam flagellet, jamque in partium studia Reipub. & castris permiciosa eruptura res videretur, ad Senatum retuli, & alterutrius dimissionem flagranter postulavi. Vtique fatis nobis mali absque civili discordia est.

nec

nec vanus metus fuit, ut litem hanc in usum suum verteret hostis, eaque nobis ruinam pareret, dissolutis membris, quorum in toto corpore momentum. Quamobrem dimissus Senatus Supremi & Politici vocibus, ad Vos redit, ea fortè relaturus, quæ ipsi videbuntur speciosa, mihi minus vera. Hæc audire ita fuerit prudentiæ vestræ, ne in contumeliam meam accipiantur, & ut pari defensionis jure auditus admit- tar. Abitu ipsius pax erit imperio huic, & motæ malis arti- bus militum mentes, reverentius & æqualius Duci parebunt.

Tabulæ Artifskii ad illustrem Legationibus Burgium con- ceptæ, unde hi motus, in hanc formam loquebantur. Insistam interpretes verbis, ne eorum licentiâ iniquus in scriptorem de- prehendar. Non negligentiae meæ, Vir Maxime, litteras tar- diores imputa, sed adversæ valetudini, quæ lectulo affixum & nephriticis doloribus fractum, usque adeò exercet, ut in pauca hæc, brevi temporis spiramento, vix sufficiam. moveor malorum publicorum sensu & plurium querimoniis, ut has lachrymas in sinum tuum, velut parentis, effundam. Verùm priusquam memorare incipiam miseranda Reipub., hoc præfa- bor, rerum Brasiliensium eam esse faciem, ut nec ab hoste impetamur nos, nec ipse à nobis. Hæremus intenti in ejus molimina & ausus. verum apparatus bellici armorumque in- opes. de quibus nuper ad Societatis primores perscriptum. Naves expeditæ in anchoris stant, mille armatis instructæ, accinctæ ad expeditionem cum classis Præfecto & legionis meæ Vice-præfecto. quæ tamen expeditio me clàm habetur. Nec enim, nisi vocatus, in Senatu adsum, aut loqui fas, nisi rogato. Iussu Superiorum opperior, quæ honesti militis titulo exequi cupiam, nisi impedirer, subductis mihi indies ad eam rem necessariis. Hæc me interdium & noctu sollicitum habent, hæc somnianti obversantur, hæc mihi in bilem & atram loligi- nem vertunt. Res hæc est: nulla Societatis rectores supple- menta firmandis ac restaurandis copiis mittunt. defunt nau- tici, mechanici, amanuenses, exercitus & castrorum admi- nistri. horum omnium penuriam cogitur supplere legio mea. & quod majus, jam ex meis subducti aliquot militiae, sui juris facti sunt, præter Societatis morem; quidam sub alia signa &

*Litteræ
Artifskii
ad Domi-
num Alb.
C. Burgium
Societatis
Directo-
rem.*

alios duces missi. ut in præsentem diem legioni meæ decesserint trecenti. quos in indiculo signavissim nominatim, nisi per morbum fuisset. quo durante, prævertit navium in patriam abitio gestientem scribere. Vbi finet occasio, destinatò de his, ad Undeviginti-viros scribam. Vexor indies, militum vel à meis signis ad alia, vel ab aliis ad mea transitione, quibus malis tempestivè occurrere, ob subita mandata, non est meæ facultatis. Aliquot centuriis, quibus abeuntibus è Belgio centum & quinquaginta inerant, vix insunt centum. Et hæc in ipso adventus puncto accidere, nondum exacto, ab appulsu meo, bimestri. quid futurum altero bimestri aut quadriennio post? nonne eadem in cohortibus meis, quæ in aliis, spectabitur militarium calamitas & solitudo? Hæc talis tantaque est, ut Vice-præfectorum ne unus quidem, legionis suæ, cui imperandum ipsi, faciem dignoscat. Adverte quæso, quo hic sim loco, quâ polleam authoritate, qua sim admiffione. Comes militaria munia, sub signis meis vacua, in alios transfert. Nec repertus hæctenus ullus, qui qua oportuit veneratione rituque decenti me accesserit, aut favori meo inferi petiverit. Centuriis meis nec ego nec Officialis mei, sed alii imperant, qui subinde mutant militem, prius quàm sciam ipse aut emendari malum possit. Interdum per manus oberrant crebriores schedæ aut codicilli, à maris propræfecto, aut Vigillum magistris, etiam ab infimæ dignitatis officialibus profectæ, nec ad me, sed Centuriones meos longius distractos directæ. quibus Comes modo hunc modo alium dimitti postulat aut ad naves & usus nauticos, aut ad mechanicas operas, aut ut aliis signis ingeratur. Et impetrantur hæc, antequam de fide mandatorum constet. Tympana, tympanistæ, tubicines abducuntur, substitutis aliis. Diu est, quod legionis meæ vicarius in Reciffa, procul omni negotio, segnis & laborum exfors egerit, à centuriarum suarum adspectu & cura semotus. Eæ, maximis spatiis, à flumine S. Francisci ad Paraybam usque, centum miliaribus dispersæ, in præfidiis habentur. ut mense opus sit, priusquam de illarum statu certior reddar. Hæc inter, delectus fiunt & innovatur miles; cum eadem provincia contineri omnes possint, sub suorum singulæ ducum oculis & disciplina,

ut

ut imperium unius plures sentiant. Quid à sic instituto & habito milite præclari exspectes? quo eventu in aciem, in hostem ducam oviculas istas verius, quàm milites? ut certissimum honoris mei, illibati hæctenus, periculum incurram, invitus & infons. Hæc & ejus farinae plurima, videbuntur in Comitem dicta & querelam continere. Verùm cum minoris sint momenti, facilem emendationem admittent & finem habitura creduntur. Fateor, nunquam de his apertè me apud Comitem conquestum fuisse, cum, ne hoc facerem & morbo impedirer & indies meliora sperarem. Plura quoque nondum seriæ deliberationi patuere, nedum ut decerni de iis potuerit. Eam sanè sub initia repperi Comitis indolem & convictus rationem, ut aut hominem vix aut pessimi esse commatis oporteat, qui dissidium quærat. Ego obsequio me ipsi morumque facilitate & æquanimitate probabo. nec erit unquam, ut inobedientiæ erga ipsum reus habear. At centurias & cohortes deteri subvertique, non Comitem, sed supremi Concilii Senatores tangit. Vt verum dicam, deplorata res est, nec tot annis corrigi hæc mala potuere. exemplo sit expeditio nupera, & ea, quæ in procinctu est. Accepi à Comite, aliter hic locorum ista geri non posse: frustra suppetias è patriis terris exspectari, eorum quæ ad rectores scribuntur, rationem non haberi, auxiliorum submitti nihil, militem illic tumultuariò in circulis & cauponis conscriptum, profligandæ fami arma capere, vilissimos urbium aut pessimos merere, quibus ob egestatem maxima peccandi necessitas. itaque hîc propiore delectu opus esse & formandos in militiam ejus ignaros, qui nunquam hostem, nunquam castra viderint, nunquam partem ullam bellici muneris attigerint. Has facti sui rationes obtendunt, nec præter rem, quæ uti ipsis in Reciffa degentibus congruæ, ita militiæ rectoribus incongruæ habentur; vanis & invalidis belli consiliis, ob infirmas centurias, quarum aliæ octo & denos, aliæ quadragenos circiter numerant, eosque non perpetuos stabilesque, sed vagos & miscellos. Istam agendi rationem si in iis cohortibus servari placeat, quæ illi assuevere, debebat saltem mea legio, tot privilegiis donata, integra mihi & inviolata præstari. Cum primùm ap-

puliffem & per eofdem errores ferram hanc malè reciprocari obfervarem, acceffi Senatores, quæfivique feriò, num rata haberent ea, quæ cum Societatis præfectis pepogiffem, de mihi permittendo milite meo. Annuére primùm, abfonumque videbatur, hoc controverti. Mox diminuto mihi milite, & conqueri fuper hoc paranti, refponfum, poffe me pluribus carere. Ex eo, velut fublato fipario, palam fuit, in quos inci-diffem rerum mearum arbitros & quæ militiae meæ fperanda foret facies. Non te fugit, vir fomme, qui Confeflus iftius pars magna fuifti, cum in Hollandia ad hanc provinciam de-pofcerer, detrectaviffem me, nec ulterius in Societatis fidem tranfire voluiffem, ob inveteratum hunc centurias & legiones malè adminiftrandi morem. Quapropter, ab omnibus & fin-gulis Cœtus iftius collegiis & Potentiffimis Fœderati Belgii Ordinibus, impetravi publicæ fidei testes tabulas, ut iftis in-commodis eximerer, legionemque ducerem nullius nutu & arbitrio mutabilem. Vbi promiffi fides, ubi contractuum facer horror? quò Societatis, quò ipforum Fœderatorum Patrum collapfa authoritas? fi initis mecum pactis & cœlo teste fan-citis vocibus, poft fufcepta & confecta, trans Oceanum, itinera, eaque periculorum plena, fuus non conftabit valor & relligio? Si quando mercator litteras collybi ratas non habet, id Batavis foro cedere eft. quo ergò nomine appella-bimus, fi Delegati, plenipotentiarium Dominorum fuorum au-thenticas tabulas & chirographa fufque deque habeant. Hæc querelarum mearum & quidem iuftiffimarum fuma eft, quas in finum tuum effundi neceffarium duxi. Prælegi ipfis hæc eadem, refpondeant, quod volent. nifi remedia malis hifce quærantur, fiat fententia, hæc ad Vndeviginti Senatores & Fœderatorum fubfella referre. ratio, quæ in hæc me lamenta compulit, hæc eft: quod fixum mihi immotumque animo fedeat, boni militis partibus vel morte defungi, nec finire, ut iftius in me nominis dignitas militari dedecore evilefcet. At vindicare illam poteftatis meæ non eft, fi milite mihi pug-nandum inordinato, ignoto mihi & ignorante me. Obver-fantur etiamnum animo tuo Imperatoriæ veterum artes. quas leviculis hifce noftrorum motibus applicari minimè alienum fuerit.

fuerit. Cum Romam invasisset Cæsar, magnaue equestris ordinis vis ad Pompejum in Theffaliam confluxisset, ita ut numerofo & speciofo milite prævaleret, dixiffe nihilominus fertur Cæsar: Eamus ad Imperatorem. quasi non nifi nomina putaret militem Pompei, & impedimenta veriùs belli, quàm subsidia. At his cæsis ad Pharfalum, jamque Pompejanas copias & veteranos sub Petrejo & Afranio infectatus: Eamus, inquit, ad exercitum sine Imperatore. adeò Duci miles fuus & militi dux perspectus fit oportet. Cum Scipionem, Africani patrem equestri prælio fudisset Annibal, militem ante pugnam exhortatus fuisse his verbis perhibetur: Pugnabitis cum exercitu ignoto Duci & ignorante Ducem. Quo tempore secundò Brasiliam ingressus fui, non nifi octo imperabam centuriis, affuetis mihi & quibus ipse longiore belli usu affueveram. Cum his in bellum iturus, posthabebam cæteras. Illas binis ternisque hostium millibus intrepidus opposui, felicissimo eventu. Nunc mihi, imparati & non expediti militis duci, si quando ad manus deveniendum, latibula quærenda erunt, & in fugâ præsidium. quod quàm non ex usu Societatis & honore meo futurum sit, iudicii tui fuerit. Has querimonie meæ causas habes. quas primùm tibi exponere visum fuit, ne neglectim habeantur. postulo æquissima, nempe, ut præstetur promissum, & vel alius mihi transmittatur miles, aut ablati restituatur, aut venia detur non administratæ rei. Horum aliquod si consequi non dabitur, non ero vobis idem, qui fui, Artioskii. possum per alios intricari, ex quibus extricari difficillimum. sed superest remedium. hoc puta, ut silentio me involvam, & finam volvi publica. Antehac sub Wardenburchio pari ferè forte habitus, nec negotiis castrensibus adhibitus, quadriennium hîc integrum studiis liberalibus exegi. Nec detrecta vero eadem condicione Societatis liberalitate perfrui. quin non levis illi futurus debitor, in maxima felicitatis meæ parte, hæc Musarum otia & ab armis vacationem putabo. Hîc litterarum Artioskii finis. ad quas sparsis in margines Notis responsa subitaria reposuit Comes & ad Potentissimos Ordines, una cum litteris Artioskii, transmisit. Eas in unum colligam, ea lege, ut sagax lector accusationis capita

opponat excufationis, momenta momentis, fpongiam adſperſis Comiti maculis.

*Reſponſo
Comitis ad
ſuperiores
Artiſofkii
litteras.*

An quiſquam eſt, ait Naſſovius, qui credat, ægrum & lecto affixum fuiſſe Artiſofkium? cui per valetudinem integrum fuit, nuptiarum ſolennibus intereſſe, adire templa, & ſeptem vel octo miliarium itinere, in mediterranea ad Sancti uſque Laurentii pagum digredi. ſi ea, quæ muneris fui erant, per id temporis curaffet diligentius, & vicinarum arcium armamentaria luſtraſſet, feciſſet rectius; cum hoc in mandatis unicè habuerit, ut de eorum ſtatu ad Europæos Senatores abſque morâ perſcriberet. At *pauca jam dicenda habet*, quaſi magna & infanda taceret. ſi apertè, quæ culpanda in imperante habebat, ſingulatim expoſuiſſet, virum ſe minus ſubdolum præſtitiffet. nunc, ut timida & flebili oratione enormium vitiorum ſuſpitione occupet credulos, tanta arcana ſuſpedit. Si ſcribere horrenda hæc dominationis ſecreta ipſi religio eſt, jam coram ea edifferat. loquenti quilibet, ſilenti ne ipſa quidem innocentia fatiſfecerit. occultis criminationibus infamat ignarum, ut flagitio decipiat. Nec vera loquitur, cum expeditionem iſtam ipſum *latuiſſe* queritur & impedimenta ſibi poni, quo minus boni militis munia exequatur. Quos è ſignis ipſius evocavi, evocavi ad expeditionem, quia egebam. quod dum facerem, boni me militis partibus deſungi rebar. Nec impediabatur ille talem ſe præſtare, cum Imperatori exercitus dicto obediens eſt. Si *juffa Superiorum exſpectavit*, nihil præter officium fecit. Nihil tam utile & decorum, quàm juffa imperantium opperiri. Sine hoc ordine, ſæpè integri exercitus periere. miles centurioni, centurio tribuno obſequitur. Omnes ſemel imperium Ducis ſentiunt. Dolet adduci famam in discrimen, ſubducto ſibi milite. nec poſſe ſic publicæ utilitati conſuli. Verùm judicent rerum militarium periti, quibus vis & poteſtas eſt iſta noſcendi, num Artiſofkii famam periclitari veriſimile ſit, ſi exercitus Imperator è copiis his vel illis paucos deligat, idque urgente neceſſitate, & in publica comoda. Hæc ipſum *noctu ac interdium angunt*, quaſi ſolum hunc Atridam tangeret patriæ dolor. ad populum phaleræ. At cum fateatur ipſe, non ſubmitti è Belgio caſtris neceſſarios, cur
fuc-

fuccenſet, ex ipſius legione tales peti? Objicit falſò, *trecentos ſibi deceſſiſſe*. Cum non niſi uni, ſub Nuyſſenburgio militanti, facta fit venia, qui & antè Artifokium appulerat. quo tempore de pactis ipſius cum Societatis primoribus, nihil nobis conſtabat. quid? quod in locum ejus ſurrogatus fit militiae expertiſſimus, pluribus hic officiis probatus. illud verò ab audacia & improbitate eſt, ad plures invidioſe extendi factum ſingulare. Adhæc, inter iſtos tricentenos, quibus diminutam queritur legionem ſuam, improbè reticet illos, quos in itinere mors ſua exſtinxit. conſtat ex ſyllabis defunctorum, in quibusdam centuriis viginti, in quibusdam triginta deceſſiſſe, non meo delectu, ſed factorum. Et quæ iſta Imperatoris fors? cui evocare militem & ſeligere nefas. Nec ignorat Artifokius, quàm anguſtæ hic nobis res ſint; & non libidine, ſed neceſſitate ad iſta nos compelli. ut diſciplinam omnem militarem collapſam ſubverſamque injuriâ queratur. Iis cohortibus imperant magiſtri vigilum, quas ipſorum aſſigno imperiis. nec niſi durante expeditione, ut impendiis levetur Societas. diminui centuriis numerum ſuum fateor, ſed grandibus de cauſſis. quia caſtrorum adminiſtris careo, quibus opus. conſecta expeditione, rediturus quiſque ad centurias ſuas eſt & ſigna. quos mors interim ſurripit ducibus, Deo, non mihi, mortalitatem imputent. Ordinem militiae vel pravitate vel ambitu vel imperitiâ confuſum nego. Quod ſi agere, quod officii ſui eſt, negligant officiales, non eſt meum, alienam culpam præſtare. ſi gratia aliqua ad me redit, redit ad beneficii autorem. Quid, quod antè adventum Artifokii, collata fuerint iſta beneficia, cum non eſſet hîc, cui gratias deberi putat. Falſo criminatur, centuriis ſuis imperare alios, quàm proprios duces. Quod ad *codicillos* iſtos attinet, quibus ſubinde militum aliquis evocatur vel ad uſus nauticos vel ad operas mechanicas, nulli circumferuntur, præterquam à me proſecti, nulli à maris pro-præfecto, nulli à peregrinis vigilum magiſtris, nulli à minorum gentium officialibus exarati. Super ſingulorum delectu, Artifokium conſulere ejuſque indulgentiam poſtulare, non vacat imperanti. Eſtque hoc muneris Tribunorum omnium & pro-tribunorum, quos Majores vo-

cant, hîc loci, ubi Reciffa est, imperia mea opperiri, quæ ab occasionibus, loco & tempore dependent. negat impudentius, Legionis suæ *pro-tribunum, militia negotiis non adhiberi*, cum hac ipsa, quæ præ manibus est, expeditione, suis ipsum instruxerim mandatis, non aliorum officialium penuriâ, sed ut legioni ipsius hunc haberem honorem. Vult legionem suam *uni provincia* imponi. At vos appello, quotquot rerum castrensiûm consulti & gnari imperandi estis, num expediat, integras legiones in iisdem præfidiis locari? ubi *MILES* multus unâ est, facile rebellionem cœptat, præsentium tædio; & ubi vires suas respicit, securitatis fiducia. Saluberrimum, longis spatiis discerni, ne vel vitiis vel viribus mixti aut vim aut dolum meditentur. præterquam, quod victus in frequentem militem comparari difficulter uno loco possit. Nec est, quod doleat, super *militis sui institutione*. non negligunt eum erudire & iis artibus informare præfecti, quibus ad militiam habilis fiat. Quæcunque evenire in acie atque præliis possunt, omnia campestri exercitatione discit. Mox blanda oratione excusat, quem accusaverat. quasi omnem erectioris animi solidique honoris sensum exuissim. si per me res emendari potest, & ut emendetur propediem, spes est; quorsum hos tumultus & fluctus ciet? quorsum transmarinis appellationibus Europæos interpellat? Laudat me ab *indole, & convictus facilitate*. Verùm ab adulatione hæc sunt, & quidem stupida. nec enim vel equo vel cani meo istas laudes invidero, ut quæ citra rationem & virtutem stant. Sic laudari, non abest à vituperio. TACERE, quæ boni Ducis propria sunt, apertè criminari est. palam laudat, ut per hæc ornamenta feriat. Sanè, cum *legiones deleri* ait, & hanc rem non tangere me, quàm honoris mei non fit studiosus, sed prodigus, vix ære lavati observent. quid æquè probrosum, quàm, Legiones perdeleri, non me attinere, sed Supremos Senatores. cum, ne deleantur vel enerves reddantur, curare, officii conscientia primus omnium adstringar. Et sanè summo Senatui id ipsum quoque curæ esse, persuasissimum mihi. qui & nupera & hac ipsa expeditione testatum id abundè fecit. Non mei solum muneris, sed & Secretioris Concilii est, Potentissimorum Ordinum
&

& Societatis Occidentalis imperiis omnibus morem gerere : nisi extrema Reipub. necessitas, quæ mandatis omnibus patetisque, quin & ære ac ferro valentior est, secus suadeat. Nec tamen evocavere è centuriis militem Senatores, nisi me conscio & annuente. *Subscribere Artioskii postulatibus* Potentissimi Ordines & Collegia Societatis quælibet. At non debuisset illa tam ambitiosè & anxie efflagitavisse; non ignarus rerum Brasiliæ, ubi necessitas ante mandata est. adversus quæ arbitrari permittitur, cum salutis publicæ interest. pro temporum ratione temperamenti illa egent, quod publico utili compensatur. Didici, non frustra obnitendum Superiori. verum ubi hic ipse, ubi regnum periclitatur, Cornelianum Pisonem Pontificem imitabor, qui nulli sententiæ serviliter inhærens, quoties necessitas ingrueret, mandata Principis sui prudenter moderabatur. Non itur eadem semper viâ. nec tam mutamus Dominorum consilia, quàm aptamus. veluti navem, pro Reipub. tempestatibus, Brasiliam flectimus, in unum portum intenti, licet aliis cursibus. Et quid attinet in scenam hanc invidiosè & contemptim pertrahi Potentiss. Ordinum existimationem venerationemque? ac si decernerent, quæ præstare non possent Artioskio. cum potentissimo Hispaniarum regi terribiles sint & quid valeant, victricibus passim armis ostendant. *Delegatos nos Plenipotentiariorum* superbo epitheto vocat, quibus, absque sua & veritatis injuriâ, Fidelissimorum Societatis ministrorum appellationem invidisse non debebat. magis nobis salus incolumitasque Societatis, quàm Contractus istiusmodi transmarini, pro rerum mutatione mutabiles, cordi sunt. nec alio fine imperat prudentissima Societas, nisi ut prudentiam nostram non desideret, modumque imperiis suis adhiberi cupit, quem suprema lex, Salus populi, dicat. *Prælegi hæc ipsa, inquit, respondeant, quod volent.* Crudas profectò & plenas erga Superiores irreverentiæ voces audio, quibus atterit eorum dignitatem, quibus ipsi parendum. Cum milite sibi pugnandum ait inordinato, *ignorante ipsum, & ignoto ipsi,* militum offensæ oportuna loquitur. Vtique videri vult solus omnem belli molem sustinere, & orbem Brasilianum sua legione fulcire. Ceteros disciplinæ suæ exemptos, umbras

habet & nomina. Allegat Pompejum, Petrejum, Afranium, Annibalem, omnibus valde dissimilis. Centuriis octo ternis se millibus hostium restitisse jactitat. Verum si pugnam innuat, quæ ipsi fuit cum Lodovico de Rochas è Borgia, ad Portum Calvum, merita laude fraudat strenuissimos Duces, quibus pugnare coactis, non expectato ipsius mandato, victoria debetur. Sin obsidionem Arcis Regalis, in ea sic res gessit, ut incerta spe feriundi gubernatorem, omnem pulveris tormentarii vim absumere velle visus fuerit, nisi præmonitus de ejus penuria, sufflaminasset inconsultum furorem. Ex tribus unum sibi dari postulat: aut alium mitti militem, aut ablatum reddi, aut se ab armis dimitti. dedimus omnia. Consensi, ut ex subsidiariis, quæ expectabantur, copiis, centuriarum ipsius defectus supplerentur. Etiam in hoc, ut redux ab expeditione miles ipsi redderetur. Quin & in tertium. nam paribus Supremi & Politici Senatus votis, ipsi denunciatum, ut res suas sibi haberet & abiret in patriam. Veretur ne non se eundem præstare possit patriæ, qualem præstitit antehac. At faxit Deus, ne idem posthac semper sit. minus ad ipsius ferociam & innocentum cædem ingemiscet Gojanensium misella turba, viduæ inuuptæque puellæ. Illud sibi solatio fore inquit, *si se silentio involvat*. quasi ipsius silentio perituri essent Amyclæ & Batavi omnes. Conqueritur se sub Wardenburgio minus pro honore habitum. Attamen hæc in contumeliam aliorum tum dicta, in hunc usque diem afflixere ducem optimum, cujus ego erga Societatem merita ipsius potiora duco. Denique gratulari sibi in otio videtur, nec aliam sortem spe tenere, quàm ut expeditus bellicis curis, cum Musis in gratiam redeat. Verùm qui studia sua litterasque jactitat, dignam male feriato studio mercedem retulit.

His subjunxerat ad Potentissimos Ordines Naffovius hæc: *Nec tamen arbitrari Dominationes Vestras velim, querulas hæc tabulas, de rebus minoris apud Vos ponderis, at hic factu necessarius, falsis adhæc & ignominiosis criminationibus subnixas, causas esse missionis Artioskii. Verum necessitatem mihi impositam sensi, ad Senatum illa referendi, postulandique, ut dimitteretur alteruter. Utique occurrendum fuit instantibus & nascituris hinc malis, ne quæ aliis antehac bonis incommoda evenère, propediem me maneant & injusta insimulatione apud rerum*
nostra-

nostrarum ignaros, parva honestis studiis decora, infamia nota adspargerentur. Permissi rem omnem iudicio Supremi & Politici Senatus; nec eorum reformido suffragia, quotquot & Societatis & fama sua studiosiores videri volent. Illud assevero, pacatius posthac imperium nobis fore, quod novis fluctibus turbatum iri, omnium metus erat. Per aliena experimenta edoctis, parum profici armis, quæ simultates & injuriæ distrahunt, removenda videbantur illarum causa. Et licet hanc solam abitus ejus causam non prætendam, libuit tamen litteras istas, sine attentiore curâ, dispungere. Qui ingenii industria rimari illas propius volet & adspersa felle delibare, genio suo obsequatur. Mihi fiducia fit, cæcis quorundam in Artioskium affectibus, prævalituram ingenuam hanc veri confessionem, præsertim apud eos, qui rerum ab ipso hic gestarum non omnino sunt nescii. In eandem cum Comite sententiam scripsere, ad Rectores Belgas, Senatores Brasiliensium, omnibus aspersam negligentiam labem communi apologetico abstergendam arbitrati. Sic auctoritatem amplam satis, decusque, quod bello Americano reportaverat vir ab omni amentia remotus, una epistola confregisse, multis censebatur. Et nisi maximis viris vitia sua objectare verecundia esset, posset credi iudicii errore aut affectu in Comitem peccavisse.

Quæ evenere post, referam hoc loco, ne interrupta narratio suspendat lectorem. Artioskius in Belgium reversus, Artiosk-
kuis in
Belgium
redit. inexpectatum se stetit Fœderatis Ordinibus, Principi, & Societatis rectoribus. quorum variis iudiciis exercitus, aliorum reprehensionem incurrit, ob immodestiam in Comitem, aliorum commiserationem meruit, ob contemptum sui, & afflictam famam. apud populum, quorundam laudibus crevit ob inflexum rigorem. Suspicious & quibus in abdita rimari mos est, & quicquid ab imperantibus geritur, displicet, ita statuebant: mali omnis originem causasque ab ipsis Societatis directoribus profectas: ut qui Comiti cum summa hic potestate Variis ex-
cipitur ju-
diciis. imperanti, submiserint hunc, cujus super arma potestas velut exempta esset Comiti. qui in quibus rebus primus, etiam solus esse debebat. secus ipsi relicta iri titulorum inania, imperii vim resolveri, potestate cum alio divisa. talia veras imperandi leges non pati, nec cum Summi imperii nomine convenire dictitabant. prætereà, non debuisse Artioskio imperari malorum, si qua irrepissent, correctionem, sed Comiti & Senatoribus. denique, incautius negligentiam & rem malè

curatam objici, incerto adhuc nec evidenti crimine. Hæc aliaque variis sermonibus differebant rerum talium non admissi censores. At quibus honesto prudentiâque percoctum pectus erat (ita opinionum fluctibus jactamur mortales) hæc fecum : non omnes omnibus horis nos sapere : à meliore consilio etiam sapientissimos destitui : affectu nequaquam, potuisse conjectura & expectatione falli viros boni publici studiosissimos. At apud querulum & dicax in rectores vulgus, illud audiri : non alio fine missum Artioskium, quàm ut subverteret & supplantaret Comitem : aliud ipsi mandatum à rectoribus, aliud subintellectum. His artibus tentatum, num offensus Comes impotentia animi & ægritudine Spartam ultrò esset deserturus : præfecturam armorum Artioskio collatam obtentui sumtam, reliqua imperantium arcanis adscribenda. quæ etsi homines ignorarent, fama tamen loquebatur.

Vigente ista lite, hoc eximium & imitandum posteris offendi, quod egregiis virtutibus præmia quæsierit Brasiliensis Senatus, sive contulerit ipse, sive conferri à Societatis Rectoribus suaferit. Exemplo fuit Iohannes Coinus, cui collata Tribunitia dignitate, qua functus ante fuerat Artioskianus, apud Undevigintivirale Concilium, par muneri stipendium rogavit, accumulatis fidei, fortitudinis & prudentiæ militaris laudibus. Equidem multarum expeditionum fama & victæ nuper Arcis Minæ in Afris perillustres, vir animi ad res gerendas & subita imperia paratissimi, aucta sibi dignitate, auctius emolumentum deberi putabat. animosius pugnaturus, si ex militiæ ordine & Rectorum judicio altius evectus, frueretur luculentius. Nec fraudabantur Senatus encomiis Matthias Ceulius & Adrianus Duffius Senatores, disciplina publica & rebus civilibus clarissimi, ad reditum in patriam accincti. quorum ille gemina in Brasiliam profectio res ibidem gessit Societati utiles & oblivioni exemptas. Nam & in Gojanam cohortes nostras, dein in Fluminis Grandis Præfecturam victor deduxit, expugnato hic castello, quod, expuncto Trium Regum nomine, Ceulianum ex eo dici cœpit. Nec latet priorum bellorum administratos, quantis animis, cum Vicetribuno Bima, laborantem Reciffam adversus hostium vim subitosque insultus asseruerit,

cum

*Ioh. Coini
laus.*

*Matthie
Ceulii &
Adriani
Duffii
laus.*

cum jam penetraſſent vallos uſque, duce Martino Suareſio, modiciſque illa præſidiis defenderetur. Non minor virtute Iohannes Giſelinus fuit, qui in Belgium quoque ſecundò rediturus, novorum tunc Senatorum adventum præſtolabatur, quibus rempub. & ejus regundi formam artesque traderet. Hic ille eſt, qui aliquot retrò annis, quæ togæ quæ belli ſtudiis inclaruerat. Nam & arcem Regalem in Afogadis tentaverat, non vana, licet irrita obtinendi ſpe, & in Australia militem longè latèque circumduxerat, in Luſitanorum ſacchara ſcrutatus. Quin & in Paraybam moverat & Auguſtiniani Capitis terras. ubi arce Puntali potitus, munimento ſui nominis etiamnum noſcitur. Servatius Carpentarius Aſſeſſor, certus quoque abeundi in Belgium, ejuſdem Senatus ſuffragiis & laudatione apud ſuos crevit, comes expeditionum in Paraybam, Fluminis Grandis, promontorii Auguſtiniani, Gujanæ & Australes regiones. Adrianum Duſſium pernox rerum Braſilienſium cura publicæ quoque gratiæ inferuit. qui non diu poſt in Belgium ad ſuos reverſus, hunc rerum Braſilienſium Statum exhibuit. poſtquam è Paraybæ littore ſolviffet die xxix Oct. Anni M D C xxxix. Non piget referre, ut uno velut conſpectu appareat, quantis incrementis parvæ res creverint, & ex minimis ad maxima provectæ, invidiam ſimul hoſtium & potentiam laceſſant.

Quidquid terrarum hæcenus auſpiciis armisque Societatis partum, ſex provinciis diſtinguitur, Seregippa Regia, Pernambuco, Itamarica, Parayba, Flumine Grandi & Siara. Prima ultimaque deſertæ, reliquæ excultæ & plus noſtratibus habitatæ. Seregippam, coloniſ olim frequentiffimam, vacuam fecit Giſelini Senatoris & Sigismundi Schuppil in illam expeditione, profugis armorum metu incolis. qui in Sanctorum ſe Sinum recepere. noſtris, ne pabulatum eò irent Bahienſes, obvia, militari jure vaſtantibus. Siaram raro habitatore Luſitani tenuere, arce, ſed minus valida, munitam. quam, poſtquam in ditionem & poteſtatem noſtram tranſiit, quadraginta præſidiariorum manu tuemur. nullo hæcenus inſigni ſoli beneficio aut proventu, ſed Braſilienſium milite & copiis res Societatis aliquoties juvit. Pernambucenſis primaria eſt, amœniſſimo & conſpicuo, Franciſci flumen inter & Tamaricam, poſitu.

Ioh. Giſelini laudatio.

Servatii Carpentarii.

Adriani Duſſii.

STATUS Brasiliæ exhibitus Societatis Rectoribus, per Senatorem Duſſium.

Vox ipsa, Parnambucum, Brasiliensium lingua, Rupem Cavam significat. quæ propè Insulam Tamaricam visitur, aquis subterlabentibus. Portus, stationes, sinus, recipiendis navigiis, hos habet: *Reciffæ* tum exteriora, ubi, velut aperto mari, statio est, plena discriminum; tum interiora, ubi fida magis nec procellosa. *Promontorium Augustinianum*, ubi minor maris profunditas, aditusque angustus satis & scopulis impeditus. Insulam *S. Alexii*, ubi maximis navibus receptus, ad earum refectioem, nec ad alios usus. *Barram grandem*, Sinum patentem satis rati- busque commodum; Vnam inter & Portum Calvum. in quem se recepit militemque exposuit Banjola, post commissum cum Patre Archithalasso navale prælium. Portum *Iaragoam*, ubi exscendit Lodovicus Rochensis Borgia. Portum *Francorum*, ubi exscendere Vidalius & Magalhufius centuriones. Denique *Cororipam*, Sinum laudatissimum. Fluvii præstantiores sunt: *Iangades*, *Serinhæmius*, *Formosus*, *Portus Calvi*, *Camarigibi*, *S. Antonii*, *S. Michælis* & *S. Francisci*. Territoriis dispescitur sex. quorum primum vetustissimumque est Igarazu, secundum maximumque Olinda, tertium Serinhæmum, quartum Portus Calvus, quintum Alagoarum, Sextum Fluminis Francisci, limes Pernambucensis præfecturæ Australis. Vrbes Præfecturæ sunt quinque, Garazu, Olinda, Mauritiam, quæ Reciffam & in Antonii Vazii Insula, oppidum recens complectitur, Bella Pojuca, & Formosa Serinhæmensis. Pagi, Moribeca, S. Laurentii, S. Antonii, S. Amari aliique, oppidulorum magnitudine. Regio omnis montosa valde, nec minus fertilis, maximè, quæ valles patent & fluminum currunt ripæ. montes mandiocam fructusque alios ubertim ferunt. quidam arundines sacchariferas. licet harum major in vallibus sit luxuries. Territoria supra dicta suis contuberniis, velut societatibus, distincta, Ingenia five molarum officinas numerant cxxi. at non omnes elaborando saccharo occupantur. Plures namque collapsæ, vel operariorum penuria defides, feriantur. Pernambucensi Præfecturæ proxima Tamaricensis, unius territorii est, unius urbis, unius portus. qui quamvis ad latus insulæ Australe insigni profunditate naves receptet, longiore tamen alveo, per vaduorum incerta, provehi altius, sine discrimine, non finit. aliqua sui

*Pernambucensis
Provincia
Portus.*

Flumina.

Territoria.

Vrbes.

Pagi.

Præfecturas.

*Ingenia
cxxi.*

Tamarica.

fui parte feracissima est, ubi Ingeniis suus labor est; aliqua sterilis, ob formicarum perpetuas populationes, quas Infula maximè experitur. Contuberniis quatuor Molas habet *xxiii.* Ingenia
xxiii. at quatuordecim solum operarias. Infula melones fimilesque fructus copiosè fert, ut & uvas totius Brasiliæ maximas sapidissimasque. Tamaricæ contermina Parayba, flumine cognomine superbit. quod naves onerarias absque incommodo admittit, ob insignem altitudinem. Non contuberniis, sed locorum tractibus distincta, *xx* Ingeniis claret. quorum ab opere abstinent duo. Hanc excipit Fluminis Grandis præfectura, quatuor contuberniis distincta. ubi ruderibus deforme oppidulum, Puntalium, bellorum vestigiis horret. Facta incolis potestas condendæ novæ urbis, loco feraciore, & situ commodiore, in contubernio Poligiano. sesqui à Puntalio miliari arcem Ceulianam spectes. Fluvium Præfecturæ appellatio loquitur, maximarum navium capacem. Sinus pandit nautis placidissimos. rara habitatoribus regio pecorum cura victitat, pascuis læta. sed nuperis bellis afflictissima, abacti vel extincti pecoris damna luget. Ingenia non nisi duo habuit, quorum unum desit esse, alterum superest. ut universæ Brasiliæ, quæ nostra est, Ingenia sint *clxvi.* quorum *cxx* opere attenantur, cæteræ novis quotannis operis restaurantur. Quantum sacchari provinciæ singulæ, & territoria contuberniaque annuatim edant, vix computes exactè, ob soli disparem indolem, messiumque, ab aëris alia atque alia, diversis locis, temperie, discrimina.

Incolas fors sua distinguit in liberos & servos. Liberos natale solum in Belgas, Lusitanos & Brasilianos. Servos in Nigritas five Afros & Tapujas five Americanos. Belgarum alii Societatis stipendiis merent, alii sui sunt & nulli temporis tributum pendunt. Hi vel tales huc venere, vel defuncti muniis tales facti. qui omnes colonorum condicione vivunt, five à militia five aliis ministeriis missionem nacti. parati, ubi exiget res, in bellum proficisci & pro parta libertate stare. Horum numerum syllabi exhibent, five in equitum libeat, five peditem militiam armari. Quotquot sui juris huc è Belgio trajecterunt, aut mercatorum nomine audiunt, aut horum sunt ad-

ministri, aut vilioris fortis. quales caupones, propolæ, fellularii, opifices. Eorum nonnulli, auctis opibus, Molas mercati iisdem infudant. nonnulli plantanda arundine, & agrorum culturâ occupantur. Per hos tam densis crebrisque ædificiis crevit Reciffa, ut eorum precia immensa sint, spacia angustissima. Hinc factum, ut patens vacuaque Insulæ Antonii Vazii area, ædificaturis grandi precio divendita, jam frequentibus civibus habitata, necessitatem Senatui imposuerit, deducendi latius pomœria, & ad castrum usque Frederici Henrici proferendi. Nec languent adhuc ædificantium operæ, licet remissiore mercatu, & suspensis diu classis Hispanicæ famâ civium animis. Vbi hic metus decesserit, mercaturæ vigor, mercium precia, condendi domos studia gliscent. Nec vana fuerit spes, posse hîc, in externo orbe, aliam Tyrum, aliam Sidona ex tam luculentis primordiis exsurgere. quem in finem decretum Senatui, ponte Reciffam & Vazii insulam jungere. Iamque exstructa, in fluminis interlabentis alveo, columna è lapide, adversus aquarum perpetuos lapsus durans, futuri operis specimen ostentat & rudimentum. Illud ad magnitudinem imperii hujus fecerit, si seria deliberatione expendant Societatis primores, quibus artibus pellici huc coloni possint & per terrarum deserta ac nondum culta spargi. sic agrorum culturæ, ærariis, mercatui, militiæ impendiis, securitati adhæc, potentiæ ac gloriæ nascentis Reipublicæ consulatur. Verùm, cum nihil à quoquam expeti constet, nisi cujus fructum antè providerit, nequaquam vana commodorum jactatione fallendi sunt. cùm nec vicinæ mari littoribusque terræ donari illis possint, utpote possessoribus suis dudum infessæ, nec mediterraneæ, ob victualium inopiam. quamobrem privilegiis & indultis erigenda Belgarum cupiditas, præcipue illorum, quibus nova condere Ingenia fiducia erit, agrosque arundinum infitione initiare. Hoc factitasse Hispaniarum Regem accepimus, qui istiusmodi colonis immunitatem ab oneribus indulfit in primum decennium, in sequentia tempora non nisi dimidia onerum parte adstrinxit. Idem cœptare nostros, vetat mutata rerum facies. cum proxima littoribus à suis dominis teneri constet, & semota longè novos colonos deter-

Expendendum quibus artibus coloni in Brasiliam pellici possint.

deterreant, ob vecturæ labores, comistra, & annonæ parci-
tatem. Quare aliud comminiscendum lucri cupidis, & ingenio
supplenda egestas publica. Sanè abundat Belgica nostra mer-
cenario opifice, ferrariis, architectis, cæmentariis, ærariis,
fartorum & futorum colluvie, scriniariis, tornionibus, vitria-
riis, figulis, lapicidis, stannariis, ephippiariis. quorum de ge-
nere tam multi sunt, ut vel loquacem Fabium delassare que-
ant. Hos domi sua vix alit ars & professionem quisquæ suam
paupertatis putat. Si hîc sint, possent veterem fortunam ad in-
vidiam provocare, & diario gaudere luculentiore. NVS QVAM
enim vel opera sine emolumento est, nec emolumentum sine
operâ. LABOR utique & merces, dissimillima naturâ, societate
quadam naturali jungi amant. Architectis merces in diem flo-
reni sunt sex, subsidiariis ejus tres quatuorve. molarum ope-
rariis omnium maxima. Hos excîri necesse, ne domi vel graves
sint publico, vel privatorum ærariis egeni incubent. fatius tales
transmitti, quàm facinorosos, suppliciis infames & Vlyssis
remigia. Familiare hoc Hispanis, à quibus transmissa istiusmodi
hominum perditorum sex, progeniem vitiosiore[m] tulit. quæ
veteris pravi retinens vestigia, justum quicquid injustumque
æquè habet. ubi lucellum fecere mechanici, mercantur ægel-
lum, & blandientis fortunæ primos favores, promissum ma-
joris interpretantur. Tum, si tuta iis præstetur habitatio, si
Reipub. præsent ab inferiorum injuriis alieni, nec licentiam
iniquè usurpantes; si mercaturam bonæ leges ordinent, colo-
niarum deductio auspiciatissima fuerit. At artis omnis opifi-
ciique imperitos mitti, perniciosum & Reipub. huic ignomi-
niosum. siquidem his omne in popinâ & taberna vitæ præsi-
dium. qua excussi, alieno succo, fucorum instar, aut flagitio
aliquo, vivere compelluntur. Tria hominum genera coloniis
apta. primum eorum, qui ab opibus instructi, Ingeniorum se
curæ addicere amant. secundum illorum, qui opificio vitam
tolerare sustinent. tertium eorum, qui Societatis defuncti
ministeriis, agriculturæ studiis dediti, hanc Spartam ornare
student. Ad molarum & agrorum culturam, Nigritis opus,
quos ære redimi oportet. nec enim, exercitatissima quamvis
nostratium corpora, huc translata labores istos ferunt, sive

*Quando
coloni &
colonia
utiles.*

*Tria ho-
minum
genera ad
colonias
apta.*

aëris, five victus mutatio validissimos enervet, pigritia & torpore tacitè subeuntibus, ita ut invisa primum desidia placere tandem incipiat. Quæ sane imbecillitas, non homini solum evenit, sed & rebus Europæis quibusvis, etiam inanimis, ut ferro, chalybi; æri; nedum corruptioni ac putredini magis obnoxiiis. Profectò, quotquot Belgarum se curandis agris Ingeniisque dedere, pluribus pristinum decus reddidère. ut non levis spes sit, paucis annis eum Brasiliæ fore vultum, qualis sub Rege fuit. modò saccharis detrita jampridem precia redeant.

Liberi Lusitani.

Lusitani (secundus hic incolarum ordo) vel à multis retrò annis sub suorum hîc imperiis vixerunt, vel Iudaicæ sectæ addictiores, nuper è Belgio huc transmigraverunt. Hi agros molasque mercantur & attentius curant. plurimi Reciffam inhabitant, omnemque ferè mercatum suæ potestatis facere satagunt. Ingeniorum maxima parte domini vel possederunt illa olim, vel, profugis ob bella dominis, jam nuper empti possident. His sui sunt Laboratores, qui vel sacchareas propagines terris mandant, vel saccharorum confectioem exequentur. quod negatum hæctenus nostratibus. quos temperandi purgandique sacchari peritia fugit, aliarum aliàs artium capacissimos. Nec tamen labores ipsi Lusitani subeunt, sed Nigritis imperant, imperiis aptiores, quam laboribus. plerique malè erga nos affecti, solo terrore boni sunt, quavis occasione, quæ adversus nos patefit, audaces & linguâ immodici. famæ ac fidei commodum suum anteferunt. avaritiam & odia in nos occultant. ut intra mœnia atque in ipsis urbium ac pagorum visceribus hostes hos habeamus.

Liberi Brasilienses.

Brasilienses, vetus populus, terrarum indigenæ dominique, non permixti Lusitanis, sed segrege, in suis pagis agunt. domosque habitant stramineas & oblongas, citra decorum & speciem. eorum quadragenos vel quinquagenos idem claudit tectum. lectis pendulis & retiformibus (*Hamaccas* vocitant) noctu & interdium cubant, nulla macerie distincti. suppellectilis omnis incuriosi, præter retia ista & potorios calices (*Calabas* appellant) & fictilia, habere quicquam, superfluum putant. omnis belli apparatus sagittæ sunt & arcus. mandiocæ circa
ædes

ædes ut & fabarum Brasiliensium, sua cuique confitio est. quoties bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt. fructibus sativis minus, sylvestribus & spontè natis magis gaudent. sine blandimentis pellunt famem. Verum adversus sitim non eadem temperantia. nam diem noctemque potando transigere minus ipsis probrosum. potum ex mandiocæ radicibus dente contritis & aqua dilutis, exspectato acore, conficiunt. ut & alium è pomis Tajovis, pro anni tempestitate. Opum securi in diem vivunt, de potu solo & linteis solliciti. è quibus uxoribus indusia, sibi exterius amiculum parant. pecunias nullo precio habent, nisi ob hoc, quod per eas Hispaniensis & adusti vini compotes fiant. Horum promisso & spe, ut & linteaminum, erecti, labores quosvis alacres ferunt, secus inviti & subtristes illos sustinent. Ducem singulis pagis præficiunt, exemplo magis & admiratione, quàm imperio. domiciliis singulis præfectum constituunt; cui ultrò parent. edocti natura, SINE imperantium & parentium consensu, regi non posse multitudinem. Præterea, singulis pagis præest dux Belga, cujus muneris est, segnes tardosque laborum commonefacere, & ne debita mercede ab Ingeniorum dominis fraudentur, cavere. Non nisi in dies viginti continuos operas condicunt. quibus exactis, difficulter persuaseris novas. nec mercedem exspectant, sed, ante peractam rem, increduli deponunt. Hinc fit, ut dominos non rarò fugitivi fallant. lignis refecandis, in usum Molarum, ut plurimum occupantur. Verùm hodie, ob paucitatem Nigritarum & caritatem, etiam aliis laboribus adhibentur. quod cum non nesciant, fugere perfidè malunt, quàm opere fatigari. Ad bella maximè proclives, sudore parare timent, quod sanguine malunt. nec religio ipsis partes deserere & signa. quoties è pagis delectus fiunt, antequam educantur, se subducunt. eadem, qua nostros, disciplinâ vix coercitas, minoribus stipendiis merentes. hostibus terribiles sunt, non tam ob robur, quàm ferociæ famam. acerrimè & ferociter fugientibus instant. veniam vitæ nulli faciunt. Circa sacra remissi valdè, à Pontificiis formulas Christianorum, ut Orationem Dominicam & Apostolorum Symbolum hauserunt, ceterorum nescii. Davilius Ecclesiastes, ut divinis imbue-

*Davili
Ecclesi-
stæ studia
in conver-
tendis gen-
tibus.*

ret ignaram gentem; linguam illorum addidit, in pagis ipsorum medius confedit, pueritiam instituit, sacro baptifmate Ecclefie initiatos paganifmo exemit, nuptias ritu noftro inter ipfos conciliavit. Hac tempeftate in pagis Alagoarum, Vnæ, S. Michaëlis, Goyanæ, Paraybæ, Fluminis Grandis, reperias viro- rum mille nongentos & viginti tres ad bella idoneos, præter mulierum turbam imbellem, quarum numerus triplo major. Ex illis ad militiam feligi poffent armatorum mille, fenibus relicta familiarum cura. uxoribus frequens, cum viris ad bellum proficifci, pari vitæ mortifque eventu.

*Servorum
alii Afri,
alii Brafi-
lienfes, vel
ex Ma-
ragnone
traducti.*

Servorum quidam Brafilienfes funt, quidam Afri, alii ex Maragnone traducti. Brafilienfes fervos jam olim Lufitani à Tapuiis captos precio redemerunt, vel in Sinu Trahifonio à Balduino Henrico classis præfecto defertos, in fervitutum abduxere, eò quod fe nobis fociaviffent. Iam libertate omnes donati, fibi redditi funt. Maragnonenfes itidem ab hoftè redemptos, fervitute fua adftrinximus, utpote nullo ipsis beneficio obnoxii. Tertia mancipiorum classis Afrorum eft, quorum omnium laboriofiffimi Angolenfes. Ardrenfes ignaviffimi, pertinaces, ftupidi, labores horrent, fi pauciffimos exceperis, qui laborum patientiffimi fui precium augent. Calabrenfes parum penfi habent, ob ignaviam & fociordiam. Nigritæ Guinæenfes, Serræ Lionæ, & quos Caput viride mittit, minus ad fervitia prompti. attamen politiores, plus elegantie & nitore ftudent, præfertim fexus muliebris. quamobrem eos domesticis officiis adhibent Lufitani. Nigritæ Congenfes & Sonhenfes aptiffimi ad operas, ut ex re Societatis fit, hujus mercatus rationem haberi & amicitia jungi Comites Sonhenfem & Congenfem. Proventus Brafilie facchara funt & ligna tinctoria, ut & alia variegati coloris, tabaci herba, boum tergora & bellaria condita. goffypii & Aurantii coloris tinctoræ, quam Orelianam vocant, ferax fatis, dummodo cultura adhibeatur. Sacchari conficiendi hiftoriam fuprà memoratam, referre latius fuperfedebò. in eo natura, ars, labor mirè confpirant. natura foli coelique beneficio in arundine occultum humorem excoquit. qui varia arte, industria laboribusque confummatur. aufpicium ab arundinis eft furculis vel taleis,

*Proven-
tus.*

taleis, quæ terris insertæ in hominis ætatem ferendo saccharo sufficiunt. emortuis interpolantur novæ, nisi torrida fortè aëris intemperies totos agros exurat, aut fluminum restagnantes aquæ frigore radices elidant. Illos à zizaniis purgari necesse, secus suffocantur in herba tenellæ arundines & saccharum ferunt minus laudabile, & projecti coloris. resectæ vehiculis in officinas asportantur, ubi distinctis sedibus, vasis, operis, adhibitis temperamentis, in varias formas & species coalescit. Brasiliensia ligna decem vel duodecim à littore miliaribus, interiora ferunt, non totis confertisque silvis, sed sparsim, aliisque arboribus immixta. Iis amputandis per otii tempora & verè succisivis horis vacant Nigritæ, qui cortice illa crassiore denudant. nec enim rubeus ille est, sed albus, trium digitorum latitudine, nodosus, asper, non levis, non glaber. Frondosa est arbor, foliis minutis & præacutis, quæ ex virgulis tenuibus dependent, suo ordine, obscuro virore. Nec fructus ferre nec florem dicitur, ut verosimile sit, per radices propagari. Mercimonium maximè expetitur Brasilianis, pannus è lino est. non qualem Rothomagenses Galli, sed Osna-brugenses Germani elaborant. Mercatorum enim quidam, irretiti lucris, quæ ex Rhotomagensium lino receperant, tantam copiam hujus generis pannorum misere, ut & Steinofurtensium, ut distrahi præ affluentia nequeant. Variiegatis pannis valor suus integer & is grandis. Æri, stanno, vinis, cerevisiæ, oleo, butyro, caseo, farinæ, piscibus induratis, larido, pernis, fumigatis carnibus, prisca constant precia. minus falsamentis, fabis, pisibus aliisque leguminibus.

Vt ad Incolas revertar, Imperatori Nassovio valetudo constat animusque in omnia Societatis decora ac emolumenta intentus. Matthias Ceulius & Gifelinus Senatores necnon Servasius Carpentarius Assessor, longis officiis probati, dimissionem postulant, ne ad invita ministeria servati, tædio rerum vestrarum langueant & à pristinis virtutibus animi ægritudine degenerent. Politicus Senatus Novemviratus hæcenus, jam morte Hoogeveeni & abitu I. Bodecheri in Septemviratum contractus est. Sunt illi Elias Herckmannus, Nomnus Olferdi, Balthasar Voordius, Petrus Mortammerus, Gifbertus Wit-

K k

tius,

*Sacchari
stolones ut
inferantur
terra &
colantur.*

*Brasiliensium
ligni
cura.*

*Senatus
politici Se-
natores
qui.*

tius, Petrus Raffius, Daniel Alberti. Horum unus, Olferdus, S. Francisci terris & Alagois præest, Petrus Raffius Portui Calvo, & Serinhæmo, tertiusque Daniel Alberti Paraybæ, quartus Mortamerus Tamaricæ. ut ad Triumviratum redacti hîc simus. Herckmannus Voordiusque ærariis præfecti & erogandis militi stipendiis, juri dicundo & Astrææ furripiuntur. ut omninò novis Senatoribus justitiæque administris opus sit, explendo Novemviratu & fulciendæ honoratorum consiliis Reipub. Qui in locum decusque succedant, Iacobum Alrichum rationarium, Guilielmum Pisonem archiatrum, & Theodosium, nomine Imperatorem, vobis tradimus. pro quibus virtus, fides, sedulitas verba faciunt. Res sacras administrant in Reciffa Fredericus Casselerus, Petrus Lantmannus, & Franciscus Plante, concionator aulicus; viri ut aliis virtutibus, ita prudentiæ Ecclesiasticæ laudibus cumulatissimi. Olindæ & in Brasilianorum pagis Gallica & Lusitanica lingua ad populum loquitur Ioachimus Sollerus, I. Polhemius. apud Tamaricenses, Cornelius Poelius. apud Paraybenses Samuel Rathelarius Anglus Belgis concionari cœpit. David Dorislarius præco Belga, in pagis Brasilianorum lingua Barbaris vernacula & Lusitanica, verba facere aggressus est. In promontorio Augustiniano partes istas obit Iohannes Stetinus, in Serinhæmo Iohannes Eduardi. ut jam nostræ quoque fidei homines, Christum, quantumvis Gentibus stultitiam, inter illas ipsas prædicent, & in partem veniant ejus gloriæ, quam solis sibi, ob sparsum per exteras terras Euangelii lumen, vendicavere Catholici Romanenses. Egent talium Fluminis Grandis, Portus Calvi & Openedæ incolæ, iis contenti, qui ægris à solatiis sunt. nec melior fors eorum, qui S. Antonii promontorium, Capigoaribem & Gujanam habitant, Belgis frequentes. quibus propterea, tanquam irreligiosis & profanis, sacrorum neglectum exprobrant Lusitani. Pontificiis religionis suæ usus liberrimus. licet, non sine quorundam dolore & murmure.

Pontificii. Ecclesiasticorum alii Clerici sunt, alii Monachi. Clericos voco presbyteros & sacerdotes, qui Missam administrant, ægris vacant, suis subditi vicariis. Monachos suus ordo distinguit in Franciscanos, Carmelitas & Benedictinos. Franciscanorum maxi-

maximus numerus. Sex cœnobiis structura pulcherrimis vivunt. primum Fredericæ est, secundum Iguaracæ, tertium Olindæ, quartum Pojuca habet, quintum Infula Antonii Vazii, sextum Serinhæmum. nullius fundi, nullius laris domini, quotidianis, quas acceptant, eleemozynis, vitam tolerant. Carmelitis cœnobia sunt Paraybæ, Fredericæ, Olindæ. Hujus magnificè cœpti, nondum perfecti, opera interrupta pendent. redivitibus modicis, quos è testamentis, ædium structuris & agris referunt, victitant. Benedictinis monasteria duo, Fredericæ unum & Olindæ alterum. agros possident in Parayba, pecorum, ædium, arundinum divites, domini molæ Pernambucensis, quam Mafureppam vocant. Iudæorum plærque huc è Belgio concessere. quidam, qui natione Lusitani, Christianam fidem sub Regis imperio mentiti fuerant, jam expediti metu rigoris Pontificii, sub faciliore Domino, palàm se Iudæis associant. evidenti documento, TERRORE simulationes induci, purpuræque cultores effici, non Dei. Sacra ritusque suos audacius ostentantes, querulis in alieno regno Pontificiis, querulis extra patriam, ubi synagogis venia, nostratibus, postquam à Senatoribus moniti essent, latentius habuere Mosem & ritus Iudaicos. Conversionis Pontificiorum spes tenuis, ob inveteratam veri opinionem, quam difficulter evellas. quæ enim à majoribus acceperunt sacra cæremoniasque, retinenda arbitrantur, nefariumque ab iis recedere. Qui lingua Lusitanica ipsis loqui possit, unus nobis est. qui verò hunc loquentem audire cupiat, ne unus quidem. presbyterorum suorum hortatu præfracti, ut quibus quæstui sunt capti superstitione animi, ad nostrorum voces obscurdare. vetera, quæ crepant, potiora novis habent, & splendidam ornatamque religionem minus illustri & visibili. Tenellæ ætati instillari possent nostra placita, nondum præoccupatis animis. sed ipsi talem erudiunt intra privos parietes, & tabellis rasis matura sollicitudine inscribunt sua. Indigenis Farina fructusque varii & olera alimentum. illam ex Mandiocæ radicibus conficiunt, cui folia novem pentaphyllo similia, digitorum in morem, suis ordinibus eriguntur. nec florem fert nec semina. caulis ligneus ligneas propagines extrudit. terræ in cumulos trium pedum diametro agge-

Franciscanorum Cœnobia.

Carmelitatum.

Benedictinorum.

Iudæi.

Mandiocæ insitio.

Ejus indoles singularis.

stæ, inferuntur ejusdem ligni segmenta tria quatuorve, extra terram medio tenus prominentia. tumulos illos per spaciosissimos agros glomerant & ordinant. bacilli sive segmenta ista radices sub terris agunt, quibus enascuntur & pullulant propagines subterrestes, brachii crassitie, cubiti interdum longitudine, pro soli bonitate, similes radicibus; quas nostrates facthareas vocant, licet crassitie dissimiles. extra terram duobus vel tribus furculis germinant, qui ubi octavo, decimo & duodecimo mense lignescere cœperunt, pro femine sunt. hoc frugum nostratium discrimine, quod Mandiocæ nihil de fructu decedat ad sui propagationem, nostris decedat, quibus ipsi fructus sementem faciant. Validioris est nutrimenti & Lusitanis, Brasilianis, Nigritis, adeòque militi nostro pane gratior. Animalium silvestrium & mansuetorum multitudo maxima.

*Hæc sequentia
latius deducit
inferui Nar-
rationi
Dusiane,
in lectoris
gratiam.*

Ex eo numero, ut pauca referam, Apri sunt amphibia, quorum carnes gratissima sunt & saluberrima. Ii cum pedibus incedant disparis longitudinis, anteriores enim posterioribus breviores sunt, tardius progrediuntur. ideò pressi à venatoribus, proximis cum possunt, se aquis mergunt. Antæ mulas referunt, licet minores magnitudine sint. bucca illis gracilior, labrum inferius tubæ similitudine oblongum, aures rotundæ, brevis cauda, corpus reliquum coloris cinerei. lucem fugiunt, nec nisi noctu ad pastum vagantur. ubi diluculum adventat, in latebris sese abdunt. Carnes ejusdem ferè cum bubulis saporis sunt. Cotias quas vocant, gentis vocabulo, leporum sunt magnitudine & minores, caudâ ferè nullâ. Qui majores sunt, Pacas appellant, rostro à felibus parum abeunt, fusco colore, candidis maculis variegato. ob delicatiores carnes in delitiis habentur. Sunt & Tatusiæ, ad porcelli magnitudinem, corio ceu squamis loricato, ut cataphractæ videantur. ex eo caput more testudinum exerunt. carnes palato gratæ in exquisitiores epulas servantur. Magna quoque hic tigrinum copia, quæ ferocia, quam fames acuit, & velocitate metuenda sunt indigenis. Cerigones, vulpis magnitudine, insolito spectaculo album ostentant, è qua duæ veluti manticæ dependent, quibus catulos gestant, tam valido succu uberibus adherentes, ut non antè ea dimittant, quàm adultiores ad pabulum ipsi excurrere valeant. Est etiam mirandum illud animal, quod Lusitani Pigritiam vocant, à tardo arborum adscensu & descensu, quem vix quatrinduo conficiunt. Inusitatum quoque est genus Tamendoarum, vervecis formâ, prælongo ac tenui rictu, unguibus longis latisque. Formicis victitant, quarum latebras & cuniculos ubi unguium fossione deprehenderunt, exertam linguam immittunt, opertamque formicarum agminibus contrahunt & velut captas deglutiunt. his, uti sciuris, longa & setosa cauda pro tegumento est,

est, sub qua se occultat, ut nihil reliqui corporis appareat. Iaguetæ, Lusitanis Onca, tigrides nigrae sunt. Cajatayæ, cercopitheci, subflavi coloris & muscum olentes. Teju, lacerta varii coloris & grandis. Boiguacu, serpens maximus & diversicolor. Boicinininga, Lusitanis Cascavel, venenatus serpens, qui cauda longiore & streperâ hominem de adventu suo pramonet. Bojôbi, serpens viridis. Cariguyæ Cerigones sunt, de quibus dictum. Avium species hasce offendas: Tucanam, pica magnitudine, pectore flavo, reliquo corpore nigro, rostro ingenti & longo, at levi, foris flavescente, intus rubente. ^{Avium species.} Guaram, totam latè rubentem. Piretaguaros, insigni virore placentes. Psittacos, Papagayas, notas satis. Araram, purpurei cœruleique coloris. Brasiliensem Corvum vocitant. magnitudine & pulchritudine inter alias excellit. Strutionem, Americanum, Africano minorem. Neque hæc tantum & alia indidem sylvestria, verum etiam nuper à Lusitanis invec̃ta pecorum & equorum armenta insigni ubertate fatificant. Equos reperias generosissimos, maximique precii. quos Angolenses magno numero cœmunt. aliarum quoque pecudum greges densissimos, ut à non paucis unius domino teneantur taurorum vaccarumve quingenti, à nonnullis mille. præsertim in campestribus Paratiningæ. ubi pascua, latiora uberius germinant. Suum incredibile incrementum, quarum carnes ejus sunt bonitatis, ut agris cedant in medicamen & alimentum. Gallinarum numerus sine numero, ob cœli temperiem. à Barbaris non minus quàm à Lusitanis avidè expetuntur & studiosè aluntur. Anseres fert regio Europæis majores & præstantiores. Oves fastiditæ pinguedinis. & nostris gustatu deteriores. Iam & mare piscosissimum est & fluvii ^{Pisces.} vario natantum genere celebres. Boope, marinus piscis, ab oculis bovillis nomen habet. quali epitheto Iunonem insignire Homerus solet. thunnos Hispanienses magnitudine æquat, tam pinguis, ut ex axungia oleum barbari conficiant, simile butyro. Inter præcipuos est Camurupi, optimi saporis, spinis horridus, quarum unam in dorso arrectam attollit. Piraembu ronchos edit, stertentium more, octo aut novem palmorum longitudine, magni precii & saporis gratissimi. intra os lapillos habet duos, quorum affric̃tu testaceos pisces, quibus vivit, comminuit. Barbari pro monilibus illos è collo suspendunt. Beyupira, sturioni Lusitanico similis, magna hic copia reperitur, formâ teres, dorso niger, ventre candidus. Etiam Europæo mari noti, ut quos Portugalli Tainhas vocant, adversus anguium morsus salubres. Cyprinorum varia genera, Pargi & Sargi Lusitanis dicti, Scombrorum species, Acus, Raia, aliæque. Excellunt Dorades, quos Barbari Waraka pemme appellant. Araguagua piscis est, ensifero rostro. Guaperua, Orbis, Piexe porco, spinis undique horrens. Guacucua, Vespertilio Aquaticus. Nhanduguacu, Aranea maxima. Testudinum magna molis in littoribus copia est, quæ ova gallinarum ovis similia in arenis deponunt, rotunda, alba, & valida membranâ tecta. Crudelissimi piscium Tuberones sunt,

natantibus funesti. comites pisces habent diversicolores, quos Lusitani vocant Pelgrimes. Horum dentibus armant barbari sagittas, ob acumen & lethalem venenitatem. Sunt & Volatiles pisces, quibus oculorum acies pulcherrima, instar gemmarum, micat, alæ, quales vespertilionibus, deplumes & argentei coloris. Dum hostem piscem fugiunt, volatu extra aquas sibi consulunt & in naves sæpè præcipites se dant, fausto, ut opinantur nautici, omine. Torpedinem hinc haberi fides est, Barbari Puraquam vocant. nam artubus torporem inducit, & si vel baculo tangas, brachium resolvit. enectus virus deponit & edulis fit. At maximè admirationi sunt Tritones, indigenis Ypupiapræ dicti, cum humanos vultus aliquà referant, & femellæ caesariem ostentent fluidam & faciem elegantiore. Septem octove à Sinu omnium Sanctorum leucis visuntur, ut & juxta Portus Securi provinciam. homines amplexu compressos enecare opinio est, non consilio, sed proniore affectu. cadavera in littus ejecta cum oculis, naribus, digitorum extremis, mutilata sint, vero persimile est, ab istiusmodi monstrorum suctu vel morsibus ista esse. Scatent maria hæc sepiis, quibus sanguis atramentum est. etiam lolliginibus & grandibus urticis. Ostreorum aliorumque piscium testaceorum ingens copia. Musculorum conchis Barbari cochlearium & cultrorum vice utuntur. Buccina & pectines elegantia inter se certant & oculis delicias faciunt. Avium marinarum alia rostri prolixitate, alia caudæ bifurcata figurâ, alia ob epilepsia morbum, alia colorum varietate, quedam volandi impotentiâ memorabiles sunt. Jam verò illati in eas regiones melopepones, cucumeres, malogranata, ficus bifera ac trifera, necnon multiformia mala medica suppetunt abundè, ut & oryza, milium, fabarumque varia genera. Arbores celebriores propriaque sunt: Copaiba, cujus inciso per ætatem cortice in modum balsami liquor suavissimi odoris emanat, curandis vulneribus & cicatricibus tollendis mirificam vim habens. Ea planta cernuntur affrictu animalium attrita, quæ à serpentibus lesa ad remedium illud naturæ se instinctu conferunt. Cabureiba, fragrantissimum quoque balsamum fundens. Icicariba, unde Gummi Elemnium emanat. Itaiba, cujus resina Anime vocatur Lusitanis, gratissimi odoris & multi usus. Anda, quæ castaneas catharticas profert. Mucuitaiba, Lusitanis Pao Santo. Anhuibapeapija, Sassafras. Cajucatinga, Cedrus Brasiliiana. Acaju, prima Brasiliæ arbor pomifera. Ianipâba, cujus succo se unguunt incolæ. Adde Mandiocam, de quâ supra. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelsæ, durissimos calices ferunt, ore in terram pendulo, & pyxidibus instar mira naturæ solertia aperto. Iis nuces castaneæ boni saporis continentur - quæ ad maturitatem perductæ, excusso operculo decidunt & alimenta avidis mortalibus præbent. Sed hæc aliaque recensere longum foret. Nec ligna ad ædificationem desideres, eaque dura & ætatem ferentia, apta quoque struendis navigiis & aquis minus pervia. Opificibus caret

Peixe
Mulher
aliis.

Aves ma-
rina.

Arbores
& planta.

Pergit
Dufsius.

caret regio omnis & funalibus canabinis & pice, non calce, non cocto lapide. Fabris usus carbonum è ligno, non è lapide, quales nostrates præferunt. Funes ex arborum corticibus torquentur in navium necessitates, supplente canabis defectum Barbarorum industriâ.

Iam militiæ vim, Arcium robora, situm, numerumque, navium classes aliaque imperii munimenta advertite. Reciffa imperantium, mercantium. adeòque belli sedes primaria, armorum, commeatus, merciumque promaconda locuples, qua parte Olindam proximè adspicit, duo sibi Suggesta castrensia, cornutorum instar operum, prætendit. quorum alterum Lapideum mari portuique, alterum Terreum flumini ostendit. utrumque intercurrentes cortina & sepimento tuta sociat necitque. quam mediam porta aperit, exeuntibus & fubeuntibus Reciffam. Suggestus Lapideus machinis bellicis septem ex ære fusili se tuetur. Terreus æneis quinque & binis ferreis terribilis, ad littoris interni & externi portusque securitatem facit.

Reciffam universam munit sepimentum validissimum, decenti vibrandis tormentis positurâ. hîc littora propter duo suggesta attolluntur. unum propè pulveris pyrii domum, portui incubans. alterum vicinius adhuc. utrumque machinis ænea ferreaque instructum. Altero à Reciffa balistæ jactu, quâ Olindam itur, in ipso littore, Arx S. Georgii è lapide, sublimi fati fastigio affurgit, propugnaculo potens marmoreo & tredecim machinis ferreis in portus accessum intenta. Ex adverso Castellum terrestris, in ipso mari, cernere est Castellum maritimum, forma rotundiore, septem machinis æneis formidabile, ad portus, ostii, littorumque tutelam. Ejus jaculationibus expositæ sunt, Reciffa, Arx Georgiana, Brunonis, & Reductus. Nec longè ab arce Georgiana conspiciendam se præbet Arx Brunonis, quatuor propugnaculis & septem machinis æneis munita, suo insuper inclusa sepimento. Hinc pari intervallo abest Turris castrensis five Reductus, Domine Brunonis appellatione superbiens. quæ, sua quoque sepe circumdata, machinis geminis ex ære fusili defenditur. Castellum Australis collapsi restorationi incumbitur, recipiendis præfi-

Arces & munimenta Brasilia.

I. in Reciffa.

Sepimentum. Suggesta militaria duo.

Arx S. Georgii cum propugnaculo.

Castellum maritimum.

Arx Brunonis.

Reductus Domine Brunonis.

*Castrum
Warden-
burgii.*

diariis viginti aut quindecim, ut civibus Olindæ adversus vagum & populabundum militem pro receptu fit. Castrum Wardenburgii Continenti adjacet, Salinas propè, quadrangularis olim figuræ, tribus nunc propugnaculis validum. nam quartum poni soli vitium prohibebat. Hoc cum hostium strategematis oportunitate crederetur, dejectæ cortinæ duplices & valli fuere, ea parte, qua hosti accessus. nunc ex propugnaculis tribus turres castrenses factæ, ipsis vallis sublimiores, quibus impositæ machinæ æneæ arcendis hostibus. Ernesti

II
*In insula
Vazii.
Ernesti ca-
strum.*

castrum in Insula Vazii est, ad latus Reciffæ Australis, tetragonum, fossa latiore, sepimento & propugnaculis munitum. Fluvium & terrarum plana tuetur, ut & recens hîc natum

*Antonii
Vazii op-
pidum.
Mauritio-
polis.*

Antonii Vazii oppidum tormentis quatuor. hoc ipsum, qua parte Ernesti arcem aspectat, apertum patensque, reliqua sui parte, qua Continentem respicit, altiore vallo clauditur, quem ob angustiam habitantium & fundi penuriam, ad Frederici usque castrum proferri necessum fuerit. ut duobus hinc inde castris Frederici & Ernesti inclusa Mauritiopolis, minus sibi ab hostili insultu metuat. imposita illi tormenta ænea quin-

*Frederici
Henrici
castrum.*

que. Frederici Henrici castrum pentagonum sive quinquangulare appellatur, à numero propugnaculorum, ampliore fossa & lorica & sepe insuper cinctum. cui ad robur accessit opus Cornutum duplex, majus minusque. planitiem omnem æstuate & insurgente mari opertam, necnon cornutas istas munitiones ab hostium propiore accessu machinis octo æneis vindicat. In interiora progressis, ad ripam fluminis Capivaribi,

*Quatuor
Reductus.*

quatuor turres sive Reductus præmuniunt à longè Reciffam, remorando hosti. quæ collapsæ jam nec integræ ultrà. In Afo-

*Castrum
Principis
Guilielmi.*

gadis Castrum Principis Guilielmi vallorum sublimitate, robore, elegantiâ, & quadratâ forma conspicuum, sepimento adhæc & fossa tutum, aditus Vergearum (vox planitiem significat) & quæ in mediterranea ducunt, vias tutatur, tormentis æneis sex.

III
*In Tama-
rica.
Arx Au-
riaca.*

Tamaricam insulam hæ Arces defendunt : Arx Araufionensis sive Orangia, ad ostium portus Australe, quatuor propugnaculis formidabilis, sepimento ambîta, ob aquarum in fossis defectum. machinis bellicis duodecim armatur, æneis

sex

INSULA ANTONIJ VAAZIJ.

Fred. Henrici
Arx.

Paludes.

Area Insulae cum
venisset in Brasiliam.
Mauritius A. 1637.

Antony Vaazij

C A P I B A R I B I .

Arbusta

Plana

30 20 30 40 50 60 70 80 90 100
Vigae Rhelandicae.

- A. Domus Mauritij.
- B. Hortus.
- C. Monasterium.
- D. Figuli Domus.
- E. Putej.
- F. Templum.
- G. Curia.
- H. Domus Pulveris
Tormentarij
- I. Hic maximaru navium
statio est exonerandis
mercibus.
Hec tabula picta refert
maris recessum pleno
Mari he terre latent.

Arx Waerdenburchij

F L A F O G A D O R U M .

Reciffa

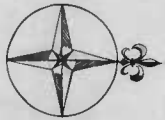
F L B I B E R I B I .

P O R T U S .

Domina Brunonis

Arx Brunonis

Arx S. Georgy

Lapidosa

Reciffa

Arx Maritima

M A R E

M A R E .

ARX
PRINCIPIS
GUILIELMI.

A Fluvius Affogadorū
B Castrum

C. Casa da 'a longe'.
D. Casa da 'a perto'.

E. Modus gestandi lusitanas.

A. Aula Comitum.
B. Castrum Ernesti.
C. Curia.

D. Templum gallicum.
E. Armamentarium.
F. Navium extruendarum area.

G. Castrum Fred. Henrici.
H. Siphonius lapideus oppositus transitui per gallicas angustias.
I. Arinseculum.

K. Moles exstructa subundo Per urbem fluminis.
L. Pons Maurity.
M. Castrum wardenburchy.

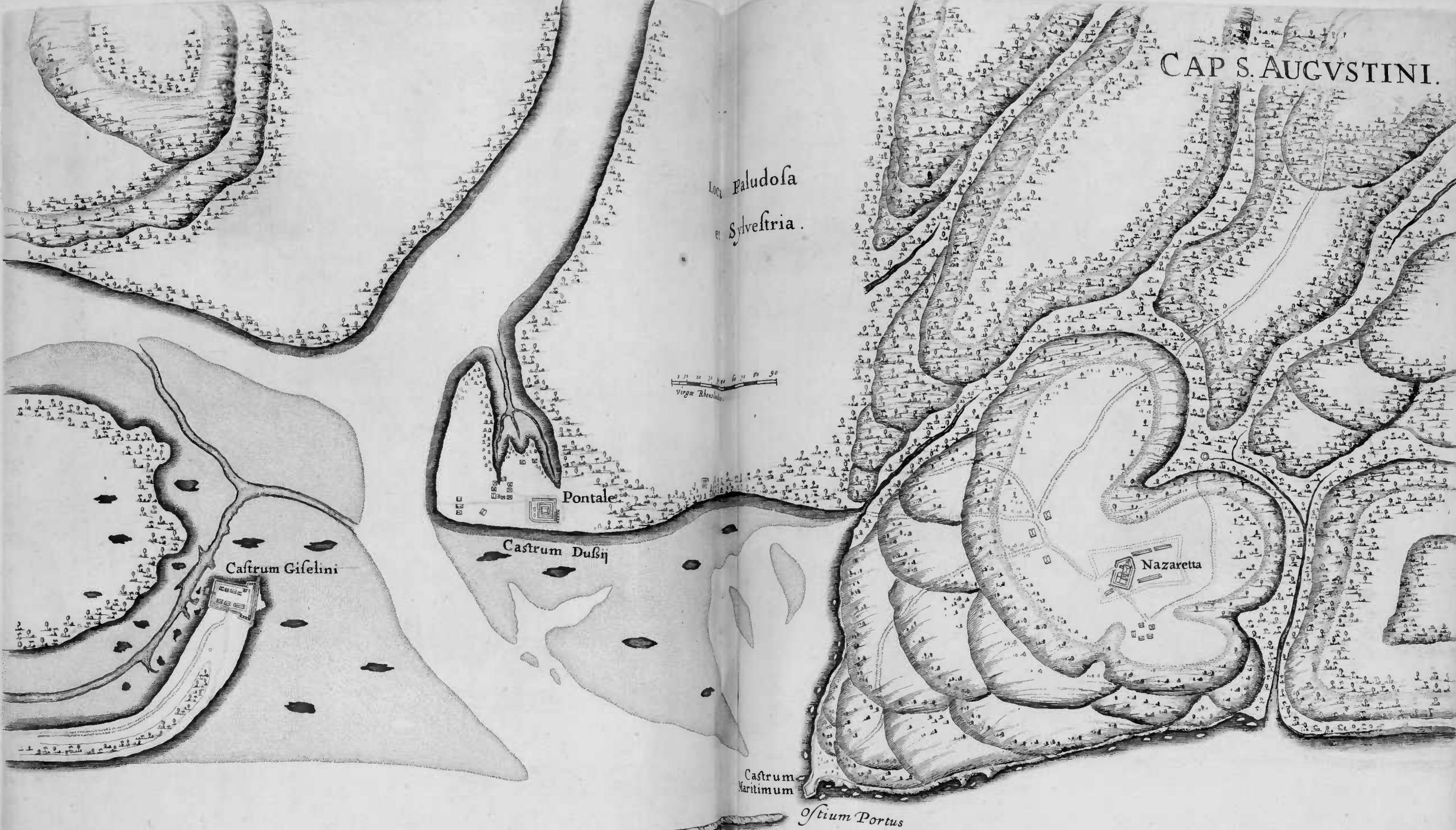
1. Reciffa Olinda Pernambucensis.
2. Curia Supremi Senatus.
3. Novae Liberae Domus.

4. Siphonius lapideus.
5. Naves intra Reciffam lapideam.
6. Castrum azulicum.

7. Reciffa lapidea.
8. Castrum terrestre S. Georgij.
9. Castrum Brunonis.

10. Domina Brunonis.
11. Olinda civitas a longe.
12. Mare.

CAP S. AUGUSTINI.

Loca Paludosa
et Sylvestria.

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
vigae Rheculanae

Pontale

Castrum Dulsiq

Castrum Gifelini

Nazaretta

Castrum
Maritimum

ostium Portus

Rupes

Aperta rupis per qua
redibant naves.

MARE

A. Mare
B. Receptus siue scopulus
C. Portus ostium.

D. Arx maritima
E. Turris in mari
F. Templum S. Augustini

G. Pontale Arx
H. Statio navium in Portu
I. Brasiliiani Piscatores

sex & ferreis sex. Civitati Schoppiæ Arcem facit circumjecta templo & suggestui castrensi munitio, quæ portum tuetur, ut à parte oppiduli Boreali, portam Turris castrensis. E suggestu vim minantur tormenta undecim, duæ æneæ, novem ferreæ. Est & alia turris quadrata, ad Boreale ostium, quæ aditus tribus machinis ferreis propugnat. Paraybam defendunt Arces, Margareta, omni munitionum genere, fossa, vallo, lorica validissima, quatuordecim machinis æneis in hostem ferox, ferreis quadraginta duabus: Restinga, ex arenis exfurgens, palis septa, machinis æneis quatuor, ferreis duabus in hostem instructa: S. Antonii Arx Borealis, mari ferè absorpta, in Turrem terrestrem septo & machinis suis tutam transiit. Fredericopoli Franciscanorum monasterium vallo cinctum pro Arce est, quam munitiones semilunares roborant, fossæ, sepes, & machinæ decem. Est & Turris hic castrensis ad portus securitatem. In Fluminis Grandis præfectura Arx Ceuliana mari imminet, munitissima situ & opere, & machinis decem æneis, sedecim ferreis. Hæ Borealis Brasiliæ Arces. Ad Australe Reciffæ latus, primum occurrit promontorium Augustinianum, ubi Arx Duffii portum asserit machinis sex, cui adversus subitos hostium assultus, Castellum Domburgicum prætenditur. In portus aditu ad montis pedem suggestus est lapideus, è marmore, machinis tribus vim arcens, & impediendo navium accessu peridoneus. à tergo is patet, nec enim ea parte illum claudas, ob montes hinc inde præaltos, quibus proximè adjacet. Portum Calvum, voce ominosa *Boni successus*, quod Arci nomen, tutamur. in fastigio montis posita, quadraginta pedum altitudine eaque præcipiti assurgit. robur addunt fossa, sepes, lorica, machinæque septem æneæ, præter ferream unam & quas lapideas vocant, duas. Arx Mauritia Flum. Francisci trajectum propugnat, in monte alto & acclivi exstructa, quinque vel sex ab Oceano miliaribus, ad ripam fluminis Septentrionalem. ab uno solummodo latere ad eam aditus. propugnaculis quinque, tormentis ex ære fufili septem valida, planitiem circumjectam, per æstivos menses aquis restagnantibus mersam, suæ potestatis putat.

In Armamentariis apparatus bellicus reliquus hic est: pul-

M m

veris

Civitas Schoppia.

Turres castrenses.

I V

In Parayba.

Margareta.

Restinga.

S. Antonii Arx.

Frederica civitas.

V

In Fluminis Grandis Præf. Arx Ceuliana.

V I

In promontorio Augustiniano.

Arx Duffii.

Castellum Domburgicum.

V II

In Portu Calvo.

Arx Boni Successus.

V III

Ad Flum. S. Francisci.

Arx Mauritia.

Armorum in Armamentariis Induculus.

veris pyrii pondo sexaginta septem millia. Fistulæ, (quas musquettas vocant) quinquaginta. glandium plumbearum libræ millies sexaginta. funium, ad accendendum pulverem, libræ millies triginta sex. Balthei, è quibus capsulæ pulveris promæcundæ dependent, ducenti. fistulæ minores, sive sclopi in equitum usus duodecim. filices pyritæ millies quinque. navales fistulæ in nauticorum usus quadraginta. ut & acinaces sedecim, bipennes octo, secures equestres centum & nonaginta novem. manuariæ mille & quadringentæ. falces silvaticæ centum. vehicula vehendis glebis octoaginta. vectes obferendis portis tres. pendulæ quadraginta. pilæ majores mille & sexcentæ, disparis ponderis decies mille, trecentæ & quinquaginta. secures quinquaginta. ferræ difformes cx. terebræ x. Aliorum utensilium militarium inopes sumus, qualia sunt fistulæ aut bombardæ longiores, hastæ, falcati enses, tubæ, ligones, tympana, secures majores, mallei, matriculæ fundendis è plumbo glandibus, asseres, ad purgandos gladios requisita, clavi omnium generum, limæ, aliaque. quæ postulata toties sefellere expectationem, & collapsas hic illic arces operaque invalida spectari, in causa sunt. Cibarium penuria major, ut famis certissimæ metum reliquerim meis, nisi succurratis ocyus. Erogatæ singulis ex mandato vestro pecuniæ in victum fuere, pro muneris dignitate. sed parcius transmissio commeatu, demensa ista dari ultrà non potuere. ut pecunias ex mercatu Nigritarum & Ingeniorum redditibus profectas, impendi necesse fuerit. Harum quoque defectu velut ad incitas redacti, ærisque in loculis, eduliorum in conditoriis indigi, indigenis severè, capitis pœna, imperatum, uti farinam pecorumque quantum satis, alendis civibus ac præfidiariis in urbem apportarent, datæque in fidem syngraphæ fuere, quas postmodum ære redimerent. Sic NECESSITAS necessitatem trudit & rigida imperia extorquet tyrannus gula. Vix dixerim, quantis damnis hæc annonæ penuria Societatis æraria multaverit. quorum annuos redditus è vectigalibus & tributis sola devoravit esuritio. expositis summo discrimini Arcibus, quarum tutelæ, inter istas egestates, impares eramus. Profectò salutem publicam hostium potius negligentia, quàm curæ nostræ

*Cibarium
penuria.*

nostræ imputare habemus. neque enim constat militi animus, languente corpore. nec validiore telo manibus tela excutias, quàm fame. FRVSTRA viros volumus, quos hominum forte vivere non patimur. Fallit D. D. vestras proven-tus domestici persuasio, ut qui tantæ multitudini non sufficit. Fallunt eduliorum missitationes per mercatores, quæ in Inge-niis magnis preciis distrahi solent & in locis mediterraneis. adhæc incertæ expectationis sunt, quia arbitrariæ.

Militarium cohortium aliæ in præfidiis Arcium habentur, Milita-
rium cen-
sus, per
Brasiliam. aliæ per pagos distributæ agunt, ob faciliorem victum, & in-certum, quâ littorum parte, classis Hispanicæ appulsum, etiam adversus hostium in fines nostros irruptiones. Arcem Mauri-tiam ad ripam S. Francisci quingenti & quadraginta armato-rum insidère, signis ducibusque distincti. Alagoas ducenti & nonaginta tres. Camarigibam & Portum Calvum quadringenti & octuaginta. Serinhæmum ducenti & quinquaginta, supra quingentos. Pojucam septuaginta quinque. Panterræ molen-dinum septuaginta novem, Promontorium S. Antonii ducenti & quadraginta. Arcem Duffiam centum & septuaginta. S. Amari territorium centum & septuaginta. Moribecam cen-tum & septuaginta quinque. S. Laurentii pagum quadringenti & viginti duo. Arcem Principis Guilielmi in Afagodis du-centi sexaginta tres. Frederici Henrici ducenti & triginta. Insulam Vazii cohors prætoria. Ernesti arcem centum & octuageni. Reciffam ducenti & septuaginta septem. Bruno-niam arcem centum viginti quinque. Olindam centum nona-ginta tres. Iguarazam nonaginta tres. Orangiam arcem cen-tum & octuaginta duo. Gojanam centum & sexaginta quin-que. Fredericopolim centum & unus. Margaretam trecenti & sexaginta. Ceulianum Castrum octuaginta octo. Ad has copias à meo discessu accessere è Zelandia, in supplementa missi, centum quinquageni. è Boreali Hollandia sexageni sex. Ut militum numerus omnis sit sex millium, centum & octoa-ginta. At Siaram dilecti è copiis milites quadraginta tuentur. Instruētis munitisque hac militum manu arcibus, nihil reli-quum, vel ad invadendum hostem, vel ad defendenda cur-soriis copiis adversus classem Hispaniensem Brasiliæ littora.

Sanè, nisi hanc diminuisset fatalis calamitas, patuiffemus hosti vim facere aggresso. Nam quo tempore hanc oram præter-
 vecta Bahiam subiit, non is nobis erat militum numerus, sed
 facta accessio adventu legionis Artifokianæ. Hosti erant
 millies ter, quos recenti appulsu ex Hispania advexerat. con-
 scripti insuper in Sanctorum Sinu septingenti. quibus acces-
 suri erant bis mille, quos Banjola Comes ducebat, & Brafi-
 lianæ gentis mille. Adhæc spes illi erat, fore, ut inter nos ha-
 bitantium bina millia exuta fide Hispanis se adderent. Qui-
 bus certè copiis pares non eramus, utcunque, contracto &
 corrafo undique milite, opposuiffemus audaciam. Nostrorum
 numerum, ut belli mos, auximus mendacio, comprimendis
 seditiosorum, si quid moliri animus esset, ausibus, & terren-
 do famæ strepitu, quo bella constant, hoste. Verùm ex quo
 in Sinum devenit, nihil tanto apparatu dignum edidit. So-
 lum Vidalium & Magalhainfium duces cum modico agmine in
 pagos Brasilianorum immisit, sparsis litteris, quibus Comitem
 Torrensem, Sinus Sanctorum Governatorem prædicabant, ani-
 mosque impelli faciles infirmabant. Etiamnum circa Vergeas
 & Moribecam oberrant, & quia occultis viis de die, noctu
 notioribus vadunt, vix deprehendi possunt. id unum negotii
 habent, quod pecunias Ingeniorum dominis extorqueant,
 obvium quodcunque diripiant, milites nostros palantes armis
 exuant. at vetitum sibi asseverant, incendiis sævire in arundi-
 num plantaria & vastitatem facere. Vagantur quoque passim,
 nulla Regis fide aut stipendio obnoxii, populatores Mulatæ &
 Nigritæ, magnisque dispendiis affligunt incolam, ipsi latebra-
 rum sciti & elabi docti. Navium majorum & minorum, quas
 Brasiliæ portus, Sinus, littora habent, nomina, ut & nautico-
 rum numerum syllabi exhibent. Vt sua Brasiliæ securitas, So-
 cietati utilitas, Reipubl. omni decus perpetua sint, necessum
 fuerit absque cunctatione mitti naves & nauticos, arma &
 commeatum, militem & vestimenta. quæ cuncta asserendis
 imperiis faciunt. omnium egeni, desiderii omnia complecti-
 mur. nec sperari victoria possit, vel navalis vel terrestris,
 absque istis adminiculis. inermes vecordes, armati audentio-
 res sumus. Quantum æris sit debiti, quantum in Officiales
 expensi,

*Navium
census.*

expensi, docent rationaria. Vberiore longè præsentis anni, quàm elapsi fuit, messem exspectamus. Illud querelis inferam, navium plurimas invalidas & quassas non ferre pelagus; eas, quas mittitis, statim ab appulsu commeatus egere. quem ipsæ copiosum, recens è patria missæ, advexisse debebant; alias, ob navalium sociorum inopiam, militis nostri egere, ad navales operas. Nondum omnia dixi. ambulat malè vestitus miles, vix adversus pudorem amictus. Et licet horridum non aversemur, nec unguentatum poscamus; at honestius tectum velimus. cum non ab armis solum decôrîs, sed & ab habitu & cultu corporis, animos fumat. Quamobrem ex honore & re fuerit Societatis, si vestes & fomenta istiusmodi elargiatur ipsa. cum precia, non absque lucro, stipendiis decîdere promptum sit. Nec ægrè ferunt Martis filii, istud fieri, cum stipendii integri solidique compotes facti, tantæ felicitati impares sint, & ocii fortunæque prodigi popinis ac comeffationibus æra inertes deterant; vel victâ, ut putant, paupertate, in patriam ad suos abituriant. At omnium maximè infestam Bahiam experimur, ut unguem, in benè habito corpore. terras grassatoribus, maria navigiis tenet. quod facilè ipsi, ob portus & Sinus ubique obvios. ut, stante hac Carthagine, nulla sit futura nobis à bello requies. Hic colophon addendus tot triumphis. hoc Caci antrum & maleferiatorum latibulum expugnandum Sociis. hîc laborum apex fuerit & summa. Verùm ista aufuri magnis adjumentis egent. neque enim fortunæ solum beneficio juvantur, qui pugnant, sed manu & robore. Ad ejus expugnationem, opus exercitu millium quinque, probatæ militiæ & fiducia. Hos hîc in Belgio scribi suaferim, & ab armis idoneis instructos transmitti, ut addi illis possint Brasiliensis militiæ & locorum istic gnari. Quo verò terrorem mari quoque circumferamus, naves requisiverim majores octodecim totidemque Liburnicas, navalibus fociis armisque validas. Has in Brasiliæ littoribus stare cupiam, sub Autumni initium, ut mensibus Martio & Aprili, quibus quies est castris, ob perpetuos imbres, vel sacchara in patriam transvehant, vel in Occidente fortunam insigni aliquo facinore demereantur. Etiam minorum navigiorum egemus, lembo-

*Querela
de malè
instructis
navibus.*

*De malè
vestito
militi.*

De Bahiâ.

*De mino-
ribus na-
vigis.*

rum, scapharum, vectoriarum, onerandis & exonerandis majoribus. quæ annorum plurium decursu attritæ, luxatæ, fractæ, vel merfæ etiam casu, periere. Ærarii ea est inopia, ut nisi præsentissimis pecuniis refocilletur, rationum metuenda sit conturbatio. Sacchara, nisi præsentario ære, vendere detrectant Ingeniorum Domini. veriti, ne adventu classis Hispanicæ migrandum sit emptoribus Belgis, & sic peritura sint debiti nomina. Hæc ferè summa illorum est, quæ promptus consilii animique Duffius, apud Potentissimos Ordines, Principem Auriacum, & XIX-viros scripto exposuit.

Verùm antequam turbata magnis Classibus maria & celeberrimos navales conflictus referam, libet amœnioris argumenti narratione edulcare lectorem, illorum exemplo, qui in mensis ferinæ vervecinam interponunt & solidioribus ferculis bellaria. Fuit olim & est etiamnum erectioribus Ducibus & Principibus hoc studium, non solum claris in hostem facinoribus bellisque extendere gloriam, verùm etiam illa ipsa belli tempora honesto otio diffindere & Operum illustrium ostentatione magnificentiam explicare. Fecit idem Naffovius, & prorogato imperio, inter tot negotiorum onera, primùm condendo sibi Palatio, inde & Pontibus duobus occupari voluit. illo in suos magis usus, his in publica commoda. Iniquus in Superiores sit oportet, qui dignationis fulgore & stirpis magnitudine supra vulgarem sortem positus, spiramentum aliquod laborum & delectamenta invidet. ea præsertim, quæ ab augustiore domo, à viridariorum amœnitate, ab arborum, herbarum, picturarum multiplici elegantia petuntur. Habuit Roma architectos, habuit agricolas Orbis victores. quorum manus una in agris & villis fuit, altera in castris & vallis. Curios innuo & Augustos, Fabricios & Lucullos, Pompejos & Marcellos. Et sanè solet ædificiorum splendor & apud cives domi & apud exteros, maximè hostes, potentiæ speciem præbere. ut apud Thucydidem differit Alcibiades. Nec refert, dignitatem ornari domo, modò non ex domo tota dignitas quærat, & magis domus domino, quàm hic illa honestetur. Secus lapides saxaque, signa, aulæa & omnia potius, quàm seipsos visendos efficiunt. nec divitiæ ipsis in decus,

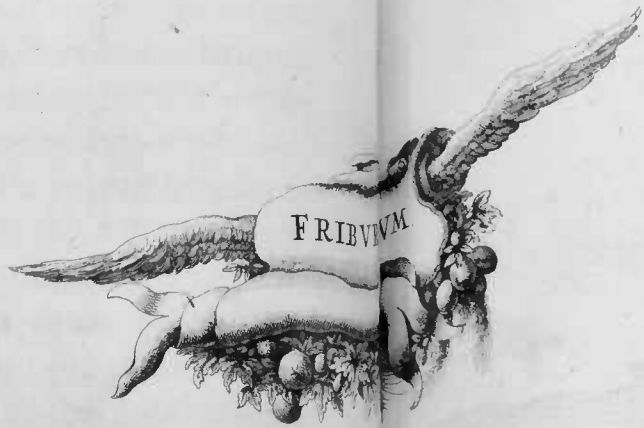
Thucyd.
lib. 10.

decus, sed opprobrium fulgent. Erat eâ terrarum parte, quam Antonii Vazii insulam vocant, à pristini possessoris nomine, area, ingensque fundi spacium, Ernesti arcem inter & Triangularem, fluminibus duobus, Capivaribi (appellatio à Capivaris amphibiis porcis est, quorum frequens in hoc flumine captura,) & Biberibi interceptum. planities horrida, inculta, nullis arboribus, nullo frutice induta, sordebat situ. In uiteriore Capivaribi ripa collis eminebat, nociturus urbi per belli tempora, ut quæ nullo hac parte cinctâ vallo, hostium injuriis oportuna patebat. Non semel Supremi Concilii Senatoribus id consilii dederat Comes, ut vallo Arces istas tutandæ Areæ committerent. at non persuaserat, ob grandiores sumtus. Quos cavere, cum usus est, frugalium quidem est & mercantium, sed non imperia in hostico parantium. Visum nihilominus Comiti, ne nuda Area objectaretur hostili offensæ, arborum consitione obumbratam oculis eripere. tum, ut ab earum fructibus civis milesque, duris temporibus, alimenta solatiaque caperent, tum ut securior esset habitantibus ista statio. Etenim fuere tempora, quibus negato, ob fluvium, in Reciffam aditu, civium trecenti ultra fluvium progressi, carpendis malis aureis, ad internecionem penè cæsi, necessitatem domesticæ annonæ serò discerent. Quare, ne gravis esset ærario Nassovius, nec minùs consuleret publico, mercatus suo ære fundum hunc fuit. quem non amœnitati solum, sed & suæ & suorum valetudini simul ac securitati dicaret. Hæc tunc otia placuere à negotiis publicis fessò. Hac rusticatione vacivas horas distrinxit optimus Imperator. ut quoties Reip. non liceret, naturæ contemplationi vacaret, & post belli strepitus, de bello hac in pacis sede cogitaret. Et sanè processere feliciter operæ, & peractus labor admirationi spectatoribus fuit & voluptati. Id, quod olim subsecundariis temporibus agebat Diocletianus Imperator, ipse areolos in horto partitus culturæque & arborum plantationibus vacans. Ædificatum eâ curâ à Comite fuit, ut spectata salubritas fuerit, curatâ tranquillitas, parta loco securitas, neque neglecta hortorum amœnitas. Etenim is ordo in digerendis arboribus observatus, ut undique Arcium & Suggestorum tredecim patrocini-

*Nassovius
hortum in
Insula Vazii
condidit.*

*Hæc confecta
fuere
P. 1. CID ID
C XXXIX
& sequentibus.*

nio tuta essent viridaria. Surgebant Cociaë spectabili serie septingentæ, proceriores aliæ, aliæ humiliores, quarum quædam caudicem attollebant quinquaginta, quædam quadraginta, quædam triginta pedum altitudine, priusquam ramorum attingeret divergia. Has, cum transferri non posse omnium esset opinio, scitè effossas, petoritis, trium quatuorve miliarium spatio, vectari & pontonibus trans fluvios deportari in Insulam iussit. translatas, non labore solum sed & ingenio, excepit amica tellus, eaque fecunditate, præter omnium spem, implevit annosas arbores, ut primo ab infitione anno, mira nascendi aviditate, fructus dederint copiosissimos. Iam septuagenariæ & octogenariæ erant, veterique proverbio fidem imminuere, Arbores annosas non esse transferendas. Illud singulare, è singulis tantum fructuum provenisse, ut octo imperiales valerent. Post Cocias, suus locus erat ducentis & quinquaginta duabus Aurantiis, præter sexcentas, quæ aliæ aliis decenter junctæ, pro sepimento erant, & fructuum colore, sapore, odore, delicias tot sensibus faciebant. Erant, limonum grandiorum feraces, numero quinquaginta & octo. quæ citria dulcia ferrent, octodecim. quæ granata aut mala punica octoaginta. quæ ficus, sexaginta sex. Adhæc ignotæ terris nostris Papajæ, Mammaæ, Ienepapæ, Mangaræ, Calabassæ, Acajoufiæ, Ovafiæ, Palmæ, Cerasi Brasilianæ, Pyri Punicæ, Aratucæ, Sempervivæ, Bacovæ, five Bananes. Cernere erat Tamarindos, Castaneas, Dactylos quoque five caryotidas, Vineas, singulis trimestribus, maturis uvis graves, herbas, frutices, humi nascentes fructus, legumina, aliaque horticorum decora, ad Medicorum & Chirurgorum usus. Is plerisque dictarum arborum genius est, ut toto anni decursu & florem & maturos fructus, juxta immaturos, ostentent. quasi una eademque arbor, alia atque alia sui parte, pueritiam, adolescentiam & virilem ætatem ageret, herbescens, adolescens, adulta. His successibus, hac naturæ benignitate lætior Nassovius, cum jam Reciffam omnem absconderet eminus spectanti hoc Arboricetum, subiit animum voluptas condendi hinc Palatii & Prætoris domus. cum dignè habitare ament Heroicæ & Dictatoris animæ, & à multitudine non dignitate solum & habi-

A. Fluvius Bibaribi
 B. Friburgum Palatium Comitis
 C. Stabulum

D. Arboretum ex Cereis, Arborum generibus.
 E. Porta Palatii
 F. Castrum Ernesti

G. Coenobium.
 H. Castrum waerdenburchy siue Triangulare.
 I. Curia Supremi Senatus

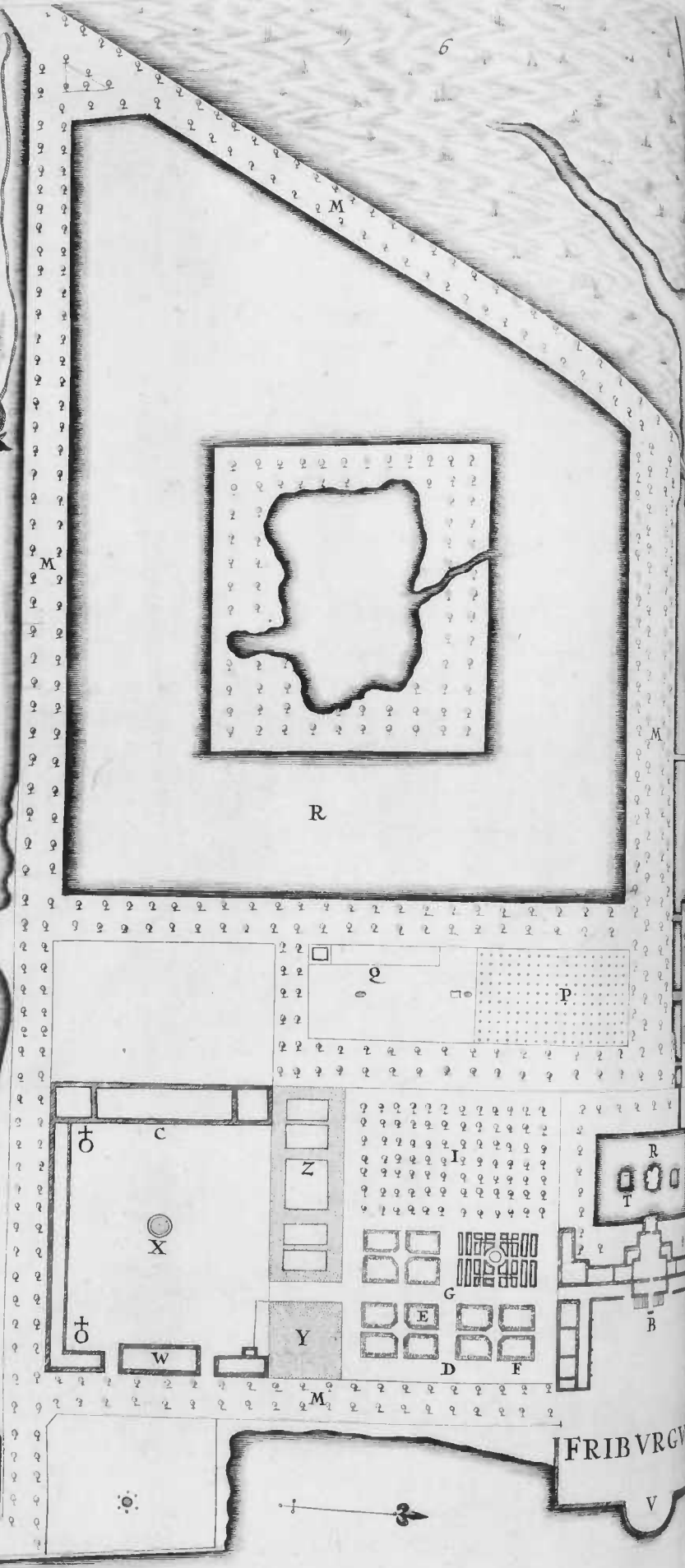
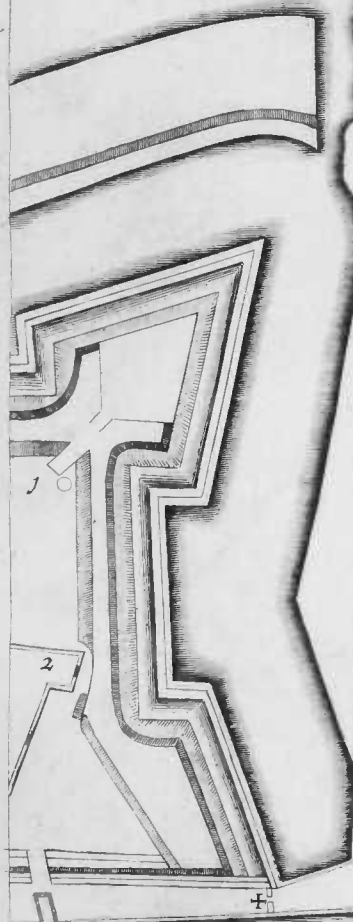
E. Post.

habitu, sed & domicilio discerni. Nam, quam illi Domum destinaverant Societatis primores, ruinam minabatur; nec sine maximis impendiis nova decora admittebat. Palatio, (FRIBURGO illi nomen, tanquam libertatis Arci) turres erant duæ sublimiores, in Viridarii medietate, sex septemve miliarium intervallo è mari spectabiles. quæ pro Pharis sunt navigantibus. Ea, quæ lucernam ignesque è sublimi fastigio protendit, id officii præstat nautis, ut conspirantibus in navigantium oculis Castellæ littoralis angulo & hac ipsa Turri, certam tutamque monstret portus subitionem. Ex his desuper spectanti, hinc Continentis plana, inde longè latèque maria patent & adventantes è longinquo rates aperiunt. excubiis idoneæ & specularis de die prædonibus, hac quoque utilitate structuræ elegantiam & necessitatem commendant. Ipsi Palatio prætenditur Suggestus militaris, velut ex ipso emergens flumine, marmoreus totus, & machinarum decem capax, ad fluminis securitatem. Nec silentio præterierim, in hoc Viridario puteos dari, trium aut paulo plus virgarum nostratium intervallo à fluminibus remotos. qui falsis aquis circumfusi, dulcis aquæ copiam incolis præbent. five soli obnixa firmitas falsas aquas arceat: five percolatæ per terram, falsedinem exuant: five altiore, quàm est fluminum, vado scaturiant. maximus istorum usus, cum per hostes circumjectos dulces latices foris peti nequeunt. at quod magis mirere, longius à littore in mediterraneis, puteos invenias, falsis aquis dissimiles. Idem Hortus piscinas habet amplissimas tres, omni piscium genere instructissimas, præsentissima civium, deficiente annonâ, solatia. Primo trimestri, ex quo effossa fuere vivaria, tam copiosa piscium captura fuit, ut vix tres scaphæ ad vecturam suffecerint, præter eos, quos militum desideriiis indulgit Comitum liberalitas. Sunt & aliæ, in collimitio horti, piscinæ, in ipso flumine, sepimentis inclusæ. quæ, æstuante mari, ingentem piscium vim suppeditant. non semel accidit, ex una capturâ rediisse ad dominos florenos centum, ubere satis quæstu. Fulget nitetque etiamnum Friburgum, Insulæ Vazianæ præsidium, civium delictum & voluptas, Nassoviarum magnitudinis in alio Orbe perenne monumentum. Vtique mirum, quàm

*Friburgum
duas
turris
conspicuum.*

1. Castrum Ernesti
2. Monasterium
3. Terræ, quas Mare intumescens inundat.
4. Fl. Capibaribi
5. Piscaturæ locus
6. Alluvies terre refluxu maris sicca

3

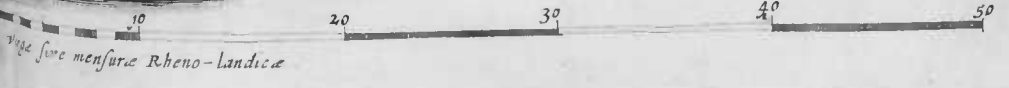

F R I B U R G I

A

5

- A. Fl. Bibaribi
- B. FRIBURGVM Aula Comitis.
- C. Stabulum 24 ex ordine equorum
- D. Horti et Plantaria
- E. Viridaria et herbaceorum horti.
- F. Sepimenta à citrys et limonibus
- G. Porticus vitifera.
- H. Porticus à Granatis.
- I. Hortus malorum Aurantium, limonum et citreorum
- K. Hortus ficus aliasque arbores habens.
- L. Domus Hortulani
- M. Ambulacra à Cocys arboribus
- N. Opus coronarum fruticibus confitum.
- O. Sphæristerium
- P. Hortus arborum, quas Bachovens vocant
- Q. Gallinarium.
- R. vivaria
- S. Mons Cuniculorum.
- T. Sedes olorina.
- V. Suggestus lapideus.
- W. vetus columbarium.
- X. Patcus in usum stabuli.
- Y. Campus siccandis linteis.
- Z. Hortus olerum.
- †. Aditus sive ingressus Friburgianæ Aulæ.
- ⊙. Hospitium Nigritarum.

habitu, sed & domicilio discerni. Nam, quam illi Domum destinaverant Societatis primores, ruinam minabatur; nec sine maximis impendiis nova decora admittebat. Palatio, (FRIBURGO illi nomen, tanquam libertatis Arci) turres erant duæ sublimiores, in Viridarii meditullio, sex septemve miliarium intervallo è mari spectabiles. quæ pro Pharis sunt navigantibus. Ea, quæ lucernam ignesque è sublimi fastigio protendit, id officii præstat nautis, ut conspirantibus in navigantium oculis Castellum littoralis angulo & hac ipsa Turri, certam tutamque monstrat portus subitionem. Ex his desuper spectanti, hinc Continentis plana, inde longè latèque maria patent & adventantes è longinquo rates aperiunt. excubiis idoneæ & specularis de die prædonibus, hac quoque utilitate structuræ elegantiam & necessitatem commendant. Ipsi Palatio prætenditur Suggestus militaris, velut ex ipso emergens flumine, marmoreus totus, & machinarum decem capax, ad fluminis securitatem. Nec silentio præterierim, in hoc Viridario puteos dari, trium aut paulo plus virgarum nostratium intervallo à fluminibus remotos. qui falsis aquis circumfusi, dulcis aquæ copiam incolis præbent. sive soli obnixa firmitas falsas aquas arceat: sive percolatæ per terram, falsedinem exuant: sive altiore, quàm est fluminum, vado scaturiant. maximus istorum usus, cum per hostes circumjectos dulces latices foris peti nequeunt. at quod magis mirere, longius à littore in mediterraneis, puteos invenias, falsis aquis dissimiles. Idem Hortus piscinas habet amplissimas tres, omni piscium genere instructissimas, præsentissima civium, deficiente annona, solatia. Primo trimestri, ex quo effossa fuere vivaria, tam copiosa piscium captura fuit, ut vix tres scaphæ ad vecturam suffecerint, præter eos, quos militum desiderii indulgit Comitis liberalitas. Sunt & aliæ, in collimitio horti, piscinæ, in ipso flumine, sepimentis inclusæ. quæ, æstuante mari, ingentem piscium vim suppeditant. non semel accidit, ex una capturâ rediisse ad dominos florenos centum, ubere satis quæstu. Fulget nitetque etiamnum Friburgum, Insulæ Vazianæ præsidium, civium delictum & voluptas, Nassovix magnitudinis in alio Orbe perenne monumentum. Vtique mirum, quàm

*Friburgum
duas
turris
conspicuum.*

hæ structuræ & ædificia Lusitanorum fiduciam labefactaverint, nostrorum verò auxerint, benè de imperii hujus statu opinantium. quem tantis impensis & quidem suis illustratum iret Nassovius. Etenim DESPERANTIBVS publici negligentia subit, & quam fato suo affinem ac perdendam conjectant rempub. perdi absque cura sinunt. Quos dejecerat de classis Hispanicæ adventu concepta trepidatio, metum proscripere, ædificante Nassovio, ut cujus jam maximè interesset, ne quid Brasilia detrimenti caperet. Alacrius ex eo molarum fabricis, taleisque tum sacchariferis, tum Mandiocæ inhumandis, incubitum fuit. erigente omnium spes & nequaquam de Rep. desperante Imperatore. cui, ob hoc, ut Varroni olim Romana, nostra quoque gratias debet Respublica.

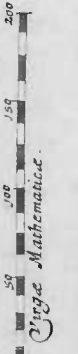
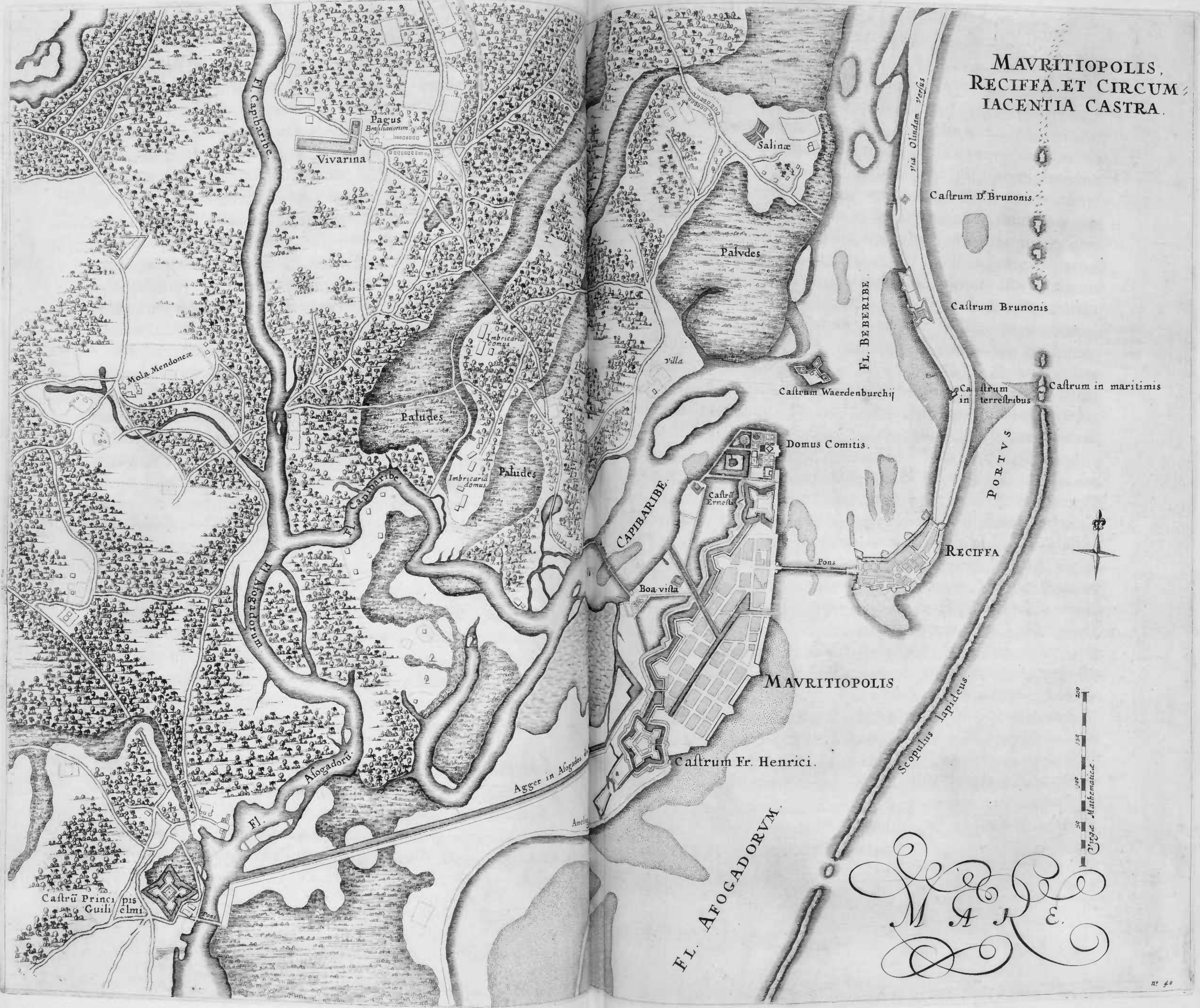
*Urbem
Mauritiam à suo
nomine
condit.*

Insulam Antonii Vazii, Frederici castro quinquangulari, vallo annexuit. quod spacium omne stagnis interfusis & arbutis horrebat, ut supra humanam fidem fuerit, urbem illic condi posse. At nunc conditam esse, Nassovii industriâ, oculati credimus. utpote cui ingenium & audacia erat, etiam quæ natura prohibuisset, per artem & labores tentare. Plateis suis & aquæ ductibus, urbium more, distincta, ædificiis speciosis & à mercium conditoriis instructa habitatur. Illi publica Supremi Concilii, Prætoris & Scabinorum authoritate, MAURITIÆ inditum nomen, uti Alexandria ab Alexandro, Constantinopoli à Constantino, Coloniae ab Agrippinâ conditoribus. Illud à pietate fuit, quod condito in ea templo illustriore, Societatis, privatorum civium & Comitum largitione, Deo urbis primordia, studia fortunæque populi consecraverint. Hæc cis fluvium Capiivaribi magnificentiam Comitum loquuntur. ut & BOA-VISTA, quasi dicas, domus *Boni visus*, ob situs amœnitatem. nec enim alibi voluptates, cum vacaret, & quoties expediret, hîc præconcepta magnorum ausuum argumenta fuere.

*Etiam
Pontes
duos.*

Pontes insuper posuit duos, unum Reciffam inter & Mauritiam, alterum, quo fluvium Capiivaribi intravit, Mauritiam inter & Continentem. Nec enim à Veterum militia abludimus, cum & duobus pontibus in Galliis Ararim, in Germania Rhenum intraverit Cæsar, Danubium Trajanus Imperator.

MAVRITIOPOLIS,
RECIFFA. ET CIRCUM-
JACENTIA CASTRA.

MARE

tor. Cauffæ hæ fuere. Regnante Hispaniarum Rege, cum Brafilæ imperium teneret Præfectus Albuquerque, deliberatum sæpè, num expediret Olindam longius à portu marisque aditu remotam, negligi, incolasque in Reciffam & Vazii infulam transferri. cui fini Insulam necti Reciffæ perutile foret. cum & fluminum circumlabentium oportunitate & Oceani appulfu invicta hæc loca crederentur. Verùm, five imperitia militaris architecturæ & muniendarum arcium, rem tantam aggredi timentibus, five amœnitate civitatis Olindæ abreptis, hæfere ufque confilia, nec eventum fortita fuere. Diffuadebant Lufitani, quibus ifta terrarum connexio impossibilis videbatur, ob fluminis & æftus marini violentiam. Horum opinioni accedere Architecti peritiores, ex Hispaniis accerfiti. Verùm, ex quo rerum hic potiri cœperunt terrarum & aquarum subactores Belgæ, & belli sedem eligi Reciffam placuit ac Vazii Insulam, patuit excidio suo pulcherrima Olinda, & veluti fatis damnata, flebilis apparuit. Dejecta, non belli furore, fed confilio, ædes, monasteria, Tempia, ruinæ fuæ illachrymavere. Nec sacrilegia hæc, uti Phocensium in templum Delphicum furores, visa nostris, fed translatio sacrorum fuere: mirantibus quamvis & Barbaris & Pontificiis, talia admittere ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus formata, & de divino cultu persuasiffima. Belgæ, quibus omnis locus æquè adorationi idoneus facerque habetur, non impietatem hoc omne, fed prudentiam interpretabantur. ut qui Novæ urbi sacrisque suis securitate majori consultum cupiebant, nec in Deum (abfit) esse injurii, fed tutius eundem & utilius venerari. Nec tamen non, ut homines fumus & pulchro afficimur, miserari urbis angustæ vastationem poterant ipsi, qui vastabant; subrutis ex alto & deturbatis ædium sacrarum & profanarum, publicarum & privatarum fastigiis. quæ Solis vespertini radiis, gratiffimo adfpectu, verberabantur. Et nunc si videas, collapsa jures Pergama, aut subversæ Carthaginis aut Persepolis rudera fœdo situ jacere. ADEÒ nihil in humanis stabile permanensque finit vel inquiet ratio vel belli rabies, ut ne faxis quidem & Capitolis & surgentibus in cœlum Basilicis, sua fit perpetuitas

*Destructio
pulcherrime
urbis
Olindæ.*

Ex ruderibus Olindæ nascitur Mauritiopolis.

lib. v.

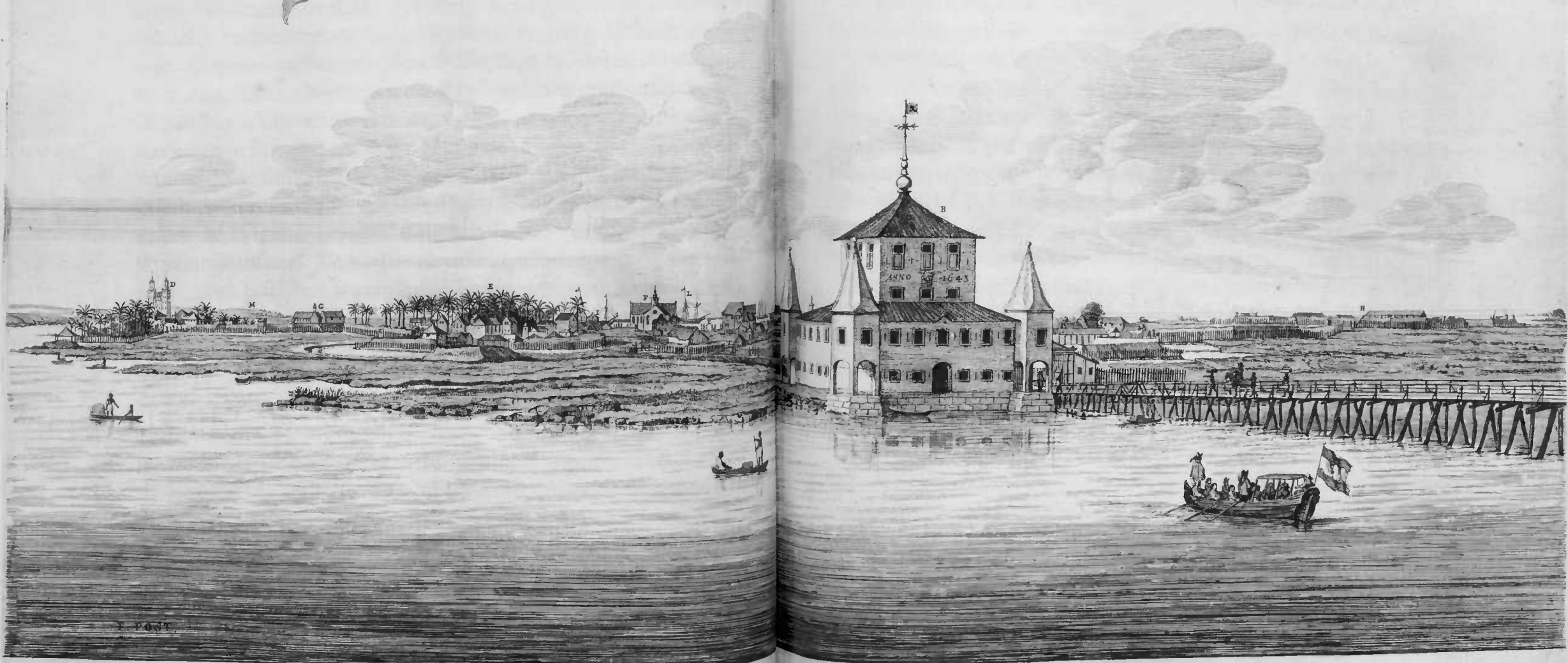
& quies. Magnæ Urbis reliquias & rudera precio venalia in Reciffam quisque transtulit, novisque ædificiis aptavit materiam. ut abolita matre Olindâ, superesset à ruderibus, licet dispari vultu, filia *Mauritiopolis*. Non defuerunt, opinor, tantæ calamitatis authoribus causæ, cur subverti Olindam placuerit. ne fortè latibulo esset hostibus, aut quia multo milite custodiri vallisque muniri oportuit. Secus parcere solent pietas & humanitas iis rebus, quæ ad bellum faciendum non multum habent virium. Polybius certè rabiosorum esse ait, ea perdere, quæ nec hostem perdita diminuunt, nec peridenti emolumento sunt. Et laudat Marcellum Cicerò Verrina II. quod ædificiis omnibus Syracusarum publicis & privatis, sacris & profanis sic pepercerit, quasi ad ea defendendâ cum exercitu, non expugnanda venisset. Familiare Græcis & Romanis fuit, intacta servare Deorum delubra, ob rerum divinarum reverentiam. Quo magis à Christianis hoc exigas, licet sententiis opinionibusque ac ritibus majorum diffideant. Sicut IVCVNDVM victis est, ea loca spectare integra, quibus Numen suum colere assueverant; ita victoribus decorum, ea furori eximere, quæ Dei sunt. Hostis oportunitates Reciffæ & Insulæ Vazii edoctus, ob portus & flumina, stratagemate Reciffam antehac tentaverat. illud non nesciens, propter interlabentem fluvium, non posse ex Insula Vazii submitti auxilia, præsertim refugio mari. Littora & propugnacula prætergressus, propè erat, ut incautos occuparet, nisi fortè navalium aliquis arrepta fude præusta, accensam machinam in hostem explosisset. quo strepitu turbatis hostium ordinibus in fugam se dedere. Mauritius, sæpius exploratis Brasiliæ portibus & locis innumeris, ubi appulsus, & in quibus præsidium ac robur, unum hunc defensionis suæ sufficere judicabat, & inaccessibleis inexpugnabilemque non magno opere reddi posse. Ut talis esset, ponte jungi Insulam Reciffa suavit, quò commodior esset saccharorum in Insulam transvectio. ut quæ non nisi refluyente mari transferri poterant. nec sine noxa, utpote ab aquis sæpe & fluctuum adspergine tacta. Erat adhæc trajectus per lintres periculi plenus, quos non semel vectorum pondere & frequentia, vel ventorum verberare mergi contigit. quin & abstinendum

Rationes propter quas Insulam Reciffæ jungi placuit.

nendum sæpè à trajectu fuit, ob procellosum mare, & turbata tempestatibus ostia, & iniquiorem æstum. Quæ suaferat frequenter, tandem persuasit, decretumque ponte sterni fluvium. Operis fabricam locavére Senatores bis centum & quadraginta floren. millibus. Architectus opus orsus & suorum operas gnaviter urgens, exstructis è lapide columnis pluribus, ad fluminis alveum processerat, ubi maxima profunditas. quæ remisso mari pedum adhuc Mathematicorum undecimprehendebatur. Tunc diffusus sibi, diffusus arti, destinata exequi desperabat. naturam arte validiorem fassus, nec tentanda prudentibus factu impossibilia: vix divina ope posse id perfici: è profundo attollendas moles in maximam altitudinem; non quietem fluminis impetuosi lapsus, non Oceanum dare. qui quò arctius stringeretur, acrius fureret. Fluvium præcipitem admodum & violentum ac nonnunquam imbrium mole comitatum, ripas longius submovere, & ubi angustior est, ibidem ferocem esse & vorticosum. Quæ profectò cuncta præmeditatum antè Architectum fuisse oportuit. Inhibendo operi ii frigidam suffundere, quos metus incefferat, nec vanus, ne jacto ponte transmigrarent è Reciffa in Insulam amœniores plures. unde precia ædium in Reciffa imminuerentur. Querulæ adhæc Belgarum litteræ, ejus Operis autorem Comitem loquebantur, & tantorum sumptuum laborem publico periisse: absorpta aquis, inutili studio, centum florenûm millia; interrupta opera, semipendulum pontem, columnas tot exprobrare vana aggressis. Ità non sine specie queri videbantur, QUI PRIVATIS rationibus affuefacti, res imperio dignas & utiles eodem pede metiri consueverunt. nescientes Principum diversam esse fortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Mauritius honoris sui interesse arbitratus, audere se, quod non perficiat, & infirmi esse ingenii, unius desperatione summæ rei diffidere, manum operi admovit, & suo ære congesta undique materiâ, non lapide, sed lignis, pontis reliqua fulcire occœpit. Excisæ è silvis arbores, ex arboribus trabes fuere, pedum quadraginta & quinquaginta longitudine, ob duritiem aquis impenetrabiles, quas pontis sublicas & fulcra esse voluit, fundoque fistucarum

*Reciffam
Insula
ponte jun-
git Nassovius.*

opera defigi, ad pedes duodecim, alias ad perpendicularum directas, alias obliquas, ut flumini obsequerentur. Accendit alacritatem fabricantium alacritas Comitis. nec segnes videri voluere, ipso hortante & instigante, operasque singulis partiente, ea industria, ne alter alteri impedimento esset. Bimestri labore consummatum opus fuit, totusque pons, in multas decempedas excurrens, hominibus, curribus, equis, viam fecit. Ita NIHIL difficile audenti, juvante industriam pertinacia, hanc labore, hunc facili largaque liberalitate. Absoluto, omnium admiratione, opere, aperuit Senatoribus Comes facti causas. quarum inter primas præcipuasque erant quorundam à Belgio improperia, impensas grandes inutilesque objectantium. delendam hanc sibi culpam agebat, cum non temerè hæc, sed rationibus maximis adductus cœptavisset. Senatores, quod improbaverant infectum, (id enim in magnis fieri assolet) jam successu probavere, & ut pons hic juris esset publici & Societatis proprius petivere. Nec difficulter à Comite id impetratum, hac tamen lege, ut primi diei reditus pauperum essent. Tanta verò, ob rei novitatem, eo die euntium & redeuntium frequentia fuit, ut collectæ pecuniæ summa sexcentorum & viginti florenûm fuerit. Annum vectigal viginti octo floren. millibus divenditum. civis iussus asses duos pro transitione, miles & Nigrita unum, eques quatuor, boum vehiculum septem pendere. Trajectus navalis, qui ante Nassovii adventum, non nisi florenorum centies sex ærario inferebat, adeò sui precio crevit, ut nondum absoluto ponte sexies florenorum mille valuerit. quo sanè opimiore reditu, redimi poterant, in novi pontis experimentum, facti sumptus. Hoc adversus invidiam & calumniam stante, decessere, in Societatis commodum, de mercede condendi operis, quæ ex condicito bis centies mille & quadraginta mille florenûm erat, centies & duodecies mille floreni. Enimverò erogatis in pontis partem lapideis columnis innixam florenis centies mille, in eam quam absolvit Comes subliciam, non nisi vicies & octies mille, in lucro sibi deputare habet Societas, quod à prima mercede reliquum est, florenorum centies & duodecies mille. Nec destitit utilis esse Societati Nassovius, verùm indefessus agendo,

A. Fluvius Capibaribi
 B. Domus Boa vista, siue boni visus
 C. Pons

D. Palatium Eriburgum
 E. Mauritiopolis
 F. Templum Gallicum

G. Castrum Ernesti
 H. Castrum Fred. Henrici.
 I. Reciffa

K. Reciffa lapidosa
 L. Naves portu contentae.
 M. Olinda eminus visa.

do, ut hujus pontis reditus invalescerent, alium adhuc pontem condi fecit, quo fluvijs Capivaribi transfiretur, ut è Con-
 tinente incolæ in Insulam, ex Insula in Reciffam continua & non impedita itione & reditione commearent. Hunc suo
 fundo, quem à Societate mercatus fuerat, superstruxit, ag-
 geribusque muniit, ne superfusæ ripis fluminum aquæ, aut tur-
 gescens Pleniluniis & Noviluniis Oceanus sisterent viatorem.
 Absolutus fuit festinis operis septem hebdomadum spatio.
 Sublicia validè confibulata & fistucis altè depacta, è Bibaraba
 fuere. ligni genus est, in ætates durabile, putrescere nescium.
 longitudo pontis virgarum Mathematicarum LXXXVI fuit.
 Imminet huic Domus ista, ad omnem amoenitatem patens,
 BOA-VISTA. quam suo solo, suo ære inædificavit Comes, hor-
 tis quoque & piscinis delectabilem. Hanc quotquot contem-
 plati fuere, Bajanis in Campanis villas, & Lucullanas in Latio
 posthabebant. Hic naturam matrem congeffisse mortalium
 delinimenta omnia & illecebras ferentioris vitæ perhibebant.
 non alio loco æquè oblectamenta reperiri occupatissimis.
 Hic Nassovius remissior, circumfusus suorum operum adspe-
 ctu, longè à patria & tot cognatorum Comitum & Princi-
 pum terris, transmarina felicitate gaudebat. intuebatur astra,
 nunquam visa Germaniæ suæ. mirabatur aëris clementissimi
 constantiam, & temperatæ zonæ, qua vixerat, intemperiem
 averfabatur. usurpabat oculis prætereuntium Barbarorum &
 Nigritarum adustos vultus. alia arma, alias domos despecta-
 bat. Videbat Corydones & Phyllidas firmis naribus, pandis
 labris, uberibus pendulis ducere armenta & greges Europæis
 diffimiles. aliud volucrum, aliud piscium genus prandenti
 mensas instruebat. Hinc oculos per ea maria circumferebat,
 quæ classibus infidebat; per terras, quas imperio, armis, legi-
 bus afferebat. Hic Bahiæ bellum, prædatoribus pœnas, ad-
 ventanti Classi terrorem, suis otia & commoda meditabatur &
 mandata Societatis prudentibus consiliis temperabat. Brevi-
 ter, cœli, soli, aërisque multiplex beneficium, Rempublicam,
 hostem, Barbaros, Belgas, Fœderatorum decora & emolu-
 menta Boa-vistæ ambitu meditabundus coercerat. Fuit in
 hac Vazii Insula, uti Domus, ita & Cimeliarchium Comitum,

*Alium
pontem
condit, quo
Insulam
Vazii Con-
tinenti
necit.*

*BOA-VI-
STAM
condit.*

in quod venientes ex utraque Indiâ, Æthiopiâ, aliisque regionibus naves, animalia peregrina, plantas, barbarorum supellectilem, vestimenta, armaque in amœnius & rarius Comiti spectaculum conferebant. Sæpè jacturam dominis faciunt operosiores structuræ, & imprudenter facta opera impensas frustrantur. Verùm Boa-vista, non ad oblectationem solum, sed & tutelam Insulæ & Mauritiæ urbis condita, ponti proxima imminebat, & è quatuor turrium speculis balistarum jactu adventantem hostem terrebat.

*Comes ob
appulsum
classis Hi-
spanicæ
munitioni
Arcium
passim in-
vigilat.*

At Nassovius post abitum Artioskii, litibus domesticis, quæ privatum maximè tangebant, expeditus, curas terræ marique circumferebat, & in subitum fortè Classis Hispanæ, quæ in Sinu omnium Sanctorum morabatur, adventum, maritimis arcibus & mediterraneis passim prospiciendum rebatur, ne quæ appelleret Hispanus & incautis superveniret. Paraybam ipse profectus, restaurari munitiones & collapsa propugnacula imperavit, & quicquid ad præfecturæ istius tutelam faciebat, sedulò dispexit. Castellum Margaretæ sudeto munit, ob exsuccas fossas, quas collabentes arenæ, lambentibus & abludentibus sicca aquis, repleverant. Etiam arcem Restingam, quæ portui objicitur, simili sepimento inclusit. At Boreale castrum refecto propugnaculo in turrem castrensem coarctavit & tribus tormentis instructam terribilem fecit oppugnantibus. In Insula Antonii Vazii tria tribunalia erecta in Opere cornuto, portandis machinis. Castellum insuper Araufionense in insula Tamarica, & aliud Ernesti, in insula Antonii Vazii & Principis Henrici ibidem, necnon Principis Guilielmi in Afogadis, itidem ob aquarum penuriam, palis circumdatum defendit, ut & ipsam Reciffæ frontem. Factum id quoque per Herckmannum, ad Caput S. Augustini, ubi Arx Duffiana est, per tribunum Coinum in Portu Calvo, ubi arcem Bonaventuram five Boni Successus imbres vehementiores nimbique abluerant & non uno loco dejecerant. Restituta quoque Olindæ ad Austrum munitio, ne evocatis præsidiis, pateret urbs prædonibus. Facti militum ubique delectus, & sub novis centurionibus, procenturionibus, vexillariis ordinatæ copiæ, ut neque militi duces imperio, neque ducibus

miles

miles benè ordinatus obsequio deesset. Missæ naves aliquot, quæ infidiarentur iis hostium navibus, quæ è fluvio Argenteo & Ianuarii annonam advectare credebantur. Et ne nostros commeatus destitueret, vetitæ evectiones carniû salitarum, laridi, butyri, casei, piscium induratorum, farinae, olei & vini Hispanici. reliqua cibariorum genera concessa iis, qui Ingenia inhabitant, alendis operariis. Accitos circumquaque Brasili-
Insidiatur
hostium
navibus.
Brasilia-
norum
Duces ad
bellum
hortatur.
 norum duces & primores ad belli Societatem apta oratione Nassovius invitavit: *De omnium salute jam agi. pari ultione Barbarum & Belgam, indigenam alienigenamque terreri. hunc ob veteres iras, illum ob defectionem & præbita Belgis auxilia. non gratiæ sibi ab Hispano tantillum, sed certa exitia promitterent: discerent, non offendi reges impune: in exemplum puniendos, qui arma hostibus spreto Rege commodaverint: diffidentiam ipsis salutarem, spem veniæ perniciosam fore; communi se potius fato morituri involverent, quam æternum servirent. Interesse quoque famæ ipsorum ajebat, si rebus dubiis audirent fidi, non suspensi nec mobiles: quamvis Barbari dicerentur Europais, voce horridâ, non tamen se barbaros fide, obsequio & opitulandi studio ostenderent. Servarent, à quibus se servatos scirent, junctisque viribus ruerent in gloriam & defensâ potius Patriæ, quam desertâ laudem domi forisque referrent. Arma vestra animosque militia nostræ assuetos, in expugnandis Povacaonæ & Siaræ Arcibus, in pellendo Banjola, tentata Salvatoris urbe expertus sum. his constantiam & perpetuitatem addite. Enimverò, ut summa loquar, aut nunc depellendus hoc à littore hostis est, aut actum de omni imperio fortunisque singulorum.* Erecti ad hæc verba, in armis se affore uno ore promiserunt, parique cum ipso discrimine pugnaturos, & quocunque imperantis vox & salus, ituros. quam ipsorum liberalem & cordatam responsionem Comes ratam habuit & gratam, distributis in singulos donariis. Censis ubique civibus quotquot ruri degebant, Belgis, Germanis, Gallis, Anglis, aliisque, dati Duces, variis dignitatum gradibus & appellationibus distincti, tribuni, protribuni, vigilum & equitum magistris, permiffa ipsis ducibus minorum officialium electione.
Censentur
cives.
 In Reciffa quotquot civium conscripti, Tribuno Carpentario paruerunt, ut ad subitas occasiones ad manum esset armata manus. Per rura delectis præfuit tribunitia dignitate Caspar Nihovius. quos, nulla licet mercede conductos, facile quoque erat, uno edicto evocare. Equitum turmam ducebat Iacobus Stackhouwerus, apud Tamaricenses Iohannes Win-

nandus, apud Paraybenfes Ifacus Rafirius, apud Serinhæmenfes Ioannes Blarius. Hæ cohortes, licet distinctæ in plures fuerint, parciore tamen milite fingulæ censebantur. Sed exaggeranda hæc fuérunt apud irrequietos & tempori infidiantes. quibus pro virium ratione & prout plus minusve terribiles fumus, metus aut fiducia gignitur. Iussi omnes suis passim Ducibus auscultare, & ubi res posceret, suis se locis refugiisque sistere. Iuventutis quoque Lusitanæ nomina, (QUIA læta ipsis periculis Juventus omnis & in novum quicquid ancepsque proclivis) in suis quæque territoriis & contuberniis adscripta fuere. constituti Ephori. qui caverent sedulò, ne faciendis Conciliabulis, cõirent; aut limitibus suis absque ipsorum permisso egrederentur. Placuit quoque Rectoribus, ut pro liberorum fide ac modestia responderent parentes, aut vir aliquis honoratior. Nec segniter ea curabat Comes, quæ faciebant ad Farinam, à quâ omne ferè vitæ in his oris præsidium. Quæ cum ex radicibus Mandiocis in pulverem redactis conficiatur, novo edicto Ingeniorum dominis omnibus & singulis auctus fuit plantandæ Mandiocæ labor & mensura, indicta immorigeris pœnâ vel relegationis, vel carceris, vel pecuniariâ. Certè per eam, deficiente commeatu Europæo, extremis sæpe rebus subventum. at quanto major ejus necessitas, tanto minor copia. ut in illas deliberationes non semel iverit Nassovius, quibus modis ejus haberi possit, quantum præsidario militi satis. nec enim ultra privatam familiæ necessitatem ejus cura indigenis. FATALI hominum incuria, qui remedia tum demum quærunt, cum premunt pericula. Perdiderat Nassovius dudum, inter Imperatorias curas, ante arma, victualia esse. his carentes sine ferro vinci. idcirco laudari Livio Q. Fabium Maximum, qui cum ventum ad inopiæ ultimum foret, caritasque annonæ sollicitam civitatem haberet, talis domi in annonæ dispensatione, in procurando, preparando ac convehendo frumento fuit, qualis bellicis rebus multis temporibus fuerat. legerat, quanta cura incubuerint Annonariis legibus Tribuni & Frumentationi Imperatores. Quare auditis super hac re aliorum sententiis, hæc super Farinacea Oeconomia concepit: In singulis territoriis in Syllabos referri placet, quantum quisque agrorum

*Juvenes
cõerciti.*

*Leges Frumentaria
à Nassovio
concepta,
quibus
modis ha-
beri Farina
sive
Mandiocæ
copia possit.*

rum possideat. ut, pro eorum magnitudine, suus cuique sit inferendæ Mandiocæ labor. Neminem ab hoc opere eximunto. Possessori fas sit, operas istas in plures Laboratores parti-ri, etiam adhibitis militaribus. nec minus iis culturam deman-dare, quibus volet. Istam operarum partitionem Scabini, in suis quique præfecturis, ratam quotannis habento. præscri- ptam ab iisdem laborum mensuram quisque præstato. mensura perpetua esto, & licet divenditis agris, eadem. Ab his tamen oneribus, immunes sunt agri steriles & ab habitatoribus de- stituti. nec enim subditorum officia exigere per injurias ani- mus est. Quod si per absentiam possessoris exigi iniquè Farinæ cultura videatur, succedent in istam curam Scabini, & colonis ejus conficiendæ partes imperabunt. Suum quisque Farinæ demensum singulis trimestribus exhibeto, mensibus Martio, Junio, Septembri & Decembri. Supremi Concilii Senatores, bis quotannis, suum Farinæ precium dicent, men- sibus Ianuario & Julio, eamque præsentem pecunia rediment. Illam in ea quisque loca deserto, quæ in suo cuique territorio assignabuntur. Vecturæ precia ærariorum curatores è publico solvunt. Supremus Senatus, ista Farinæ demensa, non ab agrorum conductore, sed ipso possessore exigit. qui si præ- stare illa neglexerit, farina triticea, quod deerit, supplebit Se- natus ipse. at precium subducet de bonis possessoris, aut con- tumacem damnabit ad custodiam. Idem jus erit possessori in colonum, at accusatoris solummodo titulo, non iudicis. Possessorum quilibet, nondum exacto mense Ianuario, istas farinacei laboris partitiones & demensa, Senatoribus exhi- bebit, ut castrensis commeatus quantitas ipsis certò constet. Facta partitione, Curia quælibet, advocato ad se agrorum Domino, demandatam ipsi publica auctoritate mensuram signi- ficabit. quæ constans perpetuaque in natos ac nepotes ibit. Atque hæc omnia in tabulas publicas referentur, ut præstita vel non præstita à singulis officia, & quæ quibus debitæ poenæ, illæ ipsæ loquantur. Hanc officiorum & curarum Nassovii commemorationem, excipiat quoque honorum. Curia Se- natufque Pernambucensis, utpote inter omnium Præfectura- rum Curias prima dignitate, incolarum numero, viribus &

*Honorum
insignia
delata Co-
miti à
Pernam-
bucensi-
bus.*

mercimoniis, Mauritio Nassoviò ob singularem Brasiliæ & Lusitanicæ gentis tutelam, erga se civesque affectum, ob bellitogæque decora & domus Nassovicæ fulgidissimum nomen, solennem PATRONI appellationem obtulere. quem ita interpretabantur, ut eundem Ducem pro Patriæ patre & Vindice ac Conservatore agnoscerent. cujus patrocinio & hic & alibi in Belgio tutæ essent ipsorum res & fortunæ. hac publica confessione, se Duci fide, obedientia, omnique ministeriorum genere palàm obstringi, Ducem ipsis amore, studio, benevolentia: Moris esse Hispanici ajebant, talibus elogiis benè de publico meritis duces honorandi. Ut verò hunc titulum ratum habeant Fœderati Ordines & Auriacus, se per litteras postulaturos. Nassovius gloriolæ istius, quam horum adulatio, aliorum pronior affectus dabat, valde securus, ne videretur fastidiosè contemnere, profecta ab affectu subditorum suorum in se studia, istis honorum insignibus se officii sui commonefieri respondit. nec tam appellatione illa fieri eminentiorem, quàm erga suos faciliorem, & proniorem; se pro ipsorum incolumitate & commodis vigilaturum indefinenter, domi forisque. ut Patronum præstare ipso opere se malit, quàm talis à suis gloriosè jactari. Mensis erat Quintilis, cum

Hostis trajicit fluvium S. Francisci. Missus in ipsum Donckerus. fluvium S. Francisci trajecere hostium mille ducenti, in Allagoam emissi. quos ut sisteret, excitus fuit ocyus Brasilianorum tribunus Donckerus. qui lectis ex hac gente trecentis, obviam profectus, impetus hostiles remoratus fuit. Eodem ferè temporis tractu perduellionis suspecti Allagoenses aliquot, Olindam abducti sunt, per prætorem Libergium. Fuere illi Gabriel Suares, Franciscus Vastus, Gonzalvus Fernandus, Ruyus de Soufa, Simon Fernandus, Petrus Marci, Dominicus Pinto, & Antonius Brasilianus. Politicus Senatus cognita causa conjuratorum, principes facti, Suarem & Vastum, illum

Lusitani proditoris accusati. tertia bonorum parte & decennali carcere, hunc altera bonorum & viginti annorum custodia, in arce Ceuliana, damnavit. Grassante impunè hoste non magnis agminibus, quæ ex Nigritis & Mamolucchis conflata erant, placuit Comiti ejusdem

Mamolucchi sunt ex Fidei Christianæ desertoribus nati, quales plurimos habet Prætoria Turcici Imperatoris. farinæ & gentis cohortem armare, ut morum & nequitiarum similitudine, viarum ac latebrarum peritia, facilius deprehendi possent,

possint, & ab eodem militiæ more exercitis vinci. Ineunte Septembri, cum tribus Galeatis Hispanorum navibus & duabus minoribus, quæ è Sinu Sanctorum egredi parabant, pugnavere impigrè summisque viribus quatuor nostræ, illic oberrantes fortè & maria fulcantes, sub Solis, Cygni, Camporum & Iridis insignibus. eam nostri impressionem fecerunt, ut coactæ fuerint retrocedere hostiles, nos à persequendis abfistere, ob littorum & vadorum metum. Interjecto tempore nunciatum, è Sinu Sanctorum solviffe naves grandiores octodecim aut viginti, cum minoribus aliquot. Quare exploratum missæ à Nassovio Liburnicæ duæ, comperere, maximam Classis partem Sinu excessisse, relictis in statione navigiis majoribus septem, præter minora. Ex horum acroteriis dependebant aplustria Archithalassis propria, ut signo hoc præsentiam ejus navisque Prætoricæ mentirentur. At naves Belgicæ, quibus ob cœcam noctem subducta fuerat Classis, post irritam tridui investigationem, recta & properatâ navigatione in Reciffam direxere, opinatæ hostem aliquâ littorum nostrorum parte appulisse. At subitis Nassovii jussibus, cui omne tum in alacritate & festinatione præsidium, dimissæ, diversis littorum tractibus, ad Olindam, Caput Augustinianum, S. Mexici, Flum. Formosum, Portum Calvum, Alagoas, Tamaricam & Paraybam oberravere, reperiendæ classi intentæ. Non repertâ, in Reciffam reversus fuit Archithalassus, alias sibi naves adjuncturus, ut validior in hostem iret. Mox è captivis Bahiensibus accepit Comes, classem Hispaniensem, quæ Septembris die decimoquinto altum conscenderat, in Sinum suum rediisse, postquam mercatoriis aliquot navibus securitatem navigandi in Hispanias fecisset, & Galeoticas duas, quæ refectiois egebant, in Morram S. Pauli perduxisset. Perhibebant iidem, subsidiarium militem è Flum. Ianuarii oppidis missum, ut & commeatus multum. etiam è Flum. Argenteo naves aliquot, novas verò militum cohortes è Lusitania exspectari. Sic propè esse, ut in nos vis omnis belli eat, & amissa repetitum veniant Lusitani.

Quare tempus est, ut classem omnem Hispanicam, recuperandæ Brasilæ & Belgarum exitio paratam, in apertum mare

protrahamus. Etenim Rex Hispaniarum longa fore bella rebatur, quæ terrestribus hîc expeditionibus per temporum intervalla gerebantur; nec villarum, molarum, vicorum in vices incendiis, quæ privatorum damna sunt, refarciri jacturam publicam. Quamobrem eò consilia convertit, ut instructissima & validissima classe, quali olim Britanniam, sub Medinæ Præfecto, Sidoniæ duce, regnante Elizabethâ, tentaverat, littora Brasiliæ invaderet, quæ potestatis erant Belgarum, & junctis terra marique viribus, velut congestâ belli mole, eos obrueret potius, quàm lentè bellum trahendo, attereret. Hoc fine non ita pridem in Hispaniæ, Lusitaniæ, Callaicorum & Cantabrorum portibus, vim maximarum navium coëgit, mari fortunam experturus: Spes erat, ut victa & dissipata nostratum classe, paterent portus omnes, facileque esset recuperare terras, præcluso nobis Sinuum & littorum aditu. Naves stupendæ magnitudinis erant, machinis bellicis, militum & navalium sociorum numero horribiles ac tremendæ. Galeones vocant, qualibus ligna pro costis intertexta quinûm & amplius in crassitudine palmorum sunt, contra globorum promiscuæ magnitudinis vim ferè impervia. aliæ octingentos, aliæ sexcentos, aliæ quingentos vehebant, quâ milites, quâ nauticos. Hæ littora Paraybæ & Pernambuci prætervectæ Sinum omnium Sanctorum subierant & in anchoris steterant Januarii die decimo sexto, Anni millesimi sexcentefimi & trigefimi noni. Navalium millia multa, mixtum genus ex Hispanis, Lusitanis, Cantabris, Gallo-Britannis, Hollandis, ex Septentrione totaque adeò Europa conquiritis. Nec enim in Hispania tot gnaros rei navalis reperire erat. Aderant è flore Nobilitatis Hispanicæ Comites, Dynastæ, Equites, læti quod opportunitatem nacti essent, fidem suam egregio aliquo facinore Regi suo probandi. de subigenda & recuperanda Brasilia Belgica vix quisquam ambigere. Quippe Belgas militum & annonæ penuriâ laborantes, nequaquam sustentaturos vim tot veteranorum militum, qui & stipendiis pluribus & navalibus expeditionibus inclyti forent. Totum, qui excurrebat annum, transegere in stationibus ociois, nec quicquam hostile molientes. Causa moræ erat, quod extinctis in itinere

*Clasís Hispanica
descriptio.*

itinere transmarino ternis hominum millibus, quos pestilens afflaverat contagio, circa Africæ oram, quæ Viride promontorium dicitur, supplementa è portu fluminis Ianuarii, & aliunde accersita, expectarent. Intereà Archithalassus noster octodecim navibus ultrò citròque ad Bajam oberrans, oneraria navi, quæ sacchara vehebat, potitus, fasciculos litterarum interceptit, quas Classis præfectus Comes de Torre & militiæ ^{Litteræ Hispanorum interceptæ.} Hispanicæ eminentiores exaraverant. Ex iis statum hostium, classis robur, & adversa omnia, nec non Regis consilia plenissimè perdidicit Nassovius. referebant, classem omnem quadraginta sex navibus, inter quas Galeones essent viginti sex, constare: quinque illi fuisse armatorum millia, quorum tria in itinere pestilenti Afrorum aura periissent: reliquos in Sinum Sanctorum translatos valetudinarios contabescere & mori. In mandatis à Rege habebant, ut simulac Brasiliæ littora appulissent, absque cunctatione militem in Olindæ proxima exponerent, mare omne Belgis occluderent, navigiis aliquot Oceanum fulcarent, & adventantibus è Belgio ratibus insidiarentur. Erat tum ea annonæ & apparatus omnis bellici apud Brasilianos nostros egestas, ut nisi classem istam trivissent maris aërisque incommoda, cœptaque elusisset propitius Deus, deploratus fuisset rerum Societatis status & ruinæ affinis. At hostis refectioni classis indefinenter studere, aptos militiæ incolas omni studio conscribere, auxilia passim conquirere, laborantes firmare, eam belli rationem subducere, ut in proximè sequentem mensem Sextilem, auctus copiis Comitis Banjolæ, quinque militum millia in Continentem exponeret, invadendis terris nostris, duo millia navibus relinqueret. Nec minus persuasum ipsis, fore, ut Lusitanorum inter nos degentium duo vel tria millia defectionem molirentur. quod minimè vanum putabatur, cum parum firmi sanctique habeat ista gens & à Belgis animo sit alienissima. At minus formidabiles Nassovio visi omnes hi conatus, ob summam, quæ Bahienses quoque premebat, commeatus inopiam, quem longa profectio absumserat, quodque tantæ multitudini alendæ non sufficeret hæc regio. Hosti spes erat, uti farinæ compos fieret per eos, qui Ianuarium & Platensem fluvium accolebant. quin &

*Classis Hi-
spanica
duces &
Præfetti.*

auxiliarium bina millia ex Hispania Infulisque Occidentalibus expectabat. quibus in bellum firmatus, supremum velut diem nostratibus minabatur. Præfectorum militarium index reperi- tus, hos loquebatur Duces, hunc militem: Ferdinandum Masquerengam Comitem de Torre terra marique Præfectum, Iohannem de Vega Castellanorum Archithalassum, qui sedem Galeonibus imperabat, iis navibus exceptis, quæ regio imperio attenebantur; Rodericum Lobum, Lusitanici maris præfectum, qui Galeatis decem præerat; præter eas, quæ Regis rigidioris iussu militabant. adhæc Comitem Banjolam, castrorum imperatorem, Franciscum de Mora Equitum Magistram, Antonium Rodericum Equitum Vice-magistram, Nunum de Mello, Iacobum Pirezium de Lucena, Franciscum Pezaram de Castro turmarum Duces; Bascum Masquerengam Comitem Dobidos, præfectum armorum, Paulum Nunum armorum Vice-præfectum. Tribunorum edebantur, Urbanus de Vnada, qui milites ducebat mille. Ferdinandus de Silveira, qui mille & centum, Lodovicus Barbalio, qui mille & quinquagenos, Emanuel Masquerenga, quem octingenti, Ferdinandus de Laduenga, quem quingenti, Hector de la Calce, quem centum & sexaginta sequebantur. Vicarii Tribunorum erant, Allenso Simenes, Petrus Corco de Somoa, Martinus Ferreira. Vigilum Vice-præfetti recitabantur Antonius de Fretes, Franciscus Duarta, Paulus Banjola, Iohannes Darugi- us, Petrus Martinius, Paulus de Parada. Militum domesticorum & indigenarum censebantur nongenti. Brasilianorum sexcenti, quibus Camero imperabat, Nigritarum quadringenti, quorum Dux Henricus Dias. Navibus insuper servatis bis mille. præter eos, quos nullo ære merentes Regis sui amor in bellum excivit. inter quos fuit Comes Castellus Melhor. His copiis longè inferior Nassovius, non ultra militum terna millia armabat, annonæ & supplementorum, ob diminutas cohortes, egens. Et nisi in spoliis cessisset hostilium navium una farinam vectans, dudum ad esuritionis incitas redacti Belgæ, Libitinæ vota sua exsolvisset. Verùm Dei benignitate, cum alimenta non amplius superessent, subventum aliquà inopiæ fuit. Manifestum quoque ex chartis istis fuit, mandavisse

viffe Regem, ut biennium integrum littoribus hisce inerraret classis, submissurum se quotannis & copiarum & navium quantum fatis, quò maris potiri posset, & dominio ejus exueret nostrates. Quæ res movit Comitem, ut continuas quoque à Fœderatis Patribus suppeticas pertinaciter exposceret, ni in præceptis dare velint tanti imperii surgentem fortunam, & hostium fannis ac ferociæ objectare tot Belgarum animas. quibus promptius esset armis, quam suorum negligentia succumbere. Stabat quippe Comiti sententia, cum hoste de summâ rerum certare & suprema belli experiri. cum inter gloriosam mortem & sordidam illam ab esuritione, inter prælii & victus discrimina, non superesset, quod eligeret. Inciderat tum fortè in manus Brasilianorum, Seregippam Regiam incolentium, Nigrita aliquis, sub Henrico Dias miles & vexillifer. qui rogatus de classe, nec nihil nec multa dixit, sive ignorantiam sive erga suos fidem silentio professus. agebat classiariorum plurimos, priusquam è Lusitania solverent, longiore in navibus morâ, inde sub Promontorio Viridi morbis confectos, alios in Cœnobio Bahiensium receptos & maris incommodis malè affectos, indies fatiscere. missum se à Governatore suo, ut vagis per terras nostras manipulis, arundines sacchariferas incendio perderet, Lusitanos, Brasilianos, Mamolucchos, Mulatas, & quotquot posset Nigritas, ad se pertractos, in Belgas accenderet, donec appelleret Classis, quam ad Nazaretham exsensionem parare opinabatur. Sed hæc à Comite leviter accipiebantur, cum nec statio ista satis commoda videretur, nec verisimile, de perdenda messe cogitare Hispanos, quos non levis recuperandæ Brasiliæ spes erigebat. Etenim RITE belligerantium est, servare terras, quas victuri venerunt, nec solitudinem facere, ubi imperia cogitantur. grassari, vastare, urere, desperatæ ut plurimum militiæ causa sunt, non bonis consiliis susceptæ compendia.

Comparatis è flumine Ianuario & aliunde copiis auxiliariis & per classem omnem, quæ navibus constabat octoaginta sex, distributis, ut jam militum essent undecim circiter aut duodecim millia, exceptis Brasilianis & qui in mediterraneis conscripti erant, portu Sanctorum egressâ mare conscendit.

Classis Hispanica è Sinu Sanctorum exit.

cujus adventus fama plurimum fuit trepidationis in publico, motis ubique præfidiariorum curis, cùm nulla præfecturarum pars à metu & periculo vacua effet, incertis omnibus, ubi hostis appelleret. Hæc eadem classis, cum ex Hispania primum solveret iis navibus immixta iverat, quæ postea in Belgium, duce Oquendo, malis avibus, cursum direxerunt, ut junctis classibus & navium ingenti numero terrorem incuteret & Brasiliensibus Belgis & Fœderatorum terris. At mox in altum provectis, distractæ classes fuere, aliaque infelici fato Brasiliam, alia Belgium oppugnatum ivit, itinere diverso, eventu & clade pari. Quatriduo, ante quàm è Sinu Sanctorum abivisset Hispanica, classis Belgarum quæ sub duce Guilielmo Cornelii Loosio, in Hispanorum molimina intenta, circa oram S. Salvatoris oberraverat, in Pernambucensem se portum receperat, cum navibus tredecim, annonæ & aliarum rerum indigis. His peropportunè accessere è Belgio adventantes naves octo, inde duæ, mox novem insuper. quæ omnes appulere, post emissam è portu Sanctorum Hispaniensem classem. hinc aliis consternatio, aliis audacia. hic timenti, ille terrenti similis, nempe ut quisque suorum aspiratione & flabello, ob novas suppetias, vel erigebatur, vel victoriæ desperatione dejiciebatur. Tanta erat festinationis ad bellum necessitas, ut nondum exoneratæ, se pugnæ aptare coactæ fuerint, & bellicis officiis fungi, accepto è Brasilia milite, quem è terrestribus copiis & centuriis suis Nassovius carpserat. Naves numerabamus nos unam & quadraginta, dispares mole, machinis, milite. His Præfectus noster altum conscendens, plenus animi & fiduciæ, hæsit in conspectu Olindæ, quatuor à littore miliaribus. unde facile ipsi erat insequi quaquaversum Hispanos. Eos indiciis acceperat Nassovius, aut in Paomorellum (fluvio-
lus est Præfecturæ Pernambucensis liburnicarum capax) ituros, Boream versus, aut in Candelariam, Austrum versus. ubi excensio hosti perniciofa fuisset, ob arces & propugnacula præfidiis machinisque contra vim munita, etiam ob silvestria & arenosa loca, quæ commoda nostris credebantur; ob flumina quoque pontibus navigiisque strata, submittendis, sicubi necesse, auxiliis. Mensis Anno currebat ultimus, cum circa oram

Auftra-

classis nostra.

Numerus navium.

Australē Allagoæ navigaret Hispanica classis. ubi jactis anchoris ad flumen S. Michaëlis, myoparonibus suis aquatum ivere navales focii. Tum temporis Mansfeldius vigilum præfectus, sex à littore miliaribus, cum copiis transitu quodam confederat, jussus à Comite, percepta Hispanorum classe, pedem copiasque referre. cum nullis illic munimentis resistendo hosti tutus esset. Substitit tamen octiduum imperterritus & Comitem de classis & classiariorum adventu certiorē fecit. qui cum exscensionem dicerentur (licet falsò) parere, eò ut se classis nostra ocyus conferret, imperavit. ut Hispanam in anchoris stantem, incautam occuparet: aut si eam non offenderet, ad priorem rediret stationem. Sic terrâ simul ac mari bellum impellebatur & terrestres miles hinc, inde nauticus, casus suos, officiaque militari jactantia comparabant. quin diversi desiderii, suam quisque sortem extenuabat, & qui terra militabat, maris, qui mari, terræ militiam optabat. Vix vela fecerat Præfectus classis nostræ, cum flante benignè Borea, ex adverbo Barræ-grandis (Sinus est navibus commodissimus) stetit. attamen labente die & caligante vespere, portum tentare veritus, proxima luce appulit, arbitratus hinc se hostium classē & prælii occasiones reperturum. Verùm ad fluvium S. Michaëlis delatus, non nisi quatuor reperit navigia hostium minora, quæ apparatus bellicum apportabant illis cohortibus, quæ terra ducebantur. Ea ipsa Liburnicæ nostræ in littora & vadosa maris egere. Abierat Classis, existimans futurum, ut parte copiarum nostrarum in Allagoam, parte in Portum Calvum distracta, minus validus esset alibi Comes. Favente rursus Æolo, cum ipsis anni millesimi sexcentissimi & quadragesimi auspiciis, omnis Belgarum classis Pernambuci in stationibus erat, in omnem eventum intenta, ne aut elaberetur hostis, aut impunè exscenderet. Tum nunciatum, Hispanam classē non longè à Parayba in oculis esse & lembis aliquot fluminis ostia tenere, exscensionem simulare, non alio fine, quàm ut huc quoque militiæ aliqua vis raperetur. **CONSVETA** namque illa ducibus armorum ludificatio est, qua alibi ostenduntur, alibi inferuntur. Nec diu fuit, cum ex Insula Tamarica conspiceretur. quare eadem

Mansfeldius cum copiis terrestria tenet.

Classis nostra vela facit.

AN. MD C XL.

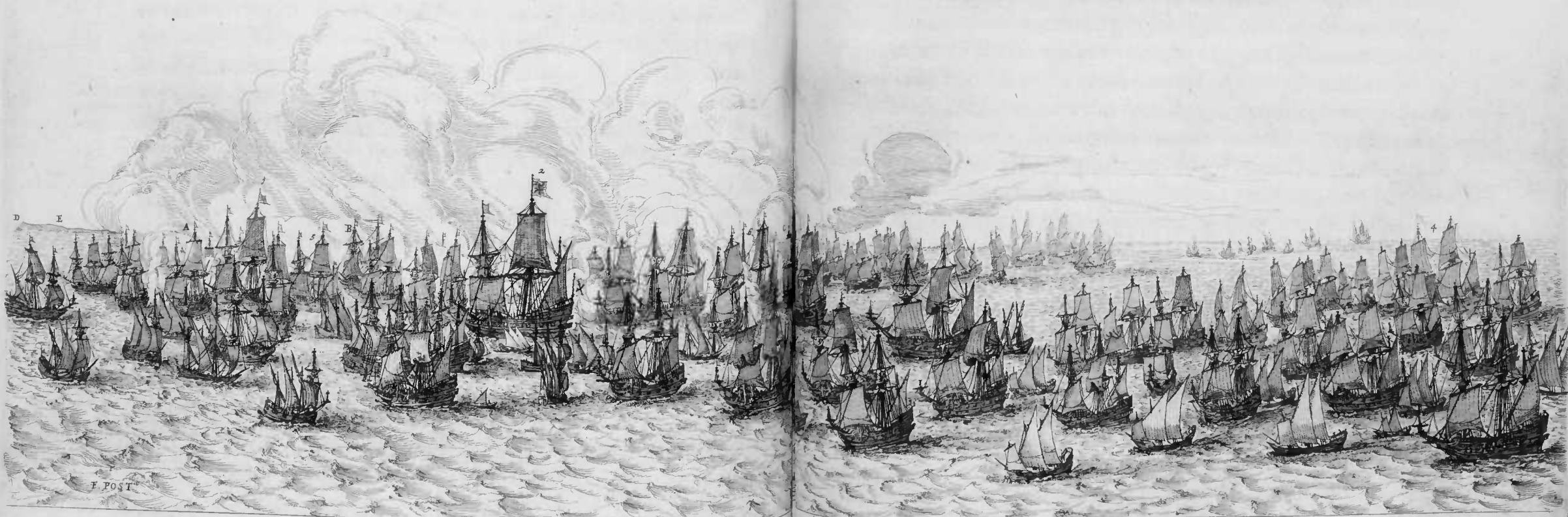
nocte mandatum classi nostræ, in altum se daret, flante Borea, hostium magis quàm nostro commodo. Verùm paulò antè Naffovius, coactis in unum Navarchis bellicis Ducibus, hortatus omnes fuit, *pugnarent fortiter, occasionem rerum gerendarum cœlitus datam. nusquam certius Hispanum vinci posse, quàm per hæc littora, ubi facilis in Brevia & scopulos delapsus. Eodem, inquebat, loco incolumitas omnium & gloria posita sunt. Suspensa ad lancem Fortuna sunt Regiæ Majestatis & Societatis decora. Brasilia imperium hæc naves, hæc classes vectant. Si vincet nostra, tuta dominatio nobis. sin minus Hispano. Tot annis, quibus in his oris de terrarum particulis dimicavimus, addite hunc illustrem diem, quo de toto Imperio dimicandum. Approbate Fœderatis Ordinibus, Principi, Societati, nec animos vobis deesse ad pugnandum, nec vires ad debellandum. Non sunt nobis navium stupenda moles, non ad terrorem facile metuentium facta carbasæ. Manus vestra & arma & quem primò nominasse debebam, favor cœlestis, fiduciam dant. Si cum novis populis, cum Barbaris, Patagonibus, Anthropophagis pugnandum esset, conquirerem nova argumenta. Nunc cum Hispanis, Lusitanis, quorum nota vobis mari militia est, certandum. Idem sunt, quorum classes, aspectantibus omnibus Sanctis, in ipso Sinu olim exussere gens vestra. iidem, quibus incruento Marte gazas Peruanas & Mexicanas ereptum iovit. Vos eosdem vos præstate & durate in inclytam mari Batavorum famam. Decernent Fata. utcunque res cadet, memorabile facinus fuerit, cum Sole vicisse vel cecidisse. Pugnantibus præstò sunt belli præmia, detrectantibus crux & mors. tertium eligi nec vestra sinit sors, nec dignitas mea, ut prona ad remunerandum, ita à severitate, vestro crimine, minimè aliena.* Ad has voces eminebat omnium ardor, & ingenti alacritate ad littora, ad naves & arma properatum fuit. Mane æquiora nobis spirabant flamina à Meridie, & mutuum visi fumus, sub ipsis Pamorelii littoribus, ubi decretum hosti, cum septenis millibus egredi, quæ in minora jam navigia transfierant, ut in littus se darent. Verùm cum universa classis sparsis & distractis vagaretur ratibus, naves nonnullæ, quæ alias navigatione præverterant, conspectis nostris, reliquæ se classi jungere parabant. At Belgicæ naves noctæ fitus oportunitatem & ad latus Hispanorum auspicius provectæ, institere hosti, qui versus Borealia littorum nonnihil prolapsus, non nisi circa horam pomeridianam tertiam nobis pugnandi potestatem fecit. Tum Classis nostræ Dux Guilielmus Loofius, conversus ad multitudinem: *hodiernum, inquit, negocium occasionis est atque virtutis, non furoris vel intempestivi*

*Naffovius
navarchos
& mili-
tum Duces
ad pu-
gnam hor-
tatur.*

*Hostis ex-
sensionem
parat.*

*Classis
Præfectus
ad pu-
gnam suos
hortatur.*

pestivi

A. Prætoria nostra.
 B. vicaria nostra
 C. Prætoria nocti-luca nostra

D. I. Tamarica
 E. Goiana.
 J. Prætoria Hispanorū.

Hispanorum Prætoria
 Hispanorū vicaria.
 Hispanorū vicaria

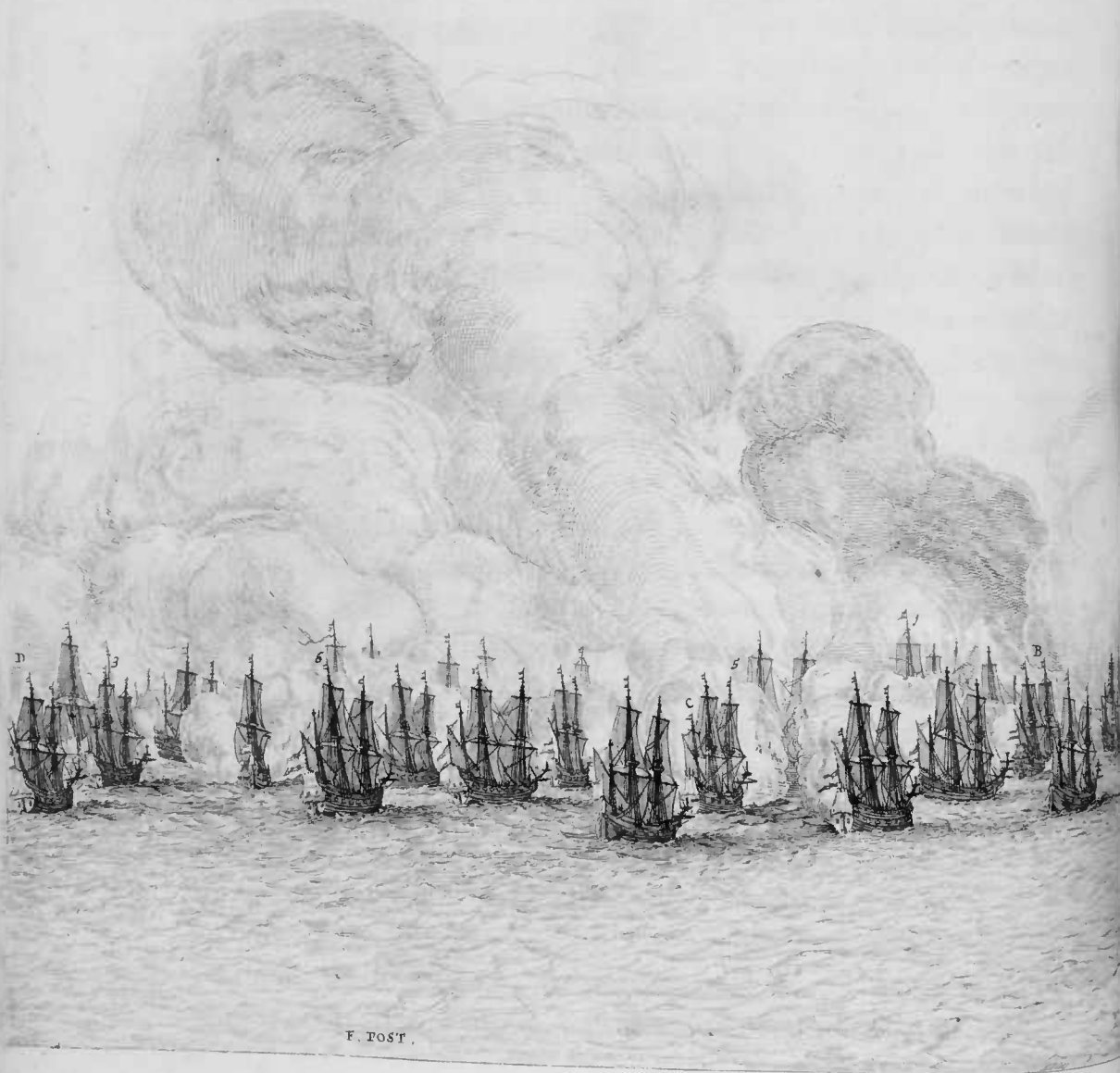
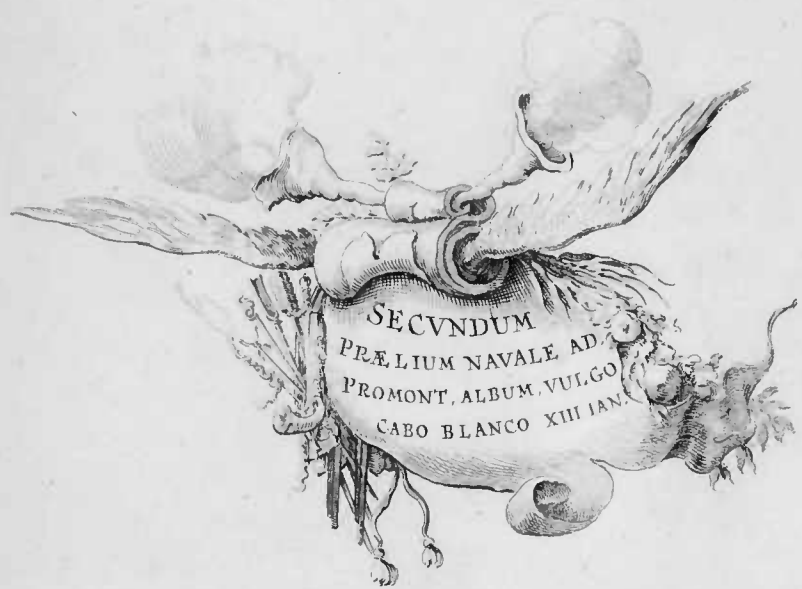
5 Hispanorū nocti-luca.
 6 Lusitanorū nocti-luca

estivo quæstus. Quare macti virtute socii, qui dedecus nec oculis nec animo sustine-
 e potestis. omnia victoria incitamenta pro nobis militant, ventus, unda, navium ad-
 ugnam commoditas. Non ita pridem est, cum morante hostili classe, fortissimi cu-
 usque è vestris voces audirem: Quando classis, quando hostis dabitur? fatigabat
 vos mora & expectatio. Adsunt è latebris suis & Sinu extrusi. Vota omnium & spes
 n aperto sunt. in fronte, in oculis, ante proram, post puppes Hispani sunt. si non ar-
 etis, mox intrà naves erunt, & in illis vos persequentur. Numero impares, ne-
 cessitate pugna superiores sumus. Nihil stat mens, non puppes, sed proras hosti obver-
 tere. Agite, Dei auspiciis, mecum Prætoriam istam invadite, & si unquam pro glo-
 ria dimicavistis, nunc navalis disciplina tenacissimi estote, & patriæ fortissimam
 operam præstate. in tanta delendi hostis occasione nec præmiis vos nec proposita laude
 fraudabo. Abrupit orationem præsens necessitas & favente aura,
 quæ plenius vela inflabat, per mediam hostium classem vectus,
 hoc omni agebat studio, ut Prætoriam Hispanorum invade-
 ret. cum qua, ut & cum aliis insuper quatuor Galeonibus sibi
 circumfufis, per trihorium obstinatè & ferocissimè confixit,
 lævientibus in se mutuo indefessa tormentorum jaculatione
 partibus. at inter hæc ipsa prælii principia ictus & à morte vi-
 ctoriam auspicatus, gloriæ suæ vivus non superfuit. Cecidère
 primo hoc conflictu, præter classis præfectum, è nautica plebe
 tres, fauciis quatuor. at navis Prætorica hostibus undequaque
 eincta, suorum se alacritate præsentis periculo expedivit & eva-
 sit. Defuncti Ducis cadaver eadem vespera in Tamaricam de-
 latum illustriori sepulturæ servabatur. At cui Alcmaria nomen,
 hostilibus globis confertim quassata & transverberata, aquas
 affatim hauriens, ad pugnam inepta secessit. Accidit prima
 hæc congressio inter Tamaricam & Gojanam, tribus à littore
 miliaribus. Superveniens nox diremit prælium, non bellatu-
 rientium animos. relictis quippe, qua fieri potuit festinatio-
 ne, ratibus, velis, rudentibus, pluteis, tabulatis, quæ machi-
 narum vis diffregerat, postero die Secretioris Concilii Sena-
 tores in classem acciti per Petrum Grandem vigilum præfe-
 ctum, qui militibus imperabat, & de obitu Præfecti edocti,
 illi surrogarunt propræfectum Iacobum Hugenum, honoris
 & virtutis hæredem. qui simul ac in navem, cui à Fama nomen
 erat & insigne, transiit, transiit quoque in Famæ voces. nun-
 cupatis ad Cœlestem votis, grandique ardore nec remissiori-

*Primus
 conflictus
 inter Ta-
 maricam
 & Goja-
 nam,
 Janu. XII
 Ann. CIO
 10 C XI.*

bus sociorum animis, hostilem classē adortus, flante Austro, terribilem & cruentam pugnam edidit. Paucis ratibus oppugnatae plures, parvis maximae, ut commissi cum montibus colles, cum turribus tuguriola, cum mitulorum testis vastae essent pandaeque immanium corporum alvi. Hoc potiores nos, quod cum hostium rates immobiles ferè essent ob molem, nostrae in quamcunque partem vertere se & vento dare poterant. Occurrabant prorae proris, modò puppibus. modò concussis lateribus dissoluta navium compages fuit. non tam pilae globique, quàm decussae tabulatis & subligaculis partes ac festucae pugnantes interimebant. Aquis merfi vel capti praeda erant victoris, vel, nesciente modum bellandi rabie, in aquis trucidabantur. tormentorum tantus hinc inde furor, ut intermissa caligo fumique caelum ipsum hostemque oculis eriperent. Duravitque haec secunda conflictatio in seram vesperam, paucis nostrorum, pro pugnae atrocitate, desideratis aut vulneratis. locus pugnae fuit Gujanam inter & Promontorium Album. Navium nostrarum una à flavo Sole appellationem habens, machinis hostilibus dissoluta prorsus, cum duce Mortamero & militibus XLIV merfa periit. Navarchus nauticique numero triginta quatuor in scapham defiliere, & quamvis continuis hostium globis peterentur, evasere salvi. jacebant sparsa per transfennas mortuorum corpora, membris mutila, tristi, sed non minus glorioso spectaculo. Quae dum refero, subit animum ista cogitatio, ita armatas, ita commissas bellaturientium hominum acies, belluarum conflictibus non absimiles esse. Quid enim? ardent oculi, pallent ora, furorem praefertunt vultus, frendet vox, clamor infanus & bacchantium, totus homo ferreus & minax & cruentus. crepant arma, fulminent bombardae, tonitrua edunt machinae, non minus horrenda veris, at magis noxia. Et quis rictus oris in singulis, quis fremitus, quae immanitas, quàm furiosus concursus, tumultuaria mixtio, quàm cadentium & trucidantium crudeles vices, congestae strages, undantes cruore plutei & tabulata! Cumque ad humanitatem, mansuetudinem, comitatem, lenitatem nati simus homines, illud stupendum, quis Deus casusve nos impulerit, ut ferrum lethale

*Secundus
conflictus
Janu. XIII.
Inter Gu-
janam &
Promonto-
rium Al-
bum.
Cabo
Blanco.*

F. POST.

A. Prætoria nostra.

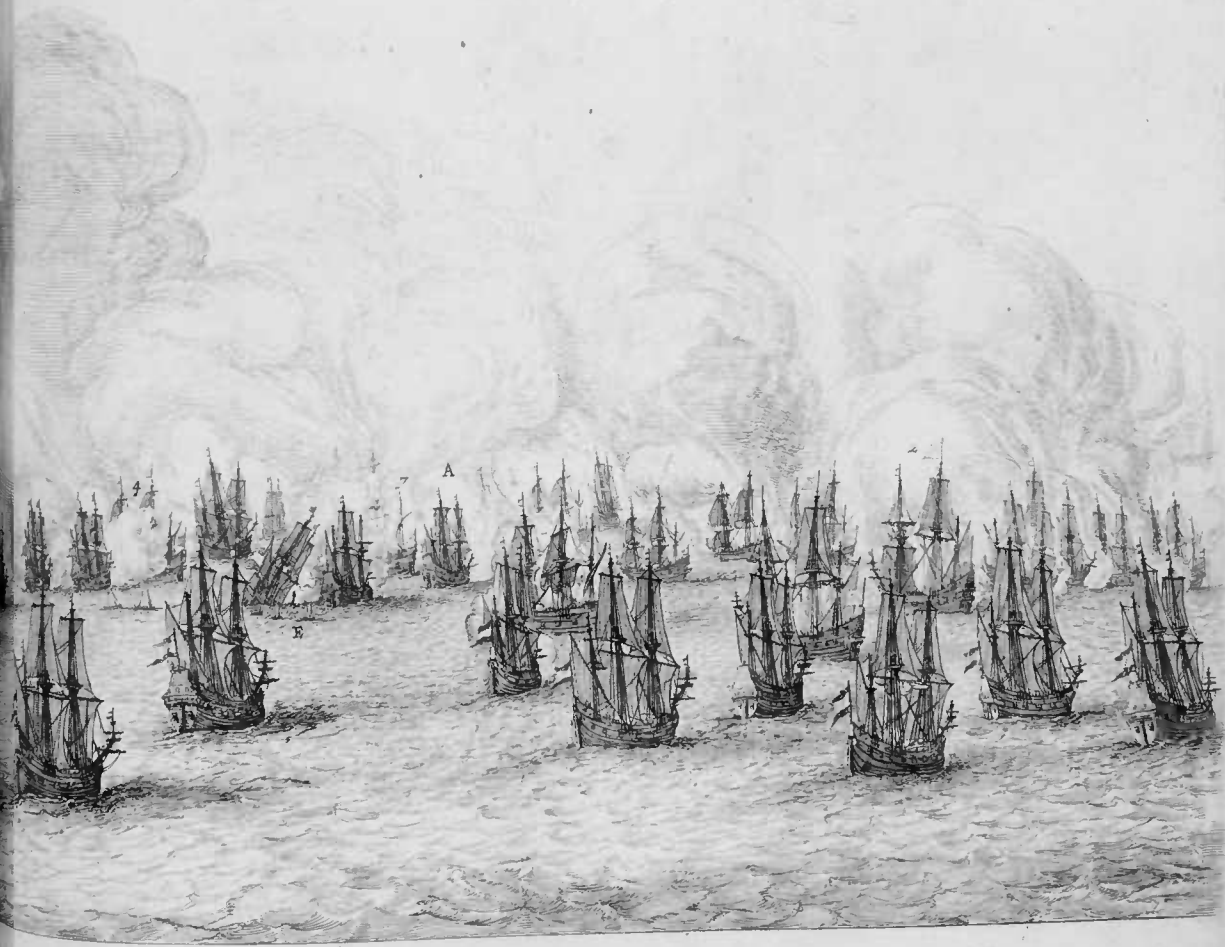
B. Vicaria nostra.

C. Nocti-luca nostra.

D. Promont. Album.

E. Navis Solis flammæ tormentorū ictibus mergitur.

J. Prætoria hispan.

A. Prætoria lusitan.

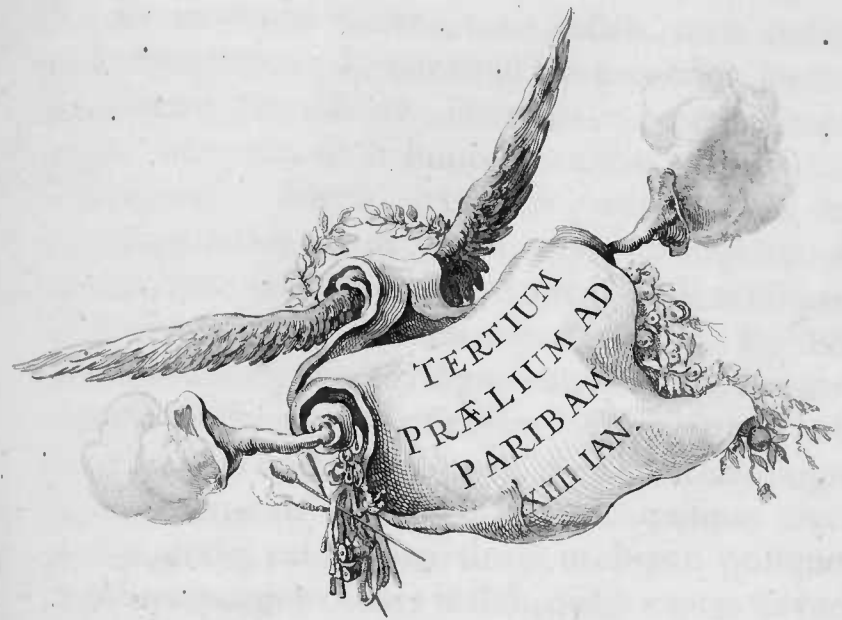
B. Vicaria hispan.

C. Vicaria lusit.

5. Hispanorū nocti-luca.

6. Lusitanorū nocti-luca.

7. Navis Galeata à Prætoria nostra incensa.

A. Prætoria nostra.
 B. Vicaria nostra.
 C. Nocti-luca nostra in arenis haerens.

D. Ostium fluminis Paraibæ.
 E. Castrum Margaritæ.
 J. Hispan. Prætoria.

1. Lusit. Prætoria.
 2. Hisp. Vicaria.
 4. Lusit. Vicaria

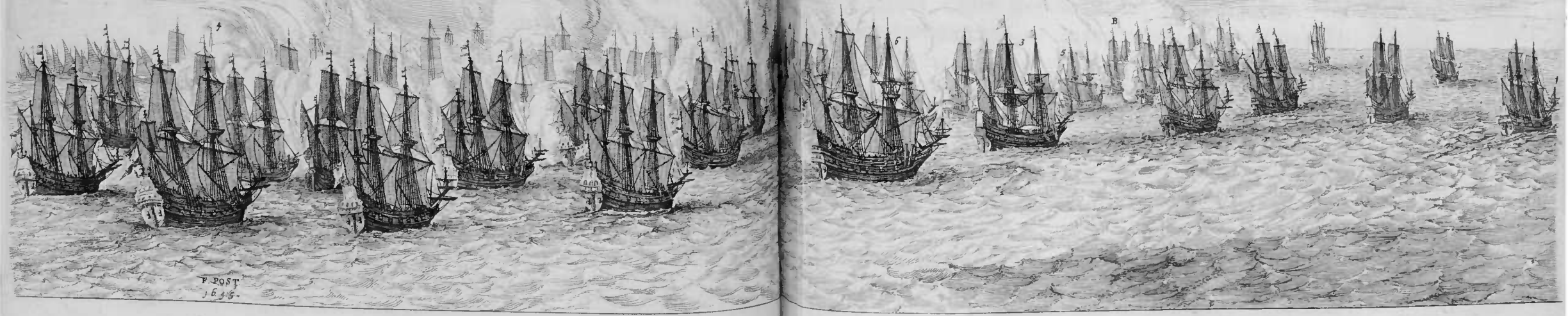
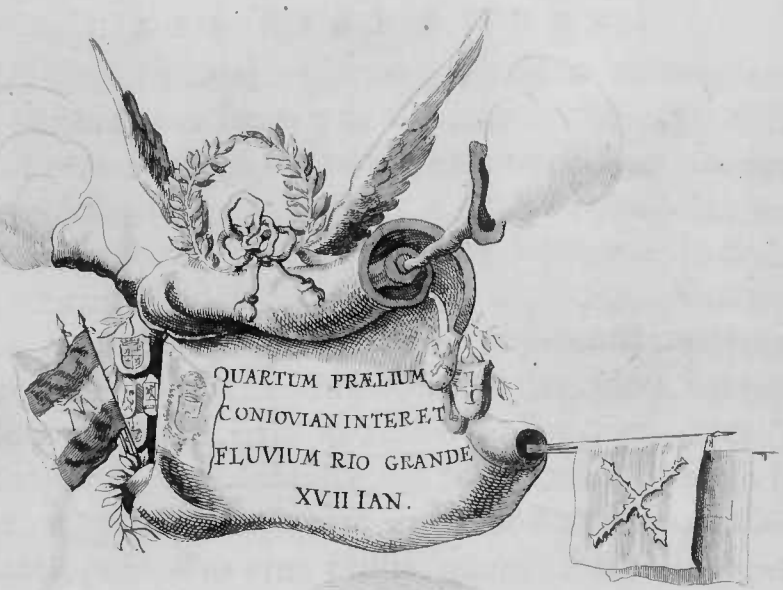
5. Hispan. Nocti-luca.
 6. Lusit. nocti-luca.
 7. Galeotica in arenis haerens.

lethale in mutua viscera, totis castris, totis classibus, intrepidam stringamus. Et tamen in has hominum lanienas magna necessitate pertrahimur, libertatis, religionis, imperii, opum ergò. ut virtus sit & honos maximus, capitis sui periculo, vim arcere à liberis, uxoribus, aris & focus & potentiae terminos latius proferre. Iamque emergebat dies subsequens, cum favente Belgis Austro, classem Hispanorum iniquius navigantem tertium aggressi sumus. Praefectus Hugenius novam dignitatem dignè auspicaturus, se inter Praetorias duas Castellanam & Lusitanam ingessit, parum arbitratus, si cum simplici hoste decertaret. Ea hinc ferocia pugnatum fuit, ut uter ferocior esset, ignoraretur. quisque Ducum navali peritia, caelo, ventis, mari doctè utebatur. quisque celeritate & furore mergere naves maluit, quàm captas servare. quisque temeritatis nonnihil fortitudini miscuit & quæ casus offerebat, in prudentiam vertit. Nos ea felicitate pugnavimus, ut paucissimi ceciderint. id enim cautum à Duce Nassovio sapienter, ne naves suas hostium innecteret, ne à militum, quos habebant praetoriae, numero obruerentur. ideò accessibus recessibusque crebris, hostem machinarum repetitis ictibus exercuimus. Hoc praelio, quod non nisi fugiente Sole desit, ad Paraybam pugnatum fuit, altero à littore miliari. illudque effectum, ut classis Hispana maris ventorumque iniquitate protrusa fuerit in Boreales Brasiliae fines, ubi aestus maris magna rapiditate in Occidentem fertur & invitas naves quasunque abripit. Hoc conflictu dejectus fractusque fuit pilis è Praetoria Hispanica immixtis malus navis nostrae, quae Oloris insigne habebat. cui praerat funalis accendendi & praeferendi officio, Iacobus Aldericus, vir praeliis maritimis spectatus. Quare ad pugnam invalidus, in anchoris praesidium quaerere cogebatur. quo cognito, Hispanae rates duodecim majores in eam se direxere, ut turbatis collapsisque velis impeditum occuparent. Praefectus noster, perspecto discrimine, eò subsidiarias aliquot amandat, quarum adventu deseruere Olorem Hispanorum rates sex. reliquae projectis uncis Olorem tenuere. Nec mora, trajecti ducenti trecentive hostium, suprema navis puppisque acroteria victores habebant. quos

*Tertius
conflictus
ad Paray-
bam.
Janu. xiv.*

idem Aldericus, obstinato ad extrema pugnæ animo, ferocia ingenii, Hispanorum ignavia & fortunæ indulgentia viriliter depulit. Tantum effecit mixta desperationi audacia, ac timori pudor. resectis namque, quæ anchoram detinebant, funalibus, versus littorum brevia & pulvillos deflexit. quò & fecitæ sunt quatuor Hispanicæ, pari fato implicitæ. Verùm hæ præsentis periculi intuitu, disruptis retinaculis, valedixere Olori, suis in navi Olorina non jam victoribus ultrà, sed captis. quo casu consternati, pars in mare defiliit, pars dum aliud effugium quærit, crudeli Marte, aut ferro cæsa, aut aquis hausta periit. Quinta ratis, quam ducebat Antonius de Cunha de Andrada, præfectus ejus classis, quam subsidiariam Insulæ miserant, ignara Olorem vado adhærere, se illi per errorem applicuit, pariterque jam arenis defixa, cominus cum Olore dimicavit, tormentisque hinc inde vibratis horrendum sæviere. eo eventu, ut Hispani abjectis in mare, quos manu tenebant gladiis, salutem supplices ac væcordes oraverint. triginta, qui se in aquas præcipites dederant, adnatarunt, ut ab Olore nostro, hostili licet navi, fervarentur. quos omnes depulso, efferatis pugnæ calore navalium animis, obtruncavit ira, Oceanus sorpsit. Classiarii Belgæ, quos Olor vexerat, in lembum demissi, ablatis antè, quæ usui esse poterant, vacuum navis suæ alvum mari permisere. Ac tunc maximè usus, rerum omnium magister, docuit, nihil validum, adversus vim atque impetum tormentorum, humana solertia posse comparari. Expositi mox lembis Hispani, quos Andrada hæbat navis, ducenti & triginta. inter quos erat præfectus subsidiariæ classis ipse Andrada, monachi quatuor, centuriones duo, totidem signiferi, & ex Æsculapidum gente unus. præda in navi reperta argenti cusi, elaborati rudisque triginta florenum millibus pendebatur, excepto aureo torque, aliisque, quæ nauticorum clanculariæ rapinæ cessere. Andradam istum subactæ prudentiæ virum & civilis ingenii in Belgium misit Comes, arbitratus detineri ipsum aliquandiu Societatis commodo istic posse. Die, qui decimus quintus mensi erat, eandem ventorum & cœli clementiam experiebamur, flante adhuc Austro. Tunc advocatis navium ducibus, mascula verba locutus fuit Præfectus :

*Præfectus
ad inse-
quendam
classem
hortatur
suos.*

F. POST.
 1648.

A. Prætoria nostra
 B. Vicaria nostra.

1. Hisp. prætoria.
 2. Lusit. prætoria.

3. Hisp. vicaria.
 4. Lusitan vicaria.

5. Hisp. nocti-luca.
 6. Lusit nocti-luca.

ne sinerent elabi manibus victoriam; fugere hostem, & in maris infestos & aestu metuendos tractus propelli: jam dignum aliquid nautica indole patrarent, si salvos se & gloriosos cuperent; nihil ob metum intentatum relinquerent. Cumque Hispanam classẽ propius ad littora ferri conspiceret, per Liburnicam præmonuit Castrum Ceuliani, quod ad ripam est Fluminis Grandis, Gubernatorem, uti in adventum hostis intenderet, & sua tutaretur. Deinde, summa animi magnitudine & omnium periculorum securus, distributis, quæ per tempus poterat, prælii partibus, denuò in Hispanum ivit. Cui jam propinquo tanta supervenit maris malacia, ut ludibrium pelagi essent geminæ classẽs, nec velis clavisque se regi paterentur. duravitque hæc ipsa in horam tertiam pomeridianam. quo tempore expergiscente Æolo, ne imminens vespera pugnam intempestivè abrumperet, & partes belli tenebræ confunderent, visum fuit differre prælium in solidum diem. Quo illucescente & ab armis ac pyrio pulvere, per Liburnicam recens advecto, instructi, pugnam orsi fumus. quæ toto die vehemens & obstinatissima fuit, nec nisi labente die intermissa. Hoc conflictu, qui propè Conjahou accidit, ex adverso Præfecturæ Fluminis Grandis, in littoralium conspectu, usque adeò Hispanorum Prætoriam fatigavimus & laceravimus, ut secundo vento se pugnae subduceret. sed minoribus navigiis cincta. quæ nos lacebant & pro-prætoriam nostram exercebant, licet adverso Marte, qualem & Galeatæ hostium naves sensere. Pugnam auspicata Belgarum classis, mediam Hispanorum interfecit, ea dexteritate, ut ventorum marisque oportunitate gauderet, classe hostili infra nostram dejecta. Nec illud sine Numine contigit, ut quatuor his acerrimis præliis, è nostris non nisi viginti duo occubuerint, faucibus octuaginta duobus. Trahebatur sic bellum in dies, & trahebamur omnes in Borealia maris, dispari facie, hostis ignominiosè cedendo, nos instando gloriosius. Tum Præfectus, iterum habito cum nautarum primoribus concilio, repeti prælium postero die jussit, ut hostem Brasiliæ littoribus prorsus depellerent & in avia maris agerent. Ille hoc omni conamine agebat, ut missis in littora parvis navigiis, de aquis sibi prospiceret. quarum penuria laborabat, enectis penè siti classariis. At impedivere hos

*Iterum in
hostem
abit.*

*Quartus
conflictus,
ex adverso
Præfectu-
re Flum.
Grandis.
xvii Janu.*

conatus oberrantes circa littora Liburnicæ nostræ. quin & ternæ hostium onerariæ in littora trufæ naufragio periire, vectoribus, qui trecenti in Continentem evaserant, silvarum & latebrarum præsidio servatis. Iamque dispersa apparebat & in partes distracta, ob navium aliquot jacturam, Hispanorum classis; ut denuò animum ceperint Belgæ, hostem invadendi. qui anceps consilii, cum videret se nostræ classi adhærentem & innexum, Syrtes istas & scopulos, quos *Baxios de Rochas* vocant, superare, ob navium molem, non posse, & ab exscensione in littora & aquatione, quâ egebat efflictim, quaquaversum prohiberi, noctu, flante Euronoto, relictis ad Flumen Grande nostris, in aperta Oceani secessit. eo consilio & viæ cursu, ut aut emetienda ipsi fuerit Æquinoctialis linea, in patriam remeanti, aut rectâ in Occidentem navigandum. Iudicabant rerum maritimarum peritiores, tum Belgæ, tum Lusitani, non dari reditum classi infra Syrtes istas dejectæ, ob aquarum in Occidentem præcipitem raptum, & ventos perpetuo ibidem ad-versantes. Præfectus Belga, observans hostium classem malè ferri, cursum inhibuit, & in exitium, in quod ruere eos prævidebat, ardentiore pugnæ studio præcipitare suos noluit. Comperta quoque aquarum per naves suas inopiâ, sufflamina-vit cupidos & quietem fecit classiariis suis ad ostia supradicti fluminis. Hic refecti, spirante Aquilone, ipsis Calend. Febr. Pernambuco victores appulerunt. ubi per tractus omnes Belgarum imperio parentes, dictæ Deo sospitatori publicæ grates, ob depulsam à cervicibus & littoribus ipsorum potentissimam classem, Brasiliæ terrorem, Regis robur & præsidium unicum. Varia quoque publici gaudii signa in Aulâ, arcibus, urbibus, pagis, accensis ignibus & tormentorum explosione, exhibita fuerunt. At apud Bahienses & per hostium passim terras, dolor diversus plurimaque consternatio animos omnium perculerat. dum alii propinquos, aut necessariorum fata, alii Regis fortunam miserarentur. Liburnicarum nostrarum aliqua, longius Hispanos infecuta, retulit, eos in anchoris stetisse, propè Syrtes jam dictas, quindecim à Flumine Grandi miliaribus, Septentrionem versus, propè fluvium *Utetugo*, ibique aquatum exivisse. Creditum nauticis, non dari illinc

*Baxios.**Quintò in hostem itur.**Classis Hispanica abis.**Utetugo.*

illinc majoribus navigiis reditum, minoribus dari. Sic diffipatâ & fugata validissima Classe, fidem fecit Naffovius, nondum cum Scipionibus, Regulis, Cimonibus, Duilliiisque ac Pompejis extinctam esse fortitudinem. Et, ut recentia memorem, post victum mari nostro interno Bossufium, Britanico Sidoniæ Ducem, Flandrico Spinolam & nuper sub Dunis Britannicis Ocquendum, hæc gloriæ Fœderatorum accessit illustri victoria. qua Hispanorum in Orbe occiduo vim fregimus, tot navium stupendum apparatus elusimus, spem recuperandi has terras labefactavimus & potentiæ Belgarum illudere parantibus justæ defensionis instrumenta ostendimus. Illud adversantibus fati malè cessit Hispanis; quod cum iter omne à Sinu omnium Sanctorum ad oram usque Pernambucensem confici possit & soleat duodecim plus minus diebus, menses aliquot cum ventorum iniquitate luctati tardius adreperint, consumtis longiore mora aquis, quibus ob intensissimos æstus maximè ipsis opus. Vt classis, quæ primo impetu valida fuisset, & par victoriæ, per tædia & moras evanuerit. Obiere his præliis partes suas virtutes plurimæ. Navalis peritia ventorum oportunitates marisque æstus captabat. Fiducia cum potentioribus congressa, iisdem, quibus hostis, se periculis involvit. Prudentia militaris mergi naves maluit, & vibratis facibus, ardentibus ruinis operiri, quàm captas non sine publico dispendio servare. Fides, constantia, labor pugnare fortiter. Moderatio fati credidit, fugasse hostem, quem tam pauca manu expugnari impossibile. Clementia inimicos exitio proximos servavit. Amor, periclitantibus sociis succurrendo, non semel emicuit. Festinatio ingens nullum spiramentum consiliis hostium relinquens, invasit iteratis vicibus pugnare paratas, at tardius se moventes, rates. Hæc è nostrorum annalibus & chartis constant. At qui inter Hispanos pugnare, calamitatum suarum propius gnari, post narrare, quæ nunc ordiar dicere. ut & hostium & nostra confessione verum valeat: Ex Hispaniis profecta classis, superato Capite Viridi, Oceanum, ubi Æthiopicus esse incipit, emensa, sub littora Promontorii Augustiniani ventis marisque æstu, projecta, cum exscendere ob vicinos Pernambucenses time-

*Infelicitas
Hispanæ
classis.*

*Narratio
Hispano-
rum de iis,
quæ his
navalibus
præliis
even-
runt.*

ret, in Sinum Sanctorum direxit. ubi duodecim Hollandorum naves exploratum & prædatum missæ oberrabant. quæ cum classi, pelagi incommodis fatigatæ, instarent, ut jam nocere possent, moniti per piscatoriam scaphulam Hispanorum Præfecti, Sinus interiora, ubi ab Arcium machinis præsidium est, subivère. Cumque à Bahiensibus ocyus adessent naves aliquot bellicæ, in subsidium, Batavi non pugnandum rati, classẽ deseruère. Etenim, in hostili loco, inter omnia inimica infestaque, potentiore hoste, major damni metus, quam emolumentum spes ipsis ostendebatur. Accessit Hispano insigne robur à navibus .x x i v, comœatu & milite firmatis. quas Lusitania submiserat Rex, ut & ab aliis duabus, quas Fluvii Platenfis incolæ sedecim singulas tormentis armaverant. Moranti hîc Lusitano præcipua cura fuit, reficiendi classis lacera & quassa, & purgandi rates à marinis fordibus, navigandi impedimentis. Quo tempore non levis ipsum metus habebat, fore ut à Pernambucensium navibus infestarentur, pertractis in ficca navigiis & machinarum bellicarum tum vacuis. Tandem expedita omni Classe, naves compertæ x c i i i. inter quas x x i v. Galeoticæ immanitate terrorem faciebant. aliæ, minores mole & vectura dispares, quadringentarum, aliæ centum & quinquaginta, aliæ centum erant vehium. inerant illis armatorum millia multa, quos per Hispaniam, Lusitaniam, Bahiam, Flum. Ianuarii & Argentei terras, Insulasque delectos, regia potestas attenebat, nec expertos omnes militiæ nec inexpertos. E sinu Sanctorum lætis suorum vocibus & spei certa, quæ omnia magna pollicebatur, altum conscendère, & in Alagoam ivère, ubi expositis militum binis millibus, sub Iohanne Lopezio Barbalione, cursum in Pernambucum direxit. At prævia Hollandica ratis, continua in Hispanos machinæ explosione, indicium suis faciebat de Classis adventu, & in Reciffam flectens nuntium pertulit. Nec diu post Belgarum classis omnis navium x x x i i i (ita rebantur) in Hispanicam magnis animis tetendit, hac spe erecta, mari vincendum hostem. ut qui exposito milite, terrestribus mox copiis longè Belgis prævaleret. Incrudescente pugnâ, Prætoria Belgarum, Fama, implicita Hispanis, inter Prætorias duas, hinc Castellanorum, inde Lusitana-

fitanorum stetit. quibus sacrosancta Iesu & Mariæ vocabula venerationem dabant, tanquam horum ope, velut tutelarium Deorum, pugnaturis. Castellana machinis xxxii, Lusitana xxviii armabatur. in utramque à laterē sociam ferociter & pertinaciter detonuit Fama, ut quidam ex ictu ruerent mortui, alii faucii secederent. Vix inchoarant prælium Martiæ partes, cum inter primos Belgarum Præfectus caderet, aggressus pugnam, cujus laudi testis ipse defuit. Hoc postea è nostris cognovêre Lusitani. mersum Aurei Solis navigium unius incolumitatem fuis, at aliorum octo Hollandis ipsis debuit. Insequenti die, sub Auroram, Hollandorum naves xxxv redintegrato prælio non segnius pugnâre, pari ferè hinc inde damno. Noctiluçæ Batavorum decussa antenna fuit &, qui epidromum ferebat, malus. Illuxerat tertius dies, cum naves, Grande Cornu & Christophorus Magnus, Hispaniensis Iosephi latera impellerent, dejectis puppis acroteriis, & quæ hîc eminebat Cruce, Christianorum insigni. Grandis-Cornu navarchus erat Antonius, cui nomen vulgare Rusticus Durckendamensis, hosti metuendus valdè. cujus fortitudo docuit fummos & in magna exempla natos, etiam inter stivam & aratrum nasci. Quartus dies atrocis rursus prælii initium fecit, commissis cum vice-Prætoria Lusitanicâ, cui à Iosepho nomen, liv machinis æneis terribili, Belgarum navibus, Christophoro & Grandi-Cornu. Ea pugnæ facies, is ardor fuit, ac si mergere aut mergi certum esset partibus. passa que tantam cladem Lusitana classis fuit, ut de refugio cogitare & in saxa se Rochensia recipere necesse habuerit. Perhibebant Vicariæ Prætoriæ Præfectus Franciscus de Pimenta alii que, desiderata hisce præliis fuisse suorum millenos aliquot. S. Iosepho, quæ septingentos vexerat, decessere quadringenti. Tunc, sive metu Lichthartii & Iöli navalium Ducum, quos adventare acceperant Hispani, sive ventorum pelagique injuriâ in Occidentem adacti, aquæ & comæatus egentissimi, diversis acti consiliis, quâ poterant, navigavere. mox appulere ad Margaretæ insulam, fame enectis pluribus. Cumque nihil majus præstare fortuna possit, quàm hostium discordiam, distraxit hæc Lusitanos rectores, Præfectum & Vice-præfectum.

quorum hic in Terceram flexit, inde Gades pervenit, fractis esuritione & siti navalibus. Ea quæ S. Philippi vocitabatur Galeo, trecentos habebat morbo extinctos, præter illos, quos atrocior gloriosiorque mors pugnantes straverat. E Galeonibus reversæ domum fuere S. Iosephi, S. Dominici, S. Philippi, S. Bernardi: insuper vectoriæ duæ, una S. Iohannis, altera S. Georgii appellatione. reliquæ aut mari periere, aut dissolutis compagibus, ad littora Novæ Hispaniæ vel interjectas insulas, in principia sua rediere. Quæ Hispanorum narratio an exactè verum dicat, timeo asseverare.

*eadem se-
tempore
e Hispano-
orum
lasse, sub
ritanniæ
toribus,
ium-
bant Fæ-
erati Or-
ines.*

Atque hæc dum mari geruntur ad Occidentem à Mauritio, alter cognati sanguinis, AVRIACVS, ad Septentrionem non minus victor, mare Britannicum infedit, & victricia signa per ejus littora, non magno temporis intervallo circumtulit. qua victoria cum nulla Belgis acciderit illustrior, operæ erit precium, chartis illam consignavisse, utpote atrocem cædibus & rerum undequaque magnitudine celebrem. Ducebat classem sexaginta navium dux famosissimus Antonius Ocquendus, prælio navali non ita pridem cum nostris in Sanctorum Omnium portu commisso, recenti fama celebratior. Inter illas Prætoriæ erant plures, quarum aliæ millenos, aliæ octingentos, aliæ septingentos & sexcentos vectitabant. militum millia habebat decem, classiariorum millia quatuordecim, mixtos ex Hispanis, Lusitanis, Gallo-Britannis, Cantabris, etiam Flandris. His è Coronæ portu, qui Galæciæ maximus est, per mare Hispanicum vectus, Fretum Britannicum subiit. Oberrabat in eodem Freto, non nisi duodecim navium contubernio, maris præfectus Martinus Trompius, qui sub Heemkerkio, ad Calpen, memorabilis istius proelii pars fuerat, & mox sub fortissimo Duce Petro Heynio navigans & pugnans, morientis lateri & laudi adstes fuit. ita decernentibus fati, ut cadente Imperatore, non dispar ille militari virtute exurgeret. Ut in conspectum se è longinquo dedit classis Hispana, auctæ fuere Trompio vires, quinque navium accessione, ut & paulò post duarum, quibus Wittius præerat. His cum hoste congredi cœpit nocte intempesta & tormentorum jaculationibus majori pugnæ præludere. navium nostrarum una, con-
cepto

*Martinus
Trompius.
ibraltar.*

cepto igne, ob malè custoditum pyrium pulverem, conflagra-
 vit. At illucescente Aurora aliis insuper duodecim navibus
 bellicis auctus, quæ Duynkerkanum in Morinis portum præ-
 cluserant, prælii initium fecit. At vetuit Gubernator noster,
 qui tamen mari depugnantium mos est, naves navibus annecti,
 ne ab hostilium navium mole & bellatorum numero vincere-
 mur. Verùm hostium naves circumnavigans, jam divulsam
 classem interfecans, perpetuis eam ictibus fatigabat. capta
 navi minore & Galeonum una, cujus curam dum negligunt
 victores, intempeſtiva ſpoliorum cupiditate, à ſuis recepta
 fuit, & triumpho erepta. Ocquendus navium ſuarum magni-
 tudine & numero animoſior, rectà in Prætoriam noſtram fe-
 rebatur, hoc vehementer agens, ut junctam & cohærentem
 arctiſſimè Fœderatorum classem diſtraheret. Verùm machi-
 narum grandium ictibus lacer & perforatus ipſe, obliquato
 curſu, miſſos nos fecit & pugnæ ſe ſubduxit. Exactus dies,
 qui Veneris erat, crudeli certamine. Subſequens Sabbathi
 feriatus claſſibus fuit, ob nebuloſum aërem. Donec inter Iu-
 dæorum & Chriſtianorum Sabbatha, media nocte recrudit
 prælium & de refugio hoſtis cogitare cœpit. ſive metu, ſive
 quod juſſus eſſet non conſligere. Peritorum rei maritimæ ju-
 dicio graviffimè in eo peccatum ab Hiſpanis, quod noſtros
 continuis pugnis non attriverint, utpote longè potentiores.
 ideòque ſtricta illa & ſevera mandata rei navalis gnari impro-
 babant, præſertim in maritimis. cum MAXIME fortuitorum
 capax ſit mare, & multa in eo concurrant, ventorum oportuni-
 tas, cœli, temporis, fluxus ac refluxus, tenebræ, lux, locorum
 profunditas. ſæpè etiam intendendi curſus, & appellendæ
 claſſis commoditatem & ſecuritatem quærendam; quæ cuncta
 cum Regum ſe legibus adſtringi non patiantur, prudentiæ
 videtur, liberioribus præceptis pugnare nautam. Nondum
 victus ergo Ocquendus, poſt aliquam ſuorum cladem, navium
 fiſſuras & hiatus, fracta tabulata, prorarum puppiumque mi-
 ſerandam faciem, in Britanniaë littora, ubi Ptolomæi Dunium
 eſt, ſe recepit. Hic regiarum arcium præſidio ſe tutum fore
 arbitrabatur, nec paſſurum Regem, uti vim faceremus iſto
 loco, quem defenderent & bellis eximerent Majeſtatis jura.

Dum in anchoris stat imbellis, otiosa, ab impotentiore hoste velut custodita, ludibrium debuit hinc Britannis, inde Gallis, rem tam indignam Hispaniarum rege adspectantibus. Quia Præfecto Belgicæ classis copiam fecit, convocandi undique auxilia & reficiendi quassas rates novisque belli instrumentis firmandi. à pulvere namque tormentario destitutus, impetratis oportuno beneficio à Comite Charasto, Caleti gubernatore, belli requisitis, lateri se Hispanorum custodem, non tamen amicum præbuit. Interea, dum tabulas laceræ classis reficit Ocquendus, & sub Britannorum castellis vecors latitat, Trompius per litteras Patrum opem sollicitare, & quæ everteudæ prorsus classi necessaria videbantur seridò efflagitare. Qui cum hostilem classem in arcto detineri accepissent, & fatali arenæ affixam, ex omnibus Belgii portibus & stationibus naves expeditas colligere, tanta festinatione, ut non fabricatæ, sed veluti cœlitus delapsæ, & natæ crederentur. Excita undique fuere maritima Collegia, quæ *Admiralitates* vocant, etiam Societates geminæ, quarum una ad Orientem, altera ad Occidentem mercatur & militat, ut non uno hoste, sed junctis Belgarum viribus, opprimeretur Asiæ Africæque dominator. Auriacus, habito in castris delectu, fortissimos quosque sclopetariorum, numero bis mille, per naves Fœderatorum distribui iussit, Ordinum decreto de invadendâ Hispanorum classe suffragatus. Iamque naves bellicæ centum & ultra sub Britannicæ littoribus convenerant, intentis in tanti belli eventum vicinis gentibus. Tum prior ab hoste impetitus Trompius classicum cani imperat, dum spectator pugnæ Britannus cum classe sua extra partes manet. Belgarum dux suam in quinque contubernia distinctam, præscripto singulis pugnandi officio, in hostem immisit. Nec hic detrectasse prælium visus, non ex fiducia & destinato, sed quia obsessus erat & ab hostibus circumfusus. Equidem tantopere in navibus Hispanicis trepidatum fuit, ut maturandæ fugæ, cui oportuna erat nebula & densissima caligo, rudentes & funalia, quibus attinentur anchoræ, præciderent. Trompius primus proximam sibi Prætoriam, cui à Salvatore auspiciatum erat nomen, invasit. Verùm hac fugam moliente, acrioris belli spectaculum

lum præbuit Prætoria Francisci Feij Galæciæ Præfecti. cui licet in prima coitione dejecta essent mali summa, ut decussis thoraciis & dolonibus maris arbitrio jactaretur, nec regi consilio posset, non tamen ante vesperam nostris victa cessit. Cum Prætoria Lusitanica Terefâ ferocissimè dimicatum. quam sibi gloriæ materiam elegit acer bello Muschius. At Trompius immixtis in eandem navibus incendiariis, manifestis illam ignibus accendit. quibus immixta Muschii navis, retinaculisque adhærens, funibusque hostis sui implicata, simul conflagravit. Servati tamen cura Imperatoris fuere Muschius ipse & fociorum plerique. Admotæ etiam igniferæ rates aliis, & Prætoriarum una in littus acta naufragium fecit. Quæ Andream de Castro ducem vehebat, globis usque à Trompio perforata & rimis fatiscens, pari fato periit. At nullius æquè hoc prælio emicuit fortitudo & constantia, quam Lopezii, qui una navis parte merfa, altera incendio flagrante, ipse brachio truncatus, pugnam adhuc sustinuit, nec nisi aquis absorptus, iræ suæ in nos & animi, pro Rege suo pertinaciter & gloriosè pugnantis, finem fecit. Ocquendus metuens ne à flammarum & ignium viciniâ flammam quoque conciperet, comitantibus aliis nonnullis, enavigavit, & in Morinos ac portum Duyenkerkanum invectus est. ubi, qua vectus fuerat, Prætoria, arenarum ventorumque injuriâ, Neptuno cessit & fluctibus. Victæ hoc ipso die plures aliæ & in arenas illis, Oceano, Æolo & Vulcano, Deorum veluti triumviratu, in Hispanum conspirantibus. Summo mane subductæ ex oculis classis reliquæ, incertis itineribus ferebantur, una excepta, quæ ad primum congressum deditioem fecit. Nec insequens nox imbellis fuit Batavis, sed indagando hosti studiosè impensa. Tam atrox pugna & sævientium machinarum fragor, & flammarum per piceas tabulas grassantium ferocia triduum ferè duravere. Per Britannorum littora Ducum Principumque carpenta volitabant, spectaculi causa. promiscua plebes è montium fastigiis crudelissimi certaminis adspectu, læta, dolens, prout quisque affectus, non sine horrore, fruebatur. Rex Britanniarum Carolus, federis sui, quod cum Hispano & nobiscum pepigerat, tenax, classis suæ Præfecto quietem im-

peravit, & utrique se parti neutrum præbuit, misertus tamen quarundam navium Hispanicarum, quas è tanto naufragio in suos usus servavit. Quid, quod & ante prælium elapsæ quatuordecim hostium naves per maris vadosa, Britannici Archithalassi gratia ac facilitate, incolumes evaserint. illisa in littus Gallicum, statim à prælio navium aliqua, præda Gallis fuit. Rem miram narro & seculorum memoria dignam. Navibus sexaginta septem iisque ad stuporem grandibus, occursum fuit navibus minoribus bis sex. Easdem aggressi sumus navibus octodecim, mox triginta. Exercitum viginti quatuor millium, tot & plures habebat regia classis, vix ternis militum millibus adorti, in incitas & littorum angustias protrusimus, & velut captam circumfœdimus, ut elabi non posset. Præfectus noster ipsi Ocquendo, cum moras neçteret ob fractos malos, Liburnicæ suæ officium indulfit, transvehendis è portu Britannico lignis, ut refeitis navibus maturaret pugnam. Confecto navali prælio, Dux Fœderatorum captas naves, adhæc militiæ Hispanicæ plurimos, ducesque ipsos Texelæ, Mosæ & Zelandiæ portibus triumphans immisit. At Duynkerkæ, Antwerpæ, Bruxellis funesta omnia & luctus plena. In Hispania, Lusitania, in Cantabris, Callaicis & Asturum regionibus, alii cognata fratrum, alii liberorum, alii amicorum plorabant. Cordatiores hæc secum musitabant; mittendos Belgas, aut induciis vel pace placandos. Victorem hostem non stare, ubi vicit, sed ulterius progressurum ad ea, quæ cupiditati ipsius & victoriis patent. Non alia tam incruenta & minus nobis damnosa victoria potiti unquam sumus. Desiderata è classe Belgarum navis una, militum & navalis populi vix centum. cum hostium cæsa, merfa captaque accipiamus millia multa, naves quæ merfas, quæ exustas, quæ captas quadraginta, ceteris vel fuga vel Anglorum beneficio elapsis.

*Cameronis
expeditio
terrestris,
adventan-
te classe
Hispanien-
si.*

Nunc è mari in terras Brasilianorum reverti libet, ubi non minore studio intentus fuit hostis in calamitates nostras. Antequam enim è Portu Sanctorum solveret dicta toties Classis, bina armatorum millia Lusitanæ & Brasilianæ gentis & inter hos Tapujarum, in fines nostros missa, distinctis se agminibus sparferant. tum ne ab eduliis destituerentur juncti omnes,

tum

tum ne magna manu conspicui, à limitaneis locis majore Belgarum potentia arcerentur. Qui enim minoribus manipulis contemni poterant, multitudine terribiles ad justam nos defensionem irritavissent. Id in mandatis habebant, ut ad S. Laurentii pagum, qui septem à Paomarello miliaribus abest, sociarent copias, classisque adventum expectarent. ut si fortè, post ejus appulsum, egredi in terras impedirentur à Belgis littus infidentibus, aessent prompti in armis & depulsis nostris viam sternerent suis, aditumque in mediterranea patefacerent. quo fini jam antè incolarum animos, Hispanicæ potentiae ostentatione, occupaverant & nobis iniquiores reddiderant. Copias istas ducebat Præfectus Camero, Brasilianus, variis apud suos militiae experimentis clarus, astu & audacia summus: qui ut imperata exequeretur, ad fluvium Vnam cum cohortibus confedit. Facile illi fuit huc penetrare, cum miles ferè omnis noster è mediterraneis evocatus, in littoribus detineretur, in adventum classiariorum. At hoc metu expeditus Nassovius, & depulsa in maris incerta & avia Classe, ilicet lectam mille militum manum, sub Tribuno Coino, viro fortissimo & militiae experto, Cameroni objecit. Quo percepto, nec enim horæ spatium aberant, movit Camero, & distincto milite per silvas & dumeta progressus, hætenus evasit. Coinus pari industria suos quoque distinctis catervis submisit, & accelerato itinere solitos silvarum transitus & egressus interceptit. Primam prælii occasionem nactus centurio Tackius, duas cohortes sclopetariorum in hostem immisit, propè Pojucam, & conferta manu cum sexcentis Lusitanorum, quibus præerat Ioannes Lopezius Barbalio, acriter pugnavit, quibusdam cæsis, reliquis fugatis. è nostris desiderati vexillifer unus, & gregarii septem, vulnerati septemdecim. Secundam arripuit vigiliarum præfectus Mansfeldius, qui cohortem agebat quadringentorum Belgarum, & Brasilianorum centum. quibus cum Barbalione ad S. Laurentium congressus, ad primas balistarum jaculationes, in fugam ipsum egit. ducenti erant, qui degeneres prorsus, projectis turpiter armis, militiae nomen infamabant. Ipse Barbalio terga vertens, pilei sui, qui capite fugientis fortè deciderat, necnon gladii & chartarum

illi opponitur Tribunus Coinus.

Pellitur Camero & ceditur.

omnium, quas Lusitanis nostrarum partium ademerat, copiam Mansfeldio fecit. etiam istarum litterarum, quibus agendorum rationes exaraverat Comes de Torre, hostium cum summa potestate imperator. Iis disertè jusserat ille, ne victores sui clementia fracti parcerent Belgis, sed nullo discrimine & hos & Brasilianos quoscunque nostris stipendiis merentes, maclarent. solis gratiam facerent Lusitanis. Morabatur per id temporis in Præfectura Paraybenfi Andreas Vidalius centurio, qui antè semestre huc è Sanctorum Portu missus, cum litteris ad Molarum dominos, clàm eos implebat seditionum studiis. ut adventante Classe arma caperent, in libertatem se pristinam sub Rege suo vindicarent, Belgarum se imperiis expedirent, in Classis potentissimæ adventum farinas colligerent. Non abnuebant complures, diversisque incitamentis corrupta fide, clandestinis colloquiis deterrimum quemque & novarum rerum studiosos in partes suas pertrahebat. Cum in conspectu esset Classis, promptis & aliis seditionum ministris, Vidalius accensis molendinis aliquot, & cannarum struibus, hoc agebat, ut terrefactos subitis ignibus Belgas à littore revocaret, arcendis privatorum damnis, vacuumque illud & imbelle classi ostentaret. At Duces Belgæ stratagematum istiusmodi non ignari, susque deque habitis privatorum dispendiis & publicæ tutelæ dediti, perstiterè in littorali statione. Mox fugatâ classe & periculorum securus Mauritius, cohortem suam militumque septingentos, duce Carolo Tourlonio, eò ablegavit, qui conjuratorum studia & conatus reprimere, & rebelles incendiarios in ordinem cogere. Expositum fuerat ad flumen Conayou militum trecentorum agmen, ducibus Francisco de Sofa & Henrico Dias, etiam Rebelhinho, qui æmulatione quadam ab illis distractus postea se Ioanni Barbalioni junxit. Cum his commissus Turlonius, ubi se aperiunt silvæ, octuaginta & septem cæsis, pluribus faucis captisque, cœpta ipsorum elusit. Interemti Francisci Soffi indicium esse potuit, reperta ejusdem inter manubias vestis pectoralis, quam captivi agnovère. Inter faucios Henricus Dias abjectâ parmula & ense & pileo ingloriè fugit. Magna inter ipsos trepidatio erat & metus, cumque spes nulla esset

classia-

*Andreas
Vidalius,
adventante
classe,
Lusitanos
ad seditionis
studia
hortatur.*

*Tourlonius
cum
hostibus
pugnat
victor.*

classarios in littore excipiendi, hoc quisque studebat, ut evaderet & in Salvatoris urbem, si quâ posset, ob iter longum molestumque, & victus parvitatem, salvus remearet. Bimestri, antequam solvisset è Portu Sanctorum Classis, in Fluvium Grandem è mediterraneis descenderant Tapujarum terna millia, cum uxoribus liberisque, stupentibus rei novitate Belgis. nec enim antehac tam frequentes ad nos accesserant, nec nisi viginti aut triginta circiter agmine. Venerant è locis usque adeò à littore remotis, ut ubi domicilia & natale solum haberet hæc Anthropophagorum gens, ignoraremus. Nonnullos antiquæ libertatis spes stimulabat. plures odium Lusitanorum, quorum dominationem per Europæos subverti posse non desperabant. Erant, qui optimam fortunam & spolia ampla ex novis rebus petebant. Et jam se nostris jungere parantes, armis ad fines istos grassabantur. Profectò ea tempestate, veluti cœlitus dati nobis videbantur in subsidium. Neque enim in mentem ulli venerat, fore, ut in hac Præfecturâ belli se scena panderet. At simulac ex hostium classariis plurimi non longè à Flumine Grandi exscendissent, abigendis armentis & apportandis in classis refectionem aquis, exaratae fuere à Nassovio litteræ ad Regem Tapujarum, Ioannem de Wy, quibus obnixè petebat, uti hostem à pabulatu & aquatione arceret. Qui singularem in nos animi propensionem testatus, ilicet filium suum cum Tapujis aliquot, veluti fidei & benevolentiae vadem, misit in Arcem Ceulianam, severè effatus, se eandem vitæ necisque sortem nobiscum subiturum, & jampridem juratum esse Lusitanorum hostem. cui dicto ut fidem faceret, Lusitanos duodecim, loci istius incolas, infelici sanè ipsorum fato, veluti odii sui in gentem illam victimas, obtruncavit. Comes militum suorum sexaginta, duce Garstmanno, Tapujis addidit, ut ex communi consilio & nostra disciplina in hostem iretur. Adscriptis ergo in militiam Belgicam hinc Tapujis, ita à gentis nomine dictis, inde Brasilianis bis mille, pro nobis optimâ fide belligerantibus, validiores adversus Lusitanos Hispanizantes visi sumus. cum INTERNI militis majus sit in Duces suos obsequium, fides & veneratio, quàm externi, & loca sedesque magis tueatur genitus, quàm

Tapujarum tria millia se Belgis jungunt.

Mauritius ad Tapujarum Regem scribit.

*Mira Co-
mitis so-
lertia.*

aliunde accitus. Nassovius, ut aliqua necessitate fidem ipso-
rum adstringeret, Tapujarum conjuges liberosque in Insulam
Tamaricam deferri & liberalius illic haberi imperavit. facti
causa hæc fuit, ut, si fortè defectionem per litteras suaderet
Camero, quod & fecit, charissimorum pignorum intuitu de-
terrerentur. Inter litteras Barbalionis interceptas erant, qui-
bus in dubium adducebatur ejus fides & militantium sub ipso
Brasilianorum. quas, ut demereretur Cameronem, & hoc
veluti lenocinio pelliceret, ipsi transmisit Nassovius. Nec diu
post perlatum ad Comitem, ex ore navarchi cujusdam, milita-
rium trium ac nauticorum quatuor captivorum, residuas Hi-
spanorum è classe rates, ventorum & æstus marini ferocia in
Occidentem raptas, in anchoris stare, minoribusque navigiis
in littora aquatum egredi. illud quoque accepit, Prætoriam
Castellanam, trium anchorarum retinaculis decussam, in ex-
tremo fuisse discrimine, ut & alias duas prætorias, Galeones-
que. unam onerariam, quæ sacchara vehebat, in scopulos
Baxios de *Baxios de Rochas* illifisse. His maris periculis implicitos Hispanos,
Rocqua. aliam ratibus stationem elegisse: & eas quæ aquatum in littora
deflexerant, postquam mutatam Præfecto Hispaniensi statio-
nem vidissent, deserto littore, alias quidem in Maragnanam,
alias in Terceræ insulas, non expectato imperantis jussu, con-
cessisse: ipsum Classis Præfectum in Occidentalia pertrusum,
cum Galeatis navibus ad Siaræ portum stare. Creditum &
illud, Præfectum Classis Comitem Torrensem, cum domesticis
in Liburnicam transisse, quæ in Sanctorum Sinum ipsum
perveheret. reliquis jussis vel consilio, vel fortunæ gratia ac
felicitate sibi consulere. Aiebant iidem, Prætoriæ Castellano-
rum vix sex aquarum vasa superfuisse, ut Galeatæ omnes ne-
cessitate adactæ fuerint ire in Occidentem, ob potus penuriam.
quem, utpote à liburnicis & minoribus navigiis destitutæ, (illa
recentibus præliis ferè cuncta ipsis perierant) ex vicinis In-
sulis transferre prohibebantur. At reliqui infaustæ expeditio-
nis Duces, Comes Banjola, Franciscus Mora & Ludovicus
Barbalio, cum distracta & accîsa Classis membra conspicerent,
nec reduci illam, unde abierat, posse, in hoc tandem conve-
nere: ut Lodovicus Barbalio cum militibus mille quingentis
omni

*Barbalio
cum mille
quingentis
militum
terrestri
itinere
Babiam
repetit.*

omni armorum genere instructis, terrestri itinere Sinum Sanctorum repeteret, viamque sibi ferro inveniret. Franciscus de Mora cum Comite Banjola conscensa minori vectoria eò navigarent. Barbalio iter capeffens agros & sequi impotes, dura necessitatis ac militiæ lege, trucidari jussit, ne capti à nostris adventus ipsius & profectiois per terrestria indicium facerent. quod sollicitè metuebat, uti ex captivis, qui se nemorum latebris abdiderant, cognovimus. Per hæc & quæ prædiximus tempora, ea accidere, quæ referre non piget. Iudæus quidam, Bento Henricus, magnus, ut talium mos, Bento Henricus. jactator & promissor, grandis secreti, (Fodinae puta) reperto erexit animos Senatorum. Verum incertam opum spem non levi precio licitabat. Indicii mercedem petebat sibi & ex senatis & nascituris, alteram proventuum & lucri partem. At Senatores, edocti FRAVDVM matrem penuriam esse, & tumidis stolidisque imaginationibus impleri paupertatem, nec omnino abnuere, nec annuere postulatis. Verum ea promissere, quæ ex præscripto præsidum Societatis, rerum utilium inventoribus indulta fuere. At Bento, non sine supercilio, celare rem tantam, præ se ferre iter in Hollandiam, aliquid tamen de postulatis remittere. Senatores, veriti ne aliis rem aperiret, aut morte præventus nulli, iterum in colloquium cum Iudæo admissi, novis oblatis condicionibus, nihil effecere. sed illo jussu non exire Brasilia, ne dispalesceret arcanum, diu sola tantæ felicitatis expectatione felices fuere. Postea, cum solenni tractatu cum Vndeviginti-Viris, Societatis supremis rectoribus, transegisset, è Fodina, quam ipse adiit, metallorum specimina Pernambuco attulit. quæ post rigidum examen, deprehensæ fuerunt sulphureæ esse & plumbeæ materiæ, nec valoris magni. præterquam, quod ad Australia S. Francisci fluminis sita esset, loco armis Lusitanorum & Belgarum controverso, longiusque à littore. Vidalius, cujus paulò ante Vidalius grassatur. memini, homo audax, callidus & prout animum intendisset, pravus aut industrius, in Paraybæ terris populationibus incendiisque grassatus, maximis damnis afflixerat Lusitanorum molas, agrosque cannis passim sacchareis confitos. Quibus malis avertendis, missi eò ad molarum tutelam militum manipuli

*Inquiritur
in expila-
tores ci-
vium.*

*Nigritæ
magno ære
vendun-
tur.
De Servis
& manci-
piis discursus.*

plures fuere, qui junctis, cum res postularet, viribus, depellerent grassantem. In ejusdem Vidalii & Magalheinfii prædatorum capita, præmiis ingentibus exciti fuere circumquaque præfidiarii. Etiam pœnis terrefacti quidam è nostris in Alagois & Portu Calvo, qui extorsionibus & direptionibus indigenarum per nefas, atterebant populum. Carolo Tourlonio prætorix cohortis Duci demandatæ partes inquirendi in expilatores hosce & coërcendi publicarum injuriarum autores. Venditi aliquoties sub hasta Nigritæ servi, quos Africæ littora & portus transmittunt, luculentis preciiis recreabant æraria. Attamen crebra Servorum & Servitutis commemoratio, imperare videtur, ut de horum origine & forte pauca delibem. Eorum alios naturæ vitium fecit, alios lex. Illos voco, qui ingenii & indolis culpa nihil erectum dignumque hominis curâ sapiunt. ut ex aliorum nutu & imperio ipsos vivere satius fit, quàm suo. Lex servos facit, non illa melioris & benè se habentis naturæ, ut quæ liberos nos nasci vult; sed quæ gentium est, contra naturam quidem, nec tamen sine ratione introducta. Tales sunt bello capti, qui cum isto jure occidi possint, servantur ad servitutem, aut precio venditi emtique eadem lege adstringuntur. Hæc servitus non Romanis solum, sed & aliis gentibus passim usurpata, dominis jus dedit vitæ & necis in servum. donec mitiori lege sub imperio Romano coërcita dominia fuere, ratioque reddenda fuit occisi aut crudelius habiti. Cæsar Dictator in Galliis sub hastâ captos vendidit, in Salassis Alpinis populis Augustus. Nec caruerunt iis Christiani nascente Ecclesia & multis post seculis. neque refragantur divinæ Apostolorum voces, sed servitutem ordinant & præceptis informant. Exstant de servis leges Caroli Magni, Ludovici Pii ac Lotharii. ut & de conjugii servorum decreta Alexandri III. Urbani, Innocentii, Pontificum. Verùm posteriore ævo paulatim apud Christianos, doctrinâ & Christi genio mansuefactos, in usu servitus ista esse desiit. Ita ut à temporibus Imperatoris Frederici II, ab annis nempe à Virginis partu CIO CCXII, omninò nulli fuerint. Fortè ob hoc, quod nefas crediderint, ita servire, sanguine Christi in libertatem filiorum Dei redemptos; vel, ut hac nova & insolita humanitate

nitate pellicerent, alienos à Christi doctrina gentilium animos. Neque immeritò *Servum nomen ex injuria natum scribit Seneca.* Major^{Epist. 31.} rem certè veteres Germani & honestatis & utilitatis publicæ rationem habuerunt. qui suis servis non crudeliter abusi sunt, Romanorum more, sed hæcenus tantum, ut frumenti modum, aut vestis aut pecoris, tanquam colonis injungerent, suos cuique penates pro arbitrio permetterent. cujusmodi servitutis vestigia non obscura, in agricolarum servitiis apud Sueonas, Polonos aliosque populos observare est. *Verberare servum ac vinculis & opere coërcere, rarum.* *Occidere solent, non disciplina & servitate, sed impetu & irâ, ut inimicum, nisi quod impunè.* ^{Tacit. de morib. German.} Atque hoc ferè more habere servos hodie solent gentilium & Christianorum plurimi. Certè clementius & moderatius eos haberi cupit Seneca: *Servi sunt?* inquit, *imò homines.* *Servi sunt?* imò *contubernaes.* *Servi sunt?* ^{Epist. 47.} *imò humiles amici.* *Servi sunt?* imò *conservi, si cogitaveris, tantumdem in utrosque licere fortuna.* *Tam enim tu illum ingenuum videre potes, quàm ille te servum.* *Crudele & inhumanum est, quod nec tanquam hominibus quidem, sed tanquam jumentis abutimur.* *Cogita, istum, quem tu servum tuum vocas, ex iisdem feminibus ortum, eodem frui cælo, aequè spirare, aequè vivere, aequè mori.* *Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem velles vivere.* *Quoties in mentem venerit, quantum tibi in servum liceat: veniat in mentem, tantumdem in te domino tuo licere.* *Vive cum servo clementer & comiter.* Nunc, postquam invaluit etiam inter purioris & in melius mutatæ Fidei Christianos lucri cupiditas, aperiente viam bello & armis, redimus & nos ad morem emendi vendendique hominem, Dei quantumvis imaginem, à Christo redemptum, imperatorem universi, & nihil minus, quàm naturæ ingeniique vitio servum. Vt & hac tempestate conqueri, sub Christianorum imperio in Brasilia, fervorum aliquis possit & exclamare: *Quàm* ^{Arist. in Pluto.} *miseræ res est ô Jupiter & Dii, servum esse insipientis Domini.* utique evenit non rarò, ut sapientior stulto, bonus nefario, stупido ingeniosus serviat, & divinæ particulam auræ, non naturæ suæ vitio, sed fortis alteri mancipet.

Quidam Franciscus de Barros Reguo suspectæ vir fidei, ob hoc, quod ad S. Francisci ripam habitaret, remissus otio, & sua erga Regem Hispaniarum officia palam venditaret, publicisque regionum Officialium tabulis comprobaret, in Occiden-

*Prohiben-
tur certa-
mina sin-
gularia.*

dentales infulas relegatus est. INITIA quippe imperiorum tuentibus, diffidendum victis, quavis occasione ad defectio- nem & perduellionem pronis. Irrumpentibus quoque in Bar- baro orbe in gentem nostram soli vitiis, præsertim effera illa mutuis certaminibus pugnandi libidine, quæ in cædes, vul- nera offensaque non leves definebant, non sine Christiani nominis dedecore; coërcita fuit Edictis rigidissimis singula- rium pugnarum petulantia & revocatus legum in homicidas rigor. Ob farinae inopiam queruli Serinhaimenses, Vnenses, Paraybenses, Allagöenses & Portus Calvi habitatores, hoc impetravere, ut in eos animadverteretur, qui Mandiocæ pro- ventus celarent Rectores. Et ne præfidiario militi deessent ali- menta, panis demenso solati fuere Senatores suorum famem, donec è Belgio apportaretur liberalior annona. Fugiente anno CIO IO C XXXIX perlatum in Mauritiæ urbem cada- ver fuit Illustr. Comitis Iohannis Ernesti Nassovii. ita volen- tibus fati, ut partitis natalium & obitus vicibus in utroque orbe inclaresceret, & quò virtutis suæ documenta daturus cum Fratre Mauritio venerat, daret mortalitatis.

*Quæ post
Classem
dissipa-
tam eve-
nerint,*

*Ludovico
Barbalioni
opponitur
Picardus.*

Dixi abiisse laceram & dissipatam huc illuc Hispanam clas- sem. At reduce in Pernambucensem stationem nostrâ, naves istæ, quæ per angustiam temporis, sub prælii navalis initia, exonerari non poterant, jam iussæ sunt onera sua post victo- riam exponerè, & mercantium desideria implere. Nassovius, revocato è ratibus milite, terra se formidabilem hostibus ostendit. Ludovico Barbalioni, qui duobus armatorum milli- bus Paraybæ imminerebat, obvius ivit Picardus, excubiarum Præfectus & Centurio Dayus. qui hostem observarent & ab- actis armentis alimenta subducerent. imperatum quoque na- varchis & littora tenentibus, ut in omnem eventum instructis navibus præsto essent, si quæ irruptionem Lusitanus tentaret. Naves plurimæ in Sanctorum Sinum missæ, observandis & oc- cupandis, si fors fineret, hostium navibus. Cumque copiis suis Paraybæ proxima teneret Ludovicus Barbalio, missi è Gojanæ terris præfidiarii & centurio Mellingius, suam cohortem & Brasilianos ductans, & eam, quæ Artioskio paruerat in Igua- raca. revocata in hanc centuria Ducis Eintii; in Olindam, quæ

quæ Pironis erat. Tunc publico Senatus iudicio in navium aliquot Duces, ob rem negligenter gestam, animadversum. Etenim Navarchorum, quotquot præliis istis navalibus interfuerant, quidam fortiter pugnare & lumen virtutis bellicæ indefatigabiles pugna aliis prætulere: quidam turpi & erubescenda væcordia, dejectis mortis metu animis, militiæ decus maculaverunt, spectatores pugnæ, non actores. Nassovius, ut exemplis severis disciplinam militarem contineret, selectis ad hanc rem Iudicibus, animadversioni illorum reos subiecit. ne inulta foret gloria militaris læsa, & velut piaculo propitiaretur Mars, duo ex Iudicum sententia capite perfidam ignaviam luerunt. uni gladius clementiæ index & meritæ mortis supra verticem iit: uni parcitum fuit, ob pristina merita. Vidit hanc severitatis scenam Antonius de Cunha Andrada, miratus, quamvis parta victoria, inflexibilem militiæ Belgicæ rigorem. quem & laudabat, tanquam tenacissimum vinculum securitatis publicæ & imperii nostri stabilimentum in hostili solo. At præclarè meriti Duces, non laudibus solum præconiisque cumulati, sed & aureo singuli numismate, in rei memoriam, donati. Ejus latus unum classis naviumque imaginem exhibebat, cum hac inscriptione: *Deus contudit fastum inimicorum.* alterum effigiem Comitis Mauriti, & appellationem. Barbario per mediterranea militem ducens, per eas terras, quas Mattos vocant, iter affectabat. quò se Tournalonius ad obfidendas vias recepit. Picardo & Donckero mandatum, ut relicta Gojana in Terram Novam se conferrent, & hoc omni cura agerent, ut hostiles copias, si quæ possent, aut stererent aut fugarent. Verum non segnior hostis, cohortes aliquot nostrorum, quæ Gojanæ erant, incautas occupavit, interfectis Picardo & Lochmanno Centurione, gregarii ordinis centum, aliis vel faucis vel fuga elapsis. Qua suorum strage perculsus Nassovius, ipse coactis undequaque militaribus copiis, bellum capeffere statuit. Acciti è navibus in terram milites & navalium sociorum ducenti quinquaginta, Duce Iacobo Alardo. Mansfeldius & Hooghstratanus ex Comitis imperio se junxere copiis ad S. Laurentii sedem. Centurio Hoefius, contracto è Moribeca milite, una cum aliis centu-

Supplicium sumitur de ignavis Ducibus.

Premia dantur bene meritis.

Ceduntur aliquot Belgarum copia.

Nassovius ad bellum se parat.

rionibus, Dyckio & Sluytero in Olindam se recepit. Prætori Statio imperatum, uti octuaginta Nigritarum ex molendinis conscriberet, portandis castrensis impedimentis. Civibus verò, ut vacua præfidiis urbe excubias ipsi agerent. Eintius quoque movere se ex Iguaraca jussus & cum centuria sua adesse. Interea Turlonius è Parayba hostem infecutus, molestissimo at celerrimo itinere, quippe XVII millia duodenis horis confecerat, suis fame attritis, frustra fuit. Certior namque factus Lusitanorum indiciis de Turlonii adventu, moverat castra in Mattos, magna, ut videbatur, festinatione, ob relictas hic illic militares penulas farcinasque. Nostri latitantes aliquot hostium in arundinetis, protractos trucidarunt. His ad Comitem perlatis, decretum, ut ab expeditione absteretur, remisso, qui conscriptus fuerat, in sua loca & signa milite, navalibus in suas rates. Nec diu post Mansfeldius in Mattis cum hostium cohorte dimicavit. quæ post velitationes aliquot, abjectis impedimentis, in fugam se dedit, penulis, quas ducentas reliquerant, non farina ad victum, sed saccharo, ob farinae penuriam, repletis. Non destitit Comes variis locis, ubi securitas publica exigebat, hosti instare, per Turlonium Cameroni & Iohanni Barbalioni, per Mansfeldium, qui mille & ducentos in prælium ducebat, Ludovico Lopezio Barbalioni, cum mandatis, ut ad Fluminis usque Francisci ripas, hostem ipse persequeretur. at Tribunus Coinus Vnam usque, inde in Serinhæmum reduceret militem. missæ quaquaverfum in portus nostros rates plurimæ, commeatum ferentes reficiendis copiis. Sub hæc tempora, aliquot ordinis Ecclesiastici, Franciscani, Carmelitæ, Dominicani Præfecturæ Pernambucensis, numero sexaginta, ob clandestina cum hoste consilia, & tentatas militum defectiones, submissamque Hispanis annonam, in Tamaricâ insula detenti, inde in Indiam Occidentalem ex Senatus Supremi decreto, deportati sunt. ubi licet affectu, ob partium studia, nocere possent, locorum tamen immani intervallo à Brasiliensibus segrege, nocere prohibebantur. Quæ res licet primò commovisset populum, postea tamen, sublatis è conspectu, quos retinere cupiebant, elanguit cum indignatione desiderium. præsertim cum relictis

ipsis

Dissolvitur bellum ob abisum hostis.

Mansfeldii cum hoste pugna.

Comes instare suos hosti jubet.

Aliquot sacri ordinis relegati.

ipsis essent, obeundis sacris, Parochiales Presbyteri. Depulso finibus hoste, non armis solummodo, sed & frugum inopiâ, quarum cum indigenis negotiationes prohibitæ aliquandiu, per belli necessitates, fuerant; veniam fecit denuò Senatus incolis, per vicinas terras & oppida farinas divendendi, & quò vellent, distrahendi. Vtique noverunt militarium & civilium rerum sciti, extra bellum subministrari posse alimenta, quæ vigente bello prohiberi minimè nefas fuerit. ideòque in hostium esse partibus, qui talia subvehat, post publicam significationem. cum annonæ copia augeat bellum, quantum inopia minuit. Brasilianis militantibus injunctum, ut, cessante hostilium irruptionum metu, in suos quisque se vicos reciperet, & culturæ agrorum vacaret, sublevandæ frugum parci-
tati.

Nec segnius Societatis Directores in hoc domi incubuere, ut attrito bellis milite, auxilia in supplementum submitterent Brasiliensibus, quæ toties Comes, toties Senatores per litteras tamque ardentem efflagitaverant. Cumque tanti Imperii molem sustinere non possent eo quæstu proventuque, quem sufficeret Brasilia, afflictis molendinis & vastata passim messe, ea consilia inivere, ut armis bellicæ fortuna languentem rem restituerent, potentiamque in rates argentiferas, quæ è Terra Firma, Nova Hispania & Honduris quotannis dites abeunt, converterent. Quare novam adornavere classem, navium viginti & octo, sub Præfectis Cornelio Iölo, & Iohanne Licht-

*Expedi-
tio in por-
tus San-
ctorum
terras,
Ann. MD
CXL.
Mar. XVII.*

hartio. qui pubescente anno, (erat is millesimus sexcentesi-
mus & quadragesimus) Belgio egressi, in Brasiliam appulerunt
primo Vere, adductis secum Iohanne Walbeeckio, qui Affef-
foris, Nieulandio & Alewino, qui Senatorum & Moucherone,
qui Advocati Fiscalis munere fungerentur. Deliberatum
seriò, quid ex Societatis usu factò opus esset. Designabatur
omnium votis Vrbs S. Salvatoris, Brasiliæ metropolis, nuper
à nostris frustra tentata. Eâ in potestatem redacta, totam
mox Brasiliam nostram fore, omnemque sacchari proventum,
ob molendina hujus provinciæ plurima. Verùm uti spe facile
est complecti maxima, ita potiri cupitis difficile. Iudicabat
Nassovius, non esse sibi militum satis obsidendæ urbi. hoc au-

furo fenis minimum armatorum millibus opus esse ; illi à validis præfidiis prospectum esse, & advocari in subsidium vicinos populos nullo negotio posse. fame illam expugnari, longioris esse moræ, quàm anni tempesta ob pluvios menses ferat. adhac Directorum Societatis recentibus mandatis bellum Occidenti indici & regiis classibus. Itum itaque in eam sententiam, ut novus miles in hostium terras immitteretur. qui, uti tentatum & factitatum à Barbalione fuerat intra fines nostros, flammis ferroque obvia vastaret diriperetque. ita futurum, ut suo damno saperet hostis, & bella in posterum gereret clementius. facta vastitate, ipsi defore pabula alendis præfidiis, mercantibus lucra, ærariis reditus, nobis otia fore & quietem. Poterant movisse veterum Romanorum exempla, qui isto fini in Hispanos, Campanos, Ligures, Nervios & Menapios populati fuerunt. Quod & antè fecere Halyattes in Milesios, Thraces in Byzantios, non tam hostium odio, quàm prudenti ratione, minuendo bello & flectendo ad pacem hoste. Quare dum naves aliaque ad violentam expeditionem necessaria parantur, Iölus cum navibus octo, quæ milites vehabant septingentos & Brasilianos bis centum, in Portum Francicum vela fecit, ut cohortium Barbalionis reliquias in Allagois hærentes, incolisque cædibus grassationibusque graves, submoveret. cujus adventu percepto, in Australia progressus Barbalio, incolas omnes, tribus quatuorvè exceptis, secum abduxit vacuasque sedes fecit. at horum, utpote transfugarum & jam à partibus hostium, bona, agri, domusque Fisco nostro adscripta. Lichthartius Classis pro-præfectus & Carolus Turlonius militum dux, in Portum Sanctorum valida classe navium xx ivere, quæ militum habebat bis mille & quingentos. ubi exposito in terram milite, sævientis Bellonæ horrida crudaque documenta dedere. Molæ Lusitanorum omnes, tribus exceptis, in cineres redactæ, navigia minora, quotquot se hic illic offerebant, vel capta, vel exusta. agri circumjacentes, vici prædiaque, aspectantibus oppidanis, vastata & direpta. Insula Tapesiqua aliæque prorsus expilatæ, ne damnorum cetera memorentur, hoste nullibi morante aut vim nostram sustinente. quicquid virilis sexus armisque metuen-

*Quis finis
populatio-
num.*

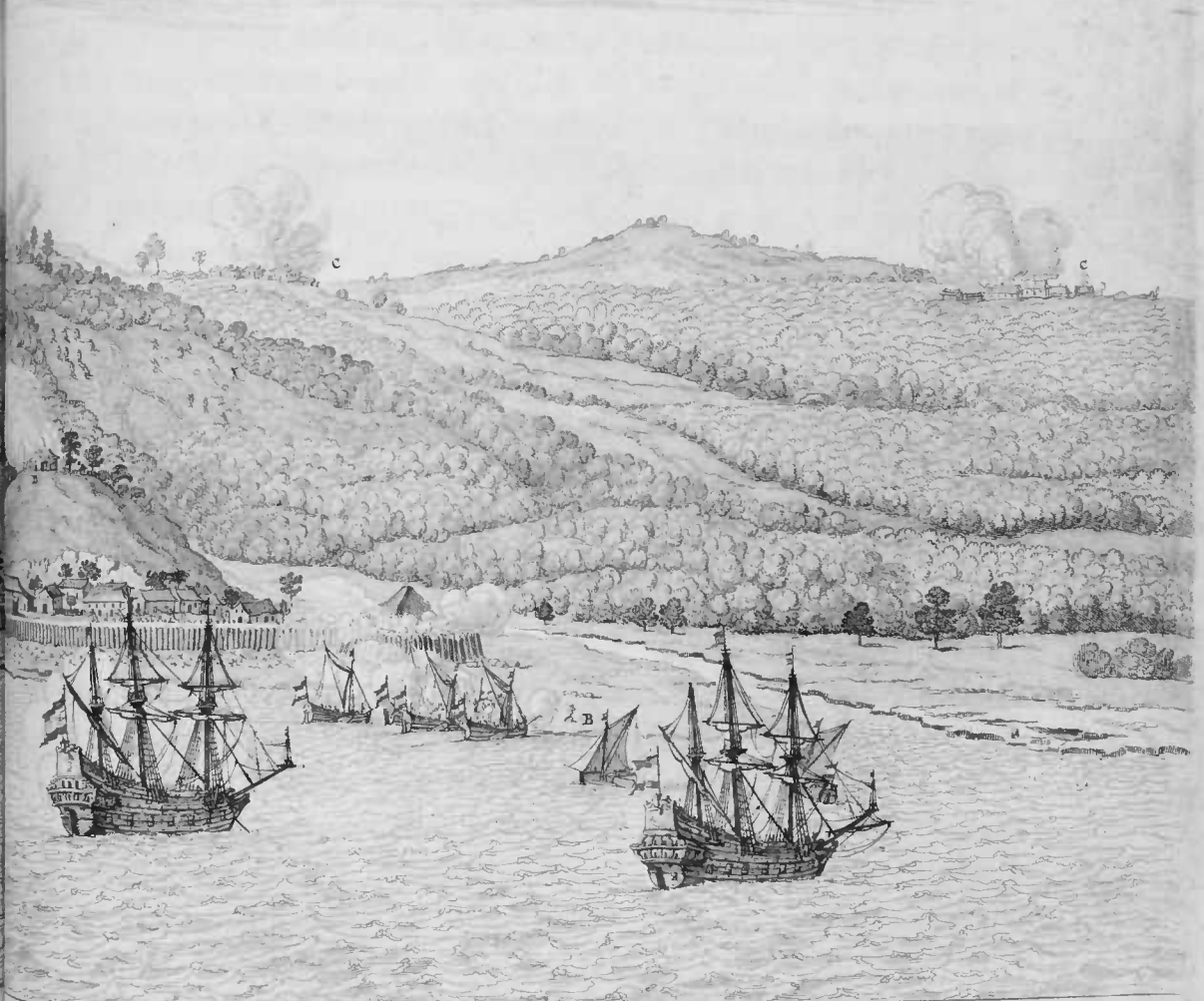
*Lichthar-
tius popu-
latur in
Portus
Sancto-
rum ter-
ris.*

I. POST. 645

A. Fluvius
 B. Loca exscensionis Belgarum

C. Mola sacra
 D. Domicilia

E. Munimentum lusitanorum.

tuendum, ferro sternebatur. soli parvum sexui muliebri & imbelli ætati. hæc miserationem duo attulerunt & excusationem. cum mulieres belli præmium facere, immitte fit. & in infantes, qui modo in lucem vitamque humanam venire, ne calumnia quidem, quod dicat, habet. Tribunus Coinus, postquam in Portu Francico tres militum centurias in naves recepisset, in Fluvium Regalem, domini Hispanici, rectà tendit, ut eandem vastitatem faceret. facti causa fuit, ut fixa in hostico belli sede, levarentur annonæ penuria Pernambu-
*Rationes
 populandi
 hostium
 terras.*
 censes, militi nostro alibi alimonia esset. accedebant & hæ rationes: exinde oportunas esse excursionibus Lusitanorum præfecturas; satius esse, vim inferre foris, quam domi pati: sic sementem, sic messes ipsorum intercipi: sic pecudum, quibus victitabant, capturam impediri: non alia belli facie adduci posse hostem, ut reducto è provinciis Belgarum milite, suæ studeret tutelæ: quin & alibi occupatis copiis nostris, melius tranquilliusque fore domesticis. Verùm dum hic moramur & vindictam ferro ignique explemus, non ea hic reperita pecorum copia, quæ Belgis sufficeret. utique commeantes & remeantes per hos tractus Barbalionis copiarum, pecoris indigentiam fecerant. iussi quoque fuerant, adventante Coino, Fluvii Regalis accolæ omnes, ut & Tapicurenses, quicquid esset armentorum, in Sinum Sanctorum agere. Itaque hoc rerum statu, alibi sui usum esse posse optabat Coinus. Peragratis quippe istius territorii agris omnibus, ad miliaria usque viginti, nusquam insignes nocendi hostibus occasiones nactus fuit. Iamque Brandius vigiliarum præfectus ex captivis hostium acceperat, pro-regem dicti Sinus, Georgium de Mascarengas, cum navibus octodecim eò devectum, quibus nautici & bellatores vehebantur bis mille & quingenti. adduxisse eum ipsum tribunos militares quinque: detineri regio jussu Governatorem Comitem Torrensem, Barbalione jussu in Lusitaniam reverti. Idem Brandius cum cohorte sua in mediterranea animosius progressus, ab hostibus mox circumventus cæsusque clade non levi fuit. desideratis centum, pluribus, inter quos Brandius ipse, captis. Per Coinum, magni aliàs animi & prudentiæ virum, infelicius quoque tentata fuit

*Urbs Sp.S.
in præfe-
ctura ejuf-
dem nomi-
nis tenta-
ta.*

Vrbis Spiritus Sancti, in Præfecturâ cognomine, oppugnatio, ob minus exercitatum militem, & minorum navium penuriam, quæ prohibebat militares citò exponi. etiam ob præmonitum hostem. qui oppidulum festinis operibus muniverat, auxiliares Brasilianos è portu flum. Ianuarii acciverat, seque in montem receperat, è quo tormentis quinque Belgas non irritis ictibus impetebat. Dux in montis fastigia conatus ascendere, ut propulfaret hostem, suorum pusillanimitate & vecordia receptui signum dare coactus fuit, incensa pluribus locis urbe, quæ ob lateritias domos flammam non concepit. Abductæ solum è flumine naves onerariæ duæ, quæ saccharorum cistas habebant quadringentas & quinquaginta. Sed hoste in illas machinis detonante & compagem omnem dissolvente, suavior saburra in alias naves translata in prædam cessit. Cecidere è nostris gregariis sexaginta, & dignioris militiæ aliquot, faucii octuaginta. Grassante per Sanctorum præfecturam Lichthartio, Barbalio, ut afflictis succurreret, revocatis ocyus signis, quæ in finibus nostris hærebant, trajecto S. Francisci flumine, domini Belgici limite, Sinum suum repetiit, consumptis attritisque valde fame & viarum incommodis, quas habebat, copiis. Duo hoc tempore quam maximè suæ curæ esse putabant Nassovius & consortes consiliorum Senatores. Vnum, ut Sanctorum Sinu Vrbeque potirentur: alterum, ne decreta in Occidentem per Iolum expeditio negligenteretur. Prius confici non potuit, ob militum inopiam & commeatus, quem absorpserat Iöli Classis, abitura in Occasum. Placuit ergò posterius effectum dare. Duobus quoque incommodis flagellabantur Societatis lucra. Prius à prædonibus erat, & grassatoribus istis, qui incolas cogebant vivendi in agris securitatem ære redimere. quæ causa fuit, quod parcius cæderentur Brasiliensis ligni feraces silvæ. posterius ab incendiariis, vel privatâ vel publicâ auctoritate nocentibus. His malis obviam itum, quâ potuit, militum per tractus omnes pro viribus & modo locorum, dispersione. qui prædones Nigritas, etiam Lusitanos, captos abducerent, & locorum Iudicibus sisterent. Erat illorum primipilus Petrus Vistus Nigrita, silvis se abdens. qui hostium mandatis instructus magnas
Belgis

Belgis calamitates dedit, nuper non levem vicissim ab ipsis cladem passus, ereptis ipsi, quos Ingeniorum Dominis subduxerat, Nigritis centum. In eo laboratum valdè à Comite & suis, ut faciliores & æquiores erga nos redderentur Lusitani. quorum plerique ejus erant animi & sententiæ, bona se fide arma in Regem capere non posse, aut prædonum ferociam ac quotidianas excursions coërcere. ideòque silentio, consiliis, ipso opere, grassantibus favebant. Itaque conscripti à Comite per provincias tres, Pernambucensem, Itamaricensem, & Paraybensem, qui Lusitanorum dignitate, opibus fama maximè conspicui essent, rogatique, ut ad publicæ securitatis custodiam consilia operasque conferrent; hostium Societati & amicitia renuntiarent. cum nullum ab Hispana Classe præsidium superesset; mercaturæ studia erigerent: vim omnem ab aris & focis unanimes arcerent. se nihil intermissurum, quod ad ipsorum faceret commoda, gentisque Lusitanicæ honorem. rigidissimis edictis cautum iri, ne à milite vel Officialibus suis indignè haberentur & ne non manus modò, sed ne vestigium cuiquam pacato nocuisse dicatur. Hæc aliaque quæ mitigandis, devinciendisque animis faciebant, elocutus, salubria omnium assensu decrevit.

Comes studet sibi animos Lusitanorum conciliare.

Conscribit Lusitanorum principes.

Qui ærariorum rationes supputabant accuratius, notant per hæc tempora, ex Dominiis Regiis, quæ saccharorum decimis, esculentorum ponderumque tributis constabant, in Societatis rationes rediisse florenûm ter centies mille & quinquaginta. at patiebatur æquitas remissionem aliquam indulgeri illarum exactoribus, ob afflictas hoc anno incendiis rapinisque Operarum domos. Mercium ex Belgio huc allatarum, quæ privatorum erant, vectigalia, confecere quater centies mille florenûm. Saccharorum hinc in Belgium evectorum, ter centies mille. Debitæ ex molarum venditionibus, fundis & captis Nigritis pecuniæ, erant vicies & quater centies mille florenum. Ex spoliis profecta trecenta florenûm millia. Nigritæ apud Afros emti, hîc divenditi, sexcenta millia valere. Hi Brasiliani soli reditus erant & lucra. præter quæ, sua quoque colligebant domi Belgarum æraria. Et fuissent sane luculentiores reditus, nisi sacchari vilitas illos diminuisset. cujus

Status rationum quoad lucra & redditus.

*Que mi-
lia Socie-
tati Occi-
dentali.*

precium intendi potuisset, partim hosticarum molarum sub-
versione, qualis jam cœpta fuerat, partim istorum saccharo-
rum interdictione, quæ quotannis Orientalis Societas appor-
tabat. Illud quàm maximè ad promovenda Societatis Occi-
dentalis commoda facere judicabant Senatores; si lex illa ve-
tus Lusitanorum revocaretur. quâ vetuit Rex, ob nomina &
debita, subduci Ingeniis Nigritas operarios, aut utensilia ipso-
rum. ut quibus ablatis cessarent operæ omnes & qui inde
ad Regem redibant fructus, prorsus interciderent. Enimverò,
uti sine Intelligentiis Cœlos moveri negant Peripatetici,
(date hanc periodum, Lectores, historiam scribenti) sine nauta
regi navem, sine auriga currum; ita sine Nigritis, tanquam
Formis Assistentibus, suavissimos saccharorum orbis versari
posse, negant Brasilienses. Præterea, si plus nostratis pecuniæ
transmitteretur, in quotidianos operantium usus. Lusitanis
eam, quæ regiæ esset & dignioris monetæ, occultantibus &
parcius erogantibus. Etiam, ut Brasiliensi Nicotianæ valor
suus, qui fuit antè, redderetur, zingiberisque culturæ vaca-
rent indigenæ. Sed nihil æquè utile ac fructuosum, quàm
frequens colonorum missio, & privatorum liberrima com-
mercia. non solum ob uberiores, qui inde expectabantur,
reditus, sed & ob imperii securitatem; cum, QVOS VICERIS,
amici credendi non sint, & facilè ab imposito jugo resiliant,
non assuetæ novis frenis gentes. Imperavere insuper iidem
Senatores, ut plures instruerentur Liburnicæ. quæ portus
Afrorum ad Angolam, ut & Brasilianorum, ad ostia fluminum
Ianuarii & Platenfis, observarent & hostium navibus vectoriis
infidiarentur. ut quæ maximi precii merces vectare soleant,
Nigritas, vina, farinacea, aliaque. quæ his in oris distrahi cu-
pidis mercatoribus amant. At confici illa minus, quàm po-
stulabat res, potuere, ob navium penuriam. quarum pleraf-
que secum abduxerat Iôlus. Commodum tamen evenit, ut
in Paraybam necessitate compelleretur Neapolitanorum mili-
tibus Tribunus Hector de la Calce, è Sinu Sanctorum paulò
antè egressus. navem namque penè dehiscentem rimis &
malè cohærentem, in portum nostrum direxit, abiturus in Oc-
cidentem, cum militibus sexcentis. Qui, ne annonæ nostræ
graves

*Hector de
la Calce
necessitate
adactus in
Paraybam
fertur.*

graves essent, in Occidentem transvecti fuere, retentis Hectore & Officialibus. ut per hos redimerentur ii, qui nostratum captivi in Havanae portu detinebantur. Hunc ipsum Hectorem, optimae, ut comperio, notae virum, interjecto tempore, in Hollandiam misit Comes, ipso poscente. Sed, qua fuit fide, & videri voluit, detrectavit in Hispaniam reverti, nisi primum impetrata captivis extra Belgium nostratibus dimissione, & pensatis Societati iis sumptibus, quos transvectandis suis fecissent.

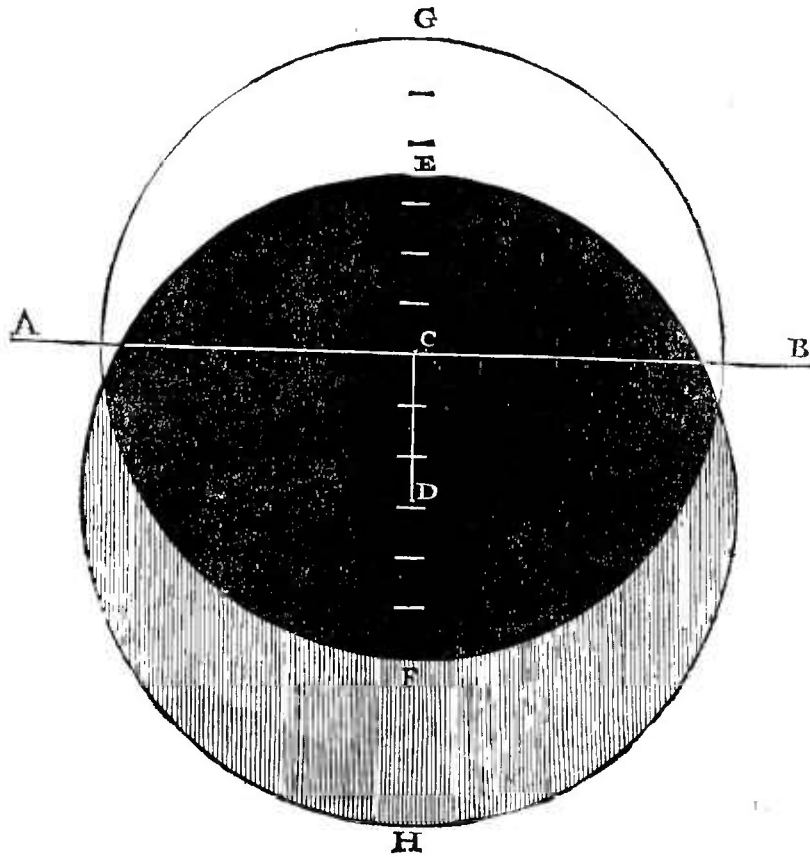
Sed ad Iolum & Lichthartium, quos aliquot retrò mensibus Brasiliae Septentrionalia circumvectos, in Occidentem sua classis vexerat, naviget oratio nostra. Ea navibus constabat viginti quatuor ad bellum paratissimis. navalium numerabat millia duo, militarium mille & septingentos. Erexerat haec expeditio, magni alicujus eventus expectatione, animos non Brasiliensium modò sed & Europæorum omnium, Lusitanorum & Belgarum. Nec enim utilius cupidiusque pugnari posse videbatur, quàm ubi se cupiditatis humanae luculenta offerret materies, non aromata, ligna, sacchara, sed ipsissimae Occidentis gazae & auri argentique uberes massae. Verùm, quod in bellis non infrequens, maxima coepta saepenumero destituit successus, praesertim mari: ubi ventorum aestuumque arbitrio subsunt humana consilia. Stabat classis omnis, ipsis Ann. c. 17
1700
mensis
Julio. Calendis Septembris, in celeberrimi portus Havanae, qui in insula Cuba est, conspectu. mox divisus in contubernia navibus, per maria huc illuc oberrabat. donec excurreret mensis, & unà praedae spes. etenim expectabat desideratissimè & cupiebat vehementer, ut Hispanorum classes è portibus exirent & pugnandi libidinem irritarent. Hiabant ad tantam fortunam omnium cupiditates, quas opum vicinitas accendebat. Sed fefellit eos sua expectatio. quamvis enim, uti impatiens morae est pecuniarum fitis, ex captis hic illic piscatoribus perconctati essent de classium adventu, nihil fando rescivere. Etenim optimis consiliis & prudenti metu in suis quaeque portibus haesere. nec consultum credidere, armatae cupiditati objicere aureas argenteasque messes. fatius arbitratae, tantarum opum transvectionem differri, quam in certa

Classis Iolæ
ad Havanae
portum.

*Disjicitur
tempesta-
te.*

ferri discrimina. Obortæ quoque tempestates, invalescente Æolo, tam gravibus procellis incubuere classi, ut illa disjectâ, aliquæ navium in littora Cubæ impegerint, ab exurgentibus undarum molibus depressæ naufragæque, captis, qui evaserant, vectoribus. qui in portum Havanæ abducti ibidemque aliquandiu detenti, postea Pernambuco reversi, Hispanorum erga se humanitatem & comitatem mirè prædicavere. non se in carceribus sordibusque habitos, sed liberiori custodia, neque victu parco, sed ad necessitates copioso. quatuor aliæ, quò fors marisque furor & venti ferrent, aberravère. Vna in Belgium præmissa infelicis cœpti nuntia fuit. at earum, quæ aberraverant, duæ per Bahamæ fretum actæ, nempe Nassovia & altera Ernesti, salvæ Pernambuco pervenère. alia in Hollandiam delata fuit. Refectis in Matanzæ Sinu classariis, reliquæ naves sedecim, quibus militares supererant sexcenti & nonaginta, nautici nongenti & triginta octo, Brasiliam appulère: at fractæ multum & adesæ. Eæ in novas expeditiones restauratæ absque mora fuere. ne tantarum impensarum fructus omnis periret. Vtique Comes, operum indefessus, alias sub Lichthartio in flumen Ianuarii vela facere jussit, invadendis hostium, si quæ vel subirent vel altum conscenderent, ratibus; alias in Angolæ littora, ut Lusitanorum istic naves opperirentur, & pugnæ occasiones aucuparentur. Incidit in finem Anni quadragesimi supra millesimum & sexcentiesimum, Eclipsis Solaris, quæ totum penè Solem Brasiliensium oculis eripuit. Quod noto, non tanquam rem miram his seculis, quibus rerum istarum causæ innoscere: verùm quia in omen conveniens à benevolis civibus accepta fuit. illis puta, qui Principibus cœlestem favorem & Numinis indulgentiam ex siderum observatione promittere amant. hi vota sua sperantes erigebant & hanc ætheri luminis privationem, Hispanici fulgoris in his terris occasum defectumque interpretabantur. Comitem extollentes, per quem amplissimi honoris Regii tantus splendor minui potuerit. Apparere Eclipsis Mauritiæ incolentibus cœpit, Novembris die decima tertia, hora decima ante meridiem; & ad summum prosecta fuit hora undecimâ, tresque Solis tertias ob-

*Ann. c10
10 C XL
Nov. XIII.
Eclipsis
Solaris de-
scriptio.*

- A B. Ecliptica.
- C. Centrum Solis.
- D. Centrum Lunæ.
- C D. Distantia inter Centrum Solis & Lunæ.
- E F. Magnitudo Eclipsis in digit. & min.
- E G. Reliqua pars Solis lucida.
- F C E G. Diameter Solis.
- H F D E. Diameter Lunæ.

<i>Tempus æquabile Vraniburgi d. 13. Novemb. h. 3. 12'. 3".</i>		<i>Ergo</i>	<i>H.</i>
<i>Locus Terra perpendiculariter Soli subiectus 21°. 46. 2". Scorp.</i>		<i>Tempus dimidiæ durationis</i>	2. 37'. 51".
<i>Locus Ω</i>	21. 23. 21. Scorp.	<i>mora Vmbra</i>	1. 44. 41.
<i>Reductio</i>	6. Subir.	<i>mora penumbra</i>	0. 51. 28.
<i>Locus Luna in Orbita</i>	21. 45. 56. Scorp.	<i>Tempus adparens mediæ Eclips. Mauricia</i>	
<i>Arcus inter centra</i>	2. 5. Bor.	<i>erit die 13. Novemb. — H. 23. 47'. 48".</i>	
<i>Ampliatuſ physicè</i>	2. 7.	<i>Tempus adparens viſa Veneris &</i>	
<i>Parallaxis Lunæ, ſeu Semidiameter diſci terra</i>	63. 41.	<i>maximæ Eclipsis Mauricia</i>	
<i>Semidiameter Luna</i>	16. 22.	<i>in Braſilia, 13. Novemb. — H. 23. 27. 6.</i>	
<i>Solis</i>	15. 27.	<i>Ad illud tempus datur Latitudo Luna viſa</i>	7'. 25". Merid.
<i>Semiſis parallaxis Solis</i>	30.	<i>Aggregatum Semidiameter Solis & Luna</i>	31. 49.
<i>Semidiameter Penumbra</i>	32. 19.	<i>Ergo</i>	
<i>Semidiameter Lunaris Vmbra</i>	55.	<i>Pars deficiens</i>	24. 24.
<i>Summa Semidiameterorum</i>	1. 36. 0.	<i>Et quantitas deliquii Solaris</i>	9. Dig. 28'. 32".
<i>Horarius Solis</i>	2. 32.	<i>Scrupula durat. dimidiæ omnimodæ</i>	30'. 56".
<i>Luna } veri</i>	38. 27.	<i>Hinc</i>	<i>H.</i>
<i>Luna à Sole verus</i>	35. 55.	<i>Tempus duration. dimidiæ omnimodæ</i>	1. 13'. 59".
<i>ampliatuſ physicè</i>	36. 29.	<i>Et Initium Eclipsis Mauricia</i>	10. 13. 7. } <i>ante mer.</i>
<i>Erit igitur defectuſ alicubi centralis & totalis.</i>		<i>Medium</i>	11. 27. 6. }
<i>Scrupula dimidiæ durat. omnimodæ Eclips.</i>	1. 35. 59.	<i>Finis</i>	0. 41. 5. } <i>poſt mer.</i>
<i>Scrup. dimid. moræ total. umbr. Luna in diſco</i>	1. 3. 39.		d. 13. Novemb.
<i>Scrupula dimidiæ moræ penumbra in diſco</i>	31. 18.		

obscuraverit, cum minutis viginti octo. sic ut minus quarta sui parte hîc mundo luxerit. Verùm quadraginta septem ab hora duodecima minutis, labore suo tenebrisque evolutus Titan, pleno refulsit lumine. At alia per id temporis facie apparuit Nicaraguæ populis, totus immerfus umbræ Lunari. alia Carthagenæ, & fluvium S. Marthæ habitantibus, in America Boreali. alia rursus Portus Securi terris in Brasilia. alia Angolenfibus, Abyffinis in Africa, Fluvii Platenfis & Freti Lemarii accolis, ob longitudinum & latitudinum Sphæricarum discrimina. Fuit illud inter alia laudatæ curiositatis & industriæ in Illustri Comite documenta, non promiscuum, quod per Mathematicos suos, quos domi militiæque secum habuit, depingi & describi hunc Solis laborem imperaverit, exemplo maximorum & clarissimorum Imperatorum. qui media inter prælia, Astrorum cœlique plagis Superisque vacarunt. ut de se apud Lucanum perhibet Cæsar. Quid, quod antè visam Eclipsin, in mandatis dederit naucleris; quotquot maria abituri conscenderent, ut Eclipsis hujus futuræ faciem & momenta omnia vultusque difformes, suis singuli locis positi, attentius observarent & chartis consignarent? In gratiam eorum, quibus Phænomena cœlestis machinæ & immobiles Planetarum vices noscere studium est, apponam Eclipsis hujus faciem, pro temporum momentis aliam atque aliam. prout illam ad Astrologicam accurationem delineavit Matheseos peritissimus G. Marckgravius, Comiti in Barbaro Orbe ab his studiis. Lichthartius, postquam è portu S. Alexis solvisset, & superatis vadis, quæ Abrolhos vocant, in ostio fluminis Ianuarii staret, in tria contubernia classem partitus, in obvias hostium rates avidè intendebat. at nihil tantis motibus dignum obtulit iniquior fors. sola in spoliis cessit navis, vina habens, & alia sacchari non multùm. illa valuit nonaginta quatuor florenûm millia. hæc non nisi duo. Quare relictis ad insulam Grandem classariis, in Pernambucensem portum rediit. At malè habebat rerum Societatis in Belgio principes, hæc in Ianuarium expeditio; cum eam Brasiliensibus armorum, militum & navium vim fuisse contenderent, quæ expugnando Omnium Sanctorum Sinui & Brasiliæ totius metropoli sufficeret.

*Insula
Grande.*

ret.

ret. Quare Brasiliensium Præfecti, honoris sui interesse arbitrati, ne tantæ negligentiae rei haberentur, criminationem istam graviter refutavere & ut omnem de se malè suspicandi occasionem sufflaminarent, in hunc ferè sensum rescribere : malè calculum posuisse Directores. non sibi istum fuisse aut navium aut militum numerum, quem tabulis suis ipsi iniverant. navium minorum tum in procinctu fuisse viginti tres, non quadraginta & unam : Liburnicarum non viginti & duas, sed duodecim duntaxat. aliarum navium vectoriarum non triginta, sed octodecim. in militum censu non undena millia se reperisse, sed quina & trecentos insuper. addebant, magnis validisque præfidiis per illa tempora munitam fuisse Salvatoris urbem ; adversus hostem incendiarium opus fuisse multo milite, qui per præfecturas arcendis illis distribueretur, ne factuari messis omnis molendinorum dominis intercideret : littoralia loca defensoribus eguisse, adversus vim externam & intestinas Lusitanorum molitiones ; aliaque, quæ diluendis objectamentis & sinistris interpretationibus eminentium potestatum faciebant. INQUIETA res est mercantium animus. nunquam illi tam plenè occurrere & obsequi ulla fortuna potest, quæ vota exsatiat. Facilè invenit, quod amplitudinis suæ curatoribus imputet. ac dum suas spes anteire parat, vellet confectum, quicquid animus destinavit.

Qui Urbem S. Salvatoris tum imperio tenebat Pro-rex, revocatis ad animum damnis, quæ jampridem à Belgis, laxata belli licentiâ grassantibus, passus fuerat, pertæsus serò tam immansueti & feri moris, de temperamento belli cogitare cœpit. Etenim Ecclesiasticos Pernambucenses aggressus, facilè ob communis calamitatis sensum, ab iis impetravit, ut à Comite & Senatoribus, per libellum supplicem, peterent earum legum restitutionem, quibus effera illa sæviendi in captos, inermes, se dedentes & agros, obviaque quæque vastandi rabies coërceretur. Non præbuit se difficilem Comes, in lenitatem pronus, crudelitatis omnis osor. qui nec ad aspera ista descendisset, nisi irritatus ab hoste. qui, ne victis Belgis parceretur aut vitæ ulli daretur venia, prior jusserat. rescriptis ad libellum supplicem, sibi non displicere mitiorem belli

*Hostis de
tempera-
mentobelli
cogitat.
Ann. c. 10
10 c. XL.*

*Rationes,
quæ Comi-
tem idem
facere im-
pulerunt.*

*Obsides
dati.
Legati ad
illam rem
hinc inde.*

modum, modò eundem amplectantur & fervent hostes. Vti-
que noverat, minoribus turmis invadi posse & affligi terras
nostras : hostium non nisi majore motu & maritimo itinere :
esse inter suos, qui hostis causam clam agerent & incendia-
riis patrocinaerentur, se à talibus in hostico destitui ; spem quo-
que obtinendi Brasiliæ reliqua, istis incolarum & molarum
direptionibus, ac villarum incendiis corrumpi. Nec renuit
Pro-rex Marchio de Montalvan æquissima Comitibus postulata,
missisque hinc inde obsidibus, convenère in unum partes.
à Comite missi ad Marchionem obsides, Hinderfonius pro-tribu-
nus, & tribunus Dayus ; à Marchione ad Comitem Mar-
tinus Ferreira Lusitanus & Petrus de Arenas è gente Hispana.
At qui rem disceptarent, fuere à Belgarum partibus, Theodo-
rus Coddæus Burchius, & Nuninus Olfardi Senatores. qui-
que in partem principalium curarum & levamentum oneris
advocaretur, Abrahamus Tapperus, Senatui Politico à secretis.
His mandatum, ut Latino idiomate uterentur, ne sub lin-
guæ suæ vocibus fallerent Lusitani. Nec caruit postmodum
successu suo hæc legatio. verùm post longas deliberationes
conventum, uti jura belli circa captivos & agrorum vasta-
tiones, facta tecta utrinque essent. Hæc ipsa tamen, (ut post
gesta annectam) sequius interpretati fuerunt Rectores Euro-
pæi. quasi hac transactione via hosti patefacta foret, in imperii
hujus secreta, per innoxiam & securam familiaritatem, pene-
trandi. quod tamen facilè fuit Brasiliensibus refellere. qui non
armorum se quietem pepigisse, sed moderationem solum-
modo, responderunt : exploratorum abundè domi esse, ut
ab externis metuere supervacuum fuerit : nullam colligen-
dæ saccharorum messis fuisse spem, nisi per hæc pacta : nec
occasionem transferendi arma in Seregippam, Maragnanam
præfecturam & Afrorum littora, nisi partâ hæctenus securi-
tate. Dum Delegati jussa peragunt, quidam Lengtonius, tem-
porarii ingenii vir, in comitatum ipsorum receptus, desertis
Dominis, ad Proregem se contulit, & res nostras, quoad no-
rat, insigni perfidiâ aperuit. at obsides Belgæ persuasère malè
feriato homini, ut misso Pro-rege, rediret ad priores dominos
& datam patriæ fidem. rediit, & qui antè se proditiōnis cri-
mine,

*Lengto-
nius ad
hostes
transit.*

mine, jam stultitiæ & levitatis involvit. carceri & custodiæ in rigidius examen datus, corrupto, ut credebatur, castrensi prætore, cum hoc ipso aufugit. indici promissa præmia, indictâ capitis poenâ & bonorum iis, qui hospitio perduellem dignarentur.

Nondum abiverant legati Pernambucenses, cum hoste super belli temperamento tranfacturi, cum, ecce, litteræ Pro-regis ad Comitem perferuntur, quibus de Lusitaniæ motibus perscribit: juravisse in novum Regem Brigantiæ ducem Lusitanos: arces regni omnes sese in potestatem ejus fidemque ultrò dedisse: se militemque, cui præesset ipse, eidem regi acclamavisse & sacramentum dixisse; exceptis Castellanis & Neapolitanis. quibus religio erat novis rebus consentire, & à veteri domino desciscere. Venerant non ita pridem in Sanctorum Portum, missi à Lusitanorum Rege, Franciscus Vilhena, ordinis Iesuitici, & protribunus Petrus Corera de Gama, non solum ut tantæ rei nuntii essent, verum ut in novi Regis fidem reciperent Pro-regem & quas in præfidiis haberet militares copias. Hi ipsi mandatis eorum, qui Lusitanis illic præerant; ad Comitem profecti, vacationem ab armis inter suos & Pernambucenses petiere. donec de iis, quæ inter Tristinum Mendozam & Fœderatos Ordines acta essent, constaret. Illam ut impetrarent, captivos laxant triginta, retentis tamen Garfmanno & Brandio: Paulum de Acunhas impunè adhuc per terras & fines nostros grassantem, ad serias Pernambucensium querelas & minaces litteras, revocant. peractaque legatione rediit ad suos Vilhena. remansit, ut volebat, Petrus Corea. Tum nuntium mendax perculit Bahienses, Fœderatos Ordines classem quinquaginta navium adornare, quibus Sinum Sanctorum invadant & urbem oppugnent. Quare commoti Lusitanorum animi, muniendæ Vrbi omni studio incubuere. donec per Comitem confosso rumore ad se rediere. At illa Lusitaniæ omnis memorabilis defectio, simulac utrinque accepta fuit, hoc effecit, ut ad alia consilia hostis, ad alia descenderint Brasilienses Belgæ. facilè enim conjectabant partes, futurum, ut hoc Lusitanorum facinus pacem afferret aut inducias Portugalliæ & Fœderatorum Ordd. terris, &

*Prorex
Brasilia
Comiti de-
fectionem
Lusitano-
rum nun-
ciat.*

mox ipsis Brasiliensibus. pacis aut induciarum pactis desituum jus acquirendi novi domini & differendi latius imperii. Quare ex Comitibus & Senatus communi sententia placuit, turbata Lusitanorum defectione Hispania, ea tentare, unde insignis aliqua fieret accessio ad Societatis res. judicabant sagacissimi, OPORTVNOS magnis ausibus esse transitus rerum. invigilandum huic occasioni & obsecundandum temporis. luctante cum suis hoste & de imperio contendente, anguillis capturam esse. De motibus istis jam antè per Potentissimos Ordines certior factus Nassovius, mandata de profere

Tæderatorum Ordinum littera, quibus Comiti missionem pctenti suadent mansionem. Iis de Lusitanorum defectione perscribitur.

rendo imperio acceperat. Quibus enim litteris dimitti petierat, rescripsere : *eam esse rerum Brasiliæ & status Europæi faciem, ut dimitti ipsum hac tempestate minimè expediat. jam perspecta ipsi terrarum loca & populorum ingenia facilem præbere gubernationem. dilatatis finibus, abactis quaqua-versum hostibus, his ferociam, civibus metum ademptum : Turbatam magnis motibus Lusitaniam à Rege Philippo descivisse, & Bragantiæ Comiti acclamavisse. non posse non hinc occasiones subnasci Nassovio, insigne quiddam & gloriosum audendi, per eas oras, quas Lusitanorum præsidii & armis tenet Hispaniarum Rex. In eam sententiam ivisse Reipub. suffragia, ut pro Brigantino Duce auxilia decreverit, adversus communem jam & Lusitanorum & Belgarum hostem. Quæ cum ita se habeant, non dubitare se, quin pro eo, quo in Rempub. hanc fertur, amore, prorogari sibi in aliquot annos imperium sit passurus. seditiones hostium flectendas hoc tempore in imperii usus esse, & velificandum inter discordias ; fracta apertis suorum defectionibus Hispanorum potentia. felicibus cæptis præsentia sapientiaque suum adderet perpetuitatem : famam rerum gestarum, mores, quibus in animis hominum valet, aspectum etiam ipsum hostibus amabilem, conciliasse ipsi apud plurimos obedientiam, studium, amorem. se ingentis beneficii loco habituros, si cæpta præclare imperia plus diuturna esse velit : non defore Patriæ Patribus animum voluntatemque ista Comitibus obsequia dignis præmiis honoribusque condecorandi. At Societatis rectores explicatius locuti in mandatis dedere Comiti, ut postquam concussâ Lusitaniâ ferendis auxiliis impar illa esset, ipse occasionum observans, de finium amplificatione seriò cogitaret, continenti militiam gloria extenderet, priusquam per pacis tractatus sopirentur Martis studia, aut terminarentur. patere adhuc omnia victori. per conventionem sua singulis salva fore, nec iri PLVS VLTRA posse. Speciem se faciendorum severe non præscribere, cum pro temporum, locorum, virium, hostiumque ratione geri ista debeant. Attamen maximè se in votis habere, ut collectis undique præsidii & Brasilianorum suppetiis, nova aggressione tentetur Sanctorum Sinus, ob*

miram

Ann. CIO
IO CXL
XXVI
Febr.

miram portus & navium exstruendarum oportunitatem, & provinciarum quotquot nobis parent securitatem. omnes ingenii & militaris industria nervos intendere, quò vel vi vel dolo expugnari possit. aut si sperari hoc nequeat, saltem obsidio urbem cingeret, accessionesque praecluderet. cum obsessarum urbium non leve momentum sit, magisque parabiles sint, ubi de armorum cessatione disceptatur.

His Fœderatorum Ordinum & Societatis rectorum litteris permotus Nassovius, pro suo in Patriam & Reipub. Patres obsequio & veneratione, passus sibi fuit imperium in longius tempus prorogari, certusque permanendi de dilatandis Societatis finibus consilium cœpit. Primò Seregippam Regiam, desertam antehac regionem, quæque primi hætenus occupantis fuerat, visum fuit annectere Societatis imperio. cui finis eò cum copiis abiit Andreas arcis Mauritanæ ad flumen S. Francisci præfectus. qui, præmunita providè Arce sua, Præfecturam istam invasit, ædem sacram, quæ istic erat, vallo cinxit, armamentarium condidit, oppidulumque adversus hostiles insultus munivit. Expeditionis causæ fuere, quod regio hæc, inter Sinus Sanctorum provinciam & eas, quæ nostri sunt domini, posita, tutandis finibus faceret, armentis abundaret, & fodinarum non unam spem faceret. Solus, ni fallor, Nicolaus Olyveira scriptor Lusitanus Seregippam Capitaniis annumerat. Barbari provinciam Cirii vocant, à flumine cognomine. in oppidulum modico amne itur, qui majoribus navigiis non patet, ob exiguam æstuarii altitudinem. à Flumine Regali undecim, versus Austrum à ripa S. Francisci vix septem Arctum versus miliaribus abit. Plurima septa habuit & pecuaria cogendis & affervandis armentis. quæ collapsa præfectorum cura restitui possunt. regioni à piscium captura, nam mari coëxtenditur, ingens laus est. Verùm quam de fodinis conceperant spem Belgæ, elusere metalla illic pluribus locis effossa, cum argenti nihil habeant aut mercis bonæ, referente Petro Morthamero. cui istius arcani inquisitio demandata fuerat. incolarum securitas omnis ex Arce Mauritaniana dependet, cum mediterranea adversus hostium justas copias defendi nequeant.

Atque hæc in Novo Orbe per Brasilianorum terras evenere. Verùm majora in veteri Orbe apud Afros. Illic cum maxi-

Seregippam sive Præfecturam Cirii imperio Societatis addit Nassovius.

Expeditio in Angole regnum sub Iolo.

Ann. c10
10 C XL
xxx May.

Urbem
S. Pauli
Loandæ
invadit
Hinderfonius.

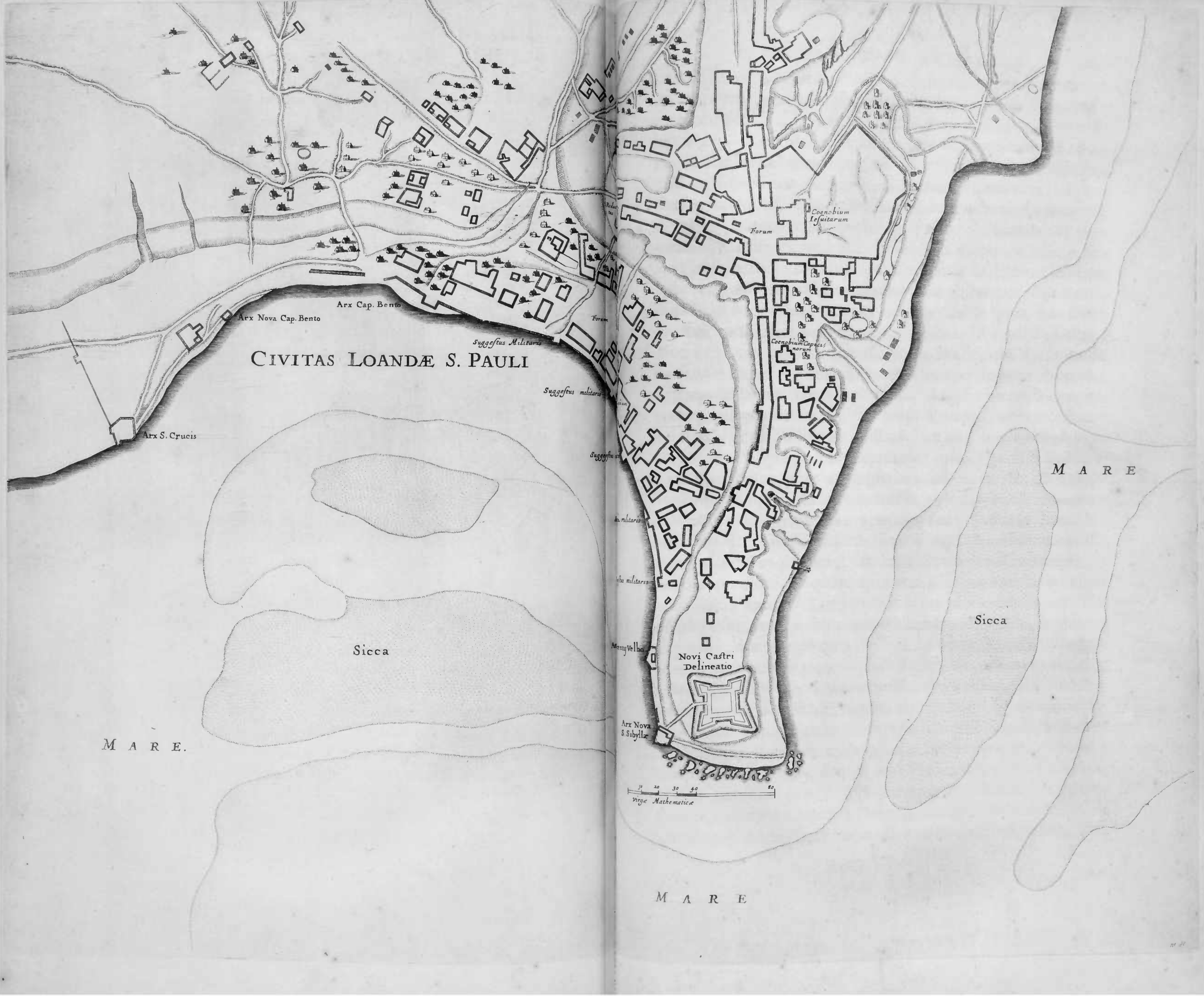
Ann. c10
10 C XL.
xxiv
August.

mum esset momentum Nigritarum in Angolæ regno, sine quibus nec Regiis fodinis, nec Brasiliensium molis suus constat labor, placuit Mauritio eò quoque bellum mitti; quo ejus mercaturæ vim commodaque ad se transferret Societas. quæ Nigritarum venditione & emptione istic quàm maximè viget. Qui tantam rem conficeret, designatus à Comite & Senatu fuit Iölus, magnorum semper facinorum administer. Hic classe navium viginti, nongentis instructa classiariis, bellatoribus bis mille, Brasilianis ducentis, cum Hinderfonio Propæfecto in Africam navigavit. expositos excepit præsentissimus Numinis favor, penè supra quàm voluissent. adeò enim victoria fuit in proclivi, ut præter audendi invadendique consilia & unius pugnae laborem, vix aliud fortitudinis exemplum reliquerit fortuna. Non longè ab ipsa urbe inter ipsas hostium arces provec̃ti Belgæ, furorem jaculantium hinc inde contempere; pari furore, evibratis in naves nostrorum hostilibus machinis. illæ à custodibus desertæ omnibus egrediendi in terram potestatem fecere. Hinderfonius, suis ad pugnam ordine dispositis, eodem, quo exscenderat, die, copias ad urbem S. Pauli admovit. ubi cum hostem instructa acie bellum parantem offenderet, duobus tormentis bellicis pugnaturum, prælium orsus est, sclopetariis primum impetum sustinentibus. pari ferè Marte initio & paribus damnis pugnabatur. mox, crudescente pugna & urgentibus hostem Belgis, primò in fugam se dedere Nigritarum millia multa, quorum in bello usus fuerat. Hos sequebatur simili vecordia fugiens Loandæ gubernator. Petrus Cæsar de Meneses, agmen ducens nongentorum, quæ militum, quæ civium amatorum; desertaque tormentorum suorum statione, urbem omnem arcesque & vallos permisit potestati Belgarum. In eâ, præter milites aliquot mero epulisque gravatos & fenum aliquot tardigrada corpora, repertus nemo; omnibus ad adventus nostri famam dilapsis & profugis. Cessere in spoliis tormenta ænea viginti novem, ferrea sexaginta novem, magnaue armorum & instrumentorum bellicorum congeries, vini farinaeque plurimum, navesque majores ac minores triginta. Ipsa urbs in monte posita nullis se munitionibus defendit, templorum,

coeno-

A. Iesuitarum Coenobium. C. Turris siue reductus. E. Castrum Vincentij. G. Coenobium Urbis inferioris. I. Castrum novum eiusdem. L. Castrum maritimum ubi nostri appulerunt.
 B. Capucinatorum Coenob. D. Castrum Novum Sibylle. F. Suggestus tormentarij. H. Castrum Centurionis Benti. K. Castrum S. crucis. M. Mare N. Locus designate Arcis afferende urbi. O. Naves Lusitanis eripite

CIVITAS LOANDÆ S. PAULI

Arx Cap. Bento
Arx Nova Cap. Bento

Arx S. Crucis

Suggesfus Militaris

Suggesfus militaris

Suggesfus

Arx militaris

Arx militaris

Arx militaris

Novi Castræ
Delineatio

Arx Nova
S. Sibyllæ

Coenobium
Iesuitarum

Forum

Coenobium Capite
norum

M A R E

Sicca

M A R E.

M A R E

Virge Mathematicæ

cœnobiorum & splendidarum ædium multitudine decora. Arces portui plures longa ferie imminet. Victa urbe, præmunitæ ocyus à nostris fuere aggeribus & vallis plateæ omnes aditusque. Conditæ mox in ea, ex Nassovii consilio, Arx Arces con-
duntur. major & minores duæ. quæ adversus novos motus valerent, relictis ad locorum defensionem centuriis duodecim. Tenebat Lusitanos ea opinio, Belgas prædæ solummodo causa eò digressos, non ut commorandi hic sedem deligerent, & propria sibi hæc littora facerent. Conspecta namque Classe, jusserrat Gubernator, ut uxores quisque suas & liberos & quæ haberet bonorum carissima, auferret & abduceret. Mox edoctus Belgas urbem, arcesque omnes sibi ut peculium bello partum vindicare, per litteras ad Iolum de injuriâ questus, illud urgebat: jam convenisse inter Fœderatos Ordines & Lusitaniæ Regem; fœdere junctos Belgas & gentem suam, sublatis bellorum & irarum causis. Belgæ repetundarum postulati, responderunt, de ista cum Portugallis transactione nihil ipsis certa auditione constare. ut nec hoc: utrum novi Regis, an Philippi partes sequeretur ipse. Quod si illud Gubernator scisset, antè expugnatam urbem & illatam nostris Guberna-
tor Loan-
de de in-
juria que-
ritur, post
illatam
nostris
vim. hostiliter vim, significandum fuisse: POST pericula & superatos belli casus, seram esse apud victores querimoniam. Ne vero sub torrido & exucco climate aquæ deessent novis hospitibus, ad fluvium Bengo domum arcemve vallo cinxere, tutandæ aquationi. in quam irruentes Nigritæ cæsi & in fugam acti sunt. Tandem Gubernator, cum nec querelis urbi suæ Iniquis
condicio-
nibus pa-
cisci cupit. reddi posset, nec vi, inducias octidui pacisci voluit, ut interea temporis, aut ad nos cum civibus transfiret & victores agnosceret, aut abitionem pararet. Sed cùm iniquissima postularet, retrocedere ab urbe sedecim miliaribus jussus, suos à nostrorum alloquio deterruit. quorum cum nonnulli conciliari victoribus cuperent, ultimum supplicium passi sunt. Regulorum & Ducum, quotquot circum imperitabant, plures ad fœdera nostra descenderunt, & pari odio Lusitanos in silvarum usque abdita confectabantur. Qui Portum Sanctorum, Angolam contra, tenebant, accepto nuncio, misere Angolensibus in auxilium Liburnicam, omni armorum genere instructam. qua

capta ope Nigritarum, sævitiam hi ipsi Lusitanorum sanguine explevere. omnibus, prout quemque primum fors obtulerat, trucidatis. quatuor exceptis, qui se navis alvo abdiderant. Reversi in urbem incolarum plurimi, etiam sacri ordinis, dimidiam mancipiorum partem obtulere Belgis, dummodo cum reliquis in Sinum Sanctorum trajicere permitterentur. at fructuosius judicabatur, detineri hic cives & in urbem liberabilibus promissis revocari. cum ex ipsis Angolensium rectorum rationibus constaret, è solo mancipiorum mercatu colligi quotannis posse florenum sexagies sexies centena millia. demptis, in præsidia, rates & rerum ministros, impensis. Vtique ipse Hispaniarum Rex annuatim hinc arcessere solitus fuit, Nigritarum millia quindecim. quorum ipsi usus in effodiendis per Occidentem metallis. ut dubium non sit, extrema tentaturum Regem, recuperando hoc Angolæ regno. cujus tantum in imperio Hispanico momentum. Illud quâ parte in Boream abit, regno Congensi conterminum est. cujus flumen Congo, olim Zaida, centum à Loanda leucis sive miliaribus Hispanicis abit. Austrum versus ad Arcem usque Benguelam excurrit, quæ totidem à Loanda leucis distat. quadraginta miliarium ambitu definitur imperium. indigenæ Castellanorum Regi vectigales fuere, vasallorum titulo. Qui longius, ad promontorium usque Nigrum, centum à Benguela leucarum intervallo visuntur Nigritæ, Lusitanorum foederibus innexi, commercia cum illis mutua agitabant. Qui mediterranea incolere, ducentorum miliarium spacio, feuda & portoria Regiis præfectis solvebant, mercimoniorum itidem Societate gaudentes. Præcipuæ merces ipsi Æthiopes sunt, è quorum venditione quotannis ad Regem rediere decies centena florenum millia. à qua utilitate fructuque destitutus, etiam in posterum oportunitate carebit, ea sibi servitia comparandi, quibus fodinas Peruanas occupet & fuorum in Brasilia molen-
dina. Ipsa Loanda insula est, septem miliarium longitudine, plana & humilis, montium & collium expers. in hac si turgescente mari terram effodias, aquæ occurrunt dulces, si remisso, falsæ. Cœnobium habet & mancipiorum Domum & pagum Æthiopibus inhabitatum. Continenti Africæ ob-
jacet,

*Flumen
Congo.*

*Loanda
insula.*

jacet, in cujus littore urbs est S. Pauli Arcesque aliquot.

Hac Africae parte potitus Nassovius, Foederatis Ordinibus aperuit, validisque rationibus persuadere studuit, regimen ejus Brasiliano annecti debere eique subdi. cum Nigritae non nisi ex istis littoribus in Brasiliam transvehi & hinc divendi quaquaversum soleant: nec certius promptiusque aut armis defendi aut consiliis juvari possint Angolenses, quam per vicinos Brasilienses: insuper æquissimum esse, & ex belli more, iis deferri locorum gubernationem, quorum Marte & industriâ victa illa sunt & in potestatem redacta. præterquam quod plena periculi res sit, præfectum illic constitui cum plena potestate, vel natalibus aut fama minus conspicuum; ubi Lusitanorum fraudibus, unius nutu, in discrimen summum adduci posset provinciae status & parta Societati imperia. At secus visum Societatis Rectoribus, qui Afrorum provincias suae curae esse voluerunt. cum idem factitassent antè Portugalliae & Castellae Reges, distinctis semper horum locorum imperiis. movebant & hæc: quod ipsa com meatum Brasilia è Belgio expectare habeat, nec illum sufficere Afris posset: uti nec necessarias merces: quod rationum Brasiliensium metueretur nimius labor & cum Africanis rebus conturbatio: quod iter esset longius, & per ambages iretur, cum recto itinere è Batavis in Angolam navigatio sit & pari ferè, quo in Brasiliam, tempore, per Brasiliam verò in Afros non nisi circuitione, longiore mora & auctis periculis. Nec posse eduliis, circumducto per Brasiliam itinere, constare suam bonitatem. utilius etiam primò navigari in Angolam, cum expositis ibidem mercibus, iisdem navibus recepta mancipia in Brasiliam transferri possint, & inde saccharo graves remeare in Belgium.

Nec stetit intra hos successus Nassovii industria, verùm morantibus Induciarum inter Foederatos Ordines & Lusitanorum Regem pactis, integro adhuc belli jure & causis, classem suam in insulam S. Thomæ direxit victor Iölus. primus illi appulsus fuit, ubi se S. Annæ molendinum, aspectui exhibet, duobus ab ipsa urbe milliaribus. quod ipsum eadem, qua appulsum, vespera, militi incolumi ac vegeto adhuc, pro

Rationes, ob quas ditiones Africanas Brasiliano imperio jungi expediat.

Secus visum Societatis Rectoribus.

Expeditio Iöli in insulam S. Thomæ. Ann. CIO ID C XLII. Octo. II.

hospitio fuit ac diverticulo. Postero die jussæ sunt rates omnes sub ipsa Arce in anchoris stare, nec hostile quicquam moliri, nisi laceffente prius hoste. At hic in Belgas machinis suis sæviens & eodem mox à Belgis Marte exceptus, feriam belli faciem adspexit. Navis Enckhuysa five hostium jaculationibus, five fuorum incuriâ, malè custodito pulvere, conflagravit, & triste belli tyrocinium fecit, vectoribus magna parte mari vel igne pereuntibus. Interea in littus expositæ copiæ, frustra hic illic adversantibus Nigritis, processere ad Castellum, à milite omni & custode desertum. at sex tormentis metuendum. hoc potitæ, pervenere ad castrum majus, cujus muri ad altitudinem viginti octo pedum attollebantur. à quo post acerrimam dimicationem, deficientibus scalis & petauriis, retrò movere Belgæ, plurimis faucibus. qui in naves ocys abducti ad curationem fuerunt. ad urbem, cui Pavaosæ nomen, progressi, eam à civibus, milite, supellectile omni, & impedimentis domesticis vacuum subière. ut nec pugnaturis adversarius esset, nec habendi cupidis spoliatorum quicquam.

Tunc conversæ omnes Præfecti curæ in Arcem, quæ erecto sine mora, ad facellum vicinius, militari suggesto, mortariorum glandibus impeti & quati cœpit. at hæ in arcem lapsæ, minus, ut videbatur, damni dedere. Erat proxima Arx alia, quâ in obsidentes detonante, jussus fuit dux Valletus cum ducentis militaribus in eam impetum facere. captam, cum minus usui esse crederetur, dejecere nostri, translatis in urbem machinis. dein locatis in suggesto recens constituto tormentis majoribus sex, ad deditonem intra paucos dies compulsæ fuit. postquam glandium istarum (terribile repertum & urbibus exitiale) sexaginta quinque excepisset. quarum viginti maximam cladem & vastitatem fecere. Egressus Gubernator cum præfidiariis octuaginta, Nigritis, candidis, mixti-que generis. milites Regiæ tesseræ viginti quinque, ut pepigerat, secum in Lusitaniam abduxit. In Arce repertæ à victoribus machinæ majores triginta sex, quarum viginti ex fusili ære, pulveris pyrii & incendiariorum funium & pilarum affatim, ut in longiorem obsidionem sufficerent. annonæ verò non nisi in mensem. Iolus urbe Arceque potitus, edictis Lu-

fitanos

*Pavaosa
urbs insule
Thomææ.*

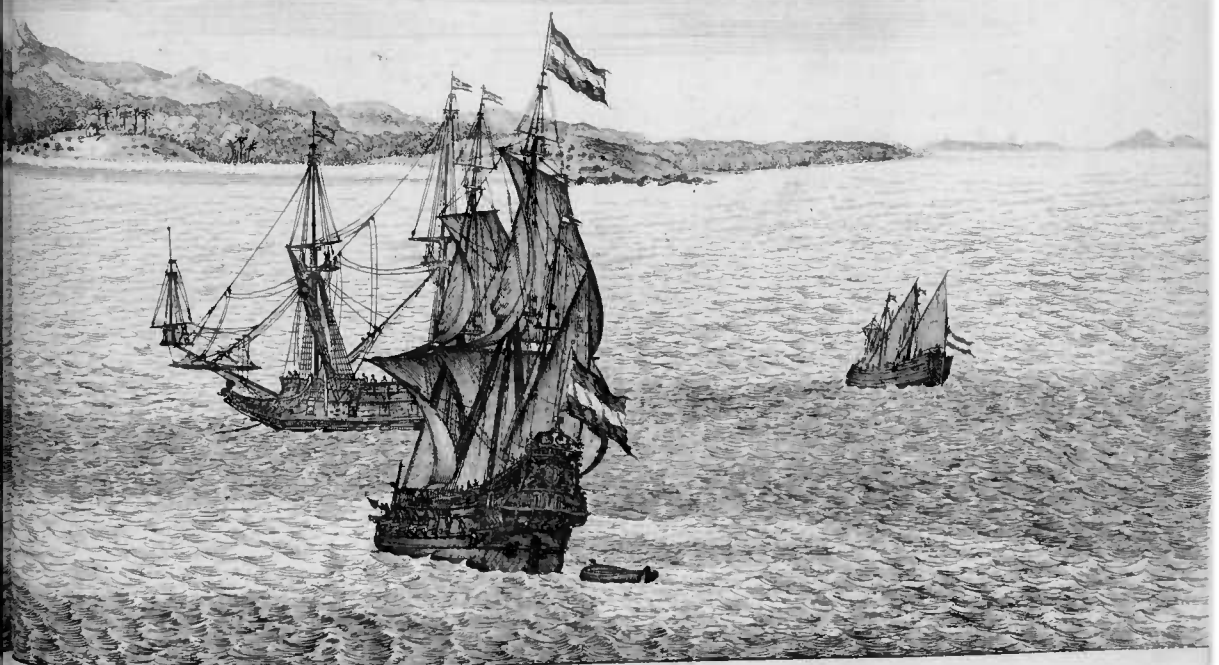
*Præfectus
Arcem op-
pugnat &
expugnat.*

F. Post.

- A. Castrum s. Sebastiani.
- B. Furris lapidea.
- C. Curia.

- D. Nosodochium.
- E. Coenobium s. Joannis.
- F. Templum.

- G. Sacellum s. Jacobi.
- H. Templum s. Thomæ.
- I. Forum.

- K. Sacellum s. Sebastiani.
- L. Naves nostrorum Castrū impetentes.

Reductus

VRBS THOMÆ

5 10 20 30 40 50
Virgæ Mathematicæ

M A R E

Arx S. Thomæ

M A R E

- A. Templum.
- B. Nofodochium.
- C. Curia.
- D. Domus Cubernatoris.
- E. Armamentarium.

fitanos in urbem revocavit, & intra dies quatuordecim adesse jussit, æquissimè cum iis transfacturus. Venère Lusitanæ gentis primores duo, qui molarum direptionem legumque suarum observationem redemerunt, Crucigeris quinquies mille & quingentis, & sacchari Arobis decies mille. regios insuper reditus & tributa victoribus cederent. Plurimi & Nigritæ & molarum possessores missionis litteras petière & impetravère. non malo consilio dimissis iis, qui alieni à novis imperiis erant, & in rectores nostros queruli. Dum restaurandæ Arci incumbitur, nec ab hoste periculum est, Belgæ, iniquius hic cœlum & Iovem experti, endemio & familiari his terris morbo laborare cœperunt. ita grassante malò, ut catervatim affecta corpora, non in Martis, sed Mortis triumphum servata fuisse viderentur. trahebat languida membra robustissimus quisque, & paulò ante in muros & vallos enixus miles, jacebat imbellis & invalidus. qui pugnaverant turmatim, turmatim ægrotabant, & nuper in aciem ducti suis ordinibus, iisdem ferè ad tumulos deferebantur. Quæ victoriæ recentis fuerat, Libitinæ domus facta est funesta urbs. morientium & elatorum passim quotidiana spectacula sanos expectorabant. ad eam paucitatem redactæ erant centuriæ, ut vix decem aut duodecim in singulis integra valetudine censerentur. Sine discrimine militem & duces afflabat aëris malignitas. Desiére vivere imperiis militaribus eximii & militiæ fama inter suos clari, Mastmackerus, Valettus, Dammertius, Claudius, Tac- kius, Teerius, & ipse expeditionis Dux Iölus. qui durante Arcis obsidio, noctes ferè omnes insomnes duxerat, assiduus operum, in accelerandis accessibus & viis subterraneis, promotor. Elatus fuit militari pompa, qua potuit, non qua meruit, & in urbis Basilica terræ mandatum cadaver, audacis animæ domicilium. Non ad apparatus & aulicas elegantias factus vir erat, sed simplicem cœpti pertinaciam, & Hispanorum interneccionem. naturæ bona, quæ incomta ipsi erant & horrida, illustrabat immortalitatis studio. quam ex hostium insigni aliqua calamitate sperabat. nihil unquam imperatoriæ luxuriæ, nihil voluptatum ostentans, cibum potumque eundem, quem cæteri navales, capiebat.

*Morbus
& languor
horum lo-
corum en-
demius
Belgas
corripit.*

*Exstin-
guuntur
duces plu-
rimi &
ipse Iölus
Præfectus.*

*Exequie
& lauda-
tio fune-
bris Iöli.*

modo particeps sed princeps autorque, adeò cunctis venerabilis erat, ut nihil non cum illo & pro illo facturi cupidissimè navales viderentur. natalium humilem originem virtute transcendit. hanc pluribus belli motibus testatam fecit. quorum hic sub Æquatore supremus illi fuit. ita res ejus moderante Numinis providentia, ut non alibi ultimò vinceret, & moretetur, quàm ubi bis quotannis Sol, mundi oculus, meritorum testis, rectis radiis virum hunc, Boreali & Meridionali hæmisphærio victorem ex æquo ostentaret. Sublata quippe Australibus & Septentrionibus de tumulo controversia est. ut quem, pari hinc inde distantia, linea mundi media habet, cœli adspicit. Nec deceffit, nisi surrogato in locum suum digno successore, Matthæo Iohannis, qui navem Leænam classis pro-præfectus rexerat. Hic arbitratus civitatem sine civibus nullam esse, magna humanitate & comitate Lusitanos ad commercia & pristinas negociationes invitavit, & incorrupto Ducis honore, dominum se pariter ac patrem subditis præstitit. Sæviente adhuc morborum inclementia, cum jam vix superessent agendis excubiis, vix navalium tot, ut in duas naves sufficerent; prescriptum ad Comitem fuit, ut militem, annonam, vinum potentius roborandis stomachis, etiam instrumenta bellica & fabrilia transmitteret. secus, pejora omnia, nec stabilem illic fortunam metui. missa quoque in Insulam proximam Annabon Liburnica, quæ, quas ejus loci gubernator decimas hujus insulæ præfecto solverat hætenus, novo domino deposceret. Quotquot ferè hic ægri perire, capitis dolore ad insaniam usque vexabantur, turbato caloribus cerebro. nonnulli quoque de ventris doloribus questi tertium aut quartum intra diem extincti fuere. Causas alii alias conjectabant, uti in insolitis fieri assolet. peritiores consuetudinem cum Æthiopicis mulieribus, aut captata, post ingentes corporum æstus, refrigeria, dormitiones humi, vel nimium atrii sacchari usum, etiam liquoris è nucibus Cocicis expressi, qui alvum in diarrhæam solveret, pro causâ adferebant. Malignis adhæc Insula & venenosus vaporibus subinde obducitur. quo tempore morandum sub tectis, quod facere neglexere Belgæ. Lusitanorum speciem vultusque æstus vehementer

*Successor
Iohi.*

*Insula An-
nabon.*

*Causse
morborum
in insula
Thomæa.*

hementia mirè immutaverat, & perhibebant ipsi, vitam omnibus sibi brevis ævi esse, nec ultra semi-seculum procedere. nec minus lucri cupidinem vitâ potiolem duci. hinc ipsum Morboniæ regnum amari. pluribus ad eam opulentiam pro-
 vectis, ut non paucis ducenta trecentave servitia elaborando
 saccharo famulentur. Accepimus à rerum curiosis, Portugal-
 liæ Reges, exactis circiter centum annis, cognita soli fœcun-
 ditate, huc transportasse nonnullos. quos cum aëris maligni-
 tas omnes exanimavisset, postea alios in Guinea primùm,
 mox ulterius in Angola, postremum in insula S. Thomæ con-
 sedisse, ut suis veluti gradibus discerent aëris intemperiem
 ferre. Etiam illud: Ioannem Regem, Iudæis ad fidem Chri-
 stianam coactis, abnuentes pro mancipiis vendidisse, eorum-
 que infantes baptizatos, magno numero eò transectasse, &
 hinc ferè oriundos, qui insulam nunc inhabitarent. Sub Æqua-
 tore ipso positi, utroque Æquinoctio, Martio puta ac Septem-
 bri, Solem in vertice adspiciunt, umbrasque modo Septen-
 trionales ac dexteras, modo Australes ac sinistras, modo, quod
 bis in anno evenit, nullas in meridie habent. Aëris æstum
 primo Vere & Autumno, mensibus Martio & Septembri, plu-
 viæ temperant, ultimo Vere & per æstatem, mensibus Majo,
 Junio, Julio, Augusto Zephyrus & Auster. Non flant hic
 Boreas & Eurus, sive occultis de causis, sive quod insulæ ob-
 jectæ sit Africa, flaminum istorum cursum montibus sistens.
 At Sole per Capricornum, Aquarium, & Pisces meante, men-
 sibus Decembri, Ianuario & Febuario, calores intenduntur.
 Qui candidi vultus his degunt locis, octonis quibusque die-
 bus febriculam persentiscunt, primumque horror frigusque,
 dein calor per membra omnia diffusus duas admodum horas
 durat. His malis mederi volentes, venas sibi quater quotan-
 nis incidi curant. indigenæ persistunt, exteris plerumque fu-
 nesta accidunt. illam febris speciem, quæ pestis dicitur,
 nesciunt. Nigritæ seculum attingunt vel superant, pulicum &
 pediculorum benigni hospites, à quibus cute candidi im-
 munes sunt. Insulæ inditum nomen à B. Thoma, quia hujus
 festo à Lusitanis primùm inventa est. In media insula mons
 est valde nemorosus, qui perpetuis albescit nivibus, adeò

*Cur Insula
S. Thomæ
dicatur.*

*Insula
Principis
& Annobon.*

denfis, ut ex filvis aquæ manent irrigandis sacchari arundinibus. Solum ipsum lentum, tenax, colore subrufo. Cancrorum genus alit, quod in terra talparum instar degit, thalassii coloris, solum subvertens, omnia longè lateque arrodens & absumens. Haud procul inde, gradibus ferè tribus ab Æquinoctiali. insula est *Principis*, proventu sacchari celebrata, quæ ex eo nomen traxit, quod Principi Portugalliæ ejus reditus cedant. Est & alia insula, *Annobon*, jam dicta pari intervallo, ubi pisces volantes apparent. In Thomitanâ Vrbs *Pavaosa* ad torrentem jacet. qui aquas limpidissimas & bibentibus gratissimas defert. familiis D C C circiter habitatur. Episcopum habet & alios Ecclesiastici ordinis. solum omne in colles & montes affurgit, ferendis sacchari cannis aptissimum. cœli temperies intemperatissima, præsertim nostratium corporibus. uti & *Africæ* ferè ora omnis in Meridiem vergens. Nec abs re fuit, quod ad *Fœderatos Ordines* postmodum scripserit *Nassovius*, ægrè hanc insulam per nostrates stipendiarios defendi ac coli posse. ideòque factitandum ipsis, quod *Hispaniarum Regi*. qui hanc proscriptorum & ad triremes ac gyaros damnatorum esse coloniam voluit. posse hîc *Belgii* propudia & damnata capita, utilius publico vivere, & honestius mori, quàm ignominiosè in carceribus & ergasteriis domi consenescere. Quamobrem & ipse prosriptos à se nefarios, purgamenta urbium, flagitiorum compertos eò postmodum ablegavit, ut quos sua scelera infami fato devoverant, aliqua publici boni spe superessent. Morborum inibi grassantium causas memoravi. at non curatorum causam, à medicaminum esse defectu plerique asseverabant. Hunc Societatis rectoribus imputabant, qui imbuti falsa persuasione, in terris istis reperiri suis malis remedia, decreta fecêre, ut permissis sibi & cœli inclementiæ ægris, à medicamentorum missitatione abstineretur. Non destitit tamen *Comes*, fortem suorum miseratus, efflagitare per litteras afflictis solatia, & eorum operas, quorum muneris est, pharmacorum confectio. Flagitavere idem & *Medici Pernambucenses* & *Pharmacopolæ*, litteris movendæ miserationi ad Societatis primores exaratis. In hanc Insulam Anno *CIO IO C* delatus fuit classis *Belgicæ* præ-

*Expeditio
in Insulam
hanc sub
Donzâ.*

præfectus Nobil. Petrus Douza, & qui vicariâ tunc potestate fungebatur Stormius. qui pari tunc fato periere, cum centurionibus navalibus septendecim. ex his, qui terrâ militi imperaverant, non nisi uno superstite. Prædæ nostris plurimum erat, sed & necis, ab infecto aëre. illius cupidine eam Douza adierat, quamvis monitus de aëris contagio. Ad diem VI Id. Octobris insulam advecta Douzæ classis erat, eductisque in terram tormentis septem, primum castellum deditionem fecit. Alterius castelli custodes profugere; civibusque non ultra decem ducatorum millia ad redimendam vim offerentibus, incensa urbs, prædaque in naves delata fuit, cistarum sacchari millia aliquot, dentium elephantinorum ingens vis, sericum & lanâ panni, præter tormenta ex fusili ære viginti & unum. inter quæ duo miræ magnitudinis. singula decies mille libras pendebant. Quatuordecim dierum spatio mille periere, capitis & ventris doloribus. quam ob causam incisus cadaveribus liquefactus aquæ instar adeps in abdomine repertus est. Intra tertium aut quartum diem extinguebantur. Classe mox hinc digressa naves senæ Brasiliam adierunt, tentandæ fortunæ. reliquæ in patriam properabant, frigidioris illic cœlo multiplicatis & morbis & mortibus. Numerati uno tempore ægri mille & octingenti, plerique scorbuto affecti. adeò ut penuria hominum navis una fuerit deprimenda. Altera ad Slusam, adempto per nebulas prospectu, delata, cum præda in hostium potestatem venit.

Transit hic loci admiratio ad audaciam fortitudinemque Eliæ Herckmanni, sæpius nobis non sine viri fortis ac cauti laude memorandi. Hic ut Societati memorando facinore fidem probaret, iter omnium consensu ac spe ingressus est formidolosum inviumque, viam sibi facturum per aspera & silvestria quæ posset. Potentiæ Belgarum alii viam aperuere armis & bello. hic, studiosa terrarum & populorum indagatione, industria potentiam opesque augere studuit. licet egregiis cœptis abnuerit fortuna, humanis consiliis potentior. Illuxerat Anno

*Iter Eliæ
Herck-
manni per
deserta
Copaobæ.*

Ann. CIO
CIO IO C XLI Septemb. tertius, cum ex consilio Illustr. Comitum
IO C XLI
III Sept.
& Senatorum Reciffa abiens, exacta in Igarazu Pernambucensium oppidulo vel pago nocte, substitit ad flumina Gara-

mannam & Mombabam, quia restagnantes aquæ intumescen-
 tibus alveis viam interceperant. Inde in Fredericam Paraibæ
 oppidum progressus, post habitos super itinere hoc cum
 Paulo Lingensi sermones. inquisivit in viarum duces, in vias,
 si quæ essent, in armentorum septa, in secures, falcesque rese-
 candis frondicetis & dumetis obviis, in farinæ commeatum, in
 comites expeditionis Brasilianos & militares, in calceos caligaf-
 que adversus soli aspera & prærupta. etiam in medicamina, the-
 riacam præsertim, contra subnascentes peregrinantium mor-
 bos. Deliberatum quoque super his cum Emanuele Rode-
 rico Paraybenfi *Alcayda*. qui Anno *MDCCXXV*, quinque
 mensium spatio mediterranea emensus, milliaria confecerat
 centum & quinquaginta, inde à Fluminis Grandis provincia
 & finibus, sub auspiciis Præfecti Gregorii Lopezii, annona in
 trimestre instructus. reliquum namque temporis, serpentum,
 glirium & mellis agrestis victu duraverat. Ajebat idem, pe-
 dibus iter, non equis, confici posse, ob montium præcipitia.
 solum omne torridum & exsuccum fiti viatorem enecare :
 fluvium in remotissimis partibus amplum occurrere. quem in
 S. Francisci fluvium effundi conjectabat, èò quod in Austrum
 se flecteret : in campestribus puteos reperiri vix pedis dia-
 metro, ulnæ profunditate. qui dulces recentisque aquas
 novis ebullitionibus darent, frondibus & virgultis obsiti :
 montes se transivisse, in quibus pressa solo vestigia tinnitus
 ederent, non aliter ac si metalla subtus abderent : duos in iti-
 nere è comitatu suo fiti enectos : in Copaobam se ad *LX* mil-
 liaria penetrasse, sed alimentorum penuria regredi coactum :
 hanc sibi stare sententiam, posse ulterius iri legentibus ripam
 fluminis Mongongaopæ. Quare conquisitis undique ad iter
 necessariis, milite, Brasilianis, annona, apparatu bellico, qui
 ad expeditum iter sufficeret, è Fredericâ oppido Paraybenfi
 ad pagum Tiberi, hinc ad fluvium Tenhaham profecti, modò
 in hospitales facilesque, modò in aversos & morosiores mola-
 rum Dominos incidere. Inde in Pacatonuam venire, ubi
 Venturæ Mendizii pecuarium est, & saccharorum plantaria.
 Hic fluviolum prætergressi, *VRI* attentata sunt paupertatis stu-
 dia & vigiles oculi, visa sunt euntibus ramenta & arenæ ful-
 gentes,

gentes, quales auri sunt. effossa ilicet mira alacritate ad altitudinem pedis tellure, invenêre & illic permixtas intermiscare istiusmodi scobes & ramenta, bractearum instar, quæ in ignem coniecta conflagraverunt, ad instar vitri Moscovitici, quod Talcum vocant. Tum, lustrato omni comitatus agmine reperti militum XL, Brasilianorum XXXVI. defecerant quippe à primo censu militares tredecim, Barbari viginti quatuor, sive itineris tædio, sive corporis debilitate. junxerant se illi tres quatuorve volones, nullo alterius imperio, solo peregrinationis studio & terrarum novitate capti. Sequebantur ad curas & officia virorum feminæ aliquot Brasilienses, ut lixarum & calonum officio fungerentur. impedimenta rhedis meritoriis septem subvehebantur. Hac manu ad fluvium Wartam medio die confedére, ubi pagi cujusdam diruti vestigia & rudera conspiciebantur. sub vesperam in pago Tamotameri pernoctatum. Cæsa in militum cœnas vaccâ, in Præfecti vitulo, sub impluvio hic, illi sub dio decubuerunt. Refectis omnibus, etiam jumentis, iter promovêrunt, modò per campestria & plana locorum, modò per saltus & nemora ducti, transtis torrentibus, & fluviolis aquarum expertibus. quæ ulterius ituris potus penuriam haud subobscurè promittebant. Visæ hic arbores, propè fluvium Poefapaybam, grandes & ventricosæ, dolii instar, quæ infernè ad radicem & supernè, ubi in coronam se spargunt, graciles, insolito adspectu Belgas detinebant. Transcenderat medium cœli Sol, cum in pecuario Duartæ Gommezii de Silveira constitêre, ad fluvium Mongongoappi. cumque impervia essent quaquaversum omnia, ob densissima frondiceta & arbuſta, viam sibi prævii frondatores securibus falcibusque gnaviter fecêre, ut quo nollet natura, duceret labor & industria. tum ad montana devenitum, ubi omnium labores cœna largiore solatus Herckmanus, animos sibi quantulacunque liberalitate conciliabat. Postero die non minori studio per saltus & tesqua itum, querulis rhedariis, se longius abduci. at promissis delinita impatientia resédit. donec perruptis ad sesquimiliare saltibus & silvis, superato flumine Karnuhu, in plana devenêre, unde montes Copaobæ conspiceret erat. Sed ob prærupta montium

*Arborum
miræ for-
ma.*

circumducto nonnihil itinere, ex Brasilianorum consilio, callem equis vehiculisque idoneum invenerunt. per hunc denuò in silvam delati, in arborum cavitatibus mellis copiam reperere Barbari. Eum emensi fluvium Schivaubuch attigere, insigni gratissimaque arbuſtorum fragrantia circumfusi, ut incedentes remoraretur & sisteret odorum suavitas. Inde promotum itinere, præmissis qui virgulta & carecta cæderent, ad paludem ventum. inde in planiciem Araruquajam, quæ tota ab accensis ericetis flammis inardescibat. Suspicio erat, terrendis Belgis incendia hæc Barbaros fecisse. Ea ramalibus frondibusque collatis operis obruta restinctaque fuere, ne rei novitate perterrefacta jumenta, excussis habenis ferrentur. à casu locum Incendii appellavere. Tum denuo saltus occurrere, moxque flumen se grande aperuit Arassaohoh. ex sparsis & reſectis hic illic arborum truncis observatum, Lusitanos hac olim iter fecisse in Copaobam. Hic morati per totum diem, quieverunt, dum per densa nemorum Barbari viam affectant. Conſpectæ hic fuere enascentes è terra virgæ lignæ & stipites, quorum alii humi reſebant, alii vicinas arbores amplectebantur. flexi in terram, rursus qua se incurvaverant, erigebantur. adeò ut species effret non rami reſurgentis, sed novæ arboris è radice sua genitæ. difficilis humor emanabat purpureus, qualis sanguinis esse solet, qui illicet in viscidam & glutinosam substantiam concreſcebat. Barbari sanandis vulneribus conducere perhibebant. Hinc moto agmine per arundineta, ad radicem montis pervenere. Non levis inceſſerat metus, ne illa incenderent montana incolentes. nec enim evadere flammaram noxas furiasque ulli datum fuisset. Tum se montium prærupta & impervia equis loca aperuere. ubi expeditis ulteriore vectura rhedariis, missus ad Comitem fuit, qui confectum hæctenus iter referret. fessi corpora passim ſternunt, reſectique farinæ modico demenso montis fastigia conscenderunt, relictis ad pedem montis invalidis & sequi nesciis. qui remeare ad suos in Paraybam jussi. In cacumine montis Inſignia Societatis inſculpta cippo memoriam ejus in Novo Orbe ostentavere Barbaris. Exemplo Alexandri Magni & aliorum. Nomen monti huic erat polysyllabum & terri-

terribile, *Irupari-bakau. Hic respexit Diabolus.* Invaluit quippe apud illos fabula, Diabolum, cum in hæc fastigia ascendisset, velut facti novitate attonitum, retrospexisse. Demandatâ hîc cibariorum cura militibus aliquot & Brasilianis, gestiit Herckmanno animus ulterius ire. sed deterrebant obvii passim saltus & magnus ubique labor in montibus erat. quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria & pleraque invia loca excipiebant. Quare visum magis Borealia legere & campestria, per quæ Tapujarum gens è mediterraneis in Provinciam Fluminis Grandis proficisci assolet. Itaque devitatis montium acclivibus, incessere per planiora, ubi duo lapides molares exactæ rotunditatis, & stupendæ magnitudinis visi. quorum diameter sedecim erat pedum, crassities verò tanta, ut è terræ superficie vix media lapidis pars attingi extremis digitis ab erecto posset. alter alteri superincumbebat, major minori. è centro, miro spectaculo, frutex se attollebat, Karawata. Quo fini hos congefferint Barbari, in tanta harum rerum ignorantia, non facilè dixerim. Ad pagum perducti, quem Petiguares Indi, è finu Trahifonio, metu tyrannidis Lusitanorum, profugi incoluerunt, valles patuere amœno salubrium aquarum usu frequentes. Brasiliani, itineris hujus focii, hanc patriam suam & natale solum dictitabant. hinc se versus littoralia pellectos & transductos à Lusitanis. qui à potentibus vicinis sibi metuebant. ideòque patrii soli dulcedine (ut mortalium cæteri) capti, orabant mansionem diuturniorem. Verum Herckmannus moræ omnis impatiens, instabat segnibus, & ad profectiorem eos hortatus, jussit incîdi nemorum obstacula. iter fecere per cœnosa, quæ genua tenus subinde viatores hauriebant. Iis emerfi, montem conscendere manibus pedibusque annexi, eminentia saxa complexi, levare semet, aliis saxis inferioribus seu gradibus insistentes. die inter metum laboremque consumto, superato monte & fatigatione continuatæ igitur affecti omnes, stratis passim corporibus, in inviis jacuere, quietis causa, ad fluviolium, ubi aquæ suppetebant affatim eaque dulces. Manè assumtis in dies plurimos eduliis, montes ascendere & descendere longa ferie habuerunt. visi iterum magnæ molis lapides humano

labore congesti. quales etiam in Belgio Drentia regio habet, quos nulla vectatione, nulla hominum vi illuc deportari potuisse ob magnitudinem credas. ea formâ, ut Aras referre videantur. Tum pagum Wirarembucam, quondam Brasilianis inhabitatum subivere, ubi hominum notata vestigia. ad fluvium progressi Tambahujam, eum nova appellatione *Moschi* fluvium vocitavere, ob fortem odorem Crocodilorum & serpentum, similem moschi odoribus. Hîc foli & terrarum faciem mutari compertum. quod enim hæcenus sabulosum, nigrum fuscumque apparuerat, jam flavum & glebosum spectabatur. nec minus ferax, luxuriante passim, sementis defectu, lolio & zizaniis. Mox ad torrentem limpidissimum devenere, qui ab aquatione Lusitanorum, hîc olim belligerantium, Capariguaba dicebatur, *torrens aquationis equorum*. In valle duo scopuli sublimes, turrium instar rotundarum, visabantur ab omnibus attentius. quorum alter separatus à montibus circumiri poterat, alter montibus parte insertus & connatus, speciem referebat Operis istius, quod Lugduni Batavorum in urbis medietullo ad Rheni ripam conspicitur, à Saxonibus olim duce Engisto exstructum. non artis illi, sed naturæ opera videbantur. Tum in montem ascendere, omnium, quotquot superaverant, altissimum, è quo reliquos despectabant. verùm aëre spisso & caliginoso longior prospectus impediabatur. referebant Barbari, oppidum hic fuisse Arazembeam, idque validum & incolis frequens. quod ob invisâ cum Gallis commercia expugnâvere Lusitani, duce Duarta Gomezio de Silveira, pluribus indigenarum bello absumentis, plurimis abductis versus maritima, ipso loci Principe ad Regem Hispaniarum transmissis. ubi extorris extra Barbariæ suæ sedes decessit. Erant in hac ipsa, quam ductabat Herckmannus, turba hujus Principis filii duo, è primoribus Masiurebbæ & Gargaovæ. Huc progressi Brasiliani, viarum difficultatibus territi Socios pari formidine implebant, & secretis sermonibus incitabant, neque ultrâ eas sibi perspectas asseverabant. quare reditum suasere, aquarum se penuriam metuere questi, utut farinæ nonnihil superesset. Serpebant, veluti contagio, querelæ in militem. qui ut mobili impetu fertur, pertæsus quoque itineris, invec-

vis dirisque vocibus animi ægritudinem testabatur. duci se, quo viam natura negaret, per opaca silvarum, montium prærupta, viarum anfractus, nulla gloriæ, nulla emolumentum expectatione. At majoris animi Præfectus, *se in vestibulo itineris sui stare ajebat. superatis tot molestiis proximum se fructum expectare. quod huc usque confecisset iter, plus habere nominis & operis, quàm usus. à Brasilianis objici incommoda, ut profectio- nem segnes abrumperent: majora esse vero, quæ spargerent. nihil metu omittendum, aut inexpertum relinquendum. Batavos, Belgas se meminissent, qui non facile perturbarentur. laudem pristina virtutis inter exteros retinerent, pergerent ulterius, quò fata ducerent: se ducem sequerentur, cui pari cum ipsis sorte farina pugillus laridique buccella victus esset demensum. homines inquiebat, venandi studium ac voluptas per nives & pruinas, trans montes, per silvas rapit. rebus maximè necessariis eam patientiam non habebimus, quam lusus & amœnitates suadent? In mandatis habeo (tabulas ostendit & interpretatus Lusitanicè fuit) Copaoba terras & deserta studiosius scrutandi; Soli indolem proventusque rimandi. non hoc agi, ut veteres suas sedes lustrarent Brasiliani & natale solum animi gratiâ reviserent. Si vias nescirent, se aperturum, fatorum ductu & ingenio. ad manum esse magneticas directiones, quarum certa demonstratio. de potu non desperare se, cum nec montes vallibus, nec valles aquis destitui compertissimum sit. laborem cadendi diminutum, cum non vehiculis jam callis, sed singulis aperiendus sit. id saltem laudis sectarentur, quod plerique per abrupta, licet in nullius rei usum, gloriosa morte consecuti sunt. industriam & vigorem Ducis obsequio ac modestiâ juvarent. Quod si obfirmatis animis redire promptum esset, se Comiti & Senatoribus non aliam intempestivi reditus causam daturum, quàm inertiam, formidinem & contumaciam. His & talibus verberati, se non detrectare iussa significavere, sed subituros quidvis. modò à securibus, falcatis ensibus, aliisque utensilibus instruerentur. Iam lux appetebat, cum fiducia ac spei, post objurgationem, plenus, accingere se omnes & alacres progredi jubet. Avarities & gloriæ & emolumentum, nihil inivium, impeditum, remotum videri sinebat. missi, qui relicta à tergo cibaria apportarent. reliqui ex agmine, quo confederant loco, tuguriola sibi subitaneo opere struxere. Decem, à quorum sibi loquendi procacitate & turbido ingenio metuebat, Paraybam relegati abivere. Vnius tunc feræ & prima captura fuit, quam Barbari Tatou, nos Armadillam vocamus. Ejus supra memini. accuratius describit Franciscus Ximenes. Animal est (inquit) monstrosus, mole catelli Melitæi, sed cauda*

*Oratio
Herck-
manni ad
comites.*

*Armadille
descriptio
& Xim-
io.*

grandiore, cruribus instar erinacei, quorum anteriora quidem quatuor digitos habent, posteriora quinque; rostro ad eundem modum sed longiori & subtiliori, auribus cartilagineis & depilis. tectum est toto corpore (præterquam sub ventre & circa collum) laminis quibusdam, instar cataphracti equi, quæ certis tendinibus ita conjunguntur, ut in omnes se partes facillimè possit commovere. laminæ ipsæ planè sunt ossæ. Eæ in pulverem comminutæ & drachmæ pondere haustæ è decocto salviæ, provocant sudorem & singulare sunt remedium contra luem Veneream. penultimum autem officulum caudæ, quæ corpori conjungitur, in subtilissimum pulverem redactum & cum aceto rosaceo in pilulas coactum & auribus inditum, miraculi instar surditatem tollit eam, quæ à causa est calida. Etiam laminæ in pulverem comminutæ & mixtâ aquâ in massam coactæ, extrahunt spinas è quavis corporis parte. Non pluvium alium diem, quàm hunc experti fuere. Frigus nocturnum acre, quale, ea tempestate, in Belgio. Cuniculorum venationi invigilatum, captum nihil. Erecta hîc iterum posteritati ad spectaculum & miraculum Insignia Societatis fuere. Iter directum in Austrum & Occidentem, flexumque, pro montium situ. trajecti torrentes, visi lacus, campi, silvæ, arundineta, lapides inusitatae molis. alios Pyramides dixisses, alios Mausolea, ea forma, ut manu fabricata jurares. tam lentum fuit iter, ut non nisi duo aut tria milliaria in dies singulos confecerint. rupes interdum ita abscissæ, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possent. silvæ aliquoties adeò opacæ, ut præ densitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum, vix perspiceretur cælum, & interdiu, haud secus, quam nocturno itinere, dubio calle incederent. nam ut, quæ longius absunt, opaca apparent, ita propiora ob densiores frondes in arboribus nigra videntur. Iis difficultatibus subsidio erant duo; Brasilianorum scientia in investigandis viis & labor in aperiendis. Post hæc in pagum delati, Tapujarum sedem, nihil præter collapsa aliquot tuguriola occurrere, qualia struere ipsis mos. recenti fronde tecta, Carawattam vocant, supellectilem habebant minus superbam & operosam, ad paupertatis, cui modicum satis, usum. Ca-

lathi

lathi erant, Calabaffas appellant, & pocula aliquot fictilia, quibus hi ambulones nostri coquendis carnibus utebantur. quas transfixis per illas bacillis torrent. Pilea insuper reperta & calcei, fasciæque librandis oneribus. piscantium quoque utensilia, ut & arcus, sagittæ, crepitacula, tintinnabula, luforia instrumenta. at situ corrupta omnia & foeda. Hæc ipsa, pro derelictis habita, tumultuariè abiisse & fugisse Barbaros fidem faciebant. id credibilius, non Tapujarum hunc pagum, sed Tapiviorum aut Nigritarum silvestria incolentium fuisse. quod pilea calceique loquebantur. Tandem ubi ad Tapujarum stationes pervenissent, substitere, & cum metu eorum tenerentur, stativa sua concædibus objectis munivere, ut velut vallo adversus insultus concluderentur. Progressi aquas offendere saporis pravi, rubicundas turbidasque, mox nullas, inde falsas, quales marinæ. Utque pronum in querelas militare vulgus, mota iterum controversia Præfecto fuit. qui tenax propositi ire jussit, quò præiret ipse. iterum hortatus, pari secum fato aut morerentur, aut evaderent: pari victu in dies aliquot durarent: suum potius exemplum quàm mandatum sequerentur. Auscultavere, at mussitabundi, ut obsequia invita & extorta pudore partim, partim metu, animadvertentes. Continuato itinere, fluvios transivere, modò montes & campestria, rursus in silvas delati per acclivia, declivia. recta, obliqua itione, cursu modò in Austrum, modo in Zephyrum directo. Hic denuò militum quidam de reditu verba fecere & dimitti à Præfecto petivere, quod negatum. Lustratis è montis vertice circumquaque campestribus, visi montes Capobæ, sed miliarium novem aut decem intervallo. Iamque Herkmannus redit. fiti valdè affectis omnibus promptisque redire, inter discor- dem multitudinem, maledicas voces, cunctos jam pessimos, licentiam audaciamque incompositæ turbæ veritus, hærendum diutius non rebatur. quamobrem in reditum consensit, unicum malorum imminentium levamentum. Mons unde digressi, reditus Mons dictus. Observatum à redeuntibus fuit, in fluvio Arassoahuh arbores è gurgite supra aquarum superficiem attolli, quarum fastigiis adhærescebat alga & muscus. unde in istam altitudinem intumescere fluvium non vana ra-

tiocinatione colligebant. murium, gliriumque & anguium toto itinere abundè fuit. caprearum, aut fuilli generis nihil. Armadillæ non nisi tres quatuorve captæ. Aër quoque per hos dies, absque volucris, visus. Repetitis iisdem, per quos venerant, montibus, illic loci substitère, ubi vehicula & alimenta asservabantur. directum tunc in Septentrionem & oppositum Deserti Brasiliensis latus, iter, exploraturis & hîc regionum faciem ac proventus. verebatur utique, ne vanitas susceptæ profectiois ludibrio esset malèvolis & invidis. Itum per montosa & inhospita fuit, donec ad Confluentes fluvios Arassoam & Marigniam perventum, per arundiceta & junceta. ubi arbores conspectæ Cannæ fistularis, flumenque tot mæandris & flexibus tortuosum, ut septies transeundum fuerit. Erat, ubi in montis cujusdam radicem avida sedulitate incumberent. cum enim fragmenta lapidum conspicerent, rati metallica esse, sollicitè quæsivere, num fulgore suo aurum argentumque promitterent. Sed & hîc ipforum expectationi illusere faxa. Fuit, ubi accensa arbore, duo serpentes ex semiusto stipite profilière, quos gladiis dissectos Vulcano immolavère. Attamen, cum tot peragratis vallibus, superatis montibus, eadem appareret locorum facies, nec spem faceret commodi, dato receptus signo, ad eundem montem rediere, ubi Armarium erat. Causa hujus in Boream excursionis Herckmanno fuit, quod fando inaudivisset, argenti fodinas hîc esse, quas Anno MDCCLXXVII frustra adiissent Belgæ, ob annonæ inopiam redire coacti. Sed hæc ficta plærique & opum spem prædicari credebant, decipiendis nostris, ut hianti cupiditate longissima itinera temerè susciperent. Convasatis omnibus conversi in Brasiliam, nova eaque invia viâ ivère, ubi montes & plana passim vitreis bracteis, ad Solis radios micantibus, conspersa apparuere. hos montes istos crystallinos credidère, quorum scriptores meminère. licet crystallum ignorent Brasiliani. Ego, cum plura transcribantur, quàm credantur, nec affirmare studeo, de quibus ambigo, nec subducere iis, quæ legi. Post dierum aliquot iter ad septa & notas Lusitanorum sedes molasque venère. Occurrebat redeuntibus agmen Sertanorum five deserta incolen-

colentium, qui adventu noſtrorum turbati ſeceſſerant, jam abitu reditum parabant. poſt bimeſtrem peregrinationem, inde à Septembris die tertio ad Novembris quartum Recifam & Mauritiã ſubivère, graves incommodis, leves ære. Quæ legentibus, ſubibit cogitatio, nihil profectò à Societate, Naſſovio & Senatu Braſilienſi intermiſſum, quod promovendæ publicæ rei faciat. Bellis, mercatu, terrarum indagatione quæſita lucra. Non ſilvæ, non rupes, non flumina ac maria ſtitère queſtus avidiſſimos. ADEÒ VEHEMENS de pecunia opinio eſt, ut immenſa & incredibilia audeat & poſſit. ſive in latentia lucra inveſtigandum, ſive manifeſta devoranda ſint; nec tamen præſentibus & nuper repertis omninò felix, & ipſa quærendi cupiditate miſerrima.

Poſt debellatam Loandam & S. Thomæ inſulam in Afris, tranſlata belli vis in Braſiliæ Borealia fuit & expugnata armis noſtris provincia Maranhon, ſive Maragnana. Suaſerant expeditionem Societatis Optimates, litteris ad Comitẽ exaratis XXVIII Mart. Anno CIO IO C XL. Illa his rationibus nitebatur: ita latius diffundi Societatis imperia & partis antè bello provinciis robur ſecuritatemque addi: Braſilianorum auxilia & animos laxioribus ſpatiis nobis conciliari, & moribus noſtratum adſueſcere è gente barbara plures: grandia adhæc incommoda creari Luſitanorum commerciis, remque eò perduci, ut non aliunde metus ſit nobis, quàm à maritimis Hiſpanorum inſultibus, redactis ſub poteſtatem locis littoralibus: Marignanam provinciam infeſtandis maris Septentrionalis Inſulis Hiſpaniola, Cuba, Jamayca, Portu Rico & Occidux Continentis littoribus oportunam eſſe. Invitari eò Belgas ab aëris ſalubritate, ſoli, ferendis ſaccharo, goſſypio, zingibere, tabaco, ubertate, à ſalis mercatura & fodinarum ſpe. Duces hujus expeditionis fuère Lichthartius & Coinus, Artiſofkii ſucceſſor, viri veteri militiæ fama illuſtres. qui poſtquam è Pernambuco ſtatione ſolviffent, menſe Octobri, Anni CIO IO C XLI, navibus majoribus octo, minoribus ſex, circa oſtia Maragnani fluminis diu anxii hæſere, ob brevia & infeſtas ſubeuntibus Syrtes. ideoque ne rates omnes eidem periculo exponerent, aliquas præmiſere, quæ tutiores accessus explorarent. hæ

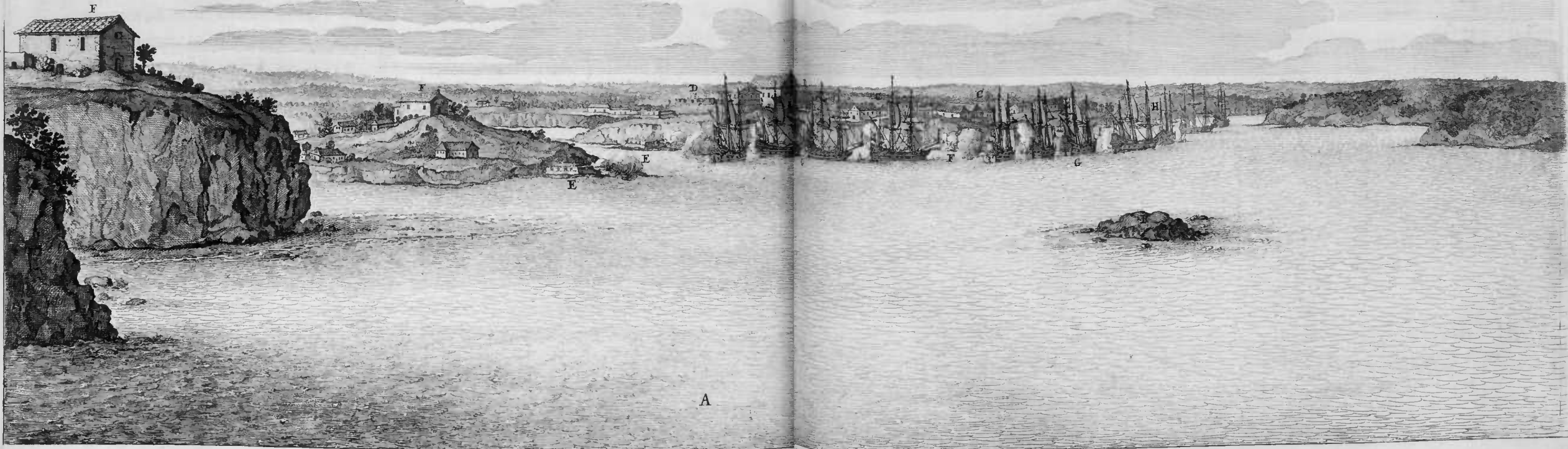
*Expeditio
in Maragnanam
prefecturam.*

*Rationes
expeditionis.*

*Duces expeditionis
Lichthartius &
Coinus,
veteri militiæ fama
illuſtres.
Ann. CIO
IO C XLI.
xxx Oct.*

directo in alveum Occidentalem cursu feliciter navigavere, arcemque hostilem prætervectæ, quæ in eas ferocius explo- debat, anchoras sub ipsa urbe, cui à S. Ludovico nomen, fixere. Coinus in insulam egressus, disposito ad invadendam arcem milite, propius ad eam admovit. Venere illi in occursum à Governatore arcis missi duo, alter politici, alter sacri ordinis, rogantes Coinum, num animus esset paciscendi. Annuit Coi- nus, & humanum ratus non tentare armis, quod facilitate impetrari posset, concessa omnibus vitæ bonorumque inco- lunitate, castrum subiit, & exarmatis præfidiariis, quos tre- centos ac triginta offendit, sui illud juris, æquis militarium conditionibus, fecit. De sacrorum administratione nihil mo- tum, nihil pactum. illud non ægrè impetravere, uti militi li- ceret illic commorari, donec aliter statuissent Comes & Se- natus Brasiliensis. Repertæ hic machinæ bellicæ majores quin- quaginta quinque, & pulveris pyrii sic satis, etiam vina in necessitates victoris. molæ, quarum usus esset, non nisi sex, reliquis nondum perfectis. Plures continens habebat in Ta- picurensum ditione. Hi quoque in fidem ac potestatem So- cietatis recepti, arcem suam Centurioni Scaddæo aperuere. Postea ad nos transire Tapitaperenses, & trium pagorum in insula Maragnanâ incolæ. navicularum, quas hic offendimus, exile aut nullum ferè fuit precium. navalium quadraginta quinque in insulas Capitis Viridis, quas Saliferas vocitant no- strates, transvecti. Cum Tapicuriensibus transactum super sacchari vasis trecentis, quibus recipiendis & in Belgium ave- hendis relicta hic navis. tres aliæ in Barbudas & Christophori insulam flexere, mercatus causa. mansere Belgarum sexcenti, perficiendis munitionibus & tutandis adversus hostiles mo- tus, indigenis. Disputationes Geographorum de flumine Maragnone, utrum ejus nominis hîc sit, an verò insulæ solum- modo ea sit appellatio, fluviiis verò è Continente labentibus aliæ à Barbaris inditæ sint voces & quæ, non est mei instituti sollicitè expendere. Illud reperio, Belgarum tabulas & diaria de flumine Maragnone & insula cognomine loqui. In terra- rum & fluminum appellatione erravisse, leve arbitror, modò certa possessione illas terras ac flumina & ostia teneat Socie- tas.

*Castello
potitur
Coinus.*

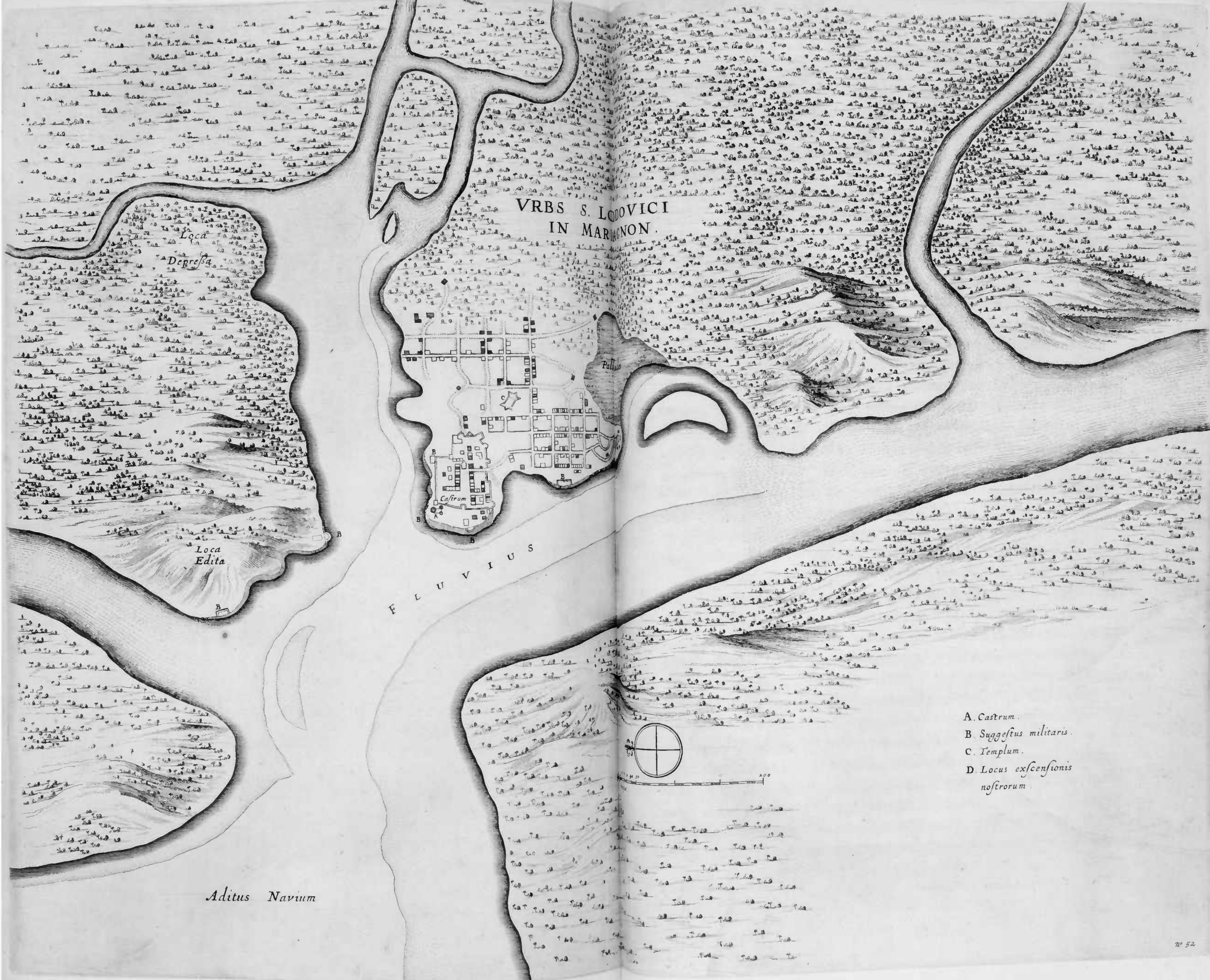

A. Fluvij ostium
 B. Scopulus

C. Urbs S. Ludovici.
 D. Castrum

E. Sphaerolus terr. ad. pedem montium iuxta litus
 F. Sacella in montibus posita

G. Classis portum subiens
 H. Locus exsecutionis nostrorū.

VRBS S. LOVDICI
IN MARIAGNON.

FLUVIUS

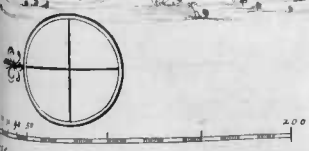
Loca
Depressa

Loca
Edita

Castrum

Aditus Navium

- A. Castrum.
- B. Suggestus militaris.
- C. Templum.
- D. Locus exscensionis nostrorum.

tas. Insulæ Maragnanæ magnitudo quadraginta quinque miliarium ambitu definitur. Vicina est Æquinoctiali lineæ, à qua paulo plus duobus gradibus abit. tribus magnis præcingitur & alluitur fluminibus, quæ è Continentis ora in Sinum hunc se exonerant. Vnum idque Orientale & maximum, Mounim indigenis dicitur. Secundum idque medium, Taboucourou. Tertium idque Occidentale, Miarii. Pagorum mira forma est. domiciliis constant paucis, sed quadrangularibus, relicta in meditullio patentiore area, ceu foro. Hæc ipsa in longitudinem ducentorum & quingentorum passuum exstructa, latitudine passuum xxv, ex arborum inter se nexis truncis & palmarum frondibus gratissimum sui præbent spectaculum. Soli eam Euri perflant, unde insulanis sua salubritas. amoenissimam nec nebulæ nec morbiferæ exhalationes infestant. Martius, Aprilis, Majus, pluvii sunt. cætera anni serenissima. aquarum dulcium crebris scaturiginibus gaudet, licet falsis undecunque cingatur. fructibus maturitatem accelerat calor, quos aliquoties singulis annis reddit. Ex radicibus *Maniot* farra conficiunt, quibus victitant. Præter sacchara, lignum Brasiliense habet, & croceum, & gossypium. Laccæ quoque speciem & balsamum, Arabico non inferius; ut & acerrimi saporis piper ac Tabacum non ignobile. Arbores plurimas ostentat nostro orbi incognitas, inter quas proceritate eminet *Acayou* dicta. quæ, quod infrequens, fructus fert quadrifariam diversos: unum pyro similem, nucleo amygdalino, succulentum flavumque: secundum acidioris succi & rubicundum: tertium acidissimum, unde acetum conficiunt: quartum saporis gratissimi. psittacorum aliarumque avium varietas & multitudo maxima. Inter has corporis mole, ferocia, robore & plumarum elegantia eminet *Ovyza-Ovassou*, aquilâ duplo ferè major, cui oves discerpere, & in capreas sævire mos & indoles. Vespertilionum hæc grandium sedes est, ipsis hominibus terribilium. Mare piscosissimum piscium species plurimas sufficit, longitudine insigni, figura varias. præter cervos, capras, erinaceos, simios, cercopithecus, alit *Armadillum*, quem Barbari *Taton* vocant, de quo supra; ut & Europæis vulpeculis similes vulpes. Inter angues maximè

formidabilis ille, quem *Boyeten* vocant, pelle maculis variegatâ insignis, morfu caudæque ictibus lethifer. hæc ipsa vesiculæ articulis suis distinctæ formam habet, cujus strepitu, quoties per vepreta & dumeta serpit, sui & imminentis homini exitii, ceu crepitaculo, indicium facit. quadrupedum animalium maximè stupendum est istud, quod *Unau* appellant. cujus paulo antè injecta mentio. caput illi pro corporis mole exiguum est, brevibus pilis subrufis, ut & menti gutturisque pars, obsitum. rostro simiam quodammodo refert. breve illud, glabrum & obtusum simisque est naribus, exiguis etiam dentibus, at latis, rictu non valde amplo. quatuor pedibus incedens, promovet parum. iis in ungues tres dissectis arbores prensat & conscendit. adeò segne est & pigrum, ut *Pigritiæ* illi nomen indiderint Hispani. Incolæ corpora erecta & vegeta satis ostendunt, bajulandis oneribus apta. depressis sunt naribus, colore fusco & olivastro tincta, longævi, nec calvescentes. capillorum curam, quos ad ornatum & comam disponunt, viri habent juxtâ feminas. mares labia perforata naresque gemmis lignisque induunt, cutem coticula acutiore discindunt & coloribus distinguunt. Anthropophagi sunt, in hostes truculenti valdè. quos probè saginatos mactant & vorant. proximos *Tapujas* habent, sed hostes. *Adiére* hanc insulam olim *Amstelodamenses* & *Rotterdamenses*, annis retrò *xxiv*, mercatus causa.

*Latus Coi-
ni &
Lichthar-
tii.*

Hoc sanè laudabile in ducibus *Coino* & *Lichthartio*, quod pelliciendis in amorem *Belgarum Barbaris*, egregia humanitatis exempla ediderint. Quippe decretum fecere, ne pro mancipiis haberentur *Brasiliani* aut *Indorum* quisquam, eodem libertatis jure cum *Belgis* fruituri. Id veniæ jam antè *Siam* habitantibus fecerat *Nassovius*, uti captos à *Tapujis* hostes hostiumque liberos redimere pecuniis liceret. quos aliàs ad mactationem & ingluviem sibi servabat anthropophaga gens. tantis in *Lusitanos* feruntur odiis, ut vix imperiis nostris coerceri possint, ne in illos vim facturi irruant & vindictæ suæ sanguine litent. Hic inventæ per *Gedeonem Mourisium* *Salinæ* apud *Vpamemam* & postea *Elberti Smienthi* curæ commissæ, magnorum reddituum spem fecere. Quæ tamen post decen-

*Salina
apud Vpa-
memam.*

decennales cum Lusitanis inducias & attritam ibidem variolarum morbo gentem & impensas lucris majores, neglectæ & minus curatæ fuerunt. Verum enarratis ante Afrorum & Brasiliæ damnis offensi Lusitanorum Rectores, ad induciarum pacta provocabant. Ipse Portugalliæ Rex per legatum apud Potentissimos Ordines, non sine bile, peroravit & amissa repetiit; iniquam dictitans: ab iisdem Dominis suppetias & classes mitti Lusitanorum Regi, & alibi ipsius terras alia classe invadi: una manu, quod ajunt, aquam, alia ignem porrigi: jura gentium & naturæ violari, amicorum oppressione: nec debere confilia pacis novis belli motibus turbari. Sed furdus fabula. cum hæc aut ante pactas inducias, aut nondum à Rege Lusitano probatas: aut, quod ex induciarum legibus factum oportuit, promulgatas, gesta omnia confecta que fuerint.

*Querela
Legati
Lusitanorum
Regis.*

Responsio.

At postquam, per Inducias decennales cum Lusitanorum Rege pactas, prohibitus fuit Nassovius in illam gentem bello ire, ne iners omnino esset Societas, cui pax noxia erat, omnis in bello seges gloriæ atque emolumenti; aperuit illi, posse utiliter aliò arma transferri & exercendæ virtutis materiam reperiri. Primò patere mare omne Pacificum, in quod è Brasilia facilis & expedita sit navigatio, flantibus per æstatem Aquilonibus. quibus aut per fretum Magellanicum, aut illud nuper à Lamairio repertum, perveniri in Australem Oceanum posset. Hic experiendum, num Chilenibus animus sit, Belgis opitulantibus, exigendi terris suis Hispanos. Deinde occasiones hinc offerri invadendi auriferas Peruanorum rates, & Manilianas istas, quæ ex portu Acapulco solvunt. quæ Equiti fortissimo Thomæ Candischio aliquando præda fuere. Quin minoribus jam impensis explorari posse Terræ Magellanicæ & Australis oras. quæ, si quid fortè lucrorum promitterent, compendioso itinere à Brasiliensibus adiri possent.

*Ann. CIO
IO C XLI
Nov. x.*

*Nassovius
Societati
novos mo-
dos vias-
que aperit
proferendi
imperium.*

Fuit hic annus Brasiliæ celebris, non solum Lusitanorum defectione, quæ magnarum rerum spem faciebat Belgis, verum & privatâ calamitate. Etenim tam crebri densique absque intervallis decidere imbres, ut auctis & intumescantibus fluminum alveis, terras circumquaque inundarent & turbine atque unda raptarentur agris contenta. perruptis aut supe-

*Imbres
crebri Sac-
chaream
messim
suffocant.*

*Grassantur
morbilli
& vario-
la.*

ratis aggeribus aquæ agrorum conspectum oculis subduxerant. Illi navigiis transibantur, & coloni navitarum munia peragebant. hominum & jumentorum miseranda strages fuit, maximè ad ripam Capivaribi fluminis. cannæ sacchareæ recens natæ in ipsa herba suffocabantur, adultiores aquarum frigore tactæ spem quoque dominorum fefellere, medullæ quicquid intus erat, exedentibus vermiculis, in aquâ natis. Tum aliis quoque signis iram suam Deus testatus est, accedente ad hanc agrorum calamitatem, aliâ hominum, à morbillis & variolis. quæ adeò sæviere per universam Brasiliam, ut in sola Paraybenfi provincia extincta fuerint Nigritarum undecies centum, multis languida membra trahentibus; resoluta quasi nervorum facultate. Fecit hæc res, ut fatiscentibus & fractis imbecillitate operariis, agrorum proventus interciderint. desperata segete nata seges alia libellorum supplicum, quibus debitorum nominumque aut expunctiones, aut dilationes, aut remissiones petebantur. has concedi, intererat creditorum; non concedi, strictissimi juris videbatur. ideò ob rei momentum missæ in Belgium ad Rectores litteræ, quibus responsa ex ipsorum arbitrio petebantur. illud quantivis erat, decimarum emptores non nisi decimarum decimas offerre. quod recepti sub Rege moris esse ajebant, quoties precii diminutionem cœli calamitas fataque imperarent.

*Comes Ta-
bulas acci-
pit Acto-
rum inter
Fœd. Ord.
& Trista-
num Men-
dozam.*

Iam tum transmissæ Comiti fuere actorum inter Fœderati Belgii Proceres & Tristanum Mendozam Lusitani Regis legatum tabulæ. ex quo mitius se gessere partes, nec sævitum ultrà in agros, & molendina. Desævierat bellum, nec tamen pax fuit. sed alibi, mari potissimum, belli fortuna parva adhuc irarum documenta dabat. At fœderis ratihabitionem suo incommodo morabatur Lusitaniæ Rex, Dux Braccantinus. jamque effluxerat annus, cum ejus compotes demum facti fuerunt Fœderati Patres. Hi ocyus eam in Brasiliam ad Mauritium misere. qui nulla cunctatione per imperii sui terras denunciari solenni eam ritu imperavit, præmissa ad Deum, pacis utique & concordie Deum, publica gratiarum recitatione. Abiit in Salvatoris urbem tubicen, qui istam deferret. In Maragnanam provinciam per navem Loandam delata nuntia, ibidem

*Mittitur
exacto an-
no Rati-
habitio.*

ibidem lætis Induciarum vocibus populos implevere. quod & in Afrorum factum littoribus, ubi Mina, Loanda, S. Thomæ Infula eadem pronis animis accepit. Hunc usque in diem quicquid armis belloque partum, non controverso titulo nostrum fuit, & institutæ post, super ante gestis, querelæ, vanæ voces fuere, vigente tunc belli jure, per suspensæ & dubiæ adhuc pacis tempora. Vt vero hujus controversiæ originem fontesque noris Lector, arcessenda paulò altius sunt Lusitani Regis, Ducis Braccantini cum Fœderatis Belgis fœdera. quæ prius agitata, at sancita serius, ut remissioris belli, ita nuper captatæ ad victoriam non unius occasionis in Afrorum terris & alibi causa fuere. Enimverò post defectionem Cataloniæ, novis motibus turbata Portugallia, abdicato Philippo IV, in Ioannem Bragantiæ Ducem juraverat. Diu agitata consilia una hora patefecit, & occulta in Castellanos odia furor & seditio aperuit. Commota Olisippo tanti facinoris dux fuit, factoque in regiam impetu, remotâ, quæ Regis nomine imperabat, Mantuæ Duce & trucidato secretorum ejus administro, tanquam publici odii victimâ, veterem Dominum Majestate exuit. linguâ clamoribusque elocuti, quod vellent, conjurationis focii, pervenerunt ad gladios, & adhibita vi, arcibusque per regnum omne velut flumine occupatis, recenti imperio securitatem quæservere. Tot annis latens vindictæ ignis erupit, & documento Principibus fuit, PESSIMUM diuturnitatis magistrum esse metum. quo ingemiscentes Lusitani occasionem & fortunam exspectavere, excutiendi cervicibus invisam dominationem. Nobilium & potentium in aula iræ, cœtus, concilia & secretæ consultationes populum ad se & in partes traxerunt. Querebantur voce & scriptis, Lusitaniam per nefas à Philippo II occupatam, per tyrannidem teneri, ut solent malis artibus parta imperia pejoribus regi: exactio- bus immodicis spoliari cives & deglubi: regno ministros præfici deterrimos: Lusitanos à publicis muneribus excludi, præferri Castellanos: religionem domi forisque negligi denique servitutem miserrimam & extrema quæque malorum Portugalliæ parari. Cumque libertatis speciosum nomen prætexeretur, & in Regem inveherentur inclementius, gratiores

Exponuntur cause & occasiones Fœderis inter Regem Lusitaniæ & Fœderatos Ordines.

Ille natus ex defectione Lusitanorum à Rege.

*Ann. MDCLX
10 CXL
Calend.
Decem.*

Causse defectionis Lusitanorum à Philippo IV.

plebi fuere. promptissimique audacia rebus motis fidissimi habebantur. Electus Bragantiæ Dux fuit, veteri controversiæ, de successore regni Portugallici, post cæsum à Mauris Sebastianum regem & extinctum Henricum Cardinalem Sebastiani patrum, immixtus. Erant tum litis famosissimæ partes Philippus II ex Isabella Henrici sorore & Emanuelis decimi quarti Portugalliæ Regis primogenita natus : Dein Emanuel Sabaudiæ Dux ex Beatrice, altera Emanuelis filia, prognatus : Præterea Ranutius Farnesius Alexandri filius, Octavii Parmensium Ducis N. quem Maria Eduardi & Henrici fratris filia genuerat : Ioannes Bragantiæ Dux, nomine Catharinæ uxoris suæ, quæ rege Philippo sanguinis gradu propior habebatur : Antonius Prior Cratenfis, filius Lodovici fratris Henrici, qui se non nothum, ut vulgo credebatur, sed ex legitimo matrimonio natum dictitabat : Catharina denique Medicea, vidua Henrici II Galliarum Regis, jus suum à longinquo repetens, ab Alphonso & Comitissa Bononiensi. Præcipuum certamen inter Philippum erat & Catharinam Bragantinam, pares ab Henrico gradu. Plurimorum judiciis regnum Philippo deferebatur, licet Antonium ex Ludovico Henrici fratre filium favor populi sublevaret. à quo ipsi acclamatum Oliffipone fuit. Philippus nil moratus ancipites Iurisconsultorum voces, plebisque Lusitanicæ in Antonium benevolos animos, litem armis decîdit, immissoque in Portugalliam exercitu, Albano Duce, regnum invasit, pulsoque Antonio & vires nequicquam recolligente, per annos sexaginta quatuor, pacatum populum habuit, licet querulum. Sed sopitis verius odiis quàm extinctis, recrudescens post tot lustra Lusitanæ gentis in Castellanum Regem ferocia, abrogato Philippo IV, secundi nepote, Ioannem Bragantiæ Ducem, Ioannis Bragantini nepotem, Regem pronunciavit. Qui, postquam primi tumultus refidère, regno præsidia quærere foris cœpit & munimenta, quibus infisteret. Missis ergò ad Galliarum Britannicæque Reges ac Fœderatos Ordines Legatis, in belli Societatem alios pertrahere ob communem hostem studuit, aliis aditi regni causas probare. Venit in Belgium Trifanus Mendoza Furtrado, inter conjurationis in Philippum IV antesignanos non postre-

postremus, utque fidem animumque in novum Regem, ita fiduciam sui & ingens Castellæ odium profitebatur. Is in Castellæ regem, nec enim Hispaniæ ultrà vocare libuit, ob avulsam ab Hispanico regno Cataloniam & Portugalliam, pacto cum Fœderatis Ordinibus Induciarum fœdere, ipsis Calend. Maji Anno MDCCXLI in condiciones plurimas consensit, paucis interpretatione lenitis, paucioribus expunctis. Eæ, quatenus Brasiliam & Societatem Occidentalem, attinent, hæ sunt :

Induciæ decennales funto, per terras, portus, mariaque, commerciis dictæ Societatis, Fœderatorum Ordinum indulto, definita. nec ratæ illæ habentor, nisi à semestri, ex quo Rex Lusitanus autor fuerit.

*Articuli
Induciarum inter
Bragantiæ
Ducem
jam Regem &
Fœder. Ordines, quatenus Societatem concernunt.*

Incolæ civesque provinciarum Brasiliensium, adeòque quotquot Societati innexi sunt, cujuscunque tandem fuerint gentis, conditionis & religionis, eodem commerciorum jure, emolumentis iisdem & immunitatibus per Lusitani Regis terras omnes, quas in Europæo orbe possidet, fruuntor, quibus fruuntur reliqui Fœderati Belgii incolæ. Exceptit solum Mendoza; dummodò in Portugalliam non importent Belgæ facchara, ligna tinctoria aliasque Brasiliensium proprias merces & proventus.

Belgæ juxtà ac Lusitani per Induciarum tempora mutuis auxiliis suppetiisque attenentor, ubi res necessitasque imperabunt.

Quicquid arcium, urbium, navium, hominumque à Castellani Regis stabit partibus, id omne utrique populo hostile ac inimicum habetor, nulla habita limitum ratione. Mendoza annuit, modò Præfectus loci, ubi & unde cœptandum belli facinus, & hosti inferenda vis erit, præmoneatur.

Iisdem vel à Belga vel Lusitano victis, cedunt quoque victori terræ, quotquot ejus erunt ditionis.

Quisque populus parta possessaque antehac possideto, quæ qualiaque alterutrius fuerint, ab ipsa Induciarum promulgatione. At quicquid agrorum limitaneas arces interjacet, bello armisque acquisitum, partiuntor, ut & populos colonosque; quò & Belgis & Lusitano sui constant imperii & defensionis limites.

Quæcunque privati fuerunt domini & post factam istam locorum diribitionem alterutrius partis esse deprehendentur, si deserta fuerint à suis dominis, in Belgarum vel Lusitanorum territorio degentibus, restitui suis dominis minimè necessum, sed iis quisque, quæ abiens secum abduxit, contentus esto.

Quæ verò loca à dominis suis infessa cultaque usque fuere aut vicariis possessoribus, eorundem sunt. Iudicemque istarum rerum quisque in suo districtu quærato.

Commercia populis singulis inter suos libera sunt. nec frequentare Lusitanorum terras Belgis, nec Belgarum Lusitanis licitum esto. nisi postmodum secus videbitur partibus. Mendoza hæc ad Brasiliam restringi voluit.

Cumque metus sit, ut navigationem istam in Brasiliam infestent Castellani, non nisi maioribus navigiis ex præscripto exstructis ac armatis, eò nemo vel Belgarum vel Lusitanorum navigato. Quod si minoribus eò merces transectare lubebit, nefas esto iisdem remeare in portus, unde exivère. qui secus faxit, pœnam amissæ navis merciumque luito. Eadem lex ex Africa navigantibus & Nigritarum vectricibus ratibus scripta esto. Hunc Articulum expungi poposcit Mendoza, pauperum & mediocris fortunæ Lusitanorum misertus.

Neutris, nec Lusitano nec Belgæ, venia esto merces vel annonam in Indias Castellanas aliaque hostium loca deferendi, indicta navis merciumque jacturâ. vectores hostium conditione habentor.

Quæ à Lusitanis Belgisque ad Africæ oram possidentur, limitationis non egent, cum interjectis aliarum gentium Barbararum regionibus discernantur.

Permissa sunt utrisque in iisdem Afrorum oris, in insula S. Thomæ aliisque commercia. At qui mercatus auri est, Nigritarum & eboris in iisdem locis, confiniisque, eadem vectigalia pendito loci domino, quæ Lusitani assolent. Mendoza excipi insulam Thomæam postulavit, ut quæ non cis, sed ultra Æquinoctialem sita esset.

Cumquæ Brasiliam in provinciam ex parte redegerint Fœderati Ordines, quo tempore Regi Castellæ obnoxii erant ejus indigenæ, hostesque se Belgarum agnoscerent, ut & Lusitani;

fitani, jam focii & amici: nequaquam, coëuntibus nunc animis, jure postliminii vel quasi, repetere fas esto, agros Ingentiaque, quæ à Belgis empta possidentur. uti nec Fœderatorum subditis fas fuerit à Lusitanis, ut nec his ab illis exigere prisca nomina. verùm quilibet frui permittitor iis bonis, quæ ab Induciarum recitatione peculii sui esse probaverit.

Quo verò inter Lusitani Regis subditos nostrosque commerciorum æqua fervetur ratio, paria sunt utrobique mercium onera, tum illarum, quas Portugallia Belgiumque in Brasiliam importabunt, tum quas exportabunt. Mendoza, ob specialia Regis sui in subditos Lusitanos indulta & hunc dispungi petiit.

Lusitano denique Regi subditi ac Fœderatis Ordinibus, Induciis hisce decennialibus pacem mutuam sine furo & dolo colunt, priorum offensarum injuriæque omnis immemores.

Collegium Novemdecim-virale, penes quod tantarum rerum moderatio est, in propius horum capitum examen admisum, eam sibi mentem esse Potentissimis Ordinibus exposuit, malle se æternam pacem, quàm temporariam, & tolli potius bellum, quàm denuò exspectari. cum nulla cum Bragantino Duce antehac ipsi fuerit controversia. Cumque Lusitanorum legatus commerciis mutuis exemerit saccharorum, lignorum Brasiliensium, aliarumque mercium in Lusitaniam per nostros importationem, hoc quoque sibi dari postulavere, ne eadem Lusitanis in Belgium importare liceat. Nec placuit illa Tristiani clausula, ut quoties in hostem inimicum quid moliretur Belga aut Lusitanus, significare hoc præfecto loci necesse haberet, cum illa præmonitionis morâ elabi posset rerum gerendarum præsens occasio. Nec partitionem eam limitum inter Belgas & Lusitanos admitti visum, quam olim fecere Lusitani, sed illam, quæ ex communi partium consensu definienda erit. Navium, quibus è Portugalliæ portibus in Brasiliam ibitur, magnitudinem quod attinet, quam pro mercantium facultatibus liberam esse vult Tristianus, lege ab Ordinibus præscripta adstringi postulavit. ne leviter instructæ naves nec firmæ adversus hostem, potentiæ ipsius accessio fiant. Vbi cavetur, ne in Indiam Castellanorum merces transeant, addi

petiere, navigia & Nigritas, quibus hosti maximè opus. At Insulam S. Thomæ nostrorum frequentationi eximi iniquum credidit, cum præsens Induciarum contractus, de ea mercatus libertate loquatur, quæ Tropico Cancræ & Capite Bonæ Spei definitur. quibus terminis insulam Thomæam includi compertum. Hæc aliaque tum inter Tristanum & Potentissimos Ordines super Brasiliæ rebus sancita, pro induciarum legibus utrique genti fuere. Nunc persequamur acta Comiti.

*Carolus
Tolnerius
à Comite
in Belgium
mittitur,
ut de Sta-
tu Brasiliæ
referat.*

Rio Real.

Dum postulatam ante hac non semel à Fœderatis Ordinibus dimissionem, nondum impetrat Nassovius, ablegat in Belgium Carolum Tolnerium à consiliis sibi & secretis. qui de Brasiliæ statu ad illos referret, & factu necessaria promeret. Exposuit is, Brasiliæ oram omnem, quæ à Maragnana provincia, jam pridem in potestatem Belgarum redacta, ad fluvium usque Regalem extenditur, alta pace teneri: nullo hoste agros, sacchareas molas, urbes pagosque infestari; lapsa restitui, bellis deformia pristino nitore reddi: novam ubique rerum faciem in melius apparere. Verùm, (quod pace Potentissimum Ordinum dixerit) omninò improbari Comiti hoc, quod acceperat, Societatis institutum, de abdicandis, qui militiæ honoratiore titulo præerant, Officialibus, & accidendo militarium censu. à frugalitatis minus tempestivæ studio hoc profectum. at damnosum Reipub. fore, ob Lusitanorum occultas in eam molitiones & prono in Regem, jam suæ gentis, affectu. hunc avidissimè arrepturum occasiones recuperandi amissa. ea præsertim, quæ nuper in Maragnana provincia & Afris, morantibus Induciis, sua fecissent Fœderati: Hæc damna quàm ad animum revocet, patere ex litteris Marchionis de Montalvan, nuper Brasiliæ Pro-regis ad Comitem, ut & ex iis, quas centurio quidam à Lusitanorum Rege in Brasiliam missus, ad eundem Comitem & Senatores dederat: infensissimam, ajebat, nobis esse istam gentem, ob pulsos Ieuitas & Monachos, relictis ad sacra sacrificulis aliquot, ordinis Ecclesiastici propudiis, gulæ potius, quàm aræ litantibus: plurimos Lusitanorum Societati & Belgis civibus magnis nominibus obnoxios inhiare turbidis: documenta dedisse, quantis in nostram perniciem animis ferantur, sub nuperæ classis adven-

adventum ; nec validiore esse Iudæos fide , quibus ad malos ausus prompta ingenia. affirmabat, istius decreti de exautho- rando milite nuntio commotos duces complures fide se So- cietati data exsolvisse , & in Lusitaniam sub novi Regis tessera militatum abivisse. indignum namque judicabant eam labori- bus suis ac fuso sanguini missionem dari : fractos ac fatiscen- tes contemptu & neglectu compensari. Ita stare sententiam Comiti, nondum immutandum, recentibus induciis, militiae ordinem, nec abroganda benè meritis ducibus, quorum fides in bello conspicua fuit, belli decora. hæc citò abrumpere ad civiles & militares motus properantium esse. ideoque ingrata ipsi fore imperia, quæ cum militum & civium dolore exer- centur. Mulcendos esse beneficiorum lenocinio Lusitanos nec contemptim habendos. præstanda ipsis religiosè sacro- rum promissa. quin appellationibus quibusdam fulgidis eri- gendum esse turgescentem fastu populum. nihil ad felicitatem Societatis æquè exigì, quam moderationem & lenitatem.

MOLLIBVS plerumque remediis sanari, qui contra vim per- tinaces obnituntur. Illud inter prima rerum esse capita, si Brasiliæ res domi regerent Rectores perpetui, non anniver- sarii. cum succedentes in imperia insolita alii atque alii in re- rum imperitiam succederent, priorum decretis contraria de- cernerent, & minus salubria aptaque temporì. sic inter ab- ruptas sæpè deliberationes & consiliorum intervalla elabi opti- mas occasiones, & ex incertis & discrepantibus plurium suffragiis maximarum rerum momenta suspendi. Hæc quo- que magna fiduciâ differebat, repetitas per Comitem toties de annonæ caritate querelas : esuritioni terras servari, ruinæ omnia, nisi prospiciatur maturè : medicaminum inopiæ mul- torum fata imputari, medicorum asseveratione ex tabulis pro- babat. docebatque atteri Brasilianorum granaria, per ea, quæ nuper accesserant Seregippes, Angolæ, Insulæ S. Thomæ ac Maragnonis imperia. infeliciores hic illic rerum eventus, non Comiti sed aliis præstandos, iniquius in ipsum devivari. Idem Tolnerius militiae omnis per Brasiliam & Afros dispersæ syl- labum hunc exhibuit. Seregippæ Regiæ datæ centuriæ tres, Arci Mauritianæ ad ripam S. Francisci quatuor, Alagois duæ,

*Comes su-
bitam mi-
litie mu-
tationem
dissuadet.*

*Leniter
habendos
esse Lusit-
anos mo-
net.*

*Et promif-
sâ præsta-
ri.*

*Anniver-
sarios re-
tores mi-
nus pro-
bat.*

*Status mi-
litie.*

Pojucæ binæ: S. Antonii castro singularis, Duffiano itidem & Moribecæ, Principis Guilielmi munimento binæ, Frederici Henrici singularis, Mauritiopoli cohors Prætoria trecentos ferè numerans, Arci Ernesti simulque Triangulari una; Reciffæ, Brunonis arcis, castello littorali, Olindæ, Igarafuæ, Itamaricæ simul & arcis Auriacæ, Fredericopoli, singulis una. Arcem Margaretam, Boreale ostium & Restingam quatuor tuebantur. arcem Ceulianam ad flumen Grande & Siaram singulæ. civitatem S. Lodovici in Maragnanis terris quatuor. Castellum Tapicuru singularis. In Angolæ regno protribunus Hinderfonius Urbem Loandam & Benguelam Arcem centuriis tenebat decem. In insula S. Thomæ urbi & castro S. Sebastiani pro præfidiis erant quatuor. Ut vis militarium omnis quatuor millibus, octingentis insuper & quadraginta tribus censeretur. Hos cum accîdi indies diceret, aliorum fato, vel abitione, aliorum ab armis vacatione, postulavit Comitibus jussu efflictim, nisi Rempub. in perniciem trahi velint, subsidiarium militem & Annonam liberaliorem. quorum ille motum, hæc animam daret. sine iis nec vincere ipsum posse, nec cum suis vivere. alterutrius inopia nec securitatem ultra Reipub. nec gloriam suam constare posse.

*Litteræ
Marchionis
Montalvan
Proregis
ad Comitem,
quibus
queritur
de vi
illata
Afris
& Marag-
nanis.*

Litteræ Georgii de Mascarenhas Marchionis Montalvan Proregis, ad Comitem, quarum antè memini, popysmis suis adblandientes & alicubi tumidæ, hujus argumenti fuere: *Se postquam vicaria Regis potestate apud Brasilienses defunctus esset, aula & novo rege potiri. in maximis negotiis, quæ reditus Regis, quæ classes spectant, se adiutorem adscisci. in intima consiliorum admitti, & quod primum, Pro-præfecti Nobilitatis Lusitanicæ titulum, sub Principe Juventutis, indeptum: gratissimum sibi fore, si de rebus Comitibus optima omnia & magna cognoscat: Regem suum impatienter ferre, vim à Belgis illatam Afris & Maragnanis, quo tempore pacis ille cum Fæderatis Ordinibus consilia agitabat, & à Gallorum Rege nostrisque auxiliares classes adversus Castellæ Regem impetravisset: omninò sperare se, extra culpam tam abominandi facinoris & improbæ audaciæ stare domum Nassovicam & illustrissimæ familiæ laudatissimum nepotem. qui illustrissimas imagines non authoramenta ferociæ & injuriarum, sed justitiæ putaret. cujus officii sit, monere Potentissimos Ordines & ducem facti Hinderfonium, ut erepta per nefas restituat, ni rescindi quoque per Regem velint induciarum decreta: non militum libidini obtemperare magnos Duces debere,*

quis

qui ad summum militiæ decus adspirent, & à justa generosioris animi probitate famam querant, latrocinantiumque militum immanitatem abominentur. HANC melioris disciplina legem esse, ut ab injustis armis absteatur, & pacis commoda diligentissimè conseruentur. nihil magis in votis habere Regem, quàm ut militiæ suæ partem maximam administraret Comes: se super ea re cum Rege verba faciente, & faciles voces commodante, superveniens de occupata per Belgas Angolâ nuntium turbavisse cœpta. nec tamen se defuturum istis, ubi ex Comite rem omnem didicerit; Lusitanorum regnum exercitu validum esse, arcibus limitaneis à præfidiis prospectum, res maritimas suis consiliis restitui, & quæ plura in hanc sententiam differebat. Quibus gemina ferè erant, quæ Centurio Antonius Fonseca de Ornelas, à Rege ad Comitem missus, perscripserat.

Mauritius, quæ prima feriantis à bello cura fuit, in com-
moda Societatis intentus, iustratis, quæ tum Brasilia habebat
copiis, militiæ nomina censumque contraxit, ut stipendiorum
onere aliquà sublevaret æraria. Ea tamen hoc factum circum-
spectione, ut mediterraneis locis adversus latrocinia nefario-
rum hominum & populatores prospexerit. Proximum erat,
ut quotquot rerum Societatis & Brasiliensis imperii admini-
stri, sui facti juris, suis quisque studeret commodis. Sed ob
inopiam publicam, & ne omni ope fraudarentur rectores,
confici hoc extemplò non potuit. necdum enim exciderant
animis, Lusitanorum versutæ & subdolæ machinationes. Illud
non parum stabiliendo imperio facere videbatur, si coloniæ
quaquaversum ducerentur, nec præfidiis se semper & metu,
sed subditorum fide tueretur Brasilia. Huic fini pro illecebra
& blandimento fuit decimarum immunitas, qua recentes co-
loni conjugio juncti gauderent, in septennium, eoque exacto
liberorum singulis similis indulti annus superadderetur. At
verebatur illorum querimonias Comes, qui Ingeniis (liceat
retinere vocem Hispanicam, exactis Hispanis) præessent. quo-
rum laboribus hætenus viguissent commercia, quorum fidem
expertus fuerat, nonnulli se Belgis matrimonio junxissent,
belli aspera pertulissent. iniquissimum videbatur novis habi-
tatoribus gratiam istam fieri, antiquis negari. quare & hoc
propiori deliberationi sepositum. Parta ruricolis securitate,
agrariæ rei incubitum venditaque ad culturam jugera, integra

*Mauritius
initis In-
ducis mi-
litiæ cen-
sum con-
trahit.*

*De immu-
nitatibus
novorum
Colono-
rum cogi-
tat.*

*Agros ad
culturam,
divendit
Societatis
commodo.*

*Comes mo-
derationi
studet.*

Societati modica emphyteufi. Nectamen neglectæ arcium passim, ubi opus, munitiones, verum vacuo jam milite ad hæc operatus, inertiam pepulit aliqua ipsius militis, aliqua Societatis utilitate. Dederat hæc Comiti in mandatis, uti arctioribus septis stringeretur cultus Papalis, & urgebant non segniter istam rem, hoc est, suam, quotquot istic erant sacri ordinis. Verum Comes novorum motuum irritamenta pertimescens, præsentium Lusitanorum diffidentiâ, inter effrenem licentiam & illa conscientiarum arcta repagula medius, prudenti lenitate iussa temperavit, ne aut fidei confortes offenderet, aut diversos alienaret. Quin exposuit Rectoribus, id animi esse & pertinaciæ Lusitanis, ut nullibi fixuri sint sedem, nisi ubi sonaret Sacerdotis sui vox. provocare ipsos ad deditiois pacta, & promissam olim cultus publici licentiam. nec eam fuisse tunc mentem partibus, ut domestica libertate definiretur sacrorum usurpatio, sed publicâ, qualis sub Rege fuerat. Maragnanæ provinciæ nuper in potestatem nostram redactæ ea concessa libertas, quæ ex verbis Inducialium actorum Articulo xxvi debetur. vetuitque Nassovius, post diminuta istic præsidia, intempestiva sacrorum limitatione, benè posita moveri. Faciebant ad pietatis studia & religionis Christianæ curam non parum pupillorum sollicita educatio, & Scholarum passim, instillandis fidei nostræ præceptis formandisque in meliorem cultum Barbaris, erectio. quæ pacata jam Repub. Comitis iussu curata diligenter per conventus sacrorum antistitum, hoc est, Classés ac Synodos fuere. utique dispersis per Præfecturas, post longa bellorum tædia, pacis nuntiis, æquum fuit piæ tranquillitatis salutaribus commodis frui incolas. Quotquot exterorum sub Belgarum hîc imperio quærebant sedem, novi juramenti religione adstrinxit. attamen ut novo obstringerentur Lusitani, veteri fide devincti, turbulenta cœpta putabat. Correctus quoque, quod in Republ. non postremum, monetæ valor, mercantibus perquam utilis. cum illo vagante & ad nutum vulgi mobili fluctuent rerum precia & opum census. Quam à singulis exigas æquitatem & humanitatem, tanto magis erga Lusitanos explicuit, quanto in multos major est & injuria & beneficentia. Nihil victis eripi cupiebat,

*Corrigi
Monetæ
valorem.*

piebat, præter nocendi licentiam. cum ob eam cauffam bella geri debeant, ut sine injuria in pace vivatur. Et quanquam omne imperium victis eripi possit, reliquit tamen circa res privatas & minores publicas, suas leges, mores & magistratus obeundi potestatem. Atque hujus indulgentiæ partem esse voluit religionis usum, quem eripi, nisi persuasis non debere judicabat, cum & victis hoc pergratum fit & victoribus innoxium. Interea, ne ab erronea opprimeretur vera curavit sollicitè. quod & fecit olim Constantinus fractis Licinii partibus, & post eum Franci aliique reges. Quin ea clementia & facilitate Lusitanos habuit, ut eorum utilitates cum suorum utilitatibus sociari ac misceri voluerit. quasi una esset gens, nihil habens separatim clausumque, præter sacra. Quod si quis injuriam ipsis faceret aut durius haberet, se vindicem acerrimum præstabat, æquo inter victos & victores jure. cum TYRIVS judicaret, amicos quàm servos facere & volentibus quàm coactis imperitare.

Iamque constituto optimis legibus Brasiliensium imperio, Naffovius, ^{Comes iterum dimissionem petit.} cujus Præfectura quinquennio definiebatur, vacationem à munere denuò poscit. Fecerat hoc & antè, majores de publico benè merendi occasiones in Belgio sperans. At Fœderati Ordines & Societatis primores, difficiles se ad postulata Comitum aliquoties præbuerant. cum ob dimissam ^{Tandem impetrat.} per Brasilianos & vicinos populos nominis sui notitiam, potens jam esset, exterosque terrore, Rempub. amore sui, omnes admiratione teneret; nec aliis humeris attolli possent & subditorum fortunæ & rectorum ibidem dignatio. Nunc post auctas Brasiliæ res & dilatatos fines, ne sisterent ad majora enitentis animi vota, in dimissionem consensere. At quotquot illic rebus gerendis præerant Senatores, Fœderatis Belgii Patribus, & Societatis Directoribus suasores antè fuere prorogandi Naffovio imperii. Scripserant certatim: ^{cessantibus vrgent mansio-} jam armis ab otio pericula timeri, pronis in seditiones, cades, vim omnem & injurias ^{inju-} incolarum animis: à diversarum gentium & linguarum milite possideri longè ^{tores Bra-} distitas arcès urbesque, nec alia facilè, quàm Comitum auctoritate in officio contineri posse inquietam gentem, quam sibi pluribus beneficiis oppignoraverat: Eum affabilitate, morum comitate & facilitate in omnium animis validum esse. Novum

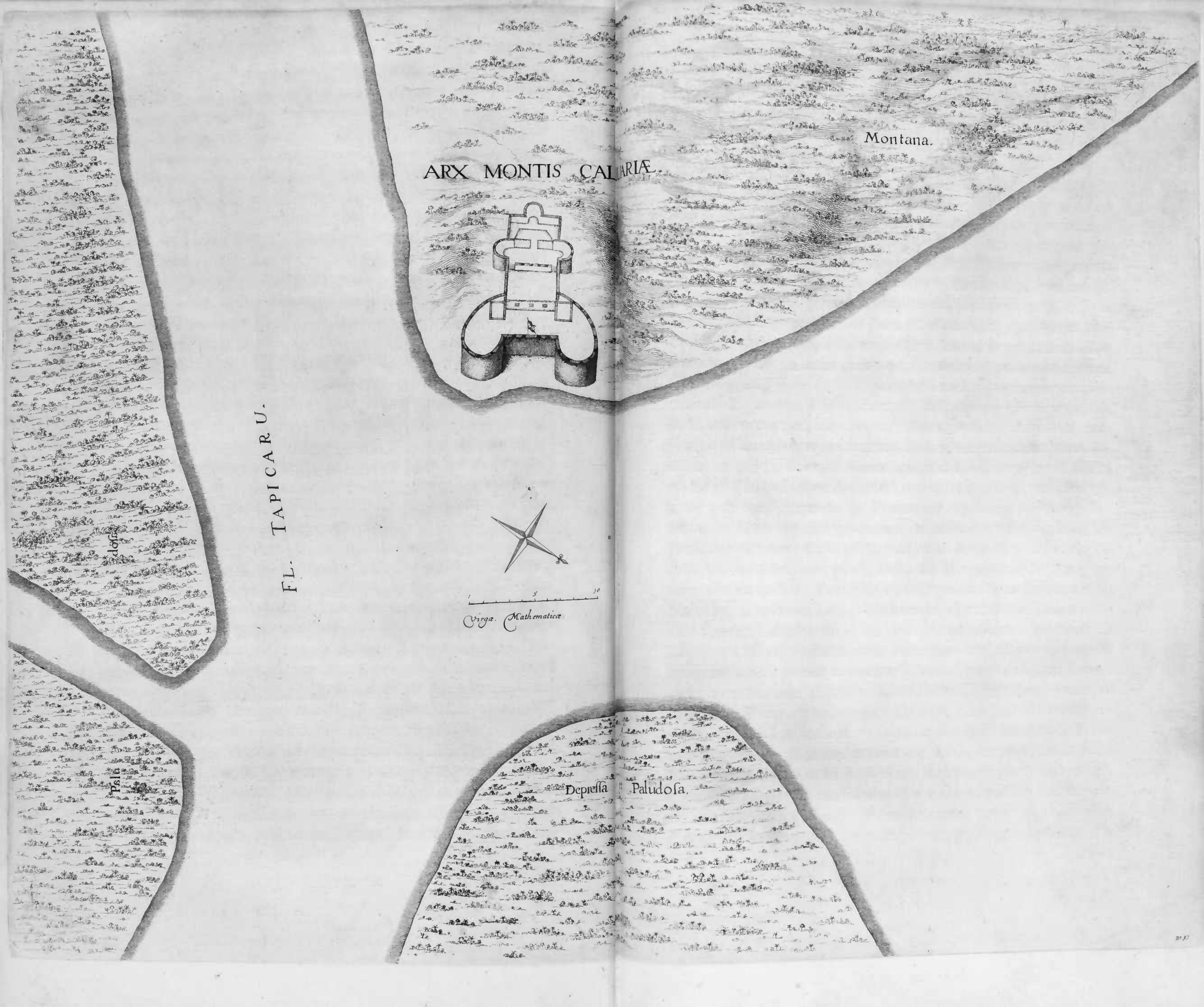
imperatorem aut nimia fortè cupiditate inuisum fore, aut generis excellentiâ superbum, aut humilitate contemptum. Hunc rerum bellicarum & civilium gnarum in Brasiliensium res penetrasse, hostium loca, vim, studia, molitiones pernovisse. ab imperito Phaëthonte certissimam Reipubl. ruinam metui. actum de illius magnitudine fuisse, nisi Atlas iste labantes res fulsisset: Negotium hic sibi esse cum Belgis, Iudeis, Lusitanis. Belgas in sua gentis rectores querulos esse & in tolerandis oneribus difficiliore reperiri ac refractarios. Iudeos, mobilem gentem, non impedito religionis sua cultu, nullas non partes sequi. Lusitanos imperia victorum dedignari, sua gentis legibus assuevisse, clandestinis artibus suffodere, quâ possunt, præsentem statum; ære alieno gravatis perditâ Reipubl. opus esse: Regia insuper majestatis fulgore erectos & cultus divini novis circumscriptionibus offensos, materiam exserenda malignitatis aucupari. Nec posse his malis occurrere, nisi per Ducem non controversa majorum gloria venerabilem, & claritudine virtutum & rerum hic & alibi gestarum illustrem. hæc maximi Comitis apud Belgii rectores famam gratiamque auxere, & mansionem longiorem antehac impetravere.

*Vidalius
& Pachecus
Pernambucum
veniunt.*

Sub initia Induciarum, venere Pernambuco Andreas Vidalius vigilum præfectus, & Emanuel Pachecus centurio, novi Gubernatoris Antonii Telefii de Silva mandatis instructi, qui de commerciis Angolensium & Brasiliensium cum suis verba fecere, & Comitis ac Senatorum responsa retulere. erant hæc parca satis & restricta, cum sibi Angolensium rerum curam vendicassent Societatis præfecti.

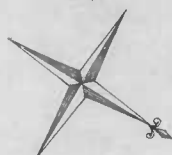
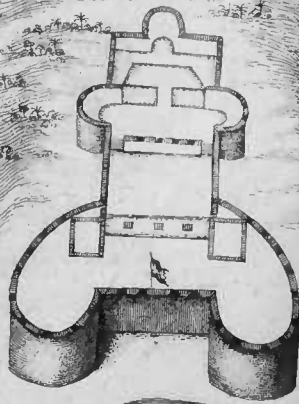
*Rebellio
Maragnanorum.*

Hæc inter adversarum rerum nuntia Pernambucenses dominos turbavere, & partæ securitatis incommoda ostendere. relatum fide certa Maragnanos imperia nostra excussisse Lusitanos & Brasilianos tanti sceleris Societate nexos, militem Belgam nihil tale opinantem nefario ausu trucidasse, & post occupatam Calvariæ arcem, ad fluminis Tapicuru oram, urbem S. Lodovici obsidione premere, vimque omnem belli in eam explicare. subitæ opis egere obsessos. illâ victâ periclitari provinciam. Pernambucenses, unde in omnia oculus & robur, ilicet eò cum militibus trecentis & Brasilianis bis centum in Siara conscriptis misere pro-præfectum Hinderfonium. qui oppressis rebellionis autoribus rem restitueret, & amorem obsequii revocaret. His hostem adortus munitione dispulit. at majus munimentum impugnare aggressus, post acerrimam pugnam, abducere militem coactus, in proximo
con-

ARX MONTIS CALARIAE

Montana

Virga Mathematica

FL. TAPICARU

Depressa

Paludosa

confedit. Hostes, desideratis suorum primis, insula omni noctu excefferunt, & in Continente ad fluvii ripam castra posuerunt, eo loco, ubi ob montium angustias, aditus intercluduntur. Numerus universi agminis septingentis tum Lusitanorum, tum mixti generis & ternis Brasilianorum millibus constabat. expectabantur insuper è Grandis Paræ confiniis subsidia valida. ut proventuum & redituum hujus præfecturæ spes planè decollaverit. nisi majore belli motu repetantur armiffa. cui fini omnium rerum egeni Pernambucenses, invalidos se fatebantur. Causæ malorum in Præfectum referebantur, qui viciorum cumulo conspicuus, intemperantia, in suos ferocia & inhumanitate, in iram & vindictam quietos moverat. illi è cognatis & à secretis Guilielmus Negentonius, Lusitanos viginti quatuor, nulla perfidia notos, pudendo scelere in terram exposuit. quos Tapujarum anthropophagorum crudelitas ob gentis odium extemplò discerpsit. Ob hæc captus & in carcerem detrusus Nemefi servatus fuit. Agitabat tum temporis animo novum facinus Mauritius in Brasiliæ Meridionalia, in urbem Buenos Aires, quasi dicas boni aëris & cœli, ad fluvii Platenfis sive Argentei ripam; cùm ab ea terrestri itinere per mediterranea in Peruanas regiones profectio fit. unde in illam argenti plurimum transvectari soleat, hinc in Brasiliam & trans Æthiopicum mare in Angolam. Hac siquidem potita Societas, pertrahere ad se quiverit Nigritarum mercatum, quibus Peruanis opus, quoties per Panamam & Novi regni terras eò ire prohibentur. Destinatus huic negotio fuerat Lichthartius, additis in auxilium Senatoribus Nunino Olferdi & Balthasare Voordio. collectum quicquid navium haberi potuit majorum & minorum. militum octingentorum manum duceret prætorix cohortis Dux Henricus Hoefius. Dum his occupatur Comes, ecce, malis avibus accipit, missas è Lusitania naves duas militem in insulam S. Thomæ exposuisse. horum adventu excitos incolas, duce facti Laurentio Pirezio, in spem pristinx dominationis & Belgarum ultionem animatos, præsidia nostra urbe expulisse nec superesse Belgis præter arcem. Et metus erat, simile quid ausuros Lusitanos in Angolæ regno & Seregippa Regia, serpentibus

*Destinata
Mauritio
expeditio
in Urbem
Buenos
Ayres, Du-
ce Licht-
hario. -*

*Nuntium
de defe-
ctione Lu-
sitanoꝝ
in Insula
Thomæ,
in Afris.*

feditionum exemplis. Præerat Insulanis I. Triestius, nec natalibus nec suo fulgore eminens, ut perdere res videretur magis, quàm nutantes firmare. Arcem tam arctè clauferant Lusitani, ut ab aquis destituti obsessi, vix precario ab obsidentibus eas impetrarent. Eorum plurimi agminatim ad hostem transfugere. ut stabile hic nihil firmumque expectatione teneamus. Hæ res, ut & Præfecti Brouweri in Chilenfes expeditio, Naffovio destinata pervertit. Nam Brouwero naves concessæ bellicæ & militum centena aliquot, ut & navalium, ac commeatus tantum, quantum in menses quindecim esset satis. Et quamquam curam Insulæ S. Thomæ suam esse voluerint Directores, tamen cum serius ista rescire possent, quæ acciderant, ob locorum intervalla & hiemem, placuit Pernambucensibus, ne quid res publica detrimenti pateretur, naves in auxilium mittere, duce Adamo Tesmario, viro imperii istius capaci. Quin & Angolenses per litteras monuere, caverent sibi à Lusitanorum perfidia & improbitate. nec amicos crederent, sed occultos hostes, quidvis aufuros repertis auctoribus. sat manifestis documentis ostendisse, susque deque se habere fœderis cum Rege initi pacta. Cædem Maragnanam recentem esse & Thomæorum rebellionem causas ex ipsa Lusitania trahere. unde militem accepissent audendæ feditioni. Nec deerant rebellionis sua patrocinia & obtentus. pari jure repeti posse quæ per Induciarum tempora ceperamus nos. Quare hac suorum audaciâ crescebant animi Lusitanis Brasiliensibus, jactæque in publicum voces efferæ & turbulentæ. ut necesse habuerit Comes per provincias omnes armis exuere inquietos. Hoc fini in regiones Camarigibi, Portus Calvi, Vnam & Serinhæmum iuit Andreas Philtzius nuper rerum istic director. In Pojucam & Moribecam Nunnus Olferdi, in Gujanam, Iguarazu, Itamaricam & vicinos tractus Balthasar Voordius. in Paraybam, fluvium Grandem Gifbertius Wittius. In Vergeas, S. Amari & S. Laurentii districtus è Supremo Senatu eligendus. Ad fluvii S. Francisci populos missus præfectus vigilum Crayus, qui mandata singuli sua confecere non segniter. Habita quoque tunc consilia de turbandis Palmariis sedibus, ubi prædonum & fugitivorum

rum mancipiorum colluvies, latrociniorum & rapinarum Societate frequens coiverat. hinc in Allagoam emiffi Barbari agrorum culturæ incommodabant. Palmares pagi funt & Nigritarum contubernia. Suntque duplices, Majores & Minores. Hi filvis abduuntur, ad fluvium Gungohuhy, qui se in celeberrimum Paraybam exonerat & viginti ab Allagois milliaribus, à Paraybensibus Boream verfus sex abfunt. Inhabitantes eas, ut fama eft, incolarum millia fex, domiciliis denfis fed levis ftructuræ è ftramine & virgultis. poft quæ horti funt & agri palmis confiti. religionis Lufitanorum mimi funt, ut & regiminis. illi præfunt facrificuli, huic fui iudices. Quifquis fervorum Nigritam aliunde captivum adducit, manumittitur. at ultrò in Societatem recipi volentes fui juris habent. Terræ proventus funt palmæ fructus, fabæ, Pattattæ radices, mandiocæ, milium, facchari cannæ. aliaque pifces fluvius Allagoæ Septentrionalis largè fufficit. ferinis carnibus delectantur, nam manfuetis carent. milii bis quotannis fatio eft & miffis. eo collecto per dies quatuordecim laxant animos & genio foluti indulgent. Itur eò, fi ripam legas Borealis Alagoæ. ducis muniis tum functus fuiffet Bartholomæus quidam Lintzius, qui inter ipfos vixerat, ut locorum & confiliorum gentis gnarus proderet quondam focios. Palmares Majores dicti à S. Amari terris diftant milliaribus triginta, ad radicem montis Behe. Nigritis habitantur ferè millibus quinque, qui valles infidère. domibus degunt fparfis, quas in ipsis filvarum exftruunt accessibus. ubi pofticæ funt, quæ refectis arboribus, viam ipsis, in incertos eventus, per filvas fternunt, ad fugam & latibula. per emiffarios hoftem vicinum rimantur cauti & fufpicaces. diem venatu tranfigunt. quo labente domum reverfi abfentium fatagunt. difpofitis primùm vigiliis faltationem in mediam noctem protrahunt, tantoque ftrepitu terram pulfant, ut è longinquo audiri poffit. reliqua noctis fomno dant in horam nonam & decimam diurnam. ab Alagois in hos iter eft. Qui ducis partes obiret, quidam Magellanus nomine deftinabatur; qui in Alagois agebat. nec tentanda in eam expeditio fuiffet, nifi Septembri. adulta fi quidem æftate aquarum penuria eft. Ita rationes subduxerant noftri, poffe tre-

*Confilia
habita de
expugnandis
Palmaribus.*

*Palmarium
Majorum &
Minorum
descriptio.*

centorum militarium manu balistis sclopetisque instructâ, Mamulatis centum, ac Brasilianis septingentis, suis armis in bellum euntibus, populos hosce subjugari. Belli apparatus erant secures, farcula, bipennes, cultri, ressecandis fruticibus & æquandis viis. præterea bellis nostris usurpata instrumenta. Brasiliani præmiis erigebantur, quibus solis ad pericula firmantur. Verùm hanc conceptam Comiti & Senatoribus expeditionem, Thomæorum defectio subruit & Brouweri in Chilenfes abituri novus apparatus.

Exortis in Angolæ regno inter Regem Congo & Comitem de Sonho litibus, itum ad Mauritium fuit, cui exhibitæ Regis litteræ, & Nigritæ complures, Societati in donum. ducenti Nassovio, torquis & lebes aureus donaria fue-
re. Nec diu post appulere à Comite de Sonho missi legati

*Rex Con-
gi & Co-
mes de
Sonho ad
Mauri-
tium scri-
bunt.*

tres, quorum unus ad Celsissimum Principem Arausionensem in Belgium navigavit, alii duo à Comite oratum venère, ne Regi Congensi suppetias ferret. non abnuit Nassovius, verùm per litteras ad Angolensium rectores datas, componere Prin-

*Legati
Sohnenses
ad Mauri-
tium.*

cipum istorum bella & lites studuit, non fovère. eò quod fœdere ambo Belgis annexi essent. ajebant illi, se cum Loan-
dæ essent, incidisse casu in tabulas Lusitani Gubernatoris & Episcopi manu ratas. quibus occultum scelus prodebatur, de-

expellendo regnis Congensi Rege. quod decretum ipsis ante occupatam à nostris Loandam. Quare ut rem novam Con-

genfi aperirent, postquam humanissimè à Comitè excepti essent, cum litteris ejusdem & donariis domum rediere. Do-

itaria Congensi Regi missa fuere, pallium ex holoserico lon-
gius, aureis argenteisque fimbriis illustre, flammeum, tunica

ex serico, pileum è fibrorum pilis cum peristromate auro ar-
gentoque intertexto. addidit Comes suum donum, acinacem

argento incrustatum cum baltheo. Duci Congensi donata
fuere, sedile rubro serico vestitum, auro argentoque fimbria-

tum, pallium oblongius variegati serici, toga è serico villoso,
pileus itidem è fibrorum pilo. Iterum Congensis Rex & Dux

Bamba per Legatos duos Nassovium compellant, quorum
cum gratiam sibi merito aliquo autorandam existimaret, libe-

*Alii legati
in Brasili-
am hinc
in Belgium
abeunt.*

ralitate publica illos excepit & in Belgium iter parantes dimisit.

ubi

ubi Regis sui litteras Principi Auriaco exhibuere, ut & alias Societatis Senatoribus. Erant legatis his corpora vegeta, robusta, vultus nigri, membra agilia valdè, quæ in faciliorem motum inungebant. mira eorum tripudia, saltus, gladiatorum vibrationes terribiles, oculos iræ in hostem simulatione scintillantibus, coram vidimus. etiam scenam sedentis in folio Regis sui & majestatem pertinaci silentio testantis. inde Legatorum peregrè venientium & Regem ritibus gentium suarum adorantium, habitum & ficta obsequia ac venerationem. quæ recreandis nostratibus post pocula hilariores exhibebant. Regnum Congense amplum est & potens. à S. Catharinæ promontorio Austrum versus excurrit in promontorium Ledum. Fluvius præcipuus est Zaire, quibusdam in locis quinque latus milliaria. qui tantam vim aquarum in Oceanum Æthiopicum evomit, ut pluribus miliaribus fervet suam dulcedinem. In fluminis ostio insulæ quædam sunt, quibus per Vicarios Rex Congi imperat. Lembos conficiunt ex arbore *Licondo*, ducentorum hominum capaces. Crocodilos capiunt, & hippopotamos & piscem, quem ipsi *Ambize Angulo* vocant, quingentarum librarum, eximii saporis. quem non sibi sed Regi servare coguntur piscatores. Ad flumen Letundam civitas regia Congo exstructa est. hic conchas piscantur, quæ pro pecuniis sunt. Arborem habent *Ensedam*, cujus rami filamentis in terram demissi sobolescunt & in arbores excrescunt mira propagandi felicitate. Provinciæ ejus sex sunt: *Bamba*, *Songo*, *Sundi*, *Pango*, *Batta* & *Pemba*. *Bamba* littoralis regitur à variis præfectis, quos *Mani* vocant, ut *Mani Bamba*, *Mani Loanda*, *Mani Coanza*. Incolæ staturæ sunt procerioris, robore corporis gladiatorio, validis musculis. gladiis se accingunt, quales Helvetici sunt. quos à Lusitanis coëmunt. Vno ictu difsecare hominem nullus labor est. ut nec bovi caput præscindere. Sunt qui vasa gestant trecentarum & viginti quinque librarum. Monilia sibi conficiunt ex caudis elephantorum. Multa millia talium ad militiam armant. Zongo ad flumen Zaire est. abundat elephantis, fimiis, tigris, zibethis, viperis, omnique avitii genere. in primis psittacis viridibus & cineritiis. Metropolis est *Songo*, aut *Sonho*. Sundi à Congo urbe ad fluvium usque Zaire extenditur,

Congensium Legatorum descriptio.

Regnum Congi.

Zaire fluvius.

Civitas Congo.

ditur, metallis abundans, inter quæ præfertur ferrum, è quo gladios, cultros, arma cudunt. habent Zebelinos & Martes, aliaque animalia, quæ in ceteris quoque provinciis reperias. Præcipua omnium est Congo, quæ ab urbe primaria nomen habet. Rex Congensis hisce titulis appellationibusque superbit: *Manni-Congo Dei gratia Rex Congi, Angola, Macamba, Ocanga, Cumba, Lulla, Zouza, Dominus Ducatus Butta, Suda, Bamba, Amboilla ejusque provinciarum, Dominus Comitatus Songensis, Angoja, & Cacongi, & Monarchia Ambondarum & magni stupendique fluminis Zaire.* Inter Congenses potentissimus est Songensis iste Comes. Regiam conjugem *Mannimbandam* vocant, quasi dicas Reginam five Eminentissimam, inter tot concubinarum agmina & greges. Christianos se vulgò jactant, verùm tunc, cum apud Christianos simulari religionem expedit. cetera gentiles & idololatræ, purpuræ magis cultores, quàm Dei. tritico, milio, oryza, & arboribus frugiferis abundat. Palmarum plures habet species. unam quæ dactylos fert, alteram quæ nuces Indicas, tertiam ex qua oleum, vinum, acetum, panem conficiunt. Ex arboris cacumine terebrato succus flui lacteus, qui initio dulcis, post acescit. Ex fructuum pulpa oleum exprimitur nostro butyro haud ab simile, cujus usus est in cibis, unctionibus, lucernis. Loandam administrante C. Nieulandio, promulgatisque Induciis, convenit inter ipsum & Petrum Cæsarem de Meneses, nuper Governatorem, ut hic in terras istas habitatum concederet, quas fluvius Bengo alluit, eas excoleret, indigenas quotquot se in silvas & abdita loca receperant, ad agrorum culturam & pristina commercia revocaret. Factum hoc optimâ fide, jamque coalescebant Belgarum & Lusitanorum animi quotidiana frequentatione & mercatu. nec levibus indiciis suum erga rectores nostros affectum testabatur Menesius, etiam farinae, quâ destituebatur Nieulandius, liberali concessione, in Nigritarum, quos mille emerat, alimoniam. Obortis super piscatura Lusitanorum & Nigritarum venditione controversiis, eo eventu compositæ fuere, ut Nieulandius se rata habiturum Induciarum pacta sanctè promitteret, & Menesius Thomæorum facinus detestatus, citius cœlum ruiturum, quàm fidem suam diceret. Attamen, non diu post
fini-

sinistris suspicionibus perversæ mentes, occasiones minus laudatis ausibus dedere. Etenim profecti Loandâ sclopetarii ferè Cedes Lusitanorum in Loanda. ducenti, in stationem Menesii summo mane irruere, & sopitis Lusitanis vim fecere, trucidatis circiter quadraginta. quibusdam etiam, post promissam vitæ securitatem, direptæ opes, præter ablatos Æthiopus & mercimonia, centum millibus ducatorum censebantur. Ipse Gubernator arctiore custodia habebatur. Lusitanorum centum & sexaginta à quibus metus, navi laceræ & dissolutæ impositi, commeatu admodum angusto & brevi, ad suos in Sanctorum portum missi. post errores & viarum incommoda, extinctis fame octo, reliquis parvo victu tenuatis, Pernambucum delati fuere. ubi facta in motuum istorum causas inquisitione, compertum, Belgas, nuntio defectionis Thomitanæ & Maragnanæ cædis inflammatos ista cœptasse. Occasio. intendebantur ausa, quod crederetur rectoribus, Menesium convocato è confiniis Massangonis virorum agmine, hostile quid in ipsos molitus. Verùm dubio teste, qui non sibi, sed ab aliis audita detulerat, manifestum criminis Menesium non compererunt. PRONIS semper in suspensiones eorum animis, quorum in accipiti stant imperia. Præfecti Afrorum Nieulandius, Molsius, Croesius Comiti scripsere, id sibi destinatum, ut Gubernatoris & paucorum aliorum, penes quos rerum esset summa, compotes facti, Lusitanorum audaciæ & rebellionis studiis tempestivè occurrerent. ne præventi Maragnanam cladem & ipsi experirentur. Verùm stationis Menesianæ vigiles mox & cives, percepto ipsorum adventu, primos explosisse & vim fecisse. At hæc injussu nec conscio Nassovio gesta trans mare in Afris fuerunt. qui monita fuggerat, arma non suaserat. Angolensium rectores, quæ acciderant, Regi Congensi & Duci Bambensi nunciavere, qui lætis auribus Lusitanorum mala accepere. At Doctor Simon Alvares de la Benha, qui tum fortè mandatis Gubernatoris Querela Lusitanorum. sui Telezii Pernambuci apud Comitem defungebatur, rei novitate & indignitate motus, scripto apud eundem super nostrorum crudelitate & perfidia questus, violata gentium jura, ruptas recentis pacis juratas voces, inhibitos amicitiae inter utramque gentem felicissimos successus obtestabatur. **Quin**

restitui suis fedibus captivos, exulesque, & quam passi erant bonorum suorum jacturam, pensari singulis efflagitavit. Respondere Comes & Senatores, non esse sui fori Loandam, sed ad Societatis rectores ista pertinere. Illud sciri Belgarum fortè intererit, ut conjurationis Thomææ arcana patefiant; Christophorum Sanches Nigritam, sui juris hominem, coram juratis Pernambuci testibus hæc asseveravisse: Antonium Cavalho civem Thomitanum, ad Laurentium Pierezium Olifipponæ degentem, litteras dedisse, quibus de Insulæ statu perscripserat: extincta Belgarum maxima parte per endemicam calamitatem, posse jam arcem vel vi vel deditione recuperari. his ad Regem perlatis missum à Rege Pierezium magnis honorum promissis, cum navibus duabus & armatis quinquaginta. quorum viginti sibi conscripserat ipse, triginta reliquos, damnata capita, adjunxerat Rex: mandata hujus hæc fuisse, ut ad S. Annæ locum appelleret, ubi molendina exercebat Pierezium quatuor: animis dein Belgarum se facilem ingereret, & pecuniarum pollicitatione aut stratagemate Arcem suæ potestatis faceret: solvissè Pierezium Olifippona ineunte Julio Anni *MDCCXLII* & primò Annobam, inde in Insulam S. Thomæ delatum, facta exscensione, extemplo munitionem paravissè, portoria ad eam rem constitutis denegavissè, Belgarum militum viginti & quinque ex infidiis adortum obruncassè: nec diu post collecta ex indigenis & Nigritis manu urbem invasissè, arce nova munivissè, nostris sè in Arcem, unicum securitatis azylum, recipientibus: hæc ipsa die decimaquarta post promulgatas inducias accidissè, & militum nostrorum, quos promissis corruperat, quinquaginta, partes nostras deseruissè, conversis in nos armis: Belgarum præfectum arma contrà ostentassè, incolas perdendis nostrorum reliquiis aquas veneno infecissè. Meruerat iste Sanchius stipendia sub Pierezio, ut gnarus horum esse potuerit. Interea Loandam extrema annonæ necessitas, ut & Brasiliam, premebat. nec remedium malis ullum credebatur, nisi terrarum in Allagois sedula cultura. perhibentibus Lusitanis, non suffecissè sibi & olim Brasiliam, sed necesse habuissè victualia vel è Lusitania vel à fluminis S. Francisci incolis petere.

Conjurationis Thomææ arcana.

Calamitas ab annona in Afris & Brasilia. Remedium.

petere. ideò decretum in hoc incumbere, ut regioni à colonis prospiceretur. Ipse libens hanc itineris sui in Alagoas caussam esse Mauritius voluit, comite Petro Hagio. ut explorata agrorum indole eos futuris colonis divenderet. præfici-
 tur tantæ rei Henricus Moucheron, demandata illi Alagoarum, Portus Calvi & S. Francisci provinciarum administratione. Hic conspicuum se præbuit egregiis ausibus quidam Rudolphus Baro, qui Tapujarum ope, detegendis terris Waripebarum & Caripatorum, iter suscepit in Occidentem, tribus Tapujis comitantibus. Egressus pago Careri, nullo victu instructus, quem soliti in diem vivere Tapujæ venatu sibi conquirebant, relicto ad latus dextrum monte Cupaova, apud flumen Paraybam, sexaginta vel septuaginta milliarium itinere in interiora pénétravit, nullis repertis populis. solùm in montem inciderunt, ubi talcum sive vitrum Moscoviticum. Hinc reversi, directo in Austrum itinere, in vicos pervenerunt Waripebarum & Caripatorum. qui postquam humaniter illos excepissent, ex singulis vicis selectos singulos comites esse voluerunt, qui Comitem adirent & salutarent. eos pari humanitate Nassovius acceptos non sine donariis ad suos remisit. Pagis habitabant quatuordecim, in montanis, quæ Brasiliam à terris Occidentalibus dirimunt, venatu & piscatu victitantes & melle agresti, aliisque sui soli fructibus. Ulterius Occidentem versus terras potentioribus & bellicosis gentibus habitari acceperunt, quibus cum bella essent his populis. illas plana & valles montium incolere, fluminibus abundare & annonà. Baronem hunc stipendio sibi annuo alligavit Comes, ut aperiendis terris scrutator inquietus vacaret.

Verùm ne scribenti de Brasilianis, elabantur Tapujæ, horum memoranda quoque historia est. Tapujarum nomen celebre est inter Brasilienses Belgas, ob odia in Lusitanos, cum vicinis bella & præbita nobis non semel auxilia. Interiora Brasiliæ incolunt, remotiores à littore, ubi Lusitani vel Belgæ rerum potiuntur. Nominibus, dialectis, moribus, finibus discernuntur. Illi notiores nobis, qui proxima fluminis Grandis & Siaræ ac Maragnanam accolunt, ubi Iandovius, sive Ioannes Wy imperat. Spatiis ingentibus diffunduntur, quæ

*Mauritius
in Alagoas
abit.**Rudolphi
Baronis
iter.**De Tapu-
jarum
gente.**Regioni-
bus.*

quinque fluminibus includunt, Flumine Grandi, Quoauguho, Ocioro, Vpamema, Woiroguo. hæc in mediterranea plurimis milliaribus penetrant, licet Grandis iste non nisi sex. ut mirum sit, unde Grandis appellationes habeat. nisi forte ab ostio patentiore, quale in his nostris terris est Mosæ. Creditum accolis, majorem fuisse fluvii longitudinem. ignaris quò diverterit alveus. Amicis partim & inimicis cinguntur. cum his interdum quies, interdum bella. Nomadum more vagantur, nec fixis pagis municipiisque hærent semper, verùm pro anni tempestate & victus oportunitate sedes mutant. Corporum habitus robustus satis, & in tanto numero ferè idem omnibus. minaces vultu, truces oculis, capillitio nigri, cursus pernitate vix feris cedunt. anthropophagi omnes & ob crudelitatis famam Barbarorum aliis & Lusitanis terribiles. Terra alibi silvis horrida, alibi montibus aspera, alibi humilis & paludosa, pecorum, fructuum, mellisque non unius generis fecunda est. Astu conficiunt, quicquid non possunt robore, & fallere hostem malunt, quàm aperto Marte experiri. nec ab hoc abhorrent, necessitate adacti. Arcubus præliantur & spiculis, pilis faxeis & clavis ligneis. mira naturæ diversitate & inertiam amant, quoties bella non ineunt; & otium oderunt, cum ultiioni locus & gloriæ. Inimicitias inter se exercent supra fas humanitatis aut odii sævas. nihil turpe foedumque sananti oculos hostium malis. Relicta rei familiaris cura feminis senibusque, reliqua, in quibus honos & utilitas, curant viri vegetioresque. Sub Iandovio Rege hac disciplinâ, his moribus vivitur. Mane & vesperi edicto rex promulgat facienda per diem, quò eundem, ubi figenda, quando movenda iterum statio. abituri lavantur, à lotione corpus asperiore arena perfricant. iterum lavantur, tum pandiculantur omnes, veluti excussuri & proscripturi ignaviam, crepitantibus ex valida tensione membrorum omnium articulis & condylis. Igne calefacti, quo gaudent, pectine è piscium dentibus veluti strigili extrema corporis radunt & scalpunt, usque dum apertis poris sanguinem eliciant. sic ad iter habiles se reddi autumant, nec frangi lassitudine. Non longè à Regis tentorio positus stativis in duos se hinc inde exercitus & cohortes dispescunt.

*Corporum
habitu.*

*Moribus
& indole.*

Armis.

*Iandovio
Rege.
Ejus edi-
ctis.*

*Lotionis
ritu.*

*Peregrina-
tionibus.*

cunt. tum arborum gestatione cūrsuque delecti ex utraque cohorte singuli ludicrum faciunt. victorem cohortes sequuntur. quas in occurſu offendunt ſilvas referant, & concædes ramaliaque in ripis fluminum deſigunt ad captandam umbram. hæc meridiani æſtus ſuffugium unicum eſt & ſenum juvenumque receptaculum. Subeunt cum rhedis & plauſtris, quibus impedimenta ſarcinaſque vectant, feminæ, famuli, liberique. cibi ſimplices, fructus agreſtes, fera recens, piſces *Viſtu.* & mella, abſque blandimentis & condimentis. mulieres annoſæ & ſteriles radices apportant, ex quibz panes. juvenculæ quæque viris conſueſcunt, nuces terreſtres in commune con- *Exerciſiis.* ferunt cibosque curant. viris piſcatio, mellis collectio & venatus diurnus labor ſunt. luctâ & haſtarum concuſſu decertare glorioſum. finis ſpectantium voluptas eſt, præſertim amantium. feminæ de cujuſque fortitudine & victoriâ pronuntiant. ſic in proximo pignora, pugnandi irritamenta ſunt, fortitudinis præcones, ciborum adminiſtræ. Licet ea à caſtris removerint Romani, quod pacem luxu, bellum formidine morentur. Vbi veſpera ingruit, amoribus oportuna, juvenus *Amoribus.* ætate florida & conjugia animo agitans, per caſtra & ſtationes ambulat, cui ſe virgines jungunt pari ſtudio & affectu. tunc cantus inchoant & tripudia, ſtantibus à tergo amaſiorum puellis. hoc procantium indicium eſt. Quoties poſcitur in *Sponſis.* thori leges virgo, patri munera amator offert, non ad delicias muliebres quæſita, aut quibus nupturæ ornantur, ſed feram & mella. Regi conferunt ultrò & viritim, quantum ſatis eſt armentorum & frugum, quod pro honore acceptum. Ignes effoſſa tellure ſtruunt. illis carnes imponunt, has arenis integunt, arenas ruruſus prunis, ut ſupernè & infernè toſtis carni- bus proba ſit coctio. potus humor melleus eſt. cantu ſaltationibusque finiunt epulas, quas ſi lætiore peregerint vultu, felicitis capturæ, ſi triftiore, infelicitis præſagium putant. Maxima Sa- *Sacerdotibus & exorciflâ.* cerdotum veneratio eſt, quos Exorciflâs & prophetas vocant. nihil publicæ rei abſque his agunt, ſive ut robur addant ſententiæ bonæ, ſive ut in pejorem ruentis coërceant. Dæmonem conſulturi in ſilvam ſecedunt, ſecum murmurant. reverſi inclamant alta voce *Ga, Ga, Ga & Annes, Annes, Annes, Iedas, Iedas,*

Iedas, Iedas, Hade, Congdeg. quibus vocibus acclamat populus *Houh.* Adducitur cum sacerdote Dæmon aliquis, aut dæmonis specie, qui de expeditionis eventu, populorum, ad quos abeunt, erga ipsos æquiore vel iniquiore affectu, ferarum captura & mellis abundantia pronunciat. Quod si ingrata infauſtaque edat, verberibus prophetam & Dæmonem contundunt. Cum ad res novas se parant, auspicia ex avium vocibus petunt. clamantibus acclamant; rogitantque, num quid novi apportent. Etiam prophetarum somnia admirationi sunt. qui Regi illa exponunt, & prosperos exitus affingunt. hinc manifestum, NULLA re magis multitudinem, quàm superstitione regi. ab hac captam, etiam si vanissima fit, magis vatibus, quàm ducibus suis parere. id *arcanum imperii & dominationis* vocat prudentissimus scriptor Aristoteles in politicis *Sophismata* imperiorum. En, post Minõem, Lycurgum, Midam Phrygum regem, Numam Pompilium, Drusum, aliosque, idem factitant, in alio orbe Barbari. ad quos ne tenuis quidem Græcorum & Romanorum perlapsa fuit aura. rediguntur quippe in ordinem homines vel veri numinis metu, vel falsi, vel seriâ vel fatua imaginatione attoniti. Fingit sibi Egeriam aut Velledam aut Auriniam non una gens. etiam dæmonum responsa audit orbis Americanus, & ipsius quoque cogitationibus intervenit aliquid homine majus sanctiusque, ut de falsa quoque Religione verum sit, super eam posse constitui Rempubl. & conservari. licet verum Deum religiosi vereantur, falsos superstitiosi timeant. Eunt in lucos Tapujarum sacerdotes, ut secreto loci & formidine tenebrarum percellantur creduli. præsertim animis falsi numinis opinione præoccupatis. Se ministros dæmonum, illos futurorum conscios putant. In usu apud illos est, non circuncisio sed incisio infantum, hanc adhibitis solennibus. peragunt. Stant longo ordine Exorcistæ, canunt & faliunt, Saliarium sacerdotum more. Puerulum sacrificulorum unus manu sublatum librat, populo spectante, dein post curfationes genibus imponit. accedens sacri ordinis alius acutiore ligno auriculas illi & labia pertundit, & officula ingerit, plorante matre. his sacris ipse rex interest, quibus peractis cantus suos & saltus iterant. Virgines quotquot ex honore suo

*De Infan-
sum inci-
sione.*

fuo & parentum nubere volunt, domi sub parentum cura habentur, usque dum pubertatis se signa uterino fluxu prodiderint. hoc arcanum matres prophetis, hi Regi revelant. qui honestè illam elocari posse censet, virginemque & matrem ob virginitatis custodiam laudat. Ergò, ut de Germanis ait Tacitus, septa quoque pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris aut conviviorum corrupta. Nupturam mater rubro colore pingit Regique suffit. qui se juxtà superstorea confidere iussam manu mulcet & molliter habet; fumoque mox Tabaci & se & Virginem involvit. Mox lancea fertum capiti Sponsæ impositum erudito jactu petit. quod si verticem ictu lædat vulneretque, abluit linctu sanguinem Rex. unde longioris sibi vitæ spem facit. Quotquot lucta, hastarum concursu ac venatu præcellunt, Eminentiores habentur & in Heroum numero. Nobilibus. quin ob virtutis fortitudinisque excellentiam ab ipsis Virginibus ambiri merentur, cum meliores ex melioribus nasci opinentur, nec vanum esse Nobilitatis nomen, sed cum sanguine transfundi. Matrimonia severa fatis, nisi quod polygami sint. at una uxore gravida, abstinent à contactu, cumque alia Matrimoniis. consuescunt. parituræ in silvas & latebras secedunt, si ferènius cœlum. edito in lucem infanti acutiore testa umbilicalem ductum rescant. secundinas, en barbariem, coquunt & vorant ipsæ matres, convivæ sui & alimentum. Puerperam & infantem bis de die abluere mos est. à puerperæ amplexu cavet sibi maritus toto lactationis tempore, nisi unius fortè sit conjugis vir. Etiam eam puerperis gratiam faciunt, ut ab infantis gestatione absolvant, cum mutandæ stationes. rara adulteria, quorum pœna viris permessa. ream violati thori verberatam maritus domo expellit. in ipso scelere deprehensam obtruncat. quod pluribus fecisse Iandovium Regem perhibent. In Regii tentorii medio suspensa Calabassa est, sive sacrorum pyxis. quam accedere absque Regis permisso nefas. quisquis impetrat, tabaci illam fumo velut sacro suffitu adolet. Continentur illa, quæ non nisi reverentia vident, lapides Rebus sacris. *Cehuterah* dicti & fructus *Titscheyouh*, quos plus auro pendunt. iis inesse sanctum aliquid & providum existimant. iis gravium bellorum & facinorum eventus explorant. Ægrotantibus

*Medicinâ
facta Re-
gi.*

*Piscium
capturâ.*

*Ritus per-
acta se-
mente.*

puerulis Tabaci suffumigio Rex medetur. id creditum. mor-
tui cadaver ipsa mater cum propinquarem aliqua comedit.
nos immanitatem hoc, ipsi pietatem & amorem vocant. Hæc
qui vidit scriptisque mandavit, refert, Regi de tibiærum &
lateris ventrisque doloribus querulo, advolutum ilicet tibiis
medicum, illis pando ore inhæsisse, devorantis specie, suctione
tam valida & continua, ut, post editum mugitum, sputa co-
piosius egereret & cum sputis anguillam. quam Rex mali sui
causam fatebatur. Alter eodem oris habitu in ventre Regio
hæsit, & post editum quoque mugitum lapidem candidum
exspuebat, dein admotus lateribus Regis, post fortem suctionem,
radicem vel quid simile reddidit. hæc ipsa à Rege &
populo, firma fide accipiebantur. Suctum illum ad medicinam
spectare novit Homerus, qui de Machaone Menelaum vul-
neratum curante, *sanguinem*, inquit, *exsugens* lenia medicamenta
adsparsit. Tonante cœlo & flante vehementius Æolo copio-
sissima est piscium in palude Bajatach captura, quorum tanta
est pinguedo, ut obsonari eos butyro necessum non sit. Nec
ferunt nec inferunt absque sacerdotum ministeriis & conse-
crationibus. qui agris tabaci fumum adspirant, & fecunditatis
imaginatione implent credulos. Peracta semente & planta-
tione edicto Rex prophetas convocat & populum. illi lectissi-
mis se coloribus distinguunt & plumis elegantioribus ornant.
hic se viridantibus coronis redimit. sic una speciosè confi-
dunt, de arborum fructibus ad ignem exsiccant, exsiccatos
contundunt, & contritos aquis permiscent. has bibunt, do-
nec revomant. ordine dein suo surgunt sacerdotes cantillan-
tes, sublatisque cœlum versus fistulis, eo stant corporis situ
ac si spectri alicujus cœlestis & in aëre visi contemplatione
tenerentur. Est cui fasciculus è Strutionum plumis à tergo
dependet. qui distractis plumis ampliatus in rotæ curulis am-
bitum patet. Est, qui plumulas leviores vento obvertit, ut,
unde spiret, exploret. In illum plumarum fasciculum delabi
cœlitus panem omnium opinio est. qui si copiosior fuerit,
opimam messem, sin parcior, parcam pollicetur. Cum Anno
C I O I O C X L I mense Aprili intumuisent in fluminibus aquæ,
maximis agricolarum damnis, consulti fuere super tanta cala-
mi-

mitate Prophetæ. allati ex adytis & regia Calabassa lapides omen facturi. nec enim ulli sacro major fides, non solum apud plebem sed & proceres & Regem. hæc consulta à potibus, cantu & saltationibus ordiebantur. Stabant prophetæ vaticinaturi sex. Primus prolato lapide vaticinium auspicatus, Belgas cum Bahiensibus prælio commissos perhibebat, & jam de conciliatione agi. Secundus florem milii ostentans de hujus ubertate vaticinium edebat. Tertius lapidem lacteum monstrans lactis copiam recitabat. Quartus ad lapidem, qui panis figuram habebat, alterius proventus felicitatem loquebatur. Quintus arcum telumque plumis circumdatum proferens, hæc Angelorum dona asseverabat, & plumarum numerum totidem ferarum capturam interpretabatur. Sextus ostenso lapide cereo uberius mellificii præfagia aperiebat. atque hoc omni apparatu opus esse, ut placato Numine, subfiderent aquæ, & dicti proventus agris redderentur. Numinis loco Vrsam majorem venerantur sive Septem triones, quos à figura Septem-Triones pro Numine habent. Plaustrum cum vulgo vocamus. hoc fidus cum mane adspectant, gestiunt læti. illi cantus suos & saltus aliaque nuncupant. Corpora quoties purgare volunt, longiorem thyrsus, quem ex frondibus asperis torquent, gulæ ingerunt, ventriculum usque, donec sanguinem foliorum asperitate prolectent. Quotannis per æstatem, distinctis catervis & exercitiis, ad tripudia, hastilium concursus aliosque ludos Purgandi modus. Septem-trionibus sacros conveniunt. festum tridui est. plumis diversicoloribus insignes prodeunt antagonistæ, velut ad Olympica certamina. Certamina. pedes arborum corticibus vinciunt & circumligant, quæ ligaturæ pro ocreis sunt. melle caput illinunt, crine super verticem in nodum, instar Sicambrorum, torto. cui plumam oblongam elegantemque infigunt novi mirmillones. caput rubro pulvere adpersi & corporis reliqua picti. Brachiis nectunt alas Avis *Kobitub*, pendente à tergo Anguibus vescuntur. thyrsu frondeo; collum redimiti pulcherrimarum plumarum corona. Tales congregiuntur & certamina inceptant. Victor victo inusitatis & non æmulandis saltibus exprobrat. Quod si occultas inimicitias inter se foveant, ludos in ferias cædes & mutuas lanienas vertunt. uxores liberique spolia & pugnæ

præmia fiunt. Non abhorrent ab anguium pastu, illorum nempe, quos *Manuab* vocant. his anguibus in cauda cornu est, quod ipsum, hominem vel feram nacti, inferunt corpori validissimo verberare, & spiris arborem proximam circumvoluti, sunt enim longi ulnas quatuor, exfugunt cum vita quicquid illis inest sanguinis. Sunt & venenati serpentes, adversus quorum morsus ne quidem ipsi sacerdotes tuti sunt. Necant, nisi pars læsa ocyus ense recidatur. Defunctorum cadavera sacerdotes membratim difsecant. Vetulæ affandis artubus ignes struunt, lachrymisque & ejulatu exequias celebrant. illas citò, dolorem tardius deponunt. feminæ ossa tenus carnem dentibus abradunt, non sævitiae signo, sed affectus & fidei. Magnatum cadavera à magnatibus devorantur, caput puta, manus, pedesque. ossa sollicitè asservant, usque in festi solennis celebritatem. tunc illa in pulverem redacta & aquis diluta deglutiunt. idem fit corporis pilis, quos consanguinei bibunt. nec ad saltus suos cantusque redeunt, nisi absumentis omnibus, quæ à cadavere reliqua fuere. Regem inauguraturi adsunt examina prophetarum & sacerdotum, plumisque & coloribus fulgida balsamo exquisitiore Regem inungunt ac coronam ex pulcherrimis plumis contextam Augusto capiti imponunt. Dein ad cantus & hymnos redeunt, interque ipsa publicæ lætitiæ signa, si fortè memoria defuncti subeat, in lachrymas & ululatus tragicos effunduntur. Ipse Rex suadendi magis authoritate, quam jubendi imperat, nisi quis vim illi moliatur, quod auctori funestum. Animas immortales putant, eorum nempe, quos sua mors exstinxit, non serpens, non venenum, aut alia hostilis vis. fabulantur & nugantur de Vulpe, quæ in odium ipsos apud Deum suum Vrsam majorem adduxerit, tantique Numinis favorem à gente suâ averterit. Olim optimam se facillimamque vitam vixisse, cum pascerentur ultrò. jam aliud vitæ genus per laborem agenda ipsi subnatum, offensa & indignatione Septem-trionum. Animas mortuorum in regnum dæmonis transire perhibent. quod ad Occidentem est. ubi ad paludem, qualia de inferno fabulantur poëtæ, illas convenire & à dæmonio in ulteriorem ripam transvectari, narrant. postquam sciscitatus fuit de mortis genere,

*Amico-
rum cada-
vera vo-
cant.*

*Etiā
ossa.
Et pilos.*

*Regis in-
augurandi
mos.*

*Animas
immorta-
les cre-
dunt.*

nere an fato suo an violentiâ perierint. translatas in locum deliciarum, velut Elyfios campos, deduci, ubi mellis, ubi piscium abunde fit. sic animarum immortalitati confuli. In desertis per æstatem ob altissimos montes & profundissimas vales, ex Solarium radiorum repercussu, omnia torrent & arent. At mense Ianuario, labente copiosius pluvia, revirescit germinatque solum, amœnissimo campestrum adspectu. in montium voraginibus collectæ aquæ in æstivas peregrinationes & mansiones conducunt. In planis ad petras & saxa obvia litant, ne ab ipsis (sic opinantur) lapidibus mordeantur. Panes ex radice *Attoub* conficiunt. illam saxo impositam fuste comminuunt, succumque manibus expressum fistilibus colligunt. altera mox vice contundunt & comminuunt, ac in pilas coactam massam succo prius expresso immergunt. è polline, qui subsidit, liba pinfunt. pilas cineribus coctas pro panibus habent. sunt radices, quibus crudis, sunt quibus tostis vescuntur. Ita concorditer vitam agunt & ea æquitate, ut cui plus est, lubens impartiat minus habenti, pari dandi & poscendi invicem facilitate. Nudi ac sordidi in ea corpora & artus ex-
Habitus.
crescunt, quæ Belgæ mirantur. Feminae muliebria hemicinctio è frondibus velant, aliquo pudoris sensu, cetera intectæ. illud in singulos dies novum recensque habent. Viri contortis ex arborum corticibus corollis abdunt virilia depiles sunt quavis corporis partes, etiam superciliis. solo vertice capillum alunt promissioem, non sine fastu & jactantiâ. Nocturnis peregrinationibus abstinent, anguium & serpentum metu, è latebris tunc prodeuntium. nec iter capeffunt, nisi postquam Sol rorem campis abluerit. Amicos gaudio excipiunt, mox fletu. quod si in inimicum incidant, obruncant. Amabat hac tem-
Facinus Iandovii crudele.
pestate Rex Tapujarum Iandovius, Iuckerii magnatis cujusdam finitimi filiam, nubilem formaque speciosam. quam cum uxorem rogasset per Sacerdotes, abnuit Iuckerius. Quare impatiens repulsæ Iandovius, ex prophetarum & populi consilio, in caput Iuckerii subditorumque ejus perniciem juravit. tegitur dolor & quæ parabatur fraus. simulata amicitia ad certamina ludicra invitatur cum gente omni Iuckerius, qui fraudem non suspicatus, in arenam ad palæstram descendit.

Cumque lueta certaturi alter alterum amplexus esset, feminæ Iandoviani exercitus, in aliorum crines furibundæ involaverunt, & capillis apprehensos detentosque crudelitati suorum & lanienæ incautos objecerunt. Ità quam non poterat prece, vi & scelere puellam abstulit. Erant tum Iandovio uxores quatuordecim. fuerant quinquaginta. ex quibus liberos suscepserat non nisi sexaginta. ipse seculum excefferat. Hæc ex chartis constant Iohannis Rabii, Germani Waldecensis, qui rogatu Regis Iandovii, & Comitis Nassovii permissu in Tapujarum terras abierat, ut interpretis officio Belgas inter & istam gentem fungeretur. Vixit ipsorum moribus annos quatuor, Regi gratus, omnium spectator & admissus testis. Mauritio Comite abitum parante, ab eodem revocatus, dimissusque à Iandovio fuit, adductis una negotiorum publicorum caussa Tapujis x x v.

*Henrici
Brouweri
in Brasiliam
mox
Chilen
profectio.*

Eat nunc in Belgarum quoque narrationes & fastos Henricus Brouwerus, vir honorum juxta & laborum appetens, ingentis fiducia, sed quam erigebat sua persuasio. vita ad humanam sortem innocens, sed in suos imperator ad Dictatoris speciem severus, cuncta ad legem rigidæ honestatis exigebat & auctoritatem non comi via sed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen. unde exosus nauticis. Is postquam annos aliquot Indiæ Orientalis res administrasset, & gestorum illic gloria privatorum hominum laudes excessisset, Indiam Occidentalem quoque aliquo post imperio tenuit, ut famam in oppositis mundi partibus secum committeret. In Senatorum Brasiliæ numerum à Societatis primoribus adscitus, passus sibi est provinciam demandari adeundi Chilensium terras, sperans, posse illic & mercatu & auri fodinarum proventu laborantem ære alieno Societatem sublevare. Ejus antequam iter motusque exequar, mandata ipsi, & deinde Chilen omnem inferam historiæ. Mandata hæc fuere: ut tantæ expeditionis dux attenderet ad tempestivitates Septentrionalium ventorum, qui à mense Octobri, usque in primum Ver in littora Brasiliæ & Fretum Lemærium secundi spirant: Iter per Fretum Britannicum legeret, aut circumducto per Scotiæ Borealia & Hibernicum mare itinere, pro ut ventorum coelique

fineret

*Mandata
Brouweri.*

fineret clementia. In Brasiliam perductus Supremi Senatoris dignatione fungeretur, & quæ muneris istius essent partes, dignè obiret: ex Gubernatoris Senatufque ibidem consilio naves idoneas ex omni Brasiliensium classe suis jungeret, ut & Liburnicam remigio aptam, classariis, milite, armis & com-
 meatu instructos. Hac classe absque cunctatione dirigeret in Fretum Lemærium, inque Sinu Valentino. qui ad lævum Freti latus est, de aquis in sitim, lignis ad fomenta sibi prospiceret. Emenso mox Freto in apertum se daret mare, versusque in Zephyrum, caveret, ne ventorum Occidentalium, qui maris Pacifici arbitri sunt, impetu truderetur in Australes Freti Magellanici oras. inde in Boream flecteret ac faventibus Zephyris lecto littore in portum Castrensem aut Chiloüensem iret, fixaque hic classe, Liburnicâ interiora regni lustraret. inde vexilli candidi explicatione ceu pacis signo invitaret ad colloquia incolas, occasionesque captaret explorandi gentis animos & sciscitandi terrarum secreta & proventus. Hoc adverteret attentius, in hoc Sinu, per novilunia intumescere Oceanum, maximis incrementis, ideòque caveret sedulò, ne pleno mari vadis inhæresceret & Lunæ periodum exspectare cogeretur.

Mox in colloquia admissus cum populi primoribus, Cazi-
 quas vocant, exponeret, se per immensa locorum spacia, per tot casus & maris discrimina eò devenisse, excîtum fama bel-
 lorum, quæ cum infesta Hispanorum gente, jam inde ab Anno CIO IO LV fortiter & gloriose gessissent, ductu & moderamine Compalici Lantari aliorumque ducum, recupe-
 randæ libertatis ergò. pares animos fuisse populo suo, cujus cum eodem hoste bella in octoagesimum annum traherentur, vindicando imperii jure & libertate: ea armis partâ tutaque
 domi, ulterius ivisse trans maria & Brasiliæ provincias aliquot exactis Lusitanis in potestatem rede-gisse. inde bimestri na-
 vigatione in Chilen devenisse, ut fœdere ipsis commerciisque jungeretur. advectare se Europæorum arma, valida ad bel-
 lum, sive sua tutari haberent, sive invadere hostem animus esset. Tum Arausionensium Principis litteras exhiberet, & Potentissimorum Ordinum magnifica appellatione dictis suis robur decusque adderet. Suaderet iter in Belgium primori-
 bus

bus ipforum, qui terras Belgarum, imperii bellique modum, arces ac munimenta, Reipubl. adversus Hispanum præsidia, coram spectaret, mercesque omnigenas, ineundæ & firmandæ per commercia amicitia. Cumque fortissimi & bellicosissimi istius gentis haberentur Araucenses, Tucapellenses & Puren- ses, jussus fuit cum his potissimum pacisci, cum proximi essent Baldiviensibus & auri fodinis abundarent & soli præ aliis uber- tate gauderent. restaurandæ Baldiviæ spem ipsis faceret, ope- ras promitteret, munitionibus se & Chileses adversus Hispano- rum vim tueretur, in eorum (quod caput rei) opes & auri sacros recessus dextrè inquireret, armisque & apparatu bel- lico auri precia æquaret.

Quod si Baldiviam tenerent Chileses, invaderet insulam proximam S. Mariæ, horreum, ut creditur, Hispanorum in præsidiis istic agentium. Chileses Castellanos eximeret fervituti, Castellanos quoscunque belli spolia putaret. ut his auspiciis clementiæ in ipsos, severitatis in hostem, demerere- tur ignotam gentem. Quod si insulam istam à nostris teneri non ferat Hispanus, & collectis undique viribus eam recupe- rare nitatur, expendendum Duci, num resistendo hosti, affe- rendæque juxta Insulæ & urbi Baldiviæ par sit. num verò consultius putet deprædari insulam ac desereri, defendi Baldi- viam. Posterius Rectoribus placeat, cum par Chileses pro- pugnari urbs possit. qui jam olim absque Europæorum auxiliis Castellanis potentiores fuere, ut Osornensium, Araucensium & Purensum exemplis constat. At secunda cura fit Insulæ, ne desertam occupet hostis & muniat. Exsurgat illa in isto Orbe Duynkerka, quæ Chilensium portubus propinqua insidiabi- tur, & subeuntes egredientesque Castellanos rates inter- cipiet. Quod si præmonitus de Belgarum appulsu hostis se moveat, inquirendum Duci sollicitè, quæ ejus vires, quis belli apparatus, quis ordo agminis. quod ex obviis hic illic Chilensium lintribus rescire facillimum. secus metum fore, ne si arma hostis sumserit potiora nostris, in miseriam nostram vertat.

Prima ab exscensu cura esto, percunctari in fodinas, quæ & ubi sint, num facilis eruendi auri labor, num difficilis; an
remota

remota an in propinquo maria ac flumina, quibus avehi metalla possint; num pronis indigenarum studiis an averfis. repertis fodinis auroque potitus, ad Brasiliæ rectores hoc omne perscribi, muneris sui putabit: ut auctis per illos viribus, milite, mercimoniis, armis, successus feliciter urgeat; Castellanos arcibus suis, quacunque poterit, depellat, & inventis auri sedibus, quæ solæ ad felicitatem mercantium defunt, unus potiatur. Hoc fini traduci è Brasilia perutile fuerit operum istorum & fodinarum peritos, quibus judicandi de venarum præstantia & ubertate potestas est.

Quin & illud curet Præfectus, ut Chilensium politia, religio, vitæ modus, belli armorumque forma omnis & ratio perscribantur. in lanificia ipsorum, textoriam & fulloniam artem inquiret, necnon in terram Cimoliam purgandis pannis. Ovium Chilensium, quarum lanæ in precio, mares femellæque aliquot in Brasiliam transvectabit, ad propagationem: salis quoque petrosi vim, redimendis itineris impensis, ut & varii coloris tincturas, quarum aliqua Cochenillâ præstantior. Amplius in mandatis dedit Brouwero Undevigintivirale Concilium, ut terram Australem scrutaretur, cujus inveniendæ cupidine nec indubia spe ipse teneretur. Quod si is fuerit rerum status, ut Baldiviam & Chiloen insulam arcesque præfidiis infideant Castellani, deflectendum erit in loca proxima. ut Chilensium istic impetrata amicitia & mercandi facultate, sociatis viribus Arce aliqua depellamus hostem, Mariam Insulam invadamus, & per colonos Chileses afferamus. Inito cum Chilensibus commerciorum bellique in hostem foedere, fas erit Brouwero redire in patriam, surrogato sibi Elia Herckmanno. quem consiliis maturè instructum ad imperium hoc bonis artibus formabit. Ne verò sine Numine tanta cœptet Societas, quæ ante res humanas pietatem habet, illud curæ esse voluit Brouwero, ut Religionis Reformatæ propagationi inter Barbaros studeat, Chileses Pontificiorum placita amplexos è tenebris tantis in majorem porrò lucem vindicet, gentilismum Christianismo discutiatur, & inter auri studia, salutis palantium à veri tramite invigilet. ne ditescere solum velle videamur, sed & errantium miserescere. Reliqua pro arbitrio

*CHILES
descriptio.*

administret, ad nominis divini gloriam, Reipubl. famam & Societatis incolumitatem. Iam de CHILE ipsa dicendum. Est ea in Americæ parte Australi extra Tropicum, Peruviam & Patagonum regionem inter. quarum hæc illi in Meridiem, illa in Boream vergit. Ad Occasum mare Pacificum adspicit, longo littorum tractu, quæ in quingenta excurrunt miliaria.

Situs.

Etymon.

Ad Ortum mari Atlantico; ubi Australis est, Freto Magellanico terminatur. Si magnitudinem ex Hispanorum imperio definias, arctioribus terminis clauditur. Nomen illi à frigore, quod Peruanis *Chili*, ob frigida & nivosa Andium, quos superare necesse habent, quotquot eam è Peruvia adire student. Si scriptoribus fides, tam acre hîc & vehemens illud est, ut equos cum fessoribus suis constringat & marmoris instar induret. Castellanis Antœci sunt Chilenses. Pluvias, fulmina & totius anni vices sentiunt, distinctis intervallis, haud aliter atque Europæi. nisi quod illic æstas est, cum nobis est hyems, mutatâ Solis commoratione. Polus Antarcticus ex nubeculæ cujusdam albæ circumactione observatur, quæ circa polum vertitur. Non ubique cultam habitamque Chilen reperiatis, sed propter oram maris maximè. Plana est nec altis collibus affurgens, nisi qua parte in montosa Andium attollitur.

Temperies.

Regioni temperies pro situ varia est. nulli Indiarum parti aëris cœlique clementiâ cedit, nulli habitatorum frequentia. Victualium abundè habet, quæ Peruviæ non rarè impertit, facili transvectione, ob flantes hic perpetuè Austros. Indigenis vasta & firma corporis moles, membra compacta armisque assueta. præsertim Araucensibus, & Tucapellensibus, qui montana habitant & assiduis bellis Hispanos atterunt. Vallibus distinguuntur, ubi ros decidit nostro spissior, dulcior & pinguior, ejusdem quo manna usus. At nulla pascuorum proprietate. quæ ex Regis Hispanorum voluntate communia habent, ut & venationem ac piscaturam. Prata perpetua ferè viriditate placent, ob vallium humida. Vigent hîc hospitalita-

*Corpora
indigenarum.*

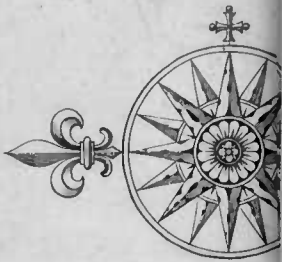
Gubernator.

Episcopatus.

S. Iago.

Imperial.

tis erga iter facientes officia. Gubernatorem à Peruviæ prorege accipiunt. Episcopatus habet geminos, quorum alter nomen habet à metropoli S. Iacobi, colonia Hispanorum, alter ab urbe Imperiali. Regnum omne Hispani his provinciis distin-

1. Pto de Talcahuana
2. I. Quiriquina
3. R. Biobio
4. R. Itandalien
5. R. de la Laxa

SEPTENTRIO

AURUM

AMSTELODAMI
Guiljelmus Blaeuw
excudit.

MAR DE CHILI

San Juan Fernando

distinguunt, *Copiapa*, *Guarca*, *Chile*, *Lazerana* five *Coquimba*, *Quilata*, *Mapocha* five *S. Iacobi*, *Promoucana*, *Conceptionis* five *Penca*, *Arauca*, *Tucapella*, *Purena*, *Angola*, *Imperiali* five *Cattis*, *Villa-rica* five *Mallelauqua*, *Baldivia*, *Ofono* five *Choulacavvina*, *Castro*, & terris insulisque *Patagonum*, ad fretum usque *Magellanicum* diffusis. Peregrina vocabula loquor, quæ quia insolita & ignota Europæis, horridius accipiuntur, apud suos usu & significatione gratissima. *Copiapa* portus commendat, quem adire quotannis Hispani assolent, comparandis *Eranis*, five *turcosiis*, quos apud *Intas* populos, magno ære divendunt. His in elegantis & ornamentis sunt, capitisque fasciis & redimiculis inseruntur, licet rudes, nec arte politi. nulla hîc auri vestigia in hunc diem reperta. aliarum rerum feracissima est tellus & optimæ glebæ. Similes soli bonitate sunt *Guarca* & *Chile*, in qua auríferas venas deprehensas perhibent, ut & in *Lazerana* & *Quilata*, licet ab aquis & fossoribus *Indis* destituantur, qui non nisi grandi precio parabiles sunt. *S. Iacobi* provincia civitati appellationem debet, *Episcopatus* sedes. gentile regioni nomen *Mapochæ* est, flumine *Tupacalma* perillustri. ipsa ferax vini, segetis, cumini, anisi, varique ad victum proventus ubertate, alimonix suæ sufficit. *Aurum* olim luculentius, nunc parcius suppeditat. *Conceptionis* Civitas aulæ & *Gubernatoris* sedes, à mœnibus nuda, subeuntibus undique patet, habitatorum, qui bis mille esse creduntur, frequens, ex *Itala*, *Lusitana*, *Vasconum*, *Castellanorum* & *Mestigorum*, ut vocant *Hispani*, gente. *Vna* militum centuriâ defenditur, quæ *Gubernatori* prætoria est ad custodiam. *Regio*, *Chilensium* appellatione, *Penca* dicitur, auri quoque scatebris famosa. *Primariæ* insulæ, quæ continenti objacent, *Mocha* sunt & *S. Maria*. *Mocha* Australior, ex adverso fluminis *Imperialis* jacet, montibus aspera, nec minus rebus ad victum necessariis abundans. incolæ *Chilensium* isti sunt, qui bellis *Araucensibus* pulsi huc secessere. *Hispano* & *Chilensibus* illis, quos *Vcaos* vocant, pacatis utuntur, neutri inter partes. *Castellani* eò mercatum abeunt, mercesque eduliis commutant. *Has* *Mochenses* scaphulis suis ad *Caytas*, *Toltinios* aliasque in proximo gentes transectant. *Insula* *S. Mariæ* *Araucum* contra jacet, fecunda

Provincia
regni Chi-
lensis.

Copiapa.

Guarca &
Chile.
Lazerana.
Quilata.

S. Iacobi
civitas in
Mapochâ.

Conceptionis
Civitas, in
Pencâ.

Insula
Mocha,
S. Maria.

itidem & uberrima mayzii, fegetis, fabarum nutricula. paucis Chilenfibus incolitur, apud quos Hispanus aliquis procurator frumentationem annuam, Regium vectigal, colligit.

*Arauca.
Tucapella.*

Arauca, quæ Tucapellam complectitur, non minus à soli fecunditate **celebratur**, nec auri fodinis caret. Pertracti ab Hispanis incolæ ad fodinarum labores, arma in eosdem sumferunt, in libertatem se vindicaturi. Post exacta multis annis bella in pace agunt, licet subnascentes subinde lites, ut inter reconciliatos fieri solet, eam turbent. Domino hodie parent Hispanis addictiori, cui nomen *Catamaco*, sub quo quieti tranquillique vixere. nunc vita functo ad ingenium rediere turbidi & otio aduersi. Castellum hic condidere Hispani S. Philippi, coërcendis tumultuariis, cui militum quingenti pro præfidiis.

*Regiones
Australes
Vcaorum.*

Reliquæ regiones Australes Vcaorum sunt, sive populorum Anti-Castellanorum, si Castrum excipias, quam Chilenses Chiloïen appellant. Sunt illæ, Lacuilla, Coblina, Carolomappa, Monlinum, Mattengua, Laccona, Lynlina, Meulina, Cauwatſca, Canacqua, Linna, Quintiora, aliæque plures, ut & arx Calbufa, quæ ad mare interius est in provincia Aucud. Hæ Hispanorum omnes imperiis tenentur, Governatore Ferdinando Alvarado, Osorni parentibus Hispanis nato. à Conceptionis Præfide iussa accipit. Illæ mirè fertiles, mayzium, hordeum, pisa, fabas, milium ubertim ferunt. triticum parcius & coloris fufci, ob loci frigidam humidamque temperiem. etiam poma affatim, & mala cydonia, rapas aliaque hortensis generis, Patatas quas vocant, & sub terris nascentia poma. Insulæ ovium gregibus internuntur, ut & vaccis, licet rarioribus, plurimis capris, suis, gallinis, aliisque annonæ momentis. Piscium in fluviis uberrima captura, quales sunt Corbini, Afelli minoris magnitudine, & Robuli, Apuæque ad instar halecum, & ostrea Europæis similia. Insula Chiloïe, in qua Castrum, aurum nutrit. verùm scrutari in illud timere, Hispanorum metu, ne fodinarum laboribus inviti mancipentur. Iam liberum cuique ire in terræ viscera, aurumque effodere, dummodo quinta pars Regi cedat. Castrum civitas raris ædibus ad fluvium Gamboam habitatur. qui in Sinum sive mare internum se exonerat. hortis plantariisque gratum

*Chiloïe
Insula.*

*Castrum
civitas.*

fui

fui præbet conspectum. Templâ ostentat tria, Basilicam, illam *de los Mercées*, & tertiam Iesuitarum. incendiis deformatæ ædes ruderibus horrent, bellorum præmiis. Angola provincia in interioribus est, longius ab Arauca, ubi oppidum fuit Hispanis dictum Nova-villa. solum insigni fecunditate luxuriat, tritici, ficuum, vini aliorumque fructuum benigna mater. Aurum & hic reperiri fert fama, at neglectim haberi. Sunt inter Angolensium Dominos sive Caziquas, qui ab Hispanorum stant partibus, & cum Araucanis eadem fruuntur pace. Arcem hic habent Hispani, sed à præfidiariis vacuam. Purensis provincia, quâ in Occidentem vergit, maritima est, auri expers, cætera fertilis. Ante pacis cum Hispano tempora, incolæ Araucanis parebant, jam secessionem fecere, Imperialibus fœdere nexi. Nec minus per clancularios istic fautores & affectas, res suas gerit Hispanus. Imperialis civitas, Episcopalis quondam, nuperis bellis vastata fœdè triste spectaculum est. Rumor erat, Castellanos trecentorum manu illic Arcem moliri, jamque è Chilensium Dominis aliquos à fide suorum defecisse. Verùm hos Puelcarum natio effera & immanis, ab ipsis montibus, quos inhabitat, asperior, coërcet. Auro caret. incolis exosissima est Hispanorum natio, à qua in servitutem redacti aliquoties fuere. Angola Chilensium. Purensis. Imperialis civitas. Villa-rica. NEC enim uberior certiorque odii materies, quàm quæ ex afflictâ aut erepta libertate nascitur. Quo tempore in Baldivia morabantur Belgæ, Dominus Caytinorum Lemoulionfus Præfecto Belgarum, pro gentis suæ more, telum cum nuncio misit, amicitiam ejus deposcens. dumque se ad iter accingit, ut peregrinos hospites ipse compellet, Puelcæ, quibus suspecta ejus fides, quod Hispanis favisset, provinciam ejus invasere & edita strage captivum cum suis abduxere. Regio non minus quàm aliæ fertilis, verum frigidior hîc aëre vix maturescunt fruges. Villâ-ricâ & civitatis & provinciæ nomen est. Indorum ferociæ vastitatem & deplorandam sui faciem debet. aliàs soli uberis, licet frigidiusculi. Fodinas auri habet, sed spretas incultasque. Præfectus hac tempestate erat Curuwanchas, qui mensis Febr. die tertio Anni CIO IO C XLIII Baldiviæ cum Herckmanno locutus, in pacis nobiscum condiciones una cum Baldivien-
bus

*Baldivien-
fis pro-
vincia no-
vem terris
distingui-
tur.*

*Baldivia
civitas.*

*Choulaco-
wina.
Ofornum.*

*De Chi-
lensium
populis.*

*Habitu
corporis.*

bus & Conchenfibus convenit. Baldivienfis Provincia novem territoriis partibusque distinguitur, Mariquina, Peliova, Regniwa, Calli-calli, Guadalanqua, in qua civitas Baldivia, Quinchilqua aliisque. Harum indigenæ aurum hic reperiri conftanter pernegant, præterquam in Mariquina. adeò ut quæfita aliis cupiditatis illecebra, his execrationi fit. naturæ hoc beneficio gloriatur nemo, dolent omnes, ob fervilia opera & veterem Hispanorum tyrannidem. Solum Baldivienfe frigidum humidumque eft, ob crebros imbres, quos Lunæ variæ vices cient. Fructus ferè, quales noftratibus, fed uvis fua deeft maturitas, ob frigus & gelidas fpirationes. Ambitus Baldiviæ miliaris eft, cujus muris paffim innafci & enafci videas arbores pomiferas, quæ nemoris inftar denfi vias paffim ftrataque obfident. Duobus poft cladem annis, Castellanorum trecenti arcem exftruxère ad fluminis angulum, juxta cœnobium S. Francifci, ubi alimenti inopia periire, exceptis LXX, qui Ofornum fe recepere, itinere attriti confectique. Ex eo deferta Hispanis, excurfionibus ipforum subinde patuit. Choulacowina Oforno olim urbe claruit, quæ à Baldivia vicesimo abeft milliari. aëre gaudet faluberrimo, & folo fertili oviumque feraci. Pratis pascuisque luxuriat, lanæ subtilioris laude præcellit, ut & frugum copia & varietate. Auri fodinas novit. Incolæ Baldivienfibus humaniores cultioresque parent Picomanno veteris militiæ Duci, cujus maxima apud fuos laus & veneratio. Vrbi in flumine pofitæ, quod Rio-Bueno Hispani nuncupant, portus eft minorum non majorum navigiorum capax, ob scopulos & fparfa per flumen vada. Chilensium alii fub Hispanorum degunt imperio, alii fui juris funt. illi civilius vivunt, moribusque Europæorum ad humanitatem plus formantur, Dei fenfum admittunt ac domiciliis habitant. aliis vita agreftris planè & effera, prona hominum in deteriora cupidine, quam majorum confuetudo culturæ omnis expers validam facit. Capite funt grandi fatis, facie panda. imberbes capillum fubnafcentem conchulis interceptum detondent, quas è collo pendulas ad iftos ufus circumferunt. Vertex ipsis rafus, revulfæ quoque barba & mustaces, ne capillos hofce nocendi inftrumenta hoftris arripiat. At fub Castellano-
norum

norum dominio promissus omnibus fluidusque capillus est. Aperto plerique incedunt capite, quod fascia stringunt. quæ Ducibus dominisque, quotquot eminentioris inter ipsos sunt fortunæ, ornatior speciosiorque est. laminis namque argenteis illam interstinguunt, & eranorum sive turcosiorum frustis ornant, ut & varii coloris coralliis. caput quoque mustelaram pellibus induunt, eo situ, ut capitis exuviæ in fronte & sincipite rigeant, rejecta in cervicem cauda. Paucissimis pilea sunt, quæ tamen industrii conficere norunt. color illis candidus, capillitium nigricans densumque, quod circa aures refecant. Etiam feminis nudo capite incedere mos, soluto & impexo nec torto in cincinnos crine. Quædam natantem in cervicibus cæsariem, nodo circa caput stringunt. quod factitant, quoties mulierum condicione agunt, mensesque sexum arguunt. Quæ in Vcais vivunt, capillum non refecant. qui tamen Chilouensium mos à Peruanis fluxit. His capillata frons est supercilia tenuis, ritu ferè nostratium. Textoriam artem callent omnes. telam non ultra quinque quatuorve ulnas extendunt. è pannis laneis amicula conficiunt viris, quæ humeris circumdant, brachia ac lacertos nudis. pro frigoris modo alia aliis super induunt, modo candidi, modo cærulei, modo flavi coloris, etiam striis distincta Hispaniensium stragulorum instar. nullo pectus thorace induti, femoralibus induuntur, genua tenuis, juxta consuetudinem Belgarum. carent interulis indusisque, caligis & calceis. Qui indigenarum sui sunt juris, nec in civitates aut pagos agminatim coëunt, sed sparsis tectis habitant, licet minimè splendidis, humi depressis, quæ è stramine, arundine, juncis fabricant; nullo opere in testino discreta. ut uno tota domus continuoque spacio decurrat, gramine acclivi tecta. supernè subdiali foramine patet, per quod luci ingressus, fumis egressus datur. pedes nudi incedunt, nisi quod festis diebus aut hominum panegyri caligati ambulent, non calceati. Mulieribus itidem pro velamine panni linei segmenta sunt, antrorsum & retrorsum ex altero solum humero fluentia, à latere consuta, proxima pectoris parte patente. Hæc ipsa supra humerum grandioribus nectunt aciculis, iisque vel argenteis vel æneis, pro facultatum modo.

*opificiis.**Domiciliis.**Vestium.*

media corporis parte vestem istam succingunt stringuntque, aliudque illi amiculum circumdant, quod sub gutture acicula nectunt. nudæ quoque pedes, ut viri, absque caligis & calceis gradiuntur, ad duritiam fuetæ. Supellex parca admodum, nec ad fastum nec supra necessitatem, paupertatis longo usu. Pocilla duo aut tria numeres asservando potu, & vasculum corneum cotylamque, unde bibitur. planè ac si ad Cynicorum regulam viverent. arborum trunci sedilia sunt. nisi quod opulentiores pellibus solum insternant amico invisenti. à curis vacui annuo reditu gaudent. hæc meta cupiditatis. alius annus alias illis curas aliosque labores adfert. In opibus pecora habent, quæ non ipsorum educatione, sed naturæ beneficio fecunda perseverant. Sementi vacant ineunte mense Octobri, qua tempestate familiæ decem aut viginti ejusdem districtus in societatem operis conveniunt, agros arant, occant, conferunt. ubi messis colligenda, rursus labores mutuum sublevant. Stata edendi tempora observant, matutinum & vespertinum. aquas bibunt parcius, sed iis è milio, tritico, hordeo farinam floremve miscent, ad cerevisiæ nostratis rudimentum, & similitudinem. Solenniore festo potum bibunt è mayzio, quem Chiche appellant, ejus ferè coloris & saporis, cujus est lac pressum rancidius. mayzium in pulverem attritum maceratumque in massam cogunt, quam anicularum dentibus præmansam, velut in pulticulam attenuant, quæ affusa aqua ebulliens inebriandis valet. ad eundem ferè modum pomacium sibi conficiunt, à præmansis pomis, ad fortiorem, ut opinantur, ebullitionem. Præfectos ex virtute sumunt & generis dignitate, quos Vlmenos aut Pulmas vocant. Caziquarum quippe vocabulum, ex Occidentali India huc translatum, originis peregrinæ est. Vlmenorum alii viginti, alii triginta, quidam quinquaginta aut centum familiis imperant; certissimo indicio: non stare absque ordine & duce incompositam multitudinem. præcipua illorum in bello authoritas, & Comitii; ubi verba præeunt. convocare hæc fas, cum exigit necessitas. at exigere tributa nefas, nisi cum capeffendum bellum. cui se duces præbeant oportet & antesignanos, sub auspiciis Summi Gubernatoris, quem Nento-quiendum vocant, cui dicto

dicto audientes sunt. privatim de rebus ad Rempubl. pertinentibus conferre vetitum. sub dio circum stante populi corona verba faciunt. quia suspicaces deteriora fingunt, falsisque reum subdunt. Præfectura hæreditaria ad primogenitum devolvitur, mox ad alios. horum defectu ad cognatorum proximos. qui si minus digni imperio censeantur, dignioribus principis dignationem assignant. Sub armis membra decenter gerunt. hæc lanceæ sunt viginti octo pedes longæ, ferro vel duriore ligno præpilatæ, quibus ex equis dextrè depugnant. Acinaces, machæras, Hispanica arma, ostentabant, etiam pectoralia adversus ictus tuta, ex Hispanorum olim stragibus recepta. Vaginis longo usu attritis, gladios strictos sibi alligabant. Etiam clavas gestant infixis clavis minaces. arcubus adhæc & sagittis, more à proavis recepto, armantur, quibus cuspides sunt ex polito & levigato lapide, veneno tactæ. quæ læsum ilicet perimunt. Nec tamen hic omnium mos, sed ejus gentis, quæ Puelches dicitur, quæ Orientalia montium, quos Cordilleras vocitant, inhabitat. Galeas quoque sibi & thoraces fabricant ex congestis multipliciter pellibus, quibus ictus lethiferos avertunt. Equitatu magis, minus peditatu valent, qui in campis explicatus fugam facilè capeffit, præsertim ad fistularum & sclopetorum nostratium ictus. hastas regere gnari inhabiles tractandis bombardis deprehenduntur. è latibulis & nemorum abditis bella gerere edocti, incautos occupant & trucidant. fortitudinem jactari sæpè audivere nostri, nunquam experti. cum à denis sclopetariis ipsorum fugari possint trecenti. In victos crudeles vitæ veniam nulli faciunt. Cor prostrati hostis exemtum morfu sanguinolento dilacerant, invocato Pillani nomine, cui, utpote numini Genioque, tali victimæ litant. Dei creatoris cultusque divini, ut & immortalitatis animæ nescii, sacros præ profanis dies non habent. aliqua tamen numinis aut dæmonii opinione tangi videntur, cum Pilanum suum, ut Spiritum aëreum, colant. maximè, cum alienata potu mente & veluti furore percita, carmina illi hymnosque recitant. Quoties tonitrua pavidis mentibus terrorem incutiunt, hæc ipsa in hostium verti perniciem rogant, & Tabaci fumum ore naribusque efflantes Pilanum ingemiant,

nant, veluti fuffitibus iftis facra facientes. Victoria potiti fefta agitant, & in luxum fe & merum fuum largius effundunt, fixaque in terram fagitta circum hanc choros exercent, cantusque fuos Pillano nuncupant. Idem factitant, quoties hoftium aliquem recenti lanienæ deftinant. hunc pfallentem una epulantemque inter gaudia clava profternunt, moxque dentibus femineces fpirantesque artus difcerpunt, perfeverante in Pillani honorem omnium cantu & vociferatione. In homicidas, raptores, perduelles capitis pœna animadvertunt. quam fcenam licet tragicam pari cantus celebritate adornant. Quotquot fortes, ftrenui, prudentia audaciaque aliis præftant, à numinis fui dignitate Pillanos, quafi divinos vocant, parique honore dignantur cantores fuos & iftorum facrorum concinnos adminiftratos. Eft & aliud apud ipfos in precio Dæmonium, quod Mura-Poantam appellant. hoc Lucinæ cujufdam inftar implorant, quoties matrimonia ineunt. Ejus fi inftinctu rem Veneream peragant, fpem ipsis indubiam facit fecunditatis. nec alia cum illo colloquia habere fe profitentur, nifi per infpirationes & fomnia, præmiſſis ludis, cantu, faltationumque celebritatibus. Vxores pro facultatum ratione plures paucioresve habent. illas à parentibus mercantur. unde proverbio apud ipfos celebratum, Chilensem *opulentum eſſe . cui plures filia.* Nuptias nec forma nec generis dignitas conciliat, verum industria & labor quibus hæc adfunt, prælegi videas. utique mulieribus res agraria maximè curæ, feriantibus & apricantibus maritis, ad otia & defidiam factis. illæ tondent pecus, fegetem tritulant, nent, texunt. viri vix præter fementem quicquam ſibi curæ eſſe finunt. in cujus ut & in colligendæ meſſis labores mulieres quoque advocant. Qui filiam alicujus in uxorem poſcit, non neceſſe habet cum illâ ſermones conferre, aut ambitu uti, ſed cum patre de elocatione tranſigit. capitis redimicula precioſiora, equi ovesque Sponſarum precia ſunt. his ex pacto datis domum ducitur Sponſa, nullo apparatu. Verùm ubi res palàm eſt, amicis conſanguineisque maëtatur de grege victima, laudesque pronubo Deo Maruapantæ accinuntur. dein ſtratis humi ovium exuviis epulantur. Maritus ſingulis uxoribus de tecto proſpicit. acceſſurus ad unam

De conjugis.

unam adventus sui indicium facit, eamque unicè tunc charam habet, reliquis famulantibus. ubi peperere, cæsa agna convivantur, & puerperæ sobolique de carnibus ac jusculo ministrant. Nec Europæo more trahuntur in hebdomades quinque aut sex puerperia. Verùm altero à partu die ad operas suas redeunt, firmæ corpora, quamquam pusilla. Virorum observantissimæ famularum forte habentur. præter maritum si quem intentis oculis adspectent, zelotypo vapulant. in adulterio deprehensas suis legibus trucidant. nec magis tamen castè, licet quoad possunt cautè, vivunt, viro subinde ad minus sibi dilectas connivente. Conjugia mercatu inita alio mercatu dissolvere nefas. at violata thori fide repudiare fas. deferere, licet immerentem, marito licitum, sed ultionis periculo. Nec minus rapere alii aliorum uxores nefariè audent, & maritos potiundæ conjugis spe interimere, impuni potentiorum petulantia. in defunctos sciscitantibus respondent, *Dæmon abstulit.* Mortuos lugent, cadavera inhumata per menses aliquot, herbis aromatibusque involuta adversus putredinem, asservant. ubi terræ mandare volent, convocatis triduo ante consanguineis, epulantur, & de epulis defuncto suum in paropside demensum capiti apponunt, quasi unà epulaturo. tandem post tridui aut quatruidi commestationes in sua domo condunt. Viduam statim ab excessu mariti nubere finit mos. secundis illam nuptiis ducturus donaria liberis ejus, si quos habeat, largiri tenetur, in fidem conjugii. at viduæ condicione illam porrò vivere honorificentius habent. Viris mulieribusque consuetudo est proluendi se mane in flumine, quantumvis rigente gelu. In bella ex fœdere coituri telum fociis mittunt. quod si dextera tangant, ratum fœdus est juratumque in hostem. Et quia litteris aut characteribus animi sensa absentibus aperire insolens ipsis, secretorum suorum conscium aliquem ablegant, qui de statu belli nunciet, exhibito in dexteram telo, è quo ligula aut fascia dependet. quod si in belli societatem ire animus sit, reduci nuncio idem telum in dexteram ingerit, fasciæque priori aliam super alligat. At si ad alios deferri consilia sit opus, telum hoc fasciasque initi fœderis notas ostentant. cineribus partes corporis pilosas

*De ritibus
circa mor-
tuos.*

*Secundis
Nuptiis.*

*De ritu
fœderum.*

perfricant, mox manibus radicitus depilant, ne denuò luxuri-
 riet. Tonitru pro Numine habent. hoc Pilanum indigetant.
 Quoties per conviviorum tempora tonat cœlum, dissipato
 cœtu aufugiunt, & Hispanos adesse clamitant. quin arma, ceu
 propinquo hoste, turbati arripiunt. Tantus invisæ ipsis gentis
 horror animos nepotum & abnepotum etiamnum tenet, ob
 veteris in proavos crudelitatis memoriam, ut tumultuantis &
 trepidantis cœli causam putent, Hispanorum ferociam. Gu-
 bernatorem hoc ritu eligunt. Qui mortuo succedere volet,
 opes suas explorare habet, num erogandis in Vlmenos five
 Magistratus inferiores donariis sufficiant. dein convocatis illis
 oratione apud populum familiæ suæ majorumque dignitatem,
 opes, amicorum potentiam & virtutum militarium decora
 recitat. orationem excipit primorum aliquis, & exaggeratis
 futuri Ducis meritis, juramento suos Ducemque adstringit,
 ablataque è collo ejus fasciâ, gemmis lapidibusque preciosis
 fulgente, territoriorum Dominis five Vlmenis distribuit. tum
 Governatori acclamant & quod primum apud illos ultimum-
 que rerum est, commestationibus indulgent. Animalium à
 nostris insignis diversitas. Ovium aliæ agrestes, ut & Scotiæ,
 aliæ mansuetæ. quædam camelis similes figurâ corporis, non
 magnitudine. collum illis longius & teres, rictus fissus, sed
 gibbus nullus. color dispar, candidus, niger, cinereus. at
 agrestibus igneus & fulvus. Eas perforata aure & transmissò
 fune ductant domini & ad arbitrium flectunt, ut equos frenis.
 Animalculum alit Chile sciuri magnitudine, pilis glabrum,
 maximi apud Peruanos precii. *Chincillam* appellant. Magna hic
 pecudum & struthionum frequentia. Fructus ex Hispania
 huc translati facilè crescunt. Præter fruges alias, peculiare
 genus farris profert, *Teca* dictum, filigine minus, quo tosto,
 & trito in pulverem victitant. si parcius humor affundatur,
 esculentum est, si largius diluatur, poculentum. Nascitur
 hic arbor, quam *Murtillam* Hispani, indigenæ *Unni* vocant, è
 cujus fructu liquor extunditur, vino perquam similis, stoma-
 cho saluberrimus. adire Chilen Argonautæ celeberrimi Fran.
 Dracus, Thomas Candischius, Olivarius à Noort, Georgius
 Spilbergius aliique. Primus in eam penetravit & copias duxit
 Dida-

De Numi-
ne Pilano.

Guberna-
toris ele-
ctione.

De ani-
malibus.

Qui Chi-
len adie-
runt.

Didacus Almagrus, superatis Andium ingenti discrimine fastigiis. postea provincias perdomuit Valdivia, qui & urbes Imperialem & Baldiviam condidit & de suo nomine dixit. omnium populorum bellicosissimi sunt Araucani, qui maxima sæpe strage Hispanos fuderunt, urbes & municipia invasere & cremavere, ea ferociâ, ut promovere terminos non patiantur, verum locis pluribus exactos, arctioribus finibus, velut incitis, coërceant. Auri fodinis locuples Societati & Brouwero suscepti itineris causa fuit. Eò NAMQUE lubenter imus mortales, ubi cupiditatibus litant spes, & credulitate futurorum fruimur non inviti, modo illam aliqua utilitas adspingat. Sed longius produxi sermonem, dum me Chilensium mores, populi, terrarumque novitas capit. Nunc ad inceptum redeo. Naves concessæ Brouwero quinque, quæ milites expeditos habebant trecentos & sexaginta, sub tribus signis & ducibus. Fuere hi Blaubeeckius, Vostermannus, Petrus Florius, omnes probatæ militiæ, & ab armis noti. Hac classe è Brasiliæ portu, quem Alexii vocant, digressus, directo in Meridiem cursu, propè Fretum Lamærium stetit. quod prætervectus, insulam ab Ordinum nomine illustrem, attentius observavit, scire satagens, an continens ea esset, an insula. mox idem fretum repetiit, certus adeundi Sinum Valentinum, qui ibidem ad latus Australe terræ Mauritianæ conspicitur altitud. grad. LIV & minorum aliquot. Verum tempestate valida disiectus in partes oppositas, circumraptus Insulam omnem fuit, novi in Mare Pacificum breviorisque aditus occasionem objiciente fortuna. Illum æternæ memoriæ sacrum fecere navales, & Maris Brouweri appellatione insignivere. Sinus iste, de quo dixi, peropportunam navibus decem duodecimque stationem præbet. piscium pecorumque expers, baccis tunc rubellis nigrisque vernabat, musculis conchisque abundans, ut & aquis recentibus ac lignis ad varios usus. Collectis in hoc Sinu navibus, sospites incolumesque omnes enavigavere, donec primus terræ appulsus fuit portus Chiliæ. cui à Brouweri nomine facta appellatio. aberraverat navium una, Auriaca, quæ postmodum huc appellens, non repertis fociis & classe, Pernambuco rediit. Crispinus & Vigilum præfectus Blau-

Ann. c13
13 C XLIII.

Brouwerus
Novum
iter in
Mare Pa-
cificum
primus
aperit.

Ann. c13
13 C XLIII
1 May-
Chiliæ
portum
subit.

beeckius jussi fluvium conscendere, ea Liburnicâ, cui à Delphino nomen, ut Chilensium primò obvios de regionis statu & Hispanorum viribus perconctarentur. Confitum amœnissimis hinc inde arboricetis flumen, domicilia aliquot sparsim ostentabat, sepibus ligneis in Crucis figuram decussatim ordinatis præcincta. Chilenses exterorum & novorum hominum conspectu, in collem, qui ad fluminis ripam attollebatur, se recepere, & conspiciendos Belgis præbuere. at his ad colloquium egressis, à littore intus deflexere. Nostri defixo in littore stipite, è quo candidum linteum suspenderant, pacis signa ostendère, depositis juxtâ stipitem cultellis & corallis, mercatus illice materia. quin alta & blanda voce amicitiae verba ingeminavere. Vix in lembum reversis Belgis, adfuere ilicet eques unus, pedites tres & ablatum stipitem reliqua- que ad suos detulere & mox ad ripam progressi in aquas projecere. Quæ res ob indignitatis, ut videbatur, speciem, suspicionem injiciebat; ab Hispanis hostibus hæc loca infideri. à quibus benevolentiam expectare, insanum. triduo post cum cohorte militum altius fluvium subiit Blaubeeckius, invitandis ad sermones mutuos incolis. mandatum acceperat, ut explosione tormenti majoris alia atque alia, innoxia tamen, nec non vexilli candidi explicatione, securitatem promitteret: at mox rubicundum explicando & explosionibus feriis moveret & perterrefaceret præsentem. At frustra fuimus. Cumque audaces faceret locus, conviciis & fœdis vocibus impetebant è longinquo nostros, egredientibus suprema minati. Centuriones duo Vostermannus & Florius exscensione facta, dispositis infidiis, Chilensem occupant, ut & vetulam cum liberis binis. qui Hispanicè nescientes, nullius rei indicium fecere. Interea capto ab Hispanis navalium aliquo, credibile fuit ex hoc ipso de adventus nostri causis edoctos fuisse.

*Fluvium
subit Blaubeeckius.*

*Hispani
fugiunt.*

Altius profecti ad Arcem Carolomappam, hostium machinis impetiti exilire & occurrentem fortè hostium nonaginta manum equestrem pedestremque, quæ vim parabat, animosè in fugam egere, pluribus in silvarum proxima dilapsis. desiderati hoc conflictu fuere ipse Hispanorum præfectus Andreas Nimesius, Herrera, & præterea è gregariis octo novemve.

Po-

Potuiſſent tunc haberi captivi. verùm jufferat rigidiffimè Blaubeeckio Brouwerus, ne ulli hoſtium parceret, ſed obvios quoſque adverſoſque ſterneret. Nec mora, primos Belgarum impetus ſenſit arx Carolomappa, quam præſidiariis Arx Carolomappa capitur. ſexaginta, tormentis æneis duobus tenebant Hiſpani. ea victâ trucidati ad unum omnes, ut diſuſo nominis noſtri terrore, paterent venientibus regionis intima. ita viſum Brouwero. qui uti arma habebat in Hiſpanos omnes, ita acerrima in eos, à quibus opima ſpolia ſperabat. at minus providè factum cenſebant, qui è commilitio erant, cum relicto nemine deeffent indices, & explorandi, quæ vellent, ignota, oportunitas. Objiciebatur hæc Arx limitanea in ipſo littore Conquenſium, Oforni & Baldivienſium populis. quibus cum Hiſpano bella ferè perpetua. Quatuor hinc miliaribus alia Arx in limitibus verſus Ortum ab Hiſpanis tenebatur, Calbuca, Arx Calbuca. quam præter Turrem caſtrenſem quadraginta tutabantur præſidarii, & tormentum bellicum ex ære fuſili ſingulare. Repertæ in Carolomappa litteræ xxviii Februarii. Anno CIOIOCXLIH ſcriptæ, & è Lima in Conceptionis Urbem, hinc in Carolomappam miſſæ. quibus monebantur Chilienſes, ne tutelæ ſuæ deeffent: adventare Hollandos navibus duodecim, in duo contubernia diſtinctis. foedo proſectò noſtratum more, quibus deferre ad externos domeſtica nimium proclive. Diruta hac & ſolo æquata Arce, quæ domiciliis triginta inhabitabatur, excepit idem fatum oppidum *Caſtrum*, in Caſtrum oppidum ſubvertitur. inſula poſitum. quod deſertum à ſuis Belgæ occupantis fuit. ipſi incendium urbi cives fecerant. quod ipſum Præfectus novis flammis auxit, ut Trojæ captæ & fumantis imago ex alto appareret. Nec alia fuiſſet ſors Calbuçæ, niſi adnavigare prohibuiſſent vada & ſcopuli & maris æſtus tempeſtateſque impetuofiffimæ. Semidiruta Caſtri templa tectaſque, funditus ſubverſa fuere Brouweri mandato, ne quid hoſtile integrum ſalvumque eſſet. Hoc tum agebat omnibus modis Imperator noſter, ut vel ex captivis vel blanda oratione allectis percontaretur in res Chilienſium. ſed fruſtra fuit, profugis ad belli aſperos & horridos motus inquilinis. nec haberi quiſquam blandiloquiis & facili accèſſu potuit, ob pertinaces imbres &

incognita viarum. Iamque Baldivia omnium tenebatur votis, missò eò Crispino. sed ne teneretur adhuc, ventorum fecit inclementia & adversa plurima. Capti mox Hispanorum tres de regionis statu nonnulla differuere. etiam cum Chilenfibus sex ad sermones admissi, Hispanorum tyrannidem & invisa imperia, majorum cædes & perpeffa mala plurima memoravimus. adesse nos pristinae libertatis vindices, & oppressæ gentis assertores: nobiscum consilia & arma sociarent: esse nobis expeditum militem, & apparatus omnem bellicum, & quæ alia incitandis animis faciebant. Eramus largi promissis, & quæ natura cupientium est, immodici fatis. illi æquis hæc auribus excepere, sparsaque de adventu nostrorum per insulam famâ, per primores gentis suæ significavere, hoc unum se in votis habere, uti Hispanorum imperiis servitioque erepti in Baldiviam ad suos transferri possent. Erant illi Didacus de Carolomappa, & Philippus Vlentelicanus, qui collecta ocyus ducentorum agmine, in Ofornum & Baldiviam terrestri itinere abire parabant, instructi securibus, hastis, sclopetis, & pulvere tormentario. quorum precium xxv armentis pensavere. Verùm cum aditus viarum omnes præclusissent Hispani, navibus eò transvehi petiere. jamque impetraverant, cùm eorum aliquis, cæteris prudentior, Ofornenses ac Baldivienses præmonendos de Belgarum adventu dixit, ne hostes nos esse rati, hostile quid molirentur. adsunt tres, qui viarum avia edocti id se effecturos ocyus recepere. Illud memorasse non piget, Philippum istum Vlentelicanum, firmandæ apud nostrates fidei, caput Hispano sua manu resectum ostentavisse, putridum foetensque, ne hostem quis ejus gentis dubitaret, quam tali exemplo maectatam deletamque cuperet. At magna hæc & auspicata exorsa stitit superveniens Brouweri mors; qui post bimestrem ægritudinem, in insula Castro extinctus, novum mortis locum, nondum novæ, quam affectabat, gloriæ repperit. Invalescente siquidem morbo, inhabilis labori & audaciæ, vitæ se securum prædicans, præsentibus commendavit suas & publicas res. nec quicquam de fine recusans, vincentibus curas omnes fatis, animam supra vulgares evectam cœlo reddidit. Hoc reperto posterorum memoria dignus,

*Brouwerius
mors.*

dignus, quod primus non per freta & angustias, sed apertum mare in Chilen & Pacificum æquor viam aperuerit. Sepulturæ curam Herckmanno & Crispino demandaverat, locum Baldiviam. qui ut pro sua in defunctum pietate ea munia explerent, cadaveri perpetuitatem aliquam quæſivere, exemptis visceribus. quibus terra abditis, reliquum quod erat corporis aromatibus oleisque conditum à putredine conservare, & in Navis ampliore alveo seposuere. Illi ex Societatis tacito præscripto, quod tunc patuit, successit in eadem imperia Elias Elias Herckmannus succedit Brouwero. Harckmannus, vir gravis modestiæ, sedulus rerum Occidentalium curator, Senatoribus Politicis antea adscriptus & Paraybæ præfectus, nec una navigatione maritima celebris. Is mitius leniusque Brouwero animatus, idemque festinæ in hostem ferociæ & apud exteras gentes duræ dominationis osor, faciliore habena imperium capeſſivit. Emolliverant, ut opinor, hominem humaniora studia, præsertim Poëtices, quæ non infeliciter tractaverat, editis nostrate lingua de Veterum & recentiorum navigationibus libris. In hujus fidem obsequiumque juravere quotquot vocati aderant Senatores & militum duces, rataque jussa Societatis habuere, gratulati novo præfecto & ad virtutum ejus conscientiam gavisi.

Ægro adhuc Præfecto, Baldiviæ portum subiere classarii, Baldiviam subeunt Belgæ. & in anchoris steterè, ubi metropolis olim Hispanorum fuit. conspecta magnæ urbis rudera à Barbaris Anno MDCXCIX. incensæ ac dirutæ. tunc, cum sub auroram exercitus barbarorum quinque millium, equitum peditumque, inter quos cataphracti plures & pectora thoracibus ferreis muniti, incubere securis, & capta urbe, cæsisque Hispanis quadringentis, injectisque in domos flammis, graves spoliis abivère. Post hæc tempora Baldiviam restauravère & præfidiis iterum tenuere. In hanc è Castro insula profecti nostrates, quadringentos Chilenſium, quæ viros quæ feminas, navibus receptos, expositosque in libertatem vindicavère. nec tamen comœtati nostro graves fuère, cum naves ingressuri à frugibus sibi, ovibus ac porcis magna cura prospexissent. Chiliensis Chiliensis portus. portus percommodus admodum est hiemationi, magnarum navium capax, è quo mira ventorum facilitate mare conscenditur.

Insulæ sub ipsum littus sparſæ pecore abundant, capris, equis, vaccis, ſuibus, ovibus. Mayzii, milii, hordei, piſorum, fabarum, raparum, lini feraces, nec triticum malignè tolerant. Sementem faciunt, ſed parcam; ſuis, non exterorum uſibus. Chilenum hic, ut & in vicinis inſulis, cenſebantur eſſe millia duo, quibus per agmina diſtinctis & ſervili imperio habitis, præfectos ſuos impoſuere Hiſpani. vendere illos aut transferre aliò nefas. laboris ſui præter amiſtum & victum præcium nullum referunt. Ob Indorum, excolendis agris vacantium, paucitatem, nullus auri fodinis labor eſt. Oram omnem à Lima Chiloïen uſque quotannis ſollicitè luſtrat Hiſpanus, peregrinarum navium metuens. Non fecerat id jam, adventus Belgarum conſcius. Dum hîc morantur, accepere ex incolis in Limæ portu naves aliquot regias ſtare, præter alias mercantium. illarum alias machinis majoribus viginti ſex, nonnullas triginta armari. At qui terreſtri itinere in Baldiviam perrexe-
rant Chilenes, concitatis undique noſtrorum famâ populis, id effecere, ut miſſi ad Belgas gentis ſuæ primores aliquot, ſtipati denſo equitum peditumque agmine, cum Præfecto noſtro Herckmanno ad colloquium deſcenderint. Hic in eundem, quo ad Caſtrenſes antè, modum peroravit, multa de Hiſpanorum in ipſos injuriis, ſuorum affectu, inſtituto, & præſenti, quæ jam affulgeret, libertate, locutus. Differuit de bellis noſtris per tot annos cum Hiſpano, magnis ſucceſſibus, geſtis. tot victoriis illuſtres Belgas primùm in Orientem, inde in Occidentem diffuſiſſe imperia. Braſiliam à ſe teneri, exactis Luſitanis hoſtibus. Hinc brevem eſſe in has terras navigationem. poſſe commerciorum, poſſe belli Societate ipſos jungi. Etiam verſa in laudes oratione, Chilenum in Hiſpanos bella, majorum fortitudinem & præclara facta pro concione exaggeravit. Exhibitæ Celiſſimi Principis Frederici Henrici litteræ & expoſitæ per interpretem. quas magna veneratone, defixis in chartas oſculis, accepere, editis non levis gaudii ſignis. Mox in communis belli Societatem recepti, equitum peditumque auxilia promiſere adverſus hoſtem & quam novis advenis pararet vim. Quin & hoc permifere, ut in Baldivienſi foro, exſtructo munimento, deſenſioni ſuorum ſtuderet præ-

*Chilenes
ad collo-
quia cum
Belgis de-
ſcendunt.*

*Oratio
Herck-
manni.*

*Litteræ
Principis
Auriaci
exhiben-
tur.*

*Baldivie
munimen-
tum ex-
ſtruunt
Belgæ.*

præfectus. at tabulis consignari Acta, nostratum ritu, nolere, cum linguæ nostræ se imperitos, non fidei dicerent, nec chartis opus esse, ubi candor veracitasque transfigunt. Cum de commutandis mercibus verba faceret, & quod rei erat caput, auri injecta esset seria mentio, ignorantiam omnes velut ex compacto professi sunt. nec sine horrore ad auri vocem, tanquam ad fatalis & funestæ rei appellationem, stupere. non esse sibi aurum, nec quæri aiebant. nondum exolevisse memoriam crudelitatis Hispanorum, in proavorum vitam fortunamque sævientium. quos scelerata auri cupidine auribus, manibus, pedibusque miseros mutilassent. nec tamen difficiles se fore, si aurifodinas adeant nostri & labores istos (subterfugere quippe eos videntur) ipsi subeant. Non defuere, quibus promptum dicere, auri hic abundè reperiri, nec difficilem esse comparandi rationem. armenta aliquot ovæque ferramentis permutavere, sed parcius. cumque armorum Europæorum adspectu afficerentur, spes erat, ut ad mutuas negotiationes deveniretur. Hoc se velle & optare affirmabant, ut conversis in Hispanos viribus, Limam, Aricam, aliisque maris sui portus adoriremur. Hinc pulsus Castellanus patere Societati Chilensium omnia. Nec alios motus expectare Peruanos, ad defectionem pronos. arma quoque sibi & viros esse, qui bello pollerent: totum Chilensis provinciæ tractum non nisi mille quingentis Hispanis defendi: hos ipsos mille & ducentorum Belgarum manu, junctis, quos de sua adsciscerent gente, expelli posse: expulsis expeditum fore iter in Aricensium rates, quæ Potosini montis argenteam gazam Limam transeunt, inde Panamam. Potosinus mons, qui hîc se narrationi offert, in Charcensium est regione, argentifodinis ad admirationem usque locuples. Nam quintale unum marcas reddidit argenti purissimi octoginta, quod aliis locis inauditum. At venas nunc parciore esse perhibent, cum è centum libris vix decem & pauciores *pesos* possint eliquare. Latuit hæc res veteres Peruvix dominos. Invenere serò Indi, qui fortè per loca illa iter facientes metallum deprehendere. Quod ubi in villa Platenfi, Argyropolin vocare liceat, innovit, placuit confestim montem inter cives effodiendum distribui,

*Ad auri
mentio-
nem stu-
pent &
horrent
Chilenses.*

*Descriptio
montis
Potosini.*

*Pesos tre-
decim rea-
les sunt.*

tribui. qui Indorum opera tantam argenti copiam extraxere, & extrahunt etiam nunc, ut universæ Europæ sufficiat. à Barbaris excolitur. quorum hic millena aliquot occupati noctu & interdum egregiam serviunt servitutem. Ad Regem Hispaniarum ex egesta hic quotannis argenti massa rediere decies centena ducatorum millia. quæ quinta solummodo argenti eruti pars est. Baldiviensibus, ut è diverticulo redeam, Osornanis & Chilüensibus par statura. sed horum corpora torosa magis & mollia, ob vitæ otia & voluptates. quas timent laboribus refellere. pietatis vix ulla observata vestigia. lasciviebant temulenti, indispositi, pervigiliis, commessationibusque dediti. nec regiminis cura nec peccantibus metus. luxui omnia, quam disciplinæ & ordini propiora. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare fodinis, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Longè aliter ac Barbarorum alii bella gerunt, Europæorum ferè in morem. nam & aciem disponere & ordines servare norunt, castra vallibus munire, ex insidiis hostem invadere, modò aperto Marte aggredi. Atque hos quidem rerum apud Chilenfes successus nunciari fecit Præfectus Herckmannus Nassovio Comiti per Elbertum Crispinum, ea deposcens, quæ promovendis cœptis facerent, arma, militem, annonam. Ille latum patulumque mare emensus, idem quod Brouwerus iter tenens, ne visa quidem illa Ordinum Insula, in Brasiliam devenit, facilèque à Comite impetravit, ut subsidiaria navis in Baldiviam, alia in Hollandiam tantarum rerum nuntia abiret. Quæ dum in Brasilia parantur, & ad iter se Baldiviense accinxissent centum & triginta ex centuriis delecti, appellit Pernambuco Navis Arausia dicta, quæ Chiloëni ferius viderat, at non socios. Paucis post diebus, præter expectationem omnium, adest cum classe omni Præfectus Herckmannus, Chilenfium modò solatium & futurus vindex, ac Hispanorum terror. reditus sui causas Comiti has recitabat: commeatus egestatem, futuræ messis expectationem longam dubiamque: Chilenfium in ministranda annona inania promissa: militum super diurno victus demenso murmura, minas, transfugia. quorum aliqui in fuga intercepti capite luissent: Hispanorum se moventium

arma

Baldiviensium descriptio.

Herckmannus Nassovio successus nunciat.

Herckmannus præter expectationem revertitur in Brasiliam.

arma copiasque equestres & pedestres, quibus paucis milite par non esset. Non eodem hæc animo excepta ab omnibus fuere. Verùm, dissentientibus sententiis, morbo correptus, morte judicia aliorum prævenit, & cum Brouwero vitæ fortunæque suæ cursum pari fato absolvit. VSQVE ADEÒ verum est, rerum adversarum sensum felicissimo cuique acerrimum esse. Priusquam in Brasiliam abiret Crispinus, frequentabatur à Chilensium eminentioribus Præfectus noster, etiam ab iis, qui inter Hispanos agebant. qui fide se & quotidiani conviçtus facilitate probabant. retulere hi ut rem veram, præsertim quidam Manquiantus nomine, circumfusas undique his terris auri fodinas esse, quæ effossæ per Æthiopes dietim quinque aut sex auri *pesos* darent, nec labore magno. Iis se abstinere, ne Castellanorum avaritiam in suos jugulos denuò armarent; præferri ab ipsis paupertatem vitæ periculis, & divitiarum penuriam nocituris opibus. ipsos annua victus cura teneri. vota in longius tempus non diffundere. ne, si plenis horreis abundant & superbiant, excursiones Hispanus moliantur, & reperta auferat. esse ipsis aurum ad utensilia & domesticum splendorem, non ultrà. Profectò visi sumus importuna & avidâ auri efflagitatione, aut ipsi egere multum, aut immoderatus desiderare ista, quibus mortales insolescimus & deteriores reddimur. Et aurum fatentibus, suspecta esse potuit probitas nostra, cum immodica cupiditas scelera suadeat & pessima quæque etiam nondum consuetudine malis. Non desierat Herckmannus Chilenses de habitu suo certiores facere, additis facti rationibus: quod promissis non stetit, annonam denegando, quod auri & fodinarum non satagerent segnes & timidi, & commercia nostrorum defugerent. Eduçta tamen è Chilienfi Sinu classe, jamque altum conscendente, adnavigavere undecunque vicinorum locorum domini, dolere se de Belgarum abitione professi, excusantes annonæ apud suos parvitatem. in futuram messem largiora omnia polliciti, adversus Hispanos opem, auri fodinarum aditus, aliaque abeuntium vana solatia. Hortabantur, ut redirent novisque viribus & animis restaurarent cœpta, Nigritas secum eruentis fodinis adducerent, ipsos non defore ista agentibus. At

Herckmanni ad
Comitem
& Senatores litteræ.

Herckmannus in futura providus noluit suos præsentissimo periculo exponere, & incerta proximæ messis expectatione hostibus ludibrium debere. Hujus sui consilii certiores fecit Comitem, & Senatores, his verbis: *Quæ per nos hæcenus hic gesta fuere terra marique, quis itineris è Brasilia cursus, quis appulsus, quæ incolarum in nos studia animique, perscripsi jam nuper. Ex eo illa evenere ad-versa, ut habendi commeatus spem eluserint Baldi-vienses, adductâ in præsens discrimen classe omni & quotquot hîc peregrini appulimus. Venere Chilensium primores, magno suorum agmine stipati & jam faciendæ sementis tempesti-vitatem esse significavere, quam si secundet ather, sub-venturos se egestati nostræ & solaturos penuriam. Postula-vi, ut promissorum memores in mensis unius aut alterius necessitates cibaria præstarent donec vel è Belgio vel Brasilia apportarentur affatim. negabant se posse, nisi post semestre, non sine humanitatis & benevolentia simulatione difficiles. Ego istam moram ferre non posse commeatus nostri & rerum præsentium statum respondi, nec incerta victualium spe commorandum hic longius exteris, nec opis, nec fidei, nec commerciorum certis. Tum principalium aliquis, senio venerabilis, Chemulenus nomine, pro aliis locutus in auri & fodinarum labores in-vehi cœpit, & majorum calamitates & Hispanorum crudelitatem, tragica oratione enarravit. illud asseverans, periisse nepotibus montium & fodinarum & auri non amorem solum & investigandi studium, sed & memoriam. At spem fecere submitteendi, in dierum aliquot alimoniam pecoris. sed vanæ voces fuere. Quare in commeatum omnem inquisivi rigidissimè, ne morandi hîc tempora illius excederent mensuram. Ad-versus ambiguos aut professos hostes jussi subito opere vallos aggeri & propugnaculis muniri. ad quos labores querulus ob demensi parcimoniam miles, compelli severa voce minisque debuit. Nec vagis populationibus dabatur occasio, ad conquirenda alibi victus subsidia; cum tuta nobis nondum esset castrorum statio. Interea nuntia-vere Baldi-vienses, incutiendo nobis terrori, adventare Castellanos & jam Imperiolam occupasse. quæ publicè audiente populo omni promulgabantur, ut hostium molimina omnia seu vera seu ficta singulis perspecta essent, nec quicquam secretum aut latens. Illud scædum & pudendum. quinquaginta nostrorum facta conspiratione transfugium parabant, & jam perfectum scelus fuisset, nisi indicium fecisset Castellanus captivus, quem in flagitii conscientiam admiserant. Puniti in exemplum septem, ad baliistarum ictus damnati. reliquis terror fuit, ne similem amentiam vellent imitari. Inter hæc discrimina & rerum ad-versa, satius putavi infecta re reverti, quam cœptis instare pertinaciter, & invita fortuna obniti, cujus benignitatem præstare à seipso nemo potest. Nihil æquè ad discessum impulisse virum optimum creditur, quàm quod tacitis conjurationibus suos desertionem partium agitare noffet*

&

& hinc rebus Societatis certissimam perniciem metueret. Hic finis tantæ Expeditionis & factorum Brouveri fuit. qui in alio orbe natus, in alio sepultus, quas opes honestas in Oriente sibi paraverat, Occidenti reddidit. quippe Chilensis auri spe gravis, diffususque Orientis fortunis, spem simul ac industriam perdidit. *NUNQUAM* enim muneribus suis favet usque fortuna, ut perpetua ea esse velit & velut unius propria. Funus in Baldiviæ Vrbe, inter gentes externas conditum, sine ea, quam præfectus meruerat, pompa, per laudes & memoriam gestorum ejus non incelebre fuit. Mihi ista recentium ut & *Brouveri sepultura.* plura veterum exempla revolventi, ludibria rerum mortalium in maximis negotiis obversantur. alios eventus sibi spes & ratio destinat, alios fortuna in occulto tenet. Commorantibus ad maris Pacifici oram in Chilensium regno Belgis, jamque à spe, quam de auro grandem præconceperant, destitutis, dum res preciosissimas apportari in Belgium vetant fata, misère inanes voces & vocabula, annonam & saburram parabilem valdè nec invidendam. Ea & eorum significationes, non inutili omnino curiositate, annotavere nostri. quæ linguarum studiosis materies esse queunt expendendi, an primigenia sit Chilensium lingua, an nata ex aliis, & si hoc, cui linguæ plus, cui minus vel nihil debeat. Quid, quod iter fortè idem repetituris pro nomenclatura esse possint & interprete. Illud observo, ex Hispanorum mixtione & contubernio, irrepsisse voces Hispanæ & Latinæ originis. quæ probant, virtutum non minus, quàm viciorum illic exstare & rem & appellationes.

Vocabula Chilensia.

<i>Tipanto</i>	Annus.	<i>Putcy</i>	Nudiustertius.
<i>Tien</i>	Mensis, Luna.	<i>Bachiante</i>	Hodie.
<i>Toninco</i>	Septimana.	<i>Mintay</i>	Nunc.
<i>Ante</i>	Dies. Sol.	<i>VVeytiva</i>	Tunc.
<i>Paun</i>	Nox.	<i>VVantarulei</i>	Summo mane.
<i>Tabuyo</i>	Vespera.	<i>Taptou</i>	Serum.
<i>Eppeun</i>	Mane.	<i>Biliente</i>	Semper.
<i>Rangiante</i>	Meridies.	<i>Chumel</i>	Quando.
<i>Urle</i>	Cras.	<i>Chem chuem</i>	Quomodo, velut, sicut.
<i>Eppoé</i>	Perendie.	<i>Hueno</i>	Cœlum.
<i>Vya</i>	Heri.	<i>B b b b 2</i>	<i>Quereb</i>

<i>Quereb</i>	Aër. ventus.	<i>Pelcuchau</i>	Vitricus.
<i>Tomo</i>	Nubes.	<i>Caulla</i>	Noverca.
<i>VVangelen</i>	Stellæ.	<i>Botum</i>	Filius.
<i>Pillan</i>	Tonitru.	<i>Neaque</i>	Filia.
<i>Gualio</i>	Fulmen.	<i>Penu</i>	Frater.
<i>Buta que quereb</i>	Ventus validus.	<i>Lamoên</i>	Soror.
	tempeftas.	<i>Guempo</i>	Socer.
<i>Maoni</i>	Pluvia.	<i>Vilca</i>	Socrus.
<i>Piren</i>	Nix.	<i>Choupo</i>	gener.
<i>Verqumao</i>	Ros.	<i>VVeuro</i>	} <i>penco</i>
<i>Pilingei</i>	Glacies.	<i>VVama</i>	
<i>Quetal</i>	Ignis.	<i>Cunerva</i>	pupillus.
<i>Kô</i>	Aqua.	<i>Buytha</i>	fenex.
<i>Tue</i>	Terra.	<i>Cude</i>	Anus.
<i>Mappo</i>	Ager. folum.	<i>Penienboe</i>	Obstetrix.
<i>Pele</i>	Gleba, gluten.	<i>Apô curaca</i>	Præfectus.
	argilla.	<i>Curaca</i>	Dominus.
<i>Cura</i>	Lapis.	<i>Apô</i>	Generaliffimus.
<i>Mauiel</i>	Lignum.	<i>Nentoque</i>	Gubernator.
<i>Aluven</i>	Lignum fabrile.	<i>Ulmen</i>	eminens, prima-
<i>Mcilia</i>	Aurum.		riæ dignitatis.
<i>Lien</i>	Argentum.	<i>Pulmen</i>	Nobilis.
<i>Paila</i>	Metallum.	<i>Leptoque</i>	Imperator.
<i>Titi</i>	Stannum.	<i>Mcachi</i>	Medicus.
<i>Parvillue</i>	Ferrum.	<i>Cona</i>	Miles.
<i>Qutal Cura</i>	Silex.	<i>Retave Caman</i>	Faber ferrarius.
<i>Chadi</i>	Sal.	<i>Guito VVoc</i>	Textor.
<i>Lijl</i>	Scopulus.	<i>Challo acaman</i>	Pifcator.
<i>Mcilla mappu</i>	Minera auri.	<i>Nilla cabôe</i>	Mercator.
<i>Alyquen</i>	Arbor.	<i>Turintavve</i>	tinctor.
<i>Cabu</i>	Herba.	<i>Chumpiro caman</i>	pileo.
<i>Nebo</i>	Nuces.	<i>Tultunça caman</i>	tympaniftes.
<i>Pino</i>	Stramen.	<i>Nichetani-vveni</i>	famulus.
<i>Cairon</i>	Fœnum.	<i>Voérquin</i>	Nuncius.
<i>VVento</i>	Vir.	<i>Langam Cheboe</i>	homicida.
<i>Domo</i>	Femina.	<i>Chuguibôe</i>	Fur.
<i>Quidungen</i>	Iuvenis.	<i>Illuiboe</i>	Mendicus.
<i>Techo</i>	Adolefcentula.	<i>Alvee</i>	Diabolus.
<i>Penien</i>	Puer.	<i>Ruca</i>	Domus.
<i>Domo penien</i>	Puella.	<i>Ullin</i>	Ianua.
<i>Chou</i>	Pater.	<i>Chaquana</i>	scala.
<i>Nenque</i>	Mater.	<i>Pylca</i>	Paries.
<i>Cheche</i>	Avus.	<i>VVana ruca</i>	Tectum.
<i>Domo cheche</i>	Avia.	<i>Pithe ruca</i>	tuguriolum.
<i>VVeuco</i>	Avunculus.	<i>Gueltuange</i>	Focus.
<i>Mcama</i>	Matertera.	<i>Lolcura</i>	Penu.

<i>Caruyto</i>	Cubile.	<i>Couchon</i>	faccus.
<i>Deptuaruca</i>	Carcer.	<i>Pino chompiro</i>	pileus strami-
<i>VVeltelwe</i>	Patibulum.		neus.
<i>Pengal</i>	Sepulcrum.	<i>Congi</i>	cibus.
<i>Louquen</i>	Mare.	<i>Cobque</i>	Panis.
<i>Levo</i>	Fluvius.	<i>Nul Cobque</i>	medulla panis.
<i>Butavvampo</i>	Navis.	<i>Liquangue</i>	Lux.
<i>Pichuampo</i>	Navicula.	<i>Dumingei</i>	tenebræ.
<i>Dolio</i>	Lembus. canoa.	<i>Oun</i>	buccella.
<i>VVampo</i>	scapha.	<i>Quemeiquen</i>	bellaria.
<i>Alivven</i>	Malus.	<i>Medda</i>	Puls.
<i>Mon</i>	Funes.	<i>Core</i>	Iufculum.
<i>Vela</i>	Vela.	<i>Ilon</i>	Caro.
<i>VVyta</i>	Remus.	<i>Cuicha Ilon</i>	Caro ovilla.
<i>Guetal</i>	Ignis.	<i>VVara Ilon</i>	Caro bubula.
<i>Tubquen</i>	cinis.	<i>Cuchi Ilon</i>	Caro fuilla.
<i>Cuju</i>	carbo.	<i>Cuchi cham</i>	perna.
<i>Ale</i>	Flamma.	<i>Chaditues Ilon</i>	Caro falita.
<i>Aypel</i>	pruna.	<i>Caucan</i>	Caro tosta.
<i>Lucaton Guetal</i>	fomites scintillæ.	<i>Avaun</i>	Caro elixa.
<i>VVietum</i>	Fumus.	<i>Puytscha</i>	Intestina.
<i>Catila</i>	Candela.	<i>Curam</i>	ovum.
<i>VVyno</i>	Culter.	<i>Quecuram</i>	vitellum ovi.
<i>VViti</i>	Cochlear.	<i>Ly curam</i>	Albumen ovi.
<i>Guidi</i>	olla.	<i>Ivviyn</i>	Butyrum.
<i>Paila</i>	lebes.	<i>Ilu</i>	Lac.
<i>Lepoe</i>	scopæ.	<i>Puulco</i>	Potus.
<i>Convvve</i>	fusi.	<i>Uino</i>	Vinum.
<i>Lepo borvvve</i>	dentiscalpium.	<i>Chiche</i>	Cerevisia Chi-
<i>Parvilla Lonco</i>	galea.		lensis.
<i>VVaiqui</i>	Hasta.	<i>Cutan</i>	Morbus , dolor.
<i>Pylqui</i>	Sagitta.	<i>Aren cutan</i>	Febris.
<i>Pulqui Tuboi</i>	Arcus.	<i>Tovvongen</i>	Caput.
<i>Tultunca</i>	Tympanum.	<i>Lanco Cultano</i>	Dolor capitis.
<i>Macane</i>	clava ferrea.	<i>Veno Aren</i>	Scabies.
<i>Cachal</i>	Securis.	<i>Pituvv</i>	scabies capitis.
<i>VVita</i>	Ligo.	<i>Albungien</i>	Vulnis.
<i>Juisue</i>	Cribrum.	<i>Colbuen</i>	Sanguis.
<i>Chilca</i>	epistola.	<i>Touma</i>	Cœcus.
<i>Quido</i>	Amiculum.	<i>Carvinto</i>	Convivium.
<i>Macum</i>	Subucula.	<i>Colchon</i>	variolæ, morbil-
<i>Charavvilla</i>	Femorale.		li.
<i>Chompiro</i>	Pileus.	<i>VVocubu</i>	Fera.
<i>Tarivve loun</i>	Fascia. diadema.	<i>Pangi</i>	Leo.
<i>Icla</i>	stola muliebris.	<i>Naguel</i>	Tigris.
<i>Domo Ruida</i>	toga.	<i>Carvallô</i>	Equus.

<i>Cuchy</i>	Sus.	<i>Vilo chalva</i>	anguilla.
<i>Michun</i>	Vitulus.	<i>Chadituel chalva</i>	pisces faliti.
<i>Devve</i>	Mus.	<i>Anquen chalva</i>	pisces indurati.
<i>VVaren</i>	Glis.	<i>Quin pilon</i>	ostrea.
<i>Tuvve devve</i>	Talpa.	<i>Chapes</i>	Musculi.
<i>Tevva</i>	Canis.	<i>Melon</i>	cochlea.
<i>Pulpeo</i>	vulpes.	<i>Coinouvv</i>	astacus. cancer.
<i>Noquen</i>	Vrfa.	<i>Quichiquinchio</i>	Falco.
<i>Lame</i>	phoca.	<i>Manco</i>	Aquila.
<i>Lemo cuchi</i>	aper.	<i>Choroi</i>	Pfittacus.
<i>Chumam</i>	Cervus.	<i>Poo</i>	Ramus.
<i>Puedo</i>	hircus marinus.	<i>Kempo mamel</i>	truncus.
<i>Quelen</i>	cauda.	<i>Bope mamel</i>	lignum aridum.
<i>Chilivvequi</i>	ovis Chilenfis.	<i>Nebue</i>	Nux avellana.
<i>Zunem</i>	avis.	<i>Nido Ivvas</i>	Vitis.
<i>Lyppe</i>	pluma.	<i>Nidu</i>	stipes.
<i>Mepoi inem</i>	ala.	<i>Uaguen</i>	fraga.
<i>Guelem Inem</i>	vestis è plumis.	<i>Couchouvv</i>	ribes nigræ.
<i>Dani Inem</i>	Nidus.	<i>Litue</i>	fungi.
<i>Acharval</i>	Gallina.	<i>Cachu</i>	Herba.
<i>Alchabarval</i>	Gallus.	<i>Pilun Proque</i>	plantago.
<i>Pylken</i>	Anas.	<i>Calicai</i>	trifolium.
<i>Pilo</i>	Surdus.	<i>Curi</i>	urtica.
<i>Hilca</i>	Monoculus.	<i>Pragijn</i>	flores.
<i>Topilgen</i>	strabus.	<i>Manen</i>	Semen.
<i>Topil</i>	claudus.	<i>Methen</i>	farina.
<i>Jeca</i>	corvus.	<i>Chiquelen</i>	furfur.
<i>Buica</i>	putter.	<i>Gueli Uanca</i>	Corallum.
<i>Guereo</i>	turdus.	<i>Kispy</i>	vitrum.
<i>Tuco</i>	bubo.	<i>Cudi</i>	lapis molaris.
<i>Cogo</i>	Cuculus.	<i>Pel</i>	limus. gluten.
<i>Uullyn</i>	Apis.	<i>Tassaquido</i>	tributum.
<i>Pulli</i>	Musca.	<i>Quengu</i>	dos.
<i>Uulgn Muskij</i>	apum rex.	<i>Dereno culijn</i>	debitum.
<i>Petar</i>	Pediculus.	<i>Culijn</i>	Merces.
<i>Nerem</i>	Pulex.	<i>Nillarvijn</i>	precium redem-
<i>Piro</i>	Vermis.		ptionis , ly-
<i>Culculla</i>	Formica.		trum.
<i>Cunincunin</i>	Cicada.	<i>Aucantupain</i>	Iocularia.
<i>Vilo</i>	Anguis.	<i>Quyn</i>	unum.
<i>Bylcum</i>	Lacerta.	<i>Eppo</i>	duo.
<i>Ponono</i>	bufo.	<i>Quila</i>	tria.
<i>Challua</i>	Piscis.	<i>Meli</i>	quatuor.
<i>Carvel</i>	delphinus.	<i>Quechu</i>	quinque.
<i>Jene</i>	balena.	<i>Cuyn</i>	fex.
<i>Uouqui</i>	Apua.	<i>Relgi</i>	septem.

<i>Pura</i>	octo.	<i>Munalei enchinta-</i>	sufficient nobis.
<i>Ailla</i>	novem.	<i>via</i>	
<i>Maripataco</i>	centum.	<i>Chuben putuayn</i>	ubi bibemus ?
<i>VVarama</i>	mille.	<i>Aile mangunmeinis</i>	ago tibi gratias.
<i>Guiltui</i>	nucleus.	<i>Chuben domo triua</i>	quæ ista mulier?
<i>Tapel</i>	frondes.	<i>Inchi tan Curi</i>	est mea uxor.
<i>Nul</i>	cortex.	<i>Ni nave</i>	mea filia.
<i>Aliquem</i>	arbor.	<i>Ni domo</i>	mea concubina.
<i>VVul</i>	radix.	<i>Ale teminigei vei</i>	est femina pul-
<i>Juei pingeimi</i>	quomodo voca-	<i>domo</i>	chra.
	ris ?	<i>Quipangnei</i>	veni huc.
<i>Juan pingem</i>	vocor Iohannes.	<i>Amotunge</i>	abi.
<i>Cheo Ruaimi</i>	quò vadis ?	<i>Umatuayn</i>	eamus cubitum.
<i>Mooppo Muruam</i>	Eo rus.	<i>Utajuca</i>	Surgamus.
<i>Cheo tui mi</i>	Vnde venis?	<i>VVira Cuchai Com-</i>	Hispani invase-
<i>Niro comotoun</i>	Venio domo.	<i>pay tan mapumu</i>	runt has terras.
<i>Chumel quipa tuai</i>	quando venies ?	<i>Quipa VVaicha</i>	vis ne unà pug-
<i>mi</i>		<i>laimi</i>	nare.
<i>Chumel Prutuai mi</i>	quando ibis ?	<i>VVaiquinagelan</i>	Careo armis.
<i>Ale Prungi tam-</i>	domus tua longe	<i>Ina ên pea in VVai-</i>	sequere me, po-
<i>ruca</i>	abest ?	<i>qui</i>	tiemur armo-
<i>Picherungei</i>	prope est.		rum.
<i>Ale prungei</i>	longius abest.	<i>Ali teum inche</i>	sum contentus.
<i>Inchi quiparun ca-</i>	Cogito in alias	<i>Pelli</i>	Anima.
<i>mappumu</i>	regiones.	<i>Calel</i>	Corpus.
<i>Chemnibla quiparui</i>	Cur in alias re-	<i>Lai calel</i>	Cadaver.
<i>mi camappumu</i>	giones cogi-	<i>Vên</i>	Caro.
	tas ?	<i>Colvin</i>	Sanguis.
<i>Merelya tiva map-</i>	Nulla hic victua-	<i>Boro</i>	tibia, crus.
<i>pumu</i>	lia.	<i>Telqui</i>	membrana.
<i>Aleibelai tovachi</i>	Annus hic steri-	<i>Uen</i>	nervus.
<i>tipanto benibla-</i>	lis fuit, idèd	<i>Uen moluin</i>	vena.
<i>ale geniepayn</i>	egemus.	<i>Lonco</i>	caput.
<i>Cheo mappungen</i>	in qua regione	<i>Tol</i>	frons.
<i>tamichau</i>	vivit pater	<i>Lenglen</i>	cranium.
	tuus.	<i>Lonco</i>	capilli.
<i>Alueiei</i>	Dæmon abstu-	<i>Teren lonco</i>	canicies.
	lit.	<i>Lolo</i>	cerebrum.
<i>Aicimi ruaju inchio</i>	vis comitari ?	<i>Angen</i>	vultus.
<i>Ailan</i>	Nolo.	<i>Taun</i>	genæ.
<i>Aien</i>	volo.	<i>Ne</i>	oculi.
<i>Chuben quecken</i>	habes quod	<i>Tacune</i>	membra.
<i>neieimi tania</i>	edas.	<i>Denen</i>	supercilia.
<i>Cancan achavval</i>	funt mihi galli-	<i>Ua VVingne</i>	cilia.
<i>neen</i>	næ affatæ.	<i>Ju</i>	Nafus.
<i>Mu vvy</i>	quot ?	<i>Peloju</i>	nares.

<i>Merum</i>	Mucus.	<i>VVocun</i>	pulmo.
<i>Pilum</i>	aures.	<i>Que</i>	stomachus.
<i>Oun</i>	os.	<i>Curique</i>	hepar.
<i>Adem</i>	fudor.	<i>Uecaque</i>	Lien.
<i>Quevven</i>	lingua.	<i>Quelche</i>	intestina.
<i>Melbue</i>	labia.	<i>Villin</i>	vesica. urina.
<i>Boru</i>	dentes.	<i>Mee</i>	stercus.
<i>Ilga</i>	dens molaris.	<i>Perquen</i>	crepitus ventris.
<i>Bida bida</i>	palatum.	<i>Nomoy</i>	foetor.
<i>Coun</i>	sputum.	<i>Pelengsley</i>	aranaea.
<i>Rulmevve</i>	guttur.	<i>Inche</i>	ego.
<i>Neén</i>	spiritus.	<i>Eimi</i>	tu.
<i>Quette</i>	mentum.	<i>Tubei</i>	ille.
<i>Paiun</i>	barba.	<i>Inchen</i>	nos.
<i>Pylco</i>	collum.	<i>Tecengen eimen</i>	vos.
<i>Pel</i>	cervix.	<i>Liengen</i>	illi.
<i>Lipan</i>	humerus.	<i>Emma</i>	ita.
<i>Puilpa</i>	brachium.	<i>Mub.</i>	non.
<i>Cue</i>	manus.	<i>Pichumei</i>	prope.
<i>Mancue</i>	dextra.	<i>Alerungei</i>	Procul.
<i>VVelee coe</i>	sinistra.	<i>Taymen</i>	contra.
<i>Puley cue</i>	vola.	<i>VVoecuu</i>	foris.
<i>Changelcue</i>	digiti.	<i>Compay</i>	intus.
<i>Buta changel</i>	pollex.	<i>Pulon</i>	infra.
<i>VVili</i>	ungues.	<i>VVono</i>	Supra.
<i>Zervo</i>	Pectus.	<i>Buri</i>	post.
<i>Moju</i>	Mamilla.	<i>Junengen</i>	ante.
<i>Pue</i>	Venter.	<i>Quelleb</i>	juxta.
<i>VVeddo</i>	umbilicus.	<i>Munai</i>	fatis.
<i>Cadi</i>	costæ.	<i>Alengei</i>	nimum.
<i>Buri</i>	dorsum.	<i>Munalai</i>	nimis parum.
<i>Anca</i>	lumbi.	<i>Chemibla</i>	Cur ?
<i>Quichio</i>	nates.	<i>Ueinibla</i>	Ideo ?
<i>Penem</i>	penis.	<i>Uei mai</i>	esto.
<i>Collu</i>	Toftes, colei.	<i>VVei</i>	hic, ille.
<i>Metu</i>	muliebria.	<i>Temunei</i>	pulcher.
<i>Chan</i>	femora.	<i>VVoranei</i>	deformis.
<i>Lucu</i>	Genua.	<i>Nevvonei</i>	fortis.
<i>VVethuntoy</i>	poples.	<i>Leptungei</i>	celer.
<i>Toy</i>	Tibia.	<i>Chouuvo</i>	piger.
<i>Hemum</i>	furæ.	<i>Alilonconei</i>	valdè sapiens.
<i>Namon</i>	pes.	<i>VVentannei</i>	gravis.
<i>Changil Namen</i>	articuli pedum.	<i>Queunei</i>	superbus.
<i>Prencoy Namen</i>	talus pedis.	<i>Culenei</i>	dives.
<i>Puley Namen</i>	planta pedis.	<i>Cunevval</i>	pauper.
<i>Piuque</i>	cor.	<i>Toucu</i>	stolidus.

<i>Molgei</i>	nudus.	<i>Padenatum</i>	cadere.
<i>Ilungei</i>	vestitus.	<i>Utalenen</i>	furgere.
<i>Queten</i>	angustus.	<i>Auinge</i>	federe.
<i>Anquen</i>	ficcus.	<i>Dimgune</i>	loqui.
<i>Prequin</i>	avarus.	<i>Temelenge</i>	tacere.
<i>Prequiboe</i>	liberalis.	<i>Puronge</i>	canere.
<i>Buta</i>	magnus.	<i>Pylcunge</i>	clamare.
<i>Pichi</i>	Parvus.	<i>Quipay</i>	venire.
<i>Mcontingei</i>	pinguis.	<i>Ien</i>	edere.
<i>Tou Tau</i>	macer.	<i>Butun</i>	bibere.
<i>Pettun</i>	color.	<i>Mepai</i>	cacare.
<i>Queli</i>	ruber.	<i>VVillan</i>	mejere.
<i>Calbu</i>	œruleus.	<i>Cudepain</i>	ludere.
<i>Carel</i>	viridis.	<i>Quequatum</i>	caufas dicere:
<i>Choot</i>	flavus.	<i>Locatum</i>	litigare.
<i>Curi</i>	niger.	<i>Langavvijn</i>	necare.
<i>Lye</i>	albus.	<i>Mecovvijn</i>	portare.
<i>Nilla caju</i>	commutare.	<i>Chuquin</i>	furari.
<i>Illuvvijn</i>	dare.	<i>Guallulueno</i>	reddere.
<i>Tuignei</i>	hilarem esse.	<i>Peltenei</i>	pendere.
<i>Umatum</i>	dormire.	<i>Lay</i>	mori.
<i>Limen</i>	expergisci.	<i>Rengalgei</i>	sepelire.
<i>Tangnune</i>	frangere.	<i>Quedau Capay</i>	laborare.
<i>Bemgne</i>	struere.	<i>Intunge Milla</i>	aurum effodere.
<i>Playn</i>	invenire.	<i>Nilla Teubijn</i>	vendere.
<i>Uangen bijn</i>	amittere.	<i>Nilla vin</i>	emere.
<i>Necul</i>	currere.	<i>Chu pipai mi ?</i>	quid dicis ?
<i>Amon</i>	ire.	<i>Quimla VVi tami</i>	nescio quid di-
<i>Utalenge</i>	stare.	<i>piel.</i>	cas.
<i>VVi-vvijn</i>	esse.	<i>Chu pipaimi</i>	quid facis ?
<i>Chucheleyn</i>	jacere.	<i>Chumpaila</i>	nihil.
<i>Tecanen</i>	faltare.		

Hæc cum legimus, & loquimur Batavi, accepta à Chilen-
sibus, à transmarina gente & toto Oceano, totis zonis discre-
ta, nonne manifestum, inquietes mortales, ad cœli similitudi-
nem, rapi in Orientem, in Meridiem, in Occasum, in Septen-
trionem, invisere alios aut ab aliis invisi, movere loco aut
moveri? Athenienses olim in Asiam ivere & in mediis Barba-
rorum regionibus visæ Græcæ urbes. apud Persas & Indos
auditus fuit Macedonicus sermo. Græci in Italiam trajecere,
Tyrii in Africam, Pœni in Hispaniam. Pyrenæi Germanorum
transitus non prohibuere. non Alpes Gallorum. per invia per
incognita vadit humana curiositas. liberos, conjuges, merces,

voces traducit, five superfluentis populi frequentia colonos exoneret five fertilis & in majus laudatæ regionis fama, five lucri aurique potiundi spes invitet absentes. Quotidie in magno Orbe aliquid movetur. hîc novas urbes condimus, alibi veteres evertimus: nova gentium nomina addiscimus, aut antiqua dediscimus: cum hominibus ipsis linguas de orbe in orbem tranſvectamus. Chilen longè poſitam regionem adivimus, quia auri ferax putabatur. deſiderata diu fuit tellus Barbara, ut benigna manu aurum daret non Barbaris, iisque gentibus, quibus grandis eſt Barbaries, habere nihil. ut mirum non ſit, aurum à Marone Barbaricum dictum, cum à Barbaris peti ſoleat. Hujus apud Chilenſes expectatio inanis, inter cauſas fuit Societati, publicæ paupertatis, Brouvero privatae.

Post hæc novis motibus concuſſam Siaram accepit Naſſovius, ubi excita in bellum Braſilianorum agmina caſtrum Belgis infeſſum per dolum occupavere & ſolo æquavere, trucidatis Directore Gedeone Morritzio, præſidiariis omnibus, etiam iis operariis, qui non longè ad Salinas Vpanemmæ fluminis confederant. Eadem calamitas manſit Ædilem Maranhaoenſem, qui cum locum iſtum infelix appuliſſet, militum cenſum initurus, ignarus eorum, quæ acciderant, in rebellium manus incidit, fimilique cum ſuis fato periit. Etiam Liburnicarum noſtrarum una cum in portu ſtaret, ad refectionem, lembo in terram expoſuit Navarchum, Centurionem, & vice-centurionem & milites aliquot gregarios, quos nil tale opinantes, velata blanditiis irâ, obruncarunt. Nautici tres, qui ſe ſilvis abdiderant, evaſere, dejectamque arcem & rudera adſpexere. Nec tamen hujus nefariæ ſeditionis autores habebantur Maranhaoenſes, licet proximi & contermini, verum culpa noſtratium in ſubditos ferociæ & duriori imperio imputabatur. Equidem, nihil magis exaſperat iratam plebem, quàm ferendi impatientia. Iſtis agreſtibus feris fimilis eſt, quas ſi arctioribus vinculis conſtringas, infaniunt, ſi laxioribus, quieſcunt. Facta ſuperius mentio Palmarium fuit, in quas terras impedita nuper expeditio, jam aliquem fortita effectum, Majores Palmares turbavit, ubi prædonibus latibula erant

*Siaren-
ſum de-
ſectio.*

Ann. c10
100 XLIV.
menſe
Januar.

erant & refugia, qui per latrocinia & raptus otium redimebant. Dux facti fuit Rudolphus Baro, audax animi & imperterritus, qui adscitis ad reliquas copias Tapujis centum, cum Minores vastare & diripere pararet, incidit in Majores, quas ferro flammisque pessumdedit. Cecidère Nigritæ centum. è nostris in ipsa aggressione unus, fauciis quatuor. Captivi abducti triginta & unus, inter quos Brasiliani septem & Mulatæ aliquot minorenes. Duplici se sepimento tuebantur hi graffatores, cujus spacium capiebat familias mille, præter cœlibum receptacula. patebant circum agri arundinum feraces. at præter gallinarum frequentiam, nullis aliis animalibus abundare comperiebantur. In prædam nihil cupiditati obvium, cum parvo ac simplici victu durent, & supellectilis, more Angolensium, elegantiaque omnis incuriosi sint.

*Palmares
majores
turbati à
nostris.*

Venitur ad tempus, quo Nassovio certum reverti in Europam. impetrata postremùm à Potentissimis Ordinibus & Societatis Directoribus redeundi veniâ. In hanc rem, missis superiore anno per provincias omnes ad Brasiliensium rectores litteris, in hæc ferè verba scripserat: *Ceteris forsân in rebus conveniet me vobis loqui & de Republ. quid censeam coram exponere. in hoc negotio, me absentem vobis loqui satius. Post crebriores meas postulationes, quæ non latent vos, tandem à Fæderatis Ordinibus, Principe cognato & Societatis directoribus missionem impetravi, & veniam revertendi in Belgarum terras, quarum me saluti dudum penitus devoovi. Quæ vobiscum egi & vos mecum ex usu publico, memor circumfero. nec erit unquam, ut me vestri commilitii pœniteat. quicquid cuncti, quicquid singuli officiorum à me sperare habetis, id omne confectum putate. operum vos maximorum adjutores agnosco; quos uti in laborum societatem pridem advocavi, in honoris quoque & meritorum venire cupio. gratias quas mihi reddit Supremus Belgii Senatus vobiscum partior. nec solus laudari cupio, nota universorum fide, & diligentia. non potuissem sine vobis ea, quæ potui, & vobiscum ivi, quò communibus consiliis itum. unus si quidem falli potuissem, non possimus omnes. In patriam abiturus vos testes imperii, vos memores mei erga vos affectus esse volo. Ad hæc respondere in eandem ferè sententiam omnes: nihil sibi acerbius accidere aut Reipub. damnosum magis censeari, Comitibus abitu. non alterius opis aut defensoris illam egere, cui quæ pace quæ bello optimis artibus opus. ab absentia tanti imperatoris metui factionum inter dispares studia, & simultatum inter pares. quæ in coram virtutum ipsius eminentiâ compressa quiescunt. multa Comitem apud suos charitate fuisse & esse*

*Ann. c. 10
10 C XLIII
1 Octob.*

*Litteræ
Comitis ad
Provinciarum
rectores.*

*Responsio
Provinciarum.*

esse etiamnum, ob clementia, justitia, humanitatis amorem: nec minus hostibus terro-
 rori, ob fortitudinis, scientia militaris & felicitatis laudem. hæc ipsa non adulationem
 loqui, sed oppida victa, domitas provincias, fugatos hostes, defensas aras & focos,
 & quod maxime laudabile, partam pacem. His qui contradicunt, Soli officias qua-
 rere & mala conscientia illigari. Supervacuam esse commendationem ejus, qui con-
 fessos de virtute hostium animos subjugasset, qui iis Rempub. omnem & Societati in-
 nexos beneficiis adstrinxisset, quibus paria reddere non possent. Hæc Pernam-
 bucenfium Senatus, hæc Serinhainensium, Portus Calvi,
 Iguarazunorum, Itamaricensium, Paraybensium & Fluvii
 Grandis rectores ad Comitem scripsere. quæ additis testi-
 moniorum tabulis publica authoritate ratis roboravere. At
 diffusa per provincias omnes Hebræorum natio, egregiis
 quoque verbis Nassovium extulit, litterisque ad ipsum exa-
 ratis, gratias egit Imperatori suo, ob imperii moderationem,
 prudentiam, rerum suæ gentis & sacrorum piam curam,
 aliaque.

Comitis
 litteræ ad
 Ordines.

Nec tamen tunc abire Comiti licuit, licet reditus tempus
 venum præfixissent Societatis rectores. quippe nondum su-
 per hac re Potentissimorum Ordinum mentem perceperat.
 Scripserant jam antè iidem Rectores. ut contractis militum
 copiis eas ad centurias octodecim revocaret: juris ibidem ad-
 ministris accideret domiciliorum victusque emolumenta, ut
 & sacri ordinis viris. Quæ res non leves turbas dederat, ob-
 strepente mandatis ea nostri parte, qua vivitur. quæ uti vitæ
 famula est, ita infra ejus necessitates demitti non cupit. Co-
 mes, quod & per Tolnerium diu antè delegatum fecerat, su-
 per his apud Potentissimos Ordines per litteras iterum disse-
 ruit, censuitque minus prudenter talia imperari: juris præsi-
 des muneribus suis se abdicare, hanc victus diminutionem
 contumeliam interpretari: modestissimum quemque dissimu-
 lata animi ægritudine abitionem parare. se ab amicis, qui im-
 perii instrumenta sunt, destitutum iri: sufficere omnes obse-
 quio, sed averfari contemptum. alios palàm fateri offensam,
 alios vultu tegere in ultionem: suadere se, uti frui permitte-
 rentur veteri demenso, jamque hoc ipsum permisisse, ne in-
 clinaret salus publica. Hujus quam maximè interesse, ne ad
 eam paucitatem revocetur militarium numerus. Non posse
 se

se tueri eas terras, quæ centenis aliquot miliaribus definiuntur, tam modico præsidio; non arcibus tot, oppidis, portibusque prospici: quietem ab armis esse, sed minus tutam: Lusitanos præca in nos odia blanditiis velare; infidiari temporibus, repertis authoribus aufuros scelera; nato jam è suis Rege gloriari, afflictam religionis suæ libertatem, contra quàm promissum, vehementer indignari: tributa & vectigalia nostra execrari, & illam in peragendis facris Iudæorum licentiam. Volebat & illud cogitare Patriæ Patres, grandi ære illigatos Societati, ex molarum emptione. istud quinquages & novies centenis millibus censer, unde se expedire nisi turbata republica vix possint. sic per incerta tutiores fore, & per ambigua & turbida opes sperari, & honores. malle eos publico exitio proteri, quàm suo, & perituros cum multis minus conspici. quin & mores, linguam, leges, ritusque Belgarum odisse, nec spem esse, ut inter ipsos & Belgas solida unquam pax coalescat. Quare censebat terrore cõercendos. hunc ab armis & potentiore esse præsidio, infirmis quidem caritatis vinculis, at necessariis. Aperuit iisdem Patribus, Lusitanos ad Portugalliæ Regem, clientum specie, plenas querelarum litteras dedisse, quibus dolere se ajunt, quod aliarum provinciarum exemplo fidem, obsequiaque sua erga Regem explicandi occasionibus destituerentur, sacrorum suorum administratione se per gradus privari, nec mirari se fatis posse, nullam à Tristano Mendoza in pactis Inducialibus de religionis libertate injectam mentionem. addebat Comes, has transmarinas appellationes mali moris & pœna dignas à se censer. Sed hæc antè gesta hîc memorari, à libertate scriptoris est. Moverant quoque jam nuper Comiti controversiam Societatis rectores, super Aulæ impendiis, de angustia ærarii questi. Nec infrequens hoc, nimias ducum opes suspectari, quod sæpè potentiâ adversus libertatem publicam abutantur. Nassovium tamen, nihil minus quam corradendis pecuniis intentum, hæc afficiebant quidem, at nequaquam morata sunt, quo minus pristina alacritate, publicæ utilia exsequeretur. Ideoque cum generosis Illustrissimæ domus animis minus digna videretur ista disceptatio, & gravioribus curis teneri posse

crederentur Rectores, composita illa sine majore motu & offensa fuit.

Ne tamen Comitibus abitu sine Duce fluctuaret Respublica, summam rei demandavere Supremo & secretiori Brasiliæ Senatui. Cui postquam imperium omne tradidisset, significari hoc ipsum per Provincias omnes jussit, ut constaret & rerum bellicarum & civilium ducibus, quorum in futurum imperiis adstringerentur subditorum obsequia. Verùm ex consilio Senatorum militaribus copiis præfectus fuit Henricus Hoefius Belga, prætorix cohortis centurio, vir iis instructus virtutibus, quas in imperante requiras. qui plures per provincias stipendia expleverat, corporis ingeniique vigore integer, cautus & consideratus, artium bellicarum peritus. Disposita quoque & ordinata militiâ, rogatu Rectorum Brasiliæ, Formulam apud eos deposuit Comes rerum agendarum, quæ pro Cynofura esset & officii Indiculus. ut quem imperantem sapienter experti fuerant coram, ejus absentis porrò consiliis fruere-
 tur. & quo spiritu grande Brasiliæ corpus animaverat, eodem illi sustentarent. Quare totam regiminis formam animo volutans & in singula diffundens seriam meditationem, hæc statuit. non imperantis rigidè sed cautè suadentis officio functus. ne aliquando imprudentiâ peccantibus, stultitiam gentis suæ operiretur hostis. Triplici, inquit, hominum generi imperitandum vobis, Militarium, Mercantium, & Civium, tum Lusitanorum tum Belgarum. Imperii itidem modus triplex, Civilis, Ecclesiasticus & Bellicus. Hunc quod attinet, in hoc incumbite, ut pronus in deteriora miles benè de Vobis existimet, & potius parere velit, ut dignis, quàm cogi ad obsequia ab indignis. Quàm à familiæ luce & generis fulgore venerationem vestri impetrare non potestis, licet honestè nati, supplete virtutum studiis. ut per hæc favori militum inseramini, qui largitione & indulgentia malè acquiritur. Ad supplicationes eorum expediti cunctationes fugite, ne attrita inutili mora penulâ, iras concipiant, mox clandestinis consiliis prodiones, transfugia, aut in cives vim cogitent. quod obvium & factu hic perfacile, ob vicinos hostes, prædonum contubernia & peccantium latibula. In solvendis stipendiis Ducum
 maximè

Comes Imperium Senatui tradit.

Formula regiminis Brasiliæ elegans, relicta Senatoribus à Comite.

Quomodo habendus miles.

maximè habete rationem. nihil æquè armatos solvit obedientia, aut peccandi necessitatem imponit, quàm egestas. non ambulant sine nervis homines, nec sine pecuniis & annona illi in bellum durant. per illas efficacia sunt arma, quæ invalida facit mendicitas. Hujus mali sensum eò altius in animum admisi, quia remissius à pluribus timetur. In pœnis militaribus severitatem magis suaferim, quàm clementiam. in Barbariæ sedibus vivunt, ubi vitia sine modo sunt, & barbarorum quotidiana consuetudine, exemplis peccatur. ut ut virtutum nomina speciosas voces putent, de honestate ipsa, inter efferos, plures securi sunt. Vetus illud est, impunitatem peccandi illecebram esse, pœna & timore corrigi malos. à suppliciis illorum vacabitis, si illi à peccatis. hæc parciora fuerint, si insurgendi in vos veram causam sustuleritis, inopiam. Erga *Quomodo primores militum.* militiæ primos humanitatem, comitatem & admissiois facilitatem commendavero, modo illa non diminuat auctoritatem. rarissimum est, quo cum familiarius egeris, vereri imperantes. experto credite, minus verendos esse, imò vilescere regnorum præfides continuo aspectu & alloquiis. Militarium dignitatum præmia procul omni odio vel gratia in meritissimum quemque conferte. pari jure retinete, quorum par in bello virtus & fides. si contumeliam accipiant, molientur pessima. corruptissimæ Reipub. signum est, ubi venales sunt bellici honores, aut amicorum intercessionibus præferuntur inepti. Cum fortibus sua cedunt præmia, redduntur fortiores. fides, amor, obedientia gliscunt, secus languent & fatiscunt potentissimæ illæ virtutes. Hoc seriò agite, ne colonis & agrorum cultoribus gravis sit miles. familiare hoc imperio *Quomodo coloni.* huic malum, quod à quotidiana victus penuriâ est, unde contumacia & dedignatio parendi, in subditos vis & injuriæ. hæc ubi absunt, injuncta onera, quamvis gravia, patienter ferunt. Et plus ab istis sibi malis metuunt molarum domini, pacis quàm belli temporibus. hoc labores, illa inertiam & ex inertia luxum petulantiamque suadet. Lusitanorum aliquos, qui *Quomodo Lusitani.* firmæ apud suos sunt fidei, vel blandiciis vel liberalibus promissis devinciendos & ad secretiores voces seponendos arbitrator. quò de hostium viribus, & machinationibus cognoscatis.

tis. talibus simulandum odium nostræ gentis, dissimulandus amor, ut fidem mereantur. Harum artium capaces maximè sunt, qui sacris operantur, quos secretorum omnium participes sua sanctimonia suspicionum nube evolvit. Nec temerè in his credendum popularibus, quibus nec iudicium constat nec veritas. ex opinione præconceptâ plæraque iudicant & indicant, veris falsa miscent & dubia, impetu & temeritate, ut est affectus. Et quia illis opes nullæ sunt, opulentis invident, vetera omnia odere, nova expetunt, & rei familiaris angustia pressi, mutari omnia student. Quin ut placeant potentioribus, pravo studio aliorum periculis & damnis gaudent. Ideò audita pro compertis habent, & quia omnia in majus efferunt, credulos fallunt. Veras seriasque narrationes & delationes ab illustrioribus expectate. nec opus multorum iudiciis, sed unius alteriusque famæ honestioris & non vani oris. Accipiendæ illæ, non sine cautela, ut satis sit, sciri eas à rectoribus, ne noceat non sciri. Nequaquam istiusmodi res ad alias Curias deferri velim, ob disceptationes crebras & longas, & quia inter plures dispalescunt. sed ipsi vestræ curæ esse patiamini, talia rimari & indagare. factitavi id optimo successu. transfugarum fidem suspectam habete. amant ad os loqui imperantibus. nec torturas valdè commendem, quibus non minus falsa quàm vera extorquebitis & innocentes aut suspicionibus objectabitis aut perditum ibitis. Arces, quibus munitur Brasilia omnis, lustrandæ sæpius, ne inertia collapsæ pateant insidiantibus. Iis de annonâ, armis, præfidiis prospicite, ut moram obsidionis sustinere queant. Et cum ob soli arenosa aquis destitutæ Arcium fossæ sepimentis circumvalentur, omninò hoc agendum, ne illæ temporum tractu attritæ hiantesque hostem invitent. Grande in hoc momentum, ut horti Friburgiani & quæ illis adjacent vivaria, in vestra sint & permaneant potestate. cum difficillimis temporibus aquationi nostrorum oportuna sint, quam exortis bellis non sine ingenti discrimine alibi quæeratis. Etiam de eo dispicite, an non sit usui futurum, si pontem Boavistam in ulteriore ripa castrensi aliqua turre præmuniatis, quò securum pateat in Vergeas iter. Nec levius in ponte isto præfidium, qui Recif-
fam

Quomodo accipiendæ delationes.

Non credendum transfugis. Quomodo insituen- de tortura. Arces muniende.

Boa-vista defendenda Reductu.

fam & S. Antonii Vazii Insulam jungit, non ob quotidianos solum commeantium & remeantium usus, & vectigalium, quæ inde colliguntur, reditus: verùm ut nexis inter se Insula & Reciffa, altera alteri velut succenturiatam opem ferat, si quando premat belli necessitas. experti didicimus, nondum jacto ponte, auxiliorum defectu penè periisse Reciffam. hærentibus, refluxo mari, in vado & limosa ripâ, auxiliaribus copiis. Quin & diligens habenda ratio silvæ istius cæduæ & camporum, qui in citeriore fluminis ripa, inter Brunoniam Arcem & Quinquangularem, patent. cum hinc insidiis oportuna sit Reciffa, stratagematis impetita sæpius. Gubernatorem Portus Omnium Sanctorum temerè offendi nolim & occasiones belli objici pacato. eum humaniter haberi, flagrantissimè cupit Lusitanica gens. Nec enim vos latet, quàm in damna & calamitates pateant nostra. quàm pronum illi militum agmina effundere in fines nostros & nutu excire indigenarum ferociam & arma. Adversus Lusitanos perduellionis compertos & rerum alioquin atrocium ministros, efficacissimum remedium Severitas; quam nulla lenitate frangi usu salubre & misericordia melius apparuit. Quod si delicta mitiorem poenam non indignentur, suus clementiæ locus sit & poena levior aut poenitentia contenti estote. temperiem istarum virtutum amo. & uti omnes alias virtutes, prudentiam, justitiam, amorem subditorum, similesque uni Clementiæ cedere nefas, ita severitatem clementiæ nunquam, tyrannidis fuerit & summæ imprudentiæ. Eos injuriis, contumeliis exacerbari, perniciosum nostræ genti. hoc ne fiat, à milite potissimum, cavendum sedulò. Si fiat, de summa rei alea jacitur, nec à desperatis motam seditionem comprimere in manu erit. cum præsentium malorum remedium, periculorum contemptum audaciamque arbitrentur. Non in castellis aut munitis arcem dominationis collocatam putate, sed in domicilio animorum. nec spatiis aut latifundiis regnorum veram magnitudinem & potentiam esse metiendam, sed fide, benevolentia, veneratione subditorum. non accumulabo in hanc rem rationes, cum recentibus Afrorum, Maragnanorum & Siarenfium exemplis edocti simus, invisam potentiam diuturnam

*Etiam
Pons Reciffam Insule Vazii jungens.*

*Quomodo
habendi
perduelles
Lusitani.*

*Non esse
exacerbandos
Lusitanos.*

Arma non esse curvis permittenda.

nam non esse. Etiam hoc cavete, ne armorum usus & gestatio promiscua sit. illam Belgis aliquot & Gallis & Anglis manus meæ syngrapha indulgi. quibus exigendis debitis frequentandum rus. ut & iis Lusitanorum, qui sparsim & vagis domiciliis habitantes, non cum prædatoribus solum & latronibus, sed & ferarum, tigrisumque immanitate pugnare habent. PLENA namque periculi res est, si dissentiens studiis, gente, religione populus armis prævaleat, & terribilis evadat. rectè vires adimuntur hostili populo & nos pejus, si polleret, multaturo. Vt de civilibus verba faciam, utile fuerit ad libellos supplices tot tamque varios, non rescribi à toto Senatorum confessu, ob horum frequentiam, & deliberationum moras. Verùm feligi paucos suaserim, qui de levioribus decernant, ne invidiam rescriptorum omnes sustineant. Lusitani lenius habiti, ad obsequia faciles; durius, refractarii erunt & velut ungues in hoc corpore. Comperi non semel, honesta æstimatione sui erigi eos & attolli magis, quàm opum spe. Belgis in ipsos testantibus timidi credite, quia oderunt; & ob hoc periisse volent. præsertim militaribus, qui opulentissimum quemque, æmulæ paupertatis indignatione, in prædam corripere exoptant. Incredibile, quantum valeat ad turbas aspera in auribus vulgi tributorum vox. Ea si vetera & recepta sint, ne intendite, ne quidem tunc, cum redimendo ære publico exiguntur. nec novis provincias concutite. pacem civium excutient, magis ob publicam avaritiam, quàm obsequii impatientiam. Quod si omninò necessaria, delibate opes tantum, non devorate. tondete pecus istud, non deglubite. nam rationis compos est & ad ista turbidum & ferox. ubi excanduit, gravissimos pietate & meritis viros spernit, & terret, quos pavere debebat. Provinciis ne finite subduci numeratum æs, aut trans mare deferri aliò, cum sine eo invalidi sint mercator & miles. Egent correctionis Fori actus, & quæ apud inferioris subsellii iudices geruntur. sufflamina caussidicorum, procuratorum, tabulariorum, scribarum, formulariorum, apparitorum avarities. cui malo, ut & litium procrastinationibus, occurrendum. Rectorum Societatis decretis obtemperandum religiosè, quoad Reipub. expediet illa obser-

Lusitanorum indoles.

Non temerè credendum Belgis testantibus adversus Lusitanos.

Quomodo exigenda tributa.

De Fori actibus.

observari. ubi versa rerum cum tempore facie nocitura videntur, præferam non observationem. utique locorum ingentia intervalla & incerta casuum faciunt, quæ domi salubria videbantur, hic insalubria haberi. ut prudenter alibi decreta, hic imprudenter exæquare. Quoties cum nostra gente vobis negotium, bonis ipsorum, tanquam re sacra, abstinete. ita homines sunt, vitam affligi, quàm loculos malunt. hos pupilla chariores habent. postquam offensi reverentiam exuere, oderunt hostiliter, quos coluerant serviliter. Et quia ab eadem cum rectoribus sunt gente, putant iniquius secum agi, si iisdem quibus alii legibus cœerceantur. Nihil Lusitanis excrandum magis, quàm prætorum per provincias quotidianæ expilationes, juris obtentu. quibus præter imperatas pecunias decoriant plebem. remedium erit, si minorum delictorum pœnæ, legesque plurimæ expungantur, salvis iis, quibus enormia flagitia terrentur. Sic destituti tot mulctarum vocabulis & causis Grypi isti & sanguisugæ minus compendio suo fervient aut hiantes cupiditates explebunt. Præterea, munia ista non nisi spectatissimis quibusque mandari expediet, remotis Lavernionibus, qui ceu Geryones senis manibus aliena ereptum eunt. Singularium pugnas, & homicidia deliberata puniri rigidissimè, sprete personarum facie, è re publica fuerit. non autem ea, quæ præceps ira justusque dolor imperant. Societati debitum æs strictius exigite. tenaces sunt mercantium manus, & citius Herculi clavam, quàm illis pecunias extorseritis. quoscunque dies debiti prorogaverint, in lucro deputant. quin res suas creditis à Societate bonis in triplum aut quadruplum augent, magis solliciti, quibus artibus transcribant sua, quàm quibus nomina apud Societatis administratos expungant. augent hæc mala nimia quæstorum facilitas, & temporum in solvendis debitis laxationes. At cum molarum dominis autor sim agi moderatius, ob incertam messis felicitatem, quæ spes ipsorum subinde fallit. nec extrema illa tentari cupiam, ut boves ipsi, operum instrumenta, mox agri, dehinc corpora servitio aut pœnis tradantur. Illud in capeffenda Repub. quantivis habetur, ut initia imperii auspicata sint. erunt, si populus annuat. annuet, si ad clementiæ famam

*Quomodo
habendi
Belgæ.*

*De Prætorum per
provincias
expilationibus.*

*Quomodo
exigenda
debita.*

*Quomodo
habendi
molarum
domini.*

*Qualia
esse debeant
imperii
initia.*

vos comparabitis. ita spiritum & sanguinem recipiet civis & imperantibus omnia læta erunt & candida. Quamobrem de abitu meo certiores reddi provinciarum rectores necesse, imperiumque omne in vestris exin fore manibus edici; pœnas prioribus edictis ratas abrogari: veniam commissis antè delictis fieri: prætorum malefana studia damnari, culpas & peccandi titulos accîdi: liberrimam omnibus ab illorum improbitate ad vos esse provocationem: faciles querelis patere Senatorum aures: ut, quæ Iustitiæ suprema vox est: unicuique detur suum. Latrocinantium & agros prædantium pœnas nec mitigari placet, nec differri, ne misericordia ista in miseriam vertat. generis humani & salutis publicæ hostes sunt, quos terreri rigidiorè supplicio res suadet, ne omnem populi fortunam in ruinam agant. Nec ulla esse potest in tantorum scelerum atrocitate puniendâ crudelitas. Eos deprehendendi optimas vias ex Lusitanis discite. Ego duas signo: Impunitatem quorundam & Præmia. Veniam ipsis sceleratis facite, si aliorum indices fuerint. nec enim perditos istos rectius, quàm per facinororum socios subvertetis. dum enim alter diffidit alteri, timebunt venire in sceleris partem, ne à consciiis prodantur. & suspecta plurium improbitate, dum singuli malis student, virium impotentiâ dissipati corruent. Præmia decernite & præstate. VIDEBITIS eò impendi pericula & labores, unde emolumentum speratur. In divinarum & Ecclesiasticarum rerum curatione ea hîc loci adhibenda moderatio, quæ usquam. Et licet omnes, idem quod vos, sentire & profiteri optem, tamen æquis animis ferre dissentientes satius, quàm cum majore Reipub. turbâ exagitari. Tempora inspiciate, quibus parendum sciunt prudentiores. Inveteratas opiniones finire, consultius, quàm ut palàm fiat, prohibere vos velle, quibus exequendis pares non estis. NIHIL magis periculofum, quàm immatura medicina, adultis & prævalidis erroribus. suæ quisque, quam à teneris imbibit, religionis amans est & tenax. si restiteris, contumaciam opponit. ut connivere melius sit, quam calidis & intempestivis consiliis suffodere sacros istos ignes. Quamobrem nolim vos ingeri nimis Lusitanorum sacris, aut eos cogi, ut nostris ritibus cere-

*Quomodo
puniendi
predones
& latro-
nes.*

*Quomodo
habendi
Ecclesiastice
& sacra.*

mo-

niisque adfuefcant. fuos fibi habeant facerdoes, & quam à majoribus accepére Ecclefie gubernationem. factiofos à modetis difcernite. illos cohibete vel removete, hos retinete. ne ordini irafci, fed hominibus duntaxat videamini. ita invidia factis, odia animis decedent. Ea genti flat fententia, perperam & malo more profanos facrorum fe curis immifcere, & cum re divina confundi res feculi. Nec quicquam eos efficacius movet, quàm facerdotum fuorum autoritas, in quos rigidius híc loci inquire, turbidum & difcriminis plenum. Ad criminationes & querelas hominum noftræ religionis, non nimis attendite. quifque quam amplexus eft fidem, omnium effe vult, & fub eodem cœlo & imperatore eadem omnes fentire. hinc odia in diffidentes, invectivæ in dogmata, & articulos, exilia, vincula, carceres, mortes. Vos multorum quieti magis, quàm paucorum libidini & immoderatori zelo confulite. fic fuperabitis afpera & pax erit. Nec me diffidentem habebunt, qui cœercendam pœna putant proterviam illorum, qui alienæ fidei & Lufitanorum cultui publico infultant, convitiis & probrofis vocibus facra facrosque infectantur. cum acerbiores iis reddantur, & fpreta adverfariis vehementiore præiudicio ament. Vos quid Reipub. ftatus, quid pietas ipfa fuadeat, difpicite. Iamque ea recitaffe mihi videor, quæ factorum meorum regulam effe volui, & porrò veftrorum effe velim. His confiliis fecuritatem imperio, gratiam & bonam famam mihi domi forifque acquifivi. nihil venale, nihil pervium donis finite. honefti iter tenete, nec pateant limina, aut avaritiæ ad fordes, aut adulationi in bonorum perniciem. confcientiam magis, quàm famam veriti, maledictis & fugillationibus constantem & infractam virtutem opponite. aliorum confilia fpeciofiora fortè primo afpectu videbuntur, hæc mea ufu meliora comperi. Infitam ingenio meo facilitatem & lenitatem incufent qui volent, dum me non pœniteat, nec vos. Hæc aliaque prudenter in commune confuluit Naffovius, ne deftituta tanti rectoris auxilio Refp. vel vi vel malis artibus turbaretur.

Nec alia ex re magis prudentiam imperantis & auctam Reipub. majefstatem roburque agnofces, quàm ex iis Edictis,

G g g g

quibus

Series omnium Edictorum, que imperante Nassovio promulgata fuere, adversis prævaricantes. quibus frenare libuit peccantium effrenem & multiformem libidinem. Ea in compendium stringam, priusquam Brasiliam deferat, qui primus Nassoviorum BRASILIANVS nuncupari meruit. Non invertam tempora. sua serie recensebo Astrææ voces & severi carminis leges, quæ nec nullæ fuere, ne perfectissimam putemus Rempub. nec nimix, ne semper corruptissimam. Ante annos septem, cum ab expeditione terrestri in Portum Calvum redux Nassovius ad ordinandam Rempub. se componeret, illud evenit, ut profugorum mercimonia, quæ filvis latebrisque abdiderant, quisque quo esset habendi studio & solertia sua faceret. Facta civibus potestas in Olinda quam pro deserta habuerant priores, novas domos condendi. & collapsas restaurandi, interdictumque severè ut de transfereendis aliò ruderibus, lignis, lapidibus, ferramentis abstinerent. illis lex opposita, quâ cautum, ne quis sibi illa vendicaret, sed ad Brasiliæ rectores deferret, indicta capitis & bonorum pœna, qui secus faxint. cum illa non privati essent peculii sed publici, nec avaritiæ singulorum obvia pabula, sed Reipub. compendia. at præmiis invitati, qui indicarent abdita & abditorum clandestinos possessores. Prohibitæ demolitiones veteris Olindæ, ne metropoli Pernambucensi omne decederet decus, & de restauratione prorsus desperaretur. quin facta civibus potestas novas domos condendi, collapsasque restaurandi. Pulsis extra fines hostibus, partaque indigenis securitate, pronunciatum severè fuit in prædones & populatores, factaque licentia civibus, armis se tuendi, in vindicias istius legis, quam natura hausimus, non didicimus. Ne verò ritus sacrorum per adversa culti, per prospera oblitterarentur, iussi sunt circa sacra negligentiores, Sabbathis reverentiam debere, ipsisque mancipiis vacationem ab opere facere. Non ignorabat continentiam contineri militiam, incontinentia solvi. quare vetitum, ne miles stipendia alea aliisque maleferiatis lusuum formis absumeret. ne hunc ad facinora accenderet egestas, illum multæ pecuniæ rarior conspectus in popinas truderet & voluptates, ferociamque & ardorem animi detereret. Militi rigidè interdictum, ne agrorum possessoribus aut pacato ulli graves essent, alienum pecus nemo raperet, aut læderet, sua quisque

De reconditis mercibus.

De Olinda ruderibus.

De prædonibus.

De Sabbathi observatione.

De alea lusu.

Militum grassationibus.

quisque annona contentus viveret, nec perderet ea, quæ defensus venerat. Arces & castella pro munimentis imperii habere, vetus mos. Ea ut integra essent & ad arcendam hostilem vim idonea, edicto cautum, ne per ruinas & collapsa imbribus propugnacula niterentur cives aut pecus agerent. Vt mercantium fraudibus obviam iretur, iussi sunt omnes merces suas, antequam in naves deportarentur, in syllabos publicos referre. Milites auctoratos, qui in procinctu sub signis non erant, sed per municipia defides vagabantur, rigida voce ad signa sua revocavit Comes; vetitique cives detinere ac morari istas pecuniæ publicæ inutiles hirudines. Cum Hispanorum Dux Soutius fines Belgarum invasisset, non multo milite, ad latrocinia potius quàm bellum comparato, mandatum indigenis, aqua ipsi & igni interdicerent, ni perduelles haberi, & hac culpæ specie luere cupiant. In ipsum Soutium promissa ingens pecuniæ vis iis, qui vivum vel mortuum occuparent. Permissum incolis, uti desertos per belli incommoda & grassantium procellas, agros, prædia, domos, sibi quisque vendicaret & habitatum excultumque iret. Provincias administrantes, tum qui civibus, tum qui militiæ præessent, iussi quietem præstare paganis nec possessoribus esse metuendi. edicto de restauranda Olinda, quæ neglecta in ruderibus jacuerat, sævientibus in propinquo armis, pronunciatum ad populum fuit. Tunc mensuris ponderibusque lata lex iniustitiæ studium proscripsit, revocataque æqualitas rerum & preciorum, quam inverterat dudum multorum improbitas. Et ut nitidè viveret exculta gens & patrii soli elegantia assueta, purgamenta præscripta in hebdomades fuere stricta lege. Popinarum frequentationibus permissæ horæ, nec ultra has concessæ. at per cultus divini tempora nefas habitum litare ibidem Baccho & gulæ. Vt vitæ humanæ inter homines sua constarent precia, vetitæ pugnae singulares & provocationes ad certamina, ad quæ barbaræ & sanguinariae gentis exemplis invitabantur nostrates. Cœercita quoque insequente anno legibus militarium in rucolas violentia, quibus tutus esse debebat fundus & ager. etiam de Farinæ plantatione lata lex, & panum, in famentium gratiam, pondere, ut & de monetæ

*De vallorum
conservatio-
ne.*

*De mercan-
tium
fraudibus.*

*De militi-
bus vagis.*

*De hosti-
bus latro-
cinanti-
bus.*

*De prefe-
ctis gras-
santibus.*

*De restau-
randa O-
linda.*

*De ponde-
ribus &
mensuris.*

*De pur-
gandis
vis &
plateis.
De popi-
narum fre-
quentatio-
nibus.*

*De certa-
minibus
singulari-
bus.*

*De farina
plantatio-
ne.*

aliisque. valore mercantium bono. Imperatæ quadragesimæ bonorum immobilium, prohibitæ chartæ in famam civium injuriæ, in vigiles & excubitores maledicta, nocturnæ cursitationes armatorum clavasque ferentium, peculatorum & æraria fraudantium subdolæ artes, ut & eorum, qui Nigritas bello captos, pro suis habent. De pecorum captura, in qua annonæ pars maxima vertitur, multa utiliter pronunciata. ut & de transmittendo in hosticum commeatu : de pontium & viarum curatione, de navium stationibus, deque agendis per cives excubiis. Cumque ingeniosa mercatorum industria mille modos comminiscatur fallendi redditus publicos, interdictum, nequis, non confciis ad eam rem constitutis, noctu vel interdiu vectorias naves conscendat aut mercium quidquam in eas deportet : effecit rei cibariæ inopia, ne liceret è Reciffâ aliò transferre victualia, nisi gnaris iis ad quos istæ res pertinent. Tardis ad expungenda nomina debitoribus, jussi sunt, qui in ære Societatis erant, profiteri. Nec quies erat subditis ab expilatoribus, qui quæfitis prætextibus incubabant fortunis miserorum, primores licet populi essent & juris vindices. horum crudelitatem & avaritiam publica quoque autoritas terruit, facta civibus venia apud Comitem & Senatum querendi. Prima, inter tot nefarios viventi Nassovio, Numinis cura fuit, de quo uti optimè existimare, ita & loqui pietatis est. ideò adversis religioni & in Creatorem suum & sacra omnia petulantibus imposita silentii fibula, ejus supplicii metu, quod in ipsam linguam iret. Nec impune fuit illo imperante incestuosus, adulteris, & in concubinato agentibus, quibus pro delicto riguere pœnæ. Decimas ex ædium locatione exegit, ordinavitque legibus architectonicam. machinarum bellicarum explosiones prohibitæ diebus Deo sacris : etiam operæ mercenariæ illorum, qui apud Societatem merent. ne dum gemina mercede gaudent, bis malè ferviant. Illud grandibus de causis visum Comiti, ut quotquot sui juris hic sedem figerent, censerentur, relatis in matriculam five Indiculum nominibus, ne hostibus ad prodicionem paterent urbes, aucta clam subeuntium multitudine. Saccharorum insuper decimæ & pondera definita. prius in publicos, posteriorius in privatos mer-

can-

*De debito-
ribus.*

*Expilato-
ribus.*

*De Blas-
phemis.*

Aliis sceleribus.

cantium usus. Crescentibus aureæ monetæ precii & æruscatorum audacia, vetuit pecunias accipi, nisi ad trutinam, ut Europæis responderent Brasilianæ. Vigentibus hîc rebus, fugatis hostibus, excusso indigenarum cervicibus Hispanorum jugo, Lusitanis in novum Regem jurantibus; mutato Africæ, Asiæ, Americæ domino, & fatiscente, quam dudum agitaverat Hispanus, unius dominatione, Comes, ut in tantorum beneficiorum autorem reflecteretur, per provincias omnes diem Deo dicavit, quo immensa ejus erga nos bonitas & clementia publica voce passim prædicaretur. Erant non longè à Reciffa silvæ, quæ ligna ædificantibus sufficiebant. Eas cædi à civibus noluit, ne ad publicas necessitates aliquando deessent. Citati coram Senatoribus, quorum bona fisco debebantur, ut transigerent, cavillantibus reis & subterfugia quærentibus. Surgebant jam novæ urbis Mauritiæ in infula S. Vazii mœnia. in quam curam incumbens Comes, depressa extulerat, evedta æquaverat, plateis spatia distinxerat, munitione urbem cinxerat. Huic ne deessent civium studia, placuit iterum negligi Olindam, longius à portu remotam, & ædium novarum fabricationem hîc imperari. Intererat quietis publicæ, si non opinionibus, saltem animis aliquà coalescere tot disparis fidei populos. Quod ut sperari posset, indictæ iis graviores pœnæ, qui Iudæos contumeliis ac ludibriis incefferent, gentemque non docerent meliora, sed protervè lacefferent. Ibat avaritia in mancipia & Æthiopus, quos subducere occultè alter alteri cum studeret, voluere Comes Senatoresque, suis quæque dominis reddi nec teneri ultrà à malæ fidei possessoribus. Hoc à pietate erat, Orphanorum haberi rationem. quare constituti in hanc rem Quatuor-viri, qui optimis legibus miserarentur eos, ab opibus, parentibus, cura sui destitutos. Horum se patrem tutoremque supremum professus Nassovius, minimè alienum ab Illustrissimis viris putavit, genuinum illud & omni theologorum disceptatione sanctius, Christianæ fidei opus. nec armis solum tueri adultos voluit dux, sed & imbellem infantiam pater. In reliquis casibus potest in tempore subveniri. at cum pabulatio & annona in necessitate remedium non habeat aliud, quàm ut antea habeatur; sæpius

*De æruscatoribus.**Dies Encharisticus Deo dicatur.**De cædis lignis.**De mancipiis sublatiis.**De Orphanis.*

De Mandioca plantatione & precio. iterata fuere edicta, de Mandiocæ plantatione, farinarum cultura, venditione, avectione, precio; ne per incuriam rei frumentariæ laboraret aliquando Respub. aut hostibus paterent munimenta. Illud subditis solatio fuit, quod piscaturæ jus singulis concefferit, præterquam iis in locis, quæ vel ære redemerant conductores, vel sepibus incluferat privatorum sollicitudo. Mercaturæ præcipua vis in saccharis erat & molen-
De piscatura. dinis. ideoque plurima super illis ex usu omnium sancita fuere. Nec inter postremas Comitis curas fuit Scholarum inaugurationio, formandæ & erudiendæ juventuti. non ut invitis Lusitanis persuaderentur nobis credita, sed ut cultum induerent, qui ad humanitatem omnem & morum elegantiam præformat. Hoc ad stabilimentum imperii non parum facit, ut
De saccharis. non miles solummodo, sed & civis arma sciat tractare, cum non indocta rudisque multitudo, sed ars & exercitium in bellis valeant. Voluit ergo & his Comes armorum doctrinam demonstrari, nec abesse à signis quenquam, cum ea ostendenda sunt & in propatulum ducenda. Arma junioribus & imbelli ætati noluit divendi, nec ab iis geri, qui per ætatem inhabiles. Quin, ut agrorum populatoribus nocendi instrumenta subduceret, vetuit à Lusitanis arma emi, aut ea domi haberi, iis exceptis, quibus indulserat Comes. Huic fini decreta armilustria, jussusque civis ea apud Comitem deponere, ne vel necessaria deessent militi, vel non necessariis abuteretur non miles. Tum ne esculentorum & poculentorum precia pro cujusvis arbitrio in immensum crescerent, determinatum de valore fuit, isque adhibitus modus, qui inter nimium vendentium cupiditatem, & angustam
De annone valore. nimis & tenacem ementium avaritiam medius esset. Exacta quoque ad rigidius examen actuariorum fides, nec ratæ habitæ illorum tabulæ, nisi auctoritate publica firmatus esset scriptor. Hæc aliaque Brasiliæ faciem, certa & incerta imperii transmarini, instabiles civium fortunas, hostium apertas & occultas inimicitias, pronas in flagitia hominum mentes, tantæque gubernationis labores vicesque exhibent. quibus malis, quoad per humanam prudentiam licuit, legibus occursum fuit. quarum neglectu fomenta subdita & alebria
 impro-

improbati: at integris, utilitas singulis fuit & omnibus ex voto.

Supereft, ut abituriunti Naffovio fuos fafcas colligamus & imperii omnis Brafilienfis formam ordinemque monftremus legentibus. ut quali induftria adverfus hoftium & fce-
rum vim, diverforum populorum mores & ftudia, in alio Orbe perftiterit inviolabilis, fciant rerum iftarum avidi. Nec enim dubitare velim quemquam, quin hæc prudentia fecuritati & gloriae publicæ fuerit neceffaria & conveniens. Facilius quoque tantæ gubernationis in unum contracta fpecies obverfabitur animis, quæ fparfim & per partes vifa, fugit oculos & mentem. Imperium hoc omne pars eft imperii Potentiff. Fœderatorum Belgii Ordinum, qui poftquam ob violatas Reip. leges, ipfo jure Principatu excidiffe Philippum Hispaniarum Regem pronunciaviffent, non folum fua domi tutati funt; verùm quod Hispania terris hifce immiferat bellum, ipfi repofuerunt, & ad ultimas Indorum, hinc Orientalium inde Occidentalium terras navigavere, & cum commerciis arma mifere. Etiam in Brafiliam, ubi inclita Belgarum virtus, Societatis novæ opibus nixa, adverfus eundem, qui hîc, hoftem emicuit. Hæc ipfa Societas, velut Optimatum forma, Rempublicam iftam geffit & per Novemdecim-viros peregrinum imperium fapientibus confiliis flexit. Neque tamen fine Principatu. Nam fublato illic Regis & Pro-regis nomine, quorum auspiciis olim res gerebatur, legitimum imperium accepit Illuftriffimus Mauritius, Præfecti appellatione. penes quem fuma effet terra marique potestas. Eam ratam habuere Fœderati Patres, Princeps Auriacus & Societatis rectores. Hujus muneris fuit, Præfidis Brafiliaë titulo ipfos Supremi & Secretioris Concilii Senatores moderari, de bello & Reipubl. ibidem negotiis decernere, gubernatores provinciis arcibusque imponere, novas condere, veteres demoliri, facra religionemque noftratum publicam tueri, ut & jura civium, æraria, dominia, redditusque Societatis, honores dignitatesque tum fori, tum militiae, in optimos conferre, militi præfidario ac in bellum miffo imperitare, criminum pœnas remittere, ad eam Procurationis normam, in quam ipfi rectores

*Imperii
Brafilien-
fis ordo,
modus,
gradus.
Fœderati
Ordines.*

*Novem-
decim-
viri.
Præfectus
Brafiliaë.*

*Supremus
& Secre-
toris Con-
cilii Sena-
tus.*

Præfectusque consenserant. Verum quanto plura agenda Imperatori erant, tanto magis prudentibus viris eguit ad gubernationem. ut licet unius autoritate geri possent omnia, non potuerint unius labore & providentia. Quod alienum ab exemplo veterum Principum non fuit, qui licet maximis virtutibus subnixi essent, tamen in partem curarum usu optimos advocavere. Nassovio ad intima consilia additi Senatores non multi, tres quatuorve, Supremi & Secretioris Concilii dignatione. qui cum Præfecto de bello, mercatu, condendis legibus, earumque in dubiis interpretatione, ac totius adeò Reipubl. administratione in commune consulere, ad quos civium postulata, querelæ, post minorum subselliorum voces postremùm devolverentur: qui maris quoque rebus & præfecturæ intervenirent, classium rariumque apparatus curarent, onera ad publicam necessitatem imponerent, magistratus provinciales & urbanos ex nominatis eligerent, arcium & armamentariorum fabricationi vacarent, apud quem & Comitem urbium & pagorum controversiæ aliaque magni momenti disceptarentur. Præter hos & sub his institutus

Senatus Politicus. Senatus Politicus, tredecim primum, mox Septem-viris constans. quem & Iustitiæ confessum post appellavere. Hi civium jura defendunt, pecuniariis & capitalibus judiciis præfunt, de litibus, post appellationes, juxta Romanorum leges & Belgii morem pronunciant. Atque hi Senatores perpetui, nec nisi per rectores Societatis mobiles, salario gaudent. At

Magistratus Provinciales. provinciis singulis suis quoque Magistratus est, qui sui territorii urbes pagosque imperio tenet. Hujus Senatores Electores dicti, & Scabini mobili sunt dignitate & salarii expertes. Apud quos accusatorum publicum munus non sine imperio obeunt illi, quos Scultetos, Prætores vel Balivos vocant. Est

Collegium Rationum. prætereà Collegium Rationalium, quod Societatis æraria regit, rationesque communes, ut & fisci, dispungit. Hos eligi placuit è Senatorum politicorum numero, quoties se isto munere exsolverent. Eorum duo, sunt enim quinque, thesaurarii officio annuis vicibus funguntur. Est &, qui maris

Vice-Præfectus maris. dominio, Vice-Præfecti appellatione, sub Nassovio eminent, & classibus, navarchis, totique nautico ordini imperat. Cumque

que res Brasiliæ navium ultrà citràque missitatione magna parte gerantur, præscriptæ illarum gubernatoribus suæ partes, five navigandum classibus, five singulari rate foret ; five Societatis five privatorum commodo ; five pugnandi cum hoste daretur copia, five non ; five in anchoris standum, five promovenda navigatio. Etiam imperatum, quid factò opus, quoties se in conspectum darent naves aliæ, quoties tempestates rumperent navium societatem, quoties ad colloquia Superiorum admitti cuperent ejusdem classis focii ; qua morum disciplinâ, quo demenso dietim vivendum navalibus, quæ administrandæ inter efferos justitiæ ratio, lex, modus ; quibus occupari & quando sacris debeant & quo ritu, quis observari in perscribendis annalibus ordo, quæ in defunctorum dignitates successio, quomodo habendi captivi hostes, distribuenda spolia, qui & qua cautione subeundi portus, quæ eligendæ stationes. de quibus omnibus, prout se res dant, dispicere, nautici est Senatus. Ecclesiasticæ gubernationis eadem, quæ in Belgicis Ecclesiis, forma obtinet. Suprema in illam imperia sunt penes Comitem & Senatores secretioris Concilii. quorum est hanc quoque navem suis jaçtatam fluctibus, suis impetitam hostibus, suis laborantem vitiis moderari. Synodorum major, quàm Classium, & harum major, quàm Presbyteriorum autoritas. Synodorum decreta absque Rectorum Societatis suffragatione rata non fuere. Eas habere nefas, nisi cognitis primum deliberationum momentis, ut dispungi possint & minus necessaria & minus utilia. Adfunt à Comite ac Senatu delegati, ob arctissima Reipubl. & Ecclesiæ vincula, & communem boni malique sensum. Verbi divini præconibus imperata animarum seria & flagrans cura, barbaros doctrina vitæque rigidioris exemplo invitarent, fidei Christianæ saluberrimo succo imbuerent, ea loquerentur & eo ordine, qui convertendis gentibus conveniens esset : præmitterent naturam, submitterent scripturam, ut facilius credant scripturæ, discipuli facti naturæ. Darent documenta, non venisse, non pugnasse, non vicisse nostram gentem, fordididi lucelli aut dilatandæ dominationis studio, verùm æternæ potissimum tot in tenebris palantium felicitatis amore. Iussi

*Senatus nauticus.**Ecclesia regimen.**Synodi. Classes. Presbyteria.**Verbi divini præcones.**Forum officia.*

non fatagerè rerum Curiaè, non de fabis aut calculo effe folliciti, non fervire ambientibus, verum stare intra sacros limites, & de rerum Ecclesiasticarum statu, gentiumque conversione, sæpius ad Rectores perscribere. non quod indigni illi essent de rebus civilibus loqui, sed quia indignum ipsis, talibus insistere: quippe qui in potioribus occupari debebant. Iussi quoque Dominis per humanam imbecillitatem peccantibus non irasci publicè, aut nominatos objectare vulgi contumeliis, ne aut vilescat regentium autoritas, aut seipsam redarguat calida, præceps & biliosa reprehensio. Illibatam quoque voluit esse sacro ordini venerationem, & à protervia & procacibus pessimi cujusque linguis pœnarum metu tutam. Temerè illos submoveri de navi in naves, aut de pago in pagos trudi noluit, nisi ex Magistratus & primorum Ecclesiæ consensu. Navibus vectos aut arcibus impositos imperantum mensæ accumbere dignè censuit, ne inter gregarios contemptui essent, & spiritualium seminatores honestæ alimonix egerent. Pontificiam religionem his cancellis circumscriptam legi. Vicarium, episcopum, suffraganeum cum imperio hic nullum agnoscito, aut exterorum cuiquam obedientiam debeto, aut consilia cum illis agitato, aut subreptitias pecunias submitto. Quotquot presbyterorum vivere sub imperio Belgarum cupiunt, juramento se fidelitatis Comiti Senatoribusque alliganto. nec ordinationem ab Episcopo Bahiensi expectanto. Qui fines nostros absque salvi conductus litteris subibunt, captivitatis jure tenentor. Nemo matrimonia conciliatore Presbytero inito, pœna exilium vel multa trecentorum florenorum esto, nec liberi hæreditatem adeunto. religionis suæ sacra intra templorum parietes, non foris per compita obeunto. Ecclesiastici redditus Societatis funto, & in pios usus Scholarum, templorum, Nosodochiorum convertuntor. Liberum illis esto sentire, quod volent, & eloqui sine offensa quod sentiunt. Iudæis & Abramidis hæc posita repagula: novas synagogas ne ædificantor. nulli Christianam uxorem ducere, aut concubinatu possidere fas esto. neminem à Christo ad Mosen, ab Evangelica libertate ad legis onera, à luce ad umbras avocanto. Sacrosancto Iesu Christi nomini ne maledicito.

*Pontificiorum
cancelli.*

*Iudeorum
repagula.*

In

In cenſu proxenetarum tertiam partem ne excedunto. mercando neminem fraudibus circumveniunto. Liberos ex altero parente Iudæo, altero Chriſtiano natos, iis defunctis, Chriſtianiſ confanguineis educandos tradunto. his deſtituti Orphanotrophiis, ſi pauperes ſint, ſin divites, Secreti Concilii Senatoribus curæ ſunto.

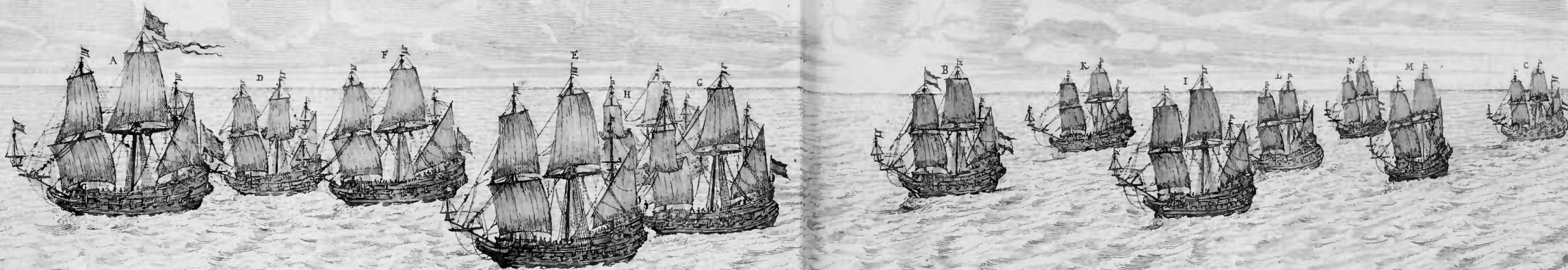
Paulò aliter ſe Africana imperia habuere in Angolenſium regno & Inſula S. Thomæ. Imperium Africanum. Quanquam enim uni præfecto primum paruerint, mox tamen ex ſententia primorum Societatis abrogata unius poteſtate, collata hæc duobus fuit. Diſiſa namque per Æquinoctialem Æthiopicâ orâ, alter partem Borealem, ubi Mina aliaque Societati poſſeſſa loca, tenet; alter partem Auſtralem, quæ Loandam Metropolim oſtentat & inſulam S. Thomæ totumque littorum tractum, ad Caput uſque Bonæ Spei, imperio complectitur. Illis dein tertium addidère. Hi, partitis inter ſe vicibus, curant Remp. & ea quæ juris ſunt, rationes adhæc redituſque & commercia. ea lege, ut alter alterius teneatur culpam præſtare. quod providè cautum, ut arctius fide in Societatem, amicitia inter ſe jungerentur. Religionis cura penes Eccleſiaſtas fuit, quibus mandatum, uti gentium linguas addiſcerent, mores, indolem, ſtudia cognoſcerent. mox Chriſtum loquerentur gentibus, Pontificiis purius. Militaris poteſtas penes unum, dein penes illos ipſos Directores fuit. hi militiæ ducem, Capitanei aut præfecti titulo, imponunt. qui teſſeram à Directoribus accipit & de excubiis cuſtodiis que ad ipſos refert. illorum muneris eſt, arcibus turribuſque caſtrenſibus ea loca tueri, quæ mercatu aliquo vigent, à comœatu iis proſpicere in ſeſtre, foederibus cum Rege Congenſi aliis que Principibus ſe innectere & aulis puriores de Deo & Chriſto ſenſus inferre. Ita credita ubique pluribus & optimis Reſpublica fuit, qualem ſapientiſſimi ſemper laudavere, & Comitis cum Societatis rectoribus concordia. exempla nobiliſſima veterum & recentiorum probant, quæ maximè floruiſſe Romanos multis creditum. Iſte ordo imperio Braſilienſi ſub Comite fuit, cujus admirabilis cum Societatis rectoribus concordia, dum & ipſe mandatis illorum obſequitur, illi viciffim ipſum amant & reverentur,

res Brasiliensium è parvis initiis ad maxima incrementa pro-
vexit.

*Comes
Mauritia
Paraybam
abiturus
suis vale-
dicit.*

*Confluxus
itineri ap-
precan-
tium.*

Stabat in Paraybæ littoribus procincta classis, quæ Mauri-
tium reveheret, maximo & illustri apud Brasilianos imperio
defunctum. Is Mauritiopoli abiturus valedictionum officia
pari humanitate erga Rectores & cives, navalis & terrestres
militiæ, explevit. relicto ibidem incredibili sui desiderio,
quod secutæ mox calamitates tantopere cumulaverunt, ut
res ab ipso omni circumspeditione gestas, nemo jam dubitet
honorificentius decentiusque enarrare. Tum militari more
explosis undique, quæ ibat, tormentis & civium militumque
fistulis, intonuit fragore cœlum & pontus omnis. nempe ubi
popularium faustæ apprecationes desiere, longius diffusus
machinarum clangor extendit vota publica & insequentem
Reipubl. favorem. Commotæ urbes & oppida, pagi & rura.
Ingenia passim & Aldeæ ingenti multitudine confluerant,
ut cujus imperia æqua senserant, ejus se abitu tangi testaren-
tur. Videre erat pauperum divitumque, senum ac juvenum
turbam mixtis agminibus nunc prævertere, nunc insequi,
modò cingere discedentem, & murmure, acclamatione, la-
chrymis, benevolentiam profiteri. quod & observatum in
Lusitanorum pluribus, quibus memoria moderationis Nassov-
icæ & indulgentiæ in ipsos altius infederat. Scenæ omnis
facies non læta sed tristis erat, aliis patris, aliis domini, aliis
patroni appellatione fausta vomentibus. quibusdam solatium
erat dexteram, quibusdam paludamentum tetigisse. idem
omnibus dolor, defixis in Comitum oculis. nec discerneres
inferiorum aut Superiorum, virorum feminarumque dejectos
vultus. Erant, qui concidisse res Brasiliæ clamitabant, & vix
quicquam spei reliquum. idque promptius audaciusque effe-
rebant, quàm ut meminisse reliquorum imperitantium cre-
deres. Comitabantur cives centum, equis vecti ad pagum
usque Paratibi & Iguarazu. Prætores & Scabini paganorum
profecti in occursum obnixa comitate & veneratione venien-
tem excepere & Paraybam usque decenti ordine deduxere.
Nec quies erat abeunti à libellis supplicibus Lusitanorum,
Brasilianorum, aliorumque, quibus res suas quisque Fœderatis
Ordi-

F. POST.

A. *Navis Prætoria, Amsterodamæ.*

B. *Vicaria.*

C. *Navis Aurantia malus, noctu prælucescens.*

D. *Concordia.*

E. *Dauentria.*

F. *Ultrajectum.*

G. *Portoria.*

H. *Navis Principissa.*

I. *Zelandia.*

K. *Weslinga.*

L. *Navis Salinarum.*

M. *Comes Hendricus.*

N. *Concordia Enchusana.*

Ordinibus, Principi Auriaco & Societatis primoribus tradi speciosè cupiebat. Paucis ante diebus Rex Tapujarum Iohannes Wy five Iandovius, filiorum fuorum tres, comitantibus ex eadem gente viginti, ad Nassovium ablegaverat, scitatus abitionis causas, urgensque mansionem diuturniorem, & annonæ, quantum satis esset Comiti domesticisque, liberaliter pollicitus. Barbarorum duo cum Mauritio in Hollandiam iter capeffivere, ignotas terras, fidera, populos visuri. reliqui leviculis donariis, qualia sunt cultelli, securiculæ, specilla, Barbarorum oblectamenta, honorati, domum se ad Regem suum recepere. Quatuor alii è gente Carapatarum & Waypebarum, (qui Majorum Palmarium jam nuper recessus invaserant & latitantem illic prædonum colluviem deleverant) Comites quoque Nassovio esse voluerunt, suo adjuti interprete. Brasiliensium natio è suis quinque legavere. qui unà trajicerent, visendi Belgii Principisque Auriaci (quæ sola inter ipsos eminet appellatio) cupidine, relaturi ad suos de regionum nostrarum statu & moribus. Etenim familiare erat Lusitanis illas vilipendere, tanquam prædatorias & piscatoriis aliquot scaphulis inopiam sustentantes. Tam accensa apparebant Brasilianorum in Comitem studia, tanta testandi affectus in singulis studia, ut ipsi humeros commodaverint, & retrufis, velut æmulatione, Belgis, sublatum è littore per medios fluctus & æstuaria, ubi Margaritæ Arx est, ad scapham pertulerint, immani vociferatione, suo more & lingua Vale ingemnantes. Scilicet, supremum officium honoremque arbitrabantur, cervicibus suis portare, qui omnium fortunas salutemque dudum suis portaverat. At tunc maximè eminuit istorum hominum in Comitem pietas, cum postero die, exactâ in littoralibus nocte, magna uxorum & liberorum comitante caterva, in lembos & vectorias impedimentorum rates glomeratim infunderentur, velut cum ipso omnes navigaturi & eadem maris viæque discrimina subituri. At hos, ne iter intempestivis officiis interturbarent, rogabat, & mollibus opportunisque verbis mitigatos & munusculis decoratos, in littus lacrymantes singultientesque remisit. se affectus tanti experimenta exosculari, nec immemorem unquam propensissimæ in

Rex Tapujarum filios ad Comitem mittit.

Trajiciunt unâ Tapujarum aliquot.

*Comes è
Paraybæ
littore sol-
vit.
Ann. CIO
1700 XLIV.
May xxii.*

se gentis fore, professus. Sic vela fecit, cum tricesimus secundus Majo illuxisset & securitatem navigantibus serenior promitteret. Classis, qua trajecit, navium erat tredecim, à machinis, navalibus fociis & milite adversus vim instructa, mercibusque ejus soli, in Societatis & privatorum lucra, onusta. Remeavere cum Comite plures, politici, Ecclesiastici, militaris ordinis viri, vel muniis suis defuncti, vel quod abeunte ipso morari hic diutius durum videretur. abeuntium numerus mille & quadingentorum erat, quà militum, quà navalium, quà viatorum & castra sequentium. Equos aliquot Brasiliensis profapiæ & sanguinis unà transvexit. Quin & exotica multa, quæ hic Batavi rara nec visa miramur, exuvias quadrupedum, piscium, avium, utensilia Barbarica, arma, redimicula, pilea in Belgium transtulit. quæ cuncta non habuit sibi ad propriam delectationem tantum, sed & ad usum & voluptates plurium. Testis est Theatrum Anatomicum apud Leidenses, in Batavis. in quo, velut in Favissis Capitolinis, hæc ipsa hodie visuntur, dono & munificentia Nassovii. ut non militiæ solum documenta apud Brasilienses deposuerit, sed in Belgium reversus in litteratorum porticibus tot naturæ ostenta, Physicorum & Medicorum adjumenta & præsidia suspenderit. Præterquam, quod picturis exhiberi & tapetibus intexi illa in longam posterorum memoriam voluerit, ut corruptis rebus exstarent simulachra eorum, quæ Orbis iste admiranda habet. Atque hæc in Illustri Palatio, quod Hagæ Comitum è marmore condidit, ad Aulæ ingressum, spectare est, præter artis opera plurima, quibus ab ebore & elephantinis dentibus præcium est & admiratio. Mercimoniorum, sacchari, lignorum, eboris, auri Africani, tabaci, tragematum, coriorum, sive publicæ sive privatorum essent merces, copia in navibus erat. quæ cuncta vicies sex centenis millibus florenûm æstimabantur. Oceanum denuò emensus & Æquinoctiorum lineam, quam non rerum gerendarum sed gestarum testem habebat, in Texelæ portum incolumi navigatione perlatus, exscendit. Sed affligerant proficiscentem maris incommoda, ut æger atteneretur in Helderæ pago, ubi refectioi suæ studuit & valetudine firmior peragratis aliquot Hollandiæ urbibus

2600000.

*Comes
Texelam
Hollandiæ
portum
appellit.*

urbibus Hagam devenit. Hic reducem excepere cognati Principes, Fœderati Ordines & Societatis rectores. qui gratulati reditum, gratis actis, ingentia merita & imperantis officia agnovere. At Comes salutationum ritu defunctus, non uno conventu apud illos de rebus Brasiliensibus imperioque omni, præfecturis, proventibus, incolis, milite, classibus, differuit, & quæ opis, quæ correctionis egerent, aperuit. Aliis & jam ante à nobis dicta referre, supervacuum fuerit. ut quibus provinciis distinguatur Brasilia, qui ejus proventus reditusque, quibus arcibus defendatur, quibus qualibusque populis habitetur. Verùm excerptam è narratione Nassoviana nondum scripta, quæque nec inamœna & scitu Rectoribus necessaria erunt:

Saccharorum ex omni Brasilia olim colligebantur Arobæ decies centies mille, idque quotannis. Earum centies mille Regi in decimas cedebant. ter centies mille, ejus sacchari, quod Pamelium five Panellas vocant, decimationi, ob vilitatem, exemptis. Nec permiffum cuiquam, hæc ipsa aliò, quàm in Lusitaniam, deportare, nec nisi navibus ex Olyfipponne, Portu Vianensi, insulisque Tercera, Canaria, Madera egressis. Hoc fini à trecentis navibus, partim Galeonibus, partim Caravellis, (minus navigiorum genus est) frequentabatur. quæ vinis, oleo, farina, piscibus salitis, lineis laneisque pannis, ferro, ære aliisque mercibus graves mercatum eò abibant. Ex illis annuatim ad dominos suos redibant miliones aliquot. qui reditus per Europæ tractus varios mercantum studia & cupiditatem exercebant. Limites Brasiliæ, quæ Fœderatis paret, armorum felicitate aucti, à Flumine Regali, quod à Præfectura Bahiensi Seregippam dirimit, ad fluvium usque Maragnonem extenduntur. Seregippa, ad littus miliaribus triginta duobus excurrens, addita primum Lusitanorum imperio fuit per Christovannum de Barros Cardoso, cui meritorum præmium, has ipsas terras, Seregippem & S. Francisci flumen inter, donavit Hispaniarum Rex, eo jure, ut divendere illas & partiri in colonos quos vellet fas ipsi esset. ea lege, ut intra præfixum à Rege tempus, colonias ibidem conderet. Fecitque hæc res, ut Bahiensium plurimi pellecti huc

commigraverint, & exactis aliquot annis Ingenia fabricaverint quatuor, licet minoris precii, & armentorum septa quadringenta, & oppidulum, centum circiter ædificiis constans. At hæc bellis vastata, triste sui vestigium reliquere, incolis dilapsis, & in Sanctorum Sinum propulsis. Quod reliquum erat pecoris, vel hosti vel nobis vel tigris voracitati cessit, usque adeò, ut ob rariorem capturam, raro venatore adeatur. Hanc ipsam pristino decori restitui posse, nisi immixtis colonis, spes nulla est. hos acquiras nunquam, nisi tuta ipsis præstetur habitatio, agrique donentur & fundus. Malè calculum ponunt, qui per Societatem hæc confici posse arbitrantur, & pecorum propagationes publica cura promoveri. cum nec ab hostium invasionibus tuta sit regio, & illa pecorum cura eventus sit incerti, & si quàm optimè succedat, vile eorum sit precium, ob monetæ hac tempestate summam parvitatem. Quid, quod asserendæ provinciæ & equitum aliquot turmis & pedite aliisque adminiculis opus foret, sumptu minimum sesqui centies mille florenorum. metus adhæc esset, ne istarum rerum administratio pateret Curatori ad sordes & iniquius lucrum, & incolarum crudeles expilationes, uti recentibus exemplis constat. Quæ in montibus Seregippes, (Itoabouhanas vocant) deprehenduntur metalla, post crebra examina, nullius esse valoris compertum. primum reperta perhibentur, imperante hic Lodovico de Soufa, per Mamoluchum Melchiorem Dias. qui conjectis fortè in micantes lapillos oculis, argentum inesse arbitrabatur. re ad Hispaniarum regem relata, Soufus iussus aperire montium secreta & scrutari hoc arcanum, vanas spes perditique laboris nuntium Regi suo remisit.

Pernambucense solum.

Pernambucensis provinciæ solum, quantum ex aliquot retrò annorum messibus collegi potuit, fertilitate nulli orbis terrarum parti concedit. nisi ubi arenis omnia sterilefcunt, aut saxi regent. Situ, opibus, incolarum frequentia & mercimoniis eminentissimum, ædibus, ubi urbes sunt, publicis privatisque, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum elegans & validum. pascuorum ubertate luxuriat, boum armenta fert alitque sine numero, vaccasque corporum vasti-

vastitate, lactis copia, cornuum pulchritudine conspicuas. Agri, modò cultura adhibeatur, fegetum feracissimi. In silvis avium & ferarum captura quæstuosissima, in fluminibus piscium. Balsamis non unius generis renidet, oleis quoque herbis & radicibus medicis tutanda valetudine potens. Non nisi octo à littore miliaribus habitatur, quia ad importationem & exportationem aptiora sunt littoralia. & qui primi exterorum coluerunt Lusitani, latius diffundere, ob paucitatem, colonos nequiere. etiam vim opponentibus Barbaris, ne longius iretur in mediterranea.

Molæ singulæ dominis, familiis amplissimis, mancipiisque distinguuntur. Horum numerus ingens inter flum. S. Francisci Mancipiorum numerus. & illud, quod Grande vocitant, censetur esse tricies aut quadragies millium. qui ne fato diminueretur, quotannis translata in supplementum fuere, Nigritarum terna millia, quos Afrorum littora, Caput Viride, Mina, Angola, Ardra & Calabaria misere. Nisi per nostrorum fuisset negligentiam & dissolutiorem œconomiam, potuisset hæc regio sibi ad alimoniam suffecisse. nunc ea laborat annonæ calamitate, ut pecoris abacti & malè habiti penuria, propediem Ingeniorum magistris & laboratoribus metuenda sit ab omni opere cessatio.

Illud maximè sciri Societatis interest, quæ Imperii hujus Imperii hujus vitia & defectus. vitia & mala, quæ malorum causæ, quæ remedia. In vitiis prima sunt, paupertas & perfidia Lusitanorum, proventuum ex agris inopia, mercaturæ prolapsus & decrementum, ærarii publici & rationum conturbatio. quæ mala primitus contempta aliud ex alio velut propagine trahunt. Æs alienum, Æs alienum. quo Societati privatique alligantur Ingeniorum Domini, immane est. in cuius dimidium Societas venit. nexis verò inter se Senatoribus, molarum magistris, mercatoribus, opificibus, fellulariis, ob communes vitæ necessitates, fit, ut unius ruina aliam ductet & prior calamitas sequentes involvat. Perfidiam Perfidia. gentis Maragnonenses nuper illustri scelere prodidere. quæ etiam apud Pernambucenses erupisset, nisi oppressa in herba malè cœpta evanuissent. desperatis nihil anceps horridum, ut quidvis tentaturi videantur, quo se expediant & nominibus Proventus agrorum inopia. Belgarum & imperio. Proventus præcipuus Mandiocæ est,

Sacchari & Lignorum. illa, si copiosa esset, à perpetua com-
 meatus miseratione sublevare posset Societatem. esset co-
 piofa satis, si agrorum culturæ in plurium usus vacarent indi-
 genæ, affueti sibi & suis vivere, non aliis. Ab hujus penuria
 est, quod in immensum crescant ejus precia, ut qui modius
 viginti quatuor sestertiis olim, jam non nisi decem florenis
 haberi possit. Hinc fit, ut nescia timere plebes jejuna vasta-
 tiones agrorum, Ingeniorum direptiones, latrocinia, furta
 cœptet, prodiga vitæ, ut vitæ consulat. Huic malo remedia
 peti possunt & debent ab illis consiliis, quæ à me suppeditata
 aliàs suffragationem publicam meruere. Ligna Brasiliensia
 malè quoque tractari credam, cum nec de eorum cædendo-
 rum quantitate nec qualitate definitum sit. quot, inquam, &
 quales arbores cædi oporteat. Contrà quàm à Regis Hispaniarum
 ministris factitatum. Per hos non permiffum ultra
 decies mille quintalium sectionem facere. à nostratibus
 sterni videas arbores sine lege, & modo. etiam tenellas ad-
 huc nec adultas. ut mercatum hunc deleri sit necesse, inter-
 cepta germinibus novarum arborum spe. nec occurras huic
 malo aliter, nisi severè interdicendo, ut à teneriorum sectione
 abstinenceatur & ab adultarum nimiâ. Saccharo faciendis lucris
 nihil fructuosius, præter tributorum, vectigalium, portorio-
 rum ingentes redditus. At si sumtuum omnium, quâs Brasiliæ
 opus, ratio rigida ineatur, dubium, an accepti expensique sit
 futura æqualitas. Mercaturæ adhæc facies vigorque languet.
 nec enim ad mercatores Belgas ea redeunt emolumenta, qui-
 bus missas à Belgis merces pensent. Quamobrem vela colli-
 gunt, proxenetas suos sufflaminant, mercimonia parcius trans-
 mittunt, nomina rigidius exigunt & impedita dissolvi cupiunt.
 Dubia fide, nummos nemo exponit, nisi pignore caveatur.
 literæ collybisticæ ob fraudes repudium patiuntur. unde ar-
 gentariam multi dissolvere & foro cedere coacti, implicant
 socios. mercium Conditoria vacuitatem suam lugent. ædium
 & agrorum precium usque adeo eviluit, ut tertia pars pristi-
 no valori decesserit. Nigritam nuper vix ducentis aut trecen-
 tis Regalibus parabilem, jam triginta, quadraginta, aut sexa-
 ginta emas. Mechanicis otia sunt, & rebus angustis militiam
 am-

amplexantur aut in patriam remeant. Quibus malis nisi medelam acceleret Rectorum sedulitas, ad summam calamitatem parum videbitur deesse. Ærarii & nummariae rei ea postremo hoc biennio difficultas fuit, ut militi victus stipendii-que demensum statis temporibus erogari nequiverit. nedum redimi debitorum tabulae, quae per pararios jactura vicesimae venum circumferuntur, grandi Societatis damno. Mala recitavi. nunc causas aperiam, ut mederi tutius possim. Lusitanorum paupertas, pessimarum ipsis artium magistra, partim à bellis est, quae non semel vastitatem fecere, partim ab ea persuasione, quae spem ipsis fecit, fugam nobis & extrema omnia per Hispanicam classem parari. Hac fiducia animosiores, Ingenia, agros, Nigritas, officinas mercati, quovis precio fuere, securi qui solverent. Institores insigni levitate dominorum suorum res talibus credidere, & ex certa incertam possessionem fecere, stimulante lucri cupidine, quod de repraesentatis pecuniis praecidebant. Haec ipsa excepere famulantium luxus, sacchari vilitas, annonae caritas, Nigritarum ex variolis obitus, agrorum neglectus, messium per praedones calamitas, vermium, quos *lagartas* vocant, glirium muriumque populationes, inundationes & torridum ab aestu solum. Quae cuncta cum adversa ipsis evenirent, nec expungere suo die nomina possent, pecunias magnis usuris mutuas poposcere, & litibus forensibus impliciti, hac insuper vesania fortunas suas attrivere. Usuram tertiae aut quartae exigi in mensem consuetudo est, aut fortem totam exstingui per biennii aut triennii moram. Accedunt ad injuriam alia haec. quod singulis mensibus novis apochis fors admistâ usurâ crescat & sic usura usurâ invalescat. Scribarum, amanuensium, actuariorum, proxenatarum, procuratorum, tabellariorum, aliarumque hirudinum forensium salaria, emungunt egenos & faciunt. Tum Praetorum & sub-praetorum, locupletissimum quemque in praedam rapientium, avarities, incubat miseris & decoriat mulctis extorsionibusque, quos reos haberi utile censet. quibus sanguifugis, ut solet accidere malè partis, licet omnia rapiant, omnia tamen defunt. Causae collapsi mercatus partim ex dictis originem trahunt, partim ab immensis oneribus, quibus Brá-

Rei nummaria ratio.

Causae malorum.

Paupertatis Lusitanorum.

Collapsus mercatus.

*Inopia
Ærarii.*

filianorum proventus gravantur. ut licet messes votis respondeant, salva tamen esse nequeat res familiaris, languescente indies apud Belgas saccharorum precio. Est inter diminutæ mercaturæ causas diminutus monetæ valor, ut & portorii pro pecuniarum transvectione. Quæ res effecit, ut mercatores ob dubiam pecuniæ in fructum erogationem & jacturam vilescentis in Belgio sacchari, in animum induxerint, non palam, consciis vectigalium magistris, sed clàm transmittere pecunias, mercatus instrumenta & fructus. Æraria publica quod attinet, licet illorum felicitas ex rerum Brasilianarum prudenti administratione omnis dependeat & legitimo mercium tum importandarum tum exportandarum usu, illud tamen vero affine, inter causas deficientis & hic fortunæ, esse quorundam imperitiam & enorme habendi studium. Enimverò ex quo se movere cœpit illa & Brasiliam attentare, latuere plurimos, locorum situs, appulsus, indoles soli, & populorum. ut horum ignorantia & neglectu non unius victoriæ occasio elapsa fuerit; nec unius facinoris successus, perditio immani ære, autores suos fefellerit. Præclara multa ausi Rectores laudatissimi, minus voto confecere. quia mutatis iis, ob ambulatorias dignitates, & novis in alia consilia euntibus, nec constantia cœptis nec par semper industria adfuit. Illud quoque inter errores publicos putabatur, quod privatorum ad Batavos scriptitantium chartis delationibusque major à quibusdam habita fuerit fides, quàm publicis & dignitatem habentibus, auresque crudelorum impleverint, qui ad gratiam loqui malunt, quàm prodesse. Hinc modò intempestiva frugalitate intermissæ expeditiones fuere, modo profusa liberalitate susceptæ, modò largius, modò parcius æquo missa victualia, naves, arma, aliaque ad bellum requisita. ut grandes pecuniarum impensas periisse non immeritò ploret salus publica. Ab eodem fonte est, quod vix præstita possibilia, & adversa mandatis mandata, sæpè & nocitura acceperint Brasiliæ rectores. quale illud est de rapiendis in debiti solutionem mancipiis, & donandis agris, quæ donari nefas; de imperata Nigritarum venditione, dictis solutioni intervallis tunc, cum pecuniarum hic esset abunde; quos nunc vendere jubemur

nume-

numerato ære, postquam æs omne fugit. unde accidit, ut vetera nomina maneant, & fervis ea inducta sit vilitas, ut minore, quàm ab Afris emti fuere precio, hîc veneant. Nec tamen Ordinem propter hæc incusare promptum mihi, cui animus fuit audendi maxima & Reipub. utilia. non stant rerum successus intra vota. at turbant casuum ludibria sapienter coepta. Ærarii Brasiliensis inopiæ inter alias causæ fuere: subsidia missa Angolensibus, Thomæis & Maragnonensibus, facti in arcium instaurationes sumptus, victus demensa & stipendiorum militarium diariæ præstationes, lentæ adhæc & protractæ debitorum solutiones, & difficiles, licet iudicis vocis ratæ, executiones. At malis præsentibus afferre medicinam dolendo querendoque, mentes vestras fatigare foret & veri conspectum interturbare. Quare de remediis sententiam dicam, salva & integra meliore.

*Remedia
malorum.*

Illud Ingeniorum possessori & exhaustis ære Lusitanis solatio fuerit, si spiramentum aliquod temporis indulgeat Societas ad refarciendam rem. quam bella aliaque calamitatum improvisa & divinitus immissa affligerunt. quod si impetrari nequeat, mitius exigi debita suaferim, saccharorum, supellectilis, moniliorum, aliarumque rerum mobilium venditione. non fervorum, non utensilium. quibus ad elaboranda sacchara opus, non boum venditione, sine quibus nullus Ingeniis labor. nisi tanta fortè sint nomina, ut molas cum utensilibus & appendicibus omnibus vendi ad hastam necessum sit. Illud constat, molis istiusmodi, si laborum instrumenta tollas, multum de precio decedere. Nam quæ à necessariis instructa valent centum mille florenos, ab iisdem destituta vix quadragies mille valebunt. quæ mox summa, si pluribus dividatur creditoribus, exilis erit singulis. Nec minus attendendum ad hoc, edicto Anni supra millesimum sexcentessimum quadagesimi cautum fuisse, ne pro debitis oppignoratis exigatur major usura, quam unciaria, pro non oppignoratis non nisi octodenaria. In cuius legis fraudem immane quantum peccaverint nostratium plurimi, injusti fœnoris exactores. præsto sunt exempla. Cosmus Oliveira Tugicapapæ incola, novem florenorum millibus servos aliquot mer-

*Adversus
Lusitano-
rum Æs
alienum.*

M m m m

catus,

catus, postquam solviffet duodecim millia ob moram, quindecim infuper florenorum debito attentus fuit. Iohannes Suares Moribecæ civis, acceptis in fidem bonis precio triginta fex mille florenorum, folutis fexagies mille florenis, pari adhuc (heu hominum fidem) debito obstringebatur, ob moram. Sane juris & æqui fuerit, iftorum debitis detrahi, quicquid exactum per fumum nefas fuit. Fecere hoc Novas tabulas condendo Romani, compefcendis plebeis furoribus & iuftiffimis querimoniis. Nec facile repagulum reperiam fccleratae quorundam cupiditati, nifi legum & pœnarum atrocitatem adverfus rapaces milvos & effrenes lucripetas. Præter hæc litium fumptus, fori tabem, præcîdi oportet & Prætorum in clientum loculos latrocinia compefcî. Leges quoque fumptuarias exigat nascens Respublica, cohibendo luxu, ne in immenfum prorumpat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur, præfertim exquisitis menfarum ingeniis & veftium, quæ ægræ civitatis indicia funt. Et cum propè fit, ut expirent tempora mercatus Orientalis, id apud Fœderatos Ordines agendum fedulò, ut ab importandis ex Oriente faccharis abftineat, cum per hæc dejici conftet faccharorum Brafilienfium apud Europæos valorem. Nigritarum propiorem curam haberi ex re Societatis erit, cum ex fexagies & quater millibus, quos Africa mifit, defiderati fuerint intra feſqui annum mille quingenti & viginti quinque. caufam non aliam eſſe crediderim, quàm quod malè habiti in navibus & à vitæ neceſſariis deſtituti, fordibus & pravo victu miſeri enecentur. Prout ſaginato vel tenui ſunt corpore, preciis differunt. poſt marinam trajectionem refectioni corporum ſpatium detur. ſecus & precio ferè omni excidunt macilentî, aut confecti navigationis incommodis mox ab exſcenſu moriuntur. Illos divendi, more ſolito, per dicta ſolutioni intervalla, minus poſthac expediat. Cum enim in frequenti & denſa circumſtantium turba ratio haberi non poſſit ementium aut ſpondentium, fit, ut Nigritarum magna pars ad eos venditione devolvatur, qui de nominibus expungendis minus cogitant, aut in filvis ex raptò vivunt, & ſocios hos ſclerum adſciſcunt. ubi in idem vitæ genus latrociniiſ graſſationibusque efferantur. Hinc Rationaria

ria vanis debitis & inopi emptore conspergi videas. Nec numerato ære illos vendi utile, cum paucorum tunc emtorum sint. qui à nummis paratioribus in publica licitatione decrefcere & flaccescere precia patiuntur, priusquam vendenti annuant. Quamobrem autor siem, ut explorato primum per procuratores singulorum Ingeniorum statu & dominorum opibus, mancipia iis vendantur certis pensionibus, five in diem. ea lege, ut quotquot repræsentare volent, hoc est, diem solutionis præfenti pecunia redimere, fruantur; qui nolunt, Nigritas emtos, antequam in solidum & affem satisfecerint, non nisi usu suos putent, possessione ac dominio publicos. Quamobrem notari caractere Societatis corpora mancipiorum velim, ne prona in fraudes gens melioribus pejora substituat. Hæc levandæ plurimorum paupertati, diminuendis nominibus, & mitigandis in nos animis facere videbuntur. Si via severiore infistamus, plus acquiremus odii, quam potentiæ. Provinciis vel domesticos motus, vel externorum arma, vel solitudinem inducemus. Ut verò Mercaturæ omni suus redeat vigor, de Oneribus & Moneta nova deliberatio fit. Sacchara absolvi cupiam à semifestertio in singulas libras. nec enim nuperum hoc auctarium vilioris precii sacchara sustinent. Quin, tutiore jam à Morinûm insultibus Oceano, navigationes impendiorum parte levare poterunt. nec opus tanto bellicarum & fiduciarum navium apparatu. cum per vectorias & onerarias, quarum minus precium, transvectari cuncta queant. Sin à Morinis metus duret, factis contuberniis per Septentrionalia Iberniam inter Britanniamque navigandum, aut rigente istic bruma per fretum Britannicum, navium tutelarium præsidio. Nummariam rem bonis legibus constitui fructuosum. à monetæ depreciatione ingens vulnus inflictum mercantibus fuit, quod sanari nisi ejus incremento nequit. Nummi quos Crucigeros vocant, apud Bahienses valent florenos duodecim, quos Regales, florenos tres & festertia duodecim. Quicquid ab hoc valore in lucro deputatur, tertia parte Regi, tertia domino, tertia Ecclesiasticis cedit. Industriis, quibus facile ingenium largitur cantata illa artium magistra, comminiscendum simile quid. ne lucelli spe illecti nostrates

*Adversus
Mercaturæ
prolapsum.*

*Pisolettos
Reales.*

strates, quorum aurum jampridem per medios ire satellites didicit, illud ad Bahienses transmittant. Fortè non inutile fuerit novam monetam cudi, cujus valor ratur sit solis Brasiliensibus. ut fugiente Hispanico ære aut deficiente, nummorum hic satis sit ad militum stipendia & mercaturæ negotia.

Ærariis recreandis hæc fecerint : si præter superiorum curam, accidantur navalium fabricarum impensæ, si annona aliaque è Belgio mittantur liberalius, mercibusque Brasiliensibus suum constet precium : si Officialium tum civilium tum militarium contrahatur numerus : si commeatus curatores Arcibus, Europæorum more, sollicitè prospiciant ; militi cibaria non vendant nimio : si Societati debitum æs nec nimia severitas exigat, nec nimia facilitas diffimulet. Debentium alii mechanici sunt, alii mercatores, alii agrorum cultores & possessores. Cum illis rigidius agendum, quia alieno succo victitare amant, sua culpâ inopes. Cum istis itidem, quandiu fide integri. honoris namque sui interesse arbitrantur, ejusdem periculum incurrere. Si rem fregerint & fidem, mora omnis in damno erit. quæ sola ipsis convasandis bonis aut occultandis superest. Cum his lenius moderatiusque agendum. nam ex hoc fonte omnium commodorum & lucrorum Brasiliensium spes manant. nec aliis principiis nituntur Societatis aureæ Apodixes. Omninò extrema illa caveri optem, ne molarum quotidianæ operæ cessent & agrorum consitiones, feriantibus Nigritis. Attamen pro messium felicitate, quam præstare solius Dei est, cum illis transigendum. Nec mirari subeat, hanc malorum Iliadem à me narrari, quam sublatam aut correctam oportuit. Culpam istam præstare non est meum. per quem nunquam stetit hæc incommoda averruncari. alienæ opis & quidem exteræ indignere Brasiliæ rectores. quin nec hi nec Belgæ ipsi potuere id omne, quod voluere. ut satis aliquid, incuriæ nonnihil, imprudentiæ multum, inopiæ publicæ plurimum imputare habeamus.

Quæ plura scire satagent Dominationes Vestræ, exponam lubens, paratissimus audire contra differentes. Tantum profectò provinciarum, quas armis vestris tenetis, momentum puto, ut indignum seculo & posteritate fuerit, illas negligi.

Si

Si nondum magnis se emolumentis probant, probabunt magis, ubi auctis coloniis latius se Belgæ diffuderint. Tales sunt, ut natura loci & arcibus munitæ, potentissimum hostem possint contemnere. per focordiam aut discordiam fusque deque habitæ, recuperari nunquam. Milite & viribus uti hic rerum status partus est, ita conservari eundem oportet. Africæ non unam partem armis tenetis, ut hinc in Occidentem trājicere & in recessus ejus penetrare detur. Chilen maris Pacifici provinciam mensibus duobus, Havanam quatuordecim diebus adimus. quæ loca machinationibus nostrorum oportuna sunt. Ex quo Hondurarum reditus interceptimus, classem argentiferam spoliavimus, alias portubus, ne prodirent, conclusimus, tantus per Occidentem terror fuit, ut Mexici Prorex de regnorum suorum discrimine questus, eas Regi Hispaniarum curas fecerit, ut de recuperanda Brasilia extrema statuerit. Et licet malè illi res ista successerit per classem nuperimè Dei beneficio disjectam, secundis curis incubuit in novam. quas tamen oborti in Portugallia motus turbavere. per hos non Algarbia solum sed & Azorum Insulis, Afrorum littoribus & Indiæ Orientalis non uno imperio excidit. ut jam magnis impendiis tutari habeat reditus Terræ Firmæ & Novæ Hispaniæ. Quod si sperari possit Orientalis & Occidentalis Societatum in unam conjunctio, de qua agitari audio, nullus dubito, quin junctis viribus exui Peruano & Maniliarum imperio possit & Fluvii Argentei terris ac montibus Potosinis. Neque suffecerit tutandæ Havanæ, Cartagenæ & Mexicano regno. Sola combinationis fama pacem imperabit Regi gloriosissimo. At Brasiliâ depulsi excidimus Angolæ regno & Thomæo & toto Nigritarum mercatu.

Hæc summa illorum est, quæ ad res belli domique apud Brasilienses noscendas exponere habuit Comes. Hæc ad Dei Optimi Maximi honorem, Societatis amplitudinem, & Patriæ laudem hætenus aut gessit aut consuluit. Quid sentiat, dixit & quid suadeat, hortatus Patres, hæc ipsa ad Reipub. salutem flecterent & vel ultrò consulerent, quod in rem esse videbitur, vel saluberrima suadenti auscultare non dedignarentur. De Brasilianorum quoque indole differuit, & liberalius

licentiusque habendos monuit, & ratam ipsis libertatem & immunitatum pacta præstari. ne, quæ arma pro nobis non semel induerunt, exercere adversus nos intempestivè doceamus. **SECURITAS**, aiebat, mutua securitate & obedientia subditorum facilitate imperantium paciscenda est. Sic securitati provinciarum contrà temporum adversa murus aheneus parabitur. **AD PRUDENTIAM** Principis spectat, quod rigore nequeas & severitate unquam, moderatione aliquando efficias. idque Societati honorificentius fore, si ex facili res tantas componere in animum inducat. Potentissimi Ordines, Princeps Auriacus & Societatis Rectores, ad quos ista pertinebant, gratiis Comiti actis, quod Novi Orbis administratione sedulâ adjutasset veterem, rationes ejus confecere absque lite, perpetuorumque porrò in Rempub. officiorum fide adstrinxere obsequi promptissimum. Quod sanè gravissimi Senatus judicium, calumniæ dentibus exemit Ducem omni laude cumulatissimum, de cujus virtutibus nihil tam excellens concipi potest, quod ad meritorum sublimitatem affurgat.

*Federati
Ordines,
Auriacus
Societatis
Rectores
Comiti pro
admini-
strata
Basilica
gratias
agunt.*

ENarravi res in Brasilia gestas, sub Mauritio imperatore, è periculis tam longæ navigationis & bello tam profundæ barbariæ reduce. minutiora prætervectus ea selegi, quæ exemplo, magnitudine, usu conspicua maximè videbantur. Genus illi è domo Nassovica est, quæ multis retrò seculis, imperio, connubiis & rerum pace militiaque gestarum fama celebris non per Germaniam solum sed & Europam omnem fuit. Augustam primus fecit Adolphus Nassovius, Romanum Imperium adeptus. aucta Principatu Arausionensi fuit per Renatum Cabilionensem, Nassovium. Comes Otto antè annos ducentos illam in Belgium traduxit, ornavitque Engelbertus primus atque hujus nepos Engelbertus secundus, à quibus per has provincias dotalibus oppidis opibusque præstare inter Belgas cœpit. Engelbertum secundum, postquam res maximas in Gallia Flandriaque gessisset, Maximilianus Cæsar florentissimis Belgii nationibus præfecit. Quem secutus Henricus Nassovius Engelberti è fratre nepos, non solum potentissimo exercitui Caroli Quinti Cæsaris in Galliis Dux præfuit,

*Genus è
domo Nas-
sovica.*

A. Castrum.
 B. Templum et civitas
 C. Annis Dilla
 D. Ovila
 E. Sylva piccarum arborum inter montes exurgens
 F. Pecuarum recipiendis sexcentis vel septingentis feris Segimento cinctum.

fuit, verum etiam Brabantiae universae & aliarum provinciarum gubernacula tenuit. Nec minor laus dignitasque Renati Cabilionensis, Guilielmi, Mauritii, necnon hodie late victoris, Celsissimi Principis Frederici Henrici, Arausionensium Principum. quos Nassovios omnes imperiis Belgarum feliciter destinaverunt fata. Inter Domus Nassovicæ stemmata Dillenburgicum est, è quo dicti Duces & hic noster, quem praesens Historia loquitur. Dillenburgum Comitatus Nassoviae civitas, ad Dillam amnem, tot Nassoviorum sedes & patria est. Avus Ioannes Nassovius, Senior dictus, Guilielmi Arausionensium Principis frater, Geldriae vicaria dignitate Praefectus, magnis, dum viveret, virtutibus gloriam extendit. Pater Mauritii Ioannes, frater Comitis Guilielmi, Frisiae & Groningæ laudatissimi Gubernatoris, postquam in Belgio belli studiis sub Mauritio inclaruisset, exercitus Regis Suecorum Caroli praefectus, militiae experimenta plurima edidit. Mater Margareta Ducis Holfatiae & Sleeswici Filia, felicitatis uteri Princeps, Ioanni marito, cui à secundis thalamis fuit, peperit I. Mauritium, Georgium Fredericum, Guilielmum Ottonem, Henricum, Bernardum, Christianum & Ioannem Ernestum, filiasque complures. Mauritium, Dillenburgi Nassoviae urbe editum, pater puerum litteris, juvenem armis instruxit, & tot Nassoviorum exemplis bellicae famae in Belgio ostendit. ubi Martis arena laborque militiae plurimus erat, nataque mox occasio, Dillenburgicae familiae dignitatem, prudentiam fortitudinemque Nassovicæ in Brasiliam inferendi. Fratrem Georgium Fredericum turmae Equestris balistariorum ductorem & legionis Equestris vigilum praefectum militaria studia sub Celsissimo Principe Arausionensi etiamnum occupant. Guilielmum Ottonem, sub bellicosissimo Rege Gustavo Adolpho militantem, victoria Lipsiensis extulit, & Equitum praefectum maximis laudibus cum virtute fortuna cumulavit. Henricum militum Tribunum, militiae nostrae expertum, postquam variarum urbium & Arcium in Belgio expugnationibus digni militis officio interfuisset, sua merita validissimae Wasiorum in Flandria urbi Hulstæ, Gubernatorem praefecere. Bernardus juvenis admodum decessit, fortunæ in quam alebatur capax.

*Stemma
Dillenbur-
gicum.*

*Dillenbur-
gum Nass-
oviae civi-
tas.*

*Mauritii
Avus.*

*Pater.
Mater.
Fratres.*

Christianum Landtgravii Hassiæ auspiciis pugnantem, Ducis dignitate, pergit sua fors consecrare famæ, & per majorum rapere vestigia. Fratrum postremus Ioannes Ernestus, cum fratre Mauritio in Brasiliam profectus, mortis illic & gloriæ locum Ducis dignatione repperit. Sororum ejus aliæ fulgidissimis conjugis nexæ aut innuptæ supersunt. Mauritius ex quo ingressus illam fuit, labores sibi & pericula placere voluit. Fovebant belli studia proavorum gesta & imagines, cognatorum in Belgio triumpho, à quorum potius quàm fiderum afflatu mores Principum finguntur. fortitudinem, prudentiam, probitatem, eximias Ducum virtutes, ita apud exteros miscuit, ut & militi fiduciæ bellicæ & domesticis compositæ exactæque vitæ exemplum se præbuerit. Nemo illo officiis, alloquiis, habitu, incessu civilior. Et tamen blanditiis intractabilis personatos vultus oderat, candoris innocentiaque unicè cultor. Ista comitate omnium in se animos provocabat, ut Barbaris & Anthropophagis ipsis gratus benè audiret inter portenta. Juris justitiæque rigidus custos, summos infimosque, Barbaros & Christianos, mercatorem civemque pari jure retinuit. Quæ in rem gloriamque Societatis erant, consuluit. Recto-ribus optima suadentibus auscultavit. ea tamen circumsp-ectione, ut moderari subinde & differre mandata sustinuerit. ita suadente vel utilitate Reipubl. vel necessitate. Augusti exemplo, de quo Dio perhibet, eum non omnia, quæ decreta erant, executum, veritum ne parùm succederent. sed quædam ex tempore disposuisse, quædam rejecisse in tempus. Communi indigentia non exemptus, tulit belli transmarini calamitates juxta subiectos. imperii labores illud auxit, quod inter populos viveret istiusmodi, quorum plerisque aut æmulatione discordes, aut fide dubios aut genti nostræ magis quàm sibi infensos habuit. Hostium nemo vim ejus sensit, nisi vincendus, benevolentiam popularium nemo, nisi aliqua miseriæ levatione aut dignitatis accessione. Mirus ejus & perpetuus in perspiciendis ac examinandis rebus vigor & industria. Et cum facilis esset inter exteros ad luxuriam prolapsus, nequaquam se moribus Americanorum permisit, aut fortitudinem licentia fregit. Duas regnantum pestes à gene-
roso

Sorores.

*Mauritii
apud Bra-
silianos
vivendi
ratio.*

roso pectore à se amolitus libidinem & avaritiem. minimè credulus rumusculis ad gratiam allatis, expendebat veris familia. Opera omnia quis distinctè loquatur? Octennio, quo præfuit, cuncta egregii ducis munia implevit. Principalium operum fuit ordinatio Reipublicæ. Fines imperii Brasiliensis novis Præfecturis auxit, veteres tutatus fuit. Ingenia sola agrique Lusitanorum, qui aufugerant & in hostico degebant, belli jure licitata venditaque, Societatis ærariis immane precium, undevigefies centena millia & sexagies ac ter mille florenorum & quod excurrit inscripserunt. E manubiis aliisque ab hoste receptis bonis, partum vicefies centies mille, decies & septies mille florenorum & quod excurrit. Securitati provinciarum contra temporum adversa munimenta paravit. Serigippem Regiam & Maragnanas terras potentiæ nostræ addidit, arces urbesque expugnavit, urbem S. Lodovici, arces Calvariæ, Tapicuram & Tagitaperam. Portum Calvum fugato Banjola Comite præfidiis Hispanicis exiit. Flumini S. Francisci arcem de suo nomine validissimam imposuit. In Siara castello potitus propius nos Tapujis & hos nobis junxit. Magni terroris bellum Africanum & quotidiano auctu majus, consiliis ejus brevi confectum est. In Afrorum namque littoribus castellum Minæ, Angolæ regnum, & civitatem Loandam, arcem Benguellam, urbem castrumque Insulæ Thomæ nostræ fecit. Expeditione Bahiensi trium castellorum & navium aliquot, quæ in prædam cessere, victor evasit. Classem potentissimam, in qua omne Hispanis præsidium, validis consiliis armisque à littoribus Brasiliæ depulit. Indiæ Occidentalis penitiora immixtis classibus non semel terruit. Chilenfes federe junxit. Bahienses ad belli moderationem coëgit. Arma Batavorum per utrumque orbem circumtulit, barbaros in Societatem belli totis cohortibus pertraxit. Nihil apud hostem quietum passus, quo minus aut populationes hostiles impediret, aut populantes popularetur, & ubi terruisset, ab invitamentis pacis & ordinatioris belli non abhorrebat. Gentibus tum Brasiliensibus tum Afris ad eum fuit perfugum, legatos honorificè excepit decusque Fœderatorum quæ bello quæ pace asseruit. Quis mercantium opes omnes

*Summa
gestorum
à Mauri-
tio.*

1963250
flore.

2017478
flore.

O o o o

singu-

Societatis.
Blanco
 104555
Ciftæ.
Moscovados
 27803.
Pannellas
 5766.
Privatorum Blanco
 54593½.
Moscovad.
 22100.
Pannell.
 3403.
Ligni Brasiliensis
libræ.
 2593630.

singulasque & mercium vim stylo exequatur. Cistarum Sacchari transmissa per hæc tempora fuere aliquot centena millia, tum quæ Societatis erant, tum quæ privatorum. Earum, ut habent publicæ Tabulæ, computatio ista est : Sacchari Albi ciftæ centies & quater mille, quingentæ & quinquaginta quinque. Ejus, quod Moscovadicum vocant vicies & septies mille, octingentæ ac tres. Pannellarum quinquies mille, septingentæ ac sexaginta tres. Hæ Societatis erant. At privatorum sequentes : Sacchari Albi quinquagies & quater mille, quingentæ & nonaginta tres. Moscovadici vicies & bis mille ac centum. Panellarum ter mille quadringentæ & tres. Ligni Brasiliensis vicies & quinquies centum millia librarum, insuper nonaginta & tria millia, supra sexcentas & triginta. Vt de Tabaci, aliarumque mercium viliorum calculis nihil dicam.

Vrbes adhæc pagosque ædificiis auctavitque. pontes domosque Prætorias condidit ad usum & decus. templum pietati & divino usui sua ex parte munificentia exstruxit. Eminentissimos cujusque professionis artifices, architectos, geographos, pictores, sculptores, domi militiæque secum habuit & fovit. ut quæ loca, quas terras urbesque ipse vinceret, illi victas transmarinis Belgis ostenderent. Quò imperium ivit, æquum putabat cultum ingenii sequi debere. Tabulas Geographicas magna cura & sumptibus suis exarari fecit, in quibus oppida, pagi, arces, armentorum septa, stagna, fontes, promontoria, stationes navium, portus, flumina, scopuli, Ingenia ac molarum fabricæ, templa, Cœnobia, plantaria, regionum situs, longitudines ac latitudines, aliaque, mira accuratione repræsentantur, autore Georgio Marckgravio, Geographo & Astrologo eximio. qui idem facturus apud Afros, fatis ibidem concessit. Hujus in gratiam exstrui in sublimi Speculam fecerat Nassovius, observandis astrorum motibus, ortu, occasu, magnitudine, distantia, aliisque. Accessit ad hæc studia etiam ista sedulitas, quâ animalia varii generis, quadrupedum mirabiles formas, ut & avium, piscium, herbarum, serpentum & insectorum, populorum habitus difformes & arma pingi artificiosè fecit. quæ cuncta propediem cum

cum suis descriptionibus lucem visura, certa expectatione tenemus. In omnes siquidem honorificus, eruditos mirabatur & diligebat. præsertim privato contubernio cognitos. inter quos primi fuere Franciscus Plante & Guilielmus Pifo. ille à concionibus, & sacris Comiti, hic à pharmacis. ille in excitandis ad pietatem animis promptissimus, hic in dispicienda rerum natura maximæ prudentiæ. uterque doctrina & suæ artis laude clari. Quare testes se & rerum gestarum & quas proprias Brasilia habet herbarum plantarumque esse voluerunt. Alter præcipitato per commenta poëtica spiritu, ibidem à Mauritio gloriosè gesta, laudabili Poëmata, quod Mauritiadem inscripsit, extulit. alter in stirpium exoticarum raram indolem virtutemque speculatione dimissus, earum omnium historiam conscripsisse, muneris sui putavit. Fecere hi duo, ne ingenio & eruditione vinceremur ab iis, quorum arma armis, barbariem mansuetudine vicimus. Inter hæc nihil majus religione, nihil sublimius fide habuit. cujus moderamine ita inclaruit, ut inter religionum diversitates, licet suæ, hoc est veræ, publica professione addictior, æquus steterit, nec edictis minacibus subjectorum cervices ad eum, qui ipsi placuit, cultus divini modum coëgerit, sed intemeratum reliquerit, ut reperit, aut invitaverit placidè. Ideò conciliari gentilium animos suavit, ut credant meliora docere velle, à quibus amantur. Nec enim facilè persuaseris credenda, quibus nocueris, nec animi ac melioris vitæ bona exspectabunt ab iis, quos terrena rapto auferre cædibusque regnum sibi parare animadvertunt. Negares inter Barbaros vixisse. adeò comitate, mansuetudine, æquitate populum flectebat. quam ob causam palàm laudabatur ab omnibus, potens iis studiis, quibus firmantur imperia. Ad pietatem præiivit; sacrorum observator ferius, absque ostentatione. Consilia civium optima promovit, noxia stitit, dubia direxit. ubique cavens, ne committerentur discordes eo præsertim loco, ubi prope sunt, qui civile incendium alunt, procul, qui extinguant. Nec angustum aut vile Nassovio regimen fuit, sed magnitudine sua undequaque ingens & stupendum. Fines maximi amplissima terrarum ac maris spatia complectuntur, sparsis etiam per Insulas

Magnitudo Imperii Brasilien-sis.

dominationis viribus. Provinciæ munitæ copiis, quæ in urbibus, pagis, arcibus, classibus. plus minusve pro temporum ratione validæ. miles limitanea, miles mediterranea habuit, ubi minimo oneri subditis, maximo usu in hostes esset. Classes mari & fluminibus extitere terribiles, ut hostem excluderent, piratas cohiberent, terras novas invaderent, transitum suis aut transvectionem facilem darent. Præfecti militari ac civili virtute eminentes, aliis & mihi memorati, nec Græcis nec Romanis se minores animo, ausibusque ostenderunt. Colonia, optimum & sapientissimum Romuli inventum, duci cœptæ. Reditus è decimis, alimentis, portoriis, grandes. Tot tantæque naves onerariæ bellicæque modo appellere modo solvere visæ, ut communis orbis officina hîc crederetur. Hinc Hispaniæ, Occidenti omni, Mexicanis, Peruanis trepidatio. Hîc gloriæ suæ pomœria amplificat Belga, & veteris incola, novo orbi novus hospes & hostis incubat. Illa rexisse & flexisse prudenter Nassovium qui negaverit, ante gesta & quæ evenere post, conferat. Compertum, proh dolor, statim ab abitu, nutante partium concordia, in offensarum operas itum, & hinc nostrorum à fide defectione, hostium audacia, castellis deditis, objectoque cladibus milite Belga, Societatis res retrò iisse. nec metu amplius Lusitanos prædones nec Belgas officii conscientia attentos fuisse. Abdicationem efflagitavit maturè, majoribus servatus. ut dubium reliquerit, majoremne laudem in Barbaris regnis administrandis, an iis relinquendis promeritus sit. expeditius illi fuit tradere imperium, quàm accipere, & quod alieno rogatu sumsit, ultrò & æquo animo deposuit. Sanè fatis hoc debitum, ut dum imperatoria se dignitate foris exiit, novam domi indueret, nec desierit esse, qui fuit, quin factus fuerit major, quàm fuit. Tunc mercantium quoque jussis paruit, jam Fœderatorum solùm. tunc temporarii imperii, jam perpetui administer. tunc Patriæ absens, jam præsens curator. tunc Barbarorum rector, jam suæ gentis. tunc militiæ rudioris, jam ordinatio- ris. Etenim non inclytæ solum Vefaliæ, inter limitaneas validissimæ, præfectus à Fœderatis Ordinibus fuit & totius Equitatus sub Araufionensi Principe Wilhelmo creatus ductor,

verùm,

*Reaux
magnis di-
gnitatibus
ornatur.*

verùm dignitatis proavorum memor & in Belgii commoda porrò intentus, honorum fuorum spatia videt, nondum terminum. Imperantium laudibus detrahere pronum invidis & querulis. at vanas populi voces non audiunt, quos recti sensus & meliorum suffragia erigunt. De Ducibus judicatuos, consilia, fidem, res gestas inspicere oportet. nec hoc solùm, sed & quæ confici ab illis potuerint. cum ab occasionibus sæpè, sæpè ab armis & apparatu bellico destitui illos comperitum fit. quid, quod omnium molitionum successus præstare à se ipsis non possint, cum plurimum fortunæ habeant res militares. Est quoque ea regentium condicio, ut quicquid prosperè gestum, suum esse ducant, quicquid infelicius, impudent ducibus. Nassovius fortunæ se præbenti non defuit, nec hosti ullam negligentiam præbuit. nec contemnendi ejus autor, cum armis prævaleret, nec timendi, cum necessitas & victoriæ spes audaciam provocarent. Facile est, in Europæo Orbe degentibus, mœnia in hostili terra debellare votis, narrationibus, poculis. modos victoriarum comminiscimur, quales sua cuique suggerunt studia, majores animis quàm consiliis, impigri linguâ & nihil ultrà verba ausuri. At Dux vigilans, sobrius & prudens, ubi comatus, ubi supplementa, ubi pecuniæ defunt, uti narratores Batavos ferre potest, ita majora viribus aggredi cavet. Etiam publica expectatio impatiens eventuum est. licet privata loquax magis inter talium rerum imperitos. Mauritius horum securus, consilio suo & fuorum, grandibusque exemplis nixus, non opinione plebeja aut absentium vaga & inconsulta meditatione, in Barbaro orbe, pacis bellique temporibus, inter apertos occultosque hostes, terra ac mari, eas res gessit, quæ seculo dignissimæ, Fœderatis, Nassoviis, ipsi gloriosæ, Societati utiles fuerunt. ut, si verè æstimare volumus, non Comiti Præfectura, sed Præfecturæ Comes datus fuerit, nec administratæ ab ipso Brasiliæ ullos, præterquam hostes, pœnitere possit.

F I N I S.

P p p p

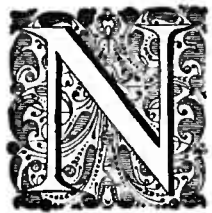
C A S P A-

C A S P A R I S B A R L Æ I
M A V R I T I V S R E D V X.

Sive

G R A T V L A T I O

Ad Excellentissimum & Illustrissimum Comitem I. MAVRITIVM,
Comitem Nassaviæ, Cattimeliboci ac Dietziæ, Bilsteinii Domi-
num, Brasiliæ Terrâ Marique Præfectum, &c. Cum ex Orbe Ame-
ricano in Europæum fospes appulisset.

N Assovius trans æquor adest, reducemque salutat
Belga Ducem. nondum Phæbo fervente perustus,
Se prisco candore probat, patriique coloris
Et juxta veteris servat vestigia recti.

*I*verat Occiduum missus bellator in Orbem,
Et terras, Sol fesse, tuas. non visa ruenti
In laudes Europa satis, famâque suorum
Pars mundi concussa prior. quarendus in orbe
Barbarico fuit hostis Iber, vincique sub ipso
Vespere regnatorem Asia dominosque Philippos,
Dîs visum Superis. hîc opportuna trophæis
Ingens se tellus aperit, diffusaque vastis
Regna plagis nudisque truces cultoribus agri.
Hic alios hominum mores miramur & urbes,
Corporaque humanis fœdè distenta medullis,
Infamesque dapes & qualia fercula fratri
Coxit & immanes Atreus detrusit in artus.
Hac belli laus summa viris, in viscera victos
Condere & invisos discerpere dentibus hostes,
Ne toti noceant, vel ab ipsa morte resurgant.
Hic alium Castella olim conspexit Olympum,
Dissimilesque faces. oculis disparuit Arctos,
Et ferus Alcides. nusquam sua signa Bootes
Sustulit aut strictum Perseus se torsit in ensē.
Phillyridem stupuit, quique altius exit in Austrum
Indus & ara Deum. geminis solamen ab umbris
Terra capit, quas nunc dextras, nunc ire sinistras
Adspicit. hybernis quoties nos noctibus acre

Calcamus

Calcamus sine Sole gelu, Titania lampas
Æstuat & fuscas exurit feruida frontes.
Non illic ripa Vahalis Rhenique bicornis
Ambulat, aut Ligerim Scythicumque adspēctat Araxem
Incola. Amazonia generosa vocabula gentis
Indunt nomen aquis, & qui per rura Maragnon
Longa ruit nitidasque Argentens evomit undas
Plata patens. vix obliquis se sidera condunt
Flexibus & parvo distant discrimine luces.

Non his, vasta licet, Romana potentia terris
Intulit audaces aquilas. non cepit Olindam
Gracia. non illis allatus psittacus oris
Reddidit aut Spartam aut Cadmi fundamina Thebas,
Aut te Miltiade, aut tua victor nomina, Theseu.
Hesperia sors ista fuit, servataque Bati
Gloria rectorique Tagi. se barbarus illi
Tradidit & serò dominis adsuevit Iberis.

Nos etiam, quorum virtus Marvortia nescit
Stare loco, P L V S que, exemplis regalibus, V L T R A
Vadit & ingentem grandis fiducia Tethyn
Trajicit, infernas mox perruptura paludes,
Ivimus, & lauros illis suspendimus oris.
Sic fruimur rapto, & quæ quondam regna fuere
Capta Tago, nostris spoliū cessere Batavis.
Mansuetas hic Belgæ domos & mitia tecta
Possidet. Auriacis titulis expungimus Indos ;
Hispanosque duces. longè migramus & ipsi
Oceano inducit peregrinos Belgica ciues,
Ædificatque foris. mutat cum gente colonus
Sidera, in auriferas diffundit nuntia valles,
Ipsaque pallentis penetralia concutit auri,
Et terret secreta Erebi. sua sacchara nostras
Latatur tractare manus dulcissima tellus ;
Mattiacosque illic & respirare Sicambros ;
Sævus ubi crudis habitator vixit ab extis,
Horrendaque artus hominum secuere secures.

Maxime Dux, hæc terra tuis servata triumphis ;
Imperiisque fuit. dudum sub Principe Celso
Miles eras, nostrique adpersus pulvere belli,
Publica magnanimis iuristi commoda cæptis,

Cum validam Tartessiacis è faucibus Arcem
 Eriperes, Rhenique domos & claustra Batavis
 Affereres, vestra facinus memorabile dextra.
 Tunc latus immensum mundi, quod nesciit ævum
 Omne, tibi in meriti precium spatiumque futuri
 Cessit, & intrepidi successor magne Columbi,
 Vesputii sectatus iter, cum Sole stetisti.
 Hic sibi Natura longissima linea metam
 Fixit. anhelantes isto sub cardine Phœbi
 Adspectamus equos. nec latius exit honorum
 Regnorumque fames & vis peregrina sciendi.
 Constitit extremis in Gadibus illa potentis
 Alcmena soboles & finire columna
 Imperium. Latius etiam rectoribus olim
 Ultima suffecit Thule. Tibi trans mare magnum,
 Atlantisque vagos fluctus & Nerea vastum
 Surrexere nova gentes, dominumque ducemque
 Agnovere truces populi. sua Numina cuncti
 Devovere tibi, & nudati membra lacertos
 Exeruerè tuis jussis, & tela pharetris
 Depromsere suis. pluma lusere per armos,
 Et picturato gratati corpore, vobis
 » Juravere fidem. nec enim gens nescia justus est,
 » Ipsaque barbaries aliquid præsentit honesti.
 » Natura se lege probant, inscriptaque menti
 » Cœlitus officii versant dictamina, quamvis
 Obruta se condant multa caligine virtus.
 Quot circum regnis, tot linguis cultus abisti,
 Nec dispar morum ratio discrevit amorem
 Obsequiumque tui. te suspexere feroces
 Indomitique animis turba & mitescere sub te
 Effera vis potuit faciliq; adsuescere vita.
 Excussa manibus clava, & lethalibus arma
 Cotibus & rigidi damnato in corpore funes.
 » Sic natum malè, mansueta sub lege renasci
 » Possè hominem, jam certa fides. per strata viarum
 Ambulat, & nostro sub sidere barbarus exit,
 Et priscum discit velatus membra pudorem.
 Eheu, quanta viris feritas & nescia luxus
 Vita rudis, quales agrestis lumine vultus,

Quam

Quàm pertusa genas facies, quàm mollia flexu
Brachia, precipitique per avia pulsat humum pes
Turbine, seu celeris sequitur vestigia cervi,
Seu mediis velox leporem sectatur in agris.

Quàm gnari torquent jaculum, doctique ferire
Obvia, non vanis prosternunt ictibus hostem.

Hoc memini. Bataro solventem è littore cunctos
Contra te maris ìsse Deos, Zephyrosque Notosque
Disjecisse rates, irataque numina sorti
Invidisse tua. quid enim? tunc altera Juno
In Belgas inimica stetit. te Juppiter ire
Æneæ fato voluit, perque aspera rerum
Per casus pelagi varios, longinqua tueri
Littora & in terris aliis Latioque reponi,
Arcton in Occasum portare deosque penates.
Alter eras tum Scipiades, qui subruit Afrum,
Trans mare. nec fuit hæc solus gloria Pæni.
Tu nobis Hanno victuris classibus orbes
Accessisse novos ausus, glebisque focisque
In patriis hæsisse, duci plus vile putasti.
Eudoxo deserta Pharos Memphisque superba
Et contemta fuit Lathyri domus hospita regis.
Scandit Erythraeum pelagus, ratibusque profundum
Emensus, tandem Hesperius stetit exul in oris.
Hæc Niciæ fortuna fuit, Grajique Conones
Per fluctus abiere foras. sors ista Lysandrum
„ Extulit & Romæ dominos. virtute probantur
„ Et pelago grandes animæ. discrimina fortes
„ Nos faciunt, nec parva timet, cui spernitur æquor.
Sed veluti salvus, post mille pericula, tandem
Constitit ad Tiberim Ductor Trojanus, & equos
Expertus sensit Superos, stas littore sospes,
Brasiliaeque domos jamque hospita saxa subiisti,
Vallatamque urbem scopulis, habitataque nuper
Hispanis loca, & illustris fastigia regni.

Victor in adventu es. primusque à Principe vinci
Se doluit Baniola ferox. fugere phalanges,
Et Calvi sua cesserunt araria Portus.
Fortunate Comes, memorandi nominis hæres,
Hæc Tropici videre geri. quæ fascia Phæbo

Hic illic definit iter, tua facta sub isdem
 Limitibus claudi voluit, Cancroque Caproque
 Hoc belli finivit opus. cum victa Peneda est,
 Creditur ipse tibi Chiron acuisse sagittas,
 Et iuvisse Ducem. scutum porrexit Orion,
 Indigetes toto cum littore pelleret audax
 Dextera, & antiquis se maxima Pernambucum
 Fascibus exueret, tanto securam magistro.
 Nec visum sœvire tibi. clementia gentis
 Dos æterna tua est. cunctis spes certa salutis
 Ex equo vitæque datur, placidisque vagantes
 Legibus atque ipsum in vitas placatus Iberum.
 Nec satis hoc. munis urbem terraque marique,
 Præcludisque aditus hosti, dum nubibus imbres
 Nimborum extundit pater, accessusque viarum
 Laxat & angusto saliant in gramine Fauni.
 Vix firmata tuis fuerat Respublica curis,
 Accepitque suas regio placidissima leges;
 Mittis in oppositum bellacia classica Nigrim,
 Et latè fulvis conspersum littus arenis.
 Æthiopum statio est, quales Acheronte sub imo
 Degeneres vadunt Genii. jacet edita vallis
 Cina potens, dudum Austriacis infessa Philippis,
 Unica mercantis tremor & formido Batavi.
 Cepisti atque tuis accessit clara trophæis.
 Deerat adhuc rostratus honor, domitisque corona
 Classibus, extremis cum te pars hostica fatis
 Et vicina suis terrerent mœnia transtris,
 Sanctorumque chorus. tu per spatiosa vagantes
 Æquora, fatalesque minas & bella ferentes
 Mersisti & multo damnaſti funere fortes
 Baticolas, fastumque Tagi. risere serena
 Neræides, fovitque tibi, mare, sidera, venti.
 Quæ sibi suppositas ferit ardens linea gentes,
 Immensamque secat spatii equalibus athram,
 Terra jacet, totoque natat circumflua ponto.
 Morborum succique ferax rorisque beati,
 Quem canna dulces generant. Hic area laudum
 Panditur, hæc vestras tellus admisit habenas
 Et dis Angola cultor, sparsique per oras

Oceani nigri indigena, candensque ministrat
 Hic ebur, hic fulvum mercanti porrigit aurum,
 Venalesque animas precio transcribit iniquo.
 » Cur bona libertas homini subduceris? & cur
 » Vis servum natura pati? cœlestis imago est,
 » Quisquis homo est, natusque sibi vim respuit insonis.
 » Mortales æquis generamur legibus omnes,
 » Jure pari, mox dissimiles injuria fecit,
 » Et belli furor & rabies insana nocendi.

Pacificos etiam fluctus Chilenque remotam
 Auspiciis tetigere tuis gens nostra, viaque
 Ignota patuere maris, compendia ponti,
 Quasitumque fuit, quod non invenimus, aurum.

Magne Comes, stitit una tuos pax obvia cursus,
 Et Lusitanis veniens Concordia terris,
 Suspendit Mævortis opus; frameasque tubasque
 Et bellatrices passim compefcuit iras,
 Ipsaque paciferam Bellona ostendit olivam.
 Non moriture Ducum, prisca venerabile germen
 Sanguinis, ignotum nobis jam note per Orbem,
 Ad Batavos veteremque redi, fortissime, mundum.
 Non effeta tua laudis mea Belgica, causas,
 Quæis mercaris, habet. restant præclara laborum
 Argumenta domi. pandit tibi Flandria laxos
 Mox vincenda sinus. hic nondum fecimus armis
 Otia. fervet amor belli, paribusque Philippi
 Regna fatigamus studiis. Tu barbara sperne
 Verba, Magajates, & qui sibi lurida formant
 Tela, Tabajarres, & pictos membra Tapujas,
 Patagones, & Canibales, pastumque cruore
 Humano deforme genus; durosque Caëtas
 Tupiguas & Amixocoros sævosque Piryvos,
 Et Tupinaquorum populos. dedisce parumper
 Ista loqui, Germane, & vocibus utere nostris.
 Et Batavos Frisiosque sona, mitemque Sicambrum,
 Mattiacos Morinosque & quos fovet Isala civis.
 Fulminat in Morinis cognati sanguinis Heros,
 AVRIACVS, sternitque viam, qua possit adiri
 Ganda vel augustis Antverpia digna triumphis.
 Adsis, magnanimoque humeros suppone labori.

Vosque adè, Patriæ Patres, quibus inclita belli
 Gloria surgit ab Occasu, tot Vespere in ipso
 Emeruit celebres vigilans industria lauros.
 Hesperiaque accidit opes; defendite magnis
 Cæpta animis, Siculumque istis avertite Regem
 Finibus, auriferamque Peru Cuscumque Quitumque
 Et pulchros longè Potosi convellite montes.
 Hæc finem bellis regio dabit. illa potentis
 Imperii suffulcit opes & robora tellus.
 Obruite hanc orbis dominam, qua pugnat Iberus
 Orbe alio. geminos in se committite mundos,
 Et caput Hispanum Occiduis demergite terris.
 Ut Phæbo labente labet. qui viribus in nos
 Accrescit gliscitque novis, hinc pabula Marti
 Sufficit, & strictos aternùm nutrit in enses.
 Mercedem pugnis subducite. vadat Iäson
 Alter & in claros deducat carbasa portus,
 In Belum Panamamque & ditem invadite fortes
 Colchida, & effossis Indum spoliante metallis.
 Ite Patres, monstrabo viam per Amazonis undas.
 Hoc Duce, Perruvio toti fulgebitis auro.

C. BARLÆVS.

INDEX

I N D E X R E R V M

præcipuarum hujus

H I S T O R I Æ.

A.

	<i>Bina & Achina stationes Africa.</i>	Pag. 55
	<i>Aciei nostræ propè Minam ordo.</i>	56
	<i>Adolphus Nassovius Imperator.</i>	326
	<i>Adriani Dufii laus.</i>	120
	<i>Adventus classis Hispanicæ.</i>	102
	<i>Æthiopes clamoribus prælia ordiuntur.</i>	57
	<i>Alagoa Borealis.</i>	41
	<i>Alagoa Australis.</i>	ibid.
	<i>Albertus C. Burchius Senator & Consul Amstelodamensium, inter Societatis Occidentalis Directores, & Legationibus ad Reges varios clarus.</i>	104. 109
	<i>Aldeas. pagi.</i>	41
	<i>Alexii portus in Brasilia.</i>	273
	<i>Aliquot Sacri ordinis relegati.</i>	188
	<i>Americanus Orbis an notus Veteribus. 12. examinantur loca veterum.</i>	13
	<i>America antiquitus habitata.</i>	14
	<i>Americæ primi inventores.</i>	ibid.
	<i>Ananazes fructus.</i>	70
	<i>Anhuibapeapija, Sassafras.</i>	134
	<i>Andreas Vidalius ad seditionem hortatur Brasilienses.</i>	180
	<i>Angola Chilensium.</i>	265
	<i>Annabon Insula.</i>	210
	<i>Annonæ calamitas in Afris & Brasilia. Remedium.</i>	248
	<i>Ant.e.</i>	132
	<i>Antonii Ocquendi cum Patre pugna navalis.</i>	18
	<i>Antonii pagus.</i>	40
	<i>Antonii Vazii Insula. 40. oppidum.</i>	136
	<i>Antonius de Cunha Andrada captus & in Belgium missus.</i>	168
	<i>Apri amphibii.</i>	132
	<i>Arara avis.</i>	133
	<i>Araucani Chilensium bellicosissimi.</i>	273
	<i>Arces Reciffæ.</i>	135
	<i>Arda arbor.</i>	134
	<i>Armadillæ descriptio.</i>	220
	<i>Armandi Richelii Cardinalis laus.</i>	46
	<i>Artioskius Tribunus. ejus laus. 27. litteræ ad D. Albertum C. Burgium. 109. dimittitur. 107. in Belgium redit.</i>	119
	<i>Articuli Induciarum inter Lusitanie Regem & Fœderatos Ordines, quoad Societatem concernunt.</i>	231
	<i>Arx Auriaca in Tamarica.</i>	136

<i>Arx S. Antonii.</i>	74
<i>Arx Brunonis.</i>	135
<i>Arx Cabo dello, Catharina dicta, à Mauritis Margareta.</i>	74
<i>Arx Calbuca in Chili.</i>	275
<i>Arx Ceuliana.</i>	74
<i>Arx Dufii.</i>	137
<i>Arx S. Georgii.</i>	135
<i>Arx Nassovia in Afris.</i>	53
<i>Arx Povacaona sive Portus Calvi obsessa à Mauritio. 37. victa.</i>	38
<i>Arx Restinga.</i>	74. 137
<i>Aves marinæ.</i>	134
<i>Aurum cur Barbaricum dictum Maroni.</i>	290

B.

B <i>Aldivia civitas. 266. eam subeunt Belgæ. 277. munimentum exstruunt.</i>	278
<i>Baldiviensis provincia novem territoriis distinguitur. 266. Baldiviensium descriptio.</i>	280
<i>Balduinus Henrici Præfectus in Brasiliam navigat. varia fortuna pugnat. moritur.</i>	16
<i>Banjola fugit. 42. flumen S. Francisci trajicit. ibid. prope Seregippam grassatur. 63. Seregippam deserit.</i>	63
<i>Barbalio Bahiam repetit.</i>	182
<i>Barra grandis Sinus est Portui Calvo vicinus.</i>	42
<i>Baxios de Rochas, scopuli.</i>	70
<i>Belgæ mercatores differunt à Græcis & Romanis, à Germanis & Gallis.</i>	8
<i>Belgarum copie aliquot cæse.</i>	187
<i>Belgæ in Africam navigavere.</i>	60
<i>Bejupira piscis.</i>	133
<i>Bellum Belgicum, ejus causse, magnitudo. 1. fama, diuturnitas, jus, Virtutes & vitia, Duces, distincta tempora.</i>	2
<i>Bellum Belgicum duplex Domesticum & Externum sive transmarinum.</i>	3
<i>Bellum transmarinum aliud ad Orientem, aliud ad Occidentem.</i>	4
<i>Bento Henricus.</i>	183
<i>Bernardus Comes Nassovia.</i>	327
<i>Boavista Domus ad delectationem & tutelam Insule.</i>	151
<i>Boicinininga, serpens venenatus.</i>	133
<i>Boignacu serpens.</i>	ibid.
<i>Bojobi serpens viridis.</i>	ibid.
<i>Boope piscis.</i>	ibid.
R r r r	<i>Brasiliæ</i>

I N D E X R E R V M.

<i>Brafilia descriptio. Situs, termini, figura, populi, quomodo è Veteri Orbe buc pervenerint, primi inventores, aër. 20. colonia. Episcopi & Praesidis sedes. lingua, mores. 21. habitus, religio, domicilia, victus. 22. Arma. 23. praefectura XIV. 24. nationes.</i>	ibid.
<i>Brafilia divisio vetus in Boreales & Meridionales Praefecturas. Nova in Hispanicam sive Lusitanicam & Belgicam.</i>	25
<i>Brafilia quàm grande momentum.</i>	324
<i>Brafiliani natatores, piscatores, jaculatores, potores, crudeles. 22. in hospites effusi. 23. officia erga mortuos. ibid. Europæis mixti mitiores.</i>	ibid.
C.	
C <i>Ajatayæ, cercopitheci.</i>	133
<i>Cajusia pyra.</i>	70
<i>Campecha.</i>	26
<i>Cameronis ingenium versatile.</i>	98
<i>Cameronis expeditio terrestri adventante classe Hispanica.</i>	178
<i>Camurupi piscis.</i>	133
<i>Capitis Viridis & Insularum ei objacentium descriptio.</i>	31
<i>Capureiba arbor.</i>	134
<i>Carolus Nassovius Dux. 35. occumbit.</i>	38
<i>Carolus Tourlonius praetoriae cohortis Dux pugnât cum hoste. 180. inquit in expilatores. 184. opponitur Camerone.</i>	188
<i>Carolomappa Arx capitur.</i>	275
<i>Carolus Tolnerius à Comite in Belgium mittitur.</i>	234
<i>Castrum civitas in Chiloie. 264. evertitur.</i>	275
<i>Castellum Domburgicum.</i>	137
<i>Castrum Frederici Henrici.</i>	136
<i>Castrum Princ. Guilielmi.</i>	ibid.
<i>Castellum maritimum.</i>	135
<i>Castrum Mauritii ad ripam S. Francisci. 42. castrum minus ad ostia ejusdem.</i>	ibid.
<i>Castrum Waardenburgii.</i>	136
<i>Causse navigationis ad Indos.</i>	4
<i>Causse & scopus scriptoris.</i>	19
<i>Census saccharorum & aliorum reddituum.</i>	101
<i>Cerigones.</i>	132
<i>Chimilla animalculum.</i>	272
<i>Chilen qui adierint.</i>	272
<i>Chiles descriptio. situs. etymon. temperies. gubernator. Episcopatus.</i>	262
<i>Chilensis regni provincia.</i>	263
<i>Chilensium populorum habitus corporum. 266. officia, domicilia, vestitus. 267. victus, Praefecti. ib. arma. religio. Dæmonia. 269. De conjugis. 270. ritibus circa mortuos. secundis nuptiis. ritu foederum. 271. Numine. Gubernatoris electione. animalibus. 272. ad colloquia cum Belgis descendunt. 278. horrent ad auri mentionem.</i>	279

<i>Cbilensia vocabula.</i>	283 & sequent.
<i>Chiloie insula in Chili. 264. ejus portus.</i>	277
<i>Christianus Comes Nassovia.</i>	327
<i>Cibariorum inopia.</i>	138
<i>Cives & coloni à Mauritio in centurias scribuntur.</i>	45
<i>Civitas S. Salvatoris nostrorum negligentia amissa.</i>	16
<i>Classis Hispanica descriptio. 158. duces. 160. è Sinu Sanctorum exit.</i>	161
<i>Classis nostra. 162. Hispanica fuga. 170. ejus infelicitas.</i>	171
<i>Classium primus conflictus. 165. secundus. 166. tertius. 167. quartus.</i>	169
<i>Coloni quomodo in Brafiliam pelliciendi. 124. quando utiles. tria hominum genera ad colonias apta. 125</i>	
<i>Columbus.</i>	14
<i>Comes Banjola. 35. ablati impedimentis loco mot. 37. fugit.</i>	39
<i>Comitis Mauritii cum Societatis rectoribus concordia.</i>	311
<i>Commendo statio Africa.</i>	55
<i>Conceptionis civitas in regno Chilensi.</i>	263
<i>Congenles Legati in Hollandiam. 244. eorum descriptio.</i>	245
<i>Congenle regnum, Congo civitas.</i>	ibid.
<i>Congenlis Regis tituli. 346. regina appellatio.</i>	ibid.
<i>Congo flumen.</i>	206
<i>Conjuratationis Thomæ arcana.</i>	248
<i>Consilia habita de expugnandis Palmaribus.</i>	243
<i>Controversia celebris. An expediat Societati, singulis ad mercatum aperiri Brafiliam, an servari publico. 87. Consilium Comitis. 88. probatur à Fœder. Ordd. & Societatis rectoribus. 90. Coloniarum incommoda. 87. commoda.</i>	88
<i>Copaiba arbor.</i>	134
<i>Cotie.</i>	132
<i>Crispinus in Brafiliam mittitur.</i>	281
<i>Curawanchas praefectus Villaricæ apud Chilenses.</i>	265
<i>Curacao insula.</i>	26

D.

D <i>Avilii Ecclesiastæ studia in convertendis gentibus.</i>	127
<i>Decreta de decimis, piscatione, ponderibus, &c.</i>	51
<i>Decretum de captis Nigritis, Vectigalium fraudatoribus, prædonibus. 67. de re frumentaria. 68. de appellationibus, homicidis.</i>	ibid.
<i>Defectio Lusitanorum nunciatur Comiti.</i>	201
<i>Deliberationes de transferenda imperii sede in Tamaricam.</i>	52
<i>Diei Dominici veneratio.</i>	45
<i>Diligentia Mauritii in deprehendendo Hispanorum classè.</i>	157
<i>Dillenburghum Nassovia civitas. patria Mauritii.</i>	327
<i>Discursus de mancipiis & servis.</i>	184
<i>Dominici Calabaris Hispani infelix fatum.</i>	37
	Dorades

I N D E X R E R V M.

Dorades pisces. 133
 Duces cum Brouwero in Chilen profecti Blaubeekius,
 Vosfermannus, Petrus Florius. 273
 Ducum Americanorum laus. 18

E.

E Brechtus, Boswardus, Hollingerus duces occumbunt. 81
 Ecclesiæ regimen. 309. Synodi. classes. presbyteria. concionatores. ibid.
 Ecclesiastæ laudatissimi Fredericus Casselerus, Petrus Lantmannus, Franciscus Plante, Ioachimus Solle-
 rus, I. Polhemius, Cornelius Pælius, Samuel Rathelarius, David Dorelarius, Iohannes Stetinus,
 Iohannes Eduardi. 130
 Eclipsis Solaris descriptio. 196
 Edicta per octennium promulgata, varii argumen-
 ti. 302. de absconditis mercibus. prædonibus.
 Sabbathi observatione. alex lusu. militum grassa-
 tionibus. ibid. Vallis. mercantium fraudibus,
 militibus vagis, latronibus, præfectis grassantibus,
 ponderibus, mensuris, certaminibus singularibus.
 farinae plantatione. 303. debitoribus, expilato-
 ribus, blasphemis. 304. æriscatoribus, caden-
 dis lignis, orphanis. 305. saccharis, scholis, ar-
 mis, annonæ valore, Notariis. 306
 Edictum Fæderat. Ordd. de permissa in Occidentem
 navigatione. 12
 Eliæ Herckmanni laus. 75. ejus iter per deserta Copao-
 bæ. 213. succedit Brouwero. 277. oratio ejus ad
 Chilenfes. 278. successus nunciat Mauritio. 280.
 redit in Brasiliam. ibid. moritur. 281
 Ernesti castrum. 136
 Expeditio prima Societatis in Brasiliam sub Iacobo
 Willekens. 15
 Expeditio secunda in Occidentem sub Baldewino Hen-
 rici. 16
 Expeditio Henrici Loncquii in Brasiliam. Olindam
 cepit. 17
 Expeditio Hadriani Patris in Brasiliam. gloriose pu-
 gnans occumbit. 18
 Expeditio in Minam Africæ arcem. 53
 Expeditio in Seregippam Regiam, duce Tribuno Scup-
 pio. 63
 Expeditio in Siaram duce Garstmanno. 66
 Expeditio in Occidentem sub Iolo. 91
 Expeditio Ioli in portus O. Sanctorum terras. 189
 Expeditio in Angolam sub Iolo. 203. in insulam
 Thomæam sub eodem. 207
 Expeditio in insulam Thomæ sub Douza. An. 1600.
 212
 Expeditio in Maragnanam præfecturam. 223. ratio-
 nes expeditionis. ib. duces Lichtbart. & Coinus. ib.
 Expeditio destinata Mauritio in urbem Buenes Ayres
 duce Lichtbartio. 241

F.

F Ederatorum Ordd. victoria navalis duce Trom-
 pio. 174
 Fæderatorum Ordd. litteræ, quibus Comiti missionem
 petenti suadent mansionem. 202
 Fæderati Ordines, Auriacus, Societatis Rectores Co-
 miti pro administratâ Brasilia gratias agunt. 326
 Ferdinandus Masquerenga Comes de Torre terra ma-
 rique Præfectus. 160
 Fluvii S. Francisci descriptio. 43
 Fluvius Argenteus sive Rio de la Plata. 24
 Fluvius Grandis Ingenia sive molæ. 123
 Fodinae apud Coubaovenfes inventæ. 47. fodinae Co-
 paovaenses & Terræ Novæ. ibid.
 Formula regiminis Brasiliæ elegans præscripta à Mau-
 ritio. 291. quomodo habendus miles, primores,
 coloni, Lusitani. 294. 295 & seq.
 Franciscus de Barros relegatus. 185
 Franciscus Toletanus Hispanorum Dux Civitatem
 S. Salvatoris recuperat. 16
 Franciscus Plante Ecclesiastæ. 331. autor librorum
 Mauritiados. ibid.
 Fredericus Henricus Arausionensium Princeps. 327
 Frederica olim Philippæa dicta. 69
 Fretum Lamerium. 273
 Friburgum Palatium Comititis. 145

G.

G Arazu pagus Pernambuci. 40
 Georgius Garstmannus. 66. Arcem Siaren-
 sem expugnat. ibid.
 Georgius Fredericus Nassovia Comes. 327
 Georgius Marcgravius Geographus & Astrologus exi-
 mius. 330. moritur. ibid.
 Gifelinus comes Expeditionis in Bahiam. 77
 Guacucua vespertilio aquaticus. 133
 Guaperua piscis. ibid.
 Guara avis. ibid.
 Guilielmus Arausionensium Princeps. 327
 Guilielmus Otto Nassovia Comes. ibid.
 Guilielmus Letanus centurio. 56
 Guilielmus Loofius suos ad pugnam hortatur. 164
 Guilielmus Pifo Archiater. 331. stirpium & her-
 barum Brasiliæ scriptor. ibid.

H.

H Ector de la Calce tempestate Paraybam appellit. 194
 Henricus Comes Nassovia Hulstæ gubernator. 327
 Henrici Brouweri profectio in Brasiliam. 258. man-
 data Brouwero. ibid. novam viam aperit in mare
 Pacificum. 273. moritur. 276. sepultura. 283
 Henricus Hæsius militaribus præficitur, abeunte Mau-
 ritio. 294
 Hispania

I N D E X R E R V M.

<i>Hispanorum litteræ interceptæ.</i>	159	<i>cum Coino. 223. ejus laus. 226. in præfectu-</i>	
<i>Honorum insignia delata Comiti à Pernambucensibus.</i>	155	<i>ram Insulanam exscendit.</i>	52
<i>Hofis de temperamento belli cogitat. 199. rationes</i>		<i>Ioannes Wendovillius centurio cadit.</i>	83
<i>quæ Comitem idem facere impulerunt. ibid.</i>		<i>Iolus è Texela portu solvit. 91. ejus naves terrori</i>	
<i>Hofis trajicit flumen S. Francisci. 156</i>		<i>sunt Hispanis. 92. suos ad pugnam hortatur. 93.</i>	
<i>Houwinus centurio & Berchemius architectus castren-</i>	81	<i>pugnat. ibid. deseritur à suis. 94. invectiona. 95.</i>	
<i>sis cæduntur.</i>		<i>iterum pugnat. 96. iterum deseritur. ibid. iterum</i>	
		<i>repetit pugnam. ibid. æmulatio frustratur expe-</i>	
		<i>ditionem. 97. ejus expeditio in O. Sanctorum</i>	189
		<i>terras.</i>	
I.		<i>Ioli Classis ad Havanæ portum. 195. disjicitur tem-</i>	
I acobus Huygenius surrogatus Loosio.	165	<i>pestate. 196. in Angolam mittitur. 203. Loan-</i>	
<i>Iacobus Stackhouwerus cum Helmichio hostem</i>		<i>dam capit. 204. insulam S. Thomæ & arcem. 208</i>	
<i>cædunt.</i>	39	<i>Iolus moritur, ejus laudatio & exequiæ.</i>	209
<i>S. Iacobi civitas, S. Iago.</i>	262	<i>Icicariba arbor.</i>	134
<i>Iacobus Aldericus.</i>	167	<i>Israel Twynius centurio cadit.</i>	83
<i>Iacobus Willekenius Præfectus in Brasiliam abit. 15.</i>		<i>Itaiba arbor.</i>	134
<i>urbem S. Salvatoris capit. ibid.</i>		<i>Iuckerius à Iandovio per fraudem capitur.</i>	265
<i>Iaguaretæ, tigrides nigræ.</i>	133	<i>Judei ab excubiis absolvuntur Sabbatho.</i>	45
<i>Imbres crebri sacchaream messem suffocant.</i>	228	<i>Judeorum repagula.</i>	310
<i>Imperial, civitas Chiles.</i>	262	<i>Ius navigandi ad Indos.</i>	4
<i>Imperium Africanum.</i>	311		
<i>Imperii Brasiliensis ordo & gradus. 307. Fæder.</i>		L.	
<i>Ordd. XIX-Viri, Præfectus Brasiliæ, Supremus Sen-</i>		L aboratores, cultores Rossarum.	70
<i>natus, Politicus. Magistratus Provinciales. 307.</i>		<i>Laus Coini & Lichthartii.</i>	226
<i>308. Rationum collegium. ibid. Vicepræfectus</i>		<i>Lecti penduli & retiformes, quos hamaccas vo-</i>	
<i>maris. ibid. Senatus nauticus. ibid.</i>		<i>cant.</i>	126
<i>Imperii Brasiliensis defectus. 317. causæ malo-</i>		<i>Legati à Camerone ad Comitem missi.</i>	98
<i>rum. 319. Remedia malorum. 321</i>		<i>Legati Sobnenses ad Mauritium.</i>	244
<i>Incolarum Brasiliæ alii liberi, alii servi. 123. liberi</i>		<i>Leges frumentariæ circa Mandiocam à Mauritio con-</i>	
<i>Belgæ, Lusitani, Brasilienses. 125. 126</i>		<i>ceptæ.</i>	154
<i>Indiculus armorum.</i>	137	<i>Leges matrimoniales.</i>	45
<i>Insulæ Capitis Viridis. 32. Saliferæ nostratibus</i>		<i>Libertas religionis concessa Lusitanis.</i>	49
<i>dictæ. ibid.</i>		<i>Ligni Brasiliensis cultura.</i>	128
<i>Insula Principis.</i>	212	<i>Lis cum Artioskio.</i>	103
<i>In Maragnana provincia castellum expugnatur. 224</i>		<i>Litteræ Comitis ad Auriacum. 43. ad Societatis</i>	
<i>Ioannes Nassovius senior dictus. 327</i>		<i>rectores.</i>	44
<i>Ioannes Nassovius pater Mauritii. ibid. exercitus</i>		<i>Litteræ Georgii de Mascarengas Proregis ad Comitem.</i>	236
<i>Suecorum Regis præfectus. ibid.</i>		<i>Litteræ Herckmanni ad Comitem & Senatores Bra-</i>	
<i>Ioannes Ernestus Comes Nassoviæ moritur in Bra-</i>	186. 327	<i>silie.</i>	282
<i>silia.</i>		<i>Litteræ Mauritii ad Ordd. Generales de Artioskio.</i>	107
<i>Ioannes Tallebomius Centurio cadit. 38</i>		<i>Litteræ Principis Auriaci exhibentur Chilensibus. 278</i>	
<i>Ioannis Coini expeditio in Africam, ejus litteræ ad N.</i>		<i>Loandam S. Pauli invadit Hinderfonijs. 204. arces</i>	
<i>Yprensem. præliatur cum Æthiopibus. 56. Mi-</i>		<i>condit.</i>	205
<i>nam obsidet. 57. dedi postulat. ibid. deditur.</i>		<i>Loanda insula.</i>	206
<i>conditiones. 58. victor excipitur. 60. laus. 120.</i>		<i>Locis sacris in bello parcendum.</i>	148
<i>nunc pro præfectus rei tormentariæ sub Auriaco. 60.</i>		<i>Lodovico Barbalioni opponitur Picardus.</i>	186
<i>nobilis è Misnia. ibid. Cameroni opponitur. 179.</i>		<i>Lusitani proditoris accusati.</i>	156
<i>pellit Cameronem. ibid. Maragnanam vincit. 223</i>		<i>Lusitanis vivendum legibus Cæsareis & Romanis. 50</i>	
<i>Ioannes Walbeekius Assessor. 189</i>		<i>Lusitanorum litteræ interceptæ.</i>	75
<i>Ioannes Dorthius Tribunus à Barbaris obtruncatur. 16</i>		<i>Lusitanorum conjuratio credita, nondum comperta. 99.</i>	
<i>Ioannis Giffelini laus. 121</i>		<i>excusantur captivi.</i>	101
<i>Ioannes Godlatius vigilum præfectus. 56</i>		<i>Lusitanorum defectio in Insula Thomæa.</i>	242
<i>Iohannes Latus rerum in Brasilia à Societate gesta-</i>			
<i>rum usque ad An. 1636 scriptor laudatissimus. 18</i>			
<i>Ioannes Lichthartius. 27. Maragnanam invadit</i>			

Lusita-

I N D E X R E R V M.

Lusitanorum in Loanda cades. 247. occasio. que-
rela Lusitanorum. ibid.
Lusus pecuniarum prodigi prohibiti. 45

M.

M Agellanus, Dracus, Candischius, Noortius, Ra-
legus, Forbischerus America partes varias
aperuere. 15
Magnitudo Imperii Brasiliensis. 331
Mulatæ qui. 62
Mamoluchi qui. 156
Mancipiorum inter S. Francisci flum. & fluv. Gran-
dem numerus. 317
Mandiocæ infitio. indoles singularis. 131
Manquiantus Chilenfis. 281
Mansfeldius cum copiis terrestria tenet. 163
Mansfeldii cum hoste pugna. 188
Maragnanæ Insula descriptio. 225
Margareta Ducis Holsatiæ filia, mater Mauritii. 327
Matthiæ Ceulii laus. 120
Mattheus Ioannis Iolo succedit. 210
Mauritius Arausionensium Princeps. 327
Mauritius Nassoviæ, &c. Comes illustrissimus Histo-
riæ hujus argumentum. 19. quatuor Tabulis Bel-
gicam Brasiliam exhiberi fecit. 25. ejus decora &
virtutes. Arcem Schenckianam inter alios Duces
recuperavit. 28. Palatinatum adiit cum Frederico
Henrico Nassoviæ Comite, jam Arausionensi Principe.
claris obsidionibus, Grollæ, Sylvæducis, Venloæ, Tra-
jecti ad Mosam, Berkæ interfuit. 29. Præfectura
Brasiliæ ipsi confertur. ratam habent Ordines &
Auriacus. ibid. abitus in Brasiliam. 30. tempe-
state in Britanniam truditur. ibid. Valmudæ mo-
ratur. 31. Omina. insulas C. Viridis appellit. ibid.
ad Majam insulam. 32. transit Equinoctialem li-
neam. ibid. Brasiliam venit. ibid. excipitur à
suis. 33
Mauritii prima cura inquirere in militia statum. 33.
milites præsidii ab ipso sepositi. bello servati. Com-
meatus. ibid. Arma. 34. prudentia Comitum. ib.
ad bellum se accingit. ibid. in hostem movet. 35.
aciei ordo. 36. hostem munitionibus pellit. ibid.
arcem Povacaonam obsidet. stativa ordinat. 37.
vincit. 38. Banjolam persequitur. 39. Arces duas
condi imperat ad ripam S. Francisci. 42. Openedam
venit. ibid. redit in Reciffam, ordinat Rempu-
blicam. 47. quam invenit corruptissimam. ibid.
legibus roborat. 48. in pessimos animadvertit, in-
dignos removet, magistratus constituit, orphanotro-
phia, Nosodochia, victus demensa præfinit. molas
fugitivorum vendit. ibid. Arces restaurat, alias
diruit, Brasilianos in veteres sedes remittit, Bar-
baros humaniter habet, ad postulata Lusitanorum
respondet. 49. quæ Religionem attinet, curat. 51.
Minæ Arcis in Africa expugnationem per Coinum

conficit. 53. Quo jure in Africam moverit. 60. in
Paraybæ & fluv. Grandis præfecturas profici-
tur. 69. in Parayba castella restaurat. 24. redit
in Reciffam. 76. gratulatur Auriaco ob victam
Bredam. ibid. in Bahiam trajicit. 79. occupat
angustias. arces capit. 80. Expeditio ejus in Por-
tum omnium Sanctorum sive Bahiam. 77. rationes
expeditionis. ibid. causæ solutæ obsidionis. 82.
ejus Epistola ad Potentissimos Ordines post solutam
Babiæ obsidionem. 85. respondent Europæi recto-
res. 87. sua provinciis insignia largitur in sigil-
lis. 99. limitaneis locis prospicit adversus classem
Hispanicam. 102. hortum in Insula Vazii con-
dit. 143. urbem Mauritiam. 146. etiam pontes
duos. ibid. Reciffam Insula jungit. 149. insulam
Continenti. 151. Ob appulsum classis Hispanicæ
munitioni Arcium passim invigilat. 152. ad Tapu-
jarum Regem scribit. 181. Seregippam occupat.
203. Iolum in Angolam mittit, qui Loandam ca-
pit. 204. & insulam Thomæ. 208. in Maragna-
nam provinciam movet. 223. novos modos Societati
aperit proferendi imperii. 227. tabulas accipit
Actorum inter Fæder. Ordd. & Tristanum Mendo-
zam. 228. earum ratihabitio. ibid. subitam mi-
litiæ mutationem dissuadet, leniter habendos Lusi-
tanos monet, & promissa ipsis præstari. 235. an-
niversarios rectores minus probat. ibid. militiæ
censum contrahit. de immunitatibus colonorum co-
gitat. 237. agros ad culturam vendit. ibid. mo-
derationi studet, corrigit monetæ valorem. 239.
iterum dimissionem petit. tandem impetrat. ibid.
urgent mansionem Senatores Brasilienses. ibid. in
Alagoas abit. 249. ejus litteræ ad Provinciarum
Brasiliæ rectores. 291. & provinciarum responsio.
ibid. Palmares majores turbat. ibid. litteræ ad
Fæderatos Ordines. 292. imperium Senatui Supre-
mo tradit. 294. formulam regiminis scribit. ibid.
Mauritiâ abit. 312. Paraybâ abit. 314. in
Texela portum appellit. ibid. excipitur à suis. 315.
ejus genus, stemma, avus, pater, mater, fratres,
sutores. 326. 327. ejus apud Brasilianos vi-
vendi ratio. 328. redux magnis dignitatibus
ornatur. 332
Mauritiopolis. 136
Mercandi licentiam singulis fieri suadet Comes. 88
Mercator apud Belgas Senatum facit & cur? 8
Merces Orientalium. ibid.
Michael Gibertonus Arcis Portus Calvi gubernator. 38
Militarium census per Brasiliam. 139
Minæ Arcis descriptio. 53. antehac frustra à no-
stris tentata. 54
Mocha & Maria insula Chiles. 263
Mole Paraybensium octodecim. 71
Momenta Navigationis Indicæ Hispanorum judicio. 9
Momenta gestorum per Societatem Occidentalem usque

I N D E X R E R V M.

<i>ad An. 1636 navium numerus. creptarum hostibus. 27. spoliorum summa. damna illata hostibus. precia mercimoniorum.</i>	28	<i>Pensiones molarum, Pençao.</i>	102
<i>Mongoapa fluvius Parayba.</i>	69	<i>Petrus Heinius in Occidentem navigat. 16. classem Hispaniæ antè exusserat. ibid. classem Novæ Hispaniæ argentiferam capit ad Matanca portum vel Sinum. ibid. ejus laudatio. mors. ibid.</i>	
<i>Morbili & variola grassantur.</i>	228	<i>Permutatione mercium mercandi vetus mos.</i>	60
<i>Moribeca, pagus.</i>	40	<i>Pernambucensis Præfecturæ descriptio. pagi sedesque. peculium Eduardi Albuquerquei.</i>	39
<i>Morbus endemius in insula Thomæa Belgas corripit. 209. cause morborum.</i>	210	<i>Pernambucensis provinciæ portus, flumina, territoria, urbes, pagi, Ingenia.</i>	122
N.		<i>Pernambucensis soli laudatio.</i>	316
N <i>Arratio defectionis à Rege Lusitaniæ. 229. cause. ibid.</i>		<i>Petrus Vistus Nigrita prædonum antesignanus.</i>	192
<i>Navigationses & commercia malis consiliis impedi. 5</i>		<i>Philippæa Arx Parayba, nunc Frederica.</i>	69
<i>Navigatio Societatis Orientalis ad Indos veteres. 6. ejus successus & amplitudo.</i>	7	<i>Picardus in prædones mittitur.</i>	76
<i>Navigatio Societatis Occidentalis in Occidentem. 10. disceptatio an ea expediat. ibid. rationes Suasoriæ. ibid. dissuasoriæ.</i>	11	<i>Picardus & Lochmannus caduntur.</i>	187
<i>Navium census.</i>	140	<i>Pigritiæ animal.</i>	132
<i>Neçessitas Coloniarum probatur.</i>	89	<i>Pinda-una pagus Paraybensium.</i>	71
<i>Nentoquiendus summus Chilensium gubernator.</i>	268	<i>Piraembu piscis.</i>	133
<i>Nhanduguacu, Aranea maxima.</i>	133	<i>Piretaguari avis.</i>	ibid.
<i>Nicolaus Yprensis Comiti scribit.</i>	54	<i>Pontificiorum cancelli.</i>	310
<i>Niger fluvius Africæ.</i>	62	<i>Populationis quis finis esse debeat.</i>	190
<i>Nigritarum in Afris descriptio. 61. eorum mores.</i>	62	<i>Portus Calvus.</i>	41
<i>Nigredo Æthiopum unde.</i>	61	<i>Potosini montis descriptio.</i>	279
<i>Nigritarum Reguli in Afris pacem pctunt.</i>	56	<i>Potorii calices, Calabas.</i>	126
<i>Nuntium de victa ab Auriaco Breda.</i>	64	<i>Poyuca.</i>	40
O.		<i>Præfecturæ Fluminis Grandis descriptio.</i>	73. 74
O <i>Lindæ descriptio.</i>	39	<i>Prælium cum Ludovico de Borgia.</i>	26
<i>Olindæ destructio.</i>	147	<i>Prælium navale inter Scuppium & Hispanos.</i>	75
<i>Openeda oppidulum ad ripam S. Francisci.</i>	42	<i>Prælium navale inter Galeones tres & quatuor naves Belgicas.</i>	157
<i>Oforum regni Chilensis civitas.</i>	266	<i>Promontorium Corsicum. C. Corso.</i>	55
<i>Oratio Mauritii super litteris Artifskii ad D. Burchium.</i>	104	<i>Promontorium Corientes.</i>	92
<i>Oratio Mauritii ad Brasilianorum duces.</i>	153	<i>Psttaci.</i>	133
<i>Oratio Mauritii ad Navarchos.</i>	164	<i>Puelcarum natio effera inter Chilenfes.</i>	265
<i>Organes Scopuli.</i>	92	<i>Puntalium oppidum in Flum. Grandis præfectura.</i>	123
<i>Oriens cur calida ferat.</i>	8	<i>Puragua, torpedo.</i>	133
<i>Orientem navigari ad Reipub. decus facit.</i>	8	Q.	
<i>Otto Comes Nassoviæ.</i>	326	Q <i>Verela Comitæ.</i>	99
P.		<i>Querela de malè instructis navibus, male vestito milite, de minoribus navigiis. 141. de arario.</i>	142
P <i>Almares Majores turbati.</i>	291	<i>Querela Legati Lusitanorum Regis. 227. responsio. ibid.</i>	
<i>Palmarium Majorum & Minorum descriptio.</i>	243	R.	
<i>Palmarum plures species.</i>	246	R <i>Ationes, ob quas Insulam Vazii Reciffæ neçti per pontem placuit.</i>	148
<i>Parayba, fluvii quoque nomen.</i>	69	<i>Rationes populandi hostiles terras.</i>	191
<i>Parayba descriptio. 69. ejus flumina. ibid. proventus. 70. animalia, incolarum fors. ibid.</i>		<i>Rationes, ob quas ditiones Africanas Brasilio imperio jungi expediat. 207. secus visum Societatis rectoribus. ibid.</i>	
<i>Paraybenses pagis habitant septem.</i>	71	<i>Rebellio Maragnanorum.</i>	240
<i>Parayba Ingenia.</i>	123	<i>Reciffa sive Receptus, unde sic dictus.</i>	40
<i>Paraybam nostri vicere Anno 1634.</i>		<i>Reciffa præfertur Tamaricæ.</i>	52
<i>Pavaosa urbs Insulæ Thomææ.</i>	208		Reductus

I N D E X R E R V M.

<i>Reductus Domine Brunonis.</i>	135
<i>Regiones Australes Vcaorum in regno Chilensi.</i>	264
<i>Renatus Cabilionensis Nassovius.</i>	326
<i>Rescripta ad Ecclesiastarum postulata.</i>	67
<i>Responsio Mauriti ad litteras Artioskii.</i>	114
<i>Rex Congi & Comes Sohnenfis ad Comitem scribunt.</i>	244
<i>Roffas, agri.</i>	70
<i>Rudolphi Baronis iter.</i>	249

S.

S <i>Accharum duplex vetus & Novum, an idem an diversum.</i>	71
<i>Sacchari elaborandi ratio.</i>	72
<i>Sacchari formæ varia.</i>	73
<i>Saccharum aliud molle, aliud concretum.</i>	ibid.
<i>Saccharum concretum à forma aliud Pyramidale, Miscellaneum, Cantium & Penidium.</i>	ibid.
<i>Saccharum Pyramidale distinguitur in Maderense, Canarium, Finale, Melissum & Thomæum.</i>	ibid.
<i>Sacchari cultura.</i>	128
<i>Sacchari proventus quantus olim fuerit.</i>	315
<i>Saline apud Vpamemam.</i>	226
<i>Scaddæus centurio Arcem in Maragnana provincia capit.</i>	224
<i>Schola apertæ. 45. catecheses scriptæ.</i>	ibid.
<i>Scuppius in Alagoas abit.</i>	41
<i>Scuppii præliatur mari cum Hispanis.</i>	75
<i>Scuppii civitas.</i>	137
<i>Sebastianus Soto Lusitanus. 37. fallit Picardum.</i>	ibid.
<i>Senatus Secretioris & Politici laudatio.</i>	46
<i>Senatus Politici Senatores qui.</i>	129
<i>Seregippam Capitaniis accenset Oliveira. 25. armentis abundat.</i>	64
<i>Seregippa.</i>	315
<i>Serinhæmum.</i>	41
<i>Servatii Carpentarii Assessoris laus.</i>	121
<i>Servorum alii Afri, alii Brasilienses, vel ex Maragnone traducti.</i>	128
<i>Siarenfes pacem à Comite petunt.</i>	66
<i>Siaræ descriptio. quales olim indigenæ.</i>	67
<i>Siarenfium defectio.</i>	290
<i>Sigilla provinciarum. 99. Supremi Senatus. 100. Politici Senatus, Pernambucensis Curie, Tamaricensis, Paraybensis, Flum. Grandis.</i>	ibid.
<i>Sigismundus Scuppius.</i>	27
<i>Simon Alvares de la Benha Doctor.</i>	247
<i>Sinus Valentinus.</i>	273
<i>Societas Orientalis mercatur & præliatur.</i>	8
<i>Societas Occidentalis & Orientalis, hoste Velaviam & Amersfortiam tenente, suo milite, opibus & armis Patriam juvant.</i>	17
<i>Societas Occidentalis antea distracta fuit in plures mercatus.</i>	60

<i>Songo regio & civitas.</i>	245
<i>Sorlingæ Castiterides Ptolomæi creduntur.</i>	30
<i>Status Brasiliæ antè adventum Comitum. 25. belli. 26. status politicus.</i>	status ibid.
<i>Status Brasiliæ exhibitus per Adr. Duffium.</i>	121
<i>Status rationum ararii.</i>	193
<i>Status militiæ exhibitus per Tolnerium.</i>	235
<i>Status Brasiliæ referente Mauritio. 315. & seq.</i>	& seq.
<i>Strutio.</i>	133
<i>Summa gestorum à Mauritio.</i>	329
<i>Supplicium sumitur de ignavis Ducibus.</i>	187

T.

T <i>Abula Brasiliæ Mauritiana quatuor.</i>	24
<i>Tamaricæ Ingenia.</i>	123
<i>Tamendocæ.</i>	132
<i>Tapujæ Brasilianorum natio efferæ.</i>	43
<i>Tapujarum legati Comitem adeunt.</i>	74
<i>Tapujarum tria millia se Belgis jungunt.</i>	181
<i>Tapujarum descriptio, regiones. 249. corporum habitus, mores, arma, rex, lotionis ritus. 250. Victus, exercitia, amores, Sponsæ, Sacerdotes & exorcistæ. 251. infantum incisio. 252. nobiles, matrimonia, sacra. 253. medicina, piscatura. 254. numen. purgandi modus, festa, certamina, anguibus vescuntur. 255. amicorum cadavera vorant, etiam ossa & capillos. 256. Regis inaugurandi mos. animas immortales credunt. ibid. panis conficiendi modus. Iandovius Rex. ejus facinus crudele. 257. Tapujarum Rex filios ad Comitem mittit. 313. Tapujæ aliquot unâ trajiciunt.</i>	313
<i>Tatusiæ.</i>	132
<i>Teca genus farris apud Chilenfes.</i>	272
<i>Teju lacerta.</i>	133
<i>Termini Navigationis in Occidentem constituti.</i>	15
<i>Tigrides.</i>	132
<i>Tourlonius hostem vincit.</i>	180
<i>Trajecti ad Mosam irruentem Papenheimium reppulit Mauritius.</i>	29
<i>Triplex hominum ordo, cui imperandum. Militares, mercatores, & cives.</i>	294
<i>Truxillum.</i>	26
<i>Tuberones pisces.</i>	133
<i>Tucana avis.</i>	ibid.
<i>Turris Garciae d' Avila.</i>	63
<i>Tupuja reticulum, quo infantes gestant Brasilienses.</i>	23

V.

V <i>Elitationes Mauriti cum Banjola.</i>	35
<i>Vendere homines quibus familiare, quibus non.</i>	46
<i>Vespucius.</i>	14
<i>Veterum de imperio maris contentiones.</i>	5

I N D E X R E R V M.

<i>Vidalius & Pachecus Pernambucum veniunt.</i>	240		Y.	
<i>Villa-rica civitatis & provincie nomen in Chili.</i>	265	Y	<i>Pupiapræ Tritones.</i>	
<i>Vimeni præfecti Chilensium.</i>	268			134
<i>Vna vel Huna fluvius & pagus.</i>	35. 41			
<i>Vvni arbor apud Chilenses.</i>	272		Z.	
<i>Vrbs Spiritus sancti frustra tentata.</i>	192	Z	<i>Abucales arbores. Zaire fluvius Æthiopiæ.</i>	
				134 245

C O R R I G E N D A.

P Ag. 13. *leg. anthropophagos. ibid. l. aurea. p. 20. l. quidam. p. 24. Regem dominum agnoscunt, adde: vel agnoverunt. pag. 30. l. truditur. p. 39. l. templisque nuper conspicua. p. 41. l. numerata fuere septuaginta & ultrâ. p. 43. l. centies sex septemve à mari miliaribus. p. 45. l. puerorum. ibid. cum quibus civium fortunæ flagellantur, dele cum. pag. 48. l. nostræ. p. 67. l. vectigalium. p. 73. l. Penidium. p. 80. l. Ducum. p. 99. l. beatum. p. 100. l. Senatui. p. 130. l. Petrus Bassius. p. 156. l. Vazius. p. 170. l. Baxios. p. 173. l. desideratos. p. 198. l. Grandis. p. 234. l. Potentissimorum. p. 244. leg. donum. p. 246. l. fluit. p. 247. l. ancipiti. p. 252. l. prudentissimus scriptor Tacitus. p. 259. l. instructas. p. 279. l. tredecim. p. 286. l. acanthis. p. 288. l. testes. p. 293. l. publicè. p. 316. l. saxis rigent. pag. 320. l. credulorum. Si qua alia occurrant, lectoris æquitas dispungat.*

